

Sámedikki dievasčoahkkin

Čoahkkingirji 01/11

Ávjuvárgaaidnu 50, N-9730 Kárášjohka

Telefon +47 78 47 40 00

Telefaks +47 78 47 40 90

samediggi@samediggi.no

www.samediggi.no

Áigi: 08.03.11 - 11.03.11

Báiki: Kárašjogas

Áššelistu

Saksnr.	Sakstittel
001/11	Vuoddeapmi
002/11	Sámediggeráddi doaimadiedahus
003/11	Gažaldagat Sámediggeráddái
004/11	Ođđa áššiid dieđiheapmi
005/11	Čilgehus ealáhusovddideami birra
006/11	Čilgehus regionála ja báikkálaš ovttasbarggu birra 2011
007/11	Čilgehus ovttasdoaimmanreformma birra
008/11	Sámedikki 2010 jahkedieđáhus
009/11	Luvven ámmáhis várreárrasin Sámedikkis - Ann Helen Guttorm Johansen
010/11	Evttohus 2011 eanadoallošiehtadallamiidda
011/11	Ođđa meroštallannjuolggadusat guovttegielalašvuodadoarjagiid juolludeapmái
012/11	Njuolggadusat Sámedikki joavko- ja opposišuvdnarudaide - revideren
013/11	Bearráigeahččanlávdegotti jahkedieđáhus
014/11	Sámedikki čoahkkinstruktuvrra ođđasis organiseren – lávdegotti välljen
015/11	Váiddaorgána ásaheapmi doarjjaáššiid várás
016/11	Mielahitud ja várrelahitud nammadeapmi Sámedikki váiddalávdegoddái

Čoahkkináiggat

Áigi	Ášši	Siidu	
08.03.11	dii. 09.00 - 09.20	001/11	4
	dii. 09.20 - 12.05	002/11	7
	dii. 13.35 - 14.20	003/11	43
	dii. 14.20 - 16.05	004/11	48
	dii. 16.05 - 16.25	005/11	54
	dii. 16.25 - 16.40	006/11	69
	dii. 16.40 - 16.55	007/11	82
09.03.11	dii. 13.35 - 16.15	008/11	97
	dii. 16.15 - 16.25	009/11	219
10.03.11	dii. 09.05 - 10.30	010/11	221
	dii. 11.00 - 14.10	011/11	234
	dii. 14.10 - 14.35	012/11	244
	dii. 14.35 - 15.35	005/11 joatká	54
	dii. 15.35 - 16.15	006/11 joatká	69
	dii. 16.15 - 17.00	013/11	249
11.03.11	dii. 09.00 - 10.05	007/11 joatká	82
	dii. 10.15 - 10.10	014/11	263
	dii. 10.10 - 11.25	015/11	265
	dii. 11.25 -	016/11	269

Ášši/Sak DC 001/11**Čoahkkima vuodđudeapmi**

Ášši meannudeapmi álggahuvvui njukčamánu 8. b. 2011 dii. 09.00

Áirasat

Čuovvovaš áirasat ledje vuodđudeamis:

1. Mariann Wollmann Magga	21. Odd Iver Sara
2. Gunn-Britt Retter	22. Geir Tommy Pedersen
3. Jon Arild Aslaksen (<i>Knut Inge Store ovddas</i>) <i>Ii lean sájis ovdal 09.03.11</i>	23. Willy Ørnebakk
4. Elin Kristin Henriksen (<i>Trond Are Anti ovddas</i>)	24. Randi A. Skum (<i>i lean sájis</i>)
5. Ragnhild M. Aslaksen	25. Bjørn Inge Mo (<i>Margit Eli Anti Oskal ovddas</i>)
6. Hans J. Eriksen	26. Aud Marthinsen
7. <i>Ii várrelabttu Alf Isaksena ovddas</i>	27. Rolf Johansen
8. Aili Keskitalo	28. <i>Ii várrelabttu Ann-Mari Thomassen ovddas</i>
9. Marit Kirsten Anti Gaup (<i>Ronny Wilhelmsen ovddas</i>)	29. Inga-Lill Sundset
10. Per Andersen Bæhr	30. Miriam Paulsen
11. Olaf Eliassen	31. Åge Nordkild
12. Mathis Nilsen Eira <i>Ii lean sájis ovdal 09.03.11</i>	32. Geir Johnsen
13. Anne Helene Saari	33. Jarle Jonassen
14. Berit Marie P E Eira, (<i>i lean sájis ovdal og dii. 11.00, Anders Somby jr. ovddas</i>)	34. John Kappfjell (<i>Sten Eling Jønsson ovddas</i>)
15. Anne-Marit Eira (<i>Knut Roger Hanssen ovddas</i>)	35. Ida Marie Bransfjell
16. Cecilie Helen E. Johansen (<i>Hilde Anita Nyvoll ovddas</i>)	36. Jørn Are Gaski
17. Arthur Johan Tørfoss	37. Kirsti Guvsám
18. Rolf Wilhelmsen (<i>Toril Bakken Kåven ovddas</i>)	38. Marie Therese N. Aslaksen
19. Silje Karine Muotka	39. Heidi P. Greiner Haaker
20. Skjalg Asbjørn Jensen	

Juolluduvvon permišuvnnat

Permišuvnnat olles dievasčoahkkimis

Áirras nr. 4 Trond Are Anti
Áirras nr. 7 Alf Isaksen
Áirras nr. 9 Ronny Wilhelmsen
Áirras nr. 14 Anders Somby jr.
Áirras nr. 15 Knut Roger Hanssen
Áirras nr. 16 Hilde Anita Nyvoll
Áirras nr. 18 Toril Bakken Kåven
Áirras nr. 25 Margit Eli Anti Oskal
Áirras nr. 28 Ann-Mari Thomassen
Áirras nr. 34 Sten Erling Jønsson

Permišuvnnat osiid dievasčoahkkimis

Áirras nr. 3 Knut Inge Store 09.03.11 - 11.03.11
Áirras nr. 12 Mathis Nilsen Eira 07. - 08.03.11
Áirras nr. 6 Hans J. Eriksen 10.03.11 dii. 10.30 rájes
Várrelahttu Berit Marie P E Eira 09.03.11

Várrelahtut

Jon Arild Aslaksen lei čoahkkimis áirasa nr. 3 Knut Inge Store ovddas 09.-11.03.11
Elin Kristin Henriksen lei čoahkkimis áirasa nr. 4 Trond Are Anti ovddas
Marit Kirsten A. Gaup lei čoahkkimis áirasa nr. 9 Ronny Wilhelmsen ovddas
Berit Marie P E Eira lei čoahkkimis áirasa nr. 14 Anders Somby jr. ovddas
Anne-Marit Eira lei čoahkkimis áirasa nr. 15 Knut Roger Hanssen ovddas
Cecilie Helen E. Johansen lei čoahkkimis áirasa nr. 16 Hilde Anita Nyvoll ovddas
Rolf Wilhelmsen lei čoahkkimis áirasa nr. 18 Toril Bakken Kåven ovddas
Bjørn Inge Mo lei čoahkkimis áirasa nr. 25 Margit Eli Anti Oskal ovddas 07. - 10.03.11
Kjell Erland Pedersen lei čoahkkimis áirasa nr. 28 Ann-Mari Thomassen ovddas 07.03.11
John Kappfjell lei čoahkkimis áirasa nr. 34 Sten Erling Jønsson ovddas

Ii lean várrelahttu áirasa nr. 12 Mathis Nilsen Eira ovddas 08.03.11

Ii lean várrelahttu Berit Marie P E Eira ovddas 09.03.11

I Áššebáhpirat

11.02.11 beaiváduvvon gohččun ja áššelistu.

II Evttohusat ja mearkkašumit

Dievasčoahkkinjodihangotti árvalus Sámediggái

11.02.11 beaiváduvvon gohččun ja áššelistu dohkkehuvvo.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 34 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Dievasčoahkkinjodihangotti árvalus mearriduvvui ovttajienalaččat

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorrolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihka
1	Jarle Jonassen	

VI Sámedikki mearrádus

- 11.02.11 beaiváduvvon gohččun oktan áššelisttuin dohkkehuvvo.

Ášši meannudeapmi loahpahuuvui 08.03.11 dii. 09.20.

Sámediggeráđi doaibmadiedáhus

Arkiiva	Arkiiváššénr.
SF-	11/955

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 08.03.11 dii. 09.00.

I Mildosat

Nr	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi árvalus Sámediggái:

Sámediggi váldá Sámediggeráđi doaibmadiedáhusa áigodagas 18.11. 2011 - 18.02. 2011 diehtun.

1 Álggahus

Dát diedáhus válddaha áigodaga 18.11.2010 - 18.2.2011 ja čatnasa Sámedikki 2011 bušehtti. Diedáhusain raporterejuvvo bušeahta strategijaid ektui.

Sámediggeráđdi lea dán áigodagas doallan 6 čoahkkima ja lea meannudan 66 ášši. Čujuhit čoahkkingirjjiide 18/10 - 20/10 ja 01/11 - 03/11.

Nugo oidno geahčastagas www.samediggi.no de lea ráđđi searvan ollu čoahkkimiidda ja ovddastemiide.

Sámediggeráđdi háliida eanet geavahišgoahtit diedáhusaid vuodđun Sámedikki politihkkaovddideapmái. Danne lea sámediggeráđdi hábmegoahtán bargovugiid diedáhusbargui, ja vuoruhan makkár diedáhusat galget ráhkaduvvot. Diedáhusbarggu oassin ráhkaduvvojit čilgehusat ja lágiduvvojit seminárat dievasčoahkkimii. Muhtun oktavuodas lea dárbu ráhkadit čielggadusaid buoridan dihte máhtolašvuođa dan áššesuorggis man birra diedáhus lea.

Sámediggeráđis leat leamaš čoahkkimat iešguđet departemeanttaid stáhtačalliiguin 2012 bušeahta birra.

2 Oahpahus

Sámi servodagaid ovddideami ja nannema vuodđun lea máhtolašvuohta ja gelbbolašvuohta.

Váldomihttomearri

- Sámi álbmogis galgá leat máhtolašvuohta, gelbbolašvuohta ja gálggat mat dárbbášuvvojit sámiservodaga ovddideamis.

Oassemihttomearri

- Sámi mánáin ja nuorain lea nana sámi identitehta ja oktavuoha sámi gillii, kultuvrii ja servodateallimii
- Sámi álbmogis galgá leat duohta vuoigatvuohta kvalitatiivalaččat buori oahpahussii sámegeielas ja sámegeillii
- Alit oahpus ja dutkamis fuolahuvvo álohii sámi perspektiiva

Strategiijat

- Gulahallama bokte guovddáš, regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin ja eará guoskevaš aktevrraiguin sihkkarastit buriid rámmaeavttuid sámi mánáidgárddiid, vuodđooahpahusa, alit oahpu ja dutkama váste

Sámediggerádis leat njeallje fásta ovttasbargočoahkkima Máhttodepartemeanttain jagis vuodđooahpahusa ja alit oahpu birra. Čoahkkimis galgá leat guovttebealat diehtojuohtin ja digaštallan áigeovdilis áššiid birra oahpahusa ja oahpu dáfus. Goalmmát ovttasbargočoahkkinn dollui 24.11.2010 Oslos.

Máhttodepartemeanta lea álggahan barggu stuoradiggediedáhusain nuoraidceahki birra. Sámediggeráddi gulahallá departemeanttain sihkkarastin dihte ahte sámi hástalusat fuolahuvvojit diedáhusbarggus. Diedáhusa doaibmabijuid birra galget leat konsultašuvvnat 15.3.11.

Sámediggerádis lei čoahkkinn Finnmárkku fylkasuohkaniin 22.11.2010 ovttasbargošiehtadusa čuovvoleami birra oahpahussuorggis. Čuovvovaš ovttasbargosuorggit válljejuvvoje: Ovttasbargu duodjefágaid oahpahusfitnodagaid birra rastá riikarájiid davvin, ja ođđa meroštallanmodealla refušuvdnaortnegii ohppiide geat lohket sámegeiela. Lassin áigot árvoštallat guokte ođđa fáttá maŋŋel go leat čađahan gulaskuddama fága- ja diibmologu birra ohppiid várás geain lea sámegeiella fágasuorggis.

Sámediggeráddi lea oassálasttán čoahkkimis viđa davimus fylkkaid fylkkamánniiguin mánáidgárddiid birra. Čoahkkinn lei Oslos 2.2.11. Čoahkkimis ovddiidii juohke ámmát ovtta ášši guhtenai. Sámediggi čielggadii iskkadeami birra sámi mánáidgárdedoarjaga evalueremis maid Asplan viak čađahii.

Sámediggerádis lea leamaš ovttasbargočoahkkinn Sámi allaskuvllain Guovdageainnus 7.1.11. Čoahkkinn dollui dan geažil go galge digaštallat rekruterendoaimmaid ovdaskuvlaoahpaheaddjibargui ja gelbbolašvuodabajideami sámi mánáidgárddiid bargiide. Bealit šihte ahte Sámediggi ja Sámi allaskuvla galget dahkat searvevuodašiehtadusa viidásit barggu várás.

Nationála rekruterenstrategiija sámi alit ohpui

Sámediggeráddi lea konsulteren Máhttodepartemeanttain sámi alit oahpu nationála rekruterenstrategiija birra. Konsultašuvdnačoahkkimis 20.1.11:s sohpe sámediggeráddi ja Máhttodepartemeanta strategiija.

Sámediggeráddi lea hui duhtavaš loahpalaš strategiijain. Ovdalaš dáruiduhttinpolitihkka lea dagahan ahte dál leat unnán olbmot geain lea sámegeielgelbbolašvuohta Norggas. Danne lea čielga dárbu oččodit eanet olbmuid hálldašit sámegeiela sihke čálalaččat ja njálmmálaččat. Dát lea dehálaš maŋŋga siva geažil, earret eará ođđasis ealáskahttit, seailluhit ja ovddidit sámegeiela ja sámi kultuvrra, muhto maiddá sihkkarastit buori hálldašeami, álbmoga vuoigatvuodasihkarvuoda ja bajidit álbmoga oppalaš gelbbolašvuoda sámegeielas ja sámi kultuvrras.

Sohpe maiddá ahte Máhttodepartemeanta galgá bovdet čoahkkimii sámediggeráddiin gos strategiijajagi 2011 doaibmabijut galget digaštallot.

Lassi- ja joatkkaoahppu oahpaheddjiide

Sámediggeráđđi dingui 2008:s lassi-/joatkkaoahpu Sámi allaskuvllas oahpaheddjiide, skuvlajodiheddjiide ja skuvlaeiggádiidda, maid Oahpahusdirektoráhta liige gelbbolašvuodáloktenruđat gokčet. Sámi allaskuvla lea diedihán ahte ii čadahuvvo lassioahppu sámegeielas nubbingiellan oahpaheddjiide. Danne mákso doarjja ruovttoluotta Sámediggái. Lotnolas lassi-/joatkkaoahppu sámi oahpahusprinsihpaid birra čadahuvvo, muhto allaskuvla lea maŋŋonán čadahemiin.

Akkreditereneavttut ođđa doavttergrádaoahpuid álggaheapmái

Máhttodepartemeanta ja sámediggeráđđi leat konsulteren akkreditereneavttuid birra ođđa doavttergrádaoahpu álggaheami oktavuodas. Konsultašuvdnačoahkkimiin 7. ja 16.2.11 sohpe bealit čuovvovačča:

Láhkaásabusrievdadeamis váldo čuovvovaš teaksta mielde departemeantta mearkašupmái ođđa láhkaásabustekstii: Máhttodepartemeanta diehtá ahte dat gáibádus sáhtá mielddisbuktit stuora hástalusaid Sámi allaskuvlii go allaskuvlla ulbmil lea sorjovaš das ahte sáhtá go rekruteret bargiid ja doavttergráda kandidáhtaid geain lea sámegeielgelbbolašvuohta. Dál lea stuorát čielggadusbargu jođus sámi dutkama ja alit oahpu birra, mii earret eará galgá čielggadit mot Sámi allaskuvlla sáhtá ovdánahttit. Dán čielggadusa čuovvoleami oktavuodas áigu Máhttodepartemeanta ovtta Sámedikkiin ja Sámi allaskuvllain árvvoštallat lea go dárbu erenoamážit beivehallat njuolggadusaid sibbkarastin dibte allaskuvlii buori ovdánahttima.

Jus 2011 mielde boahťa ođđa doavttergrádaoahpu akkrediterenohcan Sámi allaskuvllas, de áigu Máhttodepartemeanta váldit oktavuoda lávdegottiin mii čielggada sámi dutkama ja alit oahpu, gullan dihte movt lávdegoddi árvvoštallá ahte Sámi allaskuvla sáhtá ovdánahttojuvvot buoremusat. Dasto áigot departemeanttas gulahallat Sámedikkiin ja Sámi allaskuvllain ja geahčadit lea go dárbu rievdadit láhkaásahusa mii lea čadnon Sámi allaskuvlii.

- Ođasmahttit Sámedikki dohkkehan oahppoplánaid

Oahpahusdirektoráhta lea Máhttodepartemeantta gohččuma vuodul evttohan dárkilastima luonddufága-sámegeiel fága ja servodatfága-sámegeiel fága oahppoplánain joatkkaskuvladásis, ja sádden evttohusa Sámediggái. Sámediggi sáddii dárkilastinevttohusaid gulaskuddamii sámi joatkkaskuvllaide, ja lea ožžon gulaskuddanvástádusaid. Sámediggeráđđi galgá meannudit ášši ja mearrádus sáddejuvvo Oahpahusdirektoráhttii. Máhttodepartemeanta mearrida daid oahppoplánaid dárkilastimiid.

- Váikkuhit dan ahte oahpahusláhka, rávesolbmuidoahpahusláhka, priváhtaskuvlalahka ja eará gullevaš láhkaásahusat mat gusket sámi oahpahussii, dárkkistuvvojit

Fága- ja diibmojuohkima bargojoavku lea juovlamánus 2010 gárven iežas raportta. Raporta lea almmuhuvvon ođđajagimánus ja sáddejuvvon Máhttodepartementii ja Sámediggái. Bargojoavkku evttohus galgá hábmet vuodu konsultašuvnnaide ja vejolaččat sáddejuvvot gulaskuddamii.

Sámediggeráđđi lea bivdán konsultašuvnnaid oahpahuslága ja priváhtaskuvlalahaga rievdademiid birra. Sámediggeráđđi oaivvilda ahte go doaba sámegeiella geavahuvvo láhkateavsttas, de dat mearkaša sihke sámegeiella vuosttašgiellan ja sámegeiella nubbingiellan. Sámegeiella ja dárogeiella oahpaheddjiid gelbbolašvuodagáibádusat fertejit dahkkot ovtadássásážžan.

- Váikkuhangaskaomiid aktiivvalaš geavaheami bokte nannet máhtolašvuoda ja gelbbolašvuoda sámi servodagas
- Bargat dan ala ahte boarráset sámiid máhtolašvuohta dohkkehuvvo ja oainnusin boahťa go bálkáhuvvojit máhttogaskusteaddjin mánáidgárddiin ja vuodđooahpahusas
- Váikkuhit sámi oahpponeavvuid ja pedagogalaš ávdnasiid beaktilis ovdáneami
- Bargat dan ala ahte mánáidgárddi, vuodđooahpahusa, alit oahpu ja dutkama nátionála politihkas fuolahuvvo sámi perspektiiva

Ođđa rámmaplána ovdaskuvlaohppui

Máhttodepartemeanttas (MD) ja sámediggerádis ledje konsultašuvnnat 29.12.2010 nationála lávdegotti birra mii galgá dárkkistit ovdaskuvlaohpaheaddjioahpu ođđa rámmaplána, ja sii sohpe čuovvovačča:

- Sámediggi bovdejuvvo konsultašuvnnaide ovdaskuvlaohpaheaddjioahpu rámmaplána lánkaásahusa rievdadusevttohusa birra ovdal go dat sáddejuvvo oktasaš gulaskuddamii ja ovdal go loahpalaš lánkaásahusat mearriduvvojit maŋŋel gulaskuddama.
 - Sámediggi bovdejuvvo konsultašuvnnaide nationála njuolggadusaid birra ovdal go rámmaplánalávdegoddi mearrida daid.
 - Máhttodepartemeanta nammada Sámedikki seniorrádđeaddi Marianne Helene Storjord lahttun dárkkistuvvon ovdaskuvlaohpaheaddjioahpu nationála rámmaplánalávdegoddi. Nammadeapmi dahkko Sámedikki evttohusa vuodul.
 - Rámmaplánalávdegottis leat 17 lahtu ja sis lei vuosttaš čoahkkin 3.- 4.2.11 Oslos. Lávdegotti mandáhtta lea mearriduvvon ja áigeplána lea biddjon. Sii áigot doallat čoahkkimiid juohke mánu ovddasgvlui sihke gidđajahkebeali ja čakčajahkebeali. Lávdegottis lea biddjon áigemearri 15.10.2011 sáddet rámmaplánaevttohusa MD:i ja 20.1.2012 sáddet nationála njuolggadusaid ja indikáhtorraportta MD:i. Muhto bargu ođđa rámmaplánain sámi ovdaskuvlaohpaheaddjiohppui ii leat vel bohtán johtui.
- Oččodit eanet ohppiid čađahit joatkkoahpahusa
 - Váikkuhit dan ahte mánáidgárddiin gos leat sámi mánát, lea kvalitatiivalaš sámi sisdoallu
 - Váikkuhit kvalitatiiva sámi sisdoallu mánáidgárddiin main leat sámi mánát

Sámediggeráddi lágidiid fierpmádatčoahkkima sámi mánáidgárddiid bargiide 25.-26.11.11 Álttás. Doppe ledje 39 oasseváldi. Čoahkkima fáddá lei dievdoolbmot mánáidgárddis, ja dásseárvu ja giellabargu mánáidgárddis.

- Addit dárbašlaš dieđuid ja bagadusa sámi oahpahusa birra mánáidgárddiin ja vuodđooahpahusas

Norgga Sámedikkis, Suoma skuvlaeiseválddiin ja Suoma Sámedikkis lei hálddahusčoahkkin gos Sámediggi muitálii Sámedikki rolla ja válddi birra ja earenoamážit sámi oahpponeavvoráhkadeami, sámi oahpponeavvoportála ja davviriikkalaš ovttasbarggu birra.

Sámi mánáidgárddit

Sihke ođđa ja ovdalaš ohcciide leat juohkán dieđuid ja bagadallan sámi mánáidgárdedoarjaga birra. Áigeguovdilis áššit: diehtujuohkin doarjaga birra, gažaldagat váhnemiin sámi mánáid vuoigatvuodaid birra ja sámi mánáidgárdefálaldaga birra, oahpponeavvut, prošeavttat, sámegielat bargit ja mot galget raporteret ruđaid geavaheami birra.

Sámediggi lea almmuhan ovtta "Stullán" mánáidgárdeáigečállaga.

Sámediggi lea ráhkadan diehtujuohkingihppaga sámi mánáid mánáidgárdefálaldaga birra. Diehtujuohkingihpa lea juhkkjuvvon sámi mánáidgárddiide ja eará mánáidgárddiide gos leat sámi mánát.

Sámediggi lea ovtta Máhttodepartemeanttain ráhkadan bagadusa mánáidgárddi rámmaplána sámi oassái. Bagadus lea juhkkjuvvon sámi mánáidgárddiide ja mánáidgárddiide gos leat sámi mánát.

Sámediggeráddi lea álggahan barggu dárkkistit sámediggedieđáhusa sámi mánáidgárddiid várás mii ráhkaduvvui 2005:s. Plána mielde galgá dieđáhus ovddiduvvot dievasčoahkkimii 2012:s.

Sámediggi oassálastii KS mánáidgárdekonferánsas mii lágiduvvui 31.1.11 ja 1.2.11 Oslos. Konferánsa fáddá lei "Endelig stor – videre visjoner for barnehagesektoren" (Viimmat stuoris - viidásit višuvnnat mánáidgárdesuorggis).

Sámediggeráđđi lea álggahan proševtta sámi stoahkanhearvvaid ja pedagogalaš ávdnasiid birra mánáidgárddiide. Vuosttaš vuorus galget kártet makkár stoahkanhearvvat ja pedagogalaš ávdnasat mánáidgárddiin gávdnojit dál. Kárten galgá maiddá čuvget makkár stoahkanhearvvaid ja pedagogalaš ávdnasiid mánáidgárddit dárbbasit mat vástidit sámi servodaga šláddjivuoda. Dássázii lea sámediggeráđđi kárten 3 sámi mánáidgárddi.

Sámediggeráđđi lágidii minisemináraža raportta "Doarjja sámi mánáidgárddiide" almmuheami oktavuodas. Raporta deaddiluvvo dál.

- Váikkuhit dan ahte ásahuvvošii bastevaš sámi dulkaohppofálaldat

Váikkuhangaskaoamit - ohcanvuđot

Oahpponeavvut

Dábálaš oahpponeavvut vuodđooahpahussii
Bušeahtta 9 775 000 ru.

Erenoamážit heivehuvvon oahpponeavvut
Bušeahtta 1 900 000 ru.

Oahpponeavvut mánáidgárddiide
Bušeahtta 1 500 000 ru.

Gelbbolašvuoda bajideapmi

Stipeanda ohppiide geain lea sámegeiella joatkkaskuvlla fágasuorggis
Bušeahtta 2 400 000 ru.

Stipeanddat alit ohppui
Bušeahtta 2 350 000 ru.

Mánáidgárddit

Bušeahtta 9 405 000 ru.

Doaibmabijut oahpponeavvoráhkadeami nannemii

Oahpponeavvuid jorgaleapmi ja heiveheapmi

Bušeahtta 4 000 000 ru.

Ovddasmanniprošeahta - resursaskuvla julevsámequovllus

- Ruđat mat eai leat geavahuvvon jagis 2010 leat sirdojuvvon jahkái 2011.

Sámi oahpponeavvoportála

Bušeahtta 3 500 000 ru.

3 Giella

Sámi álbmogis galgá leat vejolašvuolta ja vuoigatvuolta geavahit gielas. Sámegeiella suodjaleapmi ja ovddideapmi lea deatalaš sámi kultuvrra boahhteáigái.

Váldomihttomearri

- Sámegeiella galgá geavahuvvot árijjalaččat ja galgá leat oidnosis almmolašvuodas

Oassemihhttomearri

- Birgenvejolaš ja árijjalaš arenat sámegeiella váste
- Sámegeiella galgá geavahuvvot guovlluin gos giella lea rašis dilis
- Guovlluin gos sámegeiella lea beaivválaš giella lea nana dihtomielalašvuolta geavahit sámegeiella

Sámediggeráđđi lea álggahan barggu ráhkadit dieđáhusa sámegeielaid birra. Dieđáhus galgá guoskkahit iešguđet servodatsurggiid gielladili ja giellahástalusaid, ja ulbmil dieđáhusain lea hábmet bajimus politihka ja strategiijaid dáidda guovlluide. Dieđáhus galgá gárvvistuvvot vuosttaš jahkebeale 2012:s.

Strategiijat

- Gulahallama bokte báikkálaš, regionála ja guovddáš eiseválddiiguin ja eará aktevrraiguin háhkat buriid rámmaeavttuid sámegeiela várás

Romssa suohkana mearrádusa oktavuodas čielggadit vejolašvuoda ohcat sámegeiela hálddašanguvlui, lei ráđđelahtu Ellinor Jåmas kronihkka Nordlys aviissas 18.2.11, gos son čilgii maid sámegeiela hálddašanguvlui searvan mielddisbukta.

Sámediggeráđđi ovttasbargá Ruota Sámedikkiin julevsámegeiela nannemiin. Dan oktavuodas dollui čeahkkin gos giellabarggu organiseren riikarájiid rastá digaštallojuvvui, ja julevsámi giellakonferánssa Ruota bealde plánejuvvui.

- Nannet ja ovddidit sámegeiela sámi terminologija ovddideami bokte

Tearbmabargu

Sámediggeráđđi vástidan dađistaga gažaldagaide sámegeiela birra, ležžet go gažaldagat sámegeiel sániid birra, báikenamaid birra, diehtošilttaid jorgaleami birra ja eará gažaldagat sámegeiela birra, maid geavaheaddjit jerret. Lea čielggas ahte servodat dárbbáša bagadallama sámegeiela birra Sámedikkis maiddái boahhteáiggis. Danne fállá Sámediggi ráđiid ja veahki davvi- ja julevsámegeiela jorgalemiin, sihke siskkáldasat ja earáide, muhto dađi bahábut váilu lullisámegeiela gelbbolašvuodta.

Sámediggeráđis leat dán áigodagas leamaš mánnosaš ovttasbargočeahkkimat Sámi giellalávdegottiin gos fáttát leat tearbmalisttut ja eará giellagažaldagat, ja tearbmalisttuid gárvvisteapmi Davviriikkalaš tearbmajovkui loahpalaš dohkkeheapmái.

Sámediggeráđđi lea doaibman ráđdeaddin Sámi giellalávdegotti tearbmajovkui, ovdal go loahpalaččat árvaldeje tearbmalisttuid mat galget geavahuvvot Riikaantikvára ohcanprográmmas kulturmuittuid ohcamis, Askeladden.

Tearbmabarggus lea sámediggeráđđi geahčadan ja sádden mánga lullisámi tearbmalisttu servodatfágas 5.-7. ceahki várás Sámi giellalávdegoddái loahpalaš dohkkeheapmái. Listtut leat ráhkaduvvon Elgå skuvllas. Dasto lea sámediggeráđđi ožžon bártneidiksuntearbmalisttu ja kulturtearbmalisttu SEG:s (Sámi Ealáhus- ja guorahallanguovddáš) Deanus. Daid galgat geahčadit ja gárvvitit ovdal go sáddet loahpalaš dohkkeheapmái Sámi giellalávdegotti tearbmajovkui.

Mii leat álgán ráhkadit gilvalanvuodu jorgalanbálvalusa oastimii davvisámegeiela tearbmalisttuid jorgalit julev- ja lullisámegeilli.

- Nannet, suodjalit ja buktit oidnosii sámegeiela sámi báikenammabarggu bokte

Sámediggeráđđi lea ilus go Hábmera suohkan lea ožžon dohkkehuvvot suohkana sámi nama, Hábmera suohkan. Sámediggeráđđi lea ávžžuhan dán nama čállinvuogi.

Sámediggeráđđi lea maiddái váldán oktavuoda eará suohkaniiguin sámi báikenamaid galbema hárrái. Danne lea sámediggeráđđi ilus go Bådåddjo suohkan lea välljen geavahit sámi nama gávpotšilttas.

- Álggahit barggu odđa sátnebáŋkkuin sámegeiela várás

Sámediggeráđđi joatká bargguin áсахit odđa digitála sátn- ja tearbmabáŋkku. Mii árvvoštallat ovttasbargat Romssa Universitehta Giellateknoin.

- Gulahallama bokte relevánta aktevrraiguin oainnusmahttit sámegielaide áitojuvvon dili

Guovtgeielalašvuoda odđa juolludaneavttuid hábmema oktavuodas lea ášši leamaš gulaskuddamis, gulaskuddanáigemearri lei 01.12.2010. 14 gulaskuddancealkámuša bohte sisa. Sámediggeráđđi meannudii ášši odđajagimánu ja ášši sáddejuvvui dasto lávdegoddái ja dievasčoahkkimii meannudeapmái.

Regionála konferánssa sámi áššiid birra lágiduvvui Skániin 10.2.2011, gos Ođasmahttin-, hálldahus- ja girkodepartemeanta ovddidii sámegielaide doaibmaplána 2010 stáhtusa ja viidásit ángiruššama 2011:s. Sámediggeráđis lei sáhkavuorru Sámedikki giellavuoruheami birra sámegiela hálldašanguovllu siskkobealde ja olggobealde.

Sámediggeráđis lei ovttasbargočoahkkinn Ođasmahttin-, hálldahus- ja girkodepartemeanttain ja Máhtodepartemeanttain stuorat giellaiskkadeami čađaheami birra. Čoahkkinn lei Oslos 16.12.11. Sámediggeráđđi lea ráhkadan gilvalanvuodu evttohusa giellaiskkadeapmái. Dat lea sáddejuvvon departemeanttaide, ja bealit áigot oazžut gilvalanvuodu Doffinii - almmolaš oastima diehtovuoddu, njukčamánu.

Sámediggeráđđi lea pláneme giellakonferánssa, mii galgá lágiduvvot Romssas 11.-12.5. dán jagi. Konferánssa fáddá lea sámegiela čalmmusteapmi ja geavaheapmi.

Sámediggeráđis lea leamaš čoahkkinn julevsámi-dáru/dáru-julevsámi sátnegirjji mánusa redaktevrrain. Čoahkkimis ledje ovttamielas šiehtadit ahte sámediggeráđđi oazžu vuoigatvuodaid mánusa digitála veršuvdnii. De sáhtá mánus publiserejuvvot nehtti, nu ahte lea vejolaš buktit oaiviliid ovdal go báberveršuvdna almmuhuvvo 2012:s.

- Ovttasráđiid Ráđdehusain čađahit sámegiela doaibmabijuid mat leat Ráđdehusa doaibmaplána sámegielaide várás

Ráđdehusa doaibmaplána sámegielaide várás

Sámegielaide doaibmaplána ođastuvvo jahkásaččat. Ođasmahttin-, hálldahus ja girkodepartemeanta čájeheii doaibmaplána guovvamánu. Departemeanta deattuhii ahte dehálaš boađus dán rádjái lea buoret dihtomiellalašvuodta sámegielaide birra, sihke almmolaš eiseválddiin ja muđui servodagas.

Doaibmaplána lea juhkkon golmma váldokapihttalii; Oaidnit, Oahppat, Geavahit, maidda iešguđet dási doaibmabijut leat juhkojuvvon. Sámediggeráđđi álgá dál čuovvolit daid odđa doaibmabijuid main Sámedikkis lea ovddasvástádus ja bargá viidásit doaibmabijuiiguin mat leat juo álggahuvvon.

Sámedikkis lea ovddasvástádus čađahit čuovvovaš doaibmabijuid:

Doaibmabidju 8 "Diehtujuohkin joatkevaš oahppo- ja bargovejolašvuodaid birra nuoraide", doaibmabidju 16 "Sámegielaš oahpponeavvut - daid buvttadeapmi, fuolaheapmi geavaheddjiide ja jorgaleapmi", doaibmabidju 18 "Rávesolbmuid 5-jahkasaš oahpahasprográmma sámegielas", doaibmabidju 71 "Oarjelsámi mediaguovddáš", doaibmabidju 72 "Sámi girjjálašvuoda oastinortnet", doaibmabidju 73 "Girjjálašvuodastepeanddat sámi nuoraide" ja doaibmabidju 77 "Fága ja resursaguovddáš".

Sámedikkis lea ovttas eará departemeanttaiguin ja ášahusaiguin ovddasvástádus čuovvovaš doaibmabijuiin: Doaibmabidju 1 "Diehtujuohkin mánáidgárdeláldagaid ásaheami birra sámi mánáid várás", doaibmabidju 2 "Máhtto buoridaepmi mii deattuha giela", doaibmabidju 3 "Giellamovttiidahttinseminárat", doaibmabidju 4 "Pedagogalaš ávdnasiid ráhkadeapmi", doaibmabidju 7 "Oahppoplánaid láidestusat", doaibmabidju 9 "Ráhkadit statistihka joatkkaskuvlla sámegielaohpahusa birra", doaibmabidju 12 "Fága- ja diibmojuogu heivehallan", doaibmabidju 17 "Sámegiela oahpahusa vuoigatvuoda ja geatnegasvuoda diehtujuohkindoaibmabijut", doaibmabidju 34 "Rávven joatkkaskuvllain oarjelsámi guovlluin", doaibmabidju 67 "Mánáid ja nuoraid sámegielaš deaivvadanbáikkid", doaibmabidju 69 "Diehtujuohkin nuoraide sámegilli", doaibmabidju 76 "Sámegielaide geavaheami kárten".

Doaibmabidju 69 doaibmaplána guoskkaha diehtjuohkima sámi nuoraide sámegillii. Infonuorra.no bálvalusa lea Nordlándda fylkasuohkan jodihan 2001 rájes, neahttabáikin nuoraide. Fylkasuohkan heaittihii bálvalusa 1.10.2010. Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeanta (OHD), Mánáid-, dásseárvo- ja searvadahttindepartemeanta (MDD) ja sámediggeráđdi leat geahččaleame gávdat čovdosa boahpteáigái. Leat ovttamielas ahte sámi nuorat fertejit váldot fárrui dán barggus. Dan geažil lágidedje Sámediggi, OHD ja MDD minisemináraža 13.12.10 sámi nuoraid dárbbu birra diehtjuohkimii ja neahttadeaivvadanbáikái. Dán seminárii ledje sámi nuoraidorganisašuvnnat bovdejuvvon, ja sii besse buktit oaiviliid, dárbbu ja sávaldagaid boahttevaš organiseremii.

- Váikkuhangaskaomiid aktiivvalaš geavaheami bokte ovdánahttit sámegiela geavaheami, ja earenoamážit deattuhit lullisámegiela

Sámediggerádis lei čoažžin Aajege sámi giella- ja gelbbolašvuodaguovddážiin 29.11.11 sin plánaid birra ásahtit lullisámi giellafierpmádaga. Lullisámi guovllu gielladili dihte lea sámediggerádi mielas buorre go diekkár doaibmabijut ihtet, mat árvvus ge leat veahkin hábmet ođđa arenaid lullisámegiela geavaheapmái.

- Bargat dan ala vai ásahtit natióála sámi giellaorgána sámi giellabarggu nannema várás

Sámi Parlamentáralaš Ráđdi (SPR) lea mearridan ahte dat golbma sámedikki ovttas galget ohcat Interreg-ruđa čielggadit vejolašvuoda ásahtit natióála sámi giellaorgána. SPR lea ásahtit stivrenjoavkku, mas lei čoažžin 18.1.11. Stivrenjoavku mearridii almmuhit prošeaktabargivirggi. Son gi biddjo virgái galgá čielggadit orgána/guovddáža organiserema, ja čállit Interreg-ohcama álggaheami ruhtadeapmái. Dat ovdaprošeakta galgá plána mielde loahpahuvtot borgemánu 2011.

- Bisuhit ja viidáseappot ovddidit dáláš arenaid, ja ásahtit ođđa arenaid sámegiela várás
- Váikkuhit sámi sisdoallu ovddideami skuvlaasttoáigeortnegiin ja kulturskuvllain

Váikkuhangaskaoamit – njuolga doarjagat

Guovttegielalašvuodadoarjja suohkaniidda

Bušeahhta 40 829 000 ru.

Guovttegielalašvuodadoarjja fylkasuohkaniidda

Bušeahhta 5 100 000 ru.

Sámi giellaguovddážat

Bušeahhta 5 670 000 ru.

Sámediggeráđdi lea máksán vuosttaš oasi 2011 guovttegielalašvuodadoarjagis suohkaniidda ja fylkasuohkaniidda ja doaibmadoarjaga sámi giellaguovddážiidda.

Váikkuhangaskaoamit - ohcanvuđot

Giellaprošeavttat sámegiela hálddašanguovllu siskkobealde

Bušeahhta 3 450 000 ru.

Giellaprošeavttat sámegiela hálddašanguovllu olggobealde

Bušeahhta 4 160 000 ru.

4 Kultuvra

Márggabealat kultureallin nanne sámi gullelašvuoda ja identitehta, ja váikkuha ealli báikegottiid gos olbmot háliidit ássat.

Váldomihttomearri

- Ealli ja márggabealat sámi dáidda- ja kultureallin

Oassemihhtomearri

- Nanu ja aktiivvalaš sámi deaivvadanbáikkat, kulturásahusat ja museat
- Sámi dáiddalaš ja kultuvrralaš ovdanbuktimiid girjáiivohta mat gaskkustuvvojat servodagas
- Mánngabealat valáštallandoaimmat sámi álbmogii
- Viiddes kulturdoaimmafálaldat sámi mánáide ja nuoraide
- Buorre girjerádjofálaldat sámi geavaheddjiide

Strategijjat

- Gulahallama bokte báikkálaš, regionála ja guovddáš eiseválddiiguin ja earáiguin nannet sámikulturovddideami rámmaeavttuid

Hálddahaslaš oktavuohačoahkkin Kulturdepartemeanttain, mii dollojuvvo guktii jagis lei Oslos 12.1.11. Čoahkkima fáddán ledje earret eará Kulturlokten II – juolludusat sámi kultuvrii, norgalaš- ruoššalaš kulturovttasbargu, boahktevaš stuorradiggedieđáhus kultuvrra ja searvvaheami birra, doarjja sámi valáštallanulbmiliidda – speallanruđaid juohkin, čanastagat Kulturdepartemeantta barggahanreivves Norgga kulturráđái sámi museaid, sámi čálamearkkaid Primusis – ekonomalaš dárbbu, fásta jahkásaš čoahkkimiid kulturministariin/ Kulturdepartemeantta politihkalaš jođiheddjiiguin, huksenáššiid stáhtusa ovddasvástádusa ektui; konsultašuvdna viessoláigoruhadanortnega birra, Nuortasámi musea – museavisti/ fásta čájáhusa birra.

Kulturdepartemeanta lea bivdán Sámedikkis rávvagiid norgalaš-ruoššalaš kulturbeivviide 2011, mat galget lágiduvvot Festspllene oktavuodas Harstadas geassemánus 2011. Kulturbeivviin leat kulturdoalat, ságastallamat norgalaš-ruoššalaš kulturovttasbarggu birra ja dat leat deaivvadansadjin Norgga ja Ruošša beale kulturaktevrraide. Kulturbeivviin čuldojuvvojat fáddásuorggit golmma jagáš ovttasbargoprográmmas Norgga ja Ruošša gaska, masa earret eará gullá álgoálbmotkultuvra. Sámediggeráđdi lea buktán rávvagiid aktevrraid ja oktavuohaásahusaid, kulturčájehemiid ja fáttáid ektui mat sáhtásedje leat áigequovdilát. Prošeaktajođiheddji ja Sámediggeráđi gaska jotkojuvvo gulahallan viidáseappot.

ABM-utvikling šattai 01.01.11 Norgga kulturráđi vuollásažžan. Sámedikki hálddahas lei 12.1.11 čoahkkin direktivrrain Anne Aasheimain gos guorahallojuvvui makkár ovddasvástádus Norgga kulturráđis lea sámi museain. Norgga kulturráđis lea ain dat ovddasvástádus, ja háliida doallat jeavddalaččat oktavuohačoahkkimiid Sámedikkiin. Doppe ságastallojuvvui maiddái sámi veršuvnna ovddideami birra dávvirdiehtovuodu Primusa ektui. RidduDuottarMuseat bargá dáinna, ja dál gávdno Primusis geahččalanveršuvdna davvisámegillii. Ruhtadeapmi ii leat vel ordnašuvvan, ja dan danne ferte čoavdit Norgga kulturráđi ohcanvuđot doarjagiid bokte. Norgga kulturráđis lea maiddái beroštupmi čuovvut Sámediggeráđi barggu ođđa kulturdieđáhusain.

- Váikkuhit dan sámi mediafálaldaga nannema, mii buori vuogi mielde fuolahit mátta-, julev- ja davvisámegielaide giellaguovlluid

Sámedikkis lea leamaš čoahkkin Kulturdepartemeantta mediaossodagain 12.01.11. Dán čoahkkimis ságastallojuvvui áššiid birra nugo Riikkaidgaskasaš sámi filbmaguovddáš (ISF), sámi mánáid-TV julev- ja máttasámegillii, TV-prográmmaid teksten sámegillii, nuorra sámi mediaolbmuid rekrutteremiin ángiruššan, sámi filmmaid dubben ja speallofilmmaid teksten sámegillii.

Sámediggi ja Kulturdepartemeanta leat soahpan ain gulahallat dáid áššiid birra. Sámediggi áigu maiddái bivdit čoahkkima NRK:in sámi mánáid-TV birra, erenoamážit julev- ja máttasámegillii. Departemeanta ja Sámediggi soabaiga ahte prošeakta “Nuoraj-tv” berre bisuhuvvot ja geavahuvvot ovdamearkan čuovvoleapmái go guoská sámegiela geavaheapmái medias. Deatlaš lea doarjut nuorra sámi mediaolbmuid sihke viidáseappot fievrredeami ja rekrutterema ektui. Eanet fálaldagat mánáide ja nuoraide julev- ja máttasámegillii lea deatlaš gielaide stáhtusii ja oainnusmahttimii servodagas.

- Váikkuhit sámi teahterdoaimma viidodaga nannema

- Bargat sámi valáštallama viidodaga sihkkarastimiin

Oassin sámi nuoraid movttiidahttimis áŋgiruššat valáštallamiin, geigii sámediggeráđđi juovlamánus 2010 guokte 50 000 ruvdnosas stipeandda guovtti nuorra valáštallái. Jagi 2010 valáštallanstipeanddat addojuvvojede heargevuoddjái Elle Risten Sara ja friijavaláštallái Henning Dahl Holti.

Sámediggi deaivvadii Sámi spábbačiekčanlihtuin (SSL) 30.11.10. SSL lei bivdán čoahkkima čilgen dihte SSL dili ja lihtu doaimmaid, dan vuodul go Sámediggi lei reivve bokte váillahan raporteremiid. SSL lea maŋŋá sádden dan mii váillui raporteremiin.

- Árijalaš váikkuhangaskaomiid geavaheami bokte váikkuhit sámi dáidda- ja kultureallima bisuheami ja viidáset ovddideami
- Sámedikki ja fylkkagiieldaid gaskasaš ovttasbargošiehtadusaid bokte vel eanet geatnegahttit ovttas ovddidit sámi dáidda- ja kultureallima
- Dáiddáršiehtadusa bokte láchit dili sámi dáidaga dahkamii ja gaskkusteapmái
- Bargat vuoruhuvvon sámi kulturviesuid huksehemiin sámi ásahusdieđáhusa mielde

Sámedikki, Statsbygg ja Beaivváš sámi našunálateáhtera gaska dollojuvvui čoahkkinn teahtervistti birra. Geahča muđui kapihtala 15 prošeavtta stáhtusa birra.

- Čuovvolit sámi ásahusdieđáhusa vuoruhuvvon doaibmajuid

Sámediggeráđis lei 2.12.2010 čoahkkinn Guovdageainnu musihkkafestiválain dan organiserema birra. Guovdageainnu musihkkafestivála áigu ohcat Kulturdepartemeanttas guovddášfestivála stáhtusa. Go lea guovddášfestivála stáhtus de mearkkaša dat dan ahte stáhta, fylkkagiella ja isitgiella ruhtadit dan ovttas. Sámediggi maŋida gáibádus mii guoská festivála odđasis organiseremii ásahusdieđáhusa ektui dassáži go Guovdageainnu musihkkafestivála ohcan guovddášfestiválan lea meannuduvvon.

Sámediggeráđdi lágidii seminára 01.02.11 Romssas stivralahtuide maid Sámediggi lea nammadan sierra kulturásahusaid stivrraide. Semináras biddjojuvvui guovddáš stivralahtuid bargu ja Sámediggeráđi vuordamušat daidda. Advokáhta Vibeke Resch-Knudsen logaldalai sierra fáttáid birra nugo eaiggátvuoda, fitnodathámiid, servviid stivrema ja jodiheami birra, ovddasvástádusa ja bearráigeahččama birra ja gáibádusaid birra.

- Váikkuhit ahte sámi museat ožžot buriid rámmaeavttuid doaibmamii ja fágalaš ovddideapmái

Sámi dávviriid ruovttoluotta fievrredeapmi

Norgga Álbmotmusea lea mearridan addit vejolašvuoda fievrredit sámi dávviriid ruovttoluotta sámi museaide. Sámediggi lea ásaahan bargojoavkku mas leat ovddasteaddjit Norgga álbmotmuseas, Sámedikkis ja Sámi museasearvvis. Bargojoavku galgá evttohit málliid movt ruovttoluotta fievrredit dávviriid ja makkár ekonomalaš váikkuhusat das šaddet. Joavku doalai vuosttaš čoahkkima 11.01.11 gos sohppojuvvui proseassa viidáseappot. Vurdojuvvo ahte raporta gárvánivčče jagi 2012 álggus.

- Viidáseappot bargat sámi čoahkkananbáikkiid ja kulturásahusaid realiseremiin

Sámediggeráđdi lei 22.11.10 čoahkkimis Sámi viesu ásaheami birra Romsii. Sámediggeráđdi lea mielas Sámi viesu ásaheapmái ja doaimma ruhtadeapmái. Romssa fylkkasuohkanis lea ovddasvástádus sámiin Romssa gávpogis, ja Sámediggeráđdi áigu bivdit čoahkkima fylkkagiieldain ságastallat “Romssa sámi viesu” vuodđudusa ásaheamis ja “Romssa sámi viesu” doaimmas boahteáiggis.

Váikkuhangaskaoamit kultuvrii – njuolga doarjagat

Sámi kulturviesut ja kulturgaskkustanásahusat

Bušeahhta 9 588 000 ru.

Vuosttaš oassi njuolga doarjagis lea máksojuvvon daid ásahusaide mat devdet máksineavttuid.

Sámi festiválat

Bušeahhta 3 034 000 ru.

Vuosttaš oassi njuolga doarjagis lea máksojuvvon daid festiválaide mat devdet máksineavttuid.

Sámi valášhallan

Bušeahhta 1 847 000 ru.

Vuosttaš oassi njuolga doarjagis lea máksojuvvon daid servviide/organisašuvnnaide mat devdet máksineavttuid.

Sámi teáhterat

Bušeahhta 17 740 000 ru.

Vuosttaš oassi njuolga doarjagis lea máksojuvvon daid teáhteriidda mat devdet máksineavttuid.

Sámi publikašuvnnat

Bušeahhta 3 106 000 ru.

Vuosttaš oassi njuolga doarjagis lea máksojuvvon daid publikašuvnnaide mat devdet máksineavttuid.

Girjebusset

Bušeahhta 6 975 000 ru.

Museat

Bušeahhta 23 167 000 ru.

Vuosttaš oassi njuolga doarjagis lea máksojuvvon daid museaide mat devdet máksineavttuid.

Váikkuhangaskaoamit kultuvrii – ohcanvuđot doarjagat

Girjjálašvuolta

Bušeahhta 2 586 000 ru.

Musihkkaovddideapmi

Bušeahhta 1 900 000 ru.

Kulturdoaimbajut mánáid ja nuoraid várás

Bušeahhta 1 900 000 ru.

Eará kulturdoaimbajut

Bušeahhta 2 678 000 ru.

Sámegiela govvasárggusráiddut

Bušeahhta 460 000 ru.

Sámi lágádusat

Bušeahhta 2 750 000 ru.

Investerendoarjja sámi girjebussiide

Bušeahhta 2 500 000 ru.

Sámi deaivvadansajit

Bušeahhta 1 175 000 ru.

Sámi dáiddáršiehtadus

Bušeahhta 5 915 000 ru.

5 Ealáhusat

Nana ja ealli servodagat juohkelágan ealáhusaiguin lea deatlaš eaktun bisuhit ássama sámi guovlluin. Dárbbasuvvojit eanet nissonolbmot mat vuodđudit ealáhusaid. Dat nannešii ealáhuseallima, ja bijašiuvođu mánggabealat ealáhuseallimii.

Váldomihttomearri

- Nana ja mánggabealat ealáhuseallin mii fuolaha sámi kultuvrra, luonddu ja birrasa sámi guovlluin

Oassemihttomearri

- Mánggabealat ealáhuseallima bargodilálašvuohta bisuhuvvo ja ovddiduvvo
- Eanedit nissonolbmuid logu fitnodateaiggádiid ja fitnodatbargiid gaskkas

Strategiijat:

- Gulahallama bokte guovddáš, regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin, ja earáiguin nannet buriid rámmaeavttuid sámi ealáhusovddideapmái

Sámediggeráđđi lea čuovvolan Sámedikki árvalusaid stuorradiggedieđáhussii odđa eanadoallo- ja biebmopolitihka birra. Čoahkkimis 25.11.10 oaččui Sámediggeráđđi čilgehusa Eanadoallo- ja biebmodepartemeanttas dieđáhusbarggu jođu ja dieđáhusa váldokapihttaliid birra. Dát bargu čuovvoluvvui odđa čoahkkimiin 17.02.11 gos Eanadoallo- ja biebmodepartemeanta čilgii dárkileappot muhtun fáttáid birra dieđáhusas. Dieđáhusas lea mielde maiddái boazodoallu eana- ja meahccedoalu lassin. Sámediggeráđđi áigu čuovvolit dán barggu ovdal go dat sáddejuvvo Stuorradiggái gidđat.

Láhkaásahus guolástusa ja guliid báikkálaš hálldašeami birra Deanučázadagas

Sámediggeráđđi lea ožžon reivve Birasgáhttendepartemeanttas mas lea gonagaslaš resolušvdnaárvalus guolástusa báikkálaš hálldašeami láhkaásahusa birra Deanučázadagas. Sámediggeráđđi lea áššis SR 205/10 miehtan dán láhkaásahusevttohussii. Ráđdehus mearridii 04.02.11 láhkaásahusa guliid ja guollebivddu báikkálaš hálldašeami birra Deanučázadagas. Dát odđa láhkaásahus čuovvola Finnmarkkulága, gos lea mearriduvvon ahte báikegottiid olbmui Deatnogáttis leat sierra guolástanvuoigatvuođat lága, historjjálaš geavaheami ja báikkálaš boares vieruid mielde. Láhkaásahusa mielde ásahuvvo báikkálaš hálldašanorgána Deanučázadaga várás. Doaimmat nugo guolástusa láchin, guolástusa bearráigeahččan, bivdoraporteren ja bivdokoarttaid vuovdin sirdojuvvo stáhta eiseválddiin báikkálaš hálldašanorgánii.

Šiehtadallamat Norgga ja Suoma gaskka odđa Deanusoahpamuša birra

Jagi 2010 skábmamánu loahpas lei Sámediggeráđđi áicin Birasgáhttendepartemeantta ráhkkanan-čoahkkimis Norgga ja Suoma gaskasaš šiehtadallamiid ektui Deanusoahpamuša birra. Dán čoahkkimis oaččuimet diehtit gaskaboddosaš stáhtusa birra go guoská oktavuhtii Norgga ja Suoma eiseválddiid gaskka. Norgga luonddudutkaninstituhtta čalmmustii maŋimus dutkanbohtosiid Deanujoga luosa birra, oktasas norgalaš ruoššalaš dutkanjoavkku ovddas. Dutkanjoavkku bargun lea kártet ja bearráigeahččat luossanálledili čázadagas. Luossareivesearvi čilgii gieskat čađahuvvon iskkadeami birra mii čájeha ahte giddes doaluid lohku Deatnogáttis lea njedjan go buohtastahtá dili mii lei 1984:s, dalle go ovddit iskkadeapmi dahkkojuvui.

Birasgáhttendepartemeanta doarjjui čoahkkimis šiehtadallamiidda ráhkkaneami Suoma eiseválddiiguin. Formálalaš šiehtadallamat várra álggahuvvojit čakčamánu 2011. Departemeanta lea bovden Sámediggeráđi searvat politihkalaš álggahančoahkkimii mii dollojuvvo stáhtaráđi Erik Solheim ja vásttolaš stáhtaráđi gaskka Suoma ráđdehusas. Álggahančoahkkin dollojuvvo ovdal šiehtadallamiid odđa Deanujoga

soahpamuša birra. Áigemearri ministtarčoahkkimii ii mearriduvvo ovdal go maŋŋá válggaid Suomas 17.04.11, muhto jáhku mielde dollojuvvo čoahkkin geassemánu álggus Deanus.

Innovašuvdna Norga

Sámediggeráddi lei ovttasbargoforuma čakčačoahkkimis 25.11.2010 Innovašuvdna Norggain. Forumis leat mielde politihkalaš jodiheaddjit eaiggádiid beales (Stáhta ja fylkkagiella) ja barggaheaddji departemeanttaid beales. Dasa lassin lea Sámediggi bovdejuvvon searvat. Čakčačoahkkimis guorahallojuvvo strategalaš hálti, áŋgiruššamat ja vuoruheamit Innovašuvdna Norgga doaimma oktavuodas čuovvovaš jagi.

Vuođđudeaddjit máttasámi guovllus

Bargu vuođđudeddjiid čuovvolemiin máttasámi guovllus lea ruvttos. VINN ja Norges Vel leat Sámedikki ovddas plánen golbma čoagganeami. Vuosttaš dollojuvvo 28.02. ja 01.03.11. Norlánda fylkkasuohkan lea ovttasbargobealli dán barggus. Sámediggeráddi áigu álggahit sullasaš čuovvoleami Máttá- ja Gaska-Romssas geassejahkebealis. Goappašagat čuovvolandoaibmajut leat oassi lotnolasealáhusaid árvoháhkkanprográmmas ja sámi mátkéaláhusain.

Boazodoallošiehtadus 2011/12

Sámediggeráddi lea ovddidan árvalusaidis boazodoallošiehtadussii čoahkkimis Eanadoallo- ja biebmodepartemeanttain juovlamánus 2010, ja lea searvan šiehtadallamiidda áicin. Dán jagáš šiehtadallamat ledje hui lossat dan geažil go boazodoalus leat stuorra hástalusat ovddabealde. Guovvamánus dán jagi vállji Norgga boazosápmelaččaid riikasearvi botket šiehtadallamiid. 17.02.11 beaiváduvvon boatkaprotokollas čuožžu:

I møte 17.02.11 kl. 15.00 meddelte NRL at statens sonderingssekisse ikke ga grunnlag for en avtaleløsning for avtaleåret 2011/2012. Bakgrunnen var knyttet til uenighet omkring markedsregulerende tiltak, herunder oppfølging og utvikling av det reguleringslageret som ble etablert i slaktesesongen 2010/2011. (17.02.11 dii. 15.00 dollojuvvon čoahkkimis dieđihii NBR abte stáhta guoraballanárváluš ii addán vuodnu soahpat šiehtadusa šiehtadusjáhkkái 2011/2012. Duogášii lei soahpameahittunvuohhta márkanreguleren doaibmajuiin, masa gullá earret eará dan regulerenráju čuovvoleapmi ja loahpabeapmi mii ásahuvvui njuovvanáigodahkii 2010/2011.)

Stáhta 17.02.11 fáladat lei vuolggasadjin jagi 2011/2012 boazodoallošiehtadussii, ja dat ovddiduvvo Stuorradiggái meannudeapmái. Rámma ekonomalaš fáladat lea 102 miljon ru jahkkái 2011/12. Dat lea seamma rámma mii lei 2010/11 šiehtadusas. Regulerenrádju, mii ásahuvvui bohccobierggu čoagganeami geažil rájuide maid eai jodihan vuovdimassii, evttohuvvo heaittihuvvot nu johtilit go lea vejolaš. Mihttomearrin lea gurret rájuid ovdal go njuovvanáigodat čakčat 2011 álgá.

Buhtadusortnegat boazodoalu boraspirevahágiid ovddas

Birasgáhttendepartemeanta (BD) lea ásahan prošeavtta man ulbmilin lea árvoštallat ja vejolaččat evttohit rievdadusaid boazodoalu dáláš boraspirebuhtadusortnegis. Prošeavtta mandáhtan lea čielggadit galggašii go otnáš boraspirebuhtadusortnet boazovahágiin rievdaduvvot ja movt. Prošeaktajoavku galgá sierra čielggadit riskavuđot boraspirebuhtadusmálla boazovahágiid ovddas. Sámediggi lea doaisttáži addán gaskaboddosaš rávvagiid prošeaktajovkui, ja áigu čuovvolit dán ášši viidáseappot konsultašuvnnaid bokte Birasgáhttendepartemeanttain.

Ovttasbargu guolástusorganisašuvnnaiguin

Sámedikkis lea áigodagas leamaš jeavddalaš oktavuohhta guolástusorganisašuvnnaiguin Bivdi, Fjordfiskernes forening ja Norges Kystfiskerlag nammasaš servviiguin go lea meannudan reguleremiid ja guollebivddu mearrasámi guovlluin.

- Váikkuhangaskaomiid aktiivvalaš geavaheami bokte bisuhit ja ovdánahttit mánggabealat ealáhuseallima doarjjaruđaid buriin juogademiin sohkelabeliid gaskka
- Searvválaš doaimmaid bokte oččodit mánggalágan ealáhusaid

Sámediggeráđđi lea ráhkadahtán analysa 22 gieldda ovdáneamis sámi guovlluin. Dát lea oassi dieđáhusbarggu oktavuodas ealáhusovddideami birra. Sámediggeráđđi áigu čuovvolit dán sierra seminára bokte 09.03.11.

Sámediggeráđđi lea ángiruššan strategiijaid ovddidemiin davvinorgga mátkaaláhusaid várás. Ráđi vuolggasadji lea ahte mátkaaláhusaid ovddideapmi galgá vuodduvot eaktivuhtii ja jáhkehahttivuhtii. Dán barggu oktavuodas leat dollojuvvo guokte čoagganeami.

- Movttiidahttit nissonolbmuid álggahit ja viidáseappot ovddidit iežaset doaimma
- Movttiidahttit nuorra álggaheddjiid álggahit iežaset doaimma
- Searvat sámi kulturealáhusaid ovddideapmái
- Veahkehit bisuhit ja ovddidit mariidnaealáhusaid, boazodoalu ja eanadoalu deatalaš kulturguodddin sámi guovlluin.

Mariidnaealáhusat

Areála- ja gieldaplána ođasteami oktavuodas Álttás lea Sámediggeráđđi sádden vuosteákkaid areálageavahusnákkuide mat leat árbevirolaš vuotnabivdiid ja guollebiebmanealáhusa gaskka. Sámediggeráđđi háliida ahte gielddat plána- ja huksenlága ektui láchčēt diliid nu ahte mearrasámi ássan, ealáhusat ja kultuvra suodjaluvvojit buoret vuogi mielde go ovdal gielddalaš plánadokumeanttain.

Mearranjiččehasráđđi masa Sámediggi lea searvan, heaittihuvvui 2010:s. Dál lea ásahuvvon áššedovdijoavku mii buktá hálddašánrávvagiid. Láhkaásahusa mearrideami oktavuodas riddonjurjuid bivdui ja hálddašeapmái 2011:s eai čađahuvvon gulaskuddanvuorut geavaheddjiid gaskkas. Sámediggi maid ii konsulterejuvvo áššis. Sámediggeráđđi lea 02.02.11 reivve bokte bivdán Guolástusdirektoráhta čilget manne Sámediggi ii konsulterejuvvo áššis. Vástáduš Guolástusdepartemeanttas ii leat vel boahtán.

Guolástusreguleremat

Norgga ártkalaš dorski, divssu, sáiddi ja báldá nálledilli davábealde 62 gráda D lea buorre. Dát dagaha earret eará dan ahte unnimus fatnasat mat leat vuollel 11 mehtera 2011:s dadjat dal juo sáhttet bivdit friija. Čoahkkimis guolástus- ja riddoministariin 08.12.10 válddii Sámedikki presideanta Egil Olli ovdan gažaldaga ahte bissehit stuorra ja mearrafatnasiiguin bivddu Davvi Norgga vuonain. Stáhtaráđđi dajai ahte departemeanta áigu čuovvut direktoráhta evttohusa ahte ii addit šákšabivdolobi 2011:s siskkobealde 4 nautalaš miilla. Dasto čujuhii stáhtaráđđi ahte bivdogildosa birra vuotnalinjá siskkobealde, fatnasiidda mat leat dihto sturrodagas, ságaškuššo proseassas Riddoguolástuslávdegotti barggu oktavuodas. Sámedikki presideanta Egil Olli válddii maiddái ovdan dorsebivdoeriid vuovdima Riddoguolástuslávdegotti árvalusa čuovvoleamis 2011:s. Stáhtaráđđi dieđihii ahte Guolástus- ja riddodepartemeanta áigu bidjat 3 000 tonna dorski dán ulbmili.

Sámedikki presideanta ohcalii maiddái sámi ovddastusa bargojovkkus mii dál lea biddjojuvvo geahčadit njuoskaguollelága. Stáhtaráđđi konkluderiid ahte Sámediggi, iežas konsultašuvdnašiehtadusa ektui, ii sáhte gáibidit searvama bargojovkui. Sámediggi sáhtta konsulteret ášši birra maŋŋá go bargojovku lea loahpahan barggus. Stáhtaráđđi deattuhii ahte dat lea dušše teknihkalaš geahčadeapmi ja ahte njuoskaguolleláhka galgá bisuhuvvot.

Bargojovku anadromalaš luossabivddu regulerema birra Finnmárkkus ja Davvi-Romssas

Rámmašiehtadus konsultašuvnnaid čađaheamis anadromalaš luossabivddu regulerema ektui Davvi-Romssas ja Finnmárkkus vuolláičallojuvvo skábmanánu loahpas diibmá. Maŋŋá lea Sámediggeráđđi čuovvolan šiehtadusat prosedyraid ja lea nammadan guokte ovddasteaddji bargolávdegoddái (seniorráđdeaddi Inge Arne Eriksen ja ráđdeaddi Liss-Ellen Ramstad), ja nammadan árbedieđuid áššedovdi (Rektor/dr. philos. Steinar Pedersen, Deanus) ja lea čađahan guokte hálldahuslaš konsultašuvnna Luondduhálldašan direktoráhtain. Davvi-Romssa ja Finnmárkku guolástusmuddemiid bargolávdegotti vuodduančoahkkinn dollojuvvo Girkonjárdgas 02.02.11. Lávdegottis lea ovdánanplána. Boahhte čoahkkinn dollojuvvo cuogománu álggus.

Eanadoallu

Sámediggerádis leat leamaš čeahkkimat Romssa boanddaidservviin 13.01.11, ja Finnmarkku boanddaidservviin ja Finnmarkku boanddaid- ja smávvadálolaččaid servviin 24.01.11 árvalusaid birra jagi 2011 eanadoallošiehtadussii. Sámediggeráddi lei duhtavaš go ollu árvalusat dávistit politihkkii mii Sámedikkis lea eanadoalus.

Sámediggeráddi lea ovttas Fylkkamánni eanadoalloossodagain ja Innovašuvdna Norggain láhčán diliid optimismma oažžumii eanadoalus Ávjovári-álgoálbmotguovllus. Porsáŋggu, Kárášjoga ja Guovdageainnu gielddat lea joatkán dainna ja ráhkadan ovdaprošeavtta dán áŋgiruššama várás. Finnmarkku fylkkagiela lea maŋŋá searvuhuvvon dán bargui. Hástalussan lea kvalitehta dáfus sihkarastit váldoprošeavtta ja oažžut dasa ruhtadeami.

- Veahkehit ovddidit ealáhuslaš duoji mas lea gánnáhahttivuohta ja mii vuovdá iešráhkaduvvon gálvvuid
- Veahkehit bisuhit ekologalaččat, ekonomalaččat ja kultuvrralaččat ceavzilis boazodoalu ja meahcásteami

Boazodoalu riektesihkarvuotta

Sámediggeráddi lea fuolas siskkáldas guohtonnákkuid geažil mat leat erenoamážit muhtun guovlluin Finnmarkkus. Sámediggeráddi háliida ahte galgá ásahuvvot orgána mii gozihivččii boazodoalu riektesihkarvuoda go guoská sin areálageavaheapmái/-dárui. Sámediggi lea ovdal gáibidan sierra boazodoallosámi kommišuvnna. Molssaeaktun berre Finnmarkkukommišuvdna nannejuvvot nu ahte dat sáhtta meannudit boazodoalu areálaáššiid. Nubbi molssaeaktu lea nannet eanamolsunrievtti nu ahte das livččii kapasitehta ja resurssat meannudit boazodoalloáššiid. Viežžan dihte máhtolašvuotta dán birra áigu Sámediggeráddi ásahtit oktavuoda guoskevaš juridihkalaš birrasiguin. 27.01.11 lei danne Sámediggerádis čeahkkin boazodoalu sihkarvuoda birra post doktoriin Øyvind Ravnain Romssa universitehtas.

- Váikkuhit dan ahte ásahuvvojit buorit buolvamolsunortnegat vuoddoealáhusain

Váikkuhangaskaoamit ealáhusaide - njuolga doarjagat

Duodjeásahusat

Bušeahhta 3 102 000 ru.

Váikkuhangaskaoamit ealáhusaide - ohcanvuđot doarjagat

Máŋggabealat ealáhuseallin

Bušeahhta 7 947 000.

Mariidnaealáhusat

Bušeahhta 4 165 000.

Eanadoallu

Bušeahhta 4 799 000.

Lotnolasealáhusaid árvoháhkkanprográmma ja sámi mátkeealáhusat

Lotnolasealáhusat

Bušeahhta 3 150 000 ru.

Duodji

Bušeahhta 1 500 000 ru.

Čielggadanprošeavttat ja eará doaibmabijut

Bušeahhta 850 000 ru.

Fága- ja ovddidanforum

Bušeahhta 150 000 ru.

Duoji ealáhusšiehtadus

Doaibmadoarjja

- Bušeahhta 4 000 000 ru.

Investeren- ja ovddidandoarjja

Bušeahhta 3 140 000 ru. Rámmas várrejuvvo 600 000 ru álggahanstipendi.

Čálgoortnegat

Bušeahhta 50 000 ru.

Fága- ja ekonomalaš lávdegoddi

Bušeahhta 100 000 ru.

Duodjegávppit – ohcanvuđot doarjja

Bušeahhta 550 000 ru.

Sámi duodjeorganisašuvnnat – njuolga doarjja

Bušeahhta 1 560 000 ru.

6 Areálat, birasgáhtten ja kultursuodjaleapmi

Areálat ja resurssat leat vuodđun ássamii ja ealáhusbargui, ja leat eaktun sámi kultuvrra, ealáhusaid ja servodateallima ovddideapmái. Sámi luonddu- ja kulturárbbi, mas mielde maiddái earret eará árbevierut, kulturmuittut, báikenamat ja máhtolašvuohta ceavzilis geavaheami birra, lea deatalaš suodjalit boahttevaš buolvvaide. Kulturmuittut čájehit makkár mearkkašupmi areálain ja luonddus áiggi mielde lea leamaš ekonomalaš, sosiála ja oskkodat diliide. Danne lea sámi kultureanadaga suodjaleapmi deatalaš maiddái sámi oktavuodaid bajásdoallamii máttuid eanadahkii. Sámit ja eará álgoálbmogat leat lávga sorjaveččat luonddus ja lea dasa oktavuodda, ja danne sii leat rašibut dálkkádatrivdamiidda ja dat čuhcet sidjiide garraseappot go earáide.

Váldomihttomearri

- Areálaiguin ja resurssaiguin ceavzilis ávkkástallan sámi guovlluin sámi historjjá ja sámi árvvuid vuodul.

Oassemihttomearit

- Sámi kulturmuittut geavahuvvojit sámi ássama duodašteapmái
- Sámi guovlluin deattuhuvvo ceavzilis ja guhkes áiggi perspektiiva buot areála- ja resursaávkástallamiin
- Sámiid vuoigatvuoddat gozihuvvojit areálaid suodjaleamis ja geavaheamis sámi guovlluin

Strategiijat

- Háhkát buriid rámmaeavttuid sámi areála-, biras- ja kultursuodjaleapmái gulahallama ja ovtasbarggu bokte guovddáš, guovlulaš ja báikkálaš eiseválddiiguin, ja eará relevánta aktevrraiguin

Politiikhkalaš oktavuoddačoahkkin Finnmárkkuopmodaga stivrrain ja Finnmárkku fylkkagielddain

25.01.11 lei Finnmárkkuopmodaga (FeFo) stivrras, Finnmárkku fylkkagielddas ja Sámedikkis nubbi 2010 politiikhkalaš oktavuoddačoahkkin. Go bealit sohpe de sirdojuvvui dát čoahkkin ođđajagamánui danne go beliin lei dárbu oazžut áiggi politiikhkalaččat meannudit FeFo 2011 strategalaš plána gulaskuddanárvalusa. Jagis 2011 dollojuvvojit dieđusge vel guokte politiikhkalaš oktavuoddačoahkkima; okta gasku jagi ja nubbi

jagi loahpas. Mañimuš oktavuohtačoahkkimis meannuduvvui FeFo strategalaš plána ja golmma jagáš proševtta, Finn Márku minerálfylkan oktasaš ruhtadeapmi.

FeFo stivra čilgii strategalaš plána viidáset proseassa birra. Finn Márku fylkkagiela ja Sámediggi ožžot vejolašvuođaid buktit árvalusaid ođastuvvon evttohussii gitta dassáži go strategalaš plána loahpalaččat mearriduvvo mañná 31.03.11. Fylkkasátnejodiheaddji bovdii Sámedikki ja FeFo mielde ruhtadit ja hábmet golmma jagáš ovttasbargoproševtta mineráldoaimma birra Finn Márkkus. FeFo lei mielas plánaide. Finn Márku fylkkagiela áigu čohkket hálddahušlaš bargojoavkku ovddasteddjiguin Sámedikkis, FeFos ja Finn Márku fylkkagielddas ságaškuššat minerálaproševttaid sisdoalu ja rámmaid.

Sámi vuoigatvuođalávdegoddi II

Presideanta Egil Olli ja stáhtaráđđi Rigmor Aasrud čađaheigga álggahančoahkkima sámi vuoigatvuođaid birra Hedmárku rájes Romsii 07.02.11 Rørosas. Čoahkkimis ságaškuššui konsultašuvdnaproseassa birra. Bealit sohpe ahte álggahit barggu vuos kártenlágain, bálddalaga konsultašuvdnalágain. Bargu stivren- ja hálddašanlágain boahá loahpas. Bealit leat gergosat geavahit dan áiggi maid dárbašit vai oččošedje dohkálaš bohtosiid. Sámediggi deattuhii ahte jođánepmosit ferte álgit konsultašuvdnaproseassain, ja ahte proseassa ferte ovdánit jeavddalaččat bisánkeahttá.

Proseassa Sámedikki ja stáhta gaska čuovvu konsultašuvdnašiehtadusa. Dasa lassin oktiiordnejuvvojit konsultašuvnnat eará guoskevaš sámi beroštumiiguin. Bealit sohpe ahte konsultašuvdnaproseassa ain galgá čadahuvvot hálddahušlaš dásis. Vuosttaš lávki lea lágaid álggahanseminára gos Sámediggi ja buot guoskevaš departemeanttat deaivvadit. Seminára mihttomearrin lea háhkat oktasaš vuolggasaji bargui viidáseappot.

Riddoguolástuslávdegoddi

Sámediggeráđđi lea vuoruhan barggu sámiid guolástanvuoigatvuođaid sihkkarastimiin, mariidna resurssaiguin ja riddo- ja vuotnaguovlluid geavahemiin. 08.12.10 čoahkkimis guolástus- ja riddoministariin válddii Sámedikki presideanta Riddoguolástuslávdegotti barggu jođu ovdan. Stáhtaráđđi čujuhii ahte son dál lea čuovvolan hálddahušlaš konsultašuvnnaid konklusuvnnaid ráđdehusas. Guolástus- ja riddoministtar doaivvui čoavdáseami ođđajagis, ja ahte politihkalaš proseassaid departemeantta ja Sámedikki gaska livččii sáhttán loahpahit ođđajagimánus/ guovvamánus 2011.

Konsultašuvdna giljobačča birra

Sámediggeráđdis lea leamaš politihkalaš konsultašuvdnačoahkkim 07.01.11 lánkaásahusevttohusa birra vuoruhuvvon šlájaid ektui luondduvalljodatlágas. Konsultašuvdna lei giljobačča lánkaásahusevttohusa birra vuoruhuvvon šládjan gullevaš doaimmaguovlluin. Giljobašnáli lea unni. Sávahahti lea ráhkadit mearrádusaid mat regulerejit muosehuhttimiid šlája bessenguovlluin, lámeguovlluin ja bisánanguovlluin Finn Márku fylkkas.

Bealit sohpe ahte bessen- ja lámeguovlu Iešjávrru guovllus ii galgga leat mielde evttohusas. Baicce galgá álggahuvvot proseassa dainna áigumušain ahte dievasmahttit evttohuvvon guovllusuodjaleami jeagge- ja njuoskaeatnamiid suodjalanplána evttohusas Finn Márkkus evttohusain biotohpasuodjalanguovllu hárrái. Oassin dán suodjalanproseassas kártejuvvojit geavaheaddji beroštumit guovllus ja njuolga guoskevaš sámi beroštumit searvvahuvvojit konsultašuvdnašiehtadusas stáhta eiseválddiid ja Sámedikki gaska.

Gidđalodden

Konsultašuvdnačoahkkima mañná giljobačča hárrái, ságaškušše bealit maiddá čovdosa birra boahpteáiggis bissovaš gidđaloddema hárrái Guovdageainnus. Departemeanta bijai vuodđun ahte gidđalodden ferte árvvoštallojuvvo luondduvalljodatlága kapihttala ektui, ceavzilis geavaheapmi ja šládjahálddašepmi. Dasa lassin váldet konsultašuvnnat áiggi sihke guoskevaš sámi beroštumiiguin ja Sámedikkiin dainna ulbmilin ahte soahpat čovdosa. Danne lea geahččalanortnet gidđaloddemis guhkiduvvon jahkái 2011. Sohppojuvvoi ahte čadahuvvo konsultašuvdnaproseassa dainna ulbmilin ahte soahpat mearrádusa 2012:s.

Čoahkkin NHO:in

Sámediggeráđđi lea 18.02.11 čilgen Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO) nammasaš ášahussii Sámedikki oainnu birra areálageavaheapmái Finnmárkkus. Sámediggeráđđi čilgii Sámedikki politihka birra mineráldoaimma, bieggafámu ja boazodoalu ja eanadoalu areálageavaheami birra Finnmárkkus.

Bargu oažžut Ceavccageadggi/Mortensnes kulturmitoguovllu Unesco máilmmiárbelistui lea ovdánan veaháš. Galgá ášahuvvot áššedovdijoavku, mii ovttrasáđiid Sámedikkiin, Unjárgga gielddain ja Várjjat sámi museain, galgá bargat viidáseappot áššiin.

Boraspiret

Sámediggi lea konsulteremiin Birasgáhttendepartemeanttain raportta birra maid bargajoavku mii bargá nággodili unnidemiin boraspiriid ja boazodoalu oktavuodas Davvi –Trøndelágas, čakčamánu 7. b. 2009. Konsultašuvnnaide servet maidái Ođasmahttin- ja hálddahušdepartemeanta ja Eanadoallo- ja biebmdepartemeanta. Dán rádjai leat dollojuvvon guokte konsultašuvdnačoahkkima politihkalaš dásis juovlamánus 2010 ja guovvamánus 2011. Boahtte konsultašuvdnačoahkkin dollojuvvo 04.03.11.

Birasgáhttendepartemeanta evttoha rievdadit boraspireláhkaásahusa mearrádusaid mat gusket ráfáidathttojuvvon boraspiriid dagahan vahágiidda. Departemeanta evttoha ahte gaskaboddosaš ortnet buhtadusa hárrái go geahččala báhčit daid boraspiriid mat vahágahttet, rievdaduvvo veaháš ja biddjojuvvo fásta ortnegin. Departemeanta evttoha rievdadusaid boraspireláhkaásahusa § 9. Fylkkamánni váldi álggahit eaktuduvvon vahátelliid báhčima ja § 9a Buhtadus go geahččala báhčit boraspiriid mat vahkáhttet.

Sámediggi lea addán gulaskuddancealkámuša mas doarjut departemeantta evttohusa rievdadusaid birra. Sámediggi evttoha 31.12.10 cealkámušas: *Skadefellingsordningen er et gode for beitedyrnæringer som reindriften og jordbruket. For reindriftens del vil det imidlertid kunne oppstå konflikter dersom fellingslagene oppholder seg i lengre tid i utmark. Dette kan blant annet medføre utilsiktede negative situasjoner tamreflokkene, som spredning og sammenblandinger, samt forstyrrelser av beiteroen og reproduksjon. (Ortnet abte báhčit daid boraspiriid mat vahkáhttet, lea buorre guohtonealábusaide nugo boazodollui ja eanadollui. Boazodoalu oktavuodas soitet dattetge čuožžilit nákeant jos bivdosearvvit orrot guhkit ággi meabčis. Dat sáhtta earret eará dagahit vuorddekeabtes negatiivvalaš dili ealuide, nugo abte ealut hágganit ja masttadit, ja guohtonráfi guottetáigi muosebuhthojuvvo.)*

På bakgrunn av dette vil Sametinget foreslå at det innføres en sats per uke (syv dager) på kroner 15 000, i stede for døgnats. Det innebærer at deltakerne i fellingslagene får ukedøgnatsen på kroner 15 000, uavhengig av hvor mange døgn lagene bruker på skadefellingen. En slik ordning vil kunne ha god effekt på skadefellingen. Den stimulerer lisensjegere til å ta ut fridager fra jobb, ved at det legges til rette for forutsigbare økonomiske rammer for disse. For kommunene og fylkesmannsetatene vil denne typen ordning medføre mindre administrering, både med hensyn til å opprette fellingslag, samt i forhold til beregning og utbetaling av godtgjørelse. (Dán vuodul evttoha Sámediggi abte biddjojuvvo máksomearri vahkke nammii (7 beaivái) 15 000 ru, beaivemáksomeari sadjái. Dat mearkkaša dan abte bivdosearvvit ožžošedje vahkkui 15 000 ru, sorjjakeahhtá das man galle beaivvi searvvit geavahit vahátelliid báhčimii. Dán lágan ortnegis livččii buorre beaktu vahátelliid báhčimii. Dat movttiidabhtášii liseansabivdiid váldit friija barggus, go sidjiide láhččojuvvošedje einnostabhtii ekonomalaš rámmat. Dán lágan ortnegis ii livččii nu ollu gielddaide ja fylkkagielddaide maid administreret, sihke bivdosearvvi ásabeami, ja dasto buhtadusa rehkenastima ja máksima ektui.)

Bievlavuodjin Finnmárkkus

Birasgáhttendepartemeantta prošeakta bievlavuodjimis Finnmárkkus loahpahuvvui juovlamánus 2010. Sámediggeráđđi lea lágidan sierra seminára dán birra 23.02.11. Sámediggeráđđi čuovvola daid doaibmabijuid maid prošeaktajoavku evttoha. Dat dahkkojuvvo konsultašuvnnaid bokte Luondduhálldašan direktoráhtain ja Birasgáhttendepartemeanttain.

Suodjalanguovllut

Sámediggeráđđi lea soahpan Birasgáhttendepartemeanttain Ráisa álbmotmeahci ja Ráisduottarháldi eanadatsuodjalanguovllu álbmotmeahccestivrraid čoahkkádusas. Sámediggeráđđi lea nammadan guokte vida lahtu gaskkas, ja Ráissa suohkan lea nammadan guokte lahtu ja Romssa fylkkasuohkan ovttá lahtu.

Sámediggeráđđi lea soahpan Birasgáhttentdepartemeanttain Nordkvaløy- Rebbenesøy eanadatsuodjalanguovllu álbmotmeahccestivrra čoahkkádusas. Sámediggeráđđi lea nammadan ovttá lahtu 4 lahtu gaskkas, ja Gálssa suohkan lea nammadan guokte lahtu ja Romssa fylkkasuohkan ovttá lahtu.

Sámediggeráđđi lea soahpan Birasgáhttentdepartemeanttain Ånderdalen álbmotmeahci álbmotmeahccestivrra čoahkkádusas. Sámediggeráđđi lea nammadan ovttá lahtu 4 lahtu gaskkas, ja Tranøy og Torsken suohkanat leat nammadan ovttá lahtu ja Romssa fylkkasuohkan ovttá lahtu.

Sámediggeráđđi lea soahpan Birasgáhttentdepartemeanttain Lomsdal-Visten álbmotmeahci/Njaarken vaarjelimmiedajve ja Strauman eanadatsuodjalanguovllu álbmotmeahccestivrra čoahkkádusas. Sámediggeráđđi lea nammadan 2 lahtu 7 lahtu gaskkas, ja Brønnøy, Grane, Vefsn ja Vevelstad suohkanat ja Romssa fylkkasuohkan leat nammadan ovttá lahtu guhtege.

02.03.11 lea šiehttojuvvon konsultašuvdnačoahkkkin Sámedikki ja Birasgáhttentdepartemeantta gaskka sámi ovddastusa nammadeamis loahppa suodjalanguovlluid álbmotmeahccestivrraide Finnmárkkus, Romssas, Norlánddas, Davvi-Trøndelágas, Mátta-Trøndelágas ja Hedmárkkus.

- Návetuomi ja Njemenjáiku eatnadatsuodjalanguovlu Návuoana suohkanis: Ráđđehus lea dahkan mearrádusa 18.02.11.
- Rohkunborri álbmotmeahcci Bearddu suohkanis, Ráđđehus dahkan mearrádusa 25.02.11.
- Suodjalanguovlu Goahteluobbalis Guovdageainnu suohkanis lea sáddejuvvon Birasgáhttentdepartementii, Sámediggi lea vuordimin konsultašuvnnaid
- Anárjoga álbmotmeahci viiddideapmi Kárášjoga gielddas ja Guovdageainnu suohkanis lea sáddejuvvon Birasgáhttentdepartementii, Sámediggi lea vuordimin konsultašuvnnaid
- Sundsfjordfjellet álbmotmeahcci Nordlánddas lea sáddejuvvon Birasgáhttentdepartementii, Sámediggi lea vuordimin konsultašuvnnaid

Energijahuksen

Sámediggeráđđi lea konsulteremin hálddahušlaš dásis Norgga čázádat- ja energijadirektoráhtain váikkuhanguorahallanprográmmaid hábmemis Čorgasa, Fálesrášša ja Fálesnuori bieggafápmo- doaimmahagaid ektui Finnmárkkus ja Sjonfjellet I ja II, Seiskalláfjellet, Kvalhovudet, Kovfjellet ja Stortuva bieggafápmo- doaimmahagaid ektui Norlánddas. Dasa lassin konsulterevuovo Norgga čázádat- ja energijadirektoráhtain Dønnesfjord bieggafápmo- doaimmahaga huksenkonsešuvdnaohcamiid ektui Hasvik gielddas ja Hamnefjell bieggafápmo- doaimmahaga ektui Báhcavuona gielddas Finnmárkkus. Oktage dain konsultašuvnnaid ii leat loahpahuvvon.

Dasto lea Sámediggeráđđi geargamin konsultašuvnnaiguin Norgga čázádat- ja energijadirektoráhtain konsešuvdnaguorahallanprográmma hábmemis plánejuvvon 420 kV el-fápmolinjá ektui Skáiddi ja Vuonnabađa gaskka Finnmárkkus.

Sámediggeráđđi lea buot konsešuvdnaguorahallanprográmmaid oktavuodas dadjan ahte árbediehtu ferte deattuhuvvot ja árvoštallojuvvot seamma dásis ođđaáiggi dutkamiin. Sámi beroštumiide ja báikegottiide galgá addojuvvot vejolašvuohta searvat árjjalaččat analysa- ja čielggadanbargui. Sámediggeráđđi lea maiddá čujuhan ahte konsešuvdnaguorahallanprográmmaid čuokkis boazodoalu birra berre sisttisdoallat gáibádusa ahte ollislaččat árvoštallat váikkuhusaid boazodollui, ja ahte čielggadusas berre árvoštallat man ollu dat plánejuvvon el-fápmolinjá Skáiddi ja Vuonnabađa gaskka váikkuha mearriduvvon boazolohkui dain orohagain maidda el-fápmolinjá guoská. Dasto leat mii maiddá čujuhan ahte meahccevuođot ealáhusdoaimba ferte maiddá čielggaduvvot seamma dásis go eará fáttát.

Hamnefjell ja Dønnesfjord konsešuvdnaohcamiid oktavuodas leat doaimbajuid oamasteaddjit dahkan eaktodáhtolaš šiehtadusaid huksemis guoskevaš boazodoalloorohagaiguin. Go guoská Sámediggái, de háliida dat kulturmuittováldin lassičielggadusa Dønnesfjord bieggafápmo- doaimmahaga ektui. Dat galgá čájehit movt plánejuvvon doaimbajut váikkuhit dovddus kulturmuittuide lahkosis. Hamnefjell bieggafápmo- doaimmahaga ektui lea čielggaduvvon movt huksen váikkuha sámi kulturmuittuide ja

kulturbirrasii. Eai leat identifiserejuvvon eará sámi beroštumit maidda dat plánejuvvon huksemaht sáhttet váikkuhit.

Bálddalagaid diedáhusaiguin ja bieggafápmokonsešuvdnaohcamiid hárrái Finnmárkkus mat leat ovddiduvvon, lea Finnmárkku fylkkagiella ráhkadeamen regionála bieggafápmoplána Finnmárkku fylkka várás. Sámediggi lea buktán cealkámuša plánaprográmmii.

Mii áddet nu ahte ealáhusovddidanplána vuosttažettiin galgá leat bagadeaddji huksejeddjiid, gielddaid ja guovddáš eiseválddiid ektui. Sámediggi lea ovdal ollu oktavuodain čujuhan ahte lea dárbu nannet regionála plánema ja geavahit regionála plánaid gaskaoapmin sámi váikkuhanfámu sihkarastimis.

Ođđa rusttegiid huksema ja lokaliserema el-fámu buvttadeami várás stivre hui dájvá odne guoros kapasitehta fievrriidneahhtas. Dát, ovttas dainna go stáhtas lea geatnegasvuohta meannudit buot áigejuovdilis huksenohcamiid, dagaha ahte dán lágan el-fápmobuvttadeami mángga láhkai stivre “Vuosttamuzžan millui prinsihppa”. Dán lágan vuohki boahá álkidit vuostálaga sávaldagain ahte ollislaččat hálddašit guovlluid, ja dat sáhtá rihkkut maiddá álbmotrievttálaš prinsihpa sámi kultuvrra suodjaleamis. Danne lea min mielas buorre go dán lágan plána ráhkaduvvo.

Sámediggi maid ii vuostálastte oppalaččat ođasmuvvi, nu gohčoduvvon ruoná energiijain ávkástallama. Muhto bieggafápmohuksen oktiibuot sáhtá vuolggahit ollu ođđa infrastruktuorra gos ovddežis eai leat lossa teknihkalaš lihkahallamat. Dasto sáhtá dat boahit vuostálaga sámi ealáhusaiguin mat juo leat doppe, mat bealistis gáibidit maiddá stuorra areálaid. Dát sáhtá dasto vel dagahit ain eanet lihkahallamiid rašis luonddus. Paradoksan lea maiddá dat go álgoálbmotguovlluide davvin čuhcet dálkkádatrievdamat ovddimusat, ja seammás orrot gártamin guoddit stuorámuš nođiid dalle go váidudeaddji doaibmajut plánejuvvojit. Danne lea Sámediggi čujuhan ahte molssaektosaš energiijagáldut bieggafápmui, árvvoštallamiiguin CO2 luoitimiid ektui berrejit guorahallojuvvo bieggafápmoplánain.

Jinjevaerie sámečearru

Sámediggeráđdi lea ángiruššan Statkraft doaimma ektui boazodoalloguovlluin Ruota bealde maŋŋá go Jinjevaerie sámečearru lea bivdán. Dát lea váldjuvvon ovdan čoahkkimis Olgoriikadepartemeanttain ja dál lea sáddejuvvon Statskraft:ii diehtu čoahkkima birra Sámedikki direktuvrra ja Statkraft konsearna jođiheaddji gaska.

Minerálaáššit

Sámediggi searvá hálddahusa bokte Finnmárkku minerálaforumii. Forum háliida ahte Fefo, fylkkagiella ja Sámediggi áshivčče ja ovttas ruhtadivčče minerálačošeavtta ja dasa gullelaš čošeaktavirggi. Várre biddjojuvvošii dát čošeaktavirgi Finnmárkku fylkkagildii. Sámediggeráđdi ii leat doaisttáži addán positiivvalaš vástádusa dása, muhto áigu mearridit oainnus dán áššái lagaš boahhteáiggis.

Viežžan dihte máhtolašvuoda riikkaidgaskasaš mineráladoaimmas áigu Sámediggeráđdi vuolgit minerálakonferánsii PDAC 2011 mii dollojuvvo Kanadas njukčamánu. Dán jagi konferánsas lea sierra sešuvdna mineráladoaimma birra álgoálbmotguovlluin. Sámediggeráđdi addá maiddá doarjaga boazodolliide guovlluin gos Sámediggi lea dahkan šiehtadusa minerálaservviiguin.

- Árrjalaš váikkuhangaskaoapmegeavaheami bokte nannet máhtolašvuoda sámi árbedieđuin ja historjjás, ja dasto sámi kulturmuittuid suodjalan- ja gáhttenvuodosa
- Hálddašit sámi kulturmuittuid iežas historjjá ja árvvuid vuodul

Riikkaantikvára (RA) lea dohkkehan Sámedikki čošeavtta sámi visttiid registrerema ja identifiserema ektui. Riikkaantikvára bušeahhtas lea várrejuvvon 2 miljon ru dasa. Álggahančoahkkin lea dollojuvvon ja Sámediggi almmuha dál čošeaktavirggiid.

Bargu oktasaš regionála kulturmuittoplánain Finnmárkku várás lea álggahuvvon ja čošeaktajoavku lea doallan ovtta čoahkkima. Finnmárkku fylkkagielddas lea bargoaddiovdasvástádus čošeaktajođiheaddji ektui.

Fylkkageainnu 98 divvuma oktavuodas Idjavuonduoddara badjel lea Stáhta geaidnodoaimmahat ohcan dispensašuvnna kulturmuittolágas luvven dihte automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi kulturmuittuid, biergovuorká ja geađgeboazoáidi. Bealit leat soahpan váidudeaddji doaibmabijuid ektui golmma eará kulturmuittui. Sámediggi lea giđđat rávvagiin Riikaantikvárii evttohan luvvet dan guokte ohccojuvvon kulturmuittu gáibádusain eaŋkalit duodaštit. Romssa museas/universitehta museas lea ovddasvástádus dispensašuvdnaáššiid duodaštanbarggus. Rusttetbarggut álggahuvvojit várra maŋŋelis go lei plánejuvvon. Dat sorjá dattetge Romssa museas, universitehta museas, mas kulturmuittolága mielde lea ovddasvástádus dispensašuvdnaáššiid duodaštanbarggus.

- Duodaštit ja gaskkustit máhtolašvuoda sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasa birra

Sámi álbmotbeaivvi ávvudeami oktavuodas Raavrhvijke gielddas, lea Sámediggi doallan sáhkavuoru registreremiid birra mat leat čađahuvvon gielddas, ovttas Saemien Sijtein ja proševttain Samiska rummet.

- Gozihit sohkaalperspektiivva sámi kulturmuittuid duodašteami ja registrerema oktavuodas
- Čuovvolit barggu árbedieđuid kártemiin ja hálddašemiin, maiddá duodaštit ja oainnusmahttit
- sámi árbedieđuid registreren- ja ođastusproševttaid oktavuodas
- Ovddidit positiivvalaš dálkkádatdoaibmabijuid ja heivehanstrategiijaid maidda sámiid árbedieđut searvvahuvvojit, dain mearrádusain mat čatnasit dálkkádatpolitihkkii

ON dálkkádatkonvenšuvdna

Sámediggi searvvai Norgga delegašuvnna mielde oasálaščoahkkimii ON dálkkádatkonvenšuvnna vuolde, Cancumis Mexicos 06. - 10.12.10. Delegašuvnna jođihii biras- ja ovddidanministtar Erik Solheim. Loahppajulggastussii bohte mearrádušat sihkkarastinmekanismaid birra go guoská álgoálbmotvuoigatvuodaide, árbedieđuide ja ollesárvosaš álgoálbmotsearvamii.

Ollu jagiid šiehtadallamiid maŋŋá mearriduvvojede njuolggadusat doaibmabijuid várás vuovddehuhttima vuostá ovddidanriikkain. Norga álggahii meahceálgaga, REDD+ 2008:s, ja jođihii šiehtadallamiid dán suorggis Cancumis. Ođđa njuolggadusat bidjet vuodu buoret oktiordnemii ja bidjet unnimus standárddaid ollu proševttaide mat juo leat álggahuvvon suodjalit arvevuoddiid ja eanet bargat boahteáiggis hehttet luonddu vuvddiid jalgema ja boaldima. Šiehtadusa ulbmilin lea ahte REDD+ ferte sihkkarastit biologalaš girjái vuoda meahcis.

Riikkaidgaskasaš álgoálbmotorganisašuvnnat ja álgoálbmogat stáhtaid delegašuvnnain leat mánggaid jagiid vuogádatlaččat bargan ja leat geahččalan oazžut sadjái paragrafáid sihkkarastinmekanismaid hárrái vai álgoálbmogiid vuoigatvuodát ja árbedieđut adnojuvvošedje árvvus, dasa gullet maiddá referánsat ON álgoálbmotvuoigatvuodáid julggastussii, ja árjjalaš álgoálbmotsearvamii. Dálkkádatnjunuščoahkkin adnojuvvo deataleamosin álgoálbmotdimenšuvnna oazžumis dálkkádatšiehtadallamiidda.

- Searvvahtit sohkaalperspektiivva Sámedikki biras- ja areálapolitihkas

Váikkuhangaskaoamit – birasgáhtten ja kultursuodjaleapmi – ohcanvuđot doarjagat

Sámi kulturmuittosuodjaleapmi

Bušeahhta 2 000 000 ru.

27 ohcama leat boahán ortnegii kulturmuittosuodjaleapmi masa ohcanáigemearrin lei 01.02.11. Ohcamiid submi lei oktiibuot 2 871 547 ru. Stuorámuš oassi ohcamiin guoská ođastemiide ja sámi kulturmuittuid registreremiidda.

7 Dearvvašvuolta, sosiála ja fuolahus

Sámedikki dearvvašvuoda- ja sosiálapolitihkka vuodđuduvvo dásseárvosaš dearvvašvuoda ja

sosiálabálvalusaide sámi álbmoga várás seamma dásis go muđui álbmogis leat. Vuodđun dásseárvosaš mihttomeari sihkkarastimii lea máhtolašvuohta mánggakultuvrralaš áddejumi birra ja sámi gielas ja kultuvrras buot dásiin ja gelbbolašvuohta dain.

Váldomihttomearri

- Dásseárvosaš dearvvašvuođa-, sosiála- ja fuolahusbálvalusat sámi álbmogii mat váldet vuolggasaji sámi gielas ja kultuvrras

Oassemihttomearri

- Nannejuvvon dearvvašvuođa-, sosiála- ja fuolahusbálvalus mii lea heivehuvvon sámi álbmoga dárbbuide
- Dearvvašvuođa-, sosiála ja fuolahusbargiide miehtá riikka addojuvvo oahpahus sámi giella- ja kulturgelbbolašvuođas

Strategiijat

- Gulahallamiin ja ovttasbargguin eiseválddiiguin ja gullelaš oassálastiiguin sihkkarastit Sámediggái váikkuhanfámu sámi álbmoga dearvvašvuođa- ja sosiálafálaldaga hábmemis ja čadaheamis

Sámediggeráđdi lea álggahan konsultašuvnnaid Justiisadepartemeanttain dan birra ahte váldit badjelassas sámi geavaheddjiid odđa heahtefierpmádaga oktavuodas. Maŋŋágo Heahtegulahallandirektoráhta čadahii bearráigeahču gielddain vástidanáigemeiriin 16.8.10 gielddaide, galge konsultašuvnnat jotkojuvot. Áigemeariin biddjojuvvui odđajagimánu/guovvamánu 2011. Muhto Justiisadepartemeanta lea dan maŋidan, ja Sámediggi lea ain vuordimin viidáset dieđuid konsultašuvnnaid birra.

Sámediggeráđdi lea konsulteren Dearvvašvuođa- ja fuolahusdepartemeantta fuolaheami birra sámi buhcciid dárbbuid ja vuoigatvuođaid bargamušdokumeanttain regionála dearvvašvuođalágádusaide 2011 várás. Sámediggái lea deatalaš oažžut mielde ahte sámi buhcciid vuoigatvuođat ja dárbbut oažžut láchčojuvvon bálvalusaid, galget jearahallojuvot ja oainnusindahkkojuvot plánema rájes jo, čielggadanmuttu čađa, ja go mearráduusat dahkkojuvvojit, ja lea vuodđun Sámedikki evttohusaide bargamušdokumeanttain. 2011 bargamušdokumeanttaide lea Sámediggi ožžon mielde čuovvovaš bargamušaid:

- Gárrendikšuma erenoamáš ángiruššamis fertejit doaibmabijut sámi buhcciid várás váldit vuođu sámi buhcciid vuoigatvuođas oažžut láchčojuvvot bálvalusaid sámi giela ja kultuvrra vuođu
- Dearvvašvuođabargiid oahpaheamis galget dearvvašvuođalágáduusat sihkkarastit gelbbolašvuođa sámi gielas ja kultuvrras
- Minoritehtagielalaččain ja sámi álbmogis galgá leat dásseárvosaš vejolašvuohta geavahit heahtedieđihanbálvalusa, ja ahte lágáduusat galget čadahit doaibmabijuid mat sihkkarastet dárbbalaš giella- ja kulturgelbbolašvuođa AMK-guovddážiin

Davvi dearvvašvuohta lea ožžon bargamuššan álggahit dulkaproševtta buoridan dihtii dulkabálvalusa sámi álbmogii, mas Sámediggi galgá leat mielde hábmemin mandáhta. Prošekta lea maŋjonan ja bargamuš geardduhuvvo 2011 bargamušdokumeanttas.

Sámediggi lea maid jearahan stuorát deattu gillii ja gulahallamii sihke kvalitatiiva perspektiivvas ja sihkkarvuođa perspektiivvas. Danne lea 2011 bargamušdokumeanttas kvalitehta ja buhcciid sihkkarvuođa suorggis čujuhuvvon dasa ahte váilelaš gulahallan lea riskafáktor ja deatalaš sivva boasttugiedahallamii.

Ovttasbargoodastusa čuovvolemis lea Ráđdehus evttohan odđa nationála dearvvašvuođa- ja fuolahusplána, odđa álbmot dearvvašvuođalága ja odđa lága gielddalaš dearvvašvuođa- ja fuolahusbálvalusaid. Sámediggeráđdis leat konsultašuvnnat Dearvvašvuođa- ja fuolahusdepartemeanttain (DFD) dan birra. Sámedikki oaidnu lea fuolahit sámi buhcciid vuoigatvuođaid ja dárbbuid goappašiid lágain. Sámedikki áigumuš lea maid ahte Nationála dearvvašvuođa- ja fuolahusplána galgá gieđahallat hástalusaid, strategiijaid ja doaibmabijuid vai sámi buohccit ožžot dakkár dearvvašvuođabálvalusa mas sámi giella ja kultuvra lea lunddolaš.

Sámediggeráđđi oassálasttii 24.-25.11.10 seminárii Stjørdalás maid lullisámi dearvvašvuoda- ja sosiálafágalaš fierpmádat lágidi. Seminára fáddán lei sámi kulturáddejupmi dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusas lullisámi guovllus. Ráđđelahtus Ellinor Marita Jåmas lei sáhkavuorru man fáddán lei Sámedikki dearvvašvuoda- ja sosiálapolitihka.

Sámediggeráđis lei čeahkkin Davvi dearvvašvuoda RHF:in dulkaproševtta birra buoridan dihtii dulkabálvalusa sámi álbmogii. Departemeantta bargamušdokumeanttas dearvvašvuodálágádussii lea Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanta mearridan ahte Sámediggi galgá beassat mielde hábmemin proševtta mandáhta. Boahte čeahkkin Davvi dearvvašvuodain galgá leat 8.3.2011.

Sámediggeráđđi oassálastá referánsajovkui mii lea čállimin Stuorradiggedieđáhusa čálgobálvalusaid oahpu birra. Referánsajoavku doalai vuosttaš čeahkkima 13.12.10. Ođđa čeahkkin dollojuvvo 28.1.2011. Sámediggeráđđi lea addán čálalaš cealkámuša dieđáhusbarggu prošektajovkui.

2010 čavčča álggahii Sámediggi konsultašuvnnaid DFD:in vuodđudeami birra nationála oahpahusbuohcevesu sámi álbmogii ja plána 3-jagi demeansaprográmma buhcciid várás geain lea sámi gielalaš ja kultuvrralaš identitehta. 14.12.10 dollojuvvui ođđa konsultašuvdnačeahkkin mas sohppojuvvui barggu viidáset proseassa.

Sámediggeráđis lei politihkalaš čeahkkin dearvvašvuoda- ja fuolahusministariin Anne Grete Strøm Eriksen ja sámediggeráđiin Ellinor Marita Jåma ásaht Snoasai ráđdeaddibálvalusa dearvvašvuoda- ja sosiálasuorggis lullisámi álbmoga várás. Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanta ii sáhte dál dáhkidit goas dan sáhtášii álggahit. Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanta atná proševtta positiivan, ja áigu gulahallat Snoasa suohkaniin ja Sámedikkiin. Sámediggi áigu ain doarjut dán bálvalusa ásaheami.

Sámi doavttersearvi dáhtu vuodul lei Sámediggeráđis čeahkkin 17.1.11 čeahkkin Sámi doavtterserviin nationála oahppan- ja hálddašanguovddáža birra sámi álbmoga várás. Sámi doavttersearvi bargá dákkár guovddáža ásaheamiin, mii galgá leat mielde nannemin spesialistadearvvašvuodafálaldaga sámi álbmogii.

Sámediggeráđđi oassálasttii 25.1.11 konferánsii bioteknologiija nationála strategiija birra. Konferánsa lágidi Máhtodepartemeanta ovtta Bioteknologiijanammagottiin ja Norgga dutkanráđiin.

Sámediggeráđđi oassálasttii politihkalaš ráđdeaddi bokte oassin Norgga sáttagottis Árktalaš ráđi dearvvašvuodačeahkkimii Nuukas, Ruonáeatnamis 16.2.11. Čeahkkin lea vuosttaš Árktalaš ráđi riikkaid dearvvašvuodaministarčeahkkin. Fáttát mat gieđahallojuvvojedje ledje árktalaš guovlluid dearvvašvuodabálvalusat ja dearvvašvuodáhástalusat, earret eará dearvvašvuodha rievdamin, iešsorbmemma eastadeapmi, fágaolbmuid háhkan, telemedisiinna geavaheapmi, kultuvrralaččat heivehuvvon dearvvašvuodabálvalus. Loahpas vuolláičállojuvvui julggaštus viidáset dearvvašvuodabarggu birra davvin.

- Bargat dan ala vai sámi mánáid vuoigatvuodát mánáidsuodjalusa ektui gozihuvvojit

Sámediggi lea čadahan konsultašuvnnaid Mánáid-, dásseárvo- ja searvadahttindepartemeanttain (MDD) goziheami birra ahte sámi mánáid vuoigatvuodha oazžut fuolahuvvot giela ja kultuvrra, čuovvoluvvo sadjásašruovttuin ja mánáidsuodjalusásahusain. Evttohus rievdadit lánkaásahusa sadjásašruovttuid birra ja lánkaásahusa mánáid bearráigeahču birra mánáidsuodjalusásahusain fuolahusa ja divššu várás, sáddejuvvui gulaskuddamii áigemeiriin 11.1.11. Evttohusa lea dál MDD meannudeamen, ja Sámediggeráđđi lea dieđihan ahte mii leat gergosat joatkit konsultašuvnnaid áššis.

Sámediggi lea ovtta Davvi-Norgga fylkkamánniiguin ja Trøndelága fylkkaiguin plánegohtán mánáidsuodjaluskonferánsa fáttáin mánáidsuodjalus álgoálbmogiid oainnu vuodul. Vuosttaš čeahkkin dollojuvvui 21.1.11. Nammaduvvui plánenjoavku mii galgá bargat viidáseappot konferánsain.

- Bargat dan ala vai kriminálafuolahus heivehuvvo sámi fánggaid dárbbuide
- Váikkuhangaskaomiid aktiivvalaš geavaheami bokte veahkkin ovddidit ja heivehit dakkár

- dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusa mii lea vuodđuduvvon sámi giella- ja kulturáddejumái buot dásiin

Váikkuhangaskaoamit, dearvvašvuolta, sosiála ja fuolahus – ohcanvuđot doarjagat

Dearvvašvuoda-, sosiála- ja fuolahusprošeavttat

- Bušeahtta 2 850 000 ru.

Ohcanáigemearis 1.2.2011 leat boah tán 30 doarjjaohcama dearvvašvuoda-, sosiála- ja fuolahusprošektii. Ohcansubmi lea buohkanassii 7 242 625 ru. Ohcamat leat dál meannuduvvomin.

Fálaldagat boarráset sámiid geavahussii

- Bušeahtta 500 000 ru.

8 Regionálaovddideapmi

Geatnegahtti ovttasbargu Sámedikki ja stáhta ja regionála eiseválddiid gaskka váikkuha sámi giela, kultuvrra ja servodateallima nannema ja oainnusin dahkama.

Váldoulbmil

- Ealli sámi kultuvra, giella ja servodateallin dain guovlluin maidda ovttasbargošiehtadusat gusket

Strategiijat

- Háhkát buriid rámmaeavttuid sámi gillii, kultuvrii ja servodateallimii gulahallama ja ovttasbarggu bokte regionála eiseválddiiguin ja eará relevánta aktevrraiguin

Sámediggeráđdi lea bargagohtán regionálapolitihkalaš dieđáhusain. Oassin dieđáhusbarggus ovddida sámediggeráđdi čielggadeami báikkálaš ja regionála ovttasbarggu birra dán dievasčoahkkimii. Regionálapolitihkalaš dieđáhus galgá plána mielde ovddiduvvot dievasčoahkkimii 2012:s.

Raporta Finnmárkku fylkkagieldda ja Sámedikki gaskasaš ovttasbargošiehtadussii lea gárvvis hálddahusa bealis. Politihkalaš čoahkkin šiehtadusa birra dollojuvvui ovddit vahkus. Raporta guorahallojuvvui ja dohkkehuvvui, ja bealit sohpe čuovvoleami 2011 várás.

Romssa fylkkamánni doalai jahkásaš čoahkkima gielddaiguin 11.-13.1.11. Okta fáttáin lei hálddašeami ja sámi kultuvrra deaivvadeapmi. Sámedikki presideanta lei bovdejuvvon doallat sáhkavuoru dán fáttá birra. Sáhkavuorus váldojuvvui ovdan Sámedikki rolla ja bargamušat ovttasbarggu oktavuodas fylkkamánniiguin ja Romssa suohkaniiguin. Eará fáttát čatnasedje sámi ja dáža kultuvrra gaskasaš ovttasbargui, boazodollui ja ealáhusberoštusaide, areálaridduide, orohatstivrraid rollii ja vásáhusaide. Sáhkavuoruid vuodul ságaškuššojuvvui mo fylkkamánni ja suohkanat boahhteáiggis galget láchit dilálašvuodaid ovttasbargui fuolahat dihtii sámi beali sámi beroštusaid giedahallamis báikkálaččat Romssa fylkkas. Sámedikki bealis deattuhuvvojedje hástalusat mat čatnasit ealáhusovddideapmái, sámegillii, mánáid- ja nuoraidbargui, birrasii, vuoigatvuodáide ja kulturmuittuide.

2008:s lei Sámedikkis čoahkkin Oslo gielddain árvvoštallat ovttasbargošiehtadusa beliid gaskkas. 24.11.11 lei Sámediggeráđis čoahkkin Oslo gieldda kultuvra- ja oahpposuorggi gávpotráđiin, Torger Ødegaard. Das čujuhuvvui mo ovttasbargošiehtadus galggašii leat ja mo galggašii bargat viidáseappot vejolaš ovttasbargošiehtadusain. Bealit sohpe deaivvadit fas 2011:s.

Okta Sámediggeráđi fáttáin álbmotčoahkkimis Oslos juovlamánus lei ovttasbargošiehtadus Oslo gielddain.

- Nannet regionála ovddidanbarggu ovttasbargošiehtadusaid bokte fylkkagielddaiguin ja regionála ovddidanprográmmaiguin – Guovllu ovddidansearvevuolta
- Aktiivvalaččat váikkuhangaskaomiid geavaheami bokte nannet sámi giela, kultuvrra ja servodateallima

Váikkuhangaskaoamit, regionálaovddideapmi

Bušeahhta 4 987 000 ru.

9 Riikkaidgaskasaš ja sámi ovttasbargu

Sámediggi hálddaša prinsihpalaš beliid ja beroštusaid mat ovddiduvvojit ja bealuštuvvojit riikkaidgaskasaš arenain. Deatalaš lea ahte álgoálbmotdimenšuvdna nationála ja riikkaidgaskasaš forain gozihuvvo, ja ahte áššit main lea mearkkašupmi álgoálbmogiidda ovddiduvvojit sihke nationálalaččat ja riikkaidgaskasaččat. Rájáid rastá bargu dahkkojuvvo earret eará nationála ja riikkaidgaskasaš foraid ja arenaid ektui mat gusket ON:ii, Davveguovlopolitihkkii, Sámi parlamentáralaš ráđđái, Barentsovttasbargui, Davviriikkalaš ovttasbargui, Árktalaš ovttasbargui, Interreg:ii ja EO:ii.

Váldomihttomearri

- Álgoálbmogat mearridit iežaset ahtanuššama ja sis lea vejolašvuohta gozihit iežaset beroštusaid riikkaidgaskasaččat

Oassemihttomearri

- Viiddis ovttasbargu sámiid gaska rastá riikarájaid
- Sámediggi lea iešheanalís aktevra ovttaráđiid eará riikkaidgaskasaš bargguin
- Riikkaidgaskasaš álgoálbmotriekteovdáneapmi lea buorránan

Strategiijat

- Gulahallama bokte guovddáš, regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin ja eará guoskevaš aktevráiguin nannet rámmaeavttuid riikkaidgaskasaš barggu ja ovttasbarggu várás

Riikkaidgaskasaš dieđáhus

Sámediggi áigu ođasmahttit riikkaidgaskasaš dieđáhusa, mii plána mielde galgá gárvvistuvvot 2012:s. Oassin dán dieđáhusa ráhkkanahhtinbarggus, háliida Sámediggeráđđi doallat seminára Sámedikki riikkaidgaskasaš barggu birra. Gáldu lea bovdejuvnon plánet ja čadahit seminára. Plána mielde galggašii dát seminára dollojuvvo Sámedikki dievasčoahkkinvahkus geassemánus dán jagi.

Politiikalaš oktavuohačoahkkin Olgoriikadepartemeanttain

Sámediggerádis lei jahkebeallásaš politiikalaš oktavuohačoahkkin Olgoriikadepartemeanttain (OD) 16.12.10 Oslos. Dán politiikalaš oktavuohačoahkkima fáddán ledje davviguovlopolitiikka, Barentsovttasbargu ja Árktalaš ráđđi.

Čoahkkimis juovlamánus váldojuvvojedje ovdan earret eará čuovvovaš áššit: ealáhusdoaimmat sámi guovlluin, Statnett bieggamillopárka Jijnevaerie sámečearu dálveguohtoneatnamiin Ruota bealde, álgoálbmotdoaimbajut "Nye byggesteiner i nord", Stuorradiggedieđáhus davviguovlluid birra, šiehtadus Ruoššain rádjalagaš ovttasbarggus, dálkkádatčoahkkin Cancúmis, ON álgoálbmotáššit, olmmošvuoigatvuodaid nationála ásahus ja Guarani-Kaiowa-indiánaid eanarahčamušat Brasilias.

Áššiid čuovvoleami birra lea namuhuvvon daid áššesurggiin gos lea lunddolaš.

Bilaterála gulahallančoahkkin Norgga ja Canada gaska davviguovlluid birra

Sámediggi searvvai Norgga delegašuvnna mielde fásta bilaterála gulahallančoahkkimii Norgga ja Canáda gaska davviguovlluid birra. Čoahkkin dollojuvvui Ottawas 08. - 09.02.11. Čoahkkima fáddán ledje ekovuogádatvuodot mearrahálddašeapmi ja olju ja gássa Árktisis.

Vuosttaš beavvi dievasčoahkkimis ledje goappašii riikkain sierralágan sáhkavuorut mearrahálddašeami ja petroleumdoaimmaid birra Árktisis. Sámediggi ii lean sáhkavuorrodolliid searvvis, muhto gažaldatvuorus maŋŋá sáhkavuoruid oaččui Sámediggi vejolašvuođa čilget movt konsultašuvdnaprosedyrat Sámedikki ja stáhta eiseválddiid gaska doibmet geavahasas.

Nuppi beaivvi ledje sešuvnnat buohtalaga ja Sámediggi searvvai sešuvdnii olju ja gássa birra. Dalle oáččui Sámediggi vejolašvuoda čilget Sámedikki oainnu birra Goliathuksemii, maiddái Sámedikki konkrehta meannudeami birra ja mearrádusa birra Sámedikki dievasčoahkkimis. Dát váldojuvvui bures vuostá oasseváldiid beales. Sámediggi lea duhtavaš searvamiin bilaterála gulahallančoahkkimii Norgga ja Kanada gaska davviguovlluid birra.

- Háhkát buriid rámmaeavttuid riikkaidgaskasaš ovttasbarggu várás gulahallama ja ovttasbarggu bokte sámiguin rastá riikkarájaid ja eará álgoálbmogiiguin

Sámi parlamentáralaš ráđi stivra doalai čoahkkima Romssas 26.01.11. Dalle mearriduvvui ahte parlamentariihkkárkonferánssa ja Sámi parlamentáralaš ráđi čoahkkin dollojuvvojit Girkonjárdgas 09. - 11.11.11. Konferánssa álggahuvvo miniseminárain 10.11. Dasto mearriduvvui ahte okta fáddá parlamentariihkkárkonferánssas lea árbedieđut. Sámi parlamentáralaš ráđdi doallá dievasčoahkkima 09.11.11. Dalle váldá Sámediggi Norgga bealde badjelassas SPR jodihandoaimma.

Sámediggi lea čakčat 2009 addán rávvagiid Norgga raportii ON nállevalahanlávdegoddái (CERD). Mánáid- ja dásseárvodepartemeanta lei bovden Sámedikki guovvamánu álggus searvat áicin dalle go CERD lávdegoddi jearahallá Norgga stáhta 21. - 22.02.11 Genèvas. Sámedikki beales searvvai hálddahus departemeantta ovdačoahkkimii CERD gulaskuddamii 16.02.11.

Šiehtadallanbargu Davviriikkaid sámekonvenšuvnnas álggahuvvo ja vuosttaš čoahkkin dollojuvvo 14. - 15.03.11 Stockholmas. Norgga delegašuvdna nammaduvvo formálalaččat ovdal dan.

Presideanta Egil Olli searvvai norgalaš-ruoŋtalaš boazoguohtonkonvenšuvnna oktiordnen čoahkkimii sámedikkiid gaska Gironis 11.02.11.

Presideanta Egil Olli doalai sáhkavuoru Arctic Frontiers konferánssa rahpamis 24.01.11 Romssas. Konferánssa oktavuodas ledje presideanttas čoahkkimat USA ambassadevrrain Barry B. White ja Olgoriikadepartemeantta stáhtačállin Erik Lahnstein. Doppe ságaškušui erenoamážit álgoálbmotperspektiiva birra resursa- ja energiijaássiid oktavuodas Árttisis, ja dasto dálkkádat- ja birasduktama guovddáža, FRAM ovdáneami birra.

- Aktiivvalaččat váikkuhangaskaomiid geavaheami bokte váikkuhit dan ahte Barents álgoálbmotkantuvra Lujávrris bisuhuvvošii ja ovddiduvvošii viidáseappot
- Aktiivvalaččat váikkuhangaskaomiid bokte váikkuhit dan ahte sámi kultuvra ja servodateallin bisuhuvvošii ja ovddiduvvošii viidáseappot
- Bargat dan ala vai máhtolašvuolta riikkaidgaskasaš konvenšuvnnaid birra mat gusket álgoálbmogiidda, dás mielde maiddái ON álgoálbmotjulgaštus, buoriduvvošii

Presideanta Egil Olli lei mielde dalle go ON álgoálbmogiid erenoamášdieđiheaddji, Dr. James Anaya, ovddidii raporttas sámiid olmmošvuoigatvuodadili birra Norggas, Ruotas ja Suomas. Son ovddidii dan videokonferánssa bokte 13.01.11 Romssa universitehtas. Presideanta deattuhii sáhkavuorustis erenoamášdieđiheaddjái dan ahte dát lea historjjálaš beaivi sámiide go ON vuosttaš gearddi gidđii fuomášumi sámiid oppalaš olmmošvuoigatvuodadillái ollislaččat. Olli dajai ahte erenoamášdieđiheaddji lea čujuhan mánga áššesuorggi mat gáibidit čuovvoleami ja lea buktán mánga konkrehta rávvaga mat leat deatalaččat ja maid ferte čuovvolit, dasa gullá maiddái dilli sámi oahpahusas ja sámegealaid nannemis. Dasto sámi vuoigatvuodálávdegotti čuovvoleapmi guovlluin olggobealde Finnmárkkku, šiehtadallamat Davviriikkaid sámekonvenšuvnnas ja Riddoguolástuslávdegotti evttohus leat eará áššit maid ferte čuovvolit. Sámediggi áigu jorgalahttit ON raportta dáro- ja sámegeallii.

Váikkuhangaskaomit, riikkaidgaskasaš ja sámi ovttasbargu – njuolga doarjagat

Barents álgoálbmotkantuvra Lujávrris

- Bušeahtta 250 000 ru.

Eará váikkuhangaskaoamit, riikkaidgaskasaš ja sámi ovttasbargu

Riikkaidgaskasaš doaibmabijut

Bušehtta 100 000 ru.

Interreg- regionálaoassi

Bušehtta 1 000 000 ru, mas 600 000 ru várrejuvvo álggahuvvon mángga jagáš prošeavttaide.

10 Sámi organisašuvnnat

Demokráhtalaš servodat lea sorjavaš aktiivvalaš ja girjás organisašuvdnaeallimis. Sámi organisašuvnnat leat deahtalaš oasálaččat sámi servodaga ovddideamis.

Váldomihttomearri

- Girjás sámi organisašuvdnaeallima bisuheapmi

Strategiija

- Váikkuhangaskaomiid aktiivvalaš geavaheami bokte láhčit diliid girjás organisašuvdnaeallimii

Váikkuhangaskaoamit, sámi organisašuvnnat – ohcanvuđot doarjagat

Bušehta 4 201 000 ru.

11 Eará váikkuhangaskaoamit

Váikkuhangaskaoamit Sámediggeráđi geavahussii

Friija váikkuhangaskaoamit

Bušehtta 300 000 ru.

Dásseárvodoaibmabijut

Bušehtta 300 000 ru.

Ásahusdieđáhusa čuovvoleapmi

Bušehtta 350 000 ru.

Sámi lohanguovddáš

Bušehtta 500 000 ru.

Verdde-prošeakta

Bušehtta 250 000 ru.

Čállin- ja lohkanveahkki boarráset sápmelaččaide

Bušehtta 250 000 ru.

Prošeavttat mánáidgárddiid sámi duhkorasaide ja pedagogalaš ávdnasiid ektui

Bušehtta 500 000 ru.

Váikkuhangaskaoamit dievasčoahkinjoddiheaddji geavahussii

Sámedikki politihkalaš joavkkut

Bušehtta 3 219 000 ru.

Opposišuvnna bargoeavttut

Bušehtta 1 013 000 ru.

12 Sámeálbmotfoanda

Ohcanvuđot doarjagat - sámeálbmotfoanda

Giellaovddideapmi

Bušeahhta 1 200 000 ru.

Árbediehtu – duođašteapmi ja gaskkusteapmi

Bušeahhta 1 300 000 ru.

Girjjálašvuohta - Sámeálbmotfoanda

Bušeahhta 2 000 000 ru.

Ovddidan-, čielggadan- ja duođaštanruđat

Giellaprográmma

Bušeahhta 800 000 ru.

Árbedieđuid duođašteapmi ja gaskkusteapmi

Árbedieđuid vuogádatlaš kárten

Bušeahhta 200 000 ru.

13 Eará doaibmabijut mat eai leat váikkuhangaskaoamit

Konferánsat Sámedikki oktavuodas

Bušeahhta 1 350 000 ru.

Sámi guoski statistihkka Norggas

Bušeahhta 375 000 ru.

Bálkkašumiid ja stipeanddaid juohkin

Kultur- ja valáštallanstipeanda nuoraide

Bušeahhta 100 000 ru.

Ruđat dutkamii ja ovddideapmái, čielggadusaide ja duođaštanprošeavttaide

Bušeahhta 1 300 000 ru.

Evalueremat

Bušeahhta 900 000 ru.

14 Politihkalaš dási doaibmagolut

Bušeahhta 21 774 000 ru.

Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi

SNPL lágidii diehtujuohkima Sálas-spábbačiekčancupa oktavuodas Romssas 21.-23.1.11. Diehtujuohkin lea SNPL, Sámedikki, Sámedikki jienastuslohkui čáliheami ja Sámedikki nuoraidstipeandaortnegiid birra.

SNPL oassálasttii lullisámi oahpahuskonferánsii 9.-10.2.11 Troandimis.

SNPL jodiheaddji Johan Vasara oassálasttii konferánsii buolvvaid birra Nordlánddas 11.-13.2.11 ja doalai sáhkavuoru doppe. Konferánsa fáddán lei máŋggabealatvuohta ja searvadahttin.

15 Hálddahusdási doaibmagolut

Hálddahusa doaibmagolut

Bušehtas 89 300 000 ru.

Erenoamáš prošeavttat

Buoret bálvalus geavaheddjiide

Prošeakta lea veaháš maŋŋonan dan ektui go lei plánejuvvon. Ruđat mat báhcet 2010:s sirdojuvvojit jahkái 2011.

Nuortasámi kulturbiras nuortalaš gilis

Bušehtta 600 000 ru.

Dási buorideapmi sámi mánáidgárddiin

Bušehtta 300 000 ru.

Beaivváš Sámi Našunálateáhter teáhtervistti ovdaprošeakta

Bušehtta 500 000 ru.

Beaivváš Sámi Našunálateáhtera stivra lea evttohan ahte Statsbygg váldá badjelasas ovddasvástádusa hukset teáhtervistti ja lea ávžžuhan Sámedikki sáddet bargamušreivve Statsbyggii.

Bargamušreivve sáddemiin 3.2.11 lea Sámediggeráđđi addán Statsbyggii bargun plánet odđa teáhtervistti Beaivváš Sámi Našunálateáhteri. Bargu lea vuos ráddjejuvvon dasa ahte čađahit programmerenbarggu. Sámedikki áigumuš lea ahte Statsbyggas galgá leat ovddasvástádus barggu viidáset čađaheamis dassážiigo odđa visti lea gárvvis ja maŋŋá jođihit odđavistti. Dat lea dan duohken ahte Sámediggi ja Kulturdepartemeanta soahpaba dan ahte prošeakta lea mielde viessoláigoruhtadanortnegis ja ahte dat ruhtaduvvo dan bokte.

Odđa áššiid dieđiheapmi

Evttohus 1: Ekologalaš ja ceavzilis guollebiebmanéaláhus

Sámediggeráđđi lea ovttaoivvilis áirasiin Toril Bakken Kåven das ahte fertejit leat garra njuolggadusat dálkkasgeavaheapmái, areálageavaheapmái ja luoitmiidda rusttegiin. Maiddái ferte biebmanéaláhus geatnegahttojuvvot čađahit dakkár doaibmabijuid mat hehtejit guliid gárgideames rusttegiin, ja ahte das galgá leat ovddasvástádus bivdit bajás gárgidan guliid.

Sámediggeráđđi bidjá vuodđun ahte mearradoalloealáhus, nu go eará ge ealáhusat, galgá doaimmahuvvot dakkár ceavzilis ja birasseasti vugiin, mii ii leat hehttehussan eará árbevirolaš ealáhusaide, dahje dakkár vugiin mii áitá biologalaš šláddjivuoda.

Biebmanéaláhusas leat stuorra hástalusat gárgideami, dávdaleavvama ja eará birasváikkuheaddji sivaid geažil. Lea deahtalaš ahte ealáhus ja eiseválddit ovttas ásahtit ortnegiid mat guhkit áiggi vuollái čovdet dáid hástalusaid. Fuolahat dihtii biologalaš šláddjivuoda dárbbasuvvo ovttasbargu odđa ja árbevirolaš ealáhusaid gaskkas.

Sámediggeráđđi háliida ahte mearradoalloealáhus váldá duodas daid hástalusaid, mat čatnasit dávdadaide, gárgideapmái ja eará negatiiva birasváikkuhusaide ja vuoruha dutkama ja teknologiijaovddideami mii guhkit áiggi vuollái sáhtta čovdit dáid hástalusaid, vai ollašuttuojuvvo ekologalaš ja ceavzilis biebmanéaláhus buot osiin Norggas.

Evttohus 2: Revišuvdnagáibádus eret smávva oasusserviin

Áirras Toril Bakken Kåven ovddida odđa áššin sihkkut revišuvdnagáibádusa smávva oasusserviin. Ášši meannuduvvo Sturradikkis. Dokumeanttas 8:19 S (2010–2011) ovddiduvvui čuovvovaš evttohus golggotmánu 21. b. 2010:

1. Stuorradiggi bivdán ráđđehusa ovddidit evttohusa ahte loahpahit revisorgáibádusa smávva fitnodagaide main lea gávpejorru vuollel 5 miljon ruvnnu.
2. Stuorradiggi bivdán ráđđehusa vuolidit rehketdoalloávdnasiid rádjangeatnegasuoda 10 jagis 5 jahkái.

Finánsadepartemeanta ovddidii rávvaga juovlamánu 17. b. 2010 Ráđđehussii, ja ráva dohkkehuvvui stáhtarádis seamma beaivvi. Stuorradiggeproposišuvnnas (Prop. 51 L (2010–2011)) Rievdadusaid birra revisorlágas ja muhtun eará lágain (spiehkasta revišuvdnageatnegasuodas smávva oasusfitnodagaide), boahhtá ovdan ahte láhkarievdadus mearkkaša ahte oasusearvvit main leat doaibmaboađut vuollet vihtta miljon ruvnnu, sáhttet spiehkastit revišuvdnageatnegasuodas, nu guhká go dain ii leat balánsasubmi mii lea badjel 20 miljon ruvnnu dahje gaskamearálaš bargiidlohku mat eai čađat eanet go 10 jahkeberggu. Danne rievdadusat vuosttažettiin mearkkašit hálldahaslaš ja ekonomalaš geahpádusaid smávva fitnodagaide.

Stuorradikki finánsalávdegoddi lea čuovvolan ášši 3.2.2011, ja rávve Stuorradikki rievdadit revišuvdnageatnegasuoda.

Sámediggeráđdi atná dán ášši leat čovdojuvvon.

Evttohus 3: Rievdadit sáibmamearrádusaid Finnmárkkus

Sámediggeráđđái lea deatalaš ahte lea buoremus lági mielde guollesursahálldašeapmi sámi guovlluin. Árbodiehtu earret eará bivddusgeavaheami ja guollejávrriid ceavzilis hálldašeami birra lea dagahan ahte dat jávrriin mat geavahuvvojit, lea leamaš dohkálaš ávkástallan.

Hálldašanodastusa geažil válddi fylkkagiella 1.1.10 rájes badjelasas fylkkamánni hálldašit daid sáivaguolleslájaid mat eai leat áitojuvvon. Dát hálldašeapmi dáhpáhuvvá ovttaš gielddaiguin ja FeFo:in. Finnmárkku sáivaguliid sáibmabivdin muddejuvvo lága vuodul Finnmárkku fylkka eatnamiid ja luondduriggodagaid riektediliid ja hálldašeami birra (finnmárkkuláhka). § 22 dadjá earret eará:

”Dán kapihttala njuolggadusaid mielde ja daid rámaid siskkobealde, mat čuvvot eará láhkamearrádusain, lea sis geat áset gielddas Finnmárkku fylkkas, Finnmárkkuopmodaga eatnamiin vuoigatvuohta bivdit sáivaguliid firpmiiguin”

Jus oppalaš mearrádusat hehttejit sáimmasteami dáhtu ja dárbbu mielde, de sáhtta dat giella mas lea sáhka, spiehkastit njuolggadusain § 7 vuodul láhkaásahas sáivaguliid sáibmabivdima birra jna., Finnmárkkus:

”Kommunen kan etter søknad gi utvisning for fiske med garn, not, ruser og teine i garnforbuds- og garnbegrensingsområder på statsgrunn når det anses biologisk forsvarlig. Utvisning gis i antall garn-, ruse- eller teinedøgn, antall nottrekk eller i form av et fangstkvantum (kg), sammen med en spesifisering av hvilke redskaper som tillates benyttet.” (Giella sáhtta ohcama vuodul addit lobi bivdit sáimmaiguin, nuhtiin, merddiiguin dakkár sajiin stáhtaeatnamis gos lea sáibmagielddus- ja sáibmagáržžideamit go adnojuvvo leat biologalaččat dohkálaš. Lohpi addojuvvo sáibma- dahje meardejándoriidda, gallii lea lohpi nuohttut dahje earrehivvodahkan (kg), ovttaš dárkilis čujuhemiin guđe bivdosiid lea lohpi geavahit.)

Nu njuolggadusat leat dál, de sáhttet buohkat geat áset Finnmárkkus, bivdit sáimmaiguin iežaset atnui dakkár guovlluin gos lea lohpi bivdit sáimmaiguin. Dat guovllut gos lea lohpi bivdit sáimmaiguin, leat muddejuvvon 1 – sáibmaavádahkan, 3 sáibmaavádahkan dahje friddja sáibmabivdin. Dálá njuolggadusat geahččalit nu guhkás go lea vejolaš, oččodit buori balánssa bivdojuvvon guollehivvodaga ja biologalaš kapasitehta gaskkas ja gaskal iešguđet geavaheaddjiberoštusaid.

Dat ahte dáhttut ollislaččat geahčadit sáimmastamearrádusaid olles Finnmárkkui gávdnan dihtii buoret heiveheami iešguđet jávrru biologiiiii, gal lea hui resursagáibideaddji. Sámediggerádis eai leat dakkár resurssat. Jus ležžet dakkár guovllut gos sáivaguolleávkástallan ii leat nu buorre go galggašii leat, de lea gielddaid ovddasvástádus rievdadit guollejávrriid bivdinlobi.

Evttohus 4: Sámi oahppofálaldaga ásaheapmi Finnmárkku allaskuvlii

Sámediggeráđđi oaidná ahte oahpaheaddjit ja ovdaskuvlaoahpaheaddjit dárbbasit gelbbolašvuoda sámi gielas, kultuvrras ja historijás, maiddá Finnmárkku mearrasámi guovlluin. Lea áibbas čielggas ahte Finnmárkku allaskuvllas berre leat erenoamáš ovddasvástádus viidáseappot gaskkustit mearrasámi geahčanguovllu.

Finnmárkku allaskuvllas ii leat dál mihkkege oahppofálaldagaid sáme gielas. Ii ge leat sierra oahppofálaldat sámi historijás, kulturáddejumis ja kulturgaskusteamis.

Finnmárkku allaskuvla lea plánen álggahit giellaoahpu 2011 čavčča davvisáme gielas, mii addá 30 oahppočuoggá. Fálaldat sámi kultuvrras ja historijás sáhttet leat dakkár fáttát mat leat oassin iešguđet fágain, earret eará servodatfágas. Sisdoallu sorjá dattetge gaskkusteaddjis. Muđui lea oahppu mii gohčoduvvo boazodoallu ja meahcci, mii addá 10 oahppočuoggá.

Sámediggeráđđi lea váldán oktavuoda Finnmárkku allaskuvllain ja bovden gulahallančoahkkimii dán áššis. Finnmárkku allaskuvla lea mielas gulahallat Sámedikki alit oahpu birra mearrasámi guovlluin ja dakkár guovlluin gos dáža kultuvra lea badjelfámolaš.

Evttohus 5: Sámi oahpaheddjiid bargodilli

Sámi oahpaheaddjifierpmádaga ásaheapmi

Sámediggeráđđi lea bálkáhan Sámi allaskuvlla čielggadit sámi oahpaheaddjifierpmádaga. Čielggadeapmi galgá leat gárvvís ovdal guovvamánu loahpa 2011, ja galgá evttohit mo sámi oahpaheaddjifierpmádaga sáhtta čadahit ja čuvgehit oahpaheaddjifierpmádaga ulbmila, bargamušaid ja sisdoalu, organiserema, ruhtadeami ja raportema. Čielggadeapmi galgá maiddá válddahit sámi skuvllaid hástalusaid maŋŋá Máhttoloktema – Sámi ásaheami, deattuin gealbudeapmái.

Sámediggeráđđi áigu árvvoštallat čielggadusa čuovvoleami ja máhccá áššái maŋŋeleappos.

Konverteren ja eanet bálká daid oahpaheddjiid várás, geat oahpahit sáme gielas ja sáme gillii

KS ja Oahppolihttu leat dahkan bargošiehtadusa 2009:s vuodđoskuvlla, joatkkaohpahusa ja rávesolbmuid oahpahusa oahpahušvirggiid oktavuodas. Šiehtadus lea guhkiduvvon 2012 rádjái. Šiehtadussii gullet earret eará resurssat daidda oahpaheddjiide, geain lea lossa bargodilli. Resurssaid juogadeapmi digaštaljojuvvo iešguđet skuvllas/ovttadagas. Sámediggi ii leat bealli dán áššis.

Resursa lossa bargodillái bohtá ovdeš konverterenortnega sadjái.

Daid oahpaheddjiid bargodili kárten ja árvvoštallan, geat oahpahit sáme gielas ja sáme gillii

Lea vuodđuduvvon bargojoavku lahtuiguin Ođasmahttin-, hálddahuš- ja girkodepartemeanttas, KS:s ja Sámedikkis mii galgá geahčadit guđe hástalusat sáme giela hálddašanguovllu gielddain leat fuolaheamis sámi álbmoga.

Sámediggeráđđi áigu árvvoštallá mo ášši galgá čuovvolit stáhta eiseválddiid ektui ja vejolaš eará beliid ektui.

Evttohus 6: Máinnasteapmi skuvllas

Sámediggeráđi mielas lea deatalaš ahte sámi oahppit ožžot buori sáme gieloohpahusa. Sámi muitalanárbevierru lea deatalaš sámi kultuvrra ja máhtu gaskkusteamis, muhto muitaleapmi lea maid deatalaš oahpahušvuohki buot máhtu gaskkusteamis. Máhttoloktema - Sámi oahppoplánadahkosis čuožžu vuosttaš čuoggán sámi oahppoplakáhtas: “Sámi skuvla ja oahppofitnodat galgá: láchit dili nu ahte oahppit ja fidnooahppit ožžot kvalitehtalaččat buori oahpahusa mas vuodđun lea sáme giella, sámi kultuvra ja servodateallin”

Kapihttalis “Oahppama ja oahppanstrategiijaid movttiidahttin” čuožžu: Skuvla galgá hukset oadjebas ja fátmasteaddji skuvlabirrasa gos oahppit galget vásihit dásseárvvu iežaset giela ja kultuvrra hárrái ja gos ohppiid bearaš, fuolkkit ja earát lagasbirrasis leat aktiivvalaš doarjjan. Máhttoloktema vuodul galgá leat metodafriiddjavuohta skuvllas, nu ahte oahppoplánat eai sáhttet geatnegahttit oahpaheddjiid geavahit dihto

metoda. Muhto prinsihppaoasi kapihttalas “Oahpaheddjiid ja bagadeddjiid gelbbolašvuohta ja rolla” daddjojuvvo ahte lea deatalaš ahte oahpaheddjiin lea máhttu sosialiserenvugiin ja vugiin mo gaskkustit máhtu sámi kultuvrras. Máhttolokten deattuha vuodđo gálggaid, ja muitaleapmi lea deatalaš ovdanbuktinvuohki buot fágain sihke njálmmálaččat ja čálalaččat.

Muitaladdan ja njálmmálaš giellageavaheapmi leat deatalaš máhttooasit sihke sámegiela vuosttašgiela oahppoplánas ja sámegiela nubbigiela oahppoplánas. Sámegiela nubbigiela oahppoplánas lea váldosuorgi mii gohčoduvvo “Giella- ja kulturdiđolašvuohta”, ja dán váldosuorggi válldaheamis čuožžu ná: Dán váldooasis lea sáhka das ahte oaidnit čanastaga gaskkal giela ja kultuvrra. Árbevirolaš máhtu fievrredeapmi buolvvas bulvii lea deatalaš. Sámi máinnasteapmi, luodit, lávlagat ja sálmmat, diiddat ja sátnevádjasat, čáppagirjjálašvuohta, govva, filbma ja teáhter leat oasit kultuvrras mat gaskkustit máhtu ja árvvuid.

Dán váldosuorggis leat máŋga gelbbolašvuođaulbmilat, ja maiddá oahppoplána eará váldosurggiin, mat muitalit maid oahppit galget máhttit fáttás muitaleapmi. Sámegiela nubbigiela oahppoplánii lea ráhkaduvvon bagadus, mas muitaleapmi skuvllas máinnašuvvo.

Sámegiela vuosttašgiela oahppoplánas čuožžu váldosuorggis Árbevirolaš máhttu:

“Árbevirolaš máhtu váldooasis deattuhuvvo ovdánahttit giela mii guoská árbevirolaš doabageavaheapmái ja dadjanvugiide. Árbevirolaš máhtu fievrredeapmi buolvvas bulvii lea guovddážiis. Sámi máinnasteapmi, luodit, lávlagat ja sálmmat, sátnevádjasat ja diiddat leat oasit árbevirolaš máhtus. Váldooassái gullá maid dat makkár doaimmat árvvuin nugo fuolkevuodagullelašvuohta, birgejupmi ja barggu čađa oahppan ledje ja leat dálá áiggis ja ovdalaš áiggis ja movt dát heivehuvvojit ja ain ovdánahttojit.” Maiddá dán oahppoplánas boahtá ovdan máŋgga gelbbolašvuođaulbmilis maid oahppit galget máhttit muitaleamis. Ovttas dain gelbbolašvuođaulbmiliin čuožžu ovdamearkka dihtii ahte oahppit galget sáhttit geavahit árbevirolaš muitalusaid iežaset barggus.

Sámediggeráđdi ii oainne ahte livččii dárbu bargat dan ala ahte sámi máinnasteapmi galgá leat sierra fága skuvllas, go dat leat mielde sihke Máhttoloktema – Sámi oahpaheami prinsihpain ja sámegiel fága oahppoplánain.

Lea deatalaš ahte dain oahpaheddjiin geat oahpahit sámi skuvllas, lea dárbbalaš gelbbolašvuohta. Sámediggeráđdi lea addán ruđaid Sámi allaskuvlii vai dat ráhkadit lassioahppokurssa Oahppoloktema – Sámi atnui váldima oktavuodas. Sámediggeráđdi luohttá ollislaččat Sámi allaskuvlii, mii oahpaha sámi oahpaheddjiid, ja oaidná ahte muitaleapmi skuvllas lea deatalaš suorgi. Oahpaheddjiid lassi- ja joatkkaohppui leat várrejuvvon ruđat 2011 várás, ja gelbbolašvuođadárbbu kárten sámi skuvllas lea álggahuvvon.

Evttohus 7: Sámediggeválggaid čađaheapmi oktanis

Sámediggeráđdi lea árvvoštallan lea go ulbmillaš buohtalastit váлгаáigodagaid ja váлгаáiggi goas čađahit Sámedikki válggaid Norggas, Ruotas ja Suomas.

Norgga bealde Sámediggi lea hui guovddážiis das ahte hábmet iežas váлгаortnega, sihke lágaid ja láhkaásahusaid bokte ja váлга čađaheami oktavuodas. Sámediggi nammadii earret eará fágálávdegotti mii galggai ođasmahttit iežas váлгаortnega. Rievdadusat bohte fápmui jagi 2009 sámediggeválgga oktavuodas.

Dát leat hui sierralágan váлгаortnegat sámediggeválggaide namalassii Norggas, Ruotas ja Suomas. Ruotas sáddejuvvojit buot jienastanlihput ruoktot olbmuide, buot jienasteamit dahkkojuvvojit ovddalgihtii, ja lohkan dáhpáhuvvá easka vahku maŋŋá válgabeaivvi. Suomas čađahuvvo poastajienasteapmi dainna lágiin ahte váлгаávdnasat sáddejuvvojit jienasteddjiide, ja jienasteaddjit sáddejit jienastaga ruovttoluotta áigemearis. Lohkan dáhpáhuvvá maŋit vahkus. Lea maid erohus válgajagis dien golmma riikkas. Norggas lea boahtte sámediggeváлга 2013:s, Ruotas 2014:s ja Suomas 2011:s.

Nu mo váлгаortnet lea dál, de lea Norggas stuorra vuogádat mii biddjojuvvo johtui miehtá riikka, ja buot jienasteddjiin galgá leat vejolašvuohta jienastit iežaset gielddain. Váлгаortnet Norggas lea áibbas sorjavaš gielddaid almmuhemiin iežaset jienasteddjiide, dainna lágiin ahte sii lágidit Sámedikki jienastuslogu

almmolaš geahčadeapmái ja ahte sii vuostáiváldet ja lohket jienastagaid. Vuogádat lea lágiduvvon nu ahte galgá sáhttit jienastit miehtá riikka ja ahte válgaboáđus galgá leat gárvvis nu johtilit go vejolaš.

Nappo mii oaidnit ahte leat sierranas vierut válgagačadahemiin dien golmma riikkas, seammás go leat áibbas sierra áiggit goas sámediggeválggat čadahuvvojit.

Dás duohko lea Sámediggeráđđi očcodeamen lánkaásahusgelbbolašvuoda sámediggeválggi. Bargu lea álggahuvvon oažžut oktasaš válgahálddašanreaidduid buot válggaide Norggas, earret eará sámediggeválggi, gielddaid, listaceggejeddiide ja Sámediggái alccesis. Dasto galgá maid ráhkaduvvot diehtujoehkinuskádat, mas dieđut buot válggaide birra galgá álkit leat gávdnamis. Sámediggeráđđi čuovvu maid bures mielde daid geahččalemiid mat čadahuvvojit e-válgga oktavuodas, dainna áigumušain ahte maiddái dát vuogádat galgá boahhteáiggis heivehuvvot sámediggeválggi.

Sámediggeráđđi oaivvilda dán vuodul ahte dál ii leat ulbmillaš ovttastahttit sámediggeválggaide. Sámediggeráđđi oaivvilda dattetge ahte mii sáhttit loktet ášši ságaškuššanáššin SPR:i, dainna jurdagiin ahte bohteáiggis sáhtášii ovttastahttit válggaide, erenoamážit jus teknihkalaš ovdáneapmi dan dahká vejolažžan.

Evttohus 8: Geainnu ja ruovdemáđii geidnosa válljen

Maŋŋágo Voengel Njarke orohat válddi oktavuoda, sáddi Sámediggeráđđi 26.8.09 reivve Johtolatdepartementii mas celkkii ahte berre árvvoštallojuvvot rievdadit E6 Májájávrris Brennai Gála suohkanis nu ahte geaidnu čuovvu Nordlandsbanena geidnosa. 10.2.10 beaiváduvvon reivvestis vástida departemeanta ahte dálá divodeapmi čuovvu 2010-2019 Nasionála johtolatplána ja ahte doaibmabijut leat dušše dál geidnosa divodeapmi. Dan lassin vuoruhuvvo hukset ruovdemáđiid geainnovuoli Májájávrris. Evttohusa ahte hukset odđa Májájávrris – Brenna geidnosa máksá Stáhta geaidnodoaimmaha gollomeroštallamiid vuodul sullii 1 miljárda ru. Danne ii gávnahan Johtolatdepartemeanta ulbmillažžan doalvut evttohusa viidáseappot go dat ii leat mielde Nasionála johtolatplánas.

Evttohus 9: Mobiila- ja govdbáddegeavahanvejolašvuolta sámi ássanguovlluin

NSR áirras Áge Nordkild bivdá Sámedikki gieđahallat heajos mobiila- ja govdbáddegeavahanvejolašvuolta sámi ássanguovlluin dakko bokte ahte váldit oktavuoda gielddaiguin, fylkkagielddaiguin ja stáhtain. Stáhta lea fylkkagielddaid bokte juolludan ruđaid govdbátti ja mobiilafierpmádaga huksemii. Eaktun lea dattetge ahte gielddat gokčet 50 % goluin. Danne berre Sámediggi bivdit stáhta máksit stuorát oasi goluin ja ahte gielddat váldet iežaset oasi.

Áirras dadjá viidáseappot ahte leat mánga (sámi) guovllu main ii leat dohkálaš vejolašvuolta geavahit interneahtha ja mobiltelefonna. Viidáseappot ahte mobiilla geavahanvejolašvuolta ja govdbáddi leat deatalaš reaidut infrastruktuuris vai sáhtta bisuhit ássama, vuodđudit fitnodagaid olggobealde čoahkkebáikkiid ja lánit vejolašvuolta geavahit ruovttukantuvrra. Dan lassin fállujuvvo maiddái sámegeoloahpahus dál dávjá interneahtha ja jiena/gova bokte.

Sámediggeráđđi lea ovttaoavilis das ahte mobiila- ja govdbáddegeavahanvejolašvuolta sáhttet leat deatalaččat dasa ahte bisuhit ássama sámi guovlluin. Mobilageavahanvejolašvuolta lea maid deatalaš dasa ahte fuolahit sihkkarvuoda ollu dáhpáhusain. Muhto mii čujuhit seammás maiddái dasa ahte mobiila- ja interneahthageavahanvejolašvuolta ii leat dat áidna mii stivre ássama, leat maid eará deatalaš fáktorat.

Mobiilamárkanis leat dál vuosttažettiin guokte mobiilafierpmádaga, Telenor ja Netcom. Dat mearkkaša ahte buot fitnodagat mat doibmet mobiltelefonija vehkiin mas ii leat sierra neahtha, fertejit láigohit saji ovtta dain fierpmádagain. Muhto mobiilafierpmádagat leat maid ođasmahttojuvvomin. Netcom lea ođasmahttimin iežas mobilfierpmádaga nu ahte 95 % álbmogis besset geavahit 3G (goalmmát buolvva mobilfierpmádaga) ja 89 % álbmogis besset geavahit 4G. Dát odđa mobilfierpmádat mearkkaša geavadit allaleaktosaš mobiila govdbáddi stuorra osiide riikkas. Dan lassin lea Tele 2 ja Network Norway huksemin sierra, goalmmát mobilfierpmádaga, mii dálá plána mielde galgá gokčet 75 % bearragottiin.

2009 ja 2010 loguid mielde lea 99,8 % Norgga álbmogis vejolašvuolta geavahit mobiltelefonna. Muhto ain leat sullii 200 smávva gilážat ja 10 000 bearragotti main ii leat vejolašvuolta geavahit mobiltelefonna. Telenor meroštallamiid mielde mávssášii sullii 3 miljárda ru hukset mobilfierpmádaga mii govččášii olles

Norgga eanaareála. Muhto nu guhkás go Sámediggeráđđi diehtá, de eai leat meroštallamat dahje visogovva mii čájeha aiddo dan ahte sámi guovlluin dat lea heajumus geavahanvejolašvuohta, vaikke vel mii diehtit ge ahte oassi sámi álbmogis ássat olggobealde čoahkkebáikkiid.

Sámediggeráđđi oaivvilda ahte dákkár infrastruktuurahuksen lea juoga maid almmolaš vuogádat čadaha, erenoamážit dain guovlluin gos doaibmi fitnodagaid dinervejolašvuohta vurdojuvvo leat uhcit. Danne vuordit ahte stáhta ovttas gielddaiguin ja fylkkagielddaiguin váldet ovddasvástádusa ja váikkuhit dasa ahte mobilfierpmádaga ja govda bátti huksen duhtada buot Norgga bearragottiid. Danne áigut čuovvolit dán ášši vuosttaš vejolašvuođas go lea čoahkkin rivttes departemeanttain.

Evttohus 10: Heahstedilli máttasámiin – boraspiret áittan ealáhusaide ja kultuvrii

Sámediggeráđđi diehtá dan balahahtti dili birra mas lullisámi boazodoallu dál lea stuorra boraspirevahágiid geažil ja daid hástalusaid geažil maid iešguđetlágan eanaduhtadeamit dagahit guovllu boazodollui. Sámediggeráđđi oaidná maidái ahte dát hástalusat dagahit olmmošlaš nođiid.

Sámediggeráđđi lágidi boraspireseminára skábmamánu 10. ja 11.b. 2010 Stjørdalas, gos boazodoallu, Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta, Birasgáhttendepartemeanta ja dutkansuorgi ledje bovdejuvvon oassálastin. Dat dieđut mat bohte ovdan doppe, leat addán buori diehtovuoddu Sámediggeráđi viidáset bargui.

Sámediggeráđđi lea konsulteremin BD, OHD ja EBD doaibmabijuid birra dan bargujoavkku raportta čuovvoleami oktavuodas mii lea bargan riidodási vuolideamen gaskal boraspiriid ja boazodoalu Davvi-Trøndelágas.

Sámediggeráđi vuolggasadji lea ahte dát konsultašuvnnat galget boahit buot buorin buot daid orohagaide gos boraspiret leat áittan. Sámediggeráđi mihttomeari lea oažžut BD dievaslaččat áddet daid hástalusaid mat boazodoalus lea dain guovlluin gos boraspiret leat áittan, ja bearráigeahččat ahte Birasgáhttendepartemeanttas lea geatnegasvuohta sámi ealáhusaid ektui, ja erenoamáš ovddasvástádus lullisámi boazodoalu ektui, mii dál lea garrasit áitojuvvon.

Sámediggeráđi mihttomeari lea ahte boraspiremáddodaga uhcideapmi galgá dagahit ahte máddodatmihtut juksojuvvojit fargga, ja ahte boraspirehálddašeapmi dáhpáhuvvá dainna lágiin ahte boazodoallu ovdána ceavzilis vugiin. Olggobealde deaddu, nu go sisabahkemat ja boraspirevaháгат, mielddisetbuktet olmmošlaš nođiid.

Sámediggeráđđi lea álggahan ovttasbarggu Sámi našuvnnalaš gealboguovddáža – psykalaš dearvvašvuođasuddjemiin háhkan dihtii eanet máhtu. Sámediggeráđđi oaidná iežas bargamuššan doaibmat gulahallin guovddáš jietnaguoddiin guovddáš eiseválddiid ektui. Lea deatalaš ahte dát ášši váldojuvvo ovdan, ja ahte ráđdehus lea mielde čadaheamen doaibmabijuid vai boazodoallu dilli buorrána.

Sámediggeráđđi bargá jeavddalaččat čalmmustahttimin ja doarjumin boazodoalu dárbbuid ja vuoigatvuodaid areálaplánaproseassas. Sámediggi lea ožžon viiddiduvvon rolla plána- ja huksenlágas, vuostaldanválddi bokte dan ektui ahte sihkkarastit sámi kultuvrra ja ealáhusaid luondduvuđđosa.

Sámediggeráđđi čadaha mánga proseassa bearráigeahččan dihtii ahte dat plánat mat váikkuhit boazodoalu dárbbuid ja maidda resursaláгат (minerálahka, energiialáhka) ja plána- ja huksenláhka gusket, galget vuhtii váldit ealáhusa dárbbuid viidáset doaibmamii ja ovdáneapmái. Sámediggeráđđi čuovvola gielddaid areálaplánaid buorebut go ovdal.

Sámediggeráđđi galgá čuovvolit hástalusaid boraspirepolitihkas ođđa seminárain 2011:s, mas olles boraspirepolitihkka buot ealáhusain galgá leat guovddázis. Ráđđi mearkkaša maidái ahte Sámediggi lea nammadan áirasiid davimus boraspireregionnain. Dan láhkai sihkkarastá ráđđi ahte Sámedikki boraspirepolitihkka čadahuvvo regionála dásis.

Evttohus 11: Ráđdeaddibálvalus sámi nuoraide lulli- sámi guovllus

Sámediggeráđđi lea juo evttohan álggahit doaibmabiju ásahtit ráđdeaddibálvalusa sámi nuoraide lullisámi guovllus. Dat lea jurddašuvvon Sámedikki ja lullisámi guovllu fylkkasuohkaniid gaskasaš ovttasbargun.

Dát lea sámegeiela doaibmaplána doaibmabidju 34 “Ráđđeaddin lullisámi guovlluid joatkkaskuvllain” – stáhtus 2010 ja viidáset ángiruššan 2011.

Doaibmabidju 34. Ráđđeaddin lullisámi guovlluid joatkkaskuvllain
Sámediggi áigu váldit oktavuoda guoskevaš fylkkamánniiguin vai álggahan dihtii ovttasbargoproševtta ráđđeaddibálvalusas lullisámi guovlluid joatkkaskuvllain.
Ovddasvástideaddji: Sámediggi ja guoskevaš fylkkasuohkanat

Evttohus 12: Jorgalit girjji Jakob Dærga birra

Lullisámegeiella lea hui rašis dilis. Danne lea Sámediggeráđđái deatalaš doarjut dakkár doaibmabijuid mat leat mielde oainnusin dahkamin ja ovddideamen lullisámegeiela. Girjji Jakob Dærga birra jorgaleapmi lullisámegeilli lea okta dain doaibmabijuin.

Danne lea Sámediggeráđdi posiitiiva dasa ahte árvvoštallat doarjaga doaibmabidjui lágádusa/almmuheaddji ohcama vuodul go dat de boahdá. Ráđi mielas dat nanne proševtta duohtan dahkama jus okta dahje eanet áigeguovdilis fylkkasuohkaniin leat mielde ruhtadeamen proševtta.

Evttohus 13: Elektrovnnalaš dearvvašvuodabálvalusat sámi oainnu mielde

Sámi buhcciide mearkkaša hui ollu deaivvadit dakkár dearvvašvuodalágádusain mas lea gielalaš ja kultuvrralaš gelbolašvuohta. Sámediggeráđdi bargá árjjalaččat dearvvašvuodabálvalusa guovddáš oassálastiid ektui ollašuhttin dihtii mihttomeari ahte galgá leat ovttárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusat sámi buhcciide. Ovttasbargoodastusas leat oainnut mo boahhteáiggi dearvvašvuodabálvalusa galgá hábmet. Boahhteáiggi dearvvašvuodabálvalus ferte sáhttit geavahit odđááiggi digitála reaiduid buhcciiddivššus. Dan oktavuodas lea eDearvvašvuoda-áingiruššan dakkár vejolašvuohta mii sáhtta addit sámi buhcciide dásseárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusa. Sámediggeráđdi lea čadaheamen konsultašuvnnaid Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanttain sámi buhcciid fuolaheami oktavuodas Ovttasbargoodastusas. Dat vejolašvuohta ahte ovddidit eDearvvašvuoda-fálaldaga sámi buhcciide, lea danne evttohus maid Sámediggeráđdi áigu váldit mielde viidáset konsultašuvnnaide.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 32 čoahkis. Dán áššis ii jienastuvvon.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkvuorolistu ja replihkat

	Sáhkvuorru	Replihkka
1	Egil Olli, áššejodiheaddji	Åge Nordkild
		Miriam Paulsen
		Geir Tommy Pedersen
	Egil Olli	
2	Aili Keskitalo	Jørn Are Gaski
		Egil Olli
		Marie Therese Nordsletta Aslaksen
	Aili Keskitalo	
3	Willy Ørnebakk	Geir Tommy Pedersen
		Silje Karine Muotka
		Åge Nordkild
	Willy Ørnebakk	
4	Geir Tommy Pedersen	Willy Ørnebakk
		Jørn Are Gaski
	Geir Tommy Pedersen	

5	Marit Kirsten Anti Gaup	
6	Olaf Eliassen	Gunn-Britt Retter
	Olaf Eliassen	
7	Per Andersen Bæhr	
8	Inga-Lill Sundset	Mariann Wollmann Magga
9	Elin Kristine Henriksen	
10	Heidi Persdatter Greiner Haaker	
11	Gunn-Britt Retter	
12	Mariann Wollmann Magga	
13	Ellinor Marita Jåma	
14	Vibeke Larsen	
15	Aili Keskitalo	
16	Kirsti Guvsám	Jørn Are Gaski
		Willy Ørnebakk
	Kirsti Guvsám	
17	Geir Tommy Pedersen	
18	Marianne Balto	
	Egil Olli, áššejođiheadđji	

VI Sámedikki mearrádus

- Sámediggeráđi doaibmadiedđáhus 18.11.2010 - 18.02.2011 áigodagas váldojuvvo diehtun.

Ášši meannudeapmi loahpahuuvui 08.03.11 dii. 12.05.

Gažaldagat Sámedikkeráđđái Sámedikki čoažkinortnega § 11 vuodul

Arkiiva	Arkiiváššennr.
SF-	11/956

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 08.03.11 dii. 13.35.

I Mildosat

Nr	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1	28.02.2011	Áirras Áge Nordkild, NSR:a sámediggejoavku	Sámi kulturbeavvit Ráhkás
2	28.02.2011	Áirras Aili Keskitalo, NSR:a sámediggejoavku	Stuoradikki meannudeapmi 2001 gielddaproposišuvnnas
3	28.02.2011	Áirras Silje Karine Muotka, NSR:a sámediggejoavku	Sámediggepresideantta mátki Lulli-Amerihkás
4	01.03.2011	Áirras Kirsti Guvsám, NSR:a sámediggejoavku	Oslo Sámi viesu
5	01.03.2011	Áirras Miriam Paulsen, NSR:a sámediggejoavku	Julevsámi oahpponeavvut

II Gažaldat ja vástadus**Gažaldat 1 áirras Áge Nordkild, NSR:a sámediggejoavku**

Sámi kulturbeavvit Ráhkás

Sámi kulturbeavvit Ráhkás "Beaivveálgu", lea lágiduvvon jahkásaččat 12 jagi guovvamánu 6. b. čalmmusteapmin. Doalut lávejit bistit 3 - 4 beaivvi. Beaivvealgu doaluid láve sámesearvvi Nissolbmojoavku Áravuomis/Ráhkás lágidit.

Oasseváldiin stuorra oassi lea leamaš mánát ja nuorat mánáidgárdi rájes skuvlii Ráhkás ja Rivttáin. Ja maiddá ollu rávisolbmot leat fitnan dán 12 jagi doaluin. Beaivveálgu lea leamaš hui stuorra veahkin sámi kultuvrra oainnusmahttima oktavuodas Siskkit Ofuohtas ja Lulli-Romssas.

Muhto dán jagi eai lágiduvvon Beaivveálgu, sámi kulturbeavvit Ráhkás. Sivvan dasa lea nissonolbmojoavkku jodiheaddji mielde, dat go Sámediggi nu njozet meannuda áššiid. Ohcanáigemearrin dán lea doaluide lea guovvamánu 1. b. Ja Nissonolbmojoavkku jodiheaddji dadjá ahte lea leamaš nu ahte juolluduvvon ruđat eai láve boahit ovdal go čakčat, 7-8 mánu maŋŋá doaluid. Jodiheaddji láve fertet váldit priváhta vealggi báhkkus vai lea vejolaš čađahit doaluid dassáži go ruđat máksojuvvojit searvá. Muhto dál bisseha. Nissolbmojoavku ii sáhte joatkit Beaivveálgu lágideami dáinna lágiin.

Dalle lea mu gažaldat Sámediggeráđđái:

Diehtá go ráđđi ahte ná lea dilli? Leago Ráđis makkárge strategiija boahhteáigái dasa ahte sámi kulturbeivviid Beivveálggu, Ráhkás sáhtá čadahit nugo ovdal?

Sámedikkeráđi vástadus 1. gažaldahkii

Sámediggi ii leat 2011:s ožžon doarjjaohcama Beivveálggus sámi kulturbeivviid čadaheami várás Ráhkás, ja Sámediggeráđi šálloša dan sakka.

Beivveálgu lea ožžon áššis DSK 200/10 doarjaga gitta 150 000 ru rádjai sámi kulturbeivviid čadahepmái Ráhkás sámi álbmotbeivvi guovvamánu 6. b. 2010 ávvudeami oktavuodas. Prošeavtta ollislaš gollorámma lei 229 600 ru, ja eaktun lei ahte doarjaga juolludit maiddái 3 eará aktevrra.

Proseassa doarjaga máksimiin lea ádjánan, danne go ášši ii meannuduvvon ovdal go doarjjastivrra vuosttaš čoahkkimis, ja šállošit go dat ii dollojuvvon ovdal go cuoŋománu gasku 2010:s. Vuosttaš oassi juolludus máksojuvvui dalán maŋŋá go ášši lei meannuduvvon doarjjastivrras. Dasto daddjojuvvo eavttuin ahte nubbi oassi (50 %) doarjagis ii máksojuvvo ovdal go prošeakta lea gárvvistuvvon, mii mearkkaša dan ahte prošeaktarehketdoallu ja guoskevaš raporta galgá leat sáddejuvvon Sámediggái maid dat galgá dohkkehít. Nu leage ohcci duohken buktit prošeaktarehketdoalu ja raportta vai oažžu máksojuvvot nuppi oasi doarjagis. Raporta ja rehketdoallu sáddejuvvui Sámediggái borgemánus 2010 ja dan maŋŋá máksojuvvui nubbi oassi doarjagis.

Beiveálggu konkrehta ohcama ektui leat danne dagaldumit čuvvojuvvon máksima ektui ja dat lea dahkkojuvvon daid eavttuid mielde mat leat mearriduvvon Sámedikki 2010 bušehtas, maid Sámedikki dievasčoahkkin mearridii áššis 45/09.

Dasto lea Sámedikki dievasčoahkkin áššis 49/10 heaittihan Sámedikki doarjjastivrra 31.12.2010 rájes gustomiin. Mearrádusas oidno ahte doarjjahálldašeami galgá Sámediggeráđi hálldašit dahje dat masa Sámediggeráđi fápmuda válldi. Danne lea Sámediggeráđi mearridan ahte doarjjaáššiid sáhtá meannudit vahkkosaččat, jos lea dárbu. Sámediggeráđi deattuha ahte máksineavttut ja dagaldumit leat mearriduvvon Sámedikki bušehtas mii bidjá čanastagaid dasa movt dat galgá dahkkojuvvot. Dainna vuolggasajiin oaivvilda Sámediggeráđi ahte ovttaskas ohcamiid meannudanáigi oatnu. Maŋimuš oassi doarjagis 50 % máksojuvvo dattetge easka dalle go prošeakta lea čadahuvvon, golut duodaštuvvon ja go prošeaktaraporta lea buktojuvvon.

Go guoská boahhteáiggi strategiijaide, de lea Sámediggeráđi ovdal ásahusdieđáhusas guorahallan festivála Beivveálggu, mas árvoštallojuvvo ahte festiválas boahhteáiggis livččii vejolašvuohta oažžut njuolgga doarjaga jos dat oktiordnejuvvošii Várdobáikkiin. Dieđáhusas evttohuvvojit sierralágan doaibmabijut mat gusket ovttaskas ásahusaide njuolga nugo stivranammademiide, organisašuvdnavuohkái, ovttastahttimii, ja ahte doaibmabijut galget čuovvoluvvot ovttaskas ásahusaid ja Sámedikki gaskka gulahallamiin. Dán oktavuodas leat várrejuvvon ruđat 2011 bušehtas ásahusdieđáhusa čuovvoleapmái.

Gažaldat 2 áirras Aili Keskitalo, NSR:a sámediggejoavku

Dan oktavuodas go Stuorradiggi meannudii gielddaproposišuvvna 2011 celkkii Stuorradikki gieldda- ja hálldašanlávdegoddi ahte Eanetlohku bivdá dán vuodul departemeantta stáhtabušehta 2011 oktavuodas árvoštallat mo buorebut sáhtá addit gielddaide main lea sámi álbmot, buoret rámmaeavttuid vai sáhttet fuolahit iežaset nationála ja riikkaidgaskasaš geatnegasvuodaid, erenoamážit dan ektui mo gielalaš ja kultuvrralaš dárbbut fuolahuvvojit čálgofálaldagas.

Dát gažaldat lea šaddan áigejuovdilin Sámedikki guovttegielalašvuodaruđaid meannudeami oktavuodas, muhto guoská maiddái gielddaide mat dál eai leat mielde sámegiela hálldašanguovllus, muhto main ovdamearkka dihtii leat ollu oahppit geat ožžot sámegielaohpahusa. Sámi suohkaniid ekonomii ja lei maid fáddán Sámedikki raportta oktavuodas ILO:i 2008:s, aiddo dannego suohkanat eai nagot čuovvolit nationála ja riikkaidgaskasaš geatnegasvuodaid sápmelaččaid ektui.

Mii oaidnit ahte Finnmárku KS lea bargan árjjalaččat dán ášši čuovvolemiin. Maid lea Sámediggeráđi dahkan vai stáhtabušehta bokte gokčojuvvojit daid suohkaniid golut, main lea sámi álbmot?

Sámedikkeráđi vástadus 2. gažaldahkii

Gielddat ja fylkkagielddat ožžot guovttegielatvuoda liigegoluide doarjaga Sámedikkis ja doarjaga sámi vuodđooahpahussii fylkkamannis ja Oahpahusdirektoráhtas.

Sámedikki rámma maid oažžu Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeanttas lea menddo unni. Danne leat Sámedikkis unnán vejolašvuodát lasihit doarjaga sámegeiela hálddašanguovllu gielddaide ja fylkkagielddaide. Sámedikki presideanttas Egil Ollis lei guovvamánus 2011 čeahkkin finánsaministariin Sigbjørn Johnseniin ja Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkominstariin Rigmor Aasrudain. Čeahkkima fáddán lei 2012 bušehtadárbbut, ja presideanta deattuhii ahte lea dárbu bajidit guovttegielatvuoda doarjaga. Bušehtadárbbut válđojuvvojedje maiddá ovdan Sámediggeráđi čeahkkimis stáhtačálliguin ođđajagimánus 2011, ja Stuorradikki gielda- ja hálddašanlávdegottiin skábmamánus 2010.

Oahpahusdirektoráhta lea evalueren sámi vuodđooahpahusa doarjjaortnega. Evalueren konkluderii dainna lágiin ahte otnáš ortnega bokte ii addojuvvo gielddaide doarvái ruhta goluide. Sámediggeráđdi lea dán evaluerema vuodul bivdán Máhttodepartemeantta rievdadit ortnega.

Bargojoavku, mas mielde Sámedikki, Máhttodepartemeantta ja Oahpahusdirektoráhta lahtut ovddiid ođđajagimánus 2011 raportta fága- ja diibmojuohkima birra ohppiide geain lea sámegeielloahpahus. Sámediggeráđdi áigu čuovvolit dán raportta, ja doarjja sámi vuodđooahpahussii árvoštallojuvvo fága- ja diibmojuohkima oktavuodas.

Lea biddjojuvvon bargojoavku mas leat lahtut Gielddaid guovddášlihtus, fágadepartemeanttain ja Sámedikkis. Bargojoavku galgá geahčadit sámi diliid gielddain. Sámediggeráđdi lea lunddolaš ahte bargojoavku árvoštallá guovttegielat doarjaga gielddaide ja doarjaga sámi vuodđooahpahussii.

Sámedikki presideanta ja Finnmárkku fylkkasátnejođiheaddji Runar Sjåstad leaba oktasaš 28.02.11 beaiváduvvon reivves Máhttodepartementii, ovddidan evttohusa ahte rievdadit sámegeielloahpahusa refušuvdnaortnega joatkkaskuvllaide. Refušuvdnamálla evttohuvo rievdaduvvot nu ahte juohke doaibma lohkkajuovvo iešheanalís ovtadahkan.

Gažaldat 3 áirras Silje Karine Muotka, NSR:a sámediggejoavku

Sámedikki presideanta lei guhkes mátkkis Lulli-Amerihkás ovttas Stuorradikki sáttagottiin, ja galledii earret eará Amazonasa. Sámedikki presideanta sáhtii maŋŋá muitalit man ollu son lei oahppan, ja erenoamážit álgoálbmogiid rašis dili birra dán guovlluin.

Mii oažžut ohpihii raporttaid veahkaváldegeavaheami birra Amazonasa álgoálbmogiid vuostá sihke eiseválddiid ja industriijafitnodagaid bealis, maŋimusat Belo Monte-huksema oktavuodas, mii goská ollu álgoálbmotojovkkuide guovllus.

Mo lea Sámedikki presideanta dán rádjai dahkan geavahan ja jurddašan geavahit dan máhtu maid son lea háhkan dán mátkkis vai guovllu álgoálbmogat guldaluvvojit, ja mo váikkuha Sámedikki presideanta dasa ahte Stuorradikki presideanta čuovvola daid signálaid maid son buvttii, maŋimusat go galledii Sámedikki?

Sámedikkeráđi vástadus 3. gažaldahkii

Lea riehta ahte sámediggepresideanta galledii earret eará Diauarum, indiánagilli Xingu-guovllus, Brasila mátkki vuosttaš beivviid. Doppe deaivvadui sáttagoddi Xingu-guovllu indiánaid válđoorganisašuvnna ATIX áirasiiguin. Fáddán čeahkkimis dáid áirasiiguin lei dat stuorra váikkuhusat maid Xingu-joga buodđun mielddisbuvttášii. Danne válđojuvvui dat fáddá maŋŋá ovdan čeahkkimiin Brasila parlamentariihkkáriiguin. Min fuomášahttin ja beroštupmi ii leat dattetge váikkuhan olus bohtosii. Dalá maŋŋá mátkki oaččuimet diehtit ahte Brasila álbmotválljen áirasat ledje mearridan buodđuma. Dát lei goalmmát geardi go parlameanta meannudii ášši. Dat mii lea mearridan ášši bohtosa lea industriija fápmodárbu dan ovdáneapmái, mii dáhpuhuvvá miehtá riikka. Brasila ekonomii lea dat ekonomii Lulli-Amerihkás mii stuorra eanemusat, gosa maiddá olgoriikkaid kapitála šávvá ja gáibida voittu.

Dat maid mii leat oaidnán dáhpuhuvvamin, lea guovddázis Sámedikki barggus váikkuheamen industriija etihkalaš njuolggadusaid (corporate responsibility) sihke min riikkas, Davviriikkain ja riikkaidgaskaččat.

Min mihttomearri lea sáhttit vuosttaldit dan ahte álgoálbmogiid beroštusat oaffaruššojuvvojit stuorra kapitála- ja industriija beroštusaid geažil. Danne ii sáhttán Sámediggi dohkkehit ođđa mineralálaga. Danne lea Sámediggi, direktvrra bokte, bivdán čoahkkima Statkraft konsearnadirektivrrain vai beassat deattuhit daid negatiiva váikkuhusaid mat čuožžilit Jiengevári čerrui Jämtlandas Ruoŋas bieggafápmorusttegiid geažil.

Dál leat proseassat jođus oččodit riikkaidgaskasaš njuolggadusaid industriija etihkalaš ovddasvástádusaid várás ON olmmošvuoigatvuođaráđis mas olgoriikaministtar, daid dieđuid vuodul maid Stuorradiggi lea addán guokte vahku dás ovdal, muitala ahte Norggas lea aktiiva rolla. Seammalágan proseassa lea maiddá OECD čađaheamen. Sámediggi áigu ovttas eará álgoálbmogiiguin geahččalit váikkuhit dán prosessii dainna áigumušain ahte nannet álgoálbmogiid olmmošvuoigatvuođaid, vuoigatvuođaid iežaset árbevirolaš guovlluide ja vuoigatvuođa doaimmahit iežas váikkuhanfámu dákkár áššiin árvvusanedettiin dan prinsihpa ahte álgoálbmogiin galgá leat vuoigatvuohta beassat mearridit iežaset ovdáneami, dás maiddá dan eavttu ahte dat galgá sáhttit dahpáhuvvat friddja ja ovddalgihtii dieđihuvvon mieđiheami vuodul (free prior and informed consent).

Gažaldat 4 áirras Kirsti Guvsám, NSR:a sámediggejoavku

Ásahus dieđáhusas čuočči ná Oslo Sámi viesu birra: " Sámediggeráđi mielas livččii vuogas 2009 bušeahhtabarggus árvvoštallat čujuhit daid ásahusaid sierra nannejuvvon ohcanortnegiidda."

Dán rádjai in oainne ahte dat lea čuovvoluvvon, muhto orru go sámediggeráđi mielas ahte dat ain lea ulbmillaš čoavddus Oslo Sámi viesu ektui?

Árvvoštallá go sámediggeráđi eará molssaeavttuid Oslo Sáme viesu ektui?

Sámedikkeráđi vástadus 4. gažaldahkii

Oslo Sámi viessu lea maŋemus jagiud ožžon njuolgggojuolludeami Sámedikki bušeahhtas, ja 2011 bušeahhtas lea mearriduvvon ahte juolludeapmi galgá addot njuolgggojuolludeapmin.

Oslo Sámi viessu lea dál organiserejuvvon searvin. Ásahusdieđáhusas dovddahuvvo ahte sámi kulturviesuin berre nannoseabbo organiseren, vuosttažettiin vuodđudussan, ovdal go sáhttet oažžut fásta njuolgggojuolludemiid.

Oslo Sámi viesus leat leamaš olu doaimmat ja danne eat leat árvvoštallan sirdit sin ohcanvuodot ortnegii. Sii leat maiddá dieđihan ahte leat bargame ođđasisorganiseremiin, maid Oslo Sámi viessu ieža leat vuolggahan, ja jurdda lea organiseret searvvis fitnodahkii. Dat dahkko maiddá ásahusdieđáhusa mielde.

Sámediggeráđi áigu čuovvut Oslo sámi viesu ođđasisorganiserema, mas earret eará Sámediggi gáibida stivralahttosaji organisašuvnna stivrras.

Gažaldat 5 áirras Miriam Paulsen, NSR:a sámediggejoavku

2009:s dahkkojuvvui šiehtadus Sámedikki ja mángga sámi lágádusa gaskkas ahte addit oahpponeavvuid nuvttá mánáidgárddiide ja skuvllaide. Dát guoská vuosttažettiin lágádusaide

ČálliidLágádus, DAT , Idut ja Davvi Girji

Manne leat julevsámi oahpponeavvut vuoruhuvvon vulos?

Sámedikkeráđi vástadus 5. gažaldahkii

Ii leat nu ahte Sámediggi ii vuorut julevsámi oahpponeavvuid. Sámedikki bušeahhtas deattuhuvvo ahte julevsámi ja lullisámi oahpponeavvut vuoruhuvvojit. Stuorámus hástalus julevsámi oahpponeavvuiguin, lea ahte váilot oahpponeavvočállit.

Sámi lágádusat maiguin Sámediggi lea šiehtadan, leat buvttadan julevsámi oahpponeavvuid ja dat leat nuvttá oažžumis skuvllaide gos lea sámegeiloahpahas, ja mánáidgárddiide gos leat sámegeilat mánát. Dat leat oktiibuot 34 oahpponeavvu. Buvttaduvvojit maiddá julevsámi oahpponeavvut mat galget leat nuvttá oažžumis neahtas.

Sámediggi álggahii 2009:s ovddasmanniproševtta Ájluovtta skuvla resursaskuvlan julevsámi oahpponeavvuid ráhkadeami várás. Skuvla lea bargame oahpponeavvoráhkademiin.

Ovddasmanniprošekta galgá evaluerejuvvot dán jagi.

Sámediggi lea ráhkadan fálaldaga Báhkoi nuvttá oahpponeavvuid ektui, muhto šiehtadus ii leat vel gárvvis. Giđa mielde galgá dollot čoahkkin Báhkoin. Čoahkkimis áigut fas digaštallat oahpponeavvuid oastima

birra mat Báhkos leat vuorkkás. Muđui áigu Sámediggi digaštallat Báhko hástalusaid boares oahpponeavvoprošeavttaid gárvvisteami ektui.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 27 čoahkis. Dán áššis ii jienastuvvon.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkavuorrolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihkka
1	Åge Nordkild	
	Egil Olli	
	Åge Nordkild	
	Egil Olli	
2	Aili Keskitalo	
	Vibeke Larsen	
	Aili Keskitalo	
	Vibeke Larsen	
3	Silje Karine Muotka	
	Egil Olli	
	Silje Karine Muotka	
	Egil Olli	
4	Kirsti Guvsám	
	Vibeke Larsen	
	Kirsti Guvsám	
	Vibeke Larsen	
5	Miriam Paulsen	
	Láilá Susanne Vars	Jørn Are Gaski
	Miriam Paulsen	
	Láilá Susanne Vars	

Ášši meannudeapmi loahpahuuvvui 08.03.11 dii. 14.20.

Odđa áššiid diediheapmi

Arkiiva Arkiiváššénr.
SF- 11/957

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 08.03.11 dii. 14.20.

I Mildosat

Nr	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1	07.03.2011	Árras Silje Karine Muotka, NSR:a sámediggejoavku	Dárbu rievdadit oahpahušlága lánkaásahusa
2	07.03.2011	Árras Geir Tommy Pedersen, NSR:a sámediggejoavku	Fievrridandoarja mariidna bivdui
3	07.03.2011	Árras Miriam Paulsen, NSR:a sámediggejoavku	Stipeandaortnet studeanttaide geat váldet oahpu duojis
4	07.03.2011	Árras Silje Karine Muotka, NSR:a sámediggejoavku	Sámegiela geavahanisskadeapmi
5	07.03.2011	Árras Rolf Johansen, NSR:a sámediggejoavku	Sámedikki ohcanvuodot doarjaortnega rievdadeapmi
6	07.03.2011	Árras Anne Helene Saari, Bb:a sámediggejoavku	Sámi kulturhistorjá – vuđolet hámis – oassin vuodđoskuvlla oahppomearreplánii
7	07.03.2011	Árras Ragnhild Melleby Aslaksen, Bb:a sámediggejoavku	Sámegiella - sámi mánáid ja nuoraid oahpaheapmi
8	07.03.2011	Árras Mariann W. Magga, Bb:a sámediggejoavku	Boraspiret
9	07.03.2011	Árras Olaf Eliassen, Árja	Sámediggi berre doarjut álbmotviesu huksema Guovdageidnui
10	07.03.2011	Árras John Kappfjell, Bb:a sámediggejoavku	Sámi vuoigatvuodálávdegotti II lahttun oainnán čuovvovaš darbbuid
11	07.03.2011	Árras Inga-Lill Sundset, Bb:a sámediggejoavku	Lágádusdoarja sámi ja odđadárogiela lágádusaide seamma dássái
12	23.02.2011	Árras Hans J. Eriksen, Ovddádusbellodat	Jienastanvuoigaduvvon olbmot sámediggeválgii

II Evttohusat ja mearkkašumit**Evttohus 1, Árras Silje Karine Muotka, NSR:a sámediggejoavku**

Dárbu rievdadit oahpahušlága lánkaásahusa

Oahpahušlága lánkaásahusa 17 kápihttalas boahotá ovdan čuovvovaččat:

Ohppiin vuodđo- ja joatkkaskuvlaoahpahas lea riekti oazžut oahpponeavvuid sihke dárogillii ja odđadárogiillii, dát gusto geahča lánkaásahusa §17-1 gáibádus gielalaš bálddalasvuhtii «oahpponeavvu mii geavahuvo jeavddalaččat oahpahas ja gokčá mearkkašahhti osiid gelbbolašvuodamihttomeriin dege lea dehálaš guovddáš gálggaide oahppoplána fágain Máhtoloktema Oahppoplánas». Vástideaddji gáibádus gielalaš bálddalasvuhtii ii gusto sámegiela oahpponeavvuide.

Láhkaásahusa paragrafas 17-3 nannejuvvo skuvlaeaiggáda ovddasvástádus sihkarastit vuoigatvuoda oážžut oahpponeavvu iežas gillii. Oahpahuslága §9-4 sisttisoallá maid gáibádusa oahpponevui ja gillii.

Sámediggi ferte čielggadit vástideaddji gáibádusa gielalaš bálddalasvuhtii mii maid guoská sámedigillii. Skuvlaeaiggáda ovddasvástádus sihkarastit sámedigielat oahpponeavvuid oahpahussii sámedigelas ja sámedigillii berrešii čadnot láchkii.

Evttohus 2, Áirras Geir Tommy Pedersen, NSR:a sámediggejoavku

Fievrridandoarjja mariidna bivdui

NSR diehtá ahte muhtin guollebivdiin ain leat váttisvuodat beassat vuovdit sállasa. Eará guollebivdiide ges lea heivemeahttun guhkes fievrrideapmi mii mielddisbuktá liigegoluid ja liigeáiggi geavaheami ovttaskas guollebivdái. NSR dáhttu Sámediggeráđi jođánepmosit áŋgiruššat áššiin. Sámedikkeráđdi ferte veahkehit dasa ahte sihkarastit dohkálaš fievrridandoarjaga mariidna sállasa fievrrideapmái.

Evttohus 3, Áirras Miriam Paulsen, NSR:a sámediggejoavku

Stipeandaortnet studeanttaide geat váldet oahpu duojis.

Sámedikkis lea odne stipeandaortnet ohppiide geat váldet oahpu duojis jaotkkaskuvlla dásis, muhto ii gávdno stipeandaortnet studeanttaide geat váldet lohket duoji allaskuvlla dásis. Sámediggi berre ásahtit stipeandaortnega studeanttaide geat váldet duodjeoahpu bachelorgráda allaskuvllas vai eambbogat váldet oahpu duojis.

Evttohus 4, Áirras Silje Karine Muotka, NSR:a sámediggejoavku

Sámi geavahanisskadeapmi

Dál lea dárbu čadahit sámi geavahanisskadeami sihke bálvalusaid ektui maid gielddat ja fylkkagielddat addet, ja maid stáhtalaš bálvalusaid ektui. Iskkadeapmi ferte čadahuvvot farggamusat háhkan dihtii máhtu das movt almmolaš bálvalusaid sámi geavaheaddjit vásihit bálvalusaid ja daid láchčima sámi perspektiivvas.

Iskkadeapmi berre čadahuvvot ovttasbarggus almmolaš eiseválddiiguin, ja sihke siskkobealde ja olggobealde sámedigela hálddašanguovllu.

Evttohus 5, Áirras Rolf Johansen, NSR:a sámediggejoavku

Sámedikki ohcanvuđot doarjjaortnega rievdadeapmi

NSR bivdá Sámediggeráđi árvvoštallat rievdadit ohcanvuđot doarjagiid njuolggadusaid ealáhusdoibmii, dainna áigumušain ahte unnidit iežas kapitála dárbbu.

Sámedikki ohcanvuđot doarjjaortnet lea dán rádjai doaibman EEO-guovllu mearrádusaid vuodul mii bidjá bajimus ráji proseanttaid dáfus almmolaš doarjagiid ealáhusprošeavttaide.

Sámi ássanguovllus leat ollu smávva fitnodagat ealáhuseallimis, mat leat deatalaččat ássanvuđđui, ja leat deatalaččat sámi kultuvrra bisuheapmái. Seammás oaidnit ahte olmmošlogu njiedjan sámi guovlluin eaktuda doaibmabijuid jos galggaš jorgalahttit dan ovdáneami.

Go váldá vuhtii ahte ealáhuseallimis dán guovlluin váilu hui ollu kapitála, nugo muđuige Davvi-Norgga ealáhuseallimis, de livčče doaibmabijut iežas kapitála dárbbu vuolideamis hui mávssolaččat. Doarjaga Sámedikkis berrešii árvvoštallat bajidit unna ollislaš gollorámma siskkobealde. Ortnet berre čielggaduvvot Innovašuvdna Norggain, sihkarastin dihte ahte ulbmil bisuhuvvošii.

Evttohus 6, Áirras Anne Helene Saari, Bargiidbellodaga sámediggejoavku

Sámi kulturhistorjá – vuđolet hámis – oassin vuodđoskuvlla oahppomearreplánii

Min servodagas lea uhccán dábálaš máhttu sámi kulturhistorjjás, dan oaidná čielgasit maŋimus áiggi meidiadieđuin. Ollu dán boasttuáddejumis ii livččii dárbašan gávdnot jus servodagas livččii buoret

vejolašvuohta háhkat dieđuid mái kultuvrra birra skuvlaagis juo, mas sihke boarráset sámi kulturhistorjá ja dálá dilli čiekŋuduvvo ja válddahuvvo nu mo dat dál lea.

Servodagas livččii dalle lunddolaš dohkkehus ja áddejupmi das ahte sámi giella ja kultuvra lea oassin Norgga kulturárbbis, ja mainna sáhtášii leat rámis ja sáhtášii atnit sápmelašvuođa riggodahkan Norgga servodagas oassin Norgga historjjás ja kulturárbbis.

Sámediggi ferte áŋgiruššat oazžut sámi kulturhistorjjá – vuđolet hámis boarráset historjjá ja ođđaset dutkama vuodul – vuodđoskuvlla oahppomearreplánii, fágaplánaide ja oahpponeavvuide. Dát máhttu – sámi kulturgelbbolašvuohta – ferte maid mielde oassin dábálašoahpaheaddjiohppui.

Mii bivdit ahte Sámediggeráđđi vuolggaha dan barggu ahte fágaplána sámi kulturhistorjjás ráhkaduvvo, mii dá galgá mielde vuodđoskuvlla oahppomearreplána iešguđet fágasurggiide, ja dábálašoahpaheaddjiohppui. Sámediggi bargá sámi giela ja kultuvrra oddidemiin, ja oaidná man deatalaš dat lea ahte máhttu sápmelašvuođa birra šaddá dábálašoahppun mas lea diehttalas ahte sápmelašvuohta lea oassin Norgga kulturárbbis.

Evttohus 7, Árras Ragnhild Melleby Aslaksen, Bargiidbellodaga sámediggejoavku

Sámegiella – sámi mánáid ja nuoraid oahpaheapmi,

Sámediggi lea fuolastuvvan go dáid mánáid lohku, geat ožžot sámegieloahpahusa vuodđoskuvllas, lea njiedjan nu garrasit ja duodalaččat ja go sámi mánáidgárdemánáid lohku lea njiedjan. Sámediggi oaidná ahte ain lea stuorra dárbu sámegielat bargiide iešguđet fágasurggiin nu ahte sáhttit dustet boahhteáiggi hástalusaid dan ektui ahte:

- sihkkarastit rievttálaš oahpahusa sámi mánáide ja nuoraide sihke mánáidgárddis, vuodđo- ja joatkkaskuvllas.

Sámediggi bivdá Sámediggeráđi áŋgiruššat dainna surggiin dakko bokte ahte ovddidit/nannet dakkár doaimbajuid ja váikkuhangaskaoapmegeavaheami go buoridit earret eará vuodđoskuvlla ja joatkkaskuvlla sámegieloahpahusa ruhtadeami ja vejolašvuođaid geavahit ja seammás nannet sámegiela mánáidgárddiin.

Evttohus 8, Árras Mariann W. Magga, Bargiidbellodaga sámediggejoavku

Boraspiret

Olu guovlluin lea duodaštuvvon badjel beali stuorát boraspirenáli go Stuoradikki dohkkehuvvon nállelohku. Dál ferte jođáneamos lágiin bidjat johtui dárbblaš doaimmaid unnidan dihte boraspirenáli dohkkehuvvon dássái.

Ođđaseamos dutkan duodašta ahte albbas goddá mihá eambbo bohccuid go goassege ovdal lea duodaštuvvon. Lulde albbas goddá eanaš vuovderuigguid, muhto boazoguovlluin dat goddá bohccuid. Leat duodaštan ahte okta albbas sáhtta speadjat bohccuid dávjjit go juohke nuppi beaivvi.

Lea hirbmat váttis duodaštit vahágiid, ja buhtadusortnegiid birra leat stuora giččit.

Norgga albbashálldašeami ferte rievdadit, ja dat fertešii heivehuvvot gumpehálldašeami ektui, namalassii lulábealde boazoguovlluide.

Maiddá goaskinhálldašeami galggašii oazžut johtui, dat ii gávdno dál.

Evttohus 9, Árras Olaf Eliassen, Árja

Sámediggi berre doarjut álbmotviesu huksema Guovdageidnui

Árja Sámediggejoavkku mielas lea dehálaš ahte Sámediggi doarju plánaid hukset álbmotviesu Guovdageidnui.

Midjiide lea oahpis ahte leat konkrehta plánat hukset álbmotviesu maid sáhtta geavahit omd. ristejaččaide, heajaide, konfirmašundoaluide jna. Guovdageainnus váilu dakkár viessu ja lea stuora dárbu dakkár vissui gos sáhttet leat iešguđetlágan kulturdoalut lassii doaluide mat badjelis leat namuhuvvon. Kulturviessu mii dál gávdno Guovdageainnus, ii heive iešguđetlágan kulturdoaluide, dálá viesus Guovdageainnus ii leat gievkkan eai ge eará fáldadagat mat gáibiduvvojit jus galgá sáhttit čađahit iešguđetlágan doaluide.

Árja Sámediggejoavku ávžžuha Sámediggeráđi čoahkkinnastit Guovdageainnu suohkaniin ja álbmotviesu stivrrain vai oazžu proseavtta ovdanbuktojuvvot. Min mielas lea lunddolaš ahte Sámediggi doarju ruđalaččat dákkár álbmotviesu, go Guovdageainnu álbmot lea logiid jagiid bargan oazžut áigái dákkár viesu báikái.

Evttohus 10, Árras John Kappfjell, Bargiidbellodaga sámediggejoavku

Sámi vuoigatvuodálávdegotti II lahttun oainnán čuovvovaš darbuid:

Geahčadit ahte sohpet go Norgga lágat oktii Norgga geatnegasvuodaide iežaset álgoálbmogiid ektui.

1. Sámi vuoigatvuodálávdegoddi II deattuhii vuosttažettiin eananvuoigatvuodaid. Eará lágat mat guoskkahit servodatáššiid main lea stuora dahje njuolgo váikkuhus sámide, eai meannuduvvon.

Sámediggi berre nammadit áššedovdilávdegotti mas lea mandáhtta geahčadit Norgga lágaid, maid Sámi vuoigatvuodálávdegottit eai geahčadan, ja ovddidit dárbbášlaš rievadanevttohusaid.

2. Árvvoštallat dárbbu odđa lágaide jus leažžá dárbbášlaš;

- árvvoštallon sámi gielalaš, kultuvrralaš dahje servodatlaš váikkuhusaid ektui,

- dahje gozihan ja várjalan dihte sámi vuoigatvuodaid sihke ávnaslaš ja eahpeávnaslaš hámis, mat leat ásahuvvon boaresvieruid dahje dološáiggi geavaheami bokte,

- dahje mii orru dárbu siskálastit Norgga lágaide sihkkarastin dihte vuoigatvuodaid mat gullet sámide álgoálbmogiin, ja mat dávistit riikkaidgaskasaš rivttiin nugo dat ovdanboahdá riikkaidgaskasaš konvenšuvnnain maid Norga rievttálaččat lea geatnegahtton čuovvut, dahje riikkaidgaskasaš boaresvirot vuoigatvuodain.

3. Sámediggi ovddida dárbbášlaš lánkarievdadusevttohusa ovddasvástideaddji fágadepartementii, dahje njuolga Stuuradiggái.

Sámedikki mearrádus lea dárbbášlaš dan dihte vai Ráđđehussii čalmmustahttit dárbbu ain viidásit rievttálaš čielggademiide, ja eanemus dárbbášlaš odđa lávdegotti nammadeami oktavuodas, mii galgá árvvoštallat ja ovddidit evttohusaid dan birra ahte mot dohkkehuvvon olmmošvuoigatvuodát ja álgoálbmogiid vuoigatvuodát galget godđojuvvot sámi servodaga ja sámiid ektui norgalaš hálddašepmái dain iešguđetge hálddašandásiin nugo stáhta, fylkasuohkan ja suohkan, ja maiddái Sámediggái.

Biddjo vuodđun ahte juristtat geat dovdet sámerievtti jođánit nákkejit hábmet dárbbášlaš vuodu Sámedikki čuovvoleapmái dán evttohusas.

Evttohus 11, Árras Inga-Lill Sundset, Bargiidbellodaga sámediggejoavku

Lágádusdoarjja sámi ja odđadárogiela lágádusaide seamma dássái

Ealli giella lea giella mii rievddada dađistaga. Sámegielaide fertešii sihkkarastit buori ovddideami buriid girjjálašvuodafálaldagaid bokte. Girjjálašvuolta speadjalastá dan servodaga mas mii eallit ja olmmoš galggašii girjjálašvuodas sáhttit iežas dovdat.

Girjjit leat maiddái dehálaččat buori giela ovddideamis ja dat buoridit mánáid ja nuoraid lohkanálgga.

Lágádusdoarjaga ortnet galgá sihkkarastit ahte gávdnojit sámegielalmmuhusat nu mángga šágrain go vejolaš, sihke mánáide ja rávisolbmuide. Jus sámegielat galget leat ealli gielat, de ferte leat vejolaš lohkat eanet go skuvlagirjjiid sámegilli.

Jus sámi lágádusaid lágádusdoarjja biddjošii seamma dássái go odđadárogiela lágádusaide, de livččii dat váikkuhan ahte sámi girjjálašvuolta oččošii dárbbášlaš doarjaga ja seammás buoridan fálaldaga.

Earenoamážit e-girjjiid ovdáneami ektui sáhtášii ánggirusšat sámi girjjálašvuodas eanet, dál lea álkibut go goassege ovdal buvttadit ja juogadit girjjálašvuoda, ja dat galggašii bohtit buorin maiddái sámegeilat álbmogii.

Sámediggi ávžžuhuvvo bargat dáinna áššiin.

Evttohus 12, Áirras Hans J. Eriksen, Ovddádusbellodat

Jienastanvuoigaduvvon olbmot sámediggeválgii

Sámediggi oaivvilda ahte buot válddalaš stáhtalahtuin galgá leat jienastanvuoigatvuohta mas lea seamma árvu ja mearkkašupmi politihkalaš orgánaid válljema oktavuodas.

Stuorradiggeválgii dat gusto buot válddalaš, Norgga stáhtalahtuide, ja eará válggain dat berre gustot buot válddalaš stáhtalahtuide dan geográfalaš guovllus gos guoskevaš orgánas galgá leat váldi. Sámediggi oaivvilda ahte Stuorradiggi ferte oččodit dakkár váлгаortnega, mii sáhtta duohtandahkat dakkár mihttomeari go Sámediggi galgá válljejuvvot.

Sámediggi lea dakkár politihkalaš orgána mii ii čuovo demokrátalaš prinsihpaid. Dat lea dakkár orgána mas jienastanvuoigatvuohta ja válgadohkálašvuohta lea vuodđuduvvon dušše etnihkalaš gullelašvuhtii.

Sámediggi evttoha Stuorradiggái ahte buot válddalaš stáhtalahtuin mat áppet sámi hálddašanguovllus, galgá leat jienastanvuoigatvuohta sámediggeválggas, danne ferte dábálaš jienastuslogu bidjat vuodđu.

Skjalg Jensen evttoha:

Ođđa ášši nr. 12 Hans J. Eriksenis, Ovddádusbellodat, hilgojuvvo

Dievasčoahkkinjodihangotti evttohus:

- Ođđa áššit nr. 1 - 11 sáddejuvvot sámediggeráđđái viidáset meannudeapmái

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 35 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Skjalg Jensen evttohus mearriduvvui 32 jienain 3 jiena vuostá
- Dievasčoahkkinjodihangotti evttohus ovttajienálaččat dohkkehuvvon

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.(ups annen format)

V Sáhavuorolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihkka
1	Silje Karine Muotka	
2	Rolf Arthur Johansen	Bjørn Inge Mo
	Rolf Arthur Johansen	
3	Miriam Paulsen	
4	Silje Karine Muotka	Mariann Wollmann Magga
	Silje Karine Muotka	
5	Rolf Arthur Johansen	Geir Johnsen
	Rolf Arthur Johansen	
6	Anne Helene Saari	Gunn-Britt Retter
	Anne Helene Saari	
7	Ragnhild Melleby Aslaksen	Kirsti Guvsám
	Ragnhild Melleby Aslaksen	
8	Mariann Wollmann Magga	Geir Johnsen
		Jørn Are Gaski

		Per Andersen Bæhr
		Olaf Eliassen
	Mariann Wollmann Magga	
9	Olaf Eliassen	Berit Marie P. E. Eira
		Aili Keskitalo
		Anne Helene Saari
		Willy Ørnebakk
	Olaf Eliassen	
10	John Kappfjell	
11	Inga-Lill Sundset	Marit Kirsten Anti Gaup
12	Hans Eriksen	Willy Ørnebakk
		Skjalg Jensen
		Mariann Wollmann Magga
		Geir Johnsen
		Aili Keskitalo
		Per Andersen Bæhr
		Geir Tommy Pedersen
	Hans Eriksen	

VI Sámedikki mearrádus

- Ođđa áššit nr. 1 - 11 sáddejuvvojit sámediggeráđđái viidáset meannudeapmái

Ášši meannudeapmi loahpahuuvui 08.03.11 dii. 16.05.

Ášši/Sak DC 005/11

Čilgehus ealáhusovddideami birra

Arkiivaáššennr..
10/307106 / 25 - 58

Meannudeamit

Politihkalaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Sámediggeráđđi	28.01.11	SR 022/11
Sámedikki dievasčoahkkinn	04. – 11.03.11	DC 005/11

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 08.03.11 dii. 16.05.

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1	29.12.10	Telemarksforskning	Næringsutvikling og attraktivitet Samiske områder Álgodivodus juovlamánu 29. b. 2010

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Sámediggi lea ságaškuššan ealáhusovddideami čilgehusa. Čilgehus čuovvu protokolla.

Čilgehus ealáhusovddideami birra

Duogáš

Čilgehusa duogáš lea ahte Sámedikkis galgá leat bajimus ja ollislaš strategiija ealáhusovddideamis. Dievasčoahkkinn mearridii áššis 10/10 doaibmaguovllu viiddidanmeannudeami oktavuodas ahte galge ráhkaduvvot bajimus strategiijat ealáhusovddideapmái, ja ahte Sámediggi galgá árvvoštallat ođđa ohcangielladaid miessemánus 2011.

Čilgehus galgá čilget vissis áššesuorggi ovdáneami, ja digaštallat áššesuorggi boahktevaš hástalusaid. Sámediggeráđđi háliida oažžut dieđuid ruovttoluotta dievasčoahkkimis dan birra guđe bealit galget gieđahallojuvvot dieđáhusas ealáhusovddideami birra earret dan mii boahdá ovdan dán válddahasas. Čilgehus ovddiduvvo dievasčoahkkimii njukčamánu ja dan maŋŋá lágiduvvo seminára ealáhusovddideami birra. Ráđđi áigu ovddidit dieđáhus lánveggoddaid ja dievasčoahkkimii dán giđa. Loahppameannudeapmi sáhtá dalle dáhpáhuvvat 2011 čavčča nu ahte vejolaš ođđa doaibmajuid sáhtá váldit mielde 2012 bušehtti.

Sámediggi lea meannudan enaš ealáhusaid dieđáhusaid, muhto dát eai leat nu bures čadnojuvvon oktasaš strategiijan sámi guovlluid ealáhusovddideami várás. Dánna čilgehusain ja čuovvovaš dieđáhusain háliida Sámediggeráđđi ráhkadit ealáhusovddideami bajimus strategiija sámi guovlluid várás. Čilgehusas ja čuovvovaš dieđáhusas lea danne uhcit deaddu biddjojuvvon earkil ealáhusaide ja

eanet deaddu ealáhus- ja servodatovddideami bajimus hástalusaid ja strategijaid. Viidáseappot lea áigumuš čatnat politihkkaovddideami ja váikkuhangaskaoapmegeavaheami oktii.

Máhttovuođđu

Sámediggi meannuda jeavddalaččat dakkár ealáhusáššiid main lea mearkkašupmi Sámedikki politihkkaovddideapmái – dain leat eatnašat meannuduvvon dievasčoahkkimis. Muhtumat dain dieđáhusain ain leat áigeguovdilát ja geavahuvvojit politihkkaovddideamis. Earret dáid dieđáhusaid ja čilgehusaid, de bidjet jahkásaš bušehtat láidestusaid váikkuhangaskaoapmegeavaheapmái. Das bohtet maid ovdan sihke politihkkaovddideapmái ja váikkuhangaskaoapmegeavaheapmái. Dat áššit ja dieđáhusat mat leat leamaš vuodđun Sámedikki ealáhuspolitihkkii, lea deatalaš máhttovuođđun dieđáhussii ja válldahallojuvvojit dieđáhusas.

Telemarksforskning lea Sámedikki ovddas guorahallan sámi guovlluid ealáhuseallima. Dat čájeha mo ovdáneapmi lea leamaš mañimus logi jagi. Raporttas lea maid buohtastahttojuvvon eará guovlluiguin ja gielddaiguin riikkas. Raporta galgá leat deatalaš vuodđun dieđáhusbargui. Raporta lea ráddjejuvvon 22 gildii mat leat mielde Sámedikki ealáhusovddideami váikkuhangaskaomiid doaibmaguovllus.

Stáhtus

Veahkadatovdáneapmi ja bargosadjeovdáneapmi gullet oktii ja goappašagat leat deatalaš indikáhtorat ealáhusovddideapmái. Mañimus áiggiid lea ássanbáiki šaddan deatalaš momeantan veahkadat- ja bargosadjeovddideamis. Ássama vuodđu sámi servodagain lea vuosttažettiin mánggabelat bargosajit eatnašiid, dasto ahte olbmot loktet bures ja háliidit orrut doppe, muhto välljejit bargat olggobealde sámi guovlluid. Danne áigu Sámediggeráđđi bidjat bajimus perspektiivva vuodđun čilgehussii ja čuovvovaš dieđáhussii ja bidjat eanet servodatlaš perspektiivva ealáhusdieđáhussii. Danne gullá stáhtus veahkadatovddideapmái.

Veahkadatovdáneapmi

Telemarksforskninga raporta čájeha ahte dan ektui go olmmošlohku olles riikkas lea lassánan 1997 rájes 2010 rádjai, de dat lea njiedjan sámi guovlluin seamma áigodagas. Veahkadatlogu njiedjan sámi guovlluin lea maid leamaš stuorát go buot golmma davimus fylkkain 1997 rájes. Sihke negatiiva šaddanbadjedáza ja fárren leat sivat dán njiedjamii.

Válljejuvvon sámi gielddain lea veahkadatlohku njiedjan 55 442:s jagis 1985 44 684:ii jagis 2009. Dát lea measta 20 % njiedjan 25 jagis. Njiedjama sivvan lea vuosttažettiin netto fárren sisriikkas. “Sámi logut muitalit” čájeha ahte jagiin 2007 – 2009 lea maid nisssonolbmuid netto fárren leamaš stuorát go almmáiolbmuid netto fárren váikkuhanguovllus.

Áidna gielddat sámi guovlluin main olmmošlohku lea lassánan, leat Ráisavuotna (1,9 %) ja Omasvuotna (0,7 %) áigodagas 2000 rájes 2010 rádjai. Gáŋgaviikkas ja Láhpis lea njiedjan leamaš badjel 20 %. Láhppi lea dat gieldda riikkas gos veahkadatnjiedjan lea leamaš stuorámuš maŋŋá 2000. Gáŋgaviikkas lea leamaš njealját stuorámuš njiedjan.

Veahkadaga ahkečoahkádus sámi guovlluin rievda ja bohciidahtta odđa hástalusaid sihke servodahkii ja ealáhusovddideapmái. 2010 Sámi statistihka logut čájehit ahte 1990:s ledje 57 % veahkadagas vuollel 40 jagi. 2009:s dat lei njiedjan 46 prosentii. Dakkár veahkadat mas lea alla ahkečoahkádus, vásiha várra riegádusvuolláibáhčaga ja njieddji veahkadatlogu jus sisafárren ii eastat dán. Boarrásiidfuolahus gáibida stuorát oasi bargoveagas, mii erenoamážit váikkuha bargofámu fidnema.

Sámi guovlluin ássat guovtti geardde dan mađe olbmot boaittobeliin go guovlluin muđui davábealde Sáltoduoddara. Sámi statistihka loguid vuodul ássat lagabui 70 % sámi guovlluid álbmogis boaittobeliin, dan ektui go 30 % guovlluin muđui davábealde Sáltoduoddara. Das lea stuorra mearkkašupmi dasa mo váikkuhangaskaoapmerámmat galget juogaduvvot. Hástalusat doaimmaid ásaheami oktavuodas boaittobeliide leat ollu stuorát go guovlluin gos ássat eanet olbmot ja gos earret eará márkan- ja vuovdinvejolašvuodát leat mealgat stuorát.

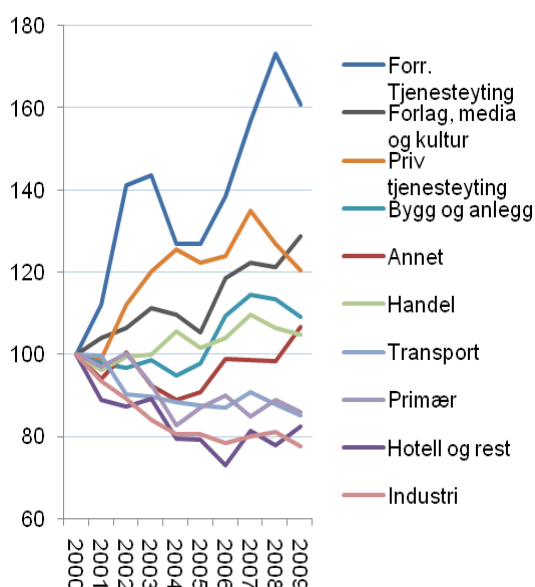
Bargosajit

Bargosajiid lohku sámi guovlluin lea leamaš viehka dássit maŋimus logijagis. Priváhta ealáhusaid bargosadjelohku lea dattetge njiedjan veaháš badjel 400 bargosajiiguin. Almmolaš suorggis njiejai bargosadjelohku erenoamážit jagiid 2001 ja 2002, das maŋŋá dat lea leamaš oalle dássit.

Ealáhuseallima ovdáneamis leat leamaš hui stuorra erohusat suorggis suorgái sámi guovlluin. Ovdáneapmi čájeha čielga rievdadusa ealáhusčoahkádusas dainna lágiin ahte “odđa ealáhusat” nu go gávppálaš bálvalusat, lágádusat, media ja kultuvra ja priváhta bálvalusat leat gorgŋon ollu. Suorggit mat leat massán bargosajiid leat fievrredeapmi, vuodđoealáhusat, hotealla ja restoráŋŋa ja industriija. Industrijas lea leamaš stuorámus njiedjan, badjel 20 proseantta.

Bargosajiid duodalaš logu rievdan čájeha eará gova go dan maid proseantarievdamat čájehit. Vaikke vel odđa ealáhusat gorgŋo proseanttalaččat, de dat eai gorgŋon nu ollu logu dáfus, danne go dat álgoálggus jo ledje smávvát.

Industriiji ja vuodđoealáhusaide, mat álgoálggus jo ledje stuorrát, lei proseantta dáfus uhca njiedjamis stuorrát mearkašupmi bargosadjelohkui.

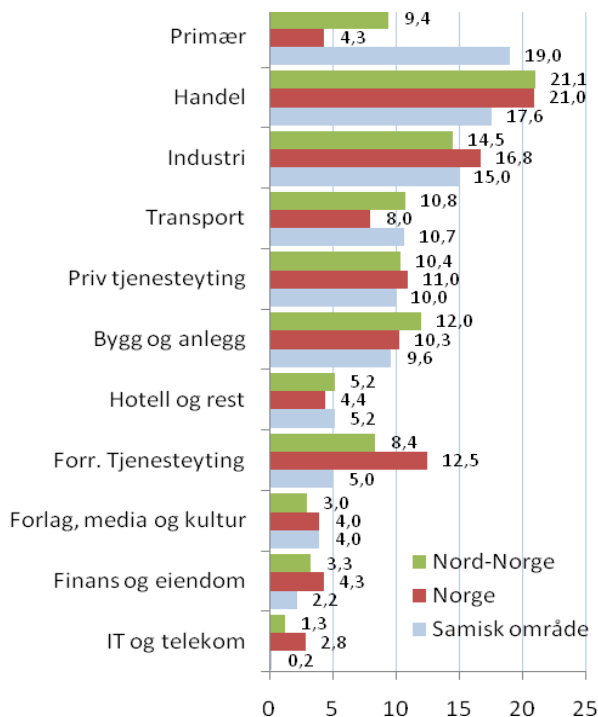

Govus 1: Bargosadjelogu rievdan sierranas surggiin sámi guovlluin, indeksejuvvon nu ahte 2000 dássi = 100. Gáldu: Telemarksforskning

Ealáhusstruktuvra

Ollu vuodđoealáhusdoaimmat leat sámi guovlluid ealáhuseallima mihtilmasvuohta. Telemarksforskninga logut čájehit ahte vuodđoealáhusat dahket 19 % priváhta ealáhuseallimis sámi guovlluin ja riikkas muđui dat dahket 4 %. Danne lea vuodđoealáhusain stuorra mearkašupmi sámi guovlluide.

Go eanaš oassi industrijas lea guollemuohkadeapmi, de šaddet vuodđoealáhusat ain deataleabbo. Vuodđoealáhusain lea posiitiiva váikkuhus buot eará surggiid barggolašvuhtii ja vuodđoealáhusat orrot leamen barggolašvuoda geađejuolgin sámi guovlluid priváhta suorgái. Áigodagas 2000 rájes 2009 rádjai goarkŋui bargosadjelohku gávppašeamis, priváhta bálvalusain, huksemis ja rusttegiin, gávppálaš bálvalusain ja lágádusain, median ja kultuvrras. Seamma áigodagas lei njiedjan sihke vuodđoealáhusain ja industrijas.

Govus 2: Sámi guovlluid, Davvi-Norgga ja Norgga ealáhuseallima bargosadjelogu proseantaoassi juogaduvvon sierranas surggiide 2009:s. Telemarksforskning 2011

Ealáhuseallima sohkabealeperspektiiva

Sámi guovlluid barggolašvuodas leat stuorra surggiid gaskasaš erohusat sohkabealjuogus. Vuoddoealáhusain leat eanaš almmáiolbmot, 82 %, seamma dilli lea industriijas gos leat 78 % almmáiolbmot. Vuoddoealáhusas lea govva girjái go oalle ollu almmáiolbmot barget eanadoalus ja guolástusas, muhto boazodoalus leat measta seamma ollu nissonolbmot go almmáiolbmot. Gávppašan-, hotealla- ja restoráŋgasuorggis lea sullii 50/50 juokáseapmi albmáide ja nissoniidda. Logut gustojit SDE-suorgái (Sámedikki doarjjaortnet ealáhusovddideami várás). Davvi-Norgga mátkeealáhus čájeha ahte dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalussuorggis lea nissoniidoassi 80 %. (Gáldu: 15-74 jahkásaččat¹ barggus, sohkabeali ja ealáhusa vuodul. SDE-suorgi. 4. Kvartála 2008).

Ealáhuseallima stáhtus

Sámediggái lea miellagiddevaš ovddidit dovdomearkkaid mat čájehit ovdáneami eará surggiid ealáhuseallimis go dain mat leat namuhuvvon ovddabealde. Raporttastis lea Telemarksforskning geahčadan daid ovdánansárgosiid ja dovdomearkkaid mat čatnasit odđavuodđudemide, gánnáhahttivuhtii, stuorrumii ja ealáhuseallima sturrodahkii sámi guovlluin. Buot suorggit lea deatalaččat politihka ovddideapmái ealáhuseallima várás, ja Sámediggeráđđi áigu sihke diedáhusbarggus ja maŋit doaibmaplánain ja jahkasaš bušeahtain ovddidit dovdomearkkaid dáidda surggiide.

Odđavuodđudeamat leat deatalaččat ealáhuseallima odasmahttimii ja dan bargui ahte oččodit odđa bargosajiid ja nu sihkarastit sámi guovlluid ássama. Sámi guovlluin lea vuodđudemiid lohku leamaš uhcit go dat logut maiguin mii sáhttit buohtastahttit ja áigodagas 2002-2009 lea netto goarggun rievddadan ja njedjan maŋimus jagiid, muhto guovlu suorgestruktuvra sáhtta dan čilget. Áigodagas 1998-2009 lea sámi guovlluid fitnodagaid gánnáhahttivuohta leamaš oppalaččat buorre ja dat sorjájit uhcit konjunktuvrraiguin go eará guovlluin. Dat mielddisbuktá earret eará ahte sámi guovlluid ealáhuseallin birgii buorebut finánsakriissa čada go eará guovlluin (Gáldu: Telemarksforskning).

Sámedikki sadji ealáhusovddideamis

Ruhtadeapmi

Dál lea oktasašruhtadeapmi eará ruhtadanorgánaiguin dábálaš. Mánŋga oktavuodas dahkkojuvvo duppalbargu, ja sáhtta ge eahpidit lea go Sámedikki rolla loahpparuhtadeaddjin dat mii buoremusat veahkeha min hálddašit iežamet váikkuhangaskaomiid. Sáhtašii go Sámediggi vuoruhit viissis ealáhusaid

dahje geográfalaš guovlluid? Vaikke vel Sámediggi deattuha ge smávvilbuvttadeami ealáhusovddideamis, de ferte árvvoštallat galgá go Sámediggi vuoruhit stuorát prošeavttaid ovddabeallái uhcimus vuodđudemiid.

Okta dain beliin mat leat vuodđun diedáhusbargui, lea dárbu árvvoštallat ealáhusovddideami geográfalaš doaibmaguovllu. Dálá ortnet váikkuhanguovlluiguin lea buvttihan mánga hástalus. Eai leat čielga eavttut odđa gielddaid searvvaheapmái. Njeallje gieldda leat juo váldán oktavuoda Sámedikkiin ja háliidit ohcat beassat fárrui. Vaikke vel doaibmaguovlu viiddiduvvo ge, de dat ii mearkkaš ahte váikkuhangaskaopmerámmat sturrot. Nubbi bealli lea ahte almmá ulbmillaš váikkuhangaskaopmegeavaheami haga, de lea váttis oažžut háliiduvvon ovdáneami sámi guovlluin – ii sáhte doaibmaguovllu viiddidit geahčemeahttumit.

Jus doaibmaguovlu heaittihuvvo, de ferte čavga vuoruhit váikkuhangaskaomiid sihke nu ahte árvvoštallá guđe ealáhusat galget oažžut váikkuhangaskaomiid ja galgá go váikkuhangaskaomiid vuoruhit regiovnínnaid mielde. Dát válljen mearkkaša ahte muhtun ealáhusat ja guovllut/regiovnínna eai vuoruhuvvo nu bajás.

Ovddideaddji

Sámedikkis lea uhccán mii dahkkojuvvo ealáhusovddideami oktavuodas. Árvohákanprográmma oktavuodas dáhpáhuvá juoga. Jus galgá vuoruhit ovddideaddjirolla, de ferte Sámedikki resursageavaheami rievdatit.

Politiikkaččat

Sámediggi lea vuoruhan guolásteami ja boazodoalu rámmaeavttuid buorideami. Dat lea lihkestuvvan ja Sámediggi lea leamaš mielde buorideamen dán guovtti ealáhusa rámmaeavttuid. Go bidjá eanet deattu eará ealáhusaid rámmaeavttuid buorideapmái, de sáhtá Sámediggi bidjat eavttuid ealáhusovddideapmái sámi guovlluin. Seamma láhkai go ovddideaddjirolla ektui, de eaktuda rámmaeavttuid vuoruheapmi ahte resurssat geavahuvvojit eará láhkai.

Geasuhananalysa reaidun ealáhusovddideamis

Boahttevaš ealáhusovddidanbarggus mearkkaša ollu manne muhtun regiovnínna dahje gielddain lea lassáneapmi ja earáin njedjan sihke olmmošlogu ja ealáhuseallima dáfus. Telemarskforskninga lahkoneapmi dása heive maiddá Sámedikki ealáhuspolitiikkii. Das mii geasuha ássat ja vuodđudit fitnodagaid ja guossealáhusaid, lea maid mearkkašeapmi lassáneapmái.

Geasuhananalysa reaidun lea maid ávkálaš go galgá bidjat vuodu odđa ealáhuspolitiikkii. Dakkár báikkiin mat geasuhit fitnodagaid ja gallededjiid, lassánit bargosajit. Dat váikkuhit stuorruma eará ealáhusain ja surggiin.

Dakkár báikkiide main lea alla ássanbáikegeasuheapmi, fárrejit eanet olbmot go dan maid bargosajit dajašedje. Dat lasiha veahkadatvuodu ja mielddisbukta báikkálaš bargosajiid lassáneami. Dat addá maiddá nuorat álbmoga ja buoret riegdusdássedeattu guhkit áiggi vuollái.

Hástalusat

Ealáhusdoaimmas leat ollu hástalusat maid ii sáhte čovdit sámediggevuogádagas. Dát leat dakkár servodatovddideami bealit maid eará eiseválddit mearridit. Barggolašvuohta lea hárve áidna sivva manne olmmoš ásaiduvvá dan baikái. Go rievdata Sámedikki ealáhuspolitiikka, de lea deatalaš jearrat guđe váikkuhusaid dat mielddisbukte sámi ealáhusaide ja sámi servodahkii.

Sámi guovlluin leat gávnnavuvvon čuovvovaš stuorra bajimus hástalusat:

Negatiiva veahkadatovdáneapmi ja guovdilastin

Stuorra rievdadusat ealáhusstruktuvrras

Birzzehis ealáhuseallin

Uhccán álggaheamit ja dárbu hutkamii

Ovddidit geasuheaddji báikegottiid/ássanbáikkiid mat geasuhit nuoraid ja olbmuid geain lea alla gelbbolašvuohta

Čoahkkingirjii čállit: Trine Guttorm Anti/Roy Amundsen

58 siidu 272 siidus

Vuolábealde kommenterejuvvojit ja čiekŋuduvvojit hástalusat.

Negatiiva veahkadatovdáneapmi ja guovdilastin

Ollugat fárrejit árbevirolaš sámi guovlluin stuorát čoahkkebáikkiide. Dakkár gávpogiidda go Romsii, Áltá, Osloi ja eará gávpogiidda lea viehka stuorra guovdilastin. Nuorat háliidit ovdal orrut gávpogiin go sámi guovlluin, mii fas boahdá sihke vuollegis ássangeasuheamis uhcit báikkiide/čoahkkebáikkiide ja das ahte ollu nuorat váldet alit oahpu, muhto eai gávnnat geasuheaddjin bargat sámi guovlluin. Seammás boarásmuvvet olbmot sámi guovlluin ja dat fas mielddisbukta ahte uhcit olbmot leat buvttadeaddji agis ja ahte riegeadusvuolláibáza lassána dađistaga ja eretfárren bistá. Dattetge lea erohusat ovdáneamis gieldda gildii ja regiovnnas regiovdnii sihke ássama ja ealáhuseallima dáfus.

Dát leat seamma sojut go muđui riikkas ja gávpogiid olggobealde, muhto sodju lea ollu stuorát sámi guovlluin go muđui riikkas guovdilastima ja veahkadatnjiedjama dáfus dan sivas go nuorat ja nissonolbmot fárrejit.

Stuorra rievadásat ealáhusstruktuvrras

Sámi guovlluin lea barggolašvuohta njiedjan sakka dakkár ealáhusain go vuodđoealáhusain ja industriijas, mat fas leat vuodđun eará ealáhusaide. Seammás lea leamaš proseantavuđot stuorát lassáneapmi dakkár ealáhusain go gávpálaš bálvalusain, lágádusain, median ja kultuvrras ja priváhta bálvalusain. Ođđa ealáhusat leat hástalusarbevirolaš sámi ealáhusaide. Lea stuorra vejolašvuohta ahte dát sodju nannejuvvo boahtteáiggis ja ahte sámi servodagas 10-20 jagi geahčen lea ealáhuseallin mas lea áibbas eará struktuvra ja mánggabealatvuohta go dan maid mii oaidnit dál.

Birzzehis ealáhuseallin

Telemarksforskning čujuha dasa ahte sámi guovlluin leat ollu gielddain main leat uhccán ealáhusat, go mihtida priváhta ealáhuseallima bargosadjelogu proseantan olmmošlogus. 22 gieldda 18 gielddas leat bargosajit go riikka gielddaid gaskamearis. Dat mielddisbukta ahte eavttuin ealáhusaid álggaheapmái ja doaimmaheapmái árbevirolaš sámi guovlluin leat eará hástalusat go stuorát čoahkkebáikkiin. Dat mearkaša heajut biras gelbbolašvuođa lonohallamii, uhcit ovttasbargoguoimmit, uhcit vejolašvuohta ásahit lágideaddji-/gávpoeaktavuodaid jna.

Resursavuodđu bidjá dábálaččat maiddá rájaid buvttadanovddideapmái. Dan lassin lea dábálaččat guhki márkani. Dát lea dávjá gáržžidussan go doaimmat ágot viiddidit iežaset buvttadeami. Dát guoská erenoamážit mariidna ealáhusaide, boazodollui ja eanadollui. Sámi guovlluin lea geahččaluvvon dan buoridit dainna lággiin ahte ovttastahttit iešgudet ealáhusaid ja doaimmaid. Dakkár heiveheapmi dahká doaimmaid dávgaseabbon seammás go dát heiveheapmi sihkkarastá boađu eanet ealáhusain.

Uhccán álggaheamit ja dárbu hutkamii

Go ealáhusstruktuvra rievdá ja ealáhuseallin lea birzzas, de dat šaddet hástalusat ođasmahttit ealáhuseallima ja láchit dilálašvuođaid eanet ođđaálggahemiide. Telemarksforskninga logut čájehit ahte álggahandávji sámi guovlluid gielddain lea uhcit go golmma davimus fylkkain ja riikkas muđui ge. Ođđaálggahemiid netto lassáneapmi čájeha ahte sámi guovlluin dat lea dadjat juo nulla, dat mearkaša ahte seamma ollu fitnodagat heaittihuvvojit go dat mat álggahuvvojit.

Ovddidit geasuheaddji báikegottiid/ássanbáikkiid mat geasuhit nuoraid ja olbmuid geain lea alla gelbbolašvuohta.

Okta sámi guovlluid váldohástalus lea ahte ollu gielddat eai leat geasuheaddjin ássanbáikin.

Telemarksforskninga geasuhanbaromehter čájeha ahte ollugat fárrejit eret sámi gielddain, vaikke vel bargosadjeovdáneapmi lea nu mo riikkas muđui ge. Nappo njiedjá ge olmmošlohku garrasit ollu gielddain vaikke vel dain lea ge gaskamearalaš dahje buorre ealáhusovdáneapmi. Olmmošlogu njiedjamis leat negatiiva váikkuhus ealáhusovddideapmái boahtteáiggis. Dušše muhtun gielddain sámi guovlluin lea ássangeasuheapmi badjel gaskameari, nu go Ráisavuonas ja Loabágis.

Báikkiin sáhttet leat eanet ássit go dan maid ealáhusvuodđu attášii, jus dat leat geasuheaddjin ássamii.

Geasuheaddji ássanbáikkid váikkuhit positiiva ealáhusovddideapmái guhkit áiggi vuollái dainna lággiin ahte

báikkálaš ealáhusat bajidit iežaset márkanvuođu ja dasto dakkár guosseealáhusaid go doaimmaid, gávppašeami ja dárjjodusa. Geasuheaddji ássanbáikkiid ovddideapmi gáibida dakkár politihka mii fáttmasta buot surggiid ja nanne dakkár fáktoriid go skuvllaid, mánáidgárddiid, boarrásiidfuolahusa, doaibmafálaldagaid, kulturfálaldagaid ja identitehta nannejeddji doaibmabijuid. Dat fas gáibida ollislaš politihka Sámedikki bealis ja lagaš ovttasbarggu gielddaiguin.

Bargu ja oahppa leat guovddáš čoavddasánit daidda stuorra rievdadusaide maid mii vásihit sámi guovlluin. Bargovátne ja eanebut mat váldet alit oahpu, leat váldosivaid gaskkas dasa ahte olbmot fárrejit eret sámi guovlluin. Oppalaš alla oahppadássi álbmogis lea buorre, muhto seammás diehtit ahte sámi guovlluid ealáhuseallin ii leat doarvái mánggabealat dasa ahte sáhttit fállat buohkaide geasuheaddji barggu, geain lea alit oahppu. Bargovejolašvuođat mat dávistit du ohppui, lea hui deatálačča sámi guovlluide boahhteáiggis.

Mihttomearri

Sámediggi lea mearridan čuovvovaš mihttomeari ealáhusovddideapmái 2011 bušehta:

”Nana ja mánggabealat ealáhuseallin mii fuolaha sámi kultuvrra, luonddu ja birrasa sámi guovlluin”

Dan lassin leat biddjojuvvon oassemihttomearit bušehtas eaŋkil ealáhusaide ja váikkuhangaskomiide. Go bidjá mihttomeriid, de lea deatálaš ahte mihttomearit leat kvantitatiivvat, realisttalaččat, álkit, boadusáŋgirat ja movttiidahttit. Jus Sámediggi vállje geahččat ealáhusovddideami oktan oppalaš servodatovddideamiin, de dat ferte boahtit ovdan mihttomeriid bidjames.

Sámediggeráđđái leat deatálaš deattuhit čuovvovaš surggiid go mihttomearit biddjojuvvojit:

Bisuhit ássama sámi guovlluin
Sámi servodagat geasuheaddji ássanbáikin
Ealáhusovddideapmi mii lea vuodđuduvvon báikkálaš resursavuodđui
Ealáhusovddideapmi mii lea mielde nannemin ja ovddideamen sámi kultuvrra
Gánnáhahti kulturbargosajit – kulturealáhusat – ođđa ealáhusat
Vuodđudit mánggabealat bargosajiid mat leat geasuheaddjit maiddái nuoraide

Jus bidjá dáid áŋgiruššansurggiid vuodđun, de lea mihttomeriid bidjames lunddolaš deattuhit dan mearkkašumi mii ealáhusovddideamis ja ássanbáikegeasuheamis lea sámi guovlluide ja sámi kultuvrii. Sámedikki mihttomearri ođđa ealáhuspolitihkkii šaddá de:

”Nana ja mánggabealat ealáhuseallin sámi guovlluin mii lea vuodđuduvvon sámi kultuvrii, ja man vuodul šaddet geasuheaddji servodagat ássamii.”

Strategiijat

Strategiijat galget čájehit mo mii juksat ealáhuspolitihka mihttomeriid. Vuolábealde čájehuvvojit njeallje strategiija mat gustojit Sámediggái guhki áiggi vuollái. Sáhttet leat iešguđetlágan lahkonanvuogit ja doaibmabijut mat sáhttet molsašuddat áiggis áigái, ja daid ferte rievdatit ja heivehit iešguđet regiovnnaide. Doaibmabijuid čađaheapmi lea čájehuvvon vuollečuoggán ja leat váldojuvvon mielde čájehan dihtii guđe reaiddut sáhttet leat áigequodilat bušeahhtabarggu oktavuodas iešguđet jagiide.

Ovddidit geasuheaddji ássanbáikkiid nannen dihtii ássama
Eanet sisafarren addá eanet bargosajiid báikkálaš ealáhusain
Doarjut ealáhusaid ja doaibmabijuid mat dagahit ahte olbmot ássat guvlui
Oktiordnet Sámedikki áŋgiruššama gielddaid ja báikegottiid ektui

Movttiidahttit álggahemiid ođđa ealáhusain
Nannet ealáhusaid mat váikkuhit eanet galledeami guovllus, das mielde maiddái mátkealáhusat, doaimmat, kultuvra ja guoimmuheapmi
Oktiordnet ealáhus- ja kulturáŋgiruššamiid Sámedikkis
Eanet ásaheamit sámi guovlluin

Viiddis ángirusšán ealáhushutkamiin

Buoridit vuodđoealáhusaid rámmaeavttuid

Oažžut dakkár luondduvuđot doaimmaid rámmaeavttuid buoriduvvot go eanadoalu, boazodoalu, guolástusa ja industriija.

Nannet oktavuoda ja ovttasbarggu regionála ja guovddáš eiseválddiiguin ja oassálastiiguin

Váikkuhangaskaomiid regiovnínalaš heiveheapmi

Nannet regiovnínnaid ovddu ja profiilla

Regiovnínalaš heiveheapmi mas ássan, fitnan ja fitnodat deattuhuvvojit

Eaktun lea ahte mii bargat árjjalaččat gielddaiguin ja eará ovttasbargoguimmiiguin

III Jienasteapmi

39 árisis ledje 30 čoahkis. Dán áššis ii jienastuvvon

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkvuorolistu ja replihkat

	Sáhkvuorru	Replihkka
1	Marianne Balto, áššejođiheaddji	
2	Gunn-Britt Retter	Rolf Johansen
	Gunn-Britt Retter	
3	Inga-Lill Sundset	
4	Olaf Eliassen	
5	Geir Tommy Pedersen	
6	Per Andersen Bæhr	
7	Rolf Johansen	
8	Kirsti Guvsám	
9	Mariann Wollmann Magga	
10	Willy Ørnebakk	
11	Anne Helene Saari	
12	Heidi Persdatter Greiner Haaker	
	Marianne Balto, áššejođiheaddji	

VI Sámedikki mearrádus

Sámediggi lea ságaškuššan ealáhusovddideami čilgehusa. Čilgehus čuovvu protokolla.

Čilgehus ealáhusovddideami birra

Duogáš

Čilgehusa duogáš lea ahte Sámedikkis galgá leat bajimus ja ollislaš strategiija ealáhusovddideamis. Dievasčoahkkin mearridi áššis 10/10 doaibmaguovllu viiddidanmeannudeami oktavuodas ahte galge ráhkaduvvot bajimus strategiijat ealáhusovddideapmái, ja ahte Sámediggi galgá árvvoštallat odđa ohcangielladaid miessemánus 2011.

Čilgehus galgá čilget vissis áššesuorggi ovdáneami, ja digaštallat áššesuorggi boahttevaš hástalusaid. Sámediggeráđdi háliida oažžut dieđuid ruovttoluotta dievasčoahkkimis dan birra guđe bealit galget giedahallojuvvot dieđáhusas ealáhusovddideami birra earret dan mii bohtá ovdan dán válddahusas. Čilgehus ovddiduvvo dievasčoahkkimii njukčamánu ja dan maŋŋá lágiduvvo seminára ealáhusovddideami birra. Ráđđi áigu ovddidit dieđáhus lávdegoddái ja dievasčoahkkimii dán giđa. Loahppameannudeapmi

Čoahkkingirji čállit: Trine Guttorm Anti/Roy Amundsen

61 siidu 272 siiddus

sáhtttá dalle dáhpáhuvvat 2011 čavčča nu ahte vejolaš odđa doaibmabijuid sáhtttá váldit mielde 2012 bušehtti.

Sámediggi lea meannudan eanaš ealáhusaid diedáhusaid, muhto dát eai leat nu bures čadnojuvvon oktasaš strategijjan sámi guovlluid ealáhusovddideami várás. Dáinna čilgehusain ja čuovvovaš diedáhusain háliida Sámediggeráđđi ráhkadit ealáhusovddideami bajimus strategijja sámi guovlluid várás. Čilgehusas ja čuovvovaš diedáhusas lea danne uhcit deaddu biddjojuvvon earkil ealáhusaide ja eanet deaddu ealáhus- ja servodatovddideami bajimus hástalusaide ja strategijjaide. Viidáseappot lea áigumuš čatnat politihkkaovddideami ja váikkuhangaskaopmegeavaheami oktii.

Máhttovuođdu

Sámediggi meannuda jeavddalaččat dakkár ealáhusáššiid main lea mearkkašupmi Sámedikki politihkkaovddideapmái – dain leat eatnašat meannuduvvon dievasčoahkkimis. Muhtumat dain diedáhusain ain leat áigequodilat ja geavahuvvojit politihkkaovddideamis. Earret dáid diedáhusaid ja čilgehusaid, de bidjet jáhkasaš bušehtat láidestusaid váikkuhangaskaopmegeavaheapmái. Das bohtet maid ovdan sihke politihkkaovddideapmái ja váikkuhangaskaopmegeavaheapmái. Dat áššit ja diedáhusat mat leat leamaš vuodđun Sámedikki ealáhuspolitihkki, lea deatlaš máhttovuođđun diedáhussii ja válddahallojuvvojit diedáhusas.

Telemarksforskning lea Sámedikki ovddas guorahallan sámi guovlluid ealáhuseallima. Dat čájeha mo ovdáneapmi lea leamaš maŋimus logi jagi. Raporttas lea maid buohtastahttojuvvon eará guovlluiguin ja gielddaiguin riikkas. Raporta galgá leat deatlaš vuodđun diedáhusbargui. Raporta lea ráddjejuvvon 22 gildii mat leat mielde Sámedikki ealáhusovddideami váikkuhangaskaomiid doaibmaguovllus.

Stáhtus

Veahkatatovdáneapmi ja bargosadjeovdáneapmi gullet oktii ja goappašagat leat deatlaš indikáhtorat ealáhusovddideapmái. Maŋimus áiggiid lea ássanbáiki šaddan deatlaš momeantan veahkatat- ja bargosadjeovddideamis. Ássama vuodđu sámi servodagain lea vuosttažettiin mánggabealat bargosajit eatnašiidna, dasto ahte olbmot loktet bures ja háliidit orrut doppe, muhto välljejit bargat olggobealde sámi guovlluid. Danne áigu Sámediggeráđđi bidjat bajimus perspektiivva vuodđun čilgehussii ja čuovvovaš diedáhussii ja bidjat eanet servodatlaš perspektiivva ealáhusdiedáhussii. Danne gullá stáhtus veahkatatovddideapmái.

Veahkatatovdáneapmi

Telemarksforskninga raporta čájeha ahte dan ektui go olmmošlohku olles riikkas lea lassánan 1997 rájes 2010 rádjai, de dat lea njiedjan sámi guovlluin seamma áigodagas. Veahkatatlogu njiedjan sámi guovlluin lea maid leamaš stuorát go buot golmma davimus fylkkain 1997 rájes. Sihke negatiiva šaddanbadjebáza ja fárren leat sivat dán njiedjamii.

Válljejuvvon sámi gielddain lea veahkatatlohku njiedjan 55 442:s jagis 1985 44 684:ii jagis 2009. Dát lea measta 20 % njiedjan 25 jagis. Njiedjama sivvan lea vuosttažettiin netto fárren sisriikkas. “Sámi logut mitalit” čájeha ahte jagiin 2007 – 2009 lea maid nissonolbmuid netto fárren leamaš stuorát go almmáiolbmuid netto fárren váikkuhanguovllus.

Áidna gielddat sámi guovlluin main olmmošlohku lea lassánan, leat Ráisavuotna (1,9 %) ja Omasvuotna (0,7 %) áigodagas 2000 rájes 2010 rádjai. Gáŋgaviikkas ja Láhpis lea njiedjan leamaš badjel 20 %. Láhppi lea dat gieldda riikkas gos veahkatatnjiedjan lea leamaš stuorámuš maŋŋá 2000. Gáŋgaviikkas lea leamaš njealját stuorámuš njiedjan.

Veahkadaga ahkečoahkádus sámi guovlluin rievda ja bohciidahtta odđa hástalusaid sihke servodahkii ja ealáhusovddideapmái. 2010 Sámi statistihka logut čájehit ahte 1990:s ledje 57 % veahkadagas vuollel 40 jagi. 2009:s dat lei njiedjan 46 prosentii. Dakkár veahkatat mas lea alla ahkečoahkádus, vásiha várra riegiáduvuolláibáhca ja njiedji veahkatatlogu jus sisafárren ii eastat dán. Boarrásiidfuolahus gáibida stuorát oasi bargoveagas, mii erenoamážit váikkuha bargofámu fidnema.

Sámi guovlluin ášset guovtti geardde dan mađe olbmot boaittobeliin go guovlluin muđui davábealde Sáltoduoddara. Sámi statistihka loguid vuodul ášset lagabui 70 % sámi guovlluid álbmogis boaittobeliin, dan ektui go 30 % guovlluin muđui davábealde Sáltoduoddara. Das lea stuorra mearkkašupmi dasa mo váikkuhangaskaoapmerámmat galget juogaduvvot. Hástalusat doaimmaid ásaheami oktavuodas boaittobeliide leat ollu stuorát go guovlluin gos ášset eanet olbmot ja gos earret eará márkan- ja vuovdinvejolašvuodát leat mealgat stuorát.

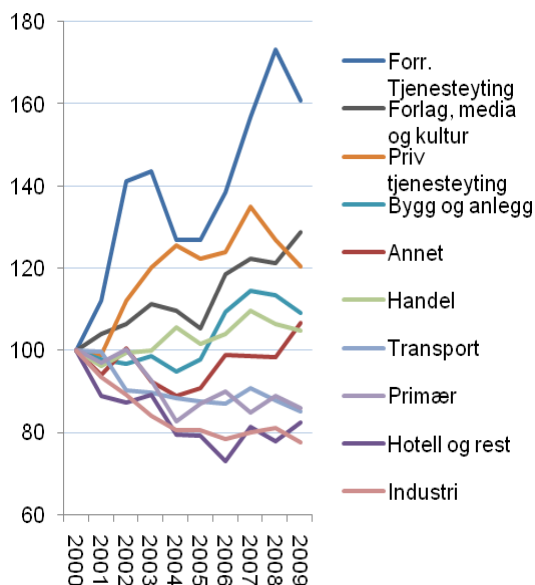
Bargosajit

Bargosajiid lohku sámi guovlluin lea leamaš viehka dássit mañimus logijagis. Priváhta ealáhusaid bargosadjelohku lea dattetge njedjan veaháš badjel 400 bargosajiiguin. Almmolaš suorggis njejjai bargosadjelohku erenoamážit jagiid 2001 ja 2002, das mañná dat lea leamaš oalle dássit.

Ealáhuseallima ovdáneamis leat leamaš hui stuorra erohusat suorggis suorgái sámi guovlluin. Ovdáneapmi čájeha čielga rievdadusa ealáhusčoahkádusas dainna lágiin ahte “odđa ealáhusat” nu go gávppálaš bálvalusat, lágádusat, media ja kultuvra ja priváhta bálvalusat leat gorgnon ollu. Suorggit mat leat massán bargosajiid leat fievrredeapmi, vuodđoealáhusat, hotealla ja restoráŋŋa ja industriija. Industrijas lea leamaš stuorámuš njedjan, badjel 20 proseantta.

Bargosajiid duodalaš logu rievdan čájeha eará gova go dan maid proseantarievdamat čájehit. Vaikke vel odđa ealáhusat gorgno proseanttalaččat, de dat eai gorgnon nu ollu logu dáfus, dannego dat álgoálggus jo ledje smávvat.

Industriiji ja vuodđoealáhusaide, mat álgoálggus jo ledje stuorrát, lei proseantta dáfus uhca njedjamis stuorát mearkkašupmi bargosadjelohkui.

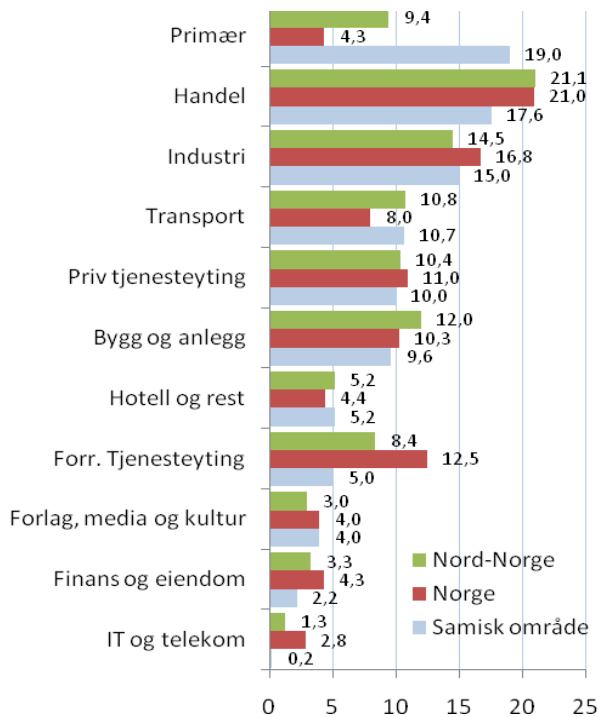
Govus 1: Bargosadjelogu rievdan sierranas surggiin sámi guovlluin, indeksejuvvon nu ahte 2000 dássi = 100. Gáldu: Telemarksforskning

Ealáhusstruktuvra

Ollu vuodđoealáhusdoaimmat leat sámi guovlluid ealáhuseallima mihtilmasvuohka. Telemarksforskninga logut čájehit ahte vuodđoealáhusat dahket 19 % priváhta ealáhuseallimis sámi guovlluin ja riikkas muđui dat dahket 4 %. Danne lea vuodđoealáhusain stuorra mearkkašupmi sámi guovlluide.

Go eanaš oassi industrijas lea guollemuohkadeapmi, de šaddet vuodđoealáhusat ain deataleabbo. Vuodđoealáhusain lea posiitiiva váikkuhus buot eará surggiid barggolašvuhtii ja vuodđoealáhusat orrot

leamen barggolašvuoda geađgejuolgin sámi guovlluid priváhta suorgái. Áigodagas 2000 rájes 2009 rádjai goarknui bargosadjelohku gávppašeamis, priváhta bálvalusain, huksemis ja rusttegiin, gávppálaš bálvalusain ja lágádusain, median ja kultuvrras. Seamma áigodagas lei njiedjan sihke vuoddoealáhusain ja industriijas.

Govus 2: Sámi guovlluid, Davvi-Norgga ja Norgga ealáhuseallima bargosadjelogu proseantaoassi juogaduvvon sierranas surggiide 2009:s. Telemarksforskning 2011

Ealáhuseallima sohkabealeperspektiiva

Sámi guovlluid barggolašvuodas leat stuorra surggiid gaskasaš erohusat sohkabealjuogus. Vuoddoealáhusain leat eanaš almmáiolbmot, 82 %, seamma dilli lea industriijas gos leat 78 % almmáiolbmot. Vuoddoealáhusas lea govva girjái go oalle ollu almmáiolbmot barget eanadoalus ja guolástusas, muhto boazodoalus leat measta seamma ollu nissonolbmot go almmáiolbmot. Gávppašan-, hotealla- ja restoráŋgasuorggis lea sullii 50/50 juokáseapmi albmáide ja nissoniidda. Logut gustojit SDE-suorgái (Sámedikki doarjjaortnet ealáhusovddideami várás). Davvi-Norgga mátkeealáhus čájeha ahte dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalussuorggis lea nissoniidoassi 80 %. (Gáldu: 15-74 jahkásaččat¹ barggus, sohkabeali ja ealáhusa vuodul. SDE-suorgi. 4. Kvartála 2008).

Ealáhuseallima stáhtus

Sámediggái lea miellagiddevaš ovddidit dovdomearkkaid mat čájehit ovdáneami eará surggiid ealáhuseallimis go dain mat leat namuhuvvon ovddabealde. Raporttastis lea Telemarksforskning geahčadan daid ovdánansárgosiid ja dovdomearkkaid mat čatnasit odđavuodđudemide, gánnáhahttivuhtii, stuorrumii ja ealáhuseallima sturrodahkii sámi guovlluin. Buot suorggit lea deatalaččat politihka ovddideapmái ealáhuseallima várás, ja Sámediggeráđđi áigu sihke diedáhusbarggus ja maŋit doaibmaplánanin ja jahkasaš bušehtain ovddidit dovdomearkkaid dáidda surggiide.

Ođđavuodđudeamit leat deatalaččat ealáhuseallima ođasmahttimii ja dan bargui ahte oččodit ođđa bargosajiid ja nu sihkkarastit sámi guovlluid ássama. Sámi guovlluin lea vuodđudemiid lohku leamaš uhcit go dat logut maiguin mii sáhttit buohtastahttit ja áigodagas 2002-2009 lea netto goarggun rievddadan ja njiedjan maŋimus jagiid, muhto guovlu suorgestruktuvra sáhtta dan čilget. Áigodagas 1998-2009 lea sámi guovlluid fitnodagaid gánnáhahttivuohta leamaš oppalaččat buorre ja dat sorjájit uhcit konjunktuvrraiguin go eará guovlluin. Dat mielddisbukta earret eará ahte sámi guovlluid ealáhuseallin birgii buorebut finánsakriissa čađa go eará guovlluin (Gáldu: Telemarksforskning).

Sámedikki sadji ealáhusovddideamis

Ruhtadeapmi

Čoahkkingirjji čállit: Trine Guttorm Anti/Roy Amundsen

Dál lea oktasašruhtadeapmi eará ruhtadanorgánaiguin dábálaš. Mánnga oktavuodas dahkkojuvvo duppalbargu, ja sáhtta ge eahpidit lea go Sámedikki rolla loahpparuhtadeaddjin dat mii buoremusat veahkeha min hálldašit iežamet váikkuhangaskaomiid. Sáhtašii go Sámediggi vuoruhit viissis ealáhusaid dahje geográfalaš guovlluid? Vaikke vel Sámediggi deattuha ge smávvilbuvttadeami ealáhusovddideamis, de ferte árvvoštallat galgá go Sámediggi vuoruhit stuorát prošeavttaid ovddabeallái uhcimus vuodddemiid.

Okta dain beliin mat leat vuodddun dieđáhusbargui, lea dárbu árvvoštallat ealáhusovddideami geográfalaš doaibmaguovllu. Dála ortnet váikkuhanguovlluiguin lea buvttihan mánnga hástalus. Eai leat čielga eavttut odđa gielddaid searvvaheapmái. Njeallje gieldda leat juo váldán oktavuoda Sámedikkiin ja háliidit ohcat beassat fárrui. Vaikke vel doaibmaguovlu viiddiduvvo ge, de dat ii mearkkaš ahte váikkuhangaskaoapmerámmat sturrot. Nubbi bealli lea ahte almmá ulbmillaš váikkuhangaskaoapmegeavaheami haga, de lea váttis oažžut háliiduvvon ovdáneami sámi guovlluin – ii sáhte doaibmaguovllu viiddidit geahčemeahttumit.

Jus doaibmaguovlu heaittihuvvo, de ferte čavga vuoruhit váikkuhangaskaomiid sihke nu ahte árvvoštallá guđe ealáhusat galget oažžut váikkuhangaskaomiid ja galgá go váikkuhangaskaomiid vuoruhit regiovnínnaid mielde. Dát välljen mearkkaša ahte muhtun ealáhusat ja guovllut/regiovnínnaid eai vuoruhuvvo nu bajás.

Ovddideaddji

Sámedikkis lea uhccán mii dahkkojuvvo ealáhusovddideami oktavuodas. Árvoháhkkanprográmma oktavuodas dáhpáhuvá juoga. Jus galgá vuoruhit ovddideaddjirolla, de ferte Sámedikki resursageavaheami rievdatit.

Politiikkaččat

Sámediggi lea vuoruhan guolásteami ja boazodoalu rámmaeavttuid buorideami. Dat lea lihkestuvvan ja Sámediggi lea leamaš mielde buorideamen dán guovtti ealáhusa rámmaeavttuid. Go bidjá eanet deattu eará ealáhusaid rámmaeavttuid buorideapmái, de sáhtta Sámediggi bidjat eavttuid ealáhusovddideapmái sámi guovlluin. Seamma láhkai go ovddideaddjirolla ektui, de eaktuda rámmaeavttuid vuoruheapmi ahte resursat geavahuvvojit eará láhkai.

Geasuhananalysa reaidun ealáhusovddideamis

Boahttevaš ealáhusovddidanbarggus mearkkaša ollu manne muhtun regiovnínnaid dahje gielddain lea lassáneapmi ja earáin njedjan sihke olmmošlogu ja ealáhuseallima dáfus. Telemarskforskninga lahkoneapmi dása heive maiddá Sámedikki ealáhuspolitiikka. Das mii geasuha ássat ja vuodddudat fitnodagaid ja guossealáhusaid, lea maid mearkkašeapmi lassáneapmái.

Geasuhananalysa reaidun lea maid ávkálaš go galgá bidjat vuodu odđa ealáhuspolitiikka. Dakkár báikkiin mat geasuhit fitnodagaid ja gallededdiid, lassánit bargosajit. Dat váikkuhit stuorruma eará ealáhusain ja surggiin.

Dakkár báikkiide main lea alla ássanbáikegeasuheapmi, fárrejit eanet olbmot go dan maid bargosajit dajašedje. Dat lasiha veahkadatvuodu ja mielddisbukta báikkálaš bargosajiid lassáneami. Dat addá maiddá nuorat álbmoga ja buoret riegdusdássedeattu guhkit ággi vuollái.

Hástalusat

Ealáhusdoaimmas leat ollu hástalusat maid ii sáhte čoavdit sámediggevuogádagas. Dát leat dakkár servodatovddideami bealit maid eará eiseválddit mearridit. Bargolašvuolta lea hárve áidna sivva manne olmmoš ásaiduvvá dan baikái. Go rievdata Sámedikki ealáhuspolitiikka, de lea deatalaš jearrat guđe váikkuhusaid dat mielddisbukte sámi ealáhusaide ja sámi servodahkii.

Sámi guovlluin leat gávnnavuvvon čuovvovaš stuorra bajimus hástalusat:

Negatiiva veahkadatovdáneapmi ja guovdilastin

Stuorra rievdadusat ealáhusstruktuvrras

Birzzehis ealáhuseallin

Čoahkkingirji čállit: Trine Guttorm Anti/Roy Amundsen

65 siidu 272 siiddus

Uhcán álggaheamit ja dárbu hutkamii
Ovddidit geasuheadji báikegottiid/ássanbáikkiid mat geasuhit nuoraid ja olbmuid geain lea alla gelbbolašvuohta

Vuolábealde kommenterejuvvojit ja čiekŋuduvvojit hástalusat.

Negatiiva veahkadatovdáneapmi ja guovdilastin

Ollugat fárrejit árbevirolaš sámi guovlluin stuorát čoahkkebáikkiide. Dakkár gávpogiidda go Romsii, Áltá, Osloi ja eará gávpogiidda lea viehka stuorra guovdilastin. Nuorat háliidit ovdal orrut gávpogiin go sámi guovlluin, mii fas boahtá sihke vuollegis ássangeasuheamis uhcit báikkiide/čoahkkebáikkiide ja das ahte ollu nuorat váldet alit oahpu, muhto eai gávnnat geasuheadjin bargat sámi guovlluin. Seammás boarásmuvvet olbmot sámi guovlluin ja dat fas mielddisbukta ahte uhcit olbmot leat buvttadeaddji agis ja ahte riegdásvuolláibáza lassána dađistaga ja eretfárren bistá. Dattetge lea erohusat ovdáneamis gieldda gildii ja regiovnínas regiovnínii sihke ássama ja ealáhuseallima dáfus.

Dát leat seamma sojut go muđui riikkas ja gávpogiid olggobealde, muhto sodju lea ollu stuorát sámi guovlluin go muđui riikkas guovdilastima ja veahkadatnjiedjama dáfus dan sivas go nuorat ja nisssonolbmot fárrejit.

Stuorra rievdadusat ealáhusstruktuvrras

Sámi guovlluin lea barggolašvuohta njiedjan sakka dakkár ealáhusain go vuodđoealáhusain ja industriijas, mat fas leat vuodđun eará ealáhusaide. Seammás lea leamaš proseantavuđot stuorát lassáneapmi dakkár ealáhusain go gávpálaš bálvalusain, lágádusain, median ja kultuvrras ja priváhta bálvalusain. Ođđa ealáhusat leat hástalusarbevirolaš sámi ealáhusaide. Lea stuorra vejolašvuohta ahte dát sodju nannejuvvo boahpteáiggis ja ahte sámi servodagas 10-20 jagi geahčen lea ealáhuseallin mas lea áibbas eará struktuvra ja mánggabealatvuohta go dan maid mii oaidnit dál.

Birzzehis ealáhuseallin

Telemarksforskning čujuha dasa ahte sámi guovlluin leat ollu gielddain main leat uhccán ealáhusat, go mihtida priváhta ealáhuseallima bargosadjelogu proseantan olmmošlogus. 22 gieldda 18 gielddas leat bargosajit go riikka gielddaid gaskamearis. Dat mielddisbukta ahte eavttuin ealáhusaid álggaheapmái ja doaimmaheapmái árbevirolaš sámi guovlluin leat eará hástalusat go stuorát čoahkkebáikkiin. Dat mearkkaša heajut biras gelbbolašvuođa lonohallamii, uhcit ovttasbargoguoimmit, uhcit vejolašvuohta ásahtit lágideaddji-/gávpoeaktavuodáid jna.

Resursavuodđu bidjá dábálaččat maiddái rájái buvttadanovddideapmái. Dan lassin lea dábálaččat guhki márkani. Dát lea dávjá gáržžidussan go doaimmat ágot viiddidit iežaset buvttadeami. Dát guoská erenoamážit mariidna ealáhusaide, boazodollui ja eanadollui. Sámi guovlluin lea geahččaluvvon dan buoridit dainna lágiin ahte ovttastahttit iešguđet ealáhusaid ja doaimmaid. Dakkár heiveheapmi dahká doaimmaid dávgaseabbon seammás go dát heiveheapmi sihkarastá boađu eanet ealáhusain.

Uhcán álggaheamit ja dárbu hutkamii

Go ealáhusstruktuvra rievdá ja ealáhuseallin lea birzzas, de dat šaddet hástalusat ođasmahttit ealáhuseallima ja láchit dilálašvuođaid eanet ođđaálggahemiide. Telemarksforskninga logut čájehit ahte álggahandávji sámi guovlluid gielddain lea uhcit go golmma davimus fylkkain ja riikkas muđui ge. Ođđaálggahemiid netto lassáneapmi čájeha ahte sámi guovlluin dat lea dadjat juo nulla, dat mearkkaša ahte seamma ollu fitnodagat heaittihuvvojit go dat mat álggahuvvojit.

Ovddidit geasuheadji báikegottiid/ássanbáikkiid mat geasuhit nuoraid ja olbmuid geain lea alla gelbbolašvuohta.

Okta sámi guovlluid váldohástalus lea ahte ollu gielddat eai leat geasuheadjin ássanbáikin.

Telemarksforskninga geasuhanbaromehter čájeha ahte ollugat fárrejit eret sámi gielddain, vaikke vel bargosadjeovdáneapmi lea nu mo riikkas muđui ge. Nappo njiedjá ge olmmošlohku garrasit ollu gielddain vaikke vel dain lea ge gaskamearalaš dahje buorre ealáhusovdáneapmi. Olmmošlogu njiedjamis leat negatiiva váikkuhus ealáhusovddideapmái boahpteáiggis. Dušše muhtun gielddain sámi guovlluin lea ássangeasuheapmi badjel gaskameari, nu go Ráisavuonas ja Loabágis.

Báikkiin sáhttet leat eanet ássit go dan maid ealáhusvuodđu attáši, jus dat leat geasuheaddjin ássamii. Geasuheaddji ássanbáikkít váikkuhit positiiva ealáhusovddideapmái guhkit áiggi vuollái dainna lágiin ahte báikkálaš ealáhusat bajidit iežaset márkanvuoddu ja dasto dakkár guosseealáhusaid go doaimmaid, gávppašeami ja dárjjodusa. Geasuheaddji ássanbáikkiid ovddideapmi gáibida dakkár politihka mii fátmmasta buot surggiid ja nanne dakkár fáktoriid go skuvllaid, mánáidgárddiid, boarrásiidfuolahusa, doaibmafálaldagaid, kulturfálaldagaid ja identitehta nannejeaddji doaibmabijuid. Dat fas gáibida ollislaš politihka Sámedikki bealis ja lagaš ovttasbarggu gielddaiguin.

Bargu ja oahppa leat guovddáš čoavddasánit daidda stuorra rievdadusaide maid mii vásihit sámi guovlluin. Bargovátni ja eanebut mat váldet alit oahpu, leat váldosivaid gaskkas dasa ahte olbmot fárrejit eret sámi guovlluin. Oppalaš alla oahppadássi álbmogis lea buorre, muhto seammás diehtit ahte sámi guovlluid ealáhuseallin ii leat doarvái mánggabealat dasa ahte sáhttit fállat buohkaide geasuheaddji barggu, geain lea alit oahppu. Bargovejolašvuodát mat dávistit du ohppui, lea hui deatálačča sámi guovlluide boahhteáiggis.

Mihttomearri

Sámediggi lea mearridan čuoovvovaš mihttomeari ealáhusovddideapmái 2011 bušehta:

”Nana ja mánggabealat ealáhuseallin mii fuolaha sámi kultuvrra, luonddu ja birrasa sámi guovlluin”

Dan lassin leat biddjojuvvon oassemihttomearit bušehtas earkil ealáhusaide ja váikkuhangaskomiide. Go bidjá mihttomeriid, de lea deatálaš ahte mihttomearit leat kvantitatiivvat, realisttalaččat, álkit, boadusáŋgirat ja movttiidahttit. Jus Sámediggi vállje geahččat ealáhusovddideami oktan oppalaš servodatovddideamiin, de dat ferte boahit ovdan mihttomeriid bidjamis.

Sámediggeráddái leat deatálaš deattuhit čuoovvovaš surggiid go mihttomearit biddjojuvvojit:

Bisuhit ássama sámi guovlluin
Sámi servodagat geasuheaddji ássanbáikin
Ealáhusovddideapmi mii lea vuodđuduvvon báikkálaš resursavuodđui
Ealáhusovddideapmi mii lea mielde nannemin ja ovddideamen sámi kultuvrra
Gánnáhahti kulturbargosajit – kulturealáhusat – ođđa ealáhusat
Vuodđudit mánggabealat bargosajiid mat leat geasuheaddjit maiddái nuoraide

Jus bidjá dáid áŋgiruššansurggiid vuodđun, de lea mihttomeriid bidjamis lunddolaš deattuhit dan mearkkašumi mii ealáhusovddideamis ja ássanbáikegeasuheamis lea sámi guovlluide ja sámi kultuvrii. Sámedikki mihttomearri ođđa ealáhuspolitihkkii šaddá de:

”Nana ja mánggabealat ealáhuseallin sámi guovlluin mii lea vuodđuduvvon sámi kultuvrii, ja man vuodul šaddet geasuheaddji servodagat ássamii.”

Strategiijat

Strategiijat galget čájehit mo mii juksat ealáhuspolitihka mihttomeriid. Vuolábealde čájuhuvvojit njeallje strategiija mat gusťojit Sámediggái guhki áiggi vuollái. Sáhttet leat iešguđetlágan lahknanvuogit ja doaibmabijut mat sáhttet molsašuddat áiggis áigái, ja daid ferte rievdadit ja heivehit iešguđet regiovnnaide. Doaibmabijuid čađaheapmi lea čájuhuvvon vuollečuoggán ja leat váldojuvvon mielde čájehan dihtii guđe reaiddut sáhttet leat áigeguovdilát bušehttabarggu oktavuodas iešguđet jagiide.

Ovddidit geasuheaddji ássanbáikkiid nannen dihtii ássama
Eanet sisafarren addá eanet bargosajiid báikkálaš ealáhusain
Doarjut ealáhusaid ja doaibmabijuid mat dagahit ahte olbmot ássat guvlui
Oktiordnet Sámedikki áŋgiruššama gielddaid ja báikegottiid ektui

Movttiidahttit álggahemiid ođđa ealáhusain

Nannet ealáhusaid mat váikkuhit eanet galledeami guovllus, das mielde maiddái mátkeealáhusat,
doaimmat, kultuvra ja guoimmuheapmi
Oktiordnet ealáhus- ja kulturáŋgiruššamiid Sámedikkis
Eanet ásaheamit sámi guovlluin
Viiddis áŋgiruššan ealáhushutkamiin

Buoridit vuodđoealáhusaid rámmaeavttuid
Oažžut dakkár luondduvuđot doaimmaid rámmaeavttuid buoriduvvot go eanadoalu, boazodoalu,
guolástusa ja industriija.
Nannet oktavuoda ja ovttasbarggu regionála ja guovddáš eiseválddiiguin ja oassálastiiguin

Váikkuhangaskaomiid regiovnnalaš heiveheapmi
Nannet regiovnnaid ovddu ja profilla
Regiovnnalaš heiveheapmi mas ássan, fitnan ja fitnodat deattuhuvvojit
Eaktun lea ahte mii bargat árjjalaččat gielddaiguin ja eará ovttasbargoguimmiiguin

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 10.03.11 dii. 15.35.

Ášši/Sak DC 006/11

Čilgehus regionála ja báikkálaš ovttasbarggu birra 2011

Arkiivaáššenr..
10/472006 / 25 - 58

Meannudeamit

Politiikkaš dássi	Beaivi	Áššenr.
Sámediggeráđdi	28.01.11	SR 026/11
Sámedikki dievasčoahkkin	08. – 11.03.11	DC

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 08.03.11 dii. 16.25.

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Sámediggi lea ságaškuššan Sámediggeráđi čielggadusa regionála ja báikkálaš ovttasbarggu birra. Čielggadus biddjojuvvui mielddusin beavdegirjái.

Regionála ja báikkálaš ovttasbarggu válddahus 2011

Álggahus

Sámediggi bargá diliid lámčimiin nu ahte sámi álbmot ieš, ja iežas eavttuid mielde galgá sáhttit ovddidit iežas servodaga, giela ja kultuvrra buoremus vuogi mielde. Dán ovddasvástádusa Sámediggi ii galgga, ii sáhte, iige háliitge guoddit okto. Ráđdehusas lea bajimus ovddasvástádus sámi servodaga, giela ja kultuvrra ovddideames. Dasa lassin bargá Sámediggi ovttas báikkálaš, regionála ja riikkaidgaskasaš aktevrraiguin. Sámediggeráđdi háliida bidjat stuorát fokusa daid vejolašvuodaide ja hástalusaide mat dán ovttasbarggus leat. Danne áiguge Sámediggeráđdi álggahit barggu sihke regionálapolitiikkaš dieđáhusain ja riikkaidgaskasaš dieđáhusain.

Dát válddahus regionála ja báikkálaš ovttasbarggus ovddiduvvo dan dihte vai oččošeimmet nu govda go vejolaš vuodu regionálapolitiikkaš dieđáhussii. Mii sávvat oažžut ságastallama ja rávvagiid dievasčoahkkimis movt mii sáhtášeimmet viidáseappot ovddidit ovttasbarggu fylkkagielddaiguin ja gielddaiguin. Politiikkaš vuoruheamit ovddiduvvojit regionálapolitiikkaš dieđáhusas.

Regionálaovddideamis lea sáhka ealli ja geasuheaddji sámi báikegottiid háhkamis. Deatalaš lea oainnusmahttit ja buktit áddejumi sámi kultuvrra, ealáhusaid ja servodateallima birra ja daid dárbbuid birra mat čatnasit ealli sámi servodagaid ovddideapmái. Fylkkagielddat leat deataleamos regionála ovddidanaktevrrat. Ovttasbargošiehtadusaid bokte fylkkagielddaiguin biddjojuvvo šiehtadussan dat ovddasvástádus mii regionala eiseválddiin lea sámi kultuvrra, giela, birrasa, ealáhus- ja servodatovddideami ektui.

Sámediggeráđđi háliida bidjat fokusa ovttaskas olbmuid dárbbuide ja sin beaivválaš eallimii sin lagaš guovlluin. Gielddat leat doaibmabijuid deatalaš álggaheaddjit sámi álbmoga várás. Sámediggeráđđi áigu bargat dan ala ahte oažžut lagat oktavuoda gielddaiguin, ja háliida gávdnat gulahallanvugiid maiguin dán oktavuoda gozihit. Earret eará gáibiduvvo buorre gulahallan gielddaiguin áššesurggiin mat gusket sámi giellahálddašeapmái, plána- ja huksenláhki, ealáhusovddideapmái ja kulturmuittuid suodjaleapmái.

Dán válddahusas áigut vuos čilget movt dilli lea odne ovttasbargošiehtadusaid ektui fylkkagielddaiguin ja movt Sámedikki ovttasbargu gielddaiguin doaibmá. Dán vuođu áigut mii geassit ovdan muhtun hástalusaid mat leat dán ovttasbargosurggiin. Mii áigut dasto identifiseret mihttomeriid viidáset ovttasbargu ektui fylkkagielddaiguin ja gielddaiguin, ja mii áigut hábmet vejolaš strategiijaid movt olahit dáid mihttomeriid.

Stáhtus

Ovttasbargošiehtadusat fylkkagielddaiguin

Vuosttamuš fylkkagielddalaš ovttasbargošiehtadus dahkkojuvvui Romssa fylkkasuohkaniin, mii vuolláičállojuvvui 2002:s. Dan maŋŋa bodii ovttasbargošiehtadus Finnmárkkuin 2003:s, máttasámeguovlluin (Norlánda, Davvi- ja Máttá-Trøndeláhka ja Hedmárku) 2005:s ja Norlánddain 2006:s. Šiehtadus Norlánddain lea ođasmahttojuvomin. Buot šiehtadusaid bajimus mihttomearrin lea sámi kultuvrra, giela ja servodateallima nannen ja oainnusmahttin. Ovttasbargu lea eaktodáhtolaš guovtti seammaárvosaš beali gaskka.

Dasa lassin lea dahkkojuvvon fágalaš šiehtadus kulturmuittuid suodjaleami ektui Opplánda fylkkasuohkaniin. Gávdno maidái ovttasbargošiehtadus sámi guovlluid ealáhusovddideamis Sámedikki ja Innovašuvdna Norgga gaskka. Dán šiehtadusa doaibmaáigodat nogai 01.01.11. Sámedikkis lea oktavuoha Innovašuvdna Norggain dan birra ahte guhkkidit šiehtadusa.

Dát šiehtadusat leat dadjat dal juo sullasaččat. Vuos lea válddahuvvon šiehtadusa vuođđu, maid čuvvot mihttomearit, ja de bohtet artihkkalat ovttasbarggu birra viidát áššesurggiin, das leat ceavzilis ovdáneapmi, ealáhusat, giella, oahpahus, kultuvra, sisaoastinšiehtadus jna. Teaksta ovttasbarggu detáljjain molsašuddá dieđušge. Máttasámešiehtadus lea veaháš earalágan danne go das lea strategalaš oassi ja doaibmaoassi.

Oktii jagis deaivvadit Sámedikki prešideanta ja fylkkaráđđejođiheaddji/fylkkasátnejođiheaddji ovttasbargošiehtadusa oktavuodas. Čoahkkimiid ulbmilin lea raportereren, ovttasbargu ja oktiordnen. Identifiserejuvvo okta dahje máŋga čuovvolančuoggá šiehtadusa eanaš artihkkaliin čuovvovaš jahkái. Ovttasbargošiehtadusas Finnmárkkuin leat ovdamearka dihte 21 artihkkala mat galget čuovvoluvvot doaibmabijuiguin.

Sámediggeráđđi dieđiha dievasčoahkkimii doaimma birra mii dáhpáhuvvá šiehtadusaid ektui Sámediggeráđi doaibmadieđáhusa bokte.

Ieš šiehtadusteavstta sáhtta divvut jos bealit háliidit. Gieskat ođastuvvon máttasámešiehtadusas lea mearriduvvon ahte šiehtadus ođasmahttojuvvo juohke njealját jagi. Ođasmahttimiid oktavuodas geahčaduvvo šiehtadusteksta vuđoleappot vai dat livččii relevánta ja sáhtášii doaibmat buorrin vuolggasadjin ovttasbarggus. Ovttasbargošiehtadus ii hehte ovttasbarggu dan ektui mii ii leat namuhuvvon šiehtadusas.

Šiehtadusaid olis leat boahmán mánŋa buori bohtosa. Áššesuorgi mas ovttasbargu doaibmá bures eanaš šiehtadusain, lea kulturmuitosuorgi. Hálldahusa dásis leat fásta čoahkkimat oktiordnen dihte kulturmuittuid geahčadeami. Finnmárkkus leat bealit álggahan proševtta dan ektui ahte ráhkadit regionála kulturmuitoplána. Seamma ovttasbargošiehtadusa bokte lea maiddá ovttasbargu geográfalaš diehtujuohkinvuogádaga ektui (GDV) lihkostuvvan. Šiehtadusteavstta vuodul dollojuvvojit guokte ovttasbargočoahkkima jahkáii beliid ja Finnmárkkuopmodaga gaskka. Máttasámešiehtadus lei buorre politihkalaš ovttasbargu fylkkagielddaiguin dan oktavuodas go bargojuvvui oažžut odđa vistti Saemien Sijtei. Romssa ovttasbargošiehtadus lea geavahuvvon álggahit barggu sámi viesu oččodemiin Romsii. Davviálbmogii guovddáža/Ája odđasis organiserema oktavuodas lei ovttasbargu beliid gaskka guovddážis. Norlánddas lea beliin leamaš buorre ovttasbargu Bihtánsámi viesu ektui ja bihtánsámi museadoaimma ollašuttima ektui.

Ovttasbargošiehtadusaid bokte juogaduvvo doarjja proševttaide maid bealit ovttas ruhtadit. 2010:s várrejuvui Sámedikki bušehtas 3,5 miljon ru regionálaovddideapmái. Regionála ovddidanruđat leat dat ruđat maid Sámediggeráđđi geavaha doaibmajuiide ja proševttaide mat ruhtaduvvojit ovttas fylkkagielddaiguin. Doarjjaevttut bohtet ovdan sierra doarjareivviin. Doarjjapoastta lea eanaš stivren poastakássa, ja bealit ieža eai leat vuolggahan olus doaimmaid. Ruđat leat dattetge mielde ruhtadeamen mánŋa buori proševtta mat muđui eai livčče sáhttán oažžut doarjaga dábálaš doarjjapoasttaid bokte Sámedikki bušehtas. Dat go sihke Sámediggi ja fylkkagielddat dorjot politihkalaččat ja ekonomalaččat buriid álggiid ja proševttaid, lea mielde bajideamen proševttaid stáhtusa.

Sámedikkis lea maiddá ovddasvástádus juohkit guovttegielatruđaid fylkkagielddaide daid eavttuid mielde mat leat mearriduvvon Sámedikki bušehtas. Áššis guovttegielatruđaid revideremis mi meannuduvvo dievasčoahkkimis njukčamánu 2011 lea evttohuvvon ahte guovttegielatruđaid geavaheapmi laktojuvvo dáláš ovttasbargošiehtadusaide mat leat Sámedikki ja fylkkagielddaid gaskka.

Das movt ovttaskas šiehtadusat doibmet leat erohusat, ja doibmet go buot ovttasbargosurggiin nugo válddahuvvon šiehtadusain. Dán mearridit earret eará faktorat nugo geográfalaš lagašvuolta beliid gaskka, oasálašlohku, heivehuvvon dagaldumit ja beliid resurssat. Máttasámešiehtadus leat earret eará vihtta beali. Dát buktá hástalusaid oažžut ovttasbarggu doaibmat bures. Sámedikkis leat maiddá hástalusat dan ektui ahte nagodit čuovvolit buot šiehtadusaid buori vuogi mielde.

Fylkkagielddaid strategalaš plánadahkosiin, nugo fylkkaplánain, suorgeplánain, doaibmaplánain ja sullasaččain, bohtet ovdan fylkkagieldda ángiruššansuorggit ja strategijat. Sámedikkis leat dál leamaš unnán návccat dáid čuovvoleapmái.

Fylkkagielddat leat deataleamos regionála ovddidanaktevrrat, ja dain lea ovddasvástádus regionála ovddidanprográmmas (ROP). ROP-searvevuodas leat guovllu deataleamos ealáhuseaktevrrat ovddastuvvon. Searvevuolta galgá ovttas bargat dan ala ahte juksat oktasaš politihkalaš mihttomeriid regionovddideapmái sierra regiovnain. Finnmárkkus ja Romssas lea Sámediggi oassi ROP-searvevuodas. Sámedikkis aktevran eai leat buot stuorámuš ekonomalaš váikkuhangaskaoamit searvevuodas, muhto Sámediggi váikkuha árijalaččat máhtolašvuodainis sámi ealáhuseallima. ROP-searvevuhtii searvan lea okta deatalaš arena gos oažžut fokusa sámi guovlluid ealáhuseallimii.

Sámedikkis lea oktavuolta maiddá eará regionála hálldášan- ja ovttasbargoorgánaide nugo Finnmárkkuopmodahkii, Ávjovári álgoálbmotguvlui, sierra regionálaráđiide ja Riikaoasselávdegodđái. Dat eai namuhuvvo lagabuidda válddahusas, muhto leat oassin Sámedikki regionála politihkas.

Ovttasbargu gielddaiguin

Oktavuolta gielddaiguin ii leat nu formaliserejuvvon. Sámediggeráđđi háliida viidáset ovddidit ovttasbarggu ja formaliseret oktavuoda gielddaiguin ja dan bokte šaddat buoret gaskaoapmi sámi álbmoga ektui gávpogiin ja giliin. Gielddain lea njuolga oktavuolta álbmogiin ja dain lea ovddasvástádus geavahusas álggahit doaibmajuiid sámi álbmoga várás.

Sámedikki oktavuoha gielddaide lea ollu regulerejuvvon láhkamearrádusain. Sámelágas, mánáidgárdelágas, oahpahuslágas ja plána- ja huksenlágas leat mearrádusat sámi beliid ektui mat njuolga váikkuhit gielddaide. Sámedikkis lea maiddá deatalaš rolla gielddaid ektui sámi kulturmuittuid hálddašeddjin, ja doarjjaortnegiid bokte ealáhusdoaimmaide, gillii, kultuvrii ja mánáidgárddiide.

Sámediggi gulahallá gielddaiguin mángga láhkái ja ollu ovttaskas áššiin. Gulahallan gozihuvvo earret eará sierra semináraid bokte maid Sámediggi lágida, ovdamearkan namuhit seminára guovttegielatruđaid birra jagi 2010 maŋimuš dievasčoahkkimis. Dasto gulahallat jeavddalaš oktavuoda bokte ovttaskas áššiid/-ohcamiid ektui ollu surggiin ja fágasurggiin maiguin Sámediggi bargá.

Guovttegielatruđaid ođasmahttima oktavuodas sáddejuvvui gielddaide gulaskuddamii evttohus ođđa eavttuid birra. Gielddat raporterejit maiddá Sámediggái dan birra movt geavahit guovttegielatruđaid. Dán dievasčoahkkimis meannuduvvo ášši guovttegielatruđaid birra. Ášši mearrádus lea evttohuvvon ahte galget ráhkaduvvot individuála ovttagošiehtadusat guovttegielatruđaid ektui Sámedikki ja sámegeala hálddašanguovlluid gielddaid gaska.

Ollu gielddain leat sámi ášahusat. Ášahusdieđáhusa bokte lea Sámediggi váldán eanet árijalaš rolla ášahusaid ektui. Dan geažil go Sámediggi addá stuorra oasi doaibmaruđain dáid ášahusaide. Sámediggi nammada earret eará stivralahtuid dáid ášahusaid stivraide ja addá stuorra oasi doaibmaruđain, ovttas gielddaiguin.

Go guoská arealahálddašeapmái de áigu Sámediggeráđdi árijalaččat searvat gielddaid plánaproseassaide sihkkarastin dihte sámi beroštumiid buot almmolaš plánemis areálaid ja resurssaid geavaheami ja suodjaleami ektui. Ođđa plána- ja huksenláhka galgá earret eará leat mielde sihkkarastimin sámi luondduvuđđosa. Lágas lea addojuvvon Sámediggái vuoigatvuohta ja geatnegasvuohta ovttas bargat plánaeiseválddiiguin gozihan dihte juste dán. Danne lea Sámediggi ráhkadan plánaveahki sámi kultuvra, ealáhusbarggu ja servodateallima luondduvuđđosa sihkkarastima várás plánemii plána- ja huksenlága mielde. Plánaveahki geavahuvvo árijalaččat gulahallamis gielddaiguin ja konstruktiivva gulahallan lea ášahuvvon mángga gielddain.

Sámediggi hálddaša maiddá sámi kulturmuittuid, ja das lea dán barggu bokte oktavuoha gielddaiguin areálaid geavaheami ektui. Oktavuoha lea vuosttažettiin dan bokte go Sámediggi lea gulaskuddaninstánsa plána- ja huksenáššiin.

Dađistaga ášset eanet sápmelaččat stuorát gávpogiin. Danne lea Sámediggi gulahallamiin Oslo gielddain ovttasbargošiehtadusa hárrái. Danne vai sámit boadášedje oidnosii Oslos, ja vai sin vejolašvuođat ja vuoigatvuođat mat čatnasit sámi gillii, oahpahussii ja kulturbargui nannejuvvošedje. Vejolaš ovttasbargošiehtadus ii šatta seamma viiddis go ovttasbargošiehtadusat fylkkagielddaiguin árbevirolaš sámi ássanguovlluin. Šiehtadusas šaddet áigeguovdilin sámi giella, kultuvra, oahpahus ja boarrásat.

Hálddašanodastusa čuovvoleapmin lea ášahuvvon bargojoavku mii galgá geahčadit sámi áššiid gielddasuorggis. Joavkkus lea ovddastus Sámedikkis, Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeanttas (OHD) ja Gielddaid guovddášlihtus. Bargu lea álgodásis. Joavkku váldobargu čađahuvvo jagis 2012.

Boahnteáiggi hástalusat

Ovttasbargošiehtadusaid čuovvoleapmi

Bajimuš rámmaid mielde maid Stuorradiggi lea bidjan, lea Sámedikki doaibmaváldi veaháš gárži. Jus Sámedikkis galggaš oazžut buoret váikkuhanfámu sámeapolitiikka geavatlaš doaimmaheapmái, de dat berre dáhpáhuvvat ovttasbarggu ja gulahallama bokte singuin geain lea dat váldi. Sámedikkis lea dál gáržžes ekonomii ja hálddahuslaš resurssat vátnásat ovttasbargat buohkaiguin buot áššesurggiin, dahje duhtadit buot daid vuordámušaid mat sámi servodagas leat Sámediggái. Sámedikki stuorámuš hástalus aktiiva ovttasbargovugiid ektui fylkkagielddaiguin ja gielddaiguin, lea Sámedikki návccat čuovvoleapmái. Seammás sáhtta ulbmillaš ovttasbarggu geavaheapmi leat mielde nannemin ja oainnusmahttimin sámi giela, kultuvra ja servodateallima.

Ollislaš ja ulbmillaš ovttasbargu fylkkagiieldaiguin

Ovttasbargošiehtadusat fylkkamánniiguin leat addán buriid bohtosiid, sihke politihkalaš ovttasbarggu bokte ja ovttasbarggu bokte ruhtadit ovttasbargošiehtadusaid doaibmabijuid. Ovttasbargošiehtadusat leat maid bidjan stuorát ovddasvástádusa fylkkagiieldaide go guoská dasa ahte váldit stuorát ovddasvástádusa sámi gielas, kultuvrras ja servodateallimis.

Ain lea vejolaš ovddidit ovttasbargošiehtadusaid fylkkagiieldaiguin, erenoamážit politihkalaš ovddasbarggu. Šiehtadusaid mihttomearrin lea nannet ja oainnusmahttit sámi kultuvrra, giela ja servodateallima. Dat lea deatalaš ja viiddes ulbmil. Šiehtadusat leat maid hábmejuvvon hui viidát sihke sisdoalu ja čuovvoleami dáfus. Stuorámuš hástalus ovttasbarggus fylkkagiieldaiguin dáidá leat ahte buohkaid áigumušat leat nu buorit. Ii dáidde leat realisttalaš buot surggiin oažžut duohta ovttasbarggu.

Dasa lassin go ovttasbargošiehtadusain lea viiddis sisdoallu, de báidná daid maiddá suorgejurddašeampi. Ovttasbargu berre eanet gávdnat prošeavtta mas oažžut eanet árvvu. Dalle sáhtá ruđaid mat leat várrejuvvon regionálaovddideapmái maiddá geavahit eanet strategalaččat ja stuorát ollisvuodas, ja unnibut poastakássa stivrenmálla mielde.

Ambišuvnnaid ja resurssaid gaskasaš oktavuoha

Dasto lea stuorra hástalus dat stuorra erohus ruđaid gaskka mat leat geavahus ulbmili fylkkagiieldain ja Sámedikkis. Sámedikkis eai leat nu ollu ruđat go fylkkagiieldain regionálaovddideapmái. Go Sámediggi galggaš sáhttit leat dásseárvosaš ruhtadanoasálaš oktasaš prošeavttaid čadaheamis, de lea deatalaš ahte Sámedikkis leat ruđat geavahus. Dat mis dál eai leat.

Sámediggi sáhtá dattetge árvvoštallat min rolla RO-searvevuodas, maiddá eará fylkkagiieldaiguin. Seamma guoská min árvalusaide/rávvagiidda fylkkagiielda eará strategalaš plánadahkosiidda. Dáid bokte sáhtá leat vejolašvuoha oažžut dihto váikkuhanfámu regionálapolitihkalaš mihttomeriide.

Unnán formaliserejuvvon ovttasbargu ja gulahallan giieldaiguin

Sámedikkis lea unnán formaliserejuvvon ovttasbargu giieldaiguin dál. Sámedikki politihka gaskkusteddjiid gaskkas leat gielddat daid deatalepmosiid searvvis deatalaš servodatsurggiin nugo oahpahusa, mánáidgárddiid, giela, kultuvrra, areálahálldašemi ja ealáhusaid oktavuodas. Geahčastat čájeha ahte Sámediggi dál geavaha mánggaid miljovnnaid sámi giieldaide ja juolludusaid birra ollásit ovttaskas giieldaide lea unnán sáhka ja gulahallan. Dát čájeha maiddá dan ahte ruđat maid Sámediggi juolluda giieldaide juogaduvvojit surggiid mielde, eige ollislaččat. Ovttaskas gielddat čujuhit ahte háliidit eanet ollislaš juolludusaid Sámedikkis.

Sámedikkis eai leat nu ollu kanálat man bokte oažžut dieđuid daid hástalusaid birra mat gielddain leat go guoská sámi giela, kultuvrra, ealáhusaid ja servodateallima ovddideapmái. Sámegiela hálldašanguovllu gielddat raporterejit midjiide dan ruhtageavaheami birra maid ožžot Sámedikkis.

Stuorra erohusat gielddaid gaskka

Sámedikkis eai leat návccat dahkat ovttasbargošiehtadusaid buot giieldaiguin dahje formálalaččat dahje njuolga gulahallat daid giieldaiguin maiguin livččii lunddolaš ovttas bargat. Ii leat maid daddjojuvvon maid giieldaiguin ovttasbargu livččii lunddolaš. Statistihka čájeha ahte eanet ja eanet sápmelaččat ássat daid gielddaid olggobealde mat gullet sámegiela hálldašanguovlui ja SDE-guovllu olggobealde (guovllut maidda Sámedikki ealáhusovddideami doarjjaortnegat gusket). Sámi gielddain leat maiddá sierralágan dilli ja dárbbut, mii addá návccaid dáfus hástalusaid ovttasbarggu ja váikkuhangaskaomiid heiveheami ektui.

Sámedikki váldi plána- ja huksenlágas

Nugo namuhuvvon de lea Sámediggái addojuvvon ođđa váldi plána- ja huksenlágas. Ollu lea leamaš sáhka dan vuosteháhkorievtti birra maid Sámediggi lea ožžon dán lága bokte. Dattetge lea deatalaš deattuhit ahte vuosteháhku lea mañimus čuovddus guhkes proseassas. Ovdal go Sámediggi sáhtá váldit atnui dán rievtti, lea mis maiddá geatnegasvuoha ovttas bargat plánaeiseváldiiguin gozihan dihte sámi luondduvuodasa. Sámediggái gal eai leat biddjojuvvon makkárge liige resurssat dán rievtti ja geatnegasvuoda goziheapmái.

Mihttomearri

Árjjalaš ja ulbmildidolaš ovttasbargu regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin sámi kultuvrra, giela ja servodateallima nannemis ja ovddideamis.

Strategiijat

Go strategiijat dán ulbmila juksamii galget hábmejuvvot, lea ovttasbarggu vuolggasadji guovttelágan go guoská fylkkagielddaide ja gielddaide. Danne lea dárbu guovtti sierralágan bargovuohká dahje strategiijaide čoavdin dihte hástalusaid ovttasbarggus. Ovttasbarggu oktavuodas fylkkagielddaiguin lea vuosttažettiin sáhka daid ovttasbargoinstituhtaid buorideami ja rašonaliserema birra mat juo gávdnojit. Ovttasbarggu oktavuodas gielddaiguin lea vuosttažettiin dárbu bidjat buori vuodu ovttasbargui, arenaiguin, kanálaiguin ja individuála šiehtadusaiguin.

Sámediggeráđdi lea árvvoštallan čuovvovaš strategiijaid guovddáš boahhteáiggi regionálapolitihkkan:

Váfistit ovttasbargošiehtadusaid fylkkagielddaiguin

Ovttasbargu fylkkagielddaiguin lea juo formaliserejuvvon ovttasbargošiehtadusaid bokte. Eanet stivrejuvvon ángiruššamiin beliid beales, sáhttit mii árjjalaččat ávkástallat šiehtadusaiguin. Sámediggeráđdi oaivvilda ahte šiehtadusat fertejit doaibmat buoret vuogi mielde, ja politihkalaš ovttasbargu ferte nannejuvvot. Dát mearkkaša dan ahte ferte dahkat juoga konkrehta go guoská šiehtadusa sisdollui ja hápmái, vai šattašii álkit čađahit doaibmabijuid geavahusas. Sámediggi berre maiddá eanet heivehit šiehtadusaid min beaivválaš barggus. Dan sáhtta ovdamearkka dihte dahkat bušeahta bokte.

Dasto sáhttit mii buoremusat ávkástallat juo dahkkojuvvon šiehtadusaiguin. Máttasámi guovllu ovttasbargošiehtadusas lea strategalaš oassi ja doaibmaoassi. Dainna lágiin soaittäšii gánnihit hábmet daid eará šiehtadusaid maid. Beliid gaskasaš politihkalaš čoahkkimiin sáhtášii meannuduvvot strategalaš oassi ja hálddahusaid bokte doaibmaoassi. Dainna lágiin livččii vejolaš oažžut eanet guovddášii politihkalaš ovttasbarggu beliid gaskka. Ovdamearkka dihte leat mángga ovttasbargošiehtadusas váldojuvvon ovdan sierra suorggit maiguin bealit galget bargat guovddáš eiseválddiid ektui ovdánahttin dihte oktasas áššiid, bealit leat unnán ávkástallan dainna ovttasbargguin.

Ulbmildidolaš ja vuoruhuvvon ovttasbargošiehtadusat

Sámediggeráđdi háliida geahčadit vejolašvuodaid vuoruhit politihkalaš ovttasbargodoaibmabijuid ovdalii ruhtajuolludeami.

Ovttasbargošiehtadusas kulturmuittuid birra Opplándda fylkkagielddain čuovvoluvvo šiehtadus doaibmabidjoplánain. Dasa leat biddjojuvvon doaibmabijut mat galget čuovvoluvvot čuovvovaš jagi. Dainna lágiin lea vejolaš bargat maiddá eará ovttasbargošiehtadusaiguin. Dainna lágiin sáhttet bealit eanet ulbmildidolaččat ávkástallat šiehtadusaiguin, ja beliin livččii álkit dan geavahit. Doaibmabidjoplána sáhtášii maiddá oažžut stáhtusa eanet geatnegahtti ovttasbargun beliid gaskka.

Regionála politihka guovddáš hástalusain leat leamaš vátna resurssat ovttasbargošiehtadusaid čuovvoleapmái. Ovttasbargošiehtadusaid eanet ulbmillažžan dahkamiin ja gáržžibut ángiruššamiin, eanet ollislaš strategiijaiguin ja doaibmabijuiguin ángiruššamiin, livčče stuorát vejolašvuodát čuovvolit ovttasbargošiehtadusaid buoret vuogi mielde. Dieinna lágiin sáhtášii Sámediggeráđi resurssaid luvvet raporttain doaibmabijuid čađaheapmái.

Eanet árjjalaš rolla gielddaid ektui

Gielddaid ektui lea deatalaš formaliseret ovttasbargu ja bargagoahit kanálaid ja arenaid háhkamiin gulahallama ja ovttasbarggu várás. Nannoset ovttasbargu gielddaiguin ja eanet árjjalaš rolla gáibida ahte Sámediggi rievdadivččii bargovuogi. Sámedikkis eai leat návccat čuovvolit gielddaid seamma ollu resurssaiguin. Danne ohcala Sámediggeráđdi ovttasbarggu muhtun ovddasmanni gielddaiguin ja áigu oažžut vásihusa bargovugiiguin eanet árjjalaš rolla oažžuma ektui gielddaiguin.

Dasto áigu Sámediggeráđđi oazžut vásihusaid muhtun fágasurggiin ja álggahit eanet formaliserejuvvon ovttasbarggu gielddaiguin guovttegielatruđaid bokte. Dán áššis lea evttohuvvon individuála ovttasbargošiehtadusaid dahkan gielddaiguin mat ožžot dáid ruđaid. Ovttasbargošiehtadusain galget leat mihttomearit olles doarjaga geavaheapmái, muhto guovttegielatruđaid ovddidanoasi geavaheamis galgá leat váldodeaddu.

Ollislaš politihkka gielddaid ektui

Sámedikkis lea dál viehka hágganan politihkka gielddaid ektui, sihke mii guoská gillii, kultuvrii, ealáhusaide, kulturmuittuide dahje plánemii. Vásihusaid ja dieđuid vuodul gielddain diehtit ahte lea dárbu eanet ollislaš politihkkii gielddaiguin. Sámedikki bajimus politihkka lea nana ja ealli sámi servodagat. Gielddat leat guovddáš aktevrrat politihka fievrredeami oktavuodas báikegottiin, danne lea mearrideaddji deatalaš ahte Sámediggi oktiordne politihka nu ahte Sámedikki váikkuhangaskaomiin livččii buoremus vejolaš oktasá beaktu. Sámediggeráđđi oaidná ovdamearkka dihte ealáhus- ja kulturváikkuhangaskaomiid oktiordnema oktan oassestrategiijan, ja giella- ja oahpahusváikkuhangaskaomiid oktiordnema nubbin strategiijan.

Loahpahus

Nugo namuhuvvon, de čohkká Sámediggi bargujoavkkus OHD:in ja Gielddaid lihtuin mii galgá geahčadit sámi beliid gielddasuorggis. Sámediggeráđis leat stuorra vuordámušat dán joavkku raportii ja doaivu ahte dat sáhtta bidjat vuodu ovttasbargui gielddaiguin mángga suorggis.

Sámediggeráđđi áigu ovddidit dieđáhusa regionálaovddideami birra dievasčoahkkimii jagis 2012.

Dákko bokte lea Sámediggeráđi válddahus regionála ja báikkálaš ovttasbarggu birra ovddiduvvon Sámedikki dievasčoahkkimii. Sámediggeráđđi vuordá mielas buori ságastallama dievasčoahkkimis.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 27 čoahkis. Dán áššis ii jienastuvvon.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkvuorolistu ja replihkat

	Sáhkvuorru	Replihkka
1	Marianne Balto, áššejođiheaddji	
2	John Kappfjell	
3	Ragnhild Melleby Aslaksen	Rolf Johansen
	Ragnhild Melleby Aslaksen	
4	Aili Keskitalo	
5	Rolf Johansen	
6	Per Andersen Bæhr	
7	Jarle Jonassen	
8	Olaf Eliassen	
	Marianne Balto, áššejođiheaddji	

VI Sámedikki mearrádus

Sámediggi lea ságaškuššan Sámediggeráđi čielggadusa regionála ja báikkálaš ovttasbarggu birra. Čielggadus biddjovuvvui mielddusin beavdegirjái.

Regionála ja báikkálaš ovttasbarggu válldahus 2011

Álggahus

Sámediggi bargá diliid láchčimiin nu ahte sámi álbmot ieš, ja iežas eavttuid mielde galgá sáhttit ovddidit iežas servodaga, giela ja kultuvrra buoremus vuogi mielde. Dán ovddasvástádusa Sámediggi ii galgga, ii sáhte, iige háliitge guoddit okto. Ráđdehusas lea bajimus ovddasvástádus sámi servodaga, giela ja kultuvrra ovddideames. Dasa lassin bargá Sámediggi ovttas báikkálaš, regionála ja riikkaidgaskasaš aktevrreiguin. Sámediggeráđdi háliida bidjat stuorát fokusa daid vejolašvuodaide ja hástalusaid mat dán ovttasbarggu leat. Danne áiguge Sámediggeráđdi álggahit barggu sihke regionálapolitihkalaš dieđáhusain ja riikkaidgaskasaš dieđáhusain.

Dát válldahus regionála ja báikkálaš ovttasbarggu ovddiduvvo dan dihte vai oččošeimmet nu govda go vejolaš vuodu regionálapolitihkalaš dieđáhussii. Mii sávvat oazžut ságastallama ja rávvagiid dievasčoahkkimis movt mii sáhtášeimmet viidáseappot ovddidit ovttasbarggu fylkkagielddaiguin ja gielddaiguin. Politihkalaš vuoruheamit ovddiduvvojit regionálapolitihkalaš dieđáhusas.

Regionálaovddideamis lea sáhka ealli ja geasuheaddji sámi báikegottiid háhkamis. Deatalaš lea oainnusmahttit ja buktit áddejumi sámi kultuvrra, ealáhusaid ja servodateallima birra ja daid dárbbuid birra mat čatnasit ealli sámi servodagaid ovddideapmái. Fylkkagielddat leat deataleamos regionála ovddidanaktevrrat. Ovttasbargošiehtadusaid bokte fylkkagielddaiguin biddjojuvvo šiehtadussan dat ovddasvástádus mii regionala eiseválddiin lea sámi kultuvrra, giela, birrasa, ealáhus- ja servodatovddideami ektui.

Sámediggeráđdi háliida bidjat fokusa ovttaskas olbmuid dárbbuide ja sin beaivválaš eallimii sin lagaš guovlluin. Gielddat leat doaibmabijuid deatalaš álggaheaddjit sámi álbmoga várás. Sámediggeráđdi áigu bargat dan ala ahte oazžut lagat oktavuoda gielddaiguin, ja háliida gávdnat gulahallanvuogiid maiguin dán oktavuoda gozihit. Earret eará gáibiduvvo buorre gulahallan gielddaiguin áššesurggiin mat gusket sámi giellahálldašepmái, plána- ja huksenláhki, ealáhusovddideapmái ja kulturmuittuid suodjaleapmái.

Dán válldahusas áigut vuos čilget movt dilli lea odne ovttasbargošiehtadusaid ektui fylkkagielddaiguin ja movt Sámedikki ovttasbargu gielddaiguin doaibmá. Dán vuodul áigut mii geassit ovdan muhtun hástalusaid mat leat dán ovttasbargosurggiin. Mii áigut dasto identifiseret mihttomeriid viidáset ovttasbarggu ektui fylkkagielddaiguin ja gielddaiguin, ja mii áigut hábmet vejolaš strategiijaid movt olahit dáid mihttomeriid.

Stáhtus

Ovttasbargošiehtadusat fylkkagielddaiguin

Vuosttamuš fylkkagielddalaš ovttasbargošiehtadus dahkkojuvvui Romssa fylkkasuohkaniin, mii vuolláičállojuvvui 2002:s. Dan maŋŋá bodii ovttasbargošiehtadus Finnmárkkuin 2003:s, máttasámeguovlluin (Norlánda, Davvi- ja Mátta-Trøndeláhka ja Hedmárku) 2005:s ja Norlánddain 2006:s. Šiehtadus Norlánddain lea ođasmahttojuvvomin. Buot šiehtadusaid bajimus mihttomearrin lea sámi kultuvrra, giela ja servodateallima nannen ja oainnusmahttin. Ovttasbargu lea eaktodáhtolaš guovtti seammaárvosaš beali gaskka.

Dasa lassin lea dahkkojuvvon fágalaš šiehtadus kulturmuittuid suodjaleami ektui Opplándda fylkkasuohkaniin. Gávdno maiddá ovttasbargošiehtadus sámi guovlluid ealáhusovddideamis Sámedikki ja Innovašuvdna Norgga gaskka. Dán šiehtadusa doaibmaáigodat nogai 01.01.11. Sámedikkis lea oktavuoha Innovašuvdna Norggain dan birra ahte guhkidit šiehtadusa.

Dát šiehtadusat leat dadjat dal juo sullasaččat. Vuos lea válldahuvvon šiehtadusa vuodđu, maid čuvvot mihttomearit, ja de bohtet artihkkalat ovttasbarggu birra viidát áššesurggiin, das leat ceavzilis ovdáneapmi, ealáhusat, giella, oahpahus, kultuvra, sisaoastinšiehtadus jna. Teaksta ovttasbarggu detáljjain molsašuddá dieđusge. Máttasámešiehtadus lea veaháš earalágan danne go das lea strategalaš oassi ja doaibmaoassi.

Oktii jagis deaivvadit Sámedikki prešideanta ja fylkkaráđđejojdiheaddji/fylkkasátnejojdiheaddji ovttasbargošiehtadusa oktavuodas. Čoahkkimiid ulbmilin lea raporteren, ovttasbargu ja oktiiordnen. Identifiserejuvvo okta dahje mánga čuovvolančuoggá šiehtadusa eanaš artihkkaliin čuovvovaš jahkái. Ovttasbargošiehtadusas Finnmárkkuin leat ovdamearkka dihte 21 artihkkala mat galget čuovvoluvvot doaibmabijuguin.

Sámediggeráđdi diediha dievasčoahkkimii doaimma birra mii dáhpáhuvvá šiehtadusaid ektui Sámediggeráđi doaibmadiedáhusa bokte.

Ieš šiehtadusteavstta sáhtá divvut jos bealit háliidit. Gieskat ođastuvvon máttasámešiehtadusas lea mearriduvvon ahte šiehtadus ođasmahttojuvvo juohke njealját jagi. Ođasmahttimiid oktavuodas geahčaduvvo šiehtadusteaksta vuđoleappot vai dat livččii relevánta ja sáhtášii doaibmat buorrin vuolggasadjin ovttasbarggus. Ovttasbargošiehtadus ii hehte ovttasbarggu dan ektui mii ii leat namuhuvvon šiehtadusas.

Šiehtadusaid olis leat boahtán mánga buori bohtosa. Áššesuorgi mas ovttasbargu doaibmá bures eanaš šiehtadusain, lea kulturmuittosuorgi. Hálddahusa dásis leat fásta čoahkkimat oktiiordnen dihte kulturmuittuid geahčadeami. Finnmárkkuin leat bealit álggahan proševtta dan ektui ahte ráhkadit regionála kulturmuittoplána. Seamma ovttasbargošiehtadusa bokte lea maiddá ovttasbargu geográfalaš diehtajuohkinvuogádaga ektui (GDV) lihkostuvvan. Šiehtadusteavstta vuodul dollojuvvojit guokte ovttasbargočoahkkima jahkái beliid ja Finnmárkkuopmodaga gaskka. Máttasámešiehtadusas lei buorre politihkalaš ovttasbargu fylkkagielddaiguin dan oktavuodas go bargojuvvui oažžut ođđa vistti Saemien Sijtei. Romssa ovttasbargošiehtadus lea geavahuvvon álggahit barggu sámi viesu oččodemiin Romsii. Davviálbmogii guovddáža/Ája ođđasis organiserema oktavuodas lei ovttasbargu beliid gaskka guovddážiis. Norlánddas lea beliin leamaš buorre ovttasbargu Bihtánsámi viesu ektui ja bihtánsámi museadoaimma ollašuttima ektui.

Ovttasbargošiehtadusaid bokte juogaduvvo doarjja proševttaide maid bealit ovttas ruhtadit. 2010:s várrejuvui Sámedikki bušehtas 3,5 miljon ru regionálaovddideapmái. Regionála ovddidanruđat leat dat ruđat maid Sámediggeráđdi geavaha doaibmabijuide ja proševttaide mat ruhtaduvvojit ovttas fylkkagielddaiguin. Doarjjaeavttut bohtet ovdan sierra doarjjareivviin. Doarjjapoasta lea eanaš stivren poastakássa, ja bealit ieža eai leat vuolggahan olus doaimmaid. Ruđat leat dattetge mielde ruhtadeamen mánga buori proševtta mat muđui eai livčče sáhtán oažžut doarjaga dábálaš doarjjapoastaid bokte Sámedikki bušehtas. Dat go sihke Sámediggi ja fylkkagielddat dorjot politihkalaččat ja ekonomalaččat buriid álgagiid ja proševttaid, lea mielde bajideamen proševttaid stáhtusa.

Sámedikkis lea maiddá ovddasvástáduš juohkit guovttegielatruđaid fylkkagielddaide daid eavttuid mielde mat leat mearriduvvon Sámedikki bušehtas. Áššis guovttegielatruđaid revideremis mii meannuduvvo dievasčoahkkimis njukčamánuš 2011 lea evttohuvvon ahte guovttegielatruđaid geavaheapmi laktojuvvo dáláš ovttasbargošiehtadusaide mat leat Sámedikki ja fylkkagielddaid gaskka.

Das movt ovttaskas šiehtadusat doibmet leat erohusat, ja doibmet go buot ovttasbargosurggiin nugo válddahuvvon šiehtadusain. Dán mearridit earret eará faktorat nugo geográfalaš lagašvuolta beliid gaskka, oasálašlohku, heivehuvvon dagaldumit ja beliid resurssat. Máttasámešiehtadusas leat earret eará vihtta beali. Dát buktá hástalusaid oažžut ovttasbarggu doaibmat bures. Sámedikkis leat maiddá hástalusat dan ektui ahte nagodit čuovvolit buot šiehtadusaid buori vuogi mielde.

Fylkkagielddaid strategalaš plánadahkosiin, nugo fylkkaplánain, suorgeplánain, doaibmaplánain ja sullasaččain, bohtet ovdan fylkkagieldda ángiruššansuorggit ja strategiijat. Sámedikkis leat dál leamaš unnán návccat dáid čuovvoleapmái.

Fylkkagielddat leat deataleamos regionála ovddidanaktevrrat, ja dain lea ovddasvástáduš regionála ovddidanprográmmas (ROP). ROP-searvevuodas leat guovllu deataleamos ealáhusaktevrrat ovddastuvvon. Searvevuolta galgá ovttas bargat dan ala ahte juksat oktasaš politihkalaš mihttomeriid regionovddideapmái sierra regionnain. Finnmárkkuin ja Romssas lea Sámediggi oassi ROP-searvevuodas.

Sámedikkis aktevran eai leat buot stuorámus ekonomalaš váikkuhangaskaoamit searvevuodas, muhto Sámediggi váikkuha árrjalaččat máhtolašvuodainis sámi ealáhuseallima. ROP-searvevuhtii searvan lea okta deatalaš arena gos oažžut fokusa sámi guovlluid ealáhuseallimii.

Sámedikkis lea oktavuoha maiddái eará regionála hálddašan- ja ovttasbargoorgánaide nugo Finnemárkkkuopmodahkii, Ávjoári álgoálbmotguvlui, sierra regionálaráđiide ja Riikaoasselávdegoddi. Dat eai namuhuvvo lagabuidda válddahusas, muhto leat oassin Sámedikki regionála politihkas.

Ovttasbargu gielddaiguin

Oktavuoha gielddaiguin ii leat nu formaliserejuvnon. Sámediggeráđdi háliida viidáset ovddidit ovttasbargu ja formaliseret oktavuoda gielddaiguin ja dan bokte šaddat buoret gaskaoapmi sámi álbmoga ektui gávpogiin ja giliin. Gielddain lea njuolga oktavuoha álbmogiin ja dain lea ovddasvástádus geavahusas álggahit doaimbajuid sámi álbmoga várás.

Sámedikki oktavuoha gielddaide lea ollu regulerejuvnon lánkamearrádusain. Sámelágas, mánáidgárdelágas, oahpahuslágas ja plána- ja huksenlágas leat mearrádusat sámi beliid ektui mat njuolga váikkuhit gielddaide. Sámedikkis lea maiddái deatalaš rolla gielddaid ektui sámi kulturmuittuid hálldašeaddjin, ja doarjaortnegiid bokte ealáhusdoaimmaide, gillii, kultuvrii ja mánáidgárddiide.

Sámediggi gulahallá gielddaiguin mángga láhkái ja ollu ovttaskas áššiin. Gulahallan gozihuvvo earret eará sierra semináraid bokte maid Sámediggi lágida, ovdamearkan namuhit seminára guovttegielatruđaid birra jagi 2010 maŋimus dievasčoahkkimis. Dasto gulahallat jeavddalaš oktavuoda bokte ovttaskas áššiid/-ohcamiid ektui ollu surggiin ja fágasurggiin maiguin Sámediggi bargá.

Guovttegielatruđaid ođasmahttima oktavuodas sáddejuvvui gielddaide gulaskuddamii evttohus ođđa eavttuid birra. Gielddat raporterejit maiddái Sámediggái dan birra movt geavahit guovttegielatruđaid. Dán dievasčoahkkimis meannuduvvo ášši guovttegielatruđaid birra. Ášši mearrádusas lea evttohuvnon ahte galget ráhkaduvvot individuála ovttasbargošiehtadusat guovttegielatruđaid ektui Sámedikki ja sámegiela hálddašanguovlluid gielddaid gaska.

Ollu gielddain leat sámi ášahusat. Ášahusdieđáhusa bokte lea Sámediggi váldán eanet árrjalaš rolla ášahusaid ektui. Dan geažil go Sámediggi addá stuorra oasi doaimmaruđain dáid ášahusaide. Sámediggi nammada earret eará stivralahtuid dáid ášahusaid stivraide ja addá stuorra oasi doaimmaruđain, ovttas gielddaiguin.

Go guoská areálhálldašeapmái de áigu Sámediggeráđdi árrjalaččat searvat gielddaid plánaproseassaide sihkkarastin dihte sámi beroštumiid buot almmolaš plánemis areálaid ja resurssaid geavaheami ja suodjaleami ektui. Ođđa plána- ja huksenláhka galgá earret eará leat mielde sihkkarastimin sámi luondduvuđdosa. Lágas lea addojuvvon Sámediggái vuoigatvuohta ja geatnegasvuohta ovttas bargat plánaeiseválddiiguin gozihan dihte juste dán. Danne lea Sámediggi ráhkadan plánaveahki sámi kultuvrra, ealáhusbarggu ja servodateallima luondduvuđdosa sihkkarastima várás plánemii plána- ja huksenlága mielde. Plánaveahki geavahuvvo árrjalaččat gulahallamis gielddaiguin ja konstruktíiva gulahallan lea ášahuvvon mángga gielddain.

Sámediggi hálldaša maiddái sámi kulturmuittuid, ja das lea dán bargu bokte oktavuoha gielddaiguin areálaid geavaheami ektui. Oktavuoha lea vuosttažettiin dan bokte go Sámediggi lea gulaskuddaninstánsa plána- ja huksenáššiin.

Dađistaga ássat eanet sápmelaččat stuorát gávpogiin. Danne lea Sámediggi gulahallamiin Oslo gielddain ovttasbargošiehtadusa hárrái. Danne vai sámit boadášedje oidnosii Oslos, ja vai sin vejolašvuodát ja vuoigatvuodát mat čatnasit sámi gillii, oahpahussii ja kulturbargui nannejuvvošedje. Vejolaš ovttasbargošiehtadus ii šatta seamma viiddis go ovttasbargošiehtadusat fylkkagielddaiguin árbevirolaš sámi ássanguovlluin. Šiehtadusas šaddet áigequovdilin sámi giella, kultuvra, oahpahus ja boarrásat.

Hálddašanođastusa čuovvleapmin lea áshuvvon bargojoavku mii galgá geahčadit sámi áššiid gieldasuorggis. Joavkkus lea ovddastus Sámedikkis, Ođasmahttin-, hálddahuš- ja girkodepartemeanttas (OHD) ja Gielddaid guovddášlihtus. Bargu lea álgodásis. Joavkku váldobargu čadahuvvo jagis 2012.

Boahtteáiggi hástalusat

Ovttasbargošiehtadusaid čuovvleapmi

Bajimus rámmaid mielde maid Stuorradiggi lea bidjan, lea Sámedikki doaibmaváldi veaháš gárži. Jus Sámedikkis galggaš oažžut buoret váikkuhanfámu sámepolitihka geavtlaš doaimmaheapmái, de dat berre dáhpáhuvvat ovttasbarggu ja gulahallama bokte singuin geain lea dat váldi. Sámedikkis lea dál gáržžes ekonomii ja hálddahušlaš resurssat vátnásat ovttasbargat buohkaiguin buot áššesurggiin, dahje duhtadit buot daid vuordámušaid mat sámi servodagas leat Sámediggái. Sámedikki stuorámuš hástalus aktiiva ovttasbargovugiid ektui fylkkagielddaiguin ja gielddaiguin, lea Sámedikki návccat čuovvleapmái. Seammás sáhtá ulbmillaš ovttasbarggu geavaheapmi leat mielde nannemin ja oainnusmahttimin sámi giela, kultuvrra ja servodateallima.

Ollislaš ja ulbmillaš ovttasbargu fylkkagielddaiguin

Ovttasbargošiehtadusat fylkkamánniiguin leat addán buriid bohtosiid, sihke politihkalaš ovttasbarggu bokte ja ovttasbarggu bokte ruhtadit ovttasbargošiehtadusaid doaibmabijuid. Ovttasbargošiehtadusat leat maid bidjan stuorát ovddasvástádusa fylkkagielddaide go guoská dasa ahte váldit stuorát ovddasvástádusa sámi gielas, kultuvrras ja servodateallimis.

Ain lea vejolaš ovddidit ovttasbargošiehtadusaid fylkkagielddaiguin, erenoamážit politihkalaš ovddasbarggu. Šiehtadusaid mihttomearrin lea nannet ja oainnusmahttit sámi kultuvrra, giela ja servodateallima. Dat lea deatalaš ja viiddes ulbmil. Šiehtadusat leat maid hábmejuvvon hui viidát sihke sisdoalu ja čuovvleami dáfus. Stuorámuš hástalus ovttasbarggus fylkkagielddaiguin dáidá leat ahte buohkaid áigumušat leat nu buorit. Ii dáidde leat realisttalaš buot surggiin oažžut duohta ovttasbarggu.

Dasa lassin go ovttasbargošiehtadusain lea viiddis sisdoallu, de báidná daid maiddá suorgejurddašepmi. Ovttasbargu berre eanet gávdat prošeavtta mas oažžut eanet árvvu. Dalle sáhtá ruđaid mat leat várrejuvvon regionálaovddideapmái maiddá geavahit eanet strategalaččat ja stuorát ollisvuodas, ja unnibut poastakássa stivrenmálla mielde.

Ambišuvnnaid ja resurssaid gaskasaš oktavuoha

Dasto lea stuorra hástalus dat stuorra erohus ruđaid gaskka mat leat geavahusas ulbmilii fylkkagielddain ja Sámedikkis. Sámedikkis eai leat nu ollu ruđat go fylkkagielddain regionálaovddideapmái. Go Sámediggi galggaš sáhttit leat dásseárvosaš ruhtadanoasálaš oktasaš prošeavttaid čađaheamis, de lea deatalaš ahte Sámedikkis leat ruđat geavahusas. Dat mis dál eai leat.

Sámediggi sáhtá dattetge árvvoštallat min rolla RO-searvevuodas, maiddá eará fylkkagielddaiguin. Seamma guoská min árvalusaide/rávvagiidda fylkkagieldda eará strategalaš plánadahkosiidda. Dáid bokte sáhtá leat vejolašvuoha oažžut dihto váikkuhanfámu regionálapolitihkalaš mihttomeriide.

Unnán formaliserejuvvon ovttasbargu ja gulahallan gielddaiguin

Sámedikkis lea unnán formaliserejuvvon ovttasbargu gielddaiguin dál. Sámedikki politihka gaskkusteddjiid gaskkas leat gielddat daid deatalepmosiid searvvis deatalaš servodatsurggiin nugo oahpahusa, mánáidgárddiid, giela, kultuvrra, areálahálddašemi ja ealáhusaid oktavuodas. Geahčastat čájeha ahte Sámediggi dál geavaha mánggaid miljovnnaid sámi gielddaide ja juolludusaid birra ollásit ovttaskas gielddaide lea unnán sáhka ja gulahallan. Dát čájeha maiddá dan ahte ruđat maid Sámediggi juolluda gielddaide juogaduvvojit surggiid mielde, eige ollislaččat. Ovttaskas gielddat čujuhít ahte háliidit eanet ollislaš juolludusaid Sámedikkis.

Sámedikkis eai leat nu ollu kanálat man bokte oažžut dieđuid daid hástalusaid birra mat gielddain leat go guoská sámi giela, kultuvrra, ealáhusaid ja servodateallima ovddideapmái. Sáme giela hálddašanguovllu gielddat raporterejit midjiide dan ruhtageavaheami birra maid ožžot Sámedikkis.

Stuorra erohusat gielddaid gaska

Sámedikkis eai leat návccat dahkat ovttasbargošiehtadusaid buot gielddaiguin dahje formálalaččat dahje njuolga gulahallat daid gielddaiguin maiguin livččii lunddolaš ovttas bargat. Ii leat maid daddjojuvvon maid gielddaiguin ovttasbargu livččii lunddolaš. Statistihkka čájeha ahte eanet ja eanet sápmelaččat ássat daid gielddaid olggobealde mat gullet sámegeala hálddašanguvlui ja SDE-guovllu olggobealde (guovllut maidda Sámedikki ealáhusovddideami doarjaortnegat gusket). Sámi gielddain leat maiddái sierralágan dilli ja dárbbut, mii addá návccaid dáfus hástalusaid ovttasbarggu ja váikkuhangaskaomiid heiveheami ektui.

Sámedikki váldi plána- ja huksenlágas

Nugo namuhuvvon de lea Sámediggái addojuvvon ođđa váldi plána- ja huksenlágas. Ollu lea leamaš sáhka dan vuosteháhkorievtti birra maid Sámediggi lea ožžon dán lága bokte. Dattetge lea deatalaš deattuhtit ahte vuosteháhku lea mañimuš čoavddus guhkes proseassas. Ovdal go Sámediggi sáhtta váldit atnui dán rievtti, lea mis maiddái geatnegasvuolta ovttas bargat plánaeiseválddiiguin gozihan dihte sámi luondduvuđđosa. Sámediggái gal eai leat biddjojuvvon makkárga liige resurssat dán rievtti ja geatnegasvuoda goziheapmái.

Mihttomearri

Árjjalaš ja ulbmildidolaš ovttasbargu regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin sámi kultuvrra, giela ja servodateallima nannemis ja ovddideamis.

Strategiijat

Go strategiijat dán ulbmila juksamii galget hábmejuvvot, lea ovttasbarggu vuolggasadji guovttelágan go guoská fylkkagielddaide ja gielddaide. Danne lea dárbu guovtti sierralágan bargovuohkái dahje strategiijaide čoavdin dihte hástalusaid ovttasbarggus. Ovttasbarggu oktavuodas fylkkagielddaiguin lea vuosttažettiin sáhka daid ovttasbargoinstituhtaid buorideami ja rašonaliserema birra mat juo gávdnojit. Ovttasbarggu oktavuodas gielddaiguin lea vuosttažettiin dárbu bidjat buori vuodu ovttasbargui, arenaiguin, kanálaiguin ja individuála šiehtadusaiguin.

Sámediggeráđdi lea árvvoštallan čuovvovaš strategiijaid guovddáš boahteáiggi regionálapolitihkkan:

Váfistit ovttasbargošiehtadusaid fylkkagielddaiguin

Ovttasbargu fylkkagielddaiguin lea juo formaliserejuvvon ovttasbargošiehtadusaid bokte. Eanet stivrejuvvon ángirusšamiin beliid beales, sáhttit mii árjjalaččat ávkkástallat šiehtadusaiguin. Sámediggeráđdi oaivvilda ahte šiehtadusat fertejit doaibmat buoret vuogi mielde, ja politihkalaš ovttasbargu ferte nannejuvvot. Dát mearkkaša dan ahte ferte dahkat juoga konkrehta go guoská šiehtadusa sisdollui ja hápmái, vai šattašii álkit čađahit doaibmabijuid geavahusas. Sámediggi berre maiddái eanet heivehit šiehtadusaid min beaivválaš barggus. Dan sáhtta ovdamearkka dihte dahkat bušeahta bokte.

Dasto sáhttit mii buoremusat ávkkástallat juo dahkkojuvvon šiehtadusaiguin. Máttasámi guovllu ovttasbargošiehtadus lea strategalaš oassi ja doaibmaoassi. Dainna lágiin soaittäšii gánnihit hábmet daid eará šiehtadusaid maid. Beliid gaskasaš politihkalaš čoahkkimiin sáhttašii meannuduvvot strategalaš oassi ja hálddahusaid bokte doaibmaoassi. Dainna lágiin livččii vejolaš oazžut eanet guovddášii politihkalaš ovttasbarggu beliid gaska. Ovdamearkka dihte leat mángga ovttasbargošiehtadus váldojuvvon ovdan sierra suorggit maiguin bealit galget bargat guovddáš eiseválddiid ektui ovdánahttin dihte oktasaš áššiid, bealit leat unnán ávkkástallan dainna ovttasbargguin.

Ulbmildidolaš ja vuoruhuvvon ovttasbargošiehtadusat

Sámediggeráđdi háliida geahčadit vejolašvuodaid vuoruhit politihkalaš ovttasbargodoaibmabijuid ovdalii ruhtajuolludeami.

Ovttasbargošiehtadus kulturmuittuid birra Opplánda fylkkagielddain čuovvoluvvo šiehtadus doaibmabidjoplánain. Dasa leat biddjojuvvon doaibmabijut mat galget čuovvoluvvot čuovvovaš jagi. Dainna lágiin lea vejolaš bargat maiddái eará ovttasbargošiehtadusaiguin. Dainna lágiin sáhttet bealit eanet ulbmildidolaččat ávkkástallat šiehtadusaiguin, ja beliin livččii álkit dan geavahit. Doaibmabidjoplána sáhttašii maiddái oazžut stáhtusa eanet geatnegahtti ovttasbargun beliid gaska.

Regionála politihka guovddáš hástalussan leat leamaš vátna resurssat ovttasbargošiehtadusaid čuovvoleapmái. Ovttasbargošiehtadusaid eanet ulbmillažžan dahkamiin ja gáržžibut ángirusšamiin, eanet ollislaš strategiijaiguin ja doaibmabijuiguin ángirusšamiin, livčče stuorát vejolašvuodát čuovvolit ovttasbargošiehtadusaid buoret vuogi mielde. Dieinna lágiin sáhtášii Sámediggeráđi resurssaid luvvet raporttain doaibmabijuid čadaheapmái.

Eanet árjjalaš rolla gielddaid ektui

Gielddaid ektui lea deatalaš formaliseret ovttasbargu ja bargagoahtit kanálaid ja arenaid háhkamiin gulahallama ja ovttasbarggu várás. Nannoset ovttasbargu gielddaiguin ja eanet árjjalaš rolla gáibida ahte Sámediggi rievdadivččii bargovuogi. Sámedikkis eai leat návccat čuovvolit gielddaid seamma ollu resurssaiguin. Danne ohcala Sámediggeráđđi ovttasbarggu muhtun ovddasmanni gielddaiguin ja áigu oažžut vásihusa bargovugiiguin eanet árjjalaš rolla oažžuma ektui gielddaiguin.

Dasto áigu Sámediggeráđđi oažžut vásihusaid muhtun fágasurggiin ja álggahit eanet formaliserejuvnon ovttasbarggu gielddaiguin guovttegielatruđaid bokte. Dán áššis lea evttohuvvon individuála ovttasbargošiehtadusaid dahkan gielddaiguin mat ožžot dáid ruđaid. Ovttasbargošiehtadusain galget leat mihttomearit olles doarjaga geavaheapmái, muhto guovttegielatruđaid ovddidanoasi geavaheamis galgá leat váldodeaddu.

Ollislaš politihkka gielddaid ektui

Sámedikkis lea dál viehka hágganan politihkka gielddaid ektui, sihke mii guoská gillii, kultuvrii, ealáhusaide, kulturmuittuide dahje plánemii. Vásihusaid ja dieđuid vuodul gielddain diehtit ahte lea dárbu eanet ollislaš politihkkii gielddaiguin. Sámedikki bajimus politihkka lea nana ja ealli sámi servodagat. Gielddat leat guovddáš akteverrat politihka fievrredeami oktavuodas báikegottiin, danne lea mearrideaddji deatalaš ahte Sámediggi oktiordne politihka nu ahte Sámedikki váikkuhangaskaomiin livččii buoremus vejolaš oktasaš beaktu. Sámediggeráđđi oaidná ovdamearkka dihte ealáhus- ja kulturváikkuhangaskaomiid oktiordnema oktán oassestrategiijan, ja giella- ja oahpahusváikkuhangaskaomiid oktiordnema nubbin strategiijan.

Loahpahus

Nugo namuhuvvon, de čohkká Sámediggi bargujoavkkus OHD:in ja Gielddaid lihtuin mii galgá geahčadit sámi beliid geldasuorggis. Sámediggeráđis leat stuorra vuordámušat dán joavkku raportii ja doaivu ahte dat sáhtta bidjat vuodu ovttasbargui gielddaiguin mángga suorggis.

Sámediggeráđđi áigu ovddidit dieđáhusa regionálaovddideami birra dievasčoahkkimii jagis 2012.

Dákko bokte lea Sámediggeráđi válddahus regionála ja báikkálaš ovttasbarggu birra ovddiduvvon Sámedikki dievasčoahkkimii. Sámediggeráđđi vuordá mielas buori ságastallama dievasčoahkkimis.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 10.03.11 dii. 16.15.

Ášši/Sak DC 007/11

Čilgehus ovttasdoaimanreforpma birra

Arkiivaáššennr..
10/517506 / 25 - 58

Meannudeamit

Politihkalaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Sámediggeráđi	28.01.11	029/11
Sámedikki dievasčoahkkin	7. – 11.03.11	007/11

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 08.03.11 dii. 16.40.

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Sámediggeráđdi lea árvoštallan ovttasdoaimanođastusa čilgehusa. Čilgehus čuovvu čoahkkingirjji mielddusin.

Čilgehus ovttasdoaimanreforpma birra

Duogáš

2009 geassemánus ovddidii ráđdehus ovttasdoaimanođastusa stuorradiggediedáhussan, mii dohkkehuvvui cuoŋománu 27. b. 2010. Ráđdehusa mihttomearri ođastusain lea nannet gielddaid dearvvašvuodabálvalusaid ja gielddaid gaskasaš ovttasbarggu. Sámediggeráđdi lea garrasit čalmmustahttán dearvvašvuoda- ja sosiálapolitihkalaš áššiid, ja áigu 2011 ain bargat dan ala ahte Ovttasdoaimanođastus galgá doaimmat bures sámi álbmoga várás. Danne mii háliidit fuolahit sámi buhcciid vuoigatvuodaid ja dárbbuid ovttasdoaimanođastusas.

Sámediggeráđdi ii beassan searvat dan Ovttasdoaimanođastusa áššedovdijovkui maid DFD lei nammadan. Muhto 2009 guovvamánus lágidii Sámediggeráđdi čoahkkima gaskal sámi fágaásahusaid ja dalá stáhtačálli Ellen Pedersen. Das ovddiduvvojedje sámi buhcciid dárbbut ja hástalusat. Sámediggeráđis lei maiddái čoahkkin dalá Dearvvašvuoda- ja fuolahusministariin Bjarne Håkon Hanssenain ja stáhtačálliin Ellen Pedersenain, namalassii 2008 golggotmánus ja 2009 geassemánus, mas sámi buhcciid fuolaheapmi Ovttasdoaimanođastusas gaskkustuvvui. Sámediggeráđdi dáhkiduvvui ahte beassá leat mielde ođastusproseassas viidáseappot.

Stáhtus

Ráđdehus gohčoda Ovttasdoaimanođastusa dálá servodaga deataleamos dearvvašvuodalaš hástalusaid čoahkkáigeassun: dárbu eanet eastadandoaimmaide, dárbu govdagelbbolašvuhtii ja ollislaš bálvalusaide ja ceavzilis dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusa sihkkarastin vuhtiiválddidettiin boahtteáiggi veahkadatčoahkádusa ja dávdagova. Ovttasdoaimanođastusa dohkkehii Stuorradiggi njukčamánu 2010.

Dál lea evttohuvvon ođđa álbmotdearvvašvuodáláhka ja láhka gielddalaš dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusa birra, ja ođđa nationála dearvvašvuoda- ja fuolahusplána. Odastusa válđojurdda lea ahte dearvvašvuodaveahkki galgá addojuvvot nu lahka buohcci go vejolaš ja ahte gielddain galgá leat stuorát ovddasvástádus buhcciid ollislaš divššus. Dakkár doahpagaš go ollislaš bálvalus, olámuddu, govdagelbbolašvuohka ja buohcciduhavašvuohka leat guovddázis. Gielddat ávžžuhuvvojit ovttasbargat lagabui iešguđetlágan divššuid oktavuodas.

Sámedikki hálddahusas lei 16.09.2010 čoahkkinn DFD:in mas proseassa Ovttasdoaimmanodastusain biddjojuvvui ovdan. Bargu ođđa nationála dearvvašvuoda- ja fuolahusplána evttohusain, ođđa láhkaevttohus gielddalaš dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusaid birra, ja ođđa láhkaevttohus álbmotdearvvašvuodabarggu birra sáddejuvvojedje gulaskuddamii 18.10.2010, ja gulaskuddan čadahuvvui neahttavuđot gulaskuddamin. Gulaskuddanáigemearri lei 18.1.2011.

06.10.10 válldii DFD oktavuoda Sámediggeráđiin ja mii ávžžuhuvvuimet addit ruovttoluottadieđu olles barggu birra ovdal 12.10.10. Min mielas ii lean vejolaš addit ruovttoluottadieđu dákkár deatlaš ja viiddes dokumeanttain ná oanehis áiggis, ja dan hámis maid departemeanta háliidii. Dás ferte čujuhit ahte dát leat buot deataleamos barggut mii guoská Ovttasdoaimmanodastusa čadaheapmái, ja doaimbajui leat stuorra váikkuhusat sámi buhcciid vuoigatvuodaid fuolaheapmái. Sámediggeráđdi čujuhii man deatlaš dat lea ahte bajimus dásis lea nationála čalmmustahttin das mo sámi perspektiiva fuolahuvvo dáin bargguin, ja čujuha danne min dárbbui doalahit gulahallama departemeanttain vai min beroštusat fuolahuvvojit.

Sámediggeráđdi ii leat duhtavaš dainna ahte mii eat leat beassan mielde hábmet bajábealde namuhuvvon barggu ovdal, ja danne mis ii leat leamaš duohta vejolašvuohka váikkuhit dán barggu ovdal gulaskuddanáigemeari. Sámediggeráđdi álggahii 2010 skábmamánus konsultašuvnnaid Ráđdehusain evttohusain láhkarievdadusaid ođđa nationála dearvvašvuoda- ja fuolahusplána birra.

Ovttasdoaimmanodastusas lea čujuhuvvon dasa ahte sámi buhcciid vuoigatvuodát ja dárbbu oažžut láchččojuvvon bálvalusaid jerrojuvvo ja čalmmustahttojuvvo plánemis, čielggademiin ja go mearrádušat dahkkojuvvojit. Dát lea Sámediggeráđi bajimus dási oaidnu ovttasdoaimmanodastusbarggus. Dattetge eat oainne ahte dát livččii čuovvoluvvon doarvái bures dan ektui ahte defineret daid hástalusaid maid sámi buohccit deaividit ovttasdoaimmanodastusbarggus, ja doaimbajuid/vejolaš váikkuhangaskaomiid ektui.

Min vásáhus sihkkarastimis dásseárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid sámi álbmogii lea ahte jus vuoigatvuohka, ja dárbbu, oažžut sihkkarastojuvvo láchččojuvvon bálvalusaid bálvalusfálaldagas, de dat ferte boahit čielgasit ovdan nationála láidestusain ja láchkateavsttain.

Dálá dilli

Sámediggeráđi dearvvašvuoda- ja sosiálapolitihkka lea vuodđuduvvon dasa ahte sámeálbmot galgá oažžu dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid mat leat dásseárvosaččat álbmogiin muđuige. Dát lea min ja nationála eiseválddiid oktasaš mihttomearri. Vuodđun dasa ahte sihkkarastit dásseárvosaš bálvalusaid mihttomeari, lea mánggakultuvrralaš áddejumi ja máhttu ja gelbbolašvuohka sámi gielas ja kultuvrras. Dát ferte danne leat barggu vuodđun. Ain dárbbasit dearvvašvuoda- ja sosiálafágalaš bargit buot dásiin mánggakultuvrralaš áddejumi ja máhttu ja gelbbolašvuoda sámi gielas ja kultuvrras. Sámi dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid kvalitehtasihkkarastin sorjá maid buori muddui dakkár ovttaskas olbmui, buot dásiin, geain lea erenoamáš gelbbolašvuohka dahje erenoamáš beroštupmi sámi gielas ja kultuvrras. St.prop 1 čujuha dán hástalus, ja doppe máinnašuvvojit sámi buhcciid dearvvašvuodabálvalusaid ná:

Til tross for en økende bevissthet om den samiske befolkningens behov er det fortsatt et betydelig problem å få til løsninger som er institusjonelt forankret og ikke avhengig av enkeltpersoners engasjement for dette.

(vaikke vel sturru ge dihtomielašvuohka sámi álbmoga dárbbuid birra, de lea ain hui váttis gávdnat čovdosiid mat ásašulaččat čatnasan eai ge sorjá ovttaskas olbmuid ángiruššamis.)

Danne lea Sámediggeráđi mielas hui deatlaš oažžut loktejuvvo ovddasvástádusa sámi dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid kvalitehtasihkkarastimis ovttaskas olbmui bajimus dásis. Dan ferte dahkat dainna lágiin ahte guovddáš dásis biddjojuvvojit čielga rámmat dasa mo galgá ollašuttit dásseárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid sámi álbmogii. Sámediggeráđdi oaihvilda ahte lea stuorát

vejolašvuohta ahte dásseárvosaš dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalusaid duohtandahkan stuorru, go iešguđetlágan stivrenreaidut ovddiduvvojit ja válđojuvvojit systemáhtalaččat atnui.

Dál lea Sámediggeráđđi konsultašuvnnaid bokte Ráđđehusain regionála dearvvašvuođalágádusaid 2011 bargodokumeanttaid birra ožžon čalmmustahttojuvvot muhtun hástalusaid mat sámi buhcciin leat spesialistadearvvašvuođabálvalusas. Midjiide lea deatalaš ahte dát hástalusat čielggaduvvojit seamma láhkai go gielddaid ektui. Gielddat, geain lea ovddasvástádus álbmotdearvvašvuođas, fertejit geatnegahttojuvvot válddahallat sámi servodaga dearvvašvuođahástalusaid ja ahte dat galget šaddat oassin gielddain strategijain, vai sáhtta čadahit heivvolaš doaibmabijuid.

Ovdánansárgosat

Ráđđehus almmuhii 2002 iežas dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalusaid doaibmaplána (Mánngabealatvuohta ja ovttađassásašvuohta) sámi álbmoga várás Norggas. Mánngabealatvuohta ja ovttađassásašvuohta loahpahuvvui 2005, muhto Ráđđehus lea välljen bidjat dan vuodđun viidáset bargui sámi buhcciid ektui. 2010 juolludusas sámi áigumušaide daddjojuvvo ahte plána válđoprinsihpat biddjojuvvot vuodđun viidáset bargui sámi dearvvašvuođa ja sosiálabálvalusaid ektui.

Ovddasvástideaddji bealli

DFD:s Ráđđehusa bokte lea ovddasvástádus láhčit dearvvašvuođabálvalusaid sámi álbmogii seamma láhkai go Norgga álbmogii muđuige. Sámediggeráđi ovddasvástádus lea fuolahit ahte dát vuoigatvuođat čuovvovuvvojit, muhto dattetge das ii leat formálalaš bearráigeahččanovddasvástádus.

Rámmaeavttut ja vejolaš rievdadusat dain

Sámi buhcciid vuoigatvuođat álgoálbmogin leat muddejuvvon nationála lágain ja riikkaidgaskasaš konvenšuvnnain. Earret eará ILO konvenšuvnnas nr 169, art 25, Sámelága paragrafas 3-5 ja ON mánáidkonvenšuvnna artihkkalis 30, ON julggaštusas álgoálbmotvuoigatvuođaid birra, ja Buhcciidvuoigatvuođalága paragrafas 3-5. Sámediggeráđi lea konsultašuvnnaid bokte evttohan rievdadusaid odđa láhkaevttohussii gielddalaš dearvvašvuođa- ja fuolahusbálvalusaid birra, odđa álbmotdearvvašvuođa láhkaevttohussii ja nationála dearvvašvuođa- ja fuolahusplánaevttohussii (2011-2015), man ulbmil lea fuolahit dáid vuoigatvuođaid.

Evttohusas dearvvašvuođa- ja fuolahusplánan daddjojuvvo ahte Ráđđehus áigu sihkkarastit ahte sámi perspektiiva válđojuvvo mielde bargui ovddidit dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalusaid sámi álbmogii ovttasbargoprosedyraid bokte gaskal DFD ja Sámediggeráđi. Sámediggeráđi vuordá ahte Ráđđehus boahhtevaš bargus daid doaibmabijuiiguin ja/dahje váikkuhangaskaomiiguin mat plánejuvvot ovttasdoaibmanodastusa čuovvoleami oktavuodas, deattuhuvvo sámi perspektiiva.

Boahhtevaš hástalusat

Daid dutkanbohtosiin maid Sámi dearvvašvuođadutkama guovddáš lea bidjan ovdan, ahte sámi buhccit leat uhcit duhtavaččat daid dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalusain mat fállujuvvot. Diedihuvvo ahte leat uhccán vejolašvuođat geavahit iežas giela, ja dan lassin diedihuvvojit kulturerohusat sivvan uhcit duhtavašvuhit. Sámi buhcciin lea vuoigatvuohta oazžut dásseárvosaš dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalusaid seamma dásis go dan maid álbmot muđui oazžu. Dásseárvosaš fáldat sámi buhcciide eaktuda máhtu ja gelbbolašvuođa mánngakultuvrralaš áddejumis ja sámi gielas ja kultuvrras. Ain lea dát stuorra dárbu dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalusaid bargiin buot dásiin. Sámi dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalusaid kvalitehtasihkkarastin sorjá maid buori muddui ovttaskas olbmui. Danne oaivvilda Sámediggeráđi ahte ovddasvástádus sámi dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalusain ferte loktejuvvot ovttaskas olbmuiin bajimus dásái. Fáldat sámi buhcciide ferte jearahuvvot ja boahtit oidnosii buot proseassain, ja fuolahuvvot guovddáš dearvvašvuođa- ja sosiálapolitihkalaš ángiruššamiin. Guovddáš eiseválddit guovddáš dásis fertejit bidjat čielga rámmaid dasa mo dásseárvomihttomearri dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalusain sámi álbmogii galgá juksojuvvot.

Organiseren

Dat go raporttat dávjá čájehit ahte sámi buohccit eai áddejuvvo dearvvašvuoda- ja sosiálavuogádagas, lea bohccidahttan digaštallama sámi politihkkariid ja fágaolbmuid gaskkas dan birra mo fálaldat sámi buhcciide berre organisererejuvvot.

Ovttasdoaimanodastusa válodoáigumuš lea ahte dárbblaš diksu galgá fálojuvvot vuolimus vejolaš dásis. Gielddain galgá leat stuorát ovddasvástádus buohcci ollislaš divššus, muhto dain galgá maid leat stuorát friijavuohta dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusa organiseremis. Sámediggeráđdi lea ovttaoaivilis dainna ahte gielddadearvvašvuodabálvalusas lea stuorát lagašvuohta iežas buhcciide ja dovda daid buorebut, ja dát sáhtá addit vejolašvuoda buorebut láhčit dearvvašvuodabálvalusaid sámi buohccái. Muhto dát mearkkaša maidá ahte gielddat fertejtit dovdat iešguđetlágan buhcciidjoavkkuid ja dikšunvugiid bures. Gielddalaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusas ferite leat stuorát máhtolašvuohta sámi gielas ja kultuvrras. Dat gelbbolašvuohta ferite leat oassin gielddaid dearvvašvuoda- ja fuolahusplánain. Máhtolašvuohta ferite institušjoniserejuvvot, ii ge sorjáj ovttaskas bargis. Vásáhusat čájehit ahte dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid dihtomielašvuohta ja máhtolašvuohta sámi buhcciid dárbbuid birra molsašuvvet daid gielddain/regiovnain gos lea sámi álbmot. Ollu gielddain váilu dihtomielašvuohta ja máhtolašvuohta sámi álbmoga birra. Danne ferite sámi buhcciid vuoigatvuođaid ja dárbbuid gielalaččat ja kultuvrralaččat láhččojuvvon bálvalusaid deattuhit garrasit gielddaide.

Sámi buohccit orrot miehtá riikka ja sis lea vuoigatvuohta oazžut dakkár dearvvašvuodafálaldaga mii lea vuođđuvvon sámi gillii ja kultuvrii. Dál eai leat doarvái sámi fágaolbmot buot fágasurggiin. Jus galggaš oazžut dássearvosat dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid sámi álbmogii, de ferite máhtolašvuohta sámi gielas ja kultuvrras šaddat oassin dálá dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusas. Muhto ollu surggiin dárbbášuvvojit erenoamáš fálaldagat ja čovdosat sámi buhcciid ja geavaheddjiid ektui. Dakkár ášahusat go Sámi našuvnnalaš gealboguovddáš - psykalaš dearvvasvuodasuddjen (SÁNAG), sámi nátionála oahpahusbuhcciidviessu, spesialistadoavterguovddáš Kárášjogas ja sámi dearvvašvuodadutkanguovddáš leat ovdamearkan muhtun erenoamáš fálaldagaide mat leat ášahuvvon. Stuorámuš ovdáneapmi lea leamaš spesialistadearvvašvuodafálaldaga psykalaš dearvvašvuodasudjalusas, muhto somáhtalaš fálaldagas ii leat leamaš seamma ovdáneapmi. Erenoamážit dakkár dearvvašvuodafálaldagas mii eaktuda buori gulahallama fágaolbmuid ja buhcciid gaskkas, nugo oahppan guhkálmás dávddaid/doiimbahehttehusaid, veajuiduhttima ja geriatriija birra ja daid hálddašeapmi, ii leat fálaldat leamaš dohkálaš.

Go eai leat doarvái sámi fágaolbmot, de sorjáj sámi servodat dakkár organisašuvdnavigiin mat dagahit ahte sámi fágaolbmui sáhtá ávkkástallat nu bures go vejolaš. Dat dearvvašvuodaášahusat main lea erenoamáš ovddasvástádus sámi álbmogis, leat dál organisererejuvvon iešguđet láhkai, sihke mandáhta dáfus ja ášahusčatnaseami dáfus. Dát gáržžida dan vejolašvuohta ahte ávkkástallat sámi fágaolbmui nu bures go vejolaš. Ferite jurddašit ollislaččat ja bajimus dásis spesialistabálvalusaid organiserema birra sámi álbmoga várás. Dat lea dárbu vai sáhtá addit buoret ja ollisleabbo koordinerejuvvon bálvalusa sámi buhcciide ja geavaheddjiide, mii lea vuođđuvvon sámi gillii ja kultuvrii. Sámi fágaresurssaid oktiordnen lea deatalaš dan barggus.

Ovttasdoaimanodastus deattuha lávdaduvvon spesialistadearvvašvuodabálvalusaid viidáset ovddideami. Sámi buohccit orrot miehtá riikka, ja dábalaš dearvvašvuodabálvalusas lea uhccán máhtolašvuohta sámi gielas ja kultuvrras. Lávdaduvvon dearvvašvuodabálvalusat lea modealla mii buori muddui fuolaha sámi álbmoga dárbbuid. Psykalaš dearvvašvuoda suorggis sámi álbmoga várás lea álggahuvvon lávdaduvvon ja johtti fálaldat mainna leat buorit vásáhusat. Vai sámi buohccit ožžot kvalitatiivva buori fálaldaga, de lea deatalaš ahte lávdaduvvon spesialistadearvvašvuodafálaldat mas lea máhtolašvuohta sámi gielas ja kultuvrras, ovddiduvvo viidáseappot. Dás čujuhuvvo erenoamážit fálaldahkii sámi buhcciide veajuiduhttima, geriatriija, oahppama ja hálddašeami ja guhkilmas dávddaid suorggis. Dat lea maid deatalaš go galgá fuolahit spesialistadearvvašvuodabálvalusa bagadanovddasvástádusa gielddaid ektui main lea sámi álbmot.

Kvalitehta ja fágalašvuohta

Kvalitehta meannudeamis ja sihkkarvuohta buohccái leat hui deatalaččat go buohccái galgá addit buori dikšofálaldaga. Eaktun kvalitehtii ja sihkkarvuhtii buohccái lea ahte buohcci ja divššár áddehallaba. Dat addá vuođu dan diehtolonohallamii mii dárbbášuvvo vai sáhtá addit buoremus ja rivttes divššu. Go

gelbbolašvuohta sámi gielas ja kultuvrras váilu, de dat hedjonahtta sámi buhcciid dearvvašvuođafálaldaga kvalitehta. Riska oažžut boasttodivššu ja heajos kvalitehta divššus stuorru go buohcci ja divššára gaskasaš gulahallan lea heittot. Dearvvašvuođafálaldagas deattuhuvvo kvalitehta ja buohccisihkkarvuohta hui ollu. Earret eará vugiid ovddideamis mo mihtidit kvalitehta dan fálaldagas maid buohccit ožžot. Go kvalitehta ja sihkkarvuohta sámi buhcciide dávjá sorjá sámi giella- ja kulturmáhtus, de ferte garraseappot deattuhit gulahallama ja giela ulbmileaktun kvalitehtii ja buohccisihkkarvuhtii. Dát lea dohkkehuvvon spesialistadearvvašvuođabálvalusas, ja dát ferte maid fuolahuvvot dearvvašvuođabálvalusas muđuige. Danne ferte loktet máhtu sámi gielas ja kultuvrras sihke iešguđet fágafidnuid vuodđooahpus ja sin gaskkas, geain lea ovddasvástádus das ahte addit buori dearvvašvuođafálaldaga. Seammás lea lassánan ollu máhttu sámi dearvvašvuođas, sihke oahppo- ja dutkanásahusaid ja klinihkalaš barggu bokte. Dákkár diehtujuohkin ja eará dutkanbohtosat sámi dearvvašvuođas leat dađi bahábut uhccán oahppásat sihke mearridedjiid ja fágaolbmuid gaskkas. Danne ferte gávdnat čovdosiid vai oažžut dán duodaštuvvon máhtu eanet olámuddui.

Bálvalusa oažžunvejolašvuohta.

Vejolašvuohta oažžut buori ja dáseárvosaš dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalusa lea Norgga čálgomodealla deatalaš geađejuolgi. Mánja beali váikkuhit dán vejolašvuhtii, earret eará dan ahte vásihit go buohccit ahte bálvalusat leat olámuttus. Dálá dearvvašvuođabálvalusaid ovddideamis biddjojuvvo eaktun ahte buohccit lea eanet aktiivvalaččat. Dát gáibida ahte eanet dearvvašvuođadieđut ja dieđut bálvalusfálaldaga birra leat buot buhcciide olámuttus. Dearvvašvuođadieđut heivehuvvon sámi gillii ja kultuvrii leat leamaš uhccán olámuttus. Diehtujuohkimis leat uhccán sámi dieđut leamaš vuodđun. Nationála kampánijat ja eará diehtujuohkimat leat vuosttažettiin leamaš dárogillii. Váilevašvuohta dakkár diehtujuohkimis ja dieđuin mat leat heivehuvvon sámi gillii ja kultuvrii hedjonahttet sámi buhcciid vejolašvuođa oažžumis bálvalusa. Vai dearvvašvuođadiehtujuohkin buorránivččii, de ferte vuoruhit barggu sámi dearvvašvuođadieđuiguin ja –loguiguin. Dát bargu lea áibbaš dárbbaslaš vai sáhtta háhkat dárbbaslaš dieđuid mat leat áibbas dárbbaslaččat gielddaid ja fylkkagielddaid álbmotdearvvašvuođabargus sámi álbmoga várás.

Go dávjá ii leat vejolašvuohta geavahit iežas giela, de gáržžiduvvo sámi buhcciid váikkuhanvejolašvuohta sihke iežas dikšui ja vuoigatvuohta válljet dikšunbáikki ovdamearkka dihtii buohcceviesu friija válljema bokte. Dán oktavuodas čujuhuvvo erenoamážit fálaldahkii mas gulahallan lea áibbas dárbbaslaš divššus, nugo fálaldat oahpus ja hálddašeamis, veajuiduhttimis, gárremis ja geriatriijas. Dálá dearvvašvuođabálvalusas čujuhuvvo dulkka geavaheapmái. Go gulahallan lea eaktun dikšui, de lea dulkageavaheapmi uhccán heivvolaš čoavddus. Viidáseappot lea dulkabálvalusa fálaldat dearvvašvuođabálvalusas uhccán dohkálaš oppalaččat. Dás gullá sihke dulkafálaldat ja vejolašvuohta fidnet dulkka, ja dulkadárbbu defineren.

Heahtediliin lea jođánis veahki erenoamáš deatalaš. Heahtedieđáhus ja dieđiheapmi sámi geavaheddjiid ektui ii doaimma dohkálaččat dál. Sivvan dasa lea váilevaš áddejupmi čuojaheaddji ja iešguđet guovddážiid vuostáiváldiid gaskkas. Vásáhusat čájehit ahte heahtediliin lea deatalaš geavahit iežas eatnigiela. Go ii leat dát gelbbolašvuohta, de sáhtta eahpečielga ja váilevaš gulahallan čuožžilit, mas sáhttet leat duodalaš váikkuhusat. Dálá heahteguovddážiin ii leat sámegeielgelbbolašvuohta seammás go dat galget giedahallat sámi báikenamaid ja sámegeiela. Heahteguovddážiidda ja spesialistadearvvašvuođabálvalussii dat lea čujuhuvvon Sámediggeráđi álgaga vuodul erenoamážit ráđđehusa bargamušdokumeanttain spesialistadearvvašvuođabálvalussii, muhto dat ferte maid fuolahuvvot eará heahtedieđihanguovddážiid ektui. Sámelága giellanjuolggadusat gustojit maiddá heahtedieđihanguovddážiidda ollu sajjin riikkas ja addá sámi čuojaheddjiide vuoigatvuođa bálvaluvvot sámegeillii. Lea erohusat áddejumis das mo sámi geavaheddjiid vuoigatvuohta lea oažžut ja addit heahtedieđuid iežaset gillii.

Álbmotdearvvašvuohta.

Boahntevaš dearvvašvuođabálvalusaid ovddideamis biddjojuvvo stuorra fuomášupmi álbmotdearvvašvuhtii. Dát dahkkojuvvo dannego lea dovddastuvvon ahte dearvvašvuohta ii bohciit vuosttažettiin dearvvašvuođasuorggis, muhto eallindili, eallineavttuid ja eallinvuogi bokte. Eastadeapmi ja álbmotdearvvašvuođabargu galgá danne dahkkojuvvo surggiid ja hálddašandásiid rastá. Sámi álbmoga álbmotdearvvašvuohta lea dakkár suorgi, mas lea uhccán duodaštuvvon máhttu. Mii diehtit uhccán sámi álbmoga álbmotdearvvašvuođa birra dáža álbmoga ektui. Eat ge dieđe olus vejolaš erohusaid birra sámi

álbmoga gaskkas. Danne dárbbáša nannet dutkama sámi diliid birra vai sáhttit háhkat eanet vuodđodieđuid maid sáhttit geavahit eastadanbarggus.

Sámi servodagas leat stuorra hástalusat erenoamážit sámi árbevirolaš ealáhusain. Dat sáhttet leat hástalusat daid areálaid gáržžideami oktavuodas mat geavahuvvojit ealáhusas, olgguldas ja siskkáldas resursariidduid oktavuodas, boraspireássiid oktavuodas, gáibádusaid oktavuodas ahte ferte vuhttiiváldit rámmaeavttuid mat čadat rivdet ja daid guottuid oktavuodas iežas ealáhus ektui mat bohtet ovdan sihke almmolaš orgánain ja servodagas muđuige. Dát čuohtá ovttaskas olbmo dearvvašvuhtii sihke silolaččat ja rumašlaččat, ja lea muhtun olbmuid čuohtan hirbmat garrasit. Daidda mánáide geain lea bearašgullevašvuhta boazodollui, čuohtá negatiiva máinnašupmi hui garrasit.

Máhttu birasmirkkuid leavvama birra lea maid áigejuovdilis ássi sámi álbmogii Norggas. Duktan čájeha ahte Árktsa álbmot ožžot birasmirkkuid vuostazettiin borramuša ja juhkamusa bokte, muhto maiddái áimmu bokte. Báikkálaš nuoskkideapmi industriijas mii luoitá rišša ja lossametállaid, ja váralaš ávdnasiid luoitin báikkálaččat davi guovlluin, leat váralepmosat guhkit áiggi vuollái go dat sáhttet dagahit hormonavahágiid, ohkevahágiid, borasdávdavára ja immunavahágiid. Dát birasmirkkot levvet ja sáhttet leat áittan álgoálbmogiidda maiddái Norgga bealde.

Álgoálbmogiid eallinvuohkedávddat lea hástalus mii gáibida erenoamáš gelbbolašvuoda. Deatalaš álbmotdearvvašvuodadoaimbidju lea loktet gelbbolašvuoda álbmotdearvvašvuodabarggus sámi álbmoga gaskkas. Dakkár stuorra álbmotdávddaid go gárrema, psykalaš dávddaid, kolssa, buidodaga, diabetesa ja váibmo-/varrasuotnadávddaid ferte árrat dikšugoahit kultuvrralaččat heivehuvvon vugiiguin ja lahknanvugiiguin. Dutkan čájeha ieš eará deatalaš dieđuid maid ferte háhkat.

Loahppajurdda ferte leat ahte menddo uhccán dutkan muitala juoidá sápmelaččaid álbmotdearvvašvuodadili birra, ja uhccán dutkan muitala juoidá dakkár boahttevaš hástalusaid birra sámi árbevirolaš ealáhusain, mat váikkuhivčče álbmotdearvvašvuhtii. Lea oahpis ahte iešguđetlágan čearddalaš joavkkuin sáhttet leat iešguđetlágan lahknanvuogit álbmotdearvvašvuodabarggus/diehtojuohkinbarggus, sihke gielalaččat ja kultuvrralaččat. Jus galgá juksat čearddalaš minoritehtaid, nugo sápmelaččaid, ja eará nationála minoritehtaid, de ferte álbmotdearvvašvuodabargu erenoamážit heivehuvvo dáidda joavkkuide, sihke gielalaččat ja kultuvrralaččat. Dutkan lea hui deatalaš háhkamis dárbbášlaš dieđuid gielddaid ja fylkkagielddaid álbmotdearvvašvuodabargui sámi álbmoga várás.

Máhttoovddideapmi - Oahppa - Rekrutteren

Alla fágalaš gelbbolašvuoha lea deatalaš eaktu buot dearvvašvuoda- ja sosiálafágalaš barggus. Galgá čadahuvvot ollislaš guorahallan oahpas ja rekrutteremis mii bidjá vuodđun servodaga gelbbolašvuodadárbbu Ovttasdoaimmanodastusa oktavuodas. Eaktun dasa ahte addit sámi buhcciide kvalitatii buori bálvalusa, lea máhttu ja gelbbolašvuoha sámi gielas ja kultuvrras. Dál lea sahte dohko lea go čalgobálvalusas doarvái kulturgelbbolašvuoha addimis doarvái buriid bálvalusaid, ja buori muddui dat sorjá ovttaskas olmuin. Jus galggaš dán ollašuttit, de ferte boahtteáiggi oahpus ja rekrutteremis biddjojuvvot eanet deaddu máhtolašvuhtii sápmelaččaid birra álgoálbmogin. Sámediggerádi álgaga vuodul leat dearvvašvuodálágadusat ožžon bargamuššan sihkkarastit máhtolašvuoda sámi gielas ja kultuvrras. Min mielas ollašuttášii dakkár čalgobálvalus mii váldá vuhtii kultuvrra, buorebut dásseárvosaš bálvalusaid ulbmila. Danne ferte čalgobálvalusas ovddidit gelbbolašvuoda sámi gielas ja kultuvrras.

Go sámi gielddat leat smávvat, ja dávjá dat leat boaittovalde daid guovlluid mat lohkojuvvojit guovddáš guovlun, de lea dearvvašvuoda- ja sosiálabargiid rekrutteren gielddaide oppalaččat leamaš hástalus. Dakkár dearvvašvuodabargiid rekrutteren, main lea sámi giella- ja kulturgelbbolašvuoha, ii leat álkit. Ferte bajidit dihtomiellalašvuoha das ahte dát máhttu dárbbášuvvo ja systemáhtalaš bargu rekrutteret fágaolbmuid main lea dát máhttu, ja eanedit gelbbolašvuoda.

Sámediggerádi mihttomearri

Sámediggerádi dearvvašvuoda- ja sosiálapolitihkka lea vuodđuduvvon dásseárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalussii sámi álbmogii seamma láchkai go álbmogii muđui. Dát lea min ja nationála eiseválddiid oktasaš mihttomearri. Vuodđun dásseárvosaš bálvalusa sihkkarastimii lea máhtolašvuoha ja gelbbolašvuoha mánggakultuvrralaš áddejumis ja sámi gielas ja kultuvrras. Dát ferte leat barggu vuodđun.

Ain dárbbasit buot dásiid dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalus bargit máhtolašvuoda ja gelbbolašvuoda mánggakkultuvrralaš áddejumis ja sámi gielas ja kultuvrras. Sámi dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusa kvalitehtasihkkarastin sorjá buori muddui ovttaskas olbmuin, buot dásiin, geain lea erenoamáš gelbbolašvuoda dahje geat erenoamážit beroštit sámi gielas ja kultuvrras. Danne lea Sámediggeráđi mielas hui deatálaš bargat dainna ahte sirdit ovddasvástádusa sámi dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid kvalitehtasihkkarastimis ovttaskas olbmuin bajimus dássái.

Guovddáš eiseválddiin lea bajimus ovddasvástádus ja sii fertejit bearráigeahččat ahte sámi perspektiiva fuolahuvvo ja jearahuvvo buot proseassain, ja ahte dat fuolahuvvo guovddáš dearvvašvuoda- ja sosiálapolitihkalaš áŋgiruššamiin. Sámediggeráđi háliida ahte guovddáš dásis biddjojuvvojit čielga rámmat dasa mo mihttomeari dásseárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusain sámi álbmogii galgá juksuojuvvot. Sámediggeráđi oaivvilda ahte vejolašvuoda duohtandahkat dásseárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusa stuorru go sierranas stivrenreaidut ovddiduvvojit ja váldojuvvojit atnui.

Strategiijat

Ovddasvástideaddji eiseválddit fertejit Ovttasdoaimanodastusa čuovvoleamis identifiseret ja árvvoštallat stáhtusa ja hástalusaid sámi buhcciid dárbbuid ja vuoigatvuodaid ektui. Strategiijat viidáset organiseremii, stivremii ja áŋgiruššamii dán ektui fertejit maid ráhkaduvvot.

Sámediggeráđi áigu bargat viidáseappot nannemin vuoigatvuoda dásseárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid. Ráđđehusa bargamušdokumeanttain dearvvašvuodálágádusaide 2011 várás, oaidnit ahte min bargu lihkostuvvá. Mii áigut ain čuovvolit dan barggu ahte sámi buhcciid vuoigatvuoda ja dárbu láchčojuvvon bálvalusaid galgá jearahuvvot ja oainnusin dahkkojuvvojit sihke plánemis, čielggademiin ja go mearrádušat dahkkojuvvojit. Dát lea Sámediggeráđi deataleamos oaidnu barggus Ovttasdoaimanodastusain. Sámediggeráđi oaivvilda ahte jus galgá juksat dan mihttomeari, de fertejit sámi buhcciid vuoigatvuodát boahtit čielgasit ovdan Nasionála dearvvašvuodaplánas ja láchkateavsttas dan guovtti ovdanbiddjojuvvon lágain, Láhka álbmotdearvvašvuoda birra ja láchka gielddalaš dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusaid birra. Čielga geatnegasvuodát stivrejeaddji lágain ja dokumeanttain addet buoremus eavttuid dasa ahte fuolahit sámi buhcciid vuoigatvuodaid ja dárbbuid. Sámediggeráđi čujuha maiddá dan guovddáš sajádaga mii Plána- ja huksenlágas lea ođđa álbmotdearvvašvuodálága evttohusa ektui. Plána- ja huksenlágas leat sámi deasttat erenoamážit deattuhuvvon láchkateavsttas, vrd. Sámedikki vuostaldanvuoigatvuoda. Sámediggeráđi oaidná lunddolažžan ahte dát čuovvoluvvo evttohuvvon álbmotdearvvašvuodálágas.

Sámediggeráđi lea konsultašuvnnaid bokte evttohan teavsttaid Nasionála dearvvašvuoda- ja fuolahusplánii. Mii konsulteret Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanttain dan birra ahte váldit mielde min teakstaevttohusaid Nasionála dearvvašvuoda- ja fuolahusplánii.

Ođđa Álbmotdearvvašvuodálága ektui konsultere Sámediggeráđi dan birra ahte oazžut mielde dadjanvugiid láchkaevttohusii. Dadjanvuohki galgá fuolahit ahte sámi deasttat fuolahuvvojit go gielddat ráhkadit plánaid álbmotdearvvašvuodabargui.

Ođđa gielddalaš dearvvašvuoda- ja fuolahuslága ektui konsultere Sámediggeráđi dan birra ahte oaddjut mielde dadjanvugiid láchkaevttohusii. Dadjanvuohki galgá geatnegahttit gielddaid fuolahit sámi buhcciid vuoigatvuodaid ja dárbbuid.

Sámediggeráđi eaktuda ahte konsultašuvnnaid bokte Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanttain boahttevaš proseassas Ovttasdoaimanodastusain čadahuvvojit konsultašuvnna Sámediggeráđiin dan birra ahte fuolahit sámi buhcciid vuoigatvuodaid ja dárbbuid.

Mearkkašupmi, NSR sámediggejoavku Silje Karine Muotka bokte

Sámediggi čujuha dasa ahte dan barggus ahte evttohit ovttasdoaimanodastusa, ii leat sámi beroštusat olus váldojuvvon vuhtii dahje deattuhuvvon. Golggotmánus 2008 nammadii dearvvašvuodaministar Bjarne-Håkon Hanssen ovttasdoaimanlávdegotti, muhto dán lávdegottis ii lean sámi ovddastus.

Ovttasdoaimanodastusášši lea meannuduvvon alla dásis politihkalaš vuogádagas guhkit áiggi, ja erenoamážit maŋŋágo stuorradiggedieđáhus ovttasdoaimanodastusa birra ovddiduvvui golggotmánus 2009. Stuorradiggedieđáhus dohkkehuvvui cuoŋománu 27.b. 2010. Lea imaš go ášši bođii Sámedikki dievasčoahkkimii – ja dalle čielggadushámis – easka njukčamánu 11.b. 2017. Konsultašuvnnat leat čadahuvvon golggotmánus 2010 rájes ii ge ášši leat leamaš meannudeapmái dievasčoahkkimis dan ovdal. Dan áiggis mii lea vássán dan rájes go stuorradiggedieđáhus ovttasdoaimanodastusa birra dohkkehuvvui cuoŋománu 2010, livččii lean lunddolaš ahte ovttasdoaimanodastus biddjojuvvui ovdan politihkalaš meannudeapmái.

Dát lea várra sivvan dasa go sámi perspektiiva váillui álggu rájes jo dan nu gohčoduvvon ovttasdoaimanlávdegottis, ja dasa go stuorradiggedieđáhus ii leat meannuduvvon politihkalaččat ja sisdollui dan ovttasdoaimanodastusevttohusas mii biddjojuvvui gulaskuddamii golggotmánus 18.b. 2010.

Sámediggi lei berret sihkkarastit ahte sámi sisdoallu lei mielde dan evttohusas mii biddjojuvvui gulaskuddamii. Dat livččii addán sámi servodagaid, sámi geavaheddjiid ja buhcciid mealgat buoret vejolašvuoda buktit cealkámušaid ovttasdoaimanodastusa evttohusa sámi dimenšuvdnii.

Odđa gieddalaš dearvvašvuoda- ja fuolahuslága, odđa álbmotdearvvašvuodalága ja nátionála dearvvašvuodaplána evttohusain eai leat olus oktasaš perspektiivvat das mo galgá sáhttit sihkkarastit sámi buhcciid odastusa váldoulbmilla ektui mii lea uhcidit sosiála dearvvašvuodaerohusaid, ja ahte buohkain galgá leat dásseárvosaš fáladat dearvvašvuodabálvalusaide beroškeahtá diagnosas, persovnnalaš ekonomiijas, sohkahealis, čearddalaš duogázis ja ovttaskas olbmo eallindilis. Dat gulahallanhástalusat mat dearvvašvuodalágádusas lea go deaivvadit sámi buhcciid, meannuduvvojit nátionála dearvvašvuoda- ja fuolahusplána evttohusas, ja dat lea deatalaš. Dattetge lea váldodovdu ahte sámi perspektiiva ii leat systemáhtalaččat ja oktasaččat gieđahallojuvvon dán evttohusas ja Sámediggi oavvilda ahte dát ferte leat sajis jus sámi buhcciid vuoigatvuodát ja dárbbut galget leat vuhtiiváldojuvvon ovttasdoaimanodastusas dohkálaččat.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 30 čoahkis. Dán áššis ii jienastuvvon.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkvuorolistu ja replihkat

	Sáhkvuorru	Replihka
1	Ellinor Marita Jåma	
2	Silje Karine Muotka	Geir Tommy Pedersen
	Silje Karine Muotka	
3	Elin K. Henriksen	Silje Karine Muotka
	Elin K. Henriksen	
4	Olaf Eliassen	Silje Karine Muotka
		Aili Keskitalo
	Olaf Eliassen	
5	Aili Keskitalo	Mariann Wollmann Magga
		Silje Karine Muotka
	Aili Keskitalo	
6	Marit Kirsten Anti Gaup	Silje Karine Muotka
	Marit Kirsten Anti Gaup	
7	Kirsti Guvsám	
8	Ragnhild Melleby Aslaksen	
9	Per Andersen Bæhr	
10	Heidi Persdatter Greiner Haaker	

11	Anne Helene Saari	
12	John Kappfjell	
	Ellinor Marita Jåma	

VI Sámedikki mearrádus

Sámediggeráđđi lea árvoštallan ovttasdoaimanodastusa čilgehusa. Čilgehus čuovvu čoahkkingirjji mielddusin.

Čilgehus ovttasdoaimanreformma birra

Duogáš

2009 geassemánus ovddidii ráđdehus ovttasdoaimanodastusa stuorradiggedieđáhussan, mii dohkkehuvvui cuoŋománu 27. b. 2010. Ráđdehusa mihttomearri odastusain lea nannet gielddaid dearvvašvuodabálvalusaid ja gielddaid gaskasaš ovttasbarggu. Sámediggeráđđi lea garrasit čalmmustahttán dearvvašvuoda- ja sosiálapolitiikalaš áššiid, ja áigu 2011 ain bargat dan ala ahte Ovttasdoaimanodastus galgá doaimmat bures sámi álbmoga várás. Danne mii háliidit fuolahit sámi buhcciid vuoigatvuodaid ja dárbbuid ovttasdoaimanodastusas.

Sámediggeráđđi ii beassan searvat dan Ovttasdoaimanodastusa áššedovdijovkui maid DFD lei nammadan. Muhto 2009 guovvamánus lágidii Sámediggeráđđi čoahkkima gaskal sámi fágaásahusaid ja dalá stáhtačállin Ellen Pedersen. Das ovddiduvvojede sámi buhcciid dárbbut ja hástalusat. Sámediggeráđis lei maiddái čoahkkin dalá Dearvvašvuoda- ja fuolahusministariin Bjarne Håkon Hanssenain ja stáhtačállin Ellen Pedersenain, namalassii 2008 golggotmánus ja 2009 geassemánus, mas sámi buhcciid fuolaheapmi Ovttasdoaimanodastusas gaskkustuvvui. Sámediggeráđđái dáhkiduvvui ahte beassá leat mielde odastusproseassas viidáseappot.

Stáhtus

Ráđdehus gohčoda Ovttasdoaimanodastusa dálá servodaga deataleamos dearvvašvuodalaš hástalusaid čoahkkáigeassun: dárbu eanet eastadandoaimmaide, dárbu govdagelbbolašvuhtii ja ollislaš bálvalusaide ja ceavzilis dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusa sihkkarastin vuhtiiválddidettiin boahhteáiggi veahkadatčoahkádusa ja dávdagova. Ovttasdoaimanodastusa dohkkehii Stuorradiggi njukčamánu 2010. Dál lea evttohuvvon ođđa álbmotdearvvašvuodalahka ja láhka gielddalaš dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusa birra, ja ođđa nationála dearvvašvuoda- ja fuolahusplána. Odastusa váldojurdda lea ahte dearvvašvuodaveahkki galgá addojuvvot nu lahka buohcci go vejolaš ja ahte gielddain galgá leat stuorát ovddasvástádus buhcciid ollislaš divššus. Dakkár doahpagat go ollislaš bálvalus, olámuddu, govdagelbbolašvuodta ja buohcciduhavašvuodta leat govddázis. Gielddat ávžžuhuvvojit ovttasbargat lagabui iešguđetlágan divššuid oktavuodas.

Sámedikki hálddahusas lei 16.09.2010 čoahkkin DFD:in mas proseassa Ovttasdoaimanodastusain biddjojuvvui ovdan. Bargu ođđa nationála dearvvašvuoda- ja fuolahusplána evttohusain, ođđa láhkaevttohus gielddalaš dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusaid birra, ja ođđa láhkaevttohus álbmotdearvvašvuodabarggu birra sáddejuvvojede gulaskuddamii 18.10.2010, ja gulaskuddan čadahuvvui neahttavuđot gulaskuddamin. Gulaskuddanáigemearri lei 18.1.2011.

06.10.10 válddii DFD oktavuoda Sámediggeráđiin ja mii ávžžuhuvvuimet addit ruovttoluottadieđu olles barggu birra ovdal 12.10.10. Min mielas ii lean vejolaš addit ruovttoluottadieđu dákkár deatalaš ja viiddes dokumeanttain ná oanehis áiggis, ja dan hámis maid departemeanta háliidii. Dás ferte čujuhit ahte dát leat buot deataleamos barggut mii guoská Ovttasdoaimanodastusa čadaheapmái, ja doaimabijui leat stuorra váikkuhusat sámi buhcciid vuoigatvuodaid fuolaheapmái. Sámediggeráđđi čujuhii man deatalaš dat lea ahte bajimus dásis lea nationála čalmmustahttin das mo sámi perspektiiva fuolahuvvo dáin bargguin, ja čujuha danne min dárbbui doalahit gulahallama departemeanttain vai min beroštusat fuolahuvvojit.

Sámediggeráđđi ii leat duhtavaš dainna ahte mi ead leat beassan mielde hábmet bajábealde namuhuvvon barggu ovdal, ja danne mis ii leat leamaš duohta vejolašvuohta váikkuhit dán barggu ovdal gulaskuddanáigemeari. Sámediggeráđđi álggahii 2010 skábmamánu konsultašuvnnaid Ráđdehusain evttohuvvon láhkarievdadusaid odđa nationála dearvvašvuođa- ja fuolahusplána birra.

Ovttasdoaimanodastusas lea čujuhuvvon dasa ahte sámi buhcciid vuoigatvuođat ja dárbu oažžut láchčojuvvon bálvalusaid jerrojuvot ja čalmmustahttojuvot plánemis, čielggademiin ja go mearrádušat dahkkojuvvojit. Dát lea Sámediggeráđi bajimus dási oaidnu ovttasdoaimanodastusbarggus. Dattetge eat oainne ahte dát livččii čuovvoluvvon doarvái bures dan ektui ahte defineret daid hástalusaid maid sámi buohccit deaividit ovttasdoaimanodastusbarggus, ja doaimabijuid/vejolaš váikkuhangaskaomiid ektui.

Min vásáhus sihkkarastimis dásseárvosaš dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalusaid sámi álbmogii lea ahte jus vuoigatvuohta, ja dárbu, oažžut sihkkarastojuvot láchčojuvvon bálvalusaid bálvalusfálaldagas, de dat fertte boahit čielgasit ovdan nationála láidestusain ja láchkateavsttain.

Dálá dilli

Sámediggeráđi dearvvašvuođa- ja sosiálapolitiikka lea vuodđduvvon dasa ahte sámeálbmot galgá oažžu dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalusaid mat leat dásseárvosaččat álbmogiin muđuige. Dát lea min ja nationála eiseválddiid oktasaš mihttomeari. Vuodđun dasa ahte sihkkarastit dásseárvosaš bálvalusaid mihttomeari, lea mánggakultuvrralaš áddejumi ja máhttu ja gelbbolašvuohta sámi gielas ja kultuvrras. Dát fertte danne leat barggu vuodđun. Ain dárbbasit dearvvašvuođa- ja sosiálafágalaš bargit buot dásiin mánggakultuvrralaš áddejumi ja máhttu ja gelbbolašvuođa sámi gielas ja kultuvrras. Sámi dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalusaid kvalitehtasihkkarastin sorjá maid buori muddui dakkár ovttaskas olbmui, buot dásiin, geain lea erenoamáš gelbbolašvuohta dahje erenoamáš beroštupmi sámi gielas ja kultuvrras. St.prop 1 čujuha dán hástalusain, ja doppe máinnašuvvojit sámi buhcciid dearvvašvuođabálvalusat ná:

Til tross for en økende bevissthet om den samiske befolkningens behov er det fortsatt et betydelig problem å få til løsninger som er institusjonelt forankret og ikke avhengig av enkeltpersoners engasjement for dette.

(vaikke vel tuorru ge dihtomielašvuohta sámi álbmoga dárbbuid birra, de lea ain hui váttis gávdnat čovdosiid mat ásahaslaččat čatnasan eai ge sorjá ovttaskas olbmuid ángiruššamis.)

Danne lea Sámediggeráđi mielas hui deatalaš oažžut loktejuvot ovddasvástádusa sámi dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalusaid kvalitehtasihkkarastimis ovttaskas olbmui bajimus dássái. Dan fertte dahkat dainna lágiin ahte guovddáš dásis biddjojuvvojit čielga rámmat dasa mo galgá ollašuttit dásseárvosaš dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalusaid sámi álbmogii. Sámediggeráđi oaivvilda ahte lea stuorát vejolašvuohta ahte dásseárvosaš dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalusaid duohtandahkan tuorru, go iešguđetlágan stivrenreaidut ovddiduvvojit ja váldojuvvojit systemáhtalaččat atnui.

Dál lea Sámediggeráđi konsultašuvnnaid bokte Ráđdehusain regionála dearvvašvuođalágádusaid 2011 bargodokumeanttaid birra ožžon čalmmustahttojuvot muhtun hástalusaid mat sámi buhcciin leat spesialistadearvvašvuođabálvalusas. Midjiide lea deatalaš ahte dát hástalusat čielggaduvvojit seamma láchkai go gielddaid ektui. Gielddat, geain lea ovddasvástádus álbmotdearvvašvuođas, ferttejit geatnegahttojuvot válddahallat sámi servodaga dearvvašvuođahástalusaid ja ahte dat galget šaddat oassin gielddain strategijain, vai sáhtta čadáhut heivvolaš doaimabijuid.

Ovdánansárgosat

Ráđdehus almmuhii 2002 iežas dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalusaid doaimaplána (Mánggabealatvuohta ja ovtadássásašvuohta) sámi álbmoga várás Norggas. Mánggabealatvuohta ja ovtadássásašvuohta loahpahuuvui 2005, muhto Ráđdehus lea válljen bidjat dan vuodđun viidásat bargui sámi buhcciid ektui. 2010 juolludusas sámi áigumušaide daddjojuvvo ahte plána váldoprinsihpat biddjojuvvojit vuodđun viidásat bargui sámi dearvvašvuođa ja sosiálabálvalusaid ektui.

Ovddasvástideaddji bealli

DFD:s Ráđdehusa bokte lea ovddasvástádus láchit dearvvašvuodabálvalusaid sámi álbmogii seamma láchai go Norgga álbmogii muđuige. Sámediggeráđi ovddasvástádus lea fuolahit ahte dát vuoigatvuođat čuovvoluvvojit, muhto dattetge das ii leat formálalaš bearráigeahččanovddasvástádus.

Rámmaeavttut ja vejolaš rievdadusat dain

Sámi buhcciid vuoigatvuođat álgoálbmogin leat muddejuvvon nationála lágain ja riikkaidgaskasaš konvenšuvnnain. Earret eará ILO konvenšuvnnas nr 169, art 25, Sámelága paragrafas 3-5 ja ON mánáidkonvenšuvnna artihkkalis 30, ON julggaštusas álgoálbmotvuoigatvuođaid birra, ja Buhcciidvuoigatvuođalága paragrafas 3-5. Sámediggeráđi lea konsultašuvnnaid bokte evttohan rievdadusaid odđa láchkaevttohussii gielddalaš dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusaid birra, odđa álbmotdearvvašvuoda láchkaevttohussii ja nationála dearvvašvuoda- ja fuolahusplánaevttohussii (2011-2015), man ulbmil lea fuolahit dáid vuoigatvuođaid.

Evttohusas dearvvašvuoda- ja fuolahusplánan daddjojuvvo ahte Ráđdehus áigu sihkkarastit ahte sámi perspektiiva válđojuvvo mielde bargui ovddidit dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid sámi álbmogii ovttasbargoprosedyraid bokte gaskal DFD ja Sámediggeráđi. Sámediggeráđi vuordá ahte Ráđdehus boahhtevaš barggus daid doaibmabijuiguin ja/dahje váikkuhangaskaomiiguin mat plánejuvvot ovttasdoaibmanodastusa čuovvoleami oktavuodas, deattuhuvvo sámi perspektiiva.

Boahhtevaš hástalusat

Daid dutkanbohtosiin maid Sámi dearvvašvuodadutkama guovddáš lea bidjan ovdan, ahte sámi buhccit leat uhcit duhtavaččat daid dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusain mat fállujuvvot. Dieđihuvvo ahte leat uhccán vejolašvuodát geavahit iežas giela, ja dan lassin dieđihuvvojit kulturerohusat sivvan uhcit duhtavašvuhtii. Sámi buhcciin lea vuoigatvuohta oazžut dásseárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid seamma dásis go dan maid álbmot muđui oazžu. Dásseárvosaš fáldat sámi buhcciide eaktuda máhtu ja gelbbolašvuoda mánggakultuvrralaš áddejumis ja sámi gielas ja kultuvrras. Ain lea dát stuorra dárbu dearvvašvuoda- ja sosiálafágalaš bargiin buot dásiin. Sámi dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid kvalitehtasihkkarastin sorjá maid buori muddui ovttaskas olbmuin. Danne oaivvilda Sámediggeráđi ahte ovddasvástádus sámi dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusain ferte loktejuvvot ovttaskas olbmuin bajimus dássái. Fáldat sámi buhcciide ferte jearahuvvot ja boahit oidnosii buot proseassain, ja fuolahuvvot guovddáš dearvvašvuoda- ja sosiálapolitihkalaš ángiruššamiin. Guovddáš eiseválddit guovddáš dásis fertejit bidjat čielga rámmaid dasa mo dásseárvomihttomearri dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusain sámi álbmogii galgá juksojuvvot.

Organiseren

Dat go raporttat dávjá čájehit ahte sámi buhccit eai áddejuvvot dearvvašvuoda- ja sosiálavuogádagas, lea bohccidahtán digaštallama sámi politihkkariid ja fágaolbmuid gaskkas dan birra mo fáldat sámi buhcciide berre organiserujuvvot.

Ovttasdoaibmanodastusa válđoáigumuš lea ahte dárbbaslaš diksu galgá fállujuvvot vuolimus vejolaš dásis. Gielddain galgá leat stuorát ovddasvástádus buhcci ollislaš divššus, muhto dain galgá maid leat stuorát friijavuolta dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusa organiseremis. Sámediggeráđi lea ovttaoavivis dainna ahte gielddadearvvašvuodabálvalusas lea stuorát lagašvuolta iežas buhcciide ja dovda daid buorebut, ja dát sáhtá addit vejolašvuoda buorebut láchit dearvvašvuodabálvalusaid sámi buhccái. Muhto dát mearkkaša maiddái ahte gielddat fertejit dovdat iešguđetlágan buhcciidjoavkkuid ja dikšunvugiid bures. Gielddalaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusas ferte leat stuorát máhtolašvuolta sámi gielas ja kultuvrras. Dat gelbbolašvuolta ferte leat oassin gielddaid dearvvašvuoda- ja fuolahusplánain. Máhtolašvuolta ferte institušjonaliserujuvvot, ii ge sorját ovttaskas bargis. Vásáhusat čájehit ahte dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid dihtomielašvuolta ja máhtolašvuolta sámi buhcciid dárbbuid birra molsašuvvet daid gielddain/regiovnain gos lea sámi álbmot. Ollu gielddain váilu dihtomielašvuolta ja máhtolašvuolta sámi álbmoga birra. Danne ferte sámi buhcciid vuoigatvuođaid ja dárbbuid gielalaččat ja kultuvrralaččat láchčojuvvon bálvalusaid deattuhit garrasit gielddaide.

Sámi buohccit orrot miehtá riikka ja sis lea vuoigatvuohta oažžut dakkár dearvvašvuođafálaldaga mii lea vuodđuduvvon sámi gillii ja kultuvrii. Dál eai leat doarvái sámi fágaolbmot buot fágasurggiin. Jus galggaš oažžut dásseárvosaš dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalusaid sámi álbmogii, de ferte máhtolašvuohta sámi gielas ja kultuvrras šaddat oassin dálá dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalusas. Muhto ollu surggiin dárbbasuvvojit erenoamáš fálaldagat ja čovdosat sámi buhcciid ja geavaheddjiid ektui. Dakkár ásašusat go Sámi našuvnnalaš gealboguovddáš - psykalaš dearvvasvuođasuddjen (SÁNAG), sámi nationála oahpahusbuhcciidviessu, spesialistadoavtterguovddáš Kárásjogas ja sámi dearvvašvuođadutkanguovddáš leat ovdamearkan muhtun erenoamáš fálaldagaide mat leat ásašuvvon. Stuorámuš ovdáneapmi lea leamaš spesialistadearvvašvuođafálaldaga psykalaš dearvvašvuođasuodjalusas, muhto somáhtalaš fálaldagas ii leat leamaš seamma ovdáneapmi. Erenoamážit dakkár dearvvašvuođafálaldagas mii eaktuda buori gulahallama fágaolbmuid ja buhcciid gaskkas, nugo oahppan guhkálmas dávddaid/doaibmahehttehusaid, veajuiduhttima ja geriatriija birra ja daid hálddašeapmi, ii leat fálaldat leamaš dohkálaš.

Go eai leat doarvái sámi fágaolbmot, de sorjá sámi servodat dakkár organisašuvnavugiin mat dagahit ahte sámi fágaolbmuiguin sáhtta ávkkástallat nu bures go vejolaš. Dat dearvvašvuođaásahusat main lea erenoamáš ovddasvástádus sámi álbmogis, leat dál organiserejuvvon iešguđet láhkai, sihke mandáhta dáfus ja ásašučatnaseami dáfus. Dát gáržžida dan vejolašvuođa ahte ávkkástallat sámi fágaolbmuiguin nu bures go vejolaš. Ferte jurddašit ollislaččat ja bajimus dásis spesialistabálvalusaid organiserema birra sámi álbmoga várás. Dat lea dárbu vai sáhtta addit buoret ja ollisleabbo koordinerejuvvon bálvalusa sámi buhcciide ja geavaheddjiide, mii lea vuodđuduvvon sámi gillii ja kultuvrii. Sámi fágaresurssaid oktiiornden lea deatalaš dan barggus.

Ovttasdoaibmanodastus deattuha lávdaduvvon spesialistadearvvašvuođabálvalusaid viidáset ovddideami. Sámi buohccit orrot miehtá riikka, ja dábálaš dearvvašvuođabálvalusas lea uhccán máhtolašvuohta sámi gielas ja kultuvrras. Lávdaduvvon dearvvašvuođabálvalusat lea modealla mii buori muddui fuolaha sámi álbmoga dárbbuid. Psykalaš dearvvašvuođa suorggis sámi álbmoga várás lea álggahuvvon lávdaduvvon ja johtti fálaldat mainna leat buorit vásáhusat. Vai sámi buohccit ožžot kvalitatiivva buori fálaldaga, de lea deatalaš ahte lávdaduvvon spesialistadearvvašvuođafálaldat mas lea máhtolašvuohta sámi gielas ja kultuvrras, ovddiduvvo viidaseappot. Dás čujuhuvvo erenoamážit fálaldahkii sámi buhcciide veajuiduhttima, geriatriija, oahppama ja hálddašeami ja guhkilmas dávddaid suorggis. Dat lea maid deatalaš go galgá fuolahit spesialistadearvvašvuođabálvalusa bagadanovddasvástádusa gielddaid ektui main lea sámi álbmot.

Kvalitehta ja fágalašvuohta

Kvalitehta meannudeamis ja sihkkarvuohta buohccái leat hui deatalaččat go buohccái galgá addit buori dikšofálaldaga. Eaktun kvalitehtii ja sihkkarvuhtii buohccái lea ahte buohcci ja divššár áddehallaba. Dat addá vuodu dan diehtolonohallamii mii dárbbasuvvo vai sáhtta addit buoremus ja rivttes divššu. Go gelbbolašvuohta sámi gielas ja kultuvrras váilu, de dat hedjonahtta sámi buhcciid dearvvašvuođafálaldaga kvalitehta. Riska oažžut boasttodivššu ja heajos kvalitehta divššus stuorru go buohcci ja divššára gaskasaš gulahallan lea heittot. Dearvvašvuođafálaldagas deattuhuvvo kvalitehta ja buohccisihkkarvuohta hui ollu. Earret eará vugiid ovddideamis mo mihtidit kvalitehta dan fálaldagas maid buohccit ožžot. Go kvalitehta ja sihkkarvuohta sámi buhcciide dávjá sorjá sámi giella- ja kulturmáhtus, de ferte garraseappot deattuhit gulahallama ja giela ulbmileaktun kvalitehtii ja buohccisihkkarvuhtii. Dát lea dohkkehuvvon spesialistadearvvašvuođabálvalusas, ja dát ferte maid fuolahuvvot dearvvašvuođabálvalusas muđuige. Danne ferte loktet máhtu sámi gielas ja kultuvrras sihke iešguđet fágafidnuid vuodđooahpus ja sin gaskkas, geain lea ovddasvástádus das ahte addit buori dearvvašvuođafálaldaga. Seammás lea lassánan ollu máhttu sámi dearvvašvuođas, sihke oahppo- ja dutkanásahusaid ja klinihkalaš barggu bokte. Dákkár diehtujuohkin ja eará dutkanbohtosat sámi dearvvašvuođas leat dađi bahábut uhccán oahppásat sihke mearridedjiid ja fágaolbmuid gaskkas. Danne ferte gávdnat čovdosiid vai oažžut dán duodaštuvvon máhtu eanet olámuddui.

Bálvalusa oažžunvejolašvuohta.

Vejolašvuohta oažžut buori ja dásseárvosaš dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalusa lea Norgga čálgomodealla deatalaš geađgejuolgi. Mánga beali váikkuhit dán vejolašvuhtii, earret eará dan ahte vásihit go buohccit ahte

bálvalusat leat olámuttus. Dálá dearvvašvuodabálvalusaid ovddideamis biddjojvvo eaktun ahte buohccit lea eanet aktiivvalaččat. Dát gáibida ahte eanet dearvvašvuodadieđut ja dieđut bálvalusfálaldaga birra leat buot buhcciide olámuttus. Dearvvašvuodadieđut heivehuvvon sámi gillii ja kultuvrii leat leamaš uhccán olámuttus. Diehtujuohkimis leat uhccán sámi dieđut leamaš vuodđun. Nationála kampánjjat ja eará diehtujuohkimat leat vuosttažettiin leamaš dárogillii. Váilevašvuohta dakkár diehtujuohkimis ja dieđuin mat leat heivehuvvon sámi gillii ja kultuvrii hedjonahttet sámi buhcciid vejolašvuođa oažžumis bálvalusa. Vai dearvvašvuodadiehtujuohkin buorránivččii, de ferte vuoruhit barggu sámi dearvvašvuodadieđuiguin ja –loguiguin. Dát bargu lea áibbaš dárbbaslaš vai sáhtttá háhkat dárbbaslaš dieđuid mat leat áibbas dárbbaslaččat gielddaid ja fylkkagielddaid álbmotdearvvašvuodabarggus sámi álbmoga várás.

Go dávjá ii leat vejolašvuohta geavahit iežas giela, de gáržžiduvvo sámi buhcciid váikkuhanvejolašvuohta sihke iežas dikšui ja vuoigatvuohta válljet dikšunbáikki ovdamearkka dihtii buohcceviesu friija válljema bokte. Dán oktavuodas čujuhuvvo erenoamážit fálaldahkii mas gulahallan lea áibbas dárbbaslaš divššus, nugo fálaldat oahpus ja hálldašeamis, veajuiduhttimis, gárremis ja geriatriijas. Dálá dearvvašvuodabálvalusas čujuhuvvo dulkka geavaheapmái. Go gulahallan lea eaktun dikšui, de lea dulkageavaheapmi uhccán heivvolaš čoavddus. Viidaseappot lea dulkabálvalusa fálaldat dearvvašvuodabálvalusas uhccán dohkálaš oppalaččat. Dás gullá sihke dulkafálaldat ja vejolašvuohta fidnet dulkka, ja dulkadárbbu defineren.

Heahtediliin lea jođánis veahki erenoamáš deatalaš. Heahtedieđáhus ja dieđiheapmi sámi geavaheddjiid ektui ii doaimma dohkálaččat dál. Sivvan dasa lea váilevaš áddejupmi čuojaheaddji ja iešguđet guovddážiid vuostáiváldiid gaskkas. Vásáhusat čájehit ahte heahtediliin lea deatalaš geavahit iežas eatnigiela. Go ii leat dát gelbbolašvuohta, de sáhtttá eahepečielga ja váilevaš gulahallan čuožžilit, mas sáhttet leat duodalaš váikkuhusat. Dálá heahteguovddážiin ii leat sámegeielgelbbolašvuohta seammás go dat galget giedáhallat sámi báikenamaid ja sámegeiela. Heahteguovddážiida ja spesialistadearvvašvuodabálvalussii dat lea čujuhuvvon Sámediggeráđi álgaga vuodul erenoamážit ráđđehusa bargamušdokumeanttain spesialistadearvvašvuodabálvalussii, muhto dat ferte maid fuolahuvvot eará heahtedieđihanguovddážiid ektui. Sámelága giellanjuolggadusat gustojit maiddá heahtedieđihanguovddážiida ollu sajiin riikkas ja addá sámi čuojaheddjiide vuoigatvuođa bálvaluvvot sámegeillii. Lea erohusat áddejumis das mo sámi geavaheddjiid vuoigatvuohta lea oažžut ja addit heahtedieđuid iežaset gillii.

Álbmotdearvvašvuohta.

Boahttevaš dearvvašvuodabálvalusaid ovddideamis biddjojvvo stuorra fuomášupmi álbmotdearvvašvuhtii. Dát dahkkojuvvo danne go lea dovddastuvvon ahte dearvvašvuohta ii bohccit vuosttažettiin dearvvašvuodasuorggis, muhto eallindili, eallineavttuid ja eallinvuogi bokte. Eastadeapmi ja álbmotdearvvašvuodabargu galgá danne dahkkojuvvo surggiid ja hálldašandásiid rastá. Sámi álbmoga álbmotdearvvašvuohta lea dakkár suorgi, mas lea uhccán duodastuvvon máhttu. Mii diehtit uhccán sámi álbmoga álbmotdearvvašvuođa birra dáža álbmoga ektui. Eat ge dieđe olus vejolaš erohusaid birra sámi álbmoga gaskkas. Danne dárbbasa nannet dutkama sámi diliid birra vai sáhttit háhkat eanet vuodđodieđuid maid sáhttit geavahit eastadanbarggus.

Sámi servodagas leat stuorra hástalusat erenoamážit sámi árbevirolaš ealáhusain. Dat sáhttet leat hástalusat daid areálaid gáržžideami oktavuodas mat geavahuvvojit ealáhusas, olggaldas ja siskkáldas resursariidduid oktavuodas, boraspireássiid oktavuodas, gáibádusaid oktavuodas ahte ferte vuhtiiváldit rámmaeavttuid mat čadat rivdet ja daid guottuid oktavuodas iežas ealáhus ektui mat bohtet ovdan sihke almmolaš orgánain ja servodagas muđui. Dát čuočcá ovttaskas olbmo dearvvašvuhtii sihke silolaččat ja rumašlaččat, ja lea muhtun olbmuid čuočcan hirbmat garrasit. Daidda mánáide geain lea bearašgullevašvuohta boazodollui, čuočcá negatiiva máinnašupmi hui garrasit.

Máhttu birasmirkkuid leavvama birra lea maid áigegeovdilis ášši sámi álbmogii Norggas. Duktan čájeha ahte Árttisa álbmot ožžot birasmirkkuid vuosttažettiin borramuša ja juhkamusa bokte, muhto maiddá áimmu bokte. Báikkálaš nuoskkideapmi industriijas mii luoitá rišša ja lossametállaid, ja váralaš ávdnasiid luoitin báikkálaččat davi guovlluin, leat váralepmosat guhkit áiggi vuollái go dat sáhttet dagahit hormonavahágiid, ohkevahágiid, borasdávdivára ja immunavahágiid. Dát birasmirkkot levvet ja sáhttet leat áittan álgoálbmogiida maiddá Norgga bealde.

Álgoálbmogiid eallinvuohkedávddat lea hástalus mii gáibida erenoamáš gelbbolašvuoda. Deatalaš álbmotdearvvašvuodadoaimbidju lea loktet gelbbolašvuoda álbmotdearvvašvuodabarggus sámi álbmoga gaskkas. Dakkár stuorra álbmotdávddaid go gárrema, psykalaš dávddaid, kolssa, buidodaga, diabetesa ja váibmo-/varrasuotnadávddaid ferte árrat dikšugoahit kultuvrralaččat heivehuvvon vugiiguin ja lahknanvugiiguin. Dutkan čájeha ieš eará deatalaš dieđuide maid ferte háhkat.

Loahppajurdda ferte leat ahte menddo uhccán dutkan muitala juoidá sápmelaččaid álbmotdearvvašvuodadili birra, ja uhccán dutkan muitala juoidá dakkár boahttevaš hástalusaid birra sámi árbevirolaš ealáhusain, mat váikkuhivčče álbmotdearvvašvuhtii. Lea oahpis ahte iešguđetlágan čearddalaš joavkkuin sáhttet leat iešguđetlágan lahknanvuogit álbmotdearvvašvuodabarggus/diehtojuohkinbarggus, sihke gielalaččat ja kultuvrralaččat. Jus galgá juksat čearddalaš minoritehtaid, nugo sápmelaččaid, ja eará nationála minoritehtaid, de ferte álbmotdearvvašvuodabargu erenoamážit heivehuvvo dáidda joavkkuide, sihke gielalaččat ja kultuvrralaččat. Dutkan lea hui deatalaš háhkamis dárbbalaš dieđuid gielddaid ja fylkkagielddaid álbmotdearvvašvuodabargui sámi álbmoga várás.

Máhttoovddideapmi – Oahppa - Rekrutteren

Alla fágalaš gelbbolašvuolta lea deatalaš eaktu buot dearvvašvuoda- ja sosiálafágalaš barggus. Galgá čadahuvvot ollislaš guorahallan oahpas ja rekrutteremis mii bidjá vuodđun servodaga gelbbolašvuodadárbbu Ovttasdoaimmanodastusa oktavuodas. Eaktun dasa ahte addit sámi buhcciide kvalitatiivva buori bálvalusa, lea máhttu ja gelbbolašvuolta sámi gielas ja kultuvrras. Dál lea sahte dohko lea go čalgobálvalusas doarvái kulturgelbbolašvuolta addimis doarvái buriid bálvalusaid, ja buori muddui dat sorjá ovttaskas olmuin. Jus galggaš dán ollašuttit, de ferte boahtteáiggi oahpus ja rekrutteremis biddjojuvvot eanet deaddu máhtolašvuhtii sápmelaččaid birra álgoálbmogin. Sámediggeráđi álgaga vuodul leat dearvvašvuodalágadusat ožžon bargamuššan sihkkarastit máhtolašvuoda sámi gielas ja kultuvrras. Min mielas ollašuhtráši dakkár čalgobálvalus mii váldá vuhtii kultuvrra, buorebut dásseárvosaš bálvalusaid ulbmila. Danne ferte čalgobálvalusas ovddidit gelbbolašvuoda sámi gielas ja kultuvrras.

Go sámi gielddat leat smávvat, ja dávjá dat leat boaittoealde daid guovlluid mat lohkkajojuvvojit guovddáš guovlun, de lea dearvvašvuoda- ja sosiálabargiud rekrutteren gielddaide oppalaččat leamaš hástalus. Dakkár dearvvašvuodabargiud rekrutteren, main lea sámi giella- ja kulturgelbbolašvuolta, ii leat álkit. Ferte bajidit dihtomielašvuolta das ahte dát máhttu dárbbasuovvo ja systemáhtalaš bargu rekrutteret fagaolbmuid main lea dát máhttu, ja eanedit gelbbolašvuoda.

Sámediggeráđi mihttomearri

Sámediggeráđi dearvvašvuoda- ja sosiálapolitihkka lea vuodđuduvvon dásseárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalussii sámi álbmogi seamma láhkai go álbmogi muđui. Dát lea min ja nationála eiseválddiid oktasaš mihttomearri. Vuodđun dásseárvosaš bálvalusa sihkkarastimii lea máhtolašvuolta ja gelbbolašvuolta mánggakultuvrralaš áddejumis ja sámi gielas ja kultuvrras. Dát ferte leat barggu vuodđun. Ain dárbbasit buot dásiid dearvvašvuoda- ja sosiálafágalaš bargit máhtolašvuoda ja gelbbolašvuoda mánggakultuvrralaš áddejumis ja sámi gielas ja kultuvrras. Sámi dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusa kvalitehtasihkkarastin sorjá buori muddui ovttaskas olmuin, buot dásiin, geain lea erenoamáš gelbbolašvuolta dahje geat erenoamážit beroštit sámi gielas ja kultuvrras. Danne lea Sámediggeráđi mielas hui deatalaš bargat dainna ahte sirdit ovddasvástádusa sámi dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid kvalitehtasihkkarastimis ovttaskas olmuin bajimus dássái.

Guovddáš eiseválddiin lea bajimus ovddasvástádus ja sii fertejit bearráigeahččat ahte sámi perspektiiva fuolahuvvo ja jearahuvvo buot proseassain, ja ahte dat fuolahuvvo guovddáš dearvvašvuoda- ja sosiálapolitihkalaš áŋgiruššamiin. Sámediggeráđi háliida ahte guovddáš dásis biddjojuvvojit čielga rámmat dasa mo mihttomeari dásseárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusain sámi álbmogi galgá juksajojuvvot. Sámediggeráđi oaivvilda ahte vejolašvuolta duohtandahkat dásseárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusa stuorra go sierranas stivrenreaidut ovddiduvvojit ja váldojuvvojit atnui.

Strategiijat

Ovddasvástideaddji eiseválddit fertejit Ovttasdoaimmanodastusa čuoovleamis identifiseret ja árvvoštallat stáhtusa ja hástalusaid sámi buhcciid dárbbuid ja vuoigatvuodaid ektui. Strategiijat viidáset organiseremii, stivremii ja áŋgiruššamii dán ektui fertejit maid ráhkaduvvot.

Sámediggeráđđi áigu bargat viidáseappot nannemin vuoigatvuoda dásseárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaide. Ráđđehusa bargamušdokumeanttain dearvvašvuodalágádusaide 2011 várás, oaidnit ahte min bargu lihkestuvvá. Mii áigut ain čuoovolit dan barggu ahte sámi buhcciid vuoigatvuohta ja dárbu láchčojuvvon bálvalusaide galgá jearahuvvot ja oainnusin dahkkojuvvoht sihke plánemis, čielggademiin ja go mearrádušat dahkkojuvvojit. Dát lea Sámediggeráđđái deataleamos oaidnu barggus Ovttasdoaimmanodastusain. Sámediggeráđđi oavvilda ahte jus galgá juksat dan mihttomeari, de fertejit sámi buhcciid vuoigatvuodát boahit čielgasit ovdan Nationála dearvvašvuodaplánas ja láhkateavsttas dan guovtti ovdanbiddjojuvvon lágain, Láhka álbmotdearvvašvuoda birra ja láchka gielddalaš dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusaide birra. Čielga geatnegasvuodát stivvejeaddji lágain ja dokumeanttain addet buoremus eavttuid dasa ahte fuolahit sámi buhcciid vuoigatvuodaid ja dárbbuid. Sámediggeráđđi čujuha maiddái dan guovddáš sajádaga mii Plána- ja huksenlágas lea odđa álbmotdearvvašvuodalága evttohusa ektui. Plána- ja huksenlágas leat sámi deasttat erenoamážit deattuhuvvon láhkateavsttas, vrd. Sámedikki vuostaldanvuoigatvuoda. Sámediggeráđđi oaidná lunddolažžan ahte dát čuoovvoluvvo evttohuvvon álbmotdearvvašvuodalágas.

Sámediggeráđđi lea konsultašuvnnaid bokte evttohan teavsttaid Nationála dearvvašvuoda- ja fuolahusplánii. Mii konsulteret Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanttain dan birra ahte váldit mielde min teakstaevttohusaid Nationála dearvvašvuoda- ja fuolahusplánii.

Odđa Álbmotdearvvašvuodalága ektui konsultere Sámediggeráđđi dan birra ahte oazžut mielde dadjanvugiid láchkaevttohussii. Dadjanvuohti galgá fuolahit ahte sámi deasttat fuolahuvvojit go gielddat ráhkadit plánaid álbmotdearvvašvuodabargui.

Odđa gielddalaš dearvvašvuoda- ja fuolahuslága ektui konsultere Sámediggeráđđi dan birra ahte oaddjut mielde dadjanvugiid láchkaevttohussii. Dadjanvuohti galgá geatnegahttit gielddaid fuolahit sámi buhcciid vuoigatvuodaid ja dárbbuid.

Sámediggeráđđi eaktuda ahte konsultašuvnnaid bokte Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanttain boahttevaš proseassas Ovttasdoaimmanodastusain čađahuvvojit konsultašuvnnaid Sámediggeráđđiin dan birra ahte fuolahit sámi buhcciid vuoigatvuodaid ja dárbbuid.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 11.03.11 dii. 10.05.

Ášši/Sak PFL	001/11
Ášši/Sak DC	008/11

Sámedikki 2010 jahkedieđáhus

Arkiivaáššer..
10/620306 / 25 - 58

Meannudeamit

Politiikkaš dássi	Beaivi	Áššer.
Sámediggeráđdi	28.01.11	SR 028/11
Plána- ja finánsalávdegoddi	21. – 24.02.11	
Sámedikki dievasčoahkkin	07. – 11.03.11	SP

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 09.03. 2011 dii. 13.35.

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Sámedikki 2010 jahkedieđáhus

1 Álggahus

Sámediggi lea Norgga sámiid ovddasteaddji álbmotválljen orgána. 39 áirasa välljejuvvojit 7 vágabiires juohke njealját jagi. Sámediggi galgá nannet sámiid politiikkaš sajádaga ja ovddidit sámiid beroštumiid Norggas, bargat dan ala ahte sámi álbmot giedáhallojuvvo ovttáárvosaččat ja vuoiggalaččat ja bargat dan ala ahte sámiid sáhttet seailuhit ja ovddidit gielaset, kultuvrraset ja servodagaset.

Sámediggi bargá buotlágan áššiiguin iešguđet servodatsurggiin, mat gusket erenoamážit sámiide, dasa lassin ahte dat buktá cealkamušaid ja lea almmolaš eiseválddiid gulaskuddaninstánsa. Sámediggi hálddaša oasi ruđain, mat juolluduvvojit sámi áššiide stáhtabušehtas, ja Sámedikki bokte leat sámiid Norggas ožžon dihto mearrideami kultuvrras, gielas, oahpahasas, kulturmuutosuodjalusas ja ealáhusain.

Sámedikki jahkedieđáhusas leat Sámedikki politihkalaš ja hálddahaslaš doaimmat 2010:s válddahuvvon. Jahkedieđáhusas raporterejuvvo iešguđet fágasurggiid váldoulbmiliid ja oasseulbmiliid čuovvoleapmi ja 2010 bušehta váikkuhangaskaomiid geavaheapmi.

Váikkuhangaskaomiid geavaheapmi lea okta strategiijain ulbmiliid juksamis.

Váikkuhangaskaoapmeortnegat raporterejuvvojit juohke fágakapihttalas. Váikkuhangaskaoapmeortnegiidda leat mearriduvvon sierra ulbmilat ja vuoruheamit.

Sámedikki 2010 rehketdoallu lea mielddusin jahkedieđáhussii.

Bušeahttabargovuogit

Bušeahttabargovuogit eai lean 2005 konsultašuvdnašiehtadusas mielde. Dalle sohpe ráđdehus ja Sámediggi geahčadit bušeahttabargovugiid sierra áššin, dan sivas go leat čuožžilan olu erenoamáš čuolmmat dan geažil. Danne nammaduvvui 2006:s departemeanttaid gaskasaš bargojoavku mas Sámediggi maid ovddastuvvui. Bargojoavku buvttii raportta cuoŋománus 2007 ja evttohii ovttajienalaččat ahte juohke jagi galget čadahuvvot šiehtadallamat/konsultašuvnnat Sámedikki doaimma ja eará sámi oktavuodaid bajimus ekonomalaš rámmaid birra.

Sámediggi meannudii raportta ja konkluderii ahte ferte dakkár bargovugiid ásaht gos Sámediggi gártá duohta šiehtadallanpoššuvdnii ekonomalaš rámmaeavttuid birra. St.dieđáhusas nr. 28 (2007-2008) Sáme politihka birra dovddaha ráđdehus ahte ii leat mielas čuovvolit bargojoavkku ávžžuhusa. Bušeahttabargovugiid evttohus biddjui Sámediggái maŋgel. Dán modellii ii leat Sámediggi ovttaoavilis dan sivas go dat ii vuhtiiváldde Norgga álbmotrievttálaš geatnegasvuodaid. Stuoradiggedieđáhusa sisdoalu birra ii leat konsulterejuvvon.

Njukčamánu 2010 sáddii Sámediggi Ođasmahttin-, hálddahas- ja girkodepartementii notáhta proseassaevttohusain mas áigumuššan lea ásaht bušeahttabargovugiid mat čuvvot konsultašuvdnageatnegasvuodaid ja maid vuodul bušeahttarámmat sámi ulbmiliidda livčče einnostahtti. Sámediggi oaččui hálddahaslaš čoačkkima Ođasmahttin-, hálddahas- ja girkodepartemeanttain ja Ruhtadandepartemeanttain skábmamánu 2010. Dán čoačkkimis deattuhuvvui garrasit ahte diekkáraš prosessii ii lean vuoddu, danne go ráđdehus lea juo dahkan oavila dán áššis. Ráđdehusa bealis ii leat áigeguovdil digaštallat eará go mekanismmaid mat leat heivehuvvon jahkásaš čoačkkimii Ruhtadandepartemeanttain.

Fásta jahkebeallásaš čoačkkimis juovlamánu 2010 gaskal sámi áššiid stáhtaráđi ja sámediggepresideantta deattuhii stáhtaráđdi ahte ráđdehus oavivilda ahte bušeahttadoaimbajijut eai leat konsultašuvdnageatnegahtti áššit. Dat rihkku buot álbmotrievttálaš árvvoštallamiid. Sámediggi oaidná dán stuora čuolbman. Sámediggi gávnnahe ahte ovdalaš soahpamuš dan ektui ahte bušeahttabargovuogit galget gehččojuvvot sierra áššin, ii gusto šat. Sámediggi oavivilda ahte ráđdehus lea konkluderen dán áššis almmá ovdalgihtii konsultašuvnna haga Sámedikkiin. Danne ii leat maŋgel 2007 leamaš iige leat systemáhtalaš bargu bušeahttabargovugiid čielggadeami ektui.

Galledeaddjit 2010

Sámediggi lea ásaht mii boktá stuora beroštumi viidát olggobealde Norgga rájiid. Eanet ja eanet almmolaš ovddasteaddjit iešguđet stáhtain fitnet Sámedikkis. 2010:s lei Bolivia presideanta Mr. Evo Morales Sámedikkis. Oktasaš hástalusat, nugo dálkkádathástalusat digaštalloje čoačkkimis.

Guatemala kulturministtar Mr. Jeronimo Lancerio finai Sámedikkis čakčat 2010. Galledeami ulbmil lei lonohallat vásáhusaid konsultašuvnnaid birra ILO soahpamuša 169 vuodul. Kulturministtar háliidii gullat makkár vásáhusat Sámedikkis leat konsultašuvdnašiehtadusain, sihke buriid ja heajos beliid.

Frankriikka ambassadevra Norggas, Brigitte Collet, ja Bosnia ja Hertzegovina ambassadevra Norggas Elma Kovacevics leat maid fitnan Sámedikkis 2010:s. Oahppaladdamis sii ožžo dieđuid Sámedikki birra. Dálkkádatdutki professor Robert Corell finai Sámedikkis geasset 2010. Son čájehii "Arctic Governance" raportta sámediggepresidentii Egil Olli. Raporta árvvoštallá ja evttoha movt galggašii olahit ceavzilis ja vuoiggalaš boahpteáiggi Árkhtisas.

Badjelaš duhát olbmo fitne Sámedikkis 2010:s. Geassemánuid fitnet olu turisttat Sámediggevisttis Kárašjogas. Sámedikkis leat sierra oahpisteaddjit geassemánuid. Juohke beavvi diibmu 13.00 olles jagi fállá Sámediggi oahpisteami sámediggevisttis.

Doarjjastivra

Sámediggi mearridii heaittihit doarjjastivrra 01.01.11 rájes. Dat mielddisbukta jođáneabbo áššemeannudeami ja buoret bálvalusa ohccuide. Dat maiddái álkida áššemeannudeami ja mielddisbukta seastima bušehta ektui. Álggaheddjiide sáhtta mearkašit ahte jođáneabbo besset duohtandahkat iežaset álggahanplánaid.

Verdde-prošeakta

Verddeprošeavtta ulbmil lea fátmastit mánáid, nuoraid ja boarrásiid oktasaš prošeaktii, ja geavahit sámi boarrásiid máhtolašvuoda čalmmustahttimis mávssolaš árbedieđu nu ahte gilvvášii buoret ipmárdusa ja seailluheami dán máhtolašvuhtii, agi, kultuvrra, giela ja geográfalaš gullevašvuoda rastá.

Sámediggi lea váldán oktavuoda Áltta suohkaniin ja Guovdageainnu suohkaniin ja bivdán suohkaniid álggahit dakkár ovttasbargoprošeavtta.

Dásseárvodoaibmabijut

Gáldu – álgoálbmotvuoigatvuođaid gelbbolašvuodaguovddáš lea álggahan prošeavtta mii galgá bistit 3 jagi dásseárvvu ja sámi servodagaid mánggabealatvuođa birra. Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeanta, Mánáid- ja dásseárvodepartemeanta ja Sámediggi dorjot dan prošeavtta ruđalaččat. Prošeavttas barget vealaheami vuostá ja dásseárvvu ja beasatlašvuoda ovddas. Prošeavtta vuolggasadjin leat dat bealit mat leat vuođđun vealaheapmái nu go sohkahealli, seksuála sodju, čearddalašvuoha ja doaimmashehtteheapmi mat gehččojuvvojit ovttas dalle go lea relevánta.

Oassin prošeavtta álggahandoaimmas bovdii Gáldu seminárii 16.11.2010. Seminára ulbmil lei čohkket olbmuid geain leat gelbbolašvuoha ja vásáhusat dán surggiin, ja geain leat jurdagat dásseárvvu ja mánggabealatvuođa ovddideami birra sámi servodagas. Sámediggi oassálasttii álggahanseminárii 16.11.2010 mas lei dásseárvvu ja mánggabealatvuohta fáddán. Sámediggi ovddidii ee. dárbbu sohkahealduodašteapmái dásseárvvu birra, ja hásttuhii Gáldu geahčadit iežaset prošeavtta iešmearrideami birra ja dásseárvoprošeavtta oktan.

Sámi parlamentáralaš ráđi doaimmaplána 1.11.2008 – 31.12.2010 oktavuodas, lea Norgga sámediggi ožžon ovddasvástádussan doaimmaplána čuoggái 2.5 dásseárvvu birra. Norgga sámediggi lea dohkkehan Dásseárvvu doaimmaplána 2009 – 2013. Ruota sámediggi dohkkehii juo 2004:s iežas dásseárvvoprográmma (Jámstállidhetsprogram). Suoma sámedikkis leat dieđihan ahte áigot ráhkadit dakkár plána.

Lea sáddejuvvon gulaskuddancealkámuš NOU 2009: 14:i Et helhetlig diskrimineringsvern (ollislaš vealahansuodjalus). Sámediggi lea duhtavaš Ráđdehusa bargguin nannet vealahansuodjalusa norgga lágain. Suodjalus vealaheami vuostá lea vuođđovuoigatvuohta min servodagas, ja danne lea dehálaš suddjet dán vuoigatvuođa vuođđolágas.

Sámediggi lágidii nissonbeavvi njukčamánu 8. b. seminára sámi servodaga dásseárvohástalusaid birra. Dainna háliidii Sámediggi čalmmustahttit nissonolbmuid saji sámi servodagas. Sámediggeráđđi háliida ahte dásseárvu galggašii leat lunddolaš oassin politihkkahábmemis. Sámediggeráđđi áigu juohke jagi čalmmustahttit nissonbeavvi, iešguđetlágan fáttáiguin ja iešguđet báikkiin.

Sámediggeráđđi buvttii cealkámušaid Norgga 8. raportii ON nissonvealahanlávdegoddi (CEDAW). Cealkámušas ovddiduvvui ahte leat unnán dutkan ja gávdnojit unnán statistihkat dásseárvohástalusaid birra sámi servodagas, sámi nissoniid dearvvašvuoda birra ja sámi nissoniid birra vuođđoealáhusain.

Sámediggi searvvai Sámi NissonForuma seminárii ja jahkečoahkkimii Stockholmas 16.10.2010. Seminára fáddá lei nissoniid vuoigatvuođat ja iešmearrideapmi. Seminára lea oassin stuorat prošeavttas. Prošeavtta váldomihttu lea buoridit máhtolašvuoda sámi ja álgoálbmogiid iešmearrideami birra nissonperspektiivas, ja

bajidit dan máhtolašvuoda stáhtusa. Iežas sáhkavuorus dajai sámediggeráđđi ahte lea hui dehálaš ja áigeovuodilis fáddá maid Sámi NissonForum ovddida. Sámediggeráđđi muitalii viidáset movt Sámediggi bargá iešmearridemiin sohkaealperspektiivas. Deháleamos reaidu dan barggus lea Sámedikki doaibmaplána dásseárvvu várás.

Konsultašuvnnat

Álbmotrievtti bokte lea norgga eiseválddiin geatnegasvuohka konsulteret sápmelaččaiguin áššiin mat gusket sámi servodahkii. Danne lea mearriduvvon šiehtadus gaskal stáhta ja Sámedikki mii stivre movt konsultašuvnnat galget jođihuvvot. Konsultašuvdnabargovuogit gusket buot lágan áššiide, nu go ovdamearkka dihte láhka bargguide dahje hálddahuslaš doaimmaide mat sáhttet váikkuhit njuolga sámi beroštusaide. Konsultašuvnnat eai galgga loahpahuvvot nu guhká go Sámediggi ja stáhta oavvildit ahte lea vejolaš soabadit.

2010:s leat čuovvovaš áššiin čađahuvvon konsultašuvnnat:

Oahpahus

Konsultašuvnnat mandáhta, lávdegoddečoahkádusa ja čállingotti birra sámi dutkama ja alit oahpu lávdegoddái

Lávdegoddečoahkádus sámi dutkama ja alit oahpu lávdegoddái, doaibmabijuid birra ráđdehusa dutkandiedáhussii, Máhttodepartemeanta

Sámedikki searvan Oahpu máhttogoovddáža ásaheapmái. Máhttodepartemeanta

Vuodđoskuvlaoahpaheaddjioahpu rámmaplána láhkaásahusa mearrideapmi 1.- 7. ceahkkái ja 5.-10. ceahkkái.

Sámi vuodđoskuvlaoahpaheaddjioahpu rámmaplána láhkaásahusa mearrideapmi 1.- 7. ceahkkái ja 5.-10. ceahkkái Sámi allaskuvllas.

Vuodđoskuvlaoahpaheaddjioahpu nationála njuolggadusat

Doarjannjuolggadusat oahppolihtuide, rávisolbmuid oahpahušláhka. Máhttodepartemeanta.

Nammadeapmi ja mandáhtta nationála rámmaplánalávdegoddái dárkkistuvvon

ovdaskuvlaoahpaheaddjiohppui. Máhttodepartemeanta

Miellahtu ja várrelahtu nammadeapmi Gaska-Norgga foandaregiovdnii ja Davvi-Norgga foandaregiovdnii (regionála dutkanfoanda), politihkalaš konsultašuvnnaid maŋŋel borgemánus 2009.

Giella

Ráđdehusa sáme giella doaibmaplána, Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeanta

Kultuvra

Viessoláigoruhtadeapmi, Kulturdepartemeanta

Ealáhus

Riddoguoáštuslávdegotti evttohus, NAČ 2008:5, Guolástus- ja riddodepartemeanta

Láhkaásahusat báikkálaš vuoigatvuodaid birra guollebivddu hálddašeamis Deanus ja dan oalgejogain, Birasgáhtten departemeanta

Luossabivddu reguleren mearas ja jogain Davvi-Romssas ja Finnmárkkus, Birasgáhtten departemeanta

Gonagasreappá hálddašeami láhkaásahusa dárkkisteapmi, Guolástus- ja riddodepartemeanta /

Guolástusdirektoráhtta

2011 guolástemiid reguleren, Guolástus- ja riddodepartemeanta / Guolástusdirektoráhtta

Riddonjuorjju (mearranjiččas) reguleren, Guolástusdepartemeanta

Boazodoalu riikkaidgaskasaš fága- ja gaskkustanguovddáža, ovdalaš ICR, njuolggadusaid dárkkisteapmi, Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeanta

Boraspireláhkaásahusat, Birasgáhtten departemeanta

Davvi-Trøndelaga boraspire – boazodoalu riidodási unnideami bargojoavkku raportta čuovvoleapmi,

Birasgáhtten departemeanta ja Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta

Areálat

132 kV- el-fápmolinjjá huksen Vevelstad ja Brønnøy suohkaniin, Oljo- ja energiijadepartemeanta

Statnett konsešuvdnaohcan hukset ođđa 420 kV el-fápmolinjjá gaskal Báhcavuona ja Hámmárfeasta, Norgga čázádat- ja energijadirektoráhtta

Diedáhus Fálesnuori bieggafápmorusttega birra Fálesnuori suohkanis, Finnmark fylka. Fred.Olsen Renewables AS. 280 MW, Norgga čázádat- ja energijadirektoráhtta

Diedáhus Fálesrášša bieggafápmorusttega birra Fálesnuori suohkanis, Finnmark fylka. Finnmark Kraft AS. 430 MW, Norgga čázádat- ja energijadirektoráhtta

Diedáhus Gidni/Nordkyn bieggafápmorusttega birra Davvesiidda ja Gámgaviikka gielddain, Finnmark fylka. Statkraft Development DA. 750 MW, Norgga čázádat- ja energijadirektoráhtta

Diedáhus Kovfjellet bieggafápmorusttega birra Vaapste suohkanis, Nordlándda fylka. Nord-Norsk Vindkraft AS. 57 MW, Norgga čázádat- ja energijadirektoráhtta

- Diedáhus Stortuva bieggafápmorusttega birra Vaapste suohkanis, Nordlándda fylka. Nord-Norsk vindkraft AS. 70 MW, Norgga čázádat- ja energijadirektoráhtta
- Diedáhus Seiskalláfjellet bieggafápmorusttega birra Rávddá suohkanis, Nordlándda fylka. Nord-Norsk Vindkraft AS. 147 MW, Norgga čázádat- ja energijadirektoráhtta (NČE)
- Diedáhus Kvalhovudet bieggafápmorusttega birra Rávddá suohkanis, Nordlándda fylka. Nord-Norsk Vindkraft AS. 33 MW, Norgga čázádat- ja energijadirektoráhtta (NČE)
- Diedáhus Sjonfjellet i Roaváda ja Nesna suohkaniin nr I, Nordlándda fylka. Nord-Norsk Vindkraft AS. 436 MW, Norgga čázádat- ja energijadirektoráhtta (NČE)
- Diedáhus Sjonfjellet Roaváda ja Nesna suohkaniin nr II, Nordlándda fylka. Norsk Grønnkraft AS. 360 MW, Norgga čázádat- ja energijadirektoráhtta (NČE)
- Bieggafápmorusttetohcan Hamnefjell:s Báhcavuona gielddas, Finnmark fylka. Statoil ASA. 160 MW, Norgga čázádat- ja energijadirektoráhtta (NČE)
- Bieggafápmorusttetohcan Dutnjesvuonas Ákņovági suohkanis, Finnmark fylka. Vindkraft Nord AS. 10 MW, Norgga čázádat- ja energijadirektoráhtta (NČE)
- Rohkunbori álbmotmeahci loahpalaš suodjalusevttohus Bearddu suohkanis Romssa fylkkas, Birasgáhtten departemeanta
- Divtasvuodna-Vuodnabahta mariidna suodjalusplánas 2010, Birasgáhtten departemeanta

Dearvvašvuohta, sosiála ja fuolahus

- Kárásjoga oahpabusbuohceviessu nuppástuhttin nátionála oahpabusbuohceviessun sámi álbmoga várás, Dearvvašvuođa- fuolahus departemeanta
- 3-jagáš demensaplána sámi dementa sápmelaččaid várás, Dearvvašvuođa- fuolahus departemeanta
- Evttohus rievdadit bearráigeahččanláhkaásahusa sadjásašruovttuin ja mánáidsuodjalusásahusain, Mánáid-, dásseárvo- ja searvadahtten departemeanta
- Sámi mánáid vuogatvuodaid áimmahuššan Mánáidviesus, Justiisa- ja politiijadepartemeanta
- NČ 2009:8 Gealbudeapmi mánáidsuodjalus, Mánáid-, dásseárvo- ja searvadahtten departemeanta
- Sámi geavaheddjiid áimmahuššan go ásahuvvo ođđa digitála heahtefierpmádat, Justiisa- ja politiijadepartemeanta
- Sámi buhcciid dárbbuid ja vuogatvuodaid áimmahuššan regionála dearvvašvuođadoaimmahagaid bargamušdokumeanttain 2011, Dearvvašvuođa- fuolahus departemeanta
- Sámi buhcciid áimmahuššan Ovttasbargoodastusas, Dearvvašvuođa- fuolahus departemeanta
- I Sámi buhcciid áimmahuššan Nátionála dearvvašvuođa- ja fuolahus diedáhusas 2012-2015, Dearvvašvuođa- fuolahus departemeanta
- Evttohus ođđa álbmotdearvvašvuođaláhkan, Dearvvašvuođa- fuolahus departemeanta
- Ođđa láhkaevttohus gielddalaš dearvvašvuođa- ja fuolahusbálvalusaid birra, Dearvvašvuođa- fuolahus departemeanta

Riikkaidgaskaš ja sámi ovttasbargu

- Sámedikki riikkaidgaskaš bargu ja oktiordnen departemeanttaiguin dan oktavuodas, Olgoriikadepartemeanta

2 Oahpahus

Sámedikki váldomihttomearri oahpahusbarggus lea ahte sámi álbmogis galgá leat máhtolašvuohta, gelbbolašvuohta ja návccat ovddidit sámi servodagaid. Dat mearkkaša ahte sámi álbmogis lea vuoigatvuohta oažžut oahpahusa sámeielas ja sámegillii. Dan bokte ožžot sámi mánát ja nuorat nanu sámi identitehta ja gullevašvuođa sámegillii ja sámi kultuvrii. Buot alit oahput ja dutkamat galget maiddái vuhtiiváldit sámi perspektiivva.

Sámedikkis leat iešguđetlágan barggut dáid mihttomeriid olláshuhttimis. Mii ovttasbargat guovddáš eiseválddiiguin ja juohkit dieđuid ja bagadallat sámeieloahpahusa birra. Mii juohkit doarjagiid ja stipeandaid, hálldašit oahpponeavvobuvttadeami, ráhkadit oahppoplánaid ja sihkkarastit vuodđooahpahusa, alit oahpu ja dutkama rámmaeavttuid.

Ovttasbargu guovddáš eiseválddiiguin

Sámediggái lea dehálaš bures gulahallat sihke guovddáš, regiovnnaš ja báikkálaš eiseválddiiguin. Sámedikkis leat njeallje fásta ovttasbargočoahkkima Máhtodepartemeanttain jagis, mánáidgárddiid, vuodđooahpahusa ja alit oahpu birra. Čoahkkimiin dieđiha Máhtodepartemeanta odđa áššiid birra mat leat áigejuovdil, ja doppe lea vejolašvuohta juohkit dieđuid ja digaštallat áigejuovdil áššiid birra. Vai sámi perspektiiva gozihuvvo áigejuovdil áššiin, de lea dehálaš ahte Sámediggi válde fárrui nu árrat go vejolaš.

Sámediggi lea sádden gulaskuddancealkámuša odđa ruhtadanvuogádaga birra mánáidgárddiide mat eai gula suohkani rámmaruhtaduvvon suorggis. Mánáidgárddiide gos leat sámi mánát, dagahit sámeielas ja sámi kultuvrra doaibmabijut liigegoluid. Sámediggi oaivvilda ahte Sámedikki doarjja sámi mánáidgárddiide galgá leat olgobealde suohkandoarjaga meroštallama. Dalle ii unno sámi mánáidgárddiid almmolaš doarjja.

Máhtodepartemeanta lea nammadan váhnenlávdegotti mánáidgárddiide. Lávdegoddi nammadii Sámedikki ávžžuhusa vuodul sierra sámi áirasa dábálaš lahttun.

Mánáidgárde- ja skuvlakonferánssa

Sámediggi lágidii jahkásaš sámi mánáidgárde- ja skuvlakonferánssa ovttas fylkamánniiguin, Sámi allaskuvllain ja Oahpahusdirektoráhtain. Konferánssas ledje 239 oasseváldi. Konferánssa fáddá lei “Plánain doaimmaide”. Konferánssa vuolggasadjin ledje doaibmabijut Ráđđehusa sámeielaid doaibmaplánas ja čalmmustahtii bargosurggiid ovdamearkkaid ja vásáhusaid bokte. Sámediggepresideanttas lei sátnevuorru Sámedikki oahppo- ja bajásšaddanpolitihka birra. Sámediggi muitali maiddái Sámi oahpponeavvoportála ovttas.no birra ja doppe lei sámi oahpponeavvočájáhus gos maŋemus jagi almmuhusat čájehuvvo.

Sámi ovttasbargu

Sámi parlamentáralaš ráđđi (SPR) lea nammadan oktasaš hálldahuslaš bargojoavkku mii galgá hábmet SPR doaibmaplána doaibmabijuide čuovvolanevttohusaid go guoská oahpahussii/ohppui. Norgga Sámediggi jodiha bargojoavkku ja galgá buktit iežas ávžžuhusaid álggus 2011.

Sámi lohanguovddáš

Sámediggi juolludii 500 000 ru Sámi lohanguovddáža doibmii 2010:s. Guovddáš lea Sámi allaskuvllas ja galgá doaibmat resursaguovddážin mas lea bargun nannet lohkan- ja čállinoahpahusa ja njálmmálaš giellaovddideami sámi mánáidgárddiin, vuodđoskuvllain, joatkkaoahpahusain, rávisolbmuidohpahusain ja alit oahpus.

Mánáidgárde

Diehtujuohkin ja bagadallan

Ohcciide ja suohkaniidda leat juohkán dieđuid ja bagadallan sámi mánáidgárdeoarjaga birra. Áigejuovdil áššit leat diehtujuohkin doarjaga birra, gažaldagat váhneimiin sámi mánáid vuoigatvuodaid birra ja sámi mánáidgárdefálaldaga birra, oahpponeavvut, proševttat, sámeielat bargit ja mot galget raporteret ruđaid geavaheami birra. Sámediggi lea dasa lassin ráhkadan diehtujuohkingihppaga sámi mánáid mánáidgárdefálaldaga birra, ja almmuhan guokte almmuhusa áigečállagis “Stullán”.

Sámediggi lea ovttas Máhttodepartemeanttain ráhkadan bagadusa mánáidgárddi rámmaplána sámi oassái.

Sámediggi lea buktán cealkámuša almmuhussii “Sámi logut muiltat 3”. Sámediggi ráhkadii statistihka sámi mánáidgárddiid loguin ja sámi mánáin eará mánáidgárddiin geat ožžot sámegieloahpahusa. Dat čoahkkáigeassu geavahuvvo maiddá mánáidgárddiid doarjjajuolludeamis. Statistihkalaš guovddášdoaimmahat viežža dáid loguid Sámedikkis.

2010:s leat doallan guokte fierpmádatčoahkkima mánáidgárddiid jođiheddjiiguin. Čoahkkimiin juohkit dieđuid, doppe beassá bajidit gelbbolašvuoda, doppe lea bagadallan ja fierpmádathuksen.

Sámediggi oassálasttii ja doalai sáhkavuoru Sámi pedagogalaš fágabeivviin ja Lullisámi konferánsas oahpahusa birra. Sámediggi lea searvan ovttasbargočoahkkimis sámi oahpahusgažaldagaid birra Sámi allaskuvllain ja viđain davimus fylkkamánniiguin.

Sámi mánáidgárdedoarjaga evalueren

Asplan Viak čađahii 2004 – 2008 áigodaga sámi mánáidgárdedoarjaga evaluerema. Raporttas boahťa ovdan ahte mánáidgárddiin vásihit ahte doarjja váikkuha sihke mánáid ja bargiid ovddideapmái sámegiela, sámi kultuvrra, identitehta ja máhtolašvuoda ektui. Mánáidgárddit vásihit sámi mánáidgárdefálaldagaid doarjaga hirmat dehálažžan ja dan bokte lea mánáidgárddiin vejolaš vuhtiiváldit doaimmabijuid ja doaimmaid mat leat hui dehálaččat jus galgá soahpat bargat sámi bargguid praktihkalaš, lagas ja aktiivvalaš vuogiin.

Doarjja mánáidgárdeoahpponeavvuide

Doarjjaortnega mihttomeari:

- Ovddidit oahpponeavvuid ja fágagirijálašvuoda gustovaš mánáidgárderámmaplána vuodul

2010 bušeahtas lei várrejuvnon ja juolluduvvon 1 000 000 ru mánáidgárdeoahpponeavvuide. Bohte 7 ohcama sisa. Juolluduvvui 1 031 000 ru ovttá prošeaktii.

Doarjja sámi mánáidgárddiide

Doarjjaortnega mihttomeari:

- Sihkkarastit sámi mánáide mánáidgárdefálaldaga mi lea vuodđuduvvon sámi gillii ja kultuvrii 2010 bušeahtas lei várrejuvnon 9 905 000 ru sámi mánáidgárdedoarjagiidda.

37 sámi mánáidgárddi ožžo doarjaga, oktiibuot 7 078 000 ru.

30 mánáidgárddi ožžo doarjaga sámegieloahpahussii, oktiibuot 1 669 250 ru.

5 prošeaktaohcamis, oktiibuot 2 698 000 ru ovddas, ožžo 2 prošeavtta doarjaga, oktiibuot 130 000 ru.

Ollislaččat juolluduvvui sámi mánáidgárddiide 8 877 250 ru doarjja. Bázi vel 1 027 750 ru. Eai boahťan seamma ollu ohcamat giellaoahpahussii go 2009:s.

Vuodđooahpahus

Diehtujuohkin ja bagadallan sámegieloahpahusa birra

Sámediggi addá dađistaga dieđuid ja ráđiid váhnemiidda ja skuvllaide iešguđet áššiid birra oahpahussuorggis. Earenoamážit váhnemat ja skuvllat olggobealde sámegiela hálddašanguovllu váldet oktavuoda. Sis leat dájvja gažaldagat sámi ohppiid vuoigatvuoda birra oažžut oahpahusa, sámegieloahpahusa organiserema birra, sámegiela gáiddusoahpahusa birra ja hospiterenortnega birra. Sámegiela eksámena birra jearahit maiddá. Sámegiel fága lea okta dain fágain mas sáhtta vuorbáduvot eksámeni. Váhnemat leat eahpesihkkarat lea go vejolaš sámegielas geahččalit ohppiid geain lea sámegiela.

Sámediggi lea oassálasttán iešguđetlágan semináraide ja konferánssaide gos oahpahus lea fáddá, sihke davvisámi, julevsámi ja lullisámi guovlluin. Dáid guovlluid dilli ja hástalusat leat áššit mat dájvja leat áššelisttus.

Muhtun oahppit geain lea sámegiella fágan ožžot gáiddusoahpahusa. Hospiteren lea oassi gáiddusoahpahusa ortnegis. Leat iešguđetlágan bargovuogit mot meroštallat diimmuid sámegielloahpahussii ja mot hospiterenortnet organiserejuvvo. Sámediggi lea ovddidan Máhttodepartementii ahte lea dárbu geahčadit mot kombineren gaskal gáiddusoahpahusa ja hospiterema dahkko.

Sámediggi juohká dieđuid sámi oahpponeavvuid birra Sámi oahpponeahta ja Sámi oahpponeavvoguovddáža bokte. Sámi oahpponeavvoguovddáš váldá vuostá gussiid ja luoiká oahpponeavvuid, juohká dieđuid ja publisere odđa oahpponeavvuid birra neahtas. Sámedikkis lea leamaš kampánja man bokte lea juohkán dieđuid skuvllaide ja mánáidgárddiide nuvtá oahpponeavvuid birra maid sáhttet diŋgot lágádusain.

Oahpponeavvut

Sámediggi čatná iežas oahpponeavvobarggu mearriduvvon strategiijaide mat leat Sámedikki oahpponeavoráhkadeami strategalaš plánas 2009-2012. Okta strategiijain dán plánas lea čielggadit beaktilis organiserema boahpteáiggi oahpponeavoráhkadeamis. Sámediggi lei mielde bargojoavkkus mii galgga geahčadit oahpponeavoráhkadeami beavttálmahttima. Bargojoavkkus ledje lahtut Máhttodepartemeanttas, Oahpahusdirektoráhtas ja Sámedikkis. Bargojoavkku raporta gárvánii geassemánu 2010. Sámediggi áigu earret eará geavahit bargojoavkku ávžžuhusaid vuodđun sámedikki oahpahusdieđáhusa hábmemis.

Ovddasmanniprošeakta Ájluovtta skuvla resursaskuvlan julevsámi oahpponeavvuid ráhkadeapmái joatkašuvvá 2009 rájes. 2010 bušehtas lei várrejuvvon ruhta prošeaktii. Ovddasmanniprošeakta galgá evaluerejuvnot, ja prošeavtta vásáhusat galget leat vuodđun viidásit barggus nannet oahpponeavoráhkadeami, earret eará árvvoštallat ásahtit resursaskuvllaid.

Sámediggi attii maŋjel fálaldatgilvuu barggu sámegillii jorgalit matematihkkagirjjiid vuodđoskuvlla várás lágádusaide ČállidLágáduš ja Aschehoug. Čállidlagáduš jorgala Multi-girjjiid mánáidceahkkái ja Aschehoug jorgala Sirkel-girjjiid nuoraidceahkkái. Sámediggi vuoruhii jorgalemiid čuovvovaš ortnetvuorus:

- 5. - 7. jahkecehkiide davvisámegillii
- 8. - 10. jahkecehkiide davvisámegillii
- 1. - 4. jahkecehkiide julev- ja lullisámegillii

Jorgalanbargu daidda jahkecehkiide meroštallojuvvo gárvánit 2012 loahpas. Matematihkkabuktosiid jorgaleapmi jotkojuvvo dassážiigo gárvánit matematihkkabuktosat vuodđoskuvllii buot golmma gillii.

Sámedikkis leat leamaš ovttasbargočoahkkimat lágádusaiguin ja ásahusaiguin mat ráhkadit sámi oahpponeavvuid. Čoahkkimiin ovddiduvvo iešguđet prošeavttaid hástalusat. Prošeavttaid viidásit bargu digaštallui. Muhtun prošeavttaide lea addon maŋiduvvon gárvvistanáigi, ja muhtun boares prošeavttat leat heaittihuvvon.

Sámediggi lea rievdadán ja buoridan oahpponeavoráhkadeami ohcanskoviid ja hábmen skoviid prošeavttaid reporterema várás. Lágádusat mat ráhkadit oahpponeavvuid bovdejuvvo miniseminárii gos digaštalle rievdadusaid.

Oahpponeavvut mat leat gárvvistuvvon 2010:s

Giella	Galle
Davvisámegiella	36
Julevsámegiella	10
Lullisámegiella	9
SUBMI	55

Daidda gaskkas juolluduvvui doarjja 5 oahpponeavvu deaddilit odđasiid.

Oahpponeavvoportála

Sámedikki oahpponeavvoráhkadeami strategalaš plána 2009-2012 vuodul lea Sámedikkis ja DGT oahpahusguovddázis leamaš ovdaprošeakta oahpponeavvoportála ovddideami birra. Bargu ovddidit portála álggahuvvui borgemánus 2010 ja galgá bistit 3 jagi.

Proševtta ulbmil lea hábmet sámi oahpporesurssaid neahttabálvalusaid ja dat galgá fállat golbma vuodđobálvalusa:

- Neahttaportála mas sáhtta gávdnat sámi oahpponeavvuid
- Digitála oahpponeavvuid publiserenreaidu (Dopler)
- Sámi juohkinarena

Doarjja dábálaš oahpponeavvuide vuodđooahpahussii

Doarjjaortnega mihttomearri:

- Ovddidit sámi oahpponeavvuid gustovaš oahppoplánabuktosa vuodul

2010 bušeahtas lei várrejuvnon 8 975 000 ru dábálaš oahpponeavvuide vuodđooahpahussii. 75 ohcama bohte sisa. Juolluduvvui 8 779 100 ru 19 prošeaktii, 17 dábálaš oahpponeavvuide ja 2 digitála.

Doarjja earenoamážit heivehuvvon oahpponeavvuide

Doarjjaortnega mihttomearri:

- Ovddidit sámi sierra láhččojuvvon oahpponeavvuide mánáide, nuoraide ja ollesolbmuid davvi-, julev- ja máttasámegillii

2010 bušeahtas lei várrejuvnon 1 900 000 ruvno earenoamážit heivehuvvon oahpponeavvuide. 32 ohcama bohte sisa. 1 897 000 ru juolluduvvui 11 prošeaktii.

Oahppoplánat

Sámediggi lea dohkkehan oahppoplánaid golmma duodjefágii Jo3/oahpahus fitnodagas:

- tekstiiladuodjefága
- čuoldin- ja giehtagodđinduodjefága
- náhkke- ja guolgaaduodjefága

Oahppoplánat muorra-/garraduodjefágas ja čoarve-, dákte- ja metálladuodjefágas leat leamaš gulaskuddamis, ja mearriduvvojit álggus 2011.

Máhtodepartemeanta lea dohkkehan joatkkaskuvladaši oahppoplánaid dárkilastima dárogielas, engelasgielas, matematihkas, servodatfágas ja luonddufágas. Máhtodepartemeanta lea sihtán Oahpahusdirektoráhta seamma ládje dárkilastit Máhttolokten - Sámi parallealla ovttárvosaš oahppoplánaid. Engelasgiela ja matematihka oahppoplánat leat seammalágánat sihke Máhttoloktemis ja Máhttolokten – Sámis, ja dárkilastimat gustojit maiddái Máhttolokten – Sámis.

Oahpahusdirektoráhta lea Sámediggái sádden dárkilastinevttohusaid joatkkaskuvlla dási oahppoplánain servodatfágas – sáme gielas ja luonddufágas – sáme gielas. Sámediggi lea sádden rievadanevttohusaid gulaskuddamii, gulaskuddanáigemearri lei 20.01.11. Dárogiela oahppoplána ohppiide geain lea sáme giella vuosttašgiellan ii leat vel dárkilastojuvvon. Sámedikkis lea ovddasvástáduš dárkilastit oahppoplána sáme gielas vuosttaš- ja nubbingiellan. Sáme giela oahppoplánaid dárkilastin lea mañiduvvon dassáži go fága- ja diibmojuohkima raporta ja stivrendokumeanttaid dárkilastimat gárvánit, dása gullet oahpahusláhka, oahpahuslága lánkaásahus ja oahppoplánat. Sámediggi áigu árvvoštallat dárkilastit sáme giela oahppoplánaid go fága- ja diibmojuohkin lea lagabut čielggaduvvon.

Fága- ja diibmojuohkin

Skuvllain leat stuora hástalusat organiseret oahpahusa ohppiide geat galget oažžut oahpahusa sáme gielas dálá fága- ja diibmojuohkima mielde. Lea earenoamáš váttis organiseret giellafágaid dárogiella ja sáme giella.

Fága- ja diibmojuohkin ohppiide geain lea sámegieloahpahus lea digaštallon Máhttolokten –Sámi geavahišgoahtima oktavuodas ja diibmologu viiddideami oktavuodas 2008:s. Sámediggi lea mángii cuiggodan ahte diibmolohku ja dárogiela oahppoplána ohppiide geain lea sámegiella nubbingiellan eai soaba oktii. Danne leat bivdán odđa oahppoplána dárogielas (vuosttašgiellan) ohppiide geain lea sámegiella nubbingiellan. Ásahuvvui bargojoavku mas ledje lahtut Sámedikkis, Máhttodepartemeanttas ja Oahpahusdirektoráhtas. Bargojoavkku raporta gárvvistuvvui juovlamánu 2010. Raporta govvida dili ja hástalusaid mat gusket gustovaš oahppoplánaide ja fága- ja diibmojuhkui. Bargojoavku evttoha rievdadit oahpahuslága ja dan láhkaásahusaid. Viidásit evttoha bargojoavku ráhkadit sierra dárogiela oahppoplána ohppiide geain lea sámegiella nubbingiellan mii lea heivehuvvon diibmolohkui mii ohppiin lea dárogielas. Raporta digaštallá iešguđetlágan modeallaid fága- ja diibmojuohkimii olles vuoddooahpahussii, ja bargojoavkkus leat ávžžuhusat daidda modeallaide.

Bargojoavkku evttohus galgá leat vuodđun konsultašuvnnaide. Vejolaš rievdadusat fága- ja diibmojuohkimis, oahppoplánain ja eará láhkaásahusmearrádusain galget sáddejuvvot gulaskuddamii. Maŋŋel gulaskuddama ja ovdal go rievdadusat mearriduvvojit, de galget leat konsultašuvnnaat gaskal Sámedikki ja Máhttodepartemeantta.

Sámegieloahpahus

Sámi mánáid riekti oažžut oahpahusa sámegielas ja sámegillii vuoruhuvvo garrasit Sámedikkis. Sámediggi lea ásahan buori ovttasbarggu Máhttodepartemeanttain ja čuovvu ášši dađistaga ráđđehusa ja Stuoradikki ektui. Leat maiddá vuolggahan barggu ráhkadit sámediggedieđáhusa oahpahusa birra mas sámi mánáid vuoigatvuodát oažžut oahpahusa sámegielas ja sámegillii leat guovddázis. Dieđáhus galgá ovddiduvvot Sámediggái 2011:s.

Sámediggi lea mángii ovddidan sámegieloahpahusa refušuvnamáksomeriid njuolggadusaid. Njuolggadusat eai leat čielgasat eai ge leat vuoiggalaččat ovttaskas suohkanii ja fylkasuohkanii. Lassin leat mánga suohkana čujuhan ahte máksomearit leat beare unnit ja ahte ferte várrejuvvot eambo ruhta refušuvnnaide vai duohta golut gokčojuvvot.

Stuoradiggedieđáhus nuoraidskuvlla birra

Ráđđehus lea álgán bargat stuoradiggedieđáhusain nuoraidskuvlla birra mii galgá gárvvistuvvot gidđat 2011. Sihkkarastin dihte ahte sámi bealit čalmmustahttojit dieđáhusas, lea Máhttodepartemeanta barggadetuin gulahallan Sámedikkiin, ja leat šiehttan konsulteret stuoradiggedieđáhusa doaimmaid birra ovdal go dat sáddejuvvo gulaskuddamii.

Joatkkaoahppu

Sámediggi lea ángiruššan Skániid joatkkaskuvlla viidásit doaibmamii ja lea gulahallan EDS suohkaniiguin Evenášši, Dielddanuorri ja Skánit skuvlla joatkima, juogo suohkaniid olis dahje eará vejolašvuodaid bokte. Dađi bahábut ii leat dan ángiruššamis leamaš ávki.

2010 ollašuhtii ja loahpahii Romssa fylkasuohkan proševtta “Sámi fága- ja fidnooahpahus Romssas”, masa Sámediggi lei juolludan doarjaga. Prošeaktajoavkkus ledje okta oahpaheaddji Ráissa joatkkaskuvllas, okta Breivang joatkkaskuvllas ja okta Vuotnasiidda joatkkaskuvllas, ja stivrenjoavkkus ledje ovddasteaddjit Romssa fylkasuohkanis, Romssa Fylkkamánis ja Sámedikkis. Proševtta boađus lei earret eará gihpa duodjefága birra, oahpponeavvopáhkka mii gohčoduvvo “Sámi niesteseahkka II” ja gávdne vihtta vejolaš oahpahusfitnodaga duojis.

Stipeanda ohppiide geain lea sámegiella joatkkaskuvlla fágasuorggis

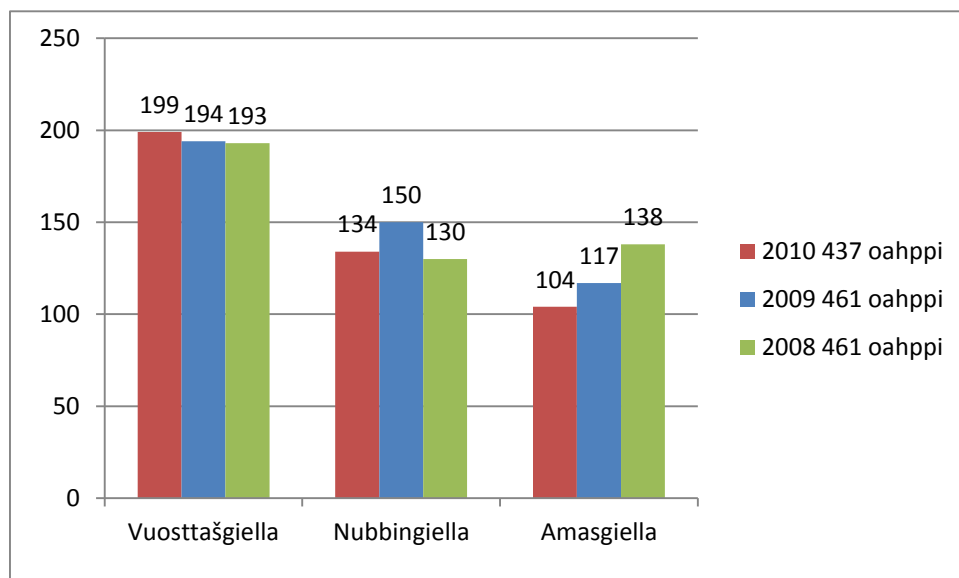
Doarjjaortnega mihttomearri:

- Oažžut eanet ohppiid joatkkaskuvllain válljet sámegiela vuosttašgiellan earenoamážit ja oahpahusa sámegielas oppalaččat

2010 bušeahtas lei várrejuvvon ja juolluduvvon 2 400 000 ru stipeanddaide ohppiide geain lea sámegiella joatkkaskuvlla fágasuorggis. 437 oahppi ožžo stipeandda 2010:s. Stipeanda ohppiide geain lea sámegiella fágasuorggis juhkkjuuvvui ná:

Vuosttašgiellan: 199 ohcci
 Nubbingiellan: 134 ohcci
 Amasgiellan: 104 ohcci

Govus čájeha mot stipeanda lea juhkkjuuvvon ohppiidjoavkkuid gaskkas jagiin 2008, 2009 ja 2010:

Rávisolbmuidoahpahus

Od.prp. nr. 87 (2008-2009) Láhka rávisolbmuidoahpahusa birra

Ođđa láhka rávisolbmuidoahpahusa birra lea leamaš konsultašuvnnain. Sámediggi ja Máhttodepartemeanta soabadedje Sámedikki posišuvnnaid hárrái. Okta suorgi maid konsultereje lei láhkaásahus oahppolihtu ja neahttaskuvllaid birra. Rievdadusaid searvvis maid soabadedje lei ahte heivehandoarjja maiddái sáhtta guoskat sámi rávisolbmuide geain lea váilevaš sámegielloahpahus. Dát gáibida earenoamáš heiveheami mii mielddisbuktá eanet goluid oahppolihtui. Lassin leat Sámediggi ja Máhttodepartemeanta čadahan konsultašuvnnaid ovdal go departemeanta mearridii njuolggadusaid sámi oahppoorganisašuvnnaid doarjagiidda ođđa rávisolbmuidoahpahuslága mielde. Sámedikkiin galgá váldot oktavuoha vejolaš konsultašuvnnaid hárrái oahppolihtuid doarjanjuolggadusaid boahttevaš evalueremiid oktavuodas.

Alit oahppu

Rekruteren

Máhttodepartemeanta lea bivdán Sámi allaskuvlla ásahit ja jođihit nationála bargojoavkku sámi alit oahpu rekruterema várás ja doaimmahit dan čállingotti. Bargojoavku galgai hábmet rekruterenstrategiija sámi alit ohppui, vuosttažettiin oahpaheaddjiohppui ja sámegielohppui. Strategiija gárvánii nuppi njealjadasjagis 2010:s. Departemeanta sáddii bargojoavkku evttohusa gulaskuddamii mas gulaskuddanáigemearri lei 30.10.2010. Sámediggi lea šiehttan konsulteret bargojoavkku evttohusa birra ođđajagimánus 2011.

Sámediggi lea mielde Gnist Finnmark bargolávdegottis. Gnist lea nationála prográmma ovdaskuvlaoahpaheddjiid ja vuodđoskuvlaoahpaheddjiid rekruterema várás. Sámediggi lea maiddái mielde dán kampánjjas. Sámediggi lea searvan Gollevirgi – Drømmejobben kampánjjas, mii galgai rekruteret studeanttaid 2010 ovdaskuvla- ja vuodđoskuvlaoahpaheaddjiohppui, ovtta Finnmarkku fylkkamánniin, Sámi allaskuvllain, Finnmarkku allaskuvllain, Suohkaniid guovddášlihtuin ja Oahppolihtuin. Sámediggi

háliida ahte sullásaš kampánja galggašii čađahuvvot Romssa, Nordlándda ja Davvi-Trøndelaga fylkkain 2011:s.

Gaskaboddosat ohcanlogut čájehit ahte oktiibuot leat bohtán sisa 53 ohcama sámi oahpaheaddjiohppui Sámi allaskuvllas. Bealli dáin ohcciin lei vuoruhan allaskuvlla bajimužžii. Logut muitalit ahte beroštupmi sámi oahpaheaddjiohppui lea sturron, ja ahte Gollevirgi – Drømmejobben rekruterenbargu lea lihkostuvvan.

Oahpaheaddjioahppu

Ovdaskuvlaoahpaheaddjioahpu nationála rámmaplána galgá dárkkistuvvot. Dan bargui galgá nammaduvvot rámmaplánalávdegoddi. Sámediggi oaidná dehálažžan ahte sámi perspektiiva gozihuvvo maiddá ovdaskuvlaoahpaheaddjioahpu nationála rámmaplánas. Danne lea Sámediggi evttohan ahte dán lávdegottis galggašii okta ovddasteaddji Sámedikkis. Ođđajagimánus 2011 galgá Sámediggi konsulteret Máhttodepartemeanttain ovddasteaddji nammadeami ja mandáhta birra.

Máhttodepartemeanttain leat čađahuvvon konsultašuvnnat prográmma- ja fágaplánaid nationála njuolggadusaid birra ođđa oahpaheaddjioahpus ja ovdal go 1.-7. ceahki ja 5.-10. ceahki vuodđoskuvlaoahpaheaddjioahpu rámmaplána lánkaásahus dohkkehuvo ja sámi vuodđoskuvlaoahpaheaddjioahpu rámmaplána lánkaásahus dohkkehuvo. Njuolggadusat galget báidnit ášahusaid prográmma- ja fágaplánaid. Sámediggi ja Máhttodepartemeanta leat konsultašuvnnaid bokte soahpan sámi sisdoalu ođđa vuodđoskuvlaoahpaheaddjioahpuide. Earret eará galget buot studeanttat nationála vuodđoskuvlaoahpaheaddjioahpus oahppat sámiid birra álgoálbmogin. Dál lea dušše Sámi allaskuvllas sámi vuodđoskuvlaoahpaheaddjioahppu. Dat geatnegahtta universitehtaid ja allaskuvllaid miehtá riikka fátmastit iežas oahpahusplánaide dieđuid sámiid ja sámiid dili birra. Sámediggi lea duhtavaš dáiguin bohtosiiguin.

Sámediggi evttohi sámi ovddasteaddji oahpaheaddjioahpu ođastanálggaheami čuovusjovkui. Máhttodepartemeanta dieđihii maŋnel ahte sámi ovddasteaddji galgá dušše váldot mielde joavkku bargui go galget meannudit sámi áššiid. Sámediggi celkkii departementii ahte sámi ovddasteaddji galgá leat dievaslaš miellahttu čuovusjoavkkus. Miellahttu ferte nammaduvvot seamma ládje go eará miellahttu. Maŋnel dan cealkámuša viiddiduvvui čuovusjoavku Sámedikki ovddasteaddjievttahasain.

Sámi dulkaohppu

Sámedikkis lea leamaš čoaħkkin Ođasmahttin- ja hálldahusdepartemeanttain (OHD) sámi dulkaohpu ja sámi dulkkaid autorisašuvnna birra. Čoaħkkinis ledje earret departemeantta ja sámediggeráđi maiddá Sámi allaskuvla, Bádáddjo allaskuvla, Davvi-Trøndelaga allaskuvla ja Oslo allaskuvla. Čoaħkkinis ledje ovttaoaivilis ahte Sámi allaskuvla oázžu barggu čielggadit bohttevaš sámi dulka- ja jorgalanoahpu.

Dan botta go vuordit ahte ášahuvvo bastevaš sámi dulkaohppu, de áigu Oslo allaskuvlla dulkaohppui váldit sisa ovttá davvisámegielloavkku mii álgá oahpuin 2011:s, jus doarvái ohccit nákejit guovttegielat sisaváldingeahččaleami.

Váikkuhangaskaoamit

Doarjja fágalaš gelbbolašvuođa bajideapmái

Doarjjaortnega mihttomearri

- Buoret gelbbolašvuohta oahpahusa birra sámegielas dahje sámi fágain vuodđooahpahasas, allaskuvllain ja universitehtain.

Bušeahhta 800 000 ru. Ii oktage ohcan bohtán sisa dán ortnegii. Sámediggi dievasčoaħkkin sirddii ruđaid alit oahpu stipeanddaide.

Stipeanda alit ohppui

Doarjjaortnega mihttomearri:

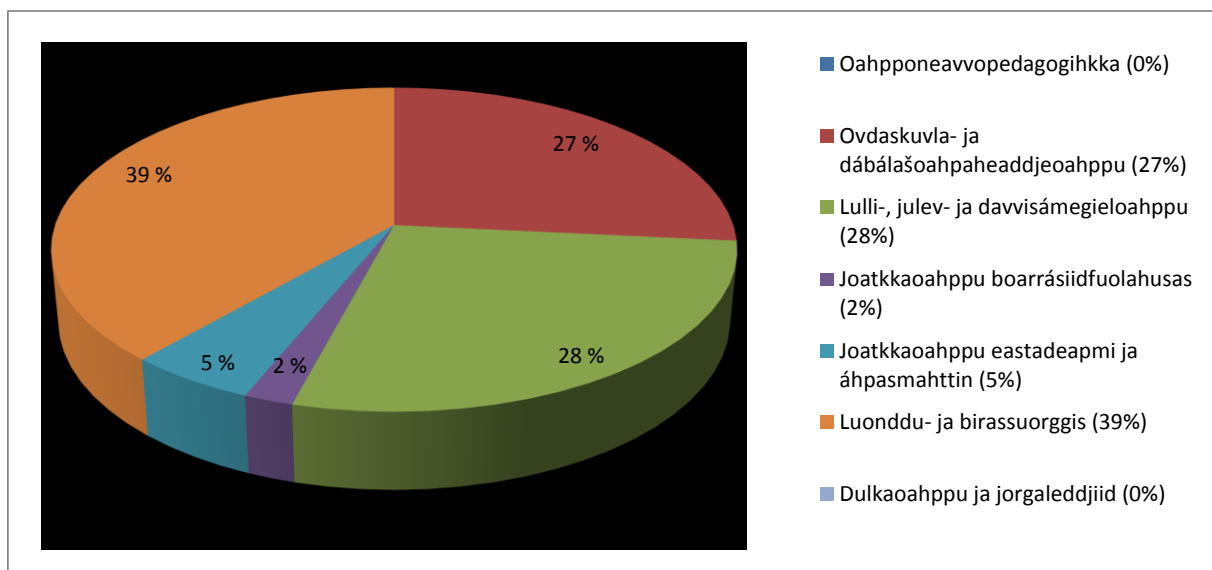
- Sámegielat fágaolbmuid rekrutteren iešguđetge fágasurggiid siskkoalbe.

Bušeahhta: 2 350 000 ru
 Geavahan: 2 443 500 ru
 Galle ohcama oktiibuot: 200

Tabella: Juogadeapmi oahpposuorggit, galle ohcama, juolludeamit ja ruvno

Juogadeapmi	Galle ohcama	Juolluduvvon	Ruvno
Oahpponeavvopedagogihkka	0	0	0
Ovdaskuvla- ja dábálašoahpaheaddjit	33	19	648 800
Lulli-, julev- ja davvisámegiella	68	47	673 900
Joatkkaoahppu boarrásiidfuolahusas	2	2	49 600
Joatkkaoahppu eastadeami ja áhpásmahttima sikkobealde	6	6	128 800
Alit oahppu luonddu- ja birassuorggis	45	41	942 400
Dulkaoahppu ja jorgaleaddjit	0	0	0
Vuoruhemiid olggobealde (m.m.)	46	0	0
SUBMI	200	115	2 443 500

Govus dás vuolábealde čájeha 2010 juolluduvvon stipeandaid juogadeami dain iešguđet stipeandaortnegiin.

Dutkan

Alit oahpu máhttguovddáš

Máhttodepartemeanta pláne ásahit máhttguovddáša alit oahpu várás, ja dat plánejuvvo biddjot Norgga Dutkanráđđái. Leat miehtan ahte Sámediggi galgá váldot searvá čuovvovaš osiin viidásit proseassas:

Sihkkarastin dihte ahte Máhttodepartemeantta bargoprográmma bures goziha sámi dimenšuvnna, de áigu Norgga Dutkanráđđi oažžut sadjái čoačkkima Sámedikkiin ja sámi dutkanbirrasiiguin mat doaimmahit oahppodutkama.

Guovddáša geavaheaddjiráđis galgá leat sámi ovddasteaddji

St.dieđáhus. nr. 30 (2008-2009) Klima for forskning (Klimáhtta dutkamii)

Mii leat čáđahan konsultašuvnnaid ja bohtán ovttamielalašvuhtii ráđđehusa dutkandieđáhusa doaimmaid birra. Dieđáhusas bohtá ovdan ahte ráđđehus áigu nammadit lávdegotti mii galgá čielggadit sámi dutkama

ja álgoálbmotdutkanama ovdánandovdomearkkaid, dárbbuid ja mihttomeriid, das maiddá strategalaš ovttasbarggu, ášahus- ja fierpmádathuksema rámmaid. Dát lea njuolgačuovvoleapmi sámediggeráđi ášahusdieđáhusa vuoruhuvvon doaimmain.

Lávdegoddi buktá čielggadeami ovdal 31.12.2011.

Regiovnnaš dutkanfoanda

Konsultašuvnnaid vuodul Máhttodepartemeanttain lea Sámediggi nammadan lahtu ja várrelahtu Gaska-Norgga foandaregiovdnii ja Davvi-Norgga foandaregiovdnii.

3 Giella

Sámegiela suodjaleapmi ja ovddideapmi lea deatalaš sámi kultuvrra boahteáigái. Danne lea Sámedikkis váldomihttomearrin buktit oidnosii ja nannet sámegiela geavaheami. Dálá giellaarenaid ferte bisuhit ja ovddidit, ja ferte láchit diliid nu ahte ášahuvvojit ođđa arenat. Guovlluin gos sámegiella lea rašis dilis, ferte bargat giela ealáskahttimiin. Ja guovlluin gos sámegiella lea beaivválaš giella, ferte giela ovddidit ja nannet.

Sámedikkis leat iešguđetlágan barggut dáid mihttomeriid olláshuhtimis. Mii ovttasbargat ráđdehusain sámegielaide doaibmaplána čuovvolemiin, ja mii rávvet ja bagadallat sámegiela tearpmaid ja báikenamaid birra. Oažžun dihte tearbma barggu njuovžileabbo lea Sámediggi ovddidan ovttasbargovugiid Sámi giellalávdegottiin. Dasto juolludit guovtterielašvuodadoarjaga suohkaniidda ja fylkasuohkaniidda, doarjaga sámi giellaguovddážiidda ja giellaproševttaide sihke siskkobalde ja olggobealde sámegiela hálddašanguovllu.

Sámedikki giellastivra

Sámediggeráđđi lea nammadan Sámedikki giellastivrra. Sámediggeráđđi lea mearridan ahte giellastivrra doaibma galgá evaluerejuvvot vai oaidnit dárbbaha go rievdadit maide. Danne lea giellastivra nammaduvvon dušše guovtti jahkái, 2010 ja 2011. Seammás lea Sámi parlamentáralaš ráđđi (SPR) čielggadeame galgá go ášahit davviriikkalaš giellafágalaš guovddáža. Dát čielggadeapmi galgá gárvánit 2011:s. Čielggadeami boadus govvida de makkár davviriikkalaš giellaovttasbargu šaddá boahteáiggis.

Sámedikki giellastivrras leat vihtta lahtu, sihke davvi-, julev- ja lullisámi guovllus. Daid searvvis leat golmmas mielde Sámi giellalávdegottis, okta juohke giellajoavkkus.

Sámedikki giellastivrras leat leamaš guokte stivračoahkkima 2010:s, ja leat meannudan guhtta ášši. Giellastivra lei oahppomátkkis Anáris, gos besse gullat mot suomabeale Sámis leat bargan anársámegiela ovddidemiin. Giellastivra lea addán fágalaš ráđiid ođđa gielladieđáhusa birra ja guovtterielašvuodadoarjaga juolludaneavttuid ektui.

Sámegielaide doaibmaplána čuovvoleapmi

Sámedigái juolluduvvui 3,5 miljon ruvno Ráđdehusa sámegielaide doaibmaplána čuovvoleapmái. Dat ruhta juhkkovuvvui bušeahtas alit oahpu stipeanddaide, giellaproševttaide, sámi almmuhusaide, Sámi lohanguovddáži ja sámi oahpponeavvoportála ovddidanprošektii. Sámi oahpponeavvoportála oáččui stuorámus oasi, 1 500 000 ru.

Sámediggi lea vuoruhan oahpponeavvuid maŋgel sámi oahpponeavvuid evaluereama 2007:s. Evalueren čájehii ahte váilot olu oahpponeavvut, ja maiddá ahte lei beare heajos diehtujuohkin oahpponeavvuid birra. Danne oáččui oahpponeavvoportála prošeakta stuorámus oasi ruđain. Okta mihttu portálain lea ahte buot sámi oahpponeavvut galget gávdnot doppe.

Doaibmaplána čuovvolettiin lea Sámedikkis leamaš lagas gulahallan Ođasmahttin-, hálddahuš- ja girkodepartemeanttain (OHD), mas lea doaibmaplána koordinerenovvdasvástádus. Leat maiddá leamaš čoahkkimat eará departemeanttaiguin ja direktoráhtaiguin. Viidáseappot lea Sámediggi veahkkin bargan diehtujuohkimiin ja gulahallan doaibmaplána čuovvoleami birra geavaheddjiiguin. Earret eará lea Sámediggi oassálastán ovttas OHD:in miniseminárii maid Aajege, Sámi giellaguovddáš Rørosas, lágidi.

Bargu sámegeielain

Elgá skuvla

Sámediggeráđđi juolludii 500 000 ru doarjaga giellabargguid, tearbmaovddideami ja boahhtevaš oahpponeavvoráhkadeami goluid gokčamáii Elgá skuvllas. Dat galgá sihkkarastit ahte oahppit geat ledje mielde ealáskahttinprošeavttas Elgá skuvllas besset čadahit olles skuvlla lullisámegeielain vuosttašgiellan.

Sámi čállindárkkistanreaidu – Divvun

Divvunreaidu mas lea lullisámi čállindárkkisteaddji, almmuhuvvui 2010:s. Divvun lea čoahkki mas leat korrektuvrareaidut sámegeillii, ja reaiduin lea stávendárkkisteapmi ja automáhtalaš sátnjeuohkin. Dat leat dábáleamos čállinveahkkereaidut buot golmma sámegeillii.

Divvun-reaidu lullisámegeillii lea čoahkki mas leat áibbas odđa veahkkeneavvut lullisápmelaččaide, ja lea oassin ángiruššamis ovdánahttit lullisámegeiela. Korrektuvrareaiddu vuodu sáhtta ja galgá geavahuvvot odđasit eará oktavuodain ovdánahttit odđa veahkkeneavvuid. Davvisámegeielas gávdno juo dárkilis automáhtalaš teakstaanalyseren, giellaoahppoprográmma ja elektrovnnalaš sátnegirjijt mat atnet dan seamma giellateknologiija. Gávdnojit maiddá veahkkeneavvut jorgaleddjiiide. Vuoddoresurssat mat gávdnojit Divvun-reaidus, sáhttet maid adnot ráhkadit seammalágan reaiddu lullisámegeiela várás. Divvun I ja II leat dássáži doaimman prošeaktan. 2011 rájes oázžu Divvun bistevaš ruhtadeami Ođasmahttin-, hálddahuš- ja girkodepartemeanttas (OHD), ja galgá gullat Romssa universitehtii.

Divvun-reaiddu leat nuvttá dáppe: www.divvun.no.

Sámegeiela geavaheami kárten – giellaikkadeapmi

Girjjázis Sámi logut muitalit 2 – kommenterejuvvon statistihka 2009, deattuhuvvo ahte ii gávdno statistihka mii čájeha galle bearraša ja ovttaskas olbmo geavahit sámegeiela beaivválašgiellan, dahje gallis máhttet giela. Go dakkár statistihka váilo, de lea váttis hábmet rivttes giellapolitiikka.

Máhtolašvuodaovddideami vuodul ja dutkama vuodul ovttá dahje eanet sámegeielaid geavaheami birra, sáhtta buorebut plánet sámegeielaid ángiruššama sihke báikkálaš ja servodatlaš dárbbu mielde. Danne áigu Sámediggi ovttas Ođasmahttin-, hálddahuš- ja girkodepartemeanttain (OHD) ja Máhtodepartemeanttain viidát kártet sámegeiela geavaheami. Giellaikkadeami mihttomearri lea earret eará oaidnit galles hupmet daid iešguđetge sámegeielaid ja makkár stáhtus gielas lea ovttaskas geavaheaddjis. Iskkadeapmi geavaha sihke kvantitatiiva ja kvalitatiiva metoda. Iskkadanbargu lea álggahuvvon. Iskkadeapmi galgá loahpahuovvot ovdal 2011 loahpa.

Davviriikkalaš giellaovttasbargu

Sámediggi lea Sámi parlamentáralaš ráđi bokte álggahan oktasaš davviriikkalaš giellaovttasbarggu mas ulbmil lea ásahtit davviriikkalaš sámi giellaguovddáža. Suoma sámedikkis lea ovddasvástádus čadahit ovdaprošeavtta mii galgá hábmet vuodá ásaheapmái. Ovdaprošeakta lea ožžon Interreg-ruhtadeami buot golmma riikkas, ja galgá leat čadahuvvon ovdal suoidnemánu 2011.

Nuortalašgielat

Sámediggi lea buktán cealkámuša nuortasámegeielaid seailuheami birra bargoplána bargui mii čuovvu Oktasaššiehtadusa maid norgga ja ruošša olgoriikadepartemeanttat vuolláičálle skábmamánu 2010. Bargoplánii evttohuvvojit doaimmat nugo ásahtit ja ovddidit oktasaš arenaid álgoálbmot kultuvrii, ”Program for kultursamarbeidet mellom Kultur- og Kirke departement i Kongeriket Norge og Kulturministeriet i Den Russiske Føderasjon for perioden 2010–2012” vuodul. Oktasašjulggastusa bargoplánain leat bargame dál ja dat galgá gárvvistuvvot oanehis áiggis. Dat galgá vuosttaš vuorus doaimmat 2011:s ja 2012:s.

Sámegeielat deaivadanbáikkid sámi mánáide ja nuoraide

Sámediggi, Mánáid-, dásseárvo- ja searvadahttindepartemeanta (MDD) ja Ođasmahttin-, hálddahuš- ja girkodepartemeanta (OHD) leat ásahan ovttasbarggu sámegeielat deaivadanbáikkiid birra sámi mánáide ja nuoraide. Fáttá birra galgá dollot konferánsa 2011:s.

Sámi nuoraid neahttabáikki boahhtevaš organiseren

Sámediggi, Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi, Mánáid-, dásseárvo- ja searvadahttindeparteameanta (MDD) ja Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeanta (OHD) leat lágidan miniseminára sámi nuoraid neahttabáikki boahhtevaš organiserema birra. Sámi nuoraidorganisašuvnnat ledje bovdejuvvon seminárii ja galget leat fárus viidasit proseassas dakkár neahttabáikki ásaheamis.

Lohkan- ja čállinveahkki

- Sámedikkis lea leamaš čoahkkin Finnmárkku fylkasuohkana seniorráđiin ja digaštallan áigeuovdilis čuolmmaid main Finnmárkku boarrásat beroštit. Lea maiddá doallan čoahkkima pensunistaservviiguin ja oahppováilliid servviiguin Finnmárkkus lohkan- ja čállinveahki birra sámegeilat boarrásiidda. Čoahkkimat leat oassin Sámedikki barggus čalmmustahttit ahte sámi boarrásat leat dehálaš resursan servodahkii. Cealkámušat ja oktavuodaásaheapmi lea dehálaš viidasit bargui Sámedikki boarrásiidpolitihka hábmemis.

Sámediggi lea leamaš álgaheaddji čoahkkimis sámegeiela hálddašanguovllu suohkaniiguin Finnmárkkus, suohkaniid boarrásiidráđiiguin ja Uskav ja Oahppováilliid servviiguin boarrásiid doaibmabijuid birra lohkan- ja čállinveahki ektui. Sámediggi háliida ovttasbarggu sámegeiela hálddašanguovllu viđa suohkaniiguin Finnmárkkus lohkan- ja čállinveahki birra sámi boarrásiidda.

Tearbmabargu

Sámediggi addá beaivválaččat rávvagiid sihke siskkáldasat Sámedikkis ja earáide sámegeiela sániid, tearpmaid, ásaheamis ja namahusaid geavaheamis.

Sámediggi lea ásaheame ođđa ja buoret sátne- ja tearbmabáŋkku. Dat galgá šaddat álkibut, viidábut ja miellagiddevaččabut ohcanreaidu buohkaide geat barget sámegeielain.

Sámediggi lea ovdánahttan ovttasbargohámiid Sámi giellalávdegottiin buoridan dihte tearbmabarggu čadaheami. Sámi giellalávdegoddi lea organiserjuvvon Sámi parlamentáralaš ráđđái. Lávdegotti davviriikkalaš tearbmajoavkkut dohkkehit tearbmalisttuid maid Sámediggi lea ráhkadan.

Sámediggi lea čohkken buot tearbmalisttuid mat leat ráhkaduvvon. Eanaš listtut gávdnojit dušše davvisámegeilli ja berreše jorgaluvvot julev- ja lullisámegeilli. Muhto lea váttis gávdnat jorgaleddjiid dain sámegeielguovluin, go doppe gávdnojit unnán giellabargit.

Sámediggeráđđi lea geargan jorgaleames terminologijalisttu Riikaantikvára ohcanprográmmas kulturmuittuid ohcamis, Askeladden dárogeielas sámegeilli. Dat mii dál lea vel báhcán ovdal go lea gárvis, lea dohkkeheapmi davviriikkalaš tearbmajoavkkus. Sámediggi sávvá ahte dat ohcanprográmma áiggi mielde almmuhuvvošii maiddá julev- ja lullisámegeilli, go dat livččii nannet vejolašvuoda geavahit min iežamet giela ođđa arenain.

Sámediggi lea čadahan proševtta lullisámi servodatfágatearpmaid čohkkemiin mat leat ráhkaduvvon vuodđoskuvlla 5.-7. luohká oahpponeavvuid vuodul

Sámediggi lea maiddá čadahan proševtta davvisámegeiela luonddufága tearbmalisttu ráhkademiin. Girji”Arctic climate impact assessment” jorgaleapmi lea leamaš vuodđodokumeanta dán barggus.

Sámediggi lea jorgalan buot departemeanttaid namaid davvi- ja lullisámegeilli, ja lea álggahan barggu jorgalahttit daid julevsámegeilli.

Sámi báikenamat

Sámediggi lea rávven sámi báikenamaid geavaheami birra journalisttaide, gielddaide ja earáide geat barget sámi báikenamaiguin. Leat addán dieđuid mearrádušaid birra mot galgá čállit almmolaš čujuhusaid, čoahkkebáikkiid, gilážiid, gielddalaš geinnuid, gáhtaide ja sullasaččaid namaid.

Sámediggi lea 2010:s earret eará rávven álbmotmehciid Rago ja Rohkunbori sámi namaid birra, ja suodjeguovlluid Njemenjáiku (Kvænangsbotn) ja Návetvuopmi (Navitdalen) sámi namaid birra.

Stáhta kártadoaimmahat lea 2010:s ovttas GeoForumiin lágidan fylkkaid mielde kurssaid suohkaniidda matrikkel- ja báikenammalága birra. Sámedikkis lea leamaš sátnevuorru sámi báikenamaid birra dain kurssain Nordlánddas, Romssas ja Finnmárkkus.

Sámediggi lea ovttas Stáhta kártadoaimmahagain lágidan kurssa Stáhta kártadoaimmahaga kártaprográmma SSRsak geavaheami birra sámi giellaguovddážiidda ja earáide geat leat bargame báikenammaproševttaiguin. Dat lea oassi barggus oččodit eanet sámi báikenamaid almmolaš kártaide.

Sámediggi oassálasttii lávdedigaštallamis Deanu gieldda sámi báikenamaid birra gidđat 2010.

Sámediggi lei 2010 ovttasrádičoahkkimis Stáhta kártadoaimmahaga ja Norgga giellaráđi báikenammabálvalusa gaskkas Kristiansandas čakčamánu. Doppe digaštalle čuolmmaid báikenamaid mearrádusaid ektui Norggas, ja gulahallama Stáhta kártadoaimmahaga ja báikenammabálvalusa gaskkas.

Snåasa suohkan oaččui Gonagasa stáhtaráđi bokte dohkkehuvvot sámi nama suohkaniid. Suohkana namma lea dál Snåasa kommune/ Snåasen tjielte. Sámediggi lea buktán rávvagiid dán sámi nammii. Hábmere suohkan lea sádden sisa ohcama departementii oažžut dohkkehuvvot sámi nama suohkaniid. Sámediggi lea dán áššis maid rávven nama hárrái. Sámediggi lea maidđái jerran Divttasvuona suohkanis leat go plánat ohcat sin sámi nama dohkkehuvvot Gonagasas stáhtarádis.

Sámediggi oassálasttii riikkaidgaskasaš konferánsii álgoálbmotnamaid birra, ICIPN 2010, maid Sámi allaskuvla lágidiid. Doppe digaštalle áššiid earenoamážit álgoálbmotguovlluid báikenamaid birra miehtá máilmmi.

Guovttegielalašvuoda doarjagat suohkaniidda

Doarjjaortnega mihttomearri:

- Sámegiela hálddašanguovllu álbmot galgá oažžut bálvalusaid sámegilliid, sihke čálalaččat ja njálmmálaččat.
- Suohkanat aktiivvalaččat mielde sámegiela ovddidanbarggus

Sámediggi čadahii 2009:s evaluerema sámegiela hálddašanguovllu suohkaniid ja fylkasuohkaniid guovttegielalašvuodadoarjaga geavaheami birra. Dan evaluerema vuodul ráhkadii Sámediggi ođđa juolludaneavttuid evttohusa guovttegielalašvuodadoarjagiid. Evttohus ođđa meroštallannjuolggadusaide ja juolludaneavttuide lei gulaskuddamis čakčat 2010. Ođđa juolludaneavttuid hábmenproseassa oktavuodas lágidiid Sámediggi seminára gos suohkanat ja fylkasuohkanat besse buktit oaiviliid ođđa juolludaneavttuid evttohussii. Dat cealkámušat galget meannuduvvot sámediggerádis ođđajagimánus ja ođđa juolludaneavttut galget dohkkehuvvot Sámedikki dievasčoahkkimis njukčamánu 2011.

2010 bušehtas lei 40 671 000 ru várrejuvnon suohkaniid guovttegielalašvuhtii. Sámegiela hálddašanguovlui gullet 31.12.2010:s ovcci suohkana.

Suohkanat galget ovdal 1.8.2011 raporteret 2010 doarjaga geavaheami birra.

2009 ovddas raporterejit suohkanat ahte guovttegielalašvuodaruhta lea geavahuvvon earret eará bálvalussii, bargiid oahpahussii, jorgaleapmái, galbemii ja sámegiela visuálalaš čálmusteapmái. Sámediggi oaidná suohkaniid ja fylkasuohkaniid raporttain ahte hálddašansuohkaniin ja fylkasuohkaniin leat iešguđetlágan hástalusat ja čuolmmat. Suohkaniin leat iešguđetlágan dárbbut ja geavahit ruđaid iešguđet ládje. Muhtun suohkanat geavahit olu ruđa bálvalit álbmoga sámegilliid. Seammás lea eará suohkaniin dárbu buoridit álbmoga ja bargiid sámegielgelbbolašvuoda jus galggaš leat jerru sámegielbálvalussii.

Sámediggi doalai 2010:s čoahkkimiid muhtun suohkaniiguin sámegiela hálddašanguovllus. Sámediggi lea maidđái doallan čoahkkimiid suohkaniiguin mat leat bivdán oažžut eanet dieđuid das ahte makkár váikkuhusat leat go searvá sámegiela hálddašanguovlui.

Guovttegielalašvuoda doarjagat fylkasuohkaniidda

Doarjjaortnega mihttomearri:

- Almmolašvuolta galgá bálvalit sámegiela hálddašanguovllu sámi álbmoga sámegillii čálalaččat ja njálmmálaččat.
- 2010 bušeahtas lei 5 100 000 ru várrejuvvon guovttegielalašvuhtii dan 4 fylkasuohkaniin gos leat suohkanat sámegiela hálddašanguovllus.

2009 ovddas raporterejit fylkasuohkanat ahte guovttegielalašvuodaruhta lea geavahuvvon earret eará bálvalussii, jorgaleapmái, galbemii ja sámegiela visuálalaš čalmmusteapmái. Sámediggi oaidná suohkaniid ja fylkasuohkaniid raporttain ahte hálddašansuohkaniin ja fylkasuohkaniin leat iešguđetlágan hástalusat ja čuolmmat.

Sámi giellaguovddážit

Doarjjaortnega mihttomearri:

- Sámegiella gullo ja oidno giellaguovddážiid doaibmaguovllus

2010 bušeahtas lei 5 500 000 ru várrejuvvon dan 10 sámi giellaguovddážiin. Sámediggi juolludii doaibmadoarjaga daidda giellaguovddážiidda 2010:s.

Sámediggi doalai 2010:s čoahkkimiid mánggain giellabirrasii mat háliidedje eanet dieđuid giellaguovddážiid ásaheami birra, ja Sámediggi searvá jahkásaš giellaguovddášdeavvemiide. Sámedikkis lea leamaš álgočoahkkimat Aajege sámi giellaguovddážiin Rørosas foruma/fierpmádaga ásaheami birra lullisámi giellabargui. Sámedikki mielas lea hui buorre go Aajege lea vuolgahan dan ja oaidná hui dehálažžan ahte ásaheami eanet arenat gos lullisámegiella geavahuvvo, ovddiduvvo ja nannejuvvo. Sámediggi áigu ain viidásit gulahallat giellaguovddážiin dakkár ásaheami hárrái.

Giellaguovddážit galget ovdal 1.8.2011 raporteret 2010 doarjaga geavaheami birra.

2009 ovddas raporterejit giellaguovddážit ahte sii barget sámegiela ovddidemiin ja nannemiin Sámedikki doarjaga mihttomeari mielde.

Sámediggi oaidná raporttain ahte giellaguovddážiin leat iešguđetlágan hástalusat ja čuolmmat. Giellaguovddážiin leat sierralágan dárbbut ja geavahit doarjaga iešguđet ládje. Guovddážit barget mihtomeriid guvlui ja sis leat iešguđetlágan doaimmat mat deattuhit sihke sámegiela oahppama ja geavaheami. Seammás leat guovllut gos guovddážit fertet vuoruhit giela ealáskahttima ja movttiidahttit álbmoga oahppat giela.

Giellaproševttat

2010:s lei várrejuvvon 2 450 000 ru giellaproševttaide sámegiela hálddašanguovllus, ja 4 160 000 giellaproševttaide olggobealde hálddašanguovllu.

Oktiibuot dagahii dat 52 ohcama gos ohccojuvvui 13 697 744 ru ovddas. 41 ohcci ožžo prošektadoarjaga oktiibuot 6 698 500 ovddas.

Govus čájeha mot juolluduvvon prošektadoarjja lea juhkojuvvon suohkaniid gaskkas sámegiela hálddašanguovllus, 2008 - 2010.

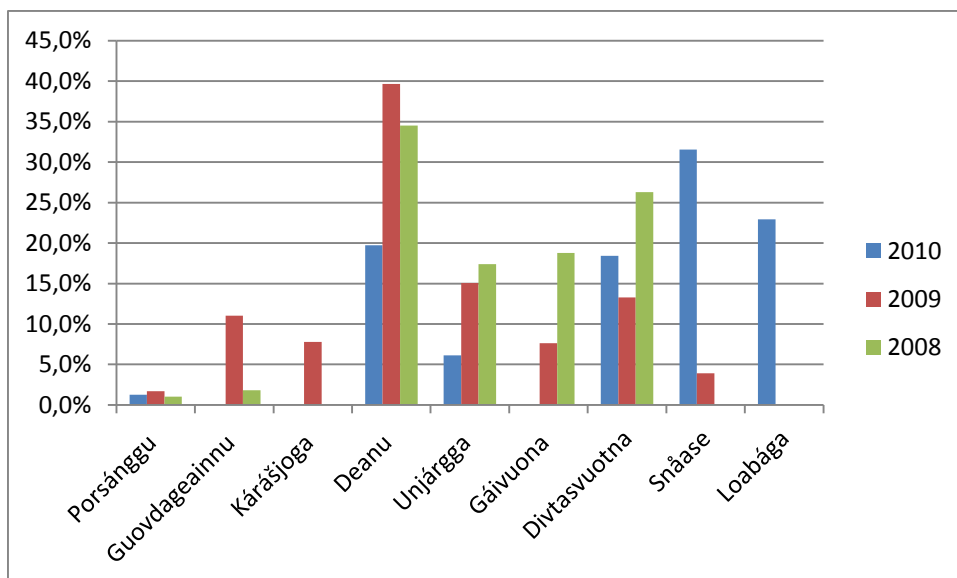
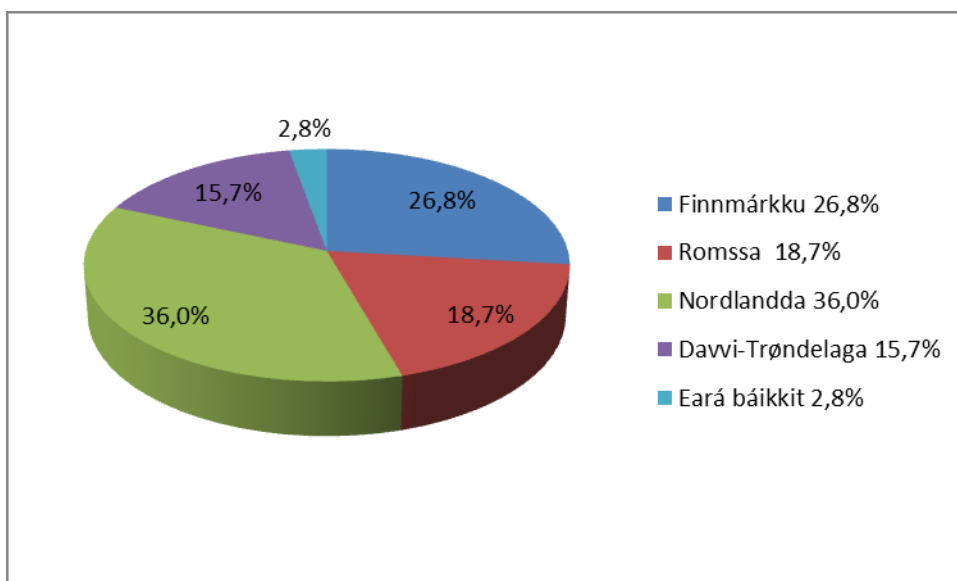

Diagramma čájeha mot prošektadoarjja lea juhkkovuvvon fylkkaid gaskkas olggobealde sámegeala hálddašanguovllu 2010:s.

4 Kultuvra

Sámedikki váldomihttomearrin sámi kultuvrra ektui lea oažžut ealli ja juohkelágan sámi dáidda- ja kultureallima. Go leat ealli ja árjjalaš sámi deaivvadansajit, kulturásahusat ja museat de dat váikkuha ealli báikegottiid bisuheami gos olbmot háliidit ássat. Mii háliidit ahte sámi kultuvra adnojuvvo árvvus báikegottiin. Mii oaidnit ahte lea deatalaš go lea rikkis sámi dáidda- ja kulturdoaimmat, valáštallandoaimmat, kulturdoaimmat mánáide ja nuoraide ja buorre bibliotekafálaldat.

Olahan dihte dáid mihttomeriid, de bargat mii ovttas ollu aktevrraiguin nugo sámi organisašuvnnaiguin, áhahusaiguin, guovddáš eiseválddiiguin ja ovttaskas olbmuiguin. Mii addit doarjaga sámi museaid, kulturorganisašuvnnaid, girjebussiid doibmii, govvasárggusráidduide, girjjálašvuhtii, musihkkii, mánáide ja nuoraide ja sámi dáiddáriidda.

Ovttasbargu sierra aktevrraiguin

Sámediggi dárbbasa gulahallat guovddáš ja báikkálaš eiseválddiiguin ja eará aktevrraiguin bargadettiin sámi kultuvrra suodjalemiin ja nannemiin.

Sámedikkis leat juohke jahkebealis hálddahaslaš gulahallančoahkkimat Kulturdepartemeanttain, goas bušeahtta ja eará áigeiguovdilis áššit guorahallojuvvojit. Ovdamearkan áššiin mat leat guorahallojuvvon 2010:s leat speallanruđat, sámi mediafálaldat, sámi filmmat, ABM-ovddideami odđasis organiseren, huksenáššit ja davviguovlluid kulturovttasbarggu doaibmaplána.

Sámediggi doallá jeavddalaččat gulahallančoahkkimiid sámi kulturásahusaiguin ja -organisašuvnnaiguin mat ožžot doarjaga Sámedikki bušeahtas. Čoahkkimiin lea gaskaneas dieđuid juohkin ja fágalaš guorahallamat.

Sámi kulturviesut ja kulturgaskkustanásahusat

Sámedikkis lávejit leat čoahkkimat jeavddalaččat sámi kulturásahusaiguin gos guorahallat áššiid mat gusket ásahusdieđáhusa čuovvoleapmái ja eará áigeiguovdilis áššit. Sámi kulturviesut leat deatalaččat sámi kultureallima oainnusmahttimii ja doibmet sámi kultuvrra ovddidanarenan.

Sámedikkis lea leamaš čoahkkim Várdobáiki sámi guovddážiin mas fáddán lei ásahusdieđáhusa čuovvoleapmi. Ásahusdieđáhusas evttohuvvo ahte mánga ásahusa oččošedje oktasaš doaibmaorganisašuvnna Várdobáikki oktavuhtii. Várdobáiki dovddahii ahte dorjot evttohusaid mat leat ásahusdieđáhusas. Gállogieddi lea biddjojuvvon Várdobáikkiin oktii 01.01.10. Álgga lea válđojuvvon das ahte Várdobáiki odđasis organiserejuvvošii priváhta oasussearvvis searvin mas válđoáššis lea almmolaš eaiggát. Dasto lea válđojuvvon álgga ovttasbargui Márkomeanu ja Beaveálggu ja Várdobáikki gaskka hálddahaslaš doaimmaid ektui.

Sámedikkis lea leamaš čoahkkim Sijti Jarnein. Čoahkkimis ovddidii stivra odđa njuolggadusevttohusa vuodđudussii. Odđa njuolggadusain oainnusmahttojuvvo eanet oktavuhta vuodđudusa ja almmolaš rolla gaskka juolludeaddji eiseváldin. Sihke Sámediggái ja Norlánda fylkkagildii šaddá stivrasadji odđa njuolggadusevttohusa mielde.

Sámediggi lea deaivvadan guvttiin servviin, Áltta Siida OS ja Áltta Sámi giellaguovddáš OS. Sámediggi válđdii čoahkkima čuovvolan dihte juolludusa maid dat guokte searvvi leaba ožžon, geahčadan dihte ahte livččii go vejolašvuhta náitit oktii servviid. Searvvit čilgejedje ahte leat doallan oktasaš čoahkkimiid, gos leat ságastallan ovttastahttima birra ja nannešii go dat servviid, ja sii čilgejedje doaimmaideaset birra. Sii eai leat konkluderen movtge vel, muhto sii háliidat nannet servviid báikkálaš fakkiin. Sámediggeráđdi deattuhii ahte ásahusdieđáhus bidjá muhtun čanastagaid, muhto deataleamos lea dat ahte gávdnet dakkár organisašuvdnahámi mii lea ulbmillaš goappašagaide.

Dál leat čadáhuvvomin konsultašuvnnat Sámedikki ja Kulturdepartemeantta gaskka viessoláigoruhtadeami birra. Sámediggi lea leamaš Sámediggeráđi sámi ásahusdieđáhusas posiitiiva viessoláigoruhtadeapmái ruhtadanortnegin, dainna eavttuin ahte ásahuvvojat duohta konsultašuvnnat. Sámedikkis leat vuordamušat ahte konsultašuvnnat viessoláigoruhtadeamis čilgešedje rollaid ja ovddasvástádusa Sámedikki ja departemeantta gaskka.

Sámedikkis lea beroštupmi go guoská viessoláigoruhtadeapmái ruhtadanortnegin sámi ásahusvistiid várás ahte Sámedikki iežas vuoruheamit odđa sámi ásahusvistiid duohtandahkamis čuovvoluvvojat, Sámedikkiin konsulterevuovo sisdoalu, viidodaga ja ekonomalaš rámmaid birra, ovttaskas proševtta ektui maŋŋá go lagat dárboárvvoštallan ja huksenprográmma leat dahkkojuvvon, ja ahte odđa ásahusvistiid duohtan dahkan dáhphuvvá Sámedikki vuoruhallistta mielde ja einnostahtti rámmaid siskkobéalde.

Sámedikki doarjja kulturásahusaide buvttiha ollu bargosajiid sámi guovlluide. Dat leat bargosajit mat dárbbasit alla gelbbolašvuoda. Kulturvuđot ealahusat leat dávja báikkálaččat ja leat deatalaččat báikkálaš ja regionála ovddideapmái. Sámedikki doarjjaortnegat leat deatalaččat dan dáfus ahte ekonomalaččat lea vejolaš bargat sámi kultuvrrain. Sámedikki doarjja kulturásahusaide váikkuha maiddá stuorát dihtomielalašvuoda sámi kultuvrra suodjaleami, ovddideami ja gaskkusteamis ektui. Almmolaš

váikkuhangaskaoamit mat dorjot sámi kulturbarggu leat mielde dohkkeheamen sámi kultuvrra ovddideami ja movttidahttimin bargat kultuvrrain.

Doarjja sámi kulturviesuide ja kulturgaskkustanáhusaide

Doarjjaortnega mihttomearri:

- Sámi kulturviesut mat oainnusmahttet sámi kultureallima ja doibmet sámi kultuvrra ovddidanarenan

Jagi 2010 bušehtas lei várrejuvvon 9 238 000 ru 14 sámi kulturvissui. Dat sámi kulturviesut mat ožžot juolludusaid Sámedikki bušehtas leat Norgga beale gielddain Sámis ja Oslos.

Kulturviesut galge mañimustá 01.08.10 raporteret jagi 2009 doarjaga geavaheami birra. Sámediggi lea 2010:s vásihan ahte muhtun sámi kulturviesut eai raportere daid áigemeriid sisa mat leat biddjojuvvon bušehtas. Leat biddjojuvvon čavgadet gáibádusat buohkaide mat ožžot njuolga doarjaga Sámedikki bušehtas, dan ektui ahte deavdit eavttuid mat leat bušehtas.

Jagis 2010 raporterejit sámi kulturviesut ahte dat leat deatalaččat sámi kultureallima oainnusmahttimis ja ahte doibmet sámi kultuvrra ovddidanarenan.

Sámi festiválat

Sámi festiválat leat deatalaččat sámi- ja álgoálbmotkultuvrra oainnusmahttimis, gaskkusteamis ja ovddideamis. Sámedikkis leat jeavddalaččat čoahkkimat sámi festiválaiguin čilgen ja ságaškuššan dihte nubbi nubbaí áigeguovdilis áššiid birra. Sámedikkis lea leamaš čoahkkin Márkomeanuin. Dán čoahkkimis dovddahii Márkomeannu ahte lea posiitivvaš daid doaibmabijuide mat ásahusdieđáhusas gusket sidjiide. Sii deattuhedje maiddái man deatalaš livččii oažžut buvttadeaddjivirggi festivála váras.

Sámedikkis lea leamaš čoahkkin Riddu Riddu festiválain. Čoahkkima ulbmilin lei oažžut dieđuid Riddu Riddu boahteáiggi ángiruššamiid birra guovddášfestiválan. Sii muitaledje festivála historjjá, ja festivála mearkkašumi birra sámi kultuvrii ja eará álgoálbmogiid kultuvraide sihke regionalalaččat ja riikkaidgaskasaččat. Sii muitaledje maiddái sin ekonomalaš stáhtusa birra ja man deatalaš livččii oažžut einnostañvejolaš ekonomalaš rámmaid.

Guovdageainnu musihkkafestivála áigu ohat Kulturdepartemeanttas šaddat guovddášfestiválan. Go lea guovddášfestivála, de mearkkaša dat dan ahte stáhta, fylkkagiela ja isitgiela váikkuhit ovttas ekonomalaččat. Sámediggi mañida gáibádusas mii guoská festivála odđasis organiseremii sámi ásahusdieđáhusa ektui dassážiigo Guovdageainnu musihkkafestivála ohcan guovddášfestivála stáhtusa oažžumis lea čilgejuvvon.

Doarjja sámi festiválaide

Doarjjaortnega mihttomearri:

Sámi festiválat mat oainnusmahttet, gaskkustit ja ovddidit sámi kultuvrra ja álgoálbmotkultuvrra Jagi 2010 bušehtas lei várrejuvvon 2 951 000 ru sámi festiválaide. Sámi festiválat mat ožžot juolludusa Sámedikki bušehtas leat Evenáši, Gáivuona ja Guovdageainnu suohkanat ja Kárašjoga giela.

Festiválaid lágideaddjit galget mañimustá 01.08.10 raporteret jagi 2009 doarjaga geavaheamis. Sámediggi lea 2010:s vásihan ahte muhtun sámi festiválat eai raportere daid áigemeriid sisa mat leat biddjojuvvon bušehtas. Leat biddjojuvvon čavgadet gáibádusat buohkaide mat ožžot njuolga doarjaga Sámedikki bušehtas, dan ektui ahte deavdit eavttuid mat leat bušehtas

Jagi 2010 ektui raporterejit sámi festiválat ahte dat leat deatalaš deaivvadansajit mat sihke oainnusmahttet ja ovddidit sámi- ja álgoálbmogiid kultuvrra.

Sámi valáštallan

Sámediggi lea 2010:s laktán heargevuodjenlihtu, Sámi Heargevuodjin-Lihttu (SHL), njuolga doaibma- ja aktivitehtadoarjjaortnegii. Dat mearkkaša dan ahte leat golbma valáštallanorganisašuvnna mat ožžot

njuolga doarjaga Sámedikkis. Lassin SHL:ii dat leat Sámiid valáštallanlihttu-Norga/Samenes idrettsforbund-Norge (SVL-N) ja Sámi spábbačiekčanlihttu/Samisk fotballforbund (SSL).

Sámediggi oažžu jahkásaččat speallanruđaid Kulturdepartemeanttas. Doarjaga ulbmilin lea doarjut sierra sámi valáštallandoaimmaid bisuheami ja viidáset ovddideami árbevirolaš sámi kultuvrra oassin. Doarjja galgá válđoáššis geavahuvvot doaimmaide mánáid ja nuoraid várás. Dán vuodul lea Sámediggi juogadan jagi 2010 speallanruđaid ollásit SVL-Norgii. SVL-Norga lea geavahan dáid ruđaid sámi valáštallama láchčima ovddideapmái mánáid ja nuoraid várás, ja lea erenoamážit deattuhan heargevuodjima ja njoarostallama ovdánahttima.

Sámediggi lea deattuhan lagaš gulahallama sámi valáštallanorganisašuvnnaiguin, ja maiddái eará aktevrraiguin mat organiserejit valáštallama báikkálaččat, regionála dahje nationála dásis.

Sámi nuorat bovdejuvvojit juohke nuppi jagi guossesearvin Arctic Winter Games (AWG) doaluide. 2010:s lágiduvvui AWG Grande Prairies Canádas, ja sámi delegašuvnnas ledje oktiibuot 34 aktiivvalaš valáštallan- ja kulturbargi sihke Norgga, Ruota ja Suoma bealde Sámis. AWG guovddáš árvvut leat earret eará kultuvrra ja kulturáddejumi goziheapmi, ustivuohta ja iežas ja earáid árvvus atnin. Dáid árvvuid besset nuorat vásihit searvama bokte valáštallan- ja kulturdoaluide ovttas eará riikka ja kultuvrraid nuoraiguin, ja dicinna lágiin ožžot deatlaš neastti boahhteáiggi servodathuksejeddjin.

Oassin sámi nuoraid movttiidahttimis ánggiruššat valáštallamiin, lea Sámediggi 2010:s juohkán guokte 50 000 ruvdnosá stipeandda guovtti nuorra valáštallái. Jagi 2010 valáštallanstipeanda addojuvvui heargevuodjái Elle Risten Sara ja friijavaláštallái Henning Holti.

Doarjja sámi valáštallamii

Doarjjaortnega mihttomearri:

- Valáštallandoaimmat maid Sámiid valáštallanlihttu-Norga/Samenes idrettsforbund-Norge, Sámi Heargevuodjin-Lihttu/Saami Reendeer-Race Federation (SHL) ja Sámi spábbačiekčanlihttu /Samisk fotballforbund (SSL) lágídit doibmet fysálaš doaimmaid arenan ja doalahit oktavuodá sámi mánáid ja nuoraid gaskka, ja leat mielde hábmemin identitehta

2010:s lea várrejuvvon 2 416 000 ru doaibma- ja aktivitehtadoarjjan sámi valáštallanorganisašuvnnaide Sámiid valáštallanlihttu-Norga/Samenes idrettsforbund-Norge (SVL-N), Sámi spábbačiekčanlihttu /Samisk fotballforbund (SSL) ja Sámi Heargevuodjin-lihttu/Saami Reindeer-Race Federation (SHL). Diesa lassin oáččui Sámediggi 600 000 ru speallanruđaid Kulturdepartemeanttas. Dát ruđat juolluduvvojedje ollásit Sámiid valáštallanlihttu-Norga/Samenes idrettsforbund-Norge (SVL-N).

SVL-N, SSL ja SHL galget mañimustá 01.08.11 raporteret 2010 doaibma- ja aktivitehtadoarjaga geavaheami birra. SVL-N galgá mañimustá 20.01.11 raporteret jagi 2010 speallanruđaid geavaheami birra.

Jagis 2009 raporterejit sámi valáštallanorganisašuvnnat ahte sii fáallet identitehta hábmejeaddji astoáigefálaldaga ollu sámi guovlluin, erenoamážit nuorra sápmelaččaide. Valáštallanorganisašuvnnat deattuhit dasto ahte sámi valáštallan lea deatlaš kulturgaskusteaddji riikarájaid rastá.

Sámi teáhterat

Sámi teáhterat leat deatlaš arenat kulturvásiheapmái ja kulturgaskkusteapmái, ja sámegeiela geavaheapmái ja oainnusmahttimii. Sámediggi válđdii 01.07.10 badjelassas Beaivváš Sámi Našunálateáhtera eaggátoasi (ossosiid) Kulturdepartemeanttas. Teáhteris lea leamaš ollu jagiid negatiivvalaš bušeahttaovdáneapmi go buohtastahtta eará nationála ja regionála teáhteriiguin. Beaivváš lea guhkká bargan oazžut sierra teáhtervistti Guovdageidnui. Sámediggerádis leat leamaš mánga čoačkkima teáhtera mihttomeriid olahanbarggu ektui. Sámedikkis leat konsultašuvnnat Kulturdepartemeanttain viessoláigoruhtadeami birra. Sámediggi ii leat sáhtttán dáhkidit odđa vistti Beaivváš Sámi našunálateáhterii ovdal go eavttut dán ortnega várás leat sohppojuvvon.

Sámediggi bovdi Beaivváš Sámi Našunálateáhtera čoačkkimii Kulturdepartemeantta stáhtačállin

Jaffery Fjell'in ságaškuššan dihte teáhtera ekonomalaš dili ja hástalusaid birra, ja dárbbu birra oážžut ođđa teáhtervistti. Teáhter lea maiddái leamaš fáddán hálddahasdási čoahkkimiin Kulturdepartemeanttain.

Áarjelhsaemien Teatere mearridii jagi 2009 jahkečoahkkimis ođđasis organiseret almmolaš vuodđudussan jagis 2010. Sámediggerádis lea leamaš čoahkkin stivrajodiheddjiin proseassa birra mii lea jodus.

Doarjja sámi teáhteriidda

Doarjjaortnega mihttomearri:

- Ásahuvvon sámi teáhterat doibmet kulturvásihan- ja -gaskkustanarenan, ja sámegiela geavaheami ja oainnusmahttima arenan

Jagi 2010 bušehtas lei várrejuvvon 17 197 000 ru sámi teáhteriidda. Teáhterat galget manjimustá 01.08.10 raporteret jagi 2009 doarjaga geavaheami birra. Jagi 2010 ektui raporterejit sámi teáhterat ahte dat leat deatalaš kulturvásihan ja kulturgaskkustan arenat, ja sámegiela geavahan ja oainnusmahttima arenat.

Sámi publikašuvnnat

Doarjjaortnega mihttomearri:

- Ollu sámi publikašuvnnas čálalaš arenan buot golmma sámi čállingiela várás

Jagi 2010 bušehtas lei várrejuvvon 3 036 000 ru sámi publikašuvnnaide. 2010:s ožžo guokte ođđa publikašuvnna njuolga doarjaga Sámedikki bušehtas, "Sámis" ja "Daerpies Dierie/Máttásámi girkobláddi".

Girjebusset

Čakčamánu 2010 lei Sámedikkis čoahkkin sámi girjebussiiguin mat ožžot njuolga doarjaga Sámedikkis. Juohke girjebusse ovddasteaddji beasai mitalit iežas girjebusse doaimma ja hástalusaid birra. Sámediggi mitali Sámedikki bušehttaproseassa birra.

Doarjja girjebussiide

Doarjjaortnega mihttomearri:

- Bibliotekafálaldat mii lea álkidit olámuttus sámi geavaheddjiid ja earáid várás

Jagi 2010 bušehtas lei várrejuvvon 6 374 000 ru sámi girjebussiide.

Sámi girjebussiid investerendoarjja

Doarjjaortnega mihttomearri:

- Sámi girjebussefálaldaga bisuheapmi ja viiddideapmi

Jagi 2010 bušehtas lei várrejuvvon 2 000 000 ru sámi girjebussiide. Juolludus lei 2 000 000 ru. Ohcamat bohte 3 697 000 ru ovddas. Máttá-Trøndelága fylkkabibliotekii juolluduvvui 1 760 000 ru ođđa girjebusse investeremii. Guovdageainnu suohkanii juolluduvvui 200 000 ru ođđa girjebusse investeremii.

Sámi museat

Sámi museat eai leat ožžon ekonomalaš ávkki museaodastusas nugo lei vurdojuvvon. Jagi 2010 stáhtabušehtas ii lean sadji ekonomalaččat nannet sámi museaid. Dát duššastuhtá sakka museaid. Dán geažil leat Sámediggerádis leamaš mánga čoahkkima.

Sámedikki sámi museadoaimma oassečielggadusa čuoovoleapmi Davvi Norlánddas ja Romssas, lea Árranii Julevsáme guovdásj/Lulesamisk senter juolluduvvon 600 000 ru jagi 2010 reviderejuvvon bušehtas museadoaimma ásaheapmái bihtánsámi guovllus. Várdobáiki sámi guovddáži lea maiddái jagi 2010 reviderejuvvon bušehtas juolluduvvon 600 000 ru museadoaimma ásaheapmái Várdobáiki sámi guovddáži. Ája sámi guovddáš lea álggahan hukset iežas musea ja vuodđočájáhusa. Musea fárre sierra lanjaide 01.01.11 Davviálbmogiid guovddáži Olmmáivákkis.

Lea álggahuvvon proseassa dan ektui ahte Romssa ja Norlándda fylkkagielddat livčče mielde addimin doaibmaruđaid museaovttadagaide, nugo sámi museain lea Finnmárkkus, muhto almmá bohtosiid haga dán rádjai.

Vuodđudus Deanu ja Várjjaga museasiida lea ásahuvvon. Vuodđudus lea Várjjaga sámi musea, Deanu musea, Savio-musea ja Nuortasámi musea /Á'vv doaibmasearvi. Maŋimuš namuhuvvon museavistti rahpan ja vuodđočájáhus ii sáhte rahppojuvvot ovdal go áramusat geassit 2011. Dan geažil go vistti gárvvisteami oktavuodas šadde hástalusat, ja go vuodđočájáhusa golut ledje rehkenastojuvvon menddo unnin. Sámediggi lea juolludan vel 300 000 ru vuodđočájáhusa liigegoluide.

Statsbygg lea Sámedikki ávžžuhusa mielde plánegohtán odđa vistti sámi dáiddamuseai ja dárbbaslaččat divodit ja odasmahttit Sámi Vuorká-Dávviid däláš rusttega.

Áltá-Guovdageainnu ášši lea guovddáš sámi historjjas. Dát ášši ii leat plánalaččat duodaštuvvon. RiddoDuottarMuseat lea álggahan ovdaproševtta duodaštanguovddáza ásaheamis.

Saemien Sijte lea álgán prošekteret odđa museavistti Horjemtangeni Snoasas. Rehkenastojuvvo ahte visti lea gárvvis 2013:s. Saemien Sijte šaddet hástalusat dat lassánan doaibmagolut eanet doaimmaid geažil.

Logahallanreaidu Primus lea museačoahkkádusaid hálldašanvuogádat mii meannuda sierra museaobjevttaid seamma vuogádagas. Dán reaidu geavahit ollu museat. Sámi museaide lea hástalusat dat go Primusis ii sáhte geavahit sámi čálamearkkaid. Sámediggi, ABM-utvikling ja KulturIT leat ásahan bargojoavkku mii galgá bargat dan ala ahte oazžut davvisámegiela čálamearkkaid doaibmat Primusis. RiddoDuottarMuseas lea ovddasvástáduš proševtta geavataš ovdánahttimis.

Norgga Álbmotmusea ja Sámedikki gaskka lea álggahuvvon proseassa mii guoská vejolašvuodáide oazžut ruovttoluotta sámi museaávdnasiid ovttá dahje mángga sámi museai. Álggahuvvon proseassa duogázin lea álbmotmusea stivramearráduš mii guoská ruovttoluotta fievrreapmái. Lea ásahuvvon bargojoavku mii galgá viidáseappot bargat áššečuolmmain. Joavkkus leat Sámedikki, Norgga Álbmotmusea ja Sámi museasearvi ovddasteaddjit.

Sámediggi lea ovtasbargguin Finnmárkku fylkkagielddain ráhkadahtán dárboanalysa buot museaide mat leat Finnmárkkus. Raporttas čujuhuvvojit muhtun hástalusat ja dárbu sámi museain. Sámediggi áigu 2011:s ráhkadit sullasaš dárboanalysa eará sámi museaid várás. Ulbmilin lea oazžut geahčastaga dain dárbbuin ja hástalusain mat buot sámi museain leat. Sámediggi áigu geavahit dán vuodđoávdnasa viidáseappot museabarggus.

ABM-utvikling, arkiiva, bibliotekha ja museadirektoráhta galget biddjojuvvot Norgga kulturráđi vuollasažžan 01.01.11 rájes. Sámediggeráđdi lea bivdán čilgejumi das ahte movt sámi beroštumit gozihuvvojit dán ođđasis organiserema oktavuodas. Norgga kulturráđiin lea plánejuvvon čoahkkin ođđajagis 2011.

Doarjja museaide

Doarjjaortnega mihttomearri:

- Sámi museat mat gozihit, hálldašit ja gaskkustit sámi kulturhistorjja báikegottiin

Jagi 2010 bušehtas lei várrejuvvon 21 279 000 ru sámi museaide.

Museat galget maŋimustá 01.08.10 raporteret jagi 2009 doarjaga birra. Sámediggi lea 2010:s juolludan 21 279 000 ru sámi museaide. Sámi museat mat gullet dán ortnegii leat RiddoDuottarMuseat, Deanu ja Várjjaga museasiida, Davviálbmogiid guovddáš, Várdobáiki musea, Árran julevsáme guovdasj ja Saemien Sijte. Sámi museat raporterejit váikkuhangaskaomiid geavaheami birra museabargui, muhto maiddái doaimmaide mat leat mielde doarjumin sámi báikegottiid surggiin nugo kultuvra, báikkálaš kulturhistorjja duodašteapmi ja doaibmabijut mat leat mielde ovddideamen sámegeiela. Dát dávista Sámedikki ulbmili sámi museaid hárrái deatlaš servodataktevran.

UNESCO konvenšuvnna ávnnaskeahces kulturárbbi suodjaleami birra čuovvoleapmi

Stáhta arkiiva-, bibliotekha- ja museaguovddáš lea Kulturdepartemeanttas ožžon bargun ráhkadit geahčastaga ávnnaskeahces kulturárbbi suodjaleami konvenšuvnna heiveheamis ja lea dán oktavuodas bivdán ovttasbarggu Sámedikkiin. Dán barggu čuovvoleapmái lea ásahuvvon referánsajoavku. RiddoDuottarMuseas lea ovddastus referánsajoavkkus. Sámediggi lea addán rávvagiiddis ABM-utviklingii konvenšuvnna čuovvoleami hárrái čakčat 2010.

Dáin rávvagiidda gulle sámi ávnnaskeahces kulturárbbi definišuvdna, kulturmearkkat mat meroštallojuvvojit sámi ávnnaskeahces kulturárbbin, birrasat mat ovddastit ávnnaskeahces kulturárbbi, sámi ávnnaskeahces kulturárbbi goziheapmi ja viidáseappot gaskkusteapmi, ja dasto sámi ávnnaskeahces kulturárbbi rievttálaš vuodđu.

Girjjálašvuotta

Sámi girjjálašvuoda ja musihka/luđiid sisaoastinortnet álggahuvvo jagi 2011 rájes. Sámediggi lea mearridan ahte sámi girjjálašvuoda ja musihka/luđiid sisaoastinortnet álggahuvvo golmma jagáš geahččalanortnegin. Bargu ortnegiid njuolggadusaiguin galgá sáddejuvvo gulaskuddamii guoskevaš beliide, main čuožžu earret eará ahte lágádusat sáddejit evttohusa das makkár girjjit ja musihkka berrešedje árvoštallojuvvo ortnegis.

Doarjja girjjálašvuhtii

Doarjaortnega mihttomearri:

Sámi girjjálašvuoda almmuhemiid lasiheapmi

Jagi 2010 bušehtas lei várrejuvvon 2 586 000 ru girjjálašvuhtii. 2 482 000 ru lea juogaduvvon 14 prošehtii mearriduvvon vuoruhemiid siskkobeaide. Prošeavttaide ohccojuvvoi oktiibuot 14 097 000 ru ovddas.

Dáiddáršiehtadus

Sámediggi ja Sámi Dáiddárráđđi/Samisk kunstnerråd (SDR) dahke 2004:s ovttasbargošiehtadusa das ahte bealit čađahit jahkásáčat šiehtadallamiid Sámi dáiddáršiehtadusa rámmas. Golgotmánus 2010 sohpe bealit ahte dáiddáršiehtadusa rámma jahkái 2011 galgá leat 5 915 000 ru. Dát rámma lea lassánan 400 000 ruvnnuin jagi 2010 dáiddáršiehtadusa ektui.

Šiehtadallamat sámi dáiddáršiehtadus birra

Bušehtta 5 515 000 ru.

Borgemánu 19. b. 2004 beaiváduvvon dáiddáršiehtadusa válđošiehtadusa ektui, čađahii Sámediggi ja Sámi dáiddárráđđi šiehtadallamiid, ja dáiddáršiehtadus mii gusto jahkái 2010 dahkkojuvvoi. Bealit sohpe ekonomaláš rámma juolludusaide Sámedikki bušehtas jagi 2010 dáiddáršiehtadussii, mii lei 5 515 000 ru. Dát rámma lea lassánan 365 000 ruvnnuin mearriduvvon dáiddáršiehtadusa ektui jahkái 2009.

Šiehtadussii gullet čuovvovaš doaibmabijut:

- Dáiddafoanda 700 000 ru
- Stipeanda sámi dáiddáriidda 2 200 000 ru
- Doaibmadoarjja sámi dáiddárorganisašuvnnaide ja Sámi dáiddárráđđái 1 920 000 ru
- Sámi govvaáidaga ja dáiddaduoji sisaoastinortnet 370 000 ru
- Fágalaš bagadeamit 275 000 ru
- Čájáhusbuhtadus 50 000 ru

Sámi dáiddárráđđi hálddaša šiehtadusa ruđaid, earret govvaáidaga ja dáiddaduoji sisaoastinortnega, maid RiddoDuottarMuseat hálddaša.

Sámi filmmat

Riikkaidgaskasaš sámi filbmaguovddáš (ISF) galgá doaibmat sámi filmmaid ektui Norggas, Ruotas ja Suomas. Sámediggi lea bargamin oážžut fásta ruhtadeami ISF doibmii ja mis lea leamaš oktavuotta

Kulturdepartemeanttain ja Olgoriikadepartemeanttain ášši birra. Hástalussan lea sihkkarastit fásta doaibmadoarjaga maiddá riikarájaid rastá. Danne lea Sámediggi ovddidan ášši Sámi parlamentáralaš ráði stivrii. Dán geažil lea SPR doallan stivraseminára sámi filmma birra, maiddá riikkaidgaskasaš sámi filbmaguovddáža ásaheami birra.

Musihkka

Sámediggi, Finnmárkku fylkkagiella ja Kárášjoga giella leat ruhtadan ovdaproševtta etnomusihkkaguovddáža ásaheamis Kárášjohkii. Prošeakta lea álggahuvvon guovvamánus 2010 ja vurdojuvvo ahte dat loahpahuvo guovvamánus/njukčamánu 2011.

Doarjja musihkkaalmmuhemiide

Mål for tilskuddsordningen:

- Sámi musihkkadoaibmajuid logu lasiheapmi
- Sámi musihka sihkkarastin

Jagi 2010 bušehtas lei várrejuvvon 1 900 000 ru musihkkaalmmuhemiide. Juolludus lei 1 900 000 ru. Oktibuot ohccojuvui proševttaide 3 840 560 ru ovddas.

Mediafálaldat

Sámediggi lea ovdal dovddahan ahte háliida ceahkkálastit sámi čállingielaid, nu ahte preassadoarjaga njuolggadusat sámi áviissaide berrešedje rievdaduvvot. Dán oainnu lea Sámediggi hilgon, muhto oaivvilda ain ahte mediafálaldat julev- ja máttasámegilli galgá nannejuvvot ja ovddiduvvot. Dasa galget várrejuvvo ruđat, muhto daid ruđaid ferte doallat sierra dábálaš ruđain mat juolluduvvojit sámi pressii.

Julevsámi guovllus lea leamaš prošekta ”Nuoraj-tv”, mii bidjá YouTubei filmmaid maid julevsámi nuorat leat ráhkadan julevsámegilli. Lea čájehan ahte prošekta lea lihkestuvvan hui bures, ja dat váikkuha julevsámegiela oainnusmahttima, erenoamážit nuoraid gaskkas. Proševtta leat dorjon Sámediggi, Norlánda fylkkasuokkan ja Ođasmahttin-, hálddahu- ja girkodepartemeanta (OHD). Proševttain geahčaluvo jotkojuvvo maiddá 2011:s, ja jurddan lea ahte dat viiddiduvvošii guoskat maiddá máttasámi guvlu.

Sámedikki oaivila mielde leat dákkár proševttat mávssolaččat sámegiela geavaheami ja oainnusmahttima ektui, erenoamážit julev- ja máttasámegiela, mat adnojuvvojit áitojuvvon sámegiellan. Ođđahutkkusproševttat nugo ”Nuoraj-tv” berrejit jotkojuvvo viidáseappot ja geavahuvo čuovvolanovdamearkan. Deatlaš lea doarjut nuorra sámi mediaolbmuid sihke viidáset fievrredeami ja rekrutterema ektui. Eanet fálaldagat mánáide ja nuoraide julev- ja máttasámegilli lea deatlaš giellaid stáhtusii ja oainnusmahttimii servodagas.

Raporttas ”Sámi logu muitalit 3” bohtá ovdan ahte sámit geat ássat Finnmárkku olggobealde geavahit unnit sámi mediaid go sámit Finnmárkkus. Das lea jáhkkinis oktavuoha dasa ahte mediafálaldat lea eanemusat davvisámegilli. Dalle leage nu ahte davvisámegiela giin lea čielgasit gievrrat mediafálaldat go earáin sámi álbmoga gaskkas.

Sámediggi lea nammadan Sámi prográmmaráđi áigodahkii 2010-2013. Sámi prográmmaráđi bargun lea árvvoštallat ja evalueret NRK Sápmi prográmmafálaldagaid. Dasa lassín sáhtta prográmmaráđi meannudit olbmuid váidagiid mat gusket prográmmafálaldahkii ja sáddejuvvon prográmmaide. Sámi prográmmaráđi jodiheaddji lea maiddá Sáddehattráđi lahttu.

Sámi girkoáššit

Sámediggi meannudii 2010:s Norgga girku sámi girkoallima strategiijaplána. Sámediggi lea duhtavaš go girku dán plána bokte lea váldán ovddasvástádusa sámi girkoallima ja sámegiela positiivvalaš ovdánahttimis, ja ahte dat dahkkojuvvo sámiid álgagiid, angoruššamiid ja searvama vuodul.

Sámediggi lea 2010:s nammadan ođđa lahtu ja várrelahtu Sámi girkoráđđái cuoŋománu 2012 rádjai. Sámedikkis lea beroštupmi doallat lagaš ovttasbarggu ja lagaš gulahallama Sámi girkoráđiin, ja áigu oazžut áigái siehtadusa fásta jahkásaš čoahkkimiid hárrái Sámedikki ja girkoráđi gaska.

Sámedikki kulturovddidoarjaga evalueren

Norut Alta lea, go Sámediggi lea bivdán evalueren Sámedikki doarjaga kulturovddideapmái áigodagas 2006-2008. Evalueremis geahčaduvvojit váikkuhangaskaomiid geavaheapmi, ja movt doarjjaortnega ohccit árvvoštallet Sámedikki bálvalusa bagadeami ja áššemeannudeami ektui. Evalueren lea čájehan ahte ruđat mannet ollu sierralágan doaibmabijuide mat leat buktán ángiruššamiid sámi kultureallima siskkobealde. Eanaš proševttaid maidda ohccojuvvo doarjja ii livččii lean vejolaš čađahit Sámedikki váikkuhangaskaomiid haga.

Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi (SNPL)

Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi (SNPL) leat nammaduvvon ođđa lahtut áigodahkii 2010-2011. SNPL lea 2010:s doallan guhtta čoahkkima, main golbma leat leamaš telefončoahkkimat.

SNPL lea doallan diehtujuohkindeavvadeami sámi nuoraide Kárášjogas, doallan čoahkkima stáhtačállin Raimo Vallein, ja čoahkkima ja jeavddalaš gulahallama Mánáidáittardedjiin. Guovdageainnus deavvadii SNPL álgoálbmot nuoraiguin ja Bolivia ja Nicaragua nuorra afro maŋisbohttuiguin. Kárášjogas deavvadedje sii Vuolleatnamiid nuoraid politihkkariiguin, geat gallededje Sámedikki.

SNPL lea dasto searvan referánsajovkui mohtorjohtalusa birra meahcis Finnmárkkus ja referánsajovkui Sámedikki ođđa neahtasiidduid hárrái. Lávdegoddi lea 2010:s doallan sáhkavuoru bievlavuodjima álggahančoahkkimis Finnmárkkus ja Sámi girkoráđi konferánsas konfirmašuvnna birra. Dasto lea lávdegoddi searvan sierra konferánssaide ja semináraide.

SNPL lea addán rávvagiid ođđa doaibmabijuide mat leat Ráđdehusa sámegeađa doaibmaplána. Sii leat vuostá bargan Infonuorra Sápmi heaittiheami ja leat searvan árjjalaččat miniseminárii sámi nuoraid diehtujuohkima birra interneahhtas. Miniseminára lágidedje Mánáid-, dásseárvo- ja searvadahttindepartemeanta, Ođasmahttin-, hálldahus- ja girkodepartemeanta ja Sámediggi, SNPL válddi ovdan dan movt almmolašvuohka sáhtta fuolahit das ahte sámi nuorat ožžošedje deatalaš dieđuid iežaset gillii. Dasto lea SNPL bargan sierralágan sámi oahpahus-/oahppoáššiguin, sárdnunáiggi oazžumiin Sámedikkis sámi nuoraide, ja Sámedikki jienastuslohkui čáliheami ahkeráji vuolidemiin.

Ráđdehus nammadii 2010:s almmolaš lávdegotti mii galgá čielggadit nuoraid válddi ja searvama. SNPL dovddahii ovdal nammadeami reivves stáhtaráđđái Audun Lysbakkenii vuordámušaid birra ahte stáhtaráđdi searvavahivččii sámi nuoraid ja sin dili lávdegotti barggus, ja fála beassat addit rávvagiid lávdegoddi. Stáhtaráđdi Lysbakken vástidii ahte son áigu viidáseappot gaskkustit SNPL sávaldagaid. SNPL áigu čuovvot dán barggu.

Eará ohcanvuđot doarjagat kultuvrii

Kulturdoaibmabijut mánáide ja nuoraide

Doarjjaortnega mihttomeari:

- Juohkelágan kulturdoaimmat mánáide ja nuoraide

Jagi 2010 bušeahhtas lei várrejuvvon 1 900 000 ru mánáid ja nuoraid kulturdoaibmabijuide. Daidda juolludeimmet 2 093 000 ru. Proševttaide ohccojuvvui oktiibuot 6 377 040 ru ovddas.

56 ohcama gaskkas ožžo 31 ohcama doarjaga. 11 ohcama eai váldojuvvon realitehta meannudeapmái, eanaš dannego ruđat ledje buot geavahuvvon.

Eará kulturdoaibmabijut

Doarjjaortnega mihttomeari:

- Juohkelágan sámi kultuvrralaš doaimmat

Jagi 2010 bušeahtas lei várrejuvvon 2 693 000 ru eará kulturdoaimbajuiide. Juolluduvvui 3 598 400 ru. Proševttaide ohccojuvvui oktiibuot 12 041 108 ru ovddas. Ođđasis juogaduvvui 1 279 400 ru mat ledje ruovttoluotta gessojuvvon doarjjaruđat.

Oktiibuot bohte 173 ohcama, ja 58 ohcamii juolluduvvui doarjja. Ledje 57 ohcama mat eai realitehta meannuduvvon, eanaš dan geažil go buot ruđat ledje geavahuvvon. Ruđat mat ledje várrejuvvon eará kulturdoaimbajuiide, ledje geavahuvvon visot juo árra jagis.

Sámegielaht govvasárggusráiddut

Doarjjaortnega mihttomearri:

- Sámegielaht govvasárggusráidduid almmuheamit

Jagi 2010 bušeahtas lei várrejuvvon 460 000 ru sámegielaht govvasárggusráidduide. Bođii okta ohcan masa juolluduvvui nugo lei ohccojuvvon 300 000 ru.

Sámi lágádusat

Doarjjaortnega mihttomearri:

- Árjjalaš sámi lágádusat

Jagi 2010 bušeahtas lei várrejuvvon 2 750 000 ru sámi lágádusaide. Juolluduvvui 2 930 750 ru. Bohte 6 ohcama oktiibuot 5 156 700 ru ovddas. Olles bušeahtta sámi lágádusaide juogaduvvo lágádusaide vuodđodoarjjan, aktivitehtadoarjjan ja doarjjan vuovdaleapmái ja juogadeapmái. Váiddameannudeami geažil geavahuvvui bušeahtta badjelmeare.

Sámi deaivvadansajit

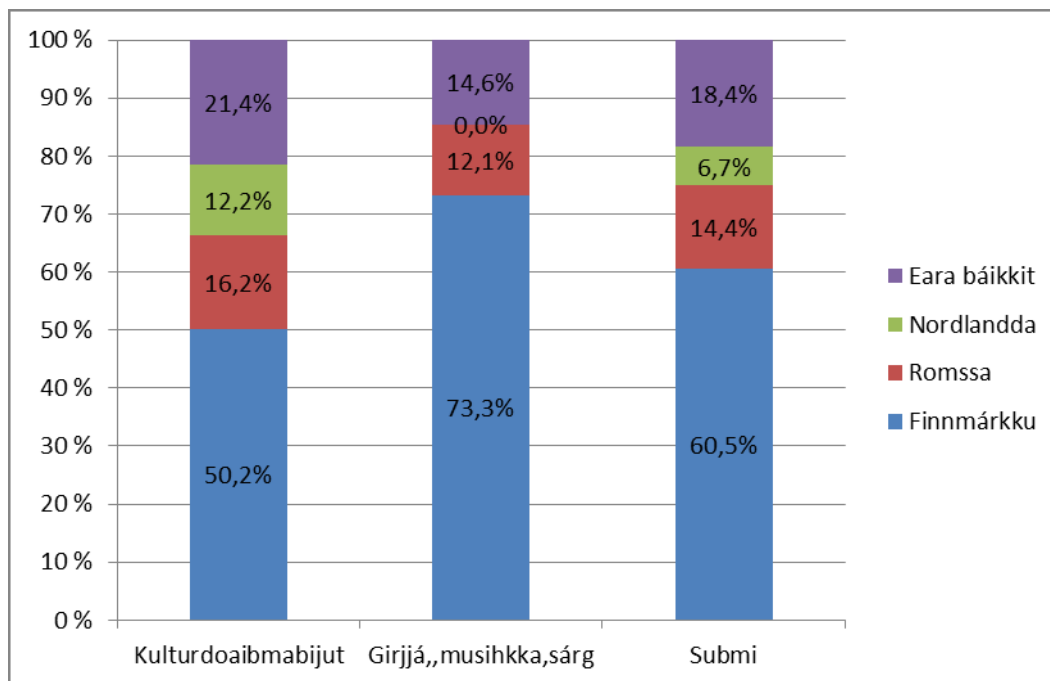
Doarjjaortnega mihttomearri:

- Deaivvadansajit mat doibmet sámi giela ja kultuvrra gaskkustan- ja ovddidanarenan

Jagi 2010 bušeahtas lei várrejuvvon 950 000 ru sámi deaivvadansajiide. Bohte 11 ohcama oktiibuot 2 588 300 ru ovddas. Bušeahtta mii lei 950 000 ru lea juogaduvvon guđa deaivvadansadjái.

Čoahkkáigeassu kulturovdáneamis, ohcanvuđot

Govvosis vuolábealde oidno juolluduvvon doarjagiid juohkáseapmi kulturovddideapmái fylkadásis. Das oidno ahte ollislaš juolludusain lea Finnmárkui juolluduvvon ollu doarjja. Dát boahtá earret eará das go eanaš lágádusat ja eará almmuheaddjit main lea iežaset fitnodat ja mat ožžot doarjaga girjjálašvuhtii, musihkkaalmmuhemiide ja sámegielaht govvasárggusráidduide leat fylkkas. Stoalpu mii čájeha dušše juolluduvvon doarjaga eará kulturdoaimbajuiide ja mánáid ja nuoraid kulturdoaimbajuiide, čájeha veaháš eará gova juohkáseamis.

5 Ealáhusat

Sámedikki váldoulbmilin ealáhusaid ektui lea ahte mis lea nana ja juohkelágan ealáhuseallin mii váldá vuhtii sámi kultuvrra, luonddu ja birrasa sámi guovlluin. Mii fertet dalle bisuhit dan barggolašvuoda mii juo lea sierralágan ealáhusaid siskkobealde. Dan seammás fertet mii háhkat rámmaeavttuid odđa bargosajiide juohkelágan ealáhuseallima siskkobealde. Dát buvttiha nana ja ealli servodaga gos olbmot háliidit ássat.

Sámediggi bargá mángga láhkái oľahan dihte dáid mihttomeriid. Mii gulahallat viidát stáhta eiseválddiiguin sihke čoahkkimiin, konsultašuvnnain ja ealáhusšiehtadallamiin sierra ealáhusaid birra. Mii gulahallat maiddái ealáhusorganisašuvnnaiguin, gielddaiguin ja doarjjaohcciguin. Sámi ealáhusat dárbbasit dávjá oľu areálaid. Oľu dan barggus mii dáhpáhuvvá areálavuogiatvuodáiguin Sámedikkis, lea oassi sámi ealáhusovddideami rámmaeavttuin.

Ovttasbargu sierra aktevrraiguin

Sámedikkis leat leamaš oľu čoahkkimat sierra departemeanttaiguin sihke politihkalaš ja hálldahusa dásis sámi guovlluid ealáhuseallima láchima dihte. Ovdamearkka dihte lei Sámedikkis čoahkkin guđa stáhtaráđiin sámi guovlluid ealáhusovddideami birra. Čoahkkimis ledje fáddán odđa fitnodagaid ásanvejolašvuodát ja rámmaeavttut ja movt ovddidit ealáhuseallima sámi guovlluin.

Finnmárkku fylkkagielda lea rievadan regionála searvevuoda (RUP) organiserema. Odđasis organiserema oktavuodas lei Sámedikkis čoahkkin Finnmárkku fylkkagielddain miessemánus 2010, gos ságastallojuvvui movt Sámediggi buoremus vuogi mielde sáhtášii searvvahuvvot bargui strategalaš ealáhusovddidemiin Finnmárkkus regionála searvevuoda, RUP bokte, vai sámi áššit guldaluvvošedje proseassain. Mearriduvvui ahte Sámediggi searvá RUP strategalaš stivrenjovkui, ja guovtti guoskevaš bargosearvá.

Sámedikkis lea ovttasbargu maiddái sierralágan ealáhusorganisašuvnnaiguin. Dán ovttasbarggu birra válddahuvvo kapihttalis juohkelágan ealáhusat.

Ealáhusovddidandoarjaga doaimbavuolu

Sámediggi meannudii guovvamánus ealáhusovddidandoarjaga doaimbavuollu viiddideami. Mearrádušas čuožžu ahte lea buorre go eanet gielddat háliidit searvat geográfalaš doaimbavuollu. Doaimbavuollu vejolaš viiddideamis šaddet ekonomalaš váikkuhusat. Jos ekonomalaš rámma Sámediggái ii stuoriduvvoš, de dagaha viiddideapmi dan ahte Sámediggi ferte eret vuoruhit eará guovlluin dusten dihte jearaldaga.

Sámedikki ealáhusovddidandoarjaga ulbmilin lea álohii leamaš nannet sámi guovlluid, bisuhit ealáhusstruktuvrra ja bidjat vuodu dássidis ássamii. Dán geažil leage Sámediggeráđđi álggahan barggu ealáhusovddidandiedáhusain. Dát diedáhus galgá čalmmustuvvot dievasčoahkkimii 2011:s.

Stuorradiggediedáhus odđa eanadoallo- ja biebmopolitihka birra

Eanadoallo- ja biebmodepartemeanta lea ráhkadišgohtán stuorradiggediedáhusa odđa eanadoallo- ja biebmopolitihka birra. Sámediggi lea dihto muddui searvan bargui, muhto ii dan muttos go Sámediggi livččii háliidan. Diedáhusas lea stuorra mearkkašupmi sámi guovlluid eanadollui, ja konsultašuvdnašiehtadusa mielde galgá departemeanta konsulteret doaibmabijuid hárrái mat gusket sámi álbmogii. Sámediggi attii geassemánus rávvagiid diedáhussii main mii deattuheimmet ahte odđa stuorradiggediedáhus sáhtášii láhčit diliid eanadoalu positiivvaláš ovdáneapmái. Ealli gilit dáhkidit buoremusat dan ahte sámi kultuvrras ja gielas lea sihkkaris boahhteáigi. Otnáš doarjjaortnegiid ferte bisuhit ja viidáset daid ovddidit. Investerenortnegiin ferte váldit vuhtii dan ahte lea dárbu sihke bajásdoallat, ođasmahttit ja odđa hukset. Buorit rekrutterenortnegat dárbbášuvvojit dan dihte vai oččošeimmet nuoraid álggahit doaluin. Deatlaš lea bisuhit eanadoalu olles riikkas, ja maiddái geahččalit bisuhit unnit doaluin. Sámediggi diktá regiovnaid oažžut stuorát váikkuhanfámu eanadoallopolitihkkii mii sáhtášii buvttihit stuorát regionála árvoháhkama.

Eanadoallo- ja biebmodepartemeanta lea bidjan alccesis mihttomearrin ahte searvvahit boazodoalloberoštumiid odđa eanadoallo- ja biebmopolitihkalaš diedáhusas. Sámediggi lea árrat proseassas addán rávvagiid Eanadoallo- ja biebmodepartementii dan birra ahte Sámedikkis lea váttis oaidnit ahte eanadoallo- ja biebmodieđáhusas sáhtášii gozihit boazosámiid hástalusaid doarvái buori vuogi mielde, mas sisdoallun vuolggasajis leat stuorra fága- ja ealáhussuorggit. Dál lea 19 áigi dassážiigo Stuorradiggi ovddidii sierra stuorradiggediedáhusa boazodoalu birra, nr. 28 (1991-92) Nana ceavzilis boazodoalu birra.

Sámediggi vuordá ahte diedáhusas válddahuvvojit boazodoalu hástalusat areálaid, boazologu ektui muhtun guovlluin, guohtonelliidealáhusa hástalusat – boraspiret ja bohccobierggu ja eará boazobuktagiid buvttadan- ja vuovdalandilli.

Stuorradiggediedáhusas eanadoallo- ja biebmopolitihka birra, mas mielde maiddái boazodoallu, doaibmabidjoevttohusaiguin lea stuorra ja njuolgga mearkkašupmi sámi kultuvrii ja ealáhusaide. Danne lea deatlaš oažžut buriid konsultašuvnnaid diedáhusa doaibmabijuid hárrái.

Juohkelágan ealáhusat

Doarjja juohkelágan ealáhusaide

Doarjjaortnega mihttomearri:

- Bisuhit, ásahit ja ovddidit bargosajiid juohkelágan ealáhusaid siskkobealde
- Jagi 2010 bušeahas lei várrejuvvon 7 947 000 ru juohkelágan ealáhusaide. Čájeha ahte geavahuvvon lea 5 961 000 ru. Dat lea 75 % bušeahhtarámmas.

Hálddahus meannudii ohcamiid mat ledje vuollel 125 000 ru, mat ledje oktiibuot 60 ohcama maid submi oktiibuot lei 4 885 000 ru. Ohcamiid gaskkas ledje 13 nissonolbmo, 13 almmáiolbmo ja 16 fitnodaga. 42 ohcamii juolluduvvui doarjja ja 18 ohcama hilgojuvvojedje. Doarjjasubmi lei 1 779 000 ru.

Doarjjastivra meannudii ohcamiid mat ledje badjel 125 000 ru ja prinsihpalaš ohcamiid, dat ledje oktiibuot 46 maid ohcansubmi lei 11 648 000 ru. Ohcamiid gaskkas ledje 11 nissonolbmo, 5 almmáiolbmo ja 18 fitnodaga. 34 ohcamii juolluduvvui doarjja ja 12 ohcama hilgojuvvojedje. Doarjjasubmi lei 4 215 000 ru.

Oktiibuot leat leamaš 121 ohcama juohkelágan ealáhusaid doarjagis. 15 ohcama sáddejuvvojedje ruovttoluotta realitehta meannudeami haga dan geažil go eai gullan vuoruhemiide dahje ledje joavdan midjiide maŋŋá ohcanáigemeari.

Ortnegii juohkelágan ealáhusat gullet ollu ealáhusat. Muhto leat golbma sierra suorggi mat leat eanemusat ohcamiid gaskkas. Dat leat:

- Buvttadeapmi/industriija/huksen

- Idjadanfálaldat/bálvalusat/turisma
- Priváhta sosiála bálvalusat ja fálut/kultuvra

Leat bohtán dušše guokte ohcama mat gulle boazodoalu lassiealáhusaide. Muhtun ohcamat guske maddái gálvogávpái ja opmodahkii/fitnodahkii ja almmolaš bálvalusaide.

Jagis 2010 lea oktiibuot juolluduvvon 1 996 000 ru máttasámi guvlui. Dat lea lassánan 750 000 ruvnuin ovddit jagi ektui. Oktiibuot bohte 2010:s 19 ohcama, ja vihtta ohcama biehttaluvvojedje. Ohcamiid gaskkas ledje 7 nissonolbmo, 5 almmáiolbmo ja 7 fitnodaga. 2009:s bohte Sámediggái 15 ohcama máttasámi guovllus main 3 hilgojuvvojedje. Okta čilgehus ohcamiid lassáneapmái dán ortnegii sáhtta leat dat go Sámediggi doalai njeallje diehtjuohkinčoahkkima dien guovllus ja kunddarčoahkkimiid máttasámi guovllus ealáhusovddideami ja árvoháhkkanprográmma birra.

Mariidnaealáhusat

Konsultašuvnnat mariidnaealáhusain

Sámediggi lea 2010:s čadahan konsultašuvnnaid lálkaásahusa ođasmahttima oktavuodas mii guoská gonagasreappáid, mearraluossabivddu hálddašeapmái sámi guovlluin ja guolástusreguleremiidda 2011 várás.

Luossahálddašeapmi

Finnmárkkulága § 28 čuovvoleapmin báikkálaš riektvuđot guollebivddu hálddašanlálkaásahusaid birra Deanujogas ja dan oalgejogain, geigii Deanujogalávdegoddi raporttas Birasgáhttentdepartementii mas lea evttohus báikkálaš hálddašeamis. Raporta lea leamaš gulaskuddamis ja lea bidjan vuođu konsultašuvnnaide Birasgáhttentdepartemeantta ja Sámedikki gaskka.

Sámediggi lea miedihán ođđa lálkaásahussii mii sihkkarastá báikkálaš riektvuđot hálddašeami. Dat ođđa hálddašanortnet, Deanujoga bivdohálddašeapmi, vurdojuvvo ášahuvvot 2011:s ja dat galgá hálddašit priváhtarievttálaš beliid. Váiddavejolašvuohta mearrádusaide maid báikkálaš hálddašanorgána lea dahkan mat gusket vuoigatvuođalaččaid gaskasaš beliide biddjojuvvo eanamolsunriektái.

Konsultašuvnnaid bokte lálkaásahusa hárrái lea sohppojuvvon ahte ávnnaslaš sisdoallu jagi 1888 mannosá Deanulágas galgá biddjojuvvo ođđa § 28 Finnmarkkuláhkii, seammás go stággobivdoriekti čadnojuvvo lálhkii. Lálkaásahusa ráhkadeapmi gehččojuvvo danne fárrolága rievdadusevttohusain Finnmarkkuláhkii, vaikko dat formálalaččat čuovvoluvvojit guovtti sierra proseassas. Sámediggi vuordá ahte dán lágan lálkarievdadusevttohus ovddiduvvo Sturradiggái giđđat 2011.

Luossabivddu reguleremiid mearrideapmi mearas ja jogain lea leamaš gáibideaddji bargu maŋimus jagiin. Dát bohtá earret eará das go regulerenváldi lea biddjojuvvon mángga hálddašandássái. Luondduhálddašan direktoráhta lea maŋimus jagiin evttohan ahte dramáhtalaččat gáržžidit mearraluossabivddu. Evttohusat leat leamaš nu viidát ahte Sámediggi lea oaivvildan ahte dat manná dan ráji badjel maid stáhta sáhtta dahkat ON konvenšuvnna mielde siviila ja politihkalaš vuoigatvuođaid hárrái, 27. artihkkala mielde. Maŋgá konsultašuvnnaid politihkalaš dásis Birasgáhttentdepartemeantta ja Sámedikki gaskka sohppojuvvo ahte reguleremat leat gaskaboddosaččat jahkái 2010 ja ahte guollebivddu álgináigi lea seamma go jagiin 2008 ja 2009 eanaš regiovnnain Davvi-Romssas ja Finnmarkkus. Bivdoáigi lea veaháš gáržžiduvvon guhkkodaga ektui suoidnemánus/borgemánus. Regulerenváldi mearra- ja johkabivddus galgá jagi 2011 rájes biddjojuvvo seamma váldedássái.

Skábmamánus 2010 dahkkojuvvui rámmašiehtadus Birasgáhttentdepartemeantta ja Sámedikki gaskka luossabivddu regulerema konsultašuvdnaproseassa ektui. Šiehtadusa mielde ášahuvvo bargolávdegoddi mii galgá veahkehit konsultašuvdnaproseassas luossabivddu reguleremiid oktavuodas mearas ja jogain Davvi-Romssas ja Finnmarkkus. Bargolávdegottis leat mearraluossabivdoserviid, johkabivddu vuoigatvuođalaččaid, Finnmarkku opmodaga, Romssa ja Finnmarkku fylkkamánniid, Luondduhálddašan direktoráhta ja Sámedikki ovddasteaddjit. Dasa lassin nammaduvvo áššedovdi lahttu luossahálddašemi dieđarádis ja áššedovdi árbedieđuid birra. Lávdegoddi galgá čadhit ságaškuššamiid ja buktit regulerenevttohusa áigodaga, guovlluid, reaidduid ja doaimabijuid ektui.

Birasgáhttendepartemeanta lea bivdán ráhkkanit šiehtadallamiid álggaheapmái Norgga ja Suoma gaskka luossabivddu reguleremis Deanujogas. Sámediggi áigu ovttas birasgáhttenministariin searvat čoahkkimii Suoma ministariin geas lea ovddasvástádus guolástusreguleremiin Deanujogas. Jos galggaš lihkostuvvat oazžut áigái odđa soahpamuša, de Sámedikki árvoštallama mielde galgá dat dáhpáhuvvat nu ahte Sámediggi ja guolástanvuogatuodalaččat ollislaččat ja lávga besset searvat buot cehkiin proseassas.

Vurdojuvvo ahte Birasgáhttendepartemeanta álggaha barggu guolástanhálddašeami revideremiin Njávđánjogas jagis 2011 Finnmárkkulága § 28 dávistettiin. Sámediggi áigu searvat dán bargui.

Guolástanreguleremat

Norgga ártkalaš dorski, divssu, sáiddi ja báldá nálledilli davábealde 62° D lea buorre. Dát dagaha earret eará dan ahte unnimus fatnasat mat leat vuollel 11 mehtera sáhttet measta friija bivdit. Sámedikki presideanta lea čoahkkimis guolástus- ja riddoministariin guollebivddu regulerema ektui 2011:s váldán ovdan gažaldaga stuorra ja mearrafatnasiid bivddu gieldimis davvinorgga vuonain. Stáhtaráđđi dieđihii ahte departemeanta áigu čuovvolit direktoráhta evttohusa šáksábivddu gieldimis 2011:s, 4 nautalaš miilla siskkoabealde. Stáhtaráđđi čujuhii dasto ahte ášši bivdogildosis vuotnalinjáid siskkoabealde fatnasiidda main lea dihto sturrodát, ságaškuššo proseassas Riddoguoalástuslávdegotti barggu oktavuodas.

Sámedikki presideanta váillahii maiddái sámi ovddastusa bargujoavkkus mii dál lea biddjojuvvon geahčadit njuoskaguollelága. Stáhtaráđi konklusuvdna lei ahte Sámediggi, konsultašuvdnašiehtadusa mielde, ii sáhte gáibidit searvama barguojvku, muhto ahte beassá konsulteret ášši hárrái maŋŋá go bargujoavku lea loahpahan barggus. Stáhtaráđđi deattuhii ahte dát lea sieiva teknikkalaš geahčadeapmi ja ahte njuoskaguolleláhka galgá bisuhuvvot.

Norgga riddodorski lea ahtanuššamin ja lea 2010:s válđojuvvon eret rukseslisttas. Rukseslistta mielde sirrejuvvojit šlájat joavkkuide dan mielde man stuorra várra lea ahte dat jávkkašedje oalát Norgga luonddus. Riddodorski hálddašeamis lea stuorra mearkkašupmi guolásteapmái mearrasámi guovlluin, danne go dán nális lea olles eallingardi (godđan, ahtanuššan- ja biebmoguovllut) vuonain ja rittus. Vaikko vel riddodorski dál leage válđojuvvon eret rukseslisttas, de ferte dan bivddu ain gáržžidit reguleremiid bokte viiddis guovlluin. Dán vuodul lea Sámediggi, maiddái 2011 bivdoreguleremiid ektui, sihtan eiseválddiid gozihit sámi perspektiivva Norgga riddodorski hálddašeamis ja ahtanuššamis. Dát mearkkaša dan ahte fatnasat mat leat badjel 15 mehtera fertejit bivdit olggobealde 12 ja 6 nautalaš miilla gáttis eret, dađi mielde man stuorra fatnasiiguin bivdet.

Norgga eiseválddit leat ovttrasáđiid Ruošša eiseválddiiguin mearridan addit šáksábivdolobi 2011:s. Šákša lea čoavddašlájda mariidna ekovuogádagas. Sámediggi lea áigodagas maŋŋá lobi addima 2009:s dadjan ahte ii lean buorre rahpat šáksábivddu, danne go dál eat dieđe movt dát bivdu váikkuha loahppa maritiibma ekovuogádahkii Barentsábis, rittus ja vuonain Davvi-Norggas.

Gonagasreappát

Sámedikki oaivila mielde galgá gonagasreabbá hálddašuvvot lagašvuoda- ja sorjjasvuodaprinsihpa mielde. Dat mearkkaša dan ahte smávva báikegottiide miehtá rittu ja maiddái unnimus fatnasiidda galgá sihkkarastojuvvot bivdovuogatuodta, maiddái gonagasreappáiguin ávkkástallami sin lagašguovlluin ja erenomážit vuonain. Sámediggi čuovvui dárkilit guolásteami ovdáneami 2009:s ja oinnii ahte Guolástusdirektoráhta buvttii albmosi ollu lobihis gonagasreabbábivddu. Gonagasreabbábivddu reguleremis 2010:s ovddidii Sámediggi evttohusa ahte ráddjet bivddu guovlluid hárrái ja Guolástusdirektoráhta evttohiige dan ahte ráddjet friija bivddu nuorttabealde 26 0 D. Sámediggi lea duhtavaš go Guolástus- ja riddodepartemeanta doarjui dán evttohusa.

Mearrageavahus

Sámediggi lea fuolas dan geažil go leat areálageavahusnákut árbevirolaš vuotnabivdiid ja guollebiebmanealáhusa gaskka, ja earret eará daid birasváikkuhusaid geažil maid dat ollu guolit mat gárgidit rusttegiin dagahit. Guollebiebmanealáhus ii dárbbas uhkidit lunddolaš guollešlájaid ja doaibma ferte čađahuvvot nu ahte biras vuhtii válđojuvvo. Deatalaš lea ahte guollebiebmanealáhus čađahuvvo dainna lágiin ahte dat ii hehte árbevirolaš bivddu ii mearas iige jogain.

Go galgá sáhttit árvoštallat makkár váikkusat guollebiebmanrusttegiin ja eará ealáhusdoaimmas riddoavádagas leat, de lea deatlaš ahte plánaeiseválddit čadahit dárbbaslaš iskkademiid. Iskkademiid vuodul livččii vejolašvuohta árvoštallat buktet go dat plánadagut mat dahkkojuvvojit dakkár gažaldagaid main lea stuorra mearkkašupmi guovllu sámi kultuvrii dahje ealáhusbargui. Sámedikkis lea plána- ja huksenlága mielde váldi buktit vuostehágu dán lágan plánaevttohusaide.

Sámediggi lea nákkuid geažil vuotnabivdiid ja guollebiebmanealáhusa gaskka Omasvuonas doallan čoahkkima Guolástus- ja riddodepartemeanttain ášši birra. Sámediggi konsulterejuvvo boahhteáiggis dain proseassain main lea sáhka dorskiid ja luosaid biebmamis.

Ovttasbargu guolástusorganisašuvnnaiguin

Sámediggi lea jagis 2010 doallan čoahkkimiid Sámedikki politihkalaš jođiheddjiid ja mearrasámi guolástusorganisašuvnna Bivdi gaskka, gos earret eará lea čilgen Riddoguoalástuslávdegotti árvalusa, bivdoregulereimiid ja guolástushálddašeami birra oppalaččat.

Doarjja mariidnaealáhusaid

Doarjjaortnega mihttomeari

Bargosajiid bisuheapmi, ásaheapmi ja ovddideapmi juohkelágan ealáhusaid siskkoabealde.

Jagi 2009 bušehtas lei várrejuvvon 4 165 000 ru mariidnaealáhusaide. Geavahuvvui 6 602 000 ru, mii lea rámma 37 % liigegeavaheapmi. Erenoamáš ollu bohte ohcamat bivdofatnasiid investerendoarjagi. Buohkanassii juolluduvvui 4 379 000 ru fanasdoarjjan ja ledje 24 ohcama maidda juolluduvvui doarjja.

Dáid gaskkas juolluduvvojedje njeallje doarjaga odđa fatnasiidda. Dát váikkuha báikkálaš fatnasiid ođasmahttima geográfalaš doaimmaguovllus, gos leat viehka boares fatnasat. Buorre lea maiddái dat go oaidnit ahte ollu nuorra olbmot ealáhusas ožžo doarjaga fanasoastimii, mii váikkuha odđa rekrutterema ealáhussii. Ledje maid ohcamat mat biehttaluvvojedje danne go ohcamat eai gullan vuoruhemiide ahte fanas galgá leat odđaset go 25 jagi boaris.

Doarjja juolluduvvui maiddái oktiibuot 2 033 000 ru gádjarusttegi, vuostávdinstasuvnnaide ja guollejilliide buoridan dihte dili varasguliid fievrriidnástalusaid ektui báikkálaš vuostáiváldinrusttegi. Doarjja juolluduvvui maiddái ávdnasiid náláštuttimii mii váikkuha ovddideami ja barggolašvuođa lassáneami mariidnasuorggis.

Eanadoallu

Jagi 2010 eanadoallošiehtadus

Sámediggi lea buktán rávvagiid jagi 2010 eanadoallošiehtadussii. Sámediggi deattuhii earret eará dan ahte buoridit gánnahahttivuođa eanadoalus, sihkkarastit rekrutterema eanadollui ja lasihit mielkeeriid unnimus doaluide. Ovdan gessojuvvojedje maiddái hástalusat sávzaealáhusas dan geažil go masset nu ollu ealliid boraspiriide. Sámediggi válddi ovdan maiddái gáibádusa eanadoallošiehtadusa konsulteremis. Eanadoallodepartemeanta ii miehtan dasa nugo maiddái 2009:s dagai.

Ovttasbargu eanadoalloorganisašuvnnaiguin

Sámedikkis leat leamaš mánga čoahkkima eanadoalloorganisašuvnnaiguin 2010:s. Borgemánus lei Sámedikkis čoahkkin Finnmárkku boanddaidservviin konsultašuvdnaortnega birra ja boraspiredili birra sávzadoalus. Čakčamánu lei Sámediggi mielde cirkumpolára konferánsas Álttás eanadoalu birra davviguovlluin. Sámediggi dovddahii ahte lea duhtavaš go lea ovttasbargu eanadoalloáššiin davviguovlluin. Golggotmánus doalai Sámediggi čoahkkima Romssa boanddaidservviin lágadet ovttasbarggu birra eanadoalloáššiin Romssas ja eanadoallošiehtadallamiid birra. Romssa boanddaidsearvi lea fuolas daid šaddovahágiid geažil maid boanddat Romssas gárte gillát 2010:s. Boanddaidsearvi lea evttohan ahte iežasoassi šaddovahágiid oktavuodas vuoliduvvo. Bealit sohpe ovttasbarggu joatkimis ja formaliseremis.

Doarjja eanadollui

Doarjjaortnega mihttomeari:

Dálá barggolašvuođa ja geavahusstruktuvrra bisuheapmi

Jagi 2010 bušeahtas lei várrejuvvon 4 799 000 ru doarjjan eanadoalloulbmiliidda. Jagi loahpas lei geavahuvvon 5 007 000 ru. Mii lea 208 000 ru eanet go rámma lei. Ruđat leat válđoáššis geavahuvvon ođđa visttiide ja doaibmavisttiid viiddis divodemiide. 2010:s ii ožžon oktage doarjaga stáhta mielkeeriid oastimii, danne go oktage ođđaásaheaddji ii lean ohcan.

Ulbmilolahusa eavttuin čuožžu ahte unnimusat 10 doarjaga addojuvvon ealáhusdoliide geat leat nissonolbmot. 2010:s eai lean ohcciid gaskkas ovttaskas nissonolbmot geat livčče ožžon doarjaga eanadoalloulbmiliidda, nissonolbmot leat baicce ovddastuvvon bearašfitnodagaid stivrras.

Ávjovári álgoálbmotguovllu gielddat álggahedje ovdaproševtta man ulbmilin lea oažžut stuorát beroštumi eanadollui Porsáγγus, Kárášjogas ja Guovdageainnus. Dán áγγiruššama duogázin lea dat go dán golmma gielddas lea doalut sakka geahppánan. Sihke fylkkamánni, Innovašuvdna Norga ja Sámediggi leat láchán dán proševtta. Jos válđoprošekta álggahuvvo ja dainna lihkestuvvat, de sáhtá das šaddat fievridanárvu maiddá eará guovlluide.

Duodji

Duoji ealáhusšiehtadus

Duodješiehtadusa mihttomearri:

- Ealáhuslaš duoji ovddideapmi stuorát gánnáhahttivuođain ja iežas buvttaduvvon gálvvuid vuovdin

Šiehtadusbealit Sámiid duodji, Duojáríid ealáhussearvi ja Sámediggi leat soahpan duodješiehtadusa jahkái 2011. Sámediggi deattuhii ovddidandoaibmajuid vuoruheami ja Sámediggeráđđi dan seammás attii čielga signálaid das ahte iežas buvttaduvvon duodji galgá vuoruhuvvot 2011:s. Ollislaš rámma 2011:s lei 9,4 miljon ru. Bealit sohpe ahte vudolaččat geahčadit doaibmadoarjjaortnega seammás go galget biddjojuvvot johtui bearráigeahččandoaibmajut ortnega várás. Bealit sohpe maiddá ahte addit maiddá oasusserviide vejolašvuoda ohcat doaibmadoarjaga.

Sámediggi lea ráhkadahtán duoji doaibmadoarjjaortnega evaluerema. Duogáš dasa manne dát raporta diŋgojuvvui lei ahte oažžut buoret mearrádusvuoda duoji doaibmadoarjjaortnega rievdademiide. Raporta geavahuvvui maiddá vuodđodokumeantan šiehtadallamiin duodjeorganisašuvnnaiguin. Raporta maid Norut ráhkadii, čájeha ahte duojáríid gaskamearalaš vuovdindienas lassánii 54 %:in jagis 2005:s jahkái 2008. Norut árvoštalai maiddá doarjjaevttuid, ja gávnnašii ahte buot duojárát geat ohcet doaibmadoarjaga leat geatnegahttojuvvon doallat rehketdoalu. Norut ii oainne makkárge hehttehusaid almmuheames ohcciid geat ožžot doaibmadoarjaga vaikko ohccit galggašedje almmuhit sin etnalašvuoda. Norut čilge dán dainna lágiin ahte láchka persondieđuid birra ii guoskka ealáhusdoliide.

Asplan Viak lea ráhkadan raportta duoji ekonomalaš ovdáneami birra. Dat čájeha ahte iežas buvttaduvvon dujiid vuovdindienas lea lassánan 132 870 ruvnnus 2006:s 186 841 ruvdui 2008:s.

Doaibmaboadus lassánii maiddá seamma áigodagas. Raporta lea vuodđuduvvon ohcciide geat ožžot doaibmadoarjaga. Vástidanproseanta lea dattetge unni go dušše 33:s 57 ohcci gaskkas geat ohce doaibmadoarjaga 2008:s adde ollislaš vástádusa. 70 % ledje nissonolbmot ja 61 % ledje Guovdageainnus.

Duoji ealáhusšiehtadusa ollislaš rámma lei 9,21 miljon ru 2010:s.

Golahus juohkásii čuovvovaččat:

Ortnet	Bušeahtta	Golahus	Golahus % mielde
Doaibmadoarjja	3 650 000	3 415 333	93,5
Investeren- ja ovddidandoarjja	3 100 000	3 050 800	98,4
Duodjigávpit	550 000	549 000	99,8
Čálgoortnegat	150 000	59 140	39,4
Duodjistipeanddat	100 000	99 981	99,9
Fága ja ekonomalaš lávdegoddi	200 000	84 575	42,3
Duodjeorganisašuvnnat	1 560 000	1 560 000	100,00

Doarjja duodjeásahusaide

Bušeahhta 3 009 000 ru.

Doarjjaortnega mihttomearri:

Bisuhit ja ovddidit doaimma Duodjeinstituhtas ovddidan dihte duodjeealáhusa Duodjeinstituhtta lea virgádan duodjebagadeddjiid Romsii ja Norlándii. Árvoháhkkanprográmma ruđat leat geavahuvvon dán ulbmili. Instituhtas lea maiddái okta bagadeaddji Snoasas ja bagadandoaibma Guovdageainnus, maid instituhtta ruhtada dábálaš doaibmadoarjagis maid oázžu Sámedikkis.

Sámediggeráđdi álggahii proseassa 2009:s árvvoštallan dihte Duodjeinstituhtta doaimma ja daid mihttomeariid mat instituhtas leat resursageavaheami ektui. Proseassain lea jotkojuvvon 2010:s. Sámedikkis lea ovddastus stivrras nugo boahťa ovdan Sámediggeráđi ásahusdieđáhusas. Dasto eaktuduvvo ovddastus Duojáriid ealáhusearvi stivrras. Sámediggi áigu ovdánahttit Duodjeinstituhtta doaibmi organisašuvdnan duodjeealáhusa várás.

Duoji ealáhussiehtadus

Doaibmadoarjja

Doarjjaortnega mihttomearri:

Nannet iežas buvttaduvvon gálvvuid vuovdima

Jagi 2010 bušeahhtas lei várrejuvvon 650 000 ru doaibmadoarjjan duoji ealáhussiehtadusa várás.

Jagis 2010 lei doarjastivra fápmudan ovddasvástádusa buot doaibmadoarjjaohcamiin hálddahussii. Oktiibuot meannuduvvojedje 60 ášši 2010:s. Njeallje ášši leat meannutkeahťta ohcama váilevaš duođástusa geažil. Sihke doaibmadoarjjaortnega evalueren ja jahkásaš ekonomalaš rámma čájehit ahte doaibmadoarjja váikkuha duoji vuovdima nannema. Hástalussan lea kvalitehta dáfus sihkkarastit ahte duodji mii buvttaduvvo lea ieš buvttaduvvon. Sámediggi áigu čuovvolit dán 2011:s.

Investeremat ja ovddidandoarjja

Doarjjaortnega mihttomearri:

- Duodjefitnodagaid ovddideapmi

Jagi 2010 bušeahhtas lei várrejuvvon 3 100 000 ru investeremiidda ja ovddidandoarjjan duoji ealáhussiehtadusa bokte.

Doarjastivra juolludii oktiibuot 3 050 800 ru doarjjan ja dalle šadde 23 doarjjaohpádusa. Dás lei ásanstipeanda 654 000 ru mat juhkkjuvvojedje 5 ohcái.

Doaibmabidjun ledje buvttadanreaidduid investeremat, vuovdaleapmi, buvtaovddideapmi, fitnodagaid ásaheapmi, vuovdincájáhusat ja odđa visttit.

Čálgoortnegat

Doarjjaortnega mihttomearri:

- Čálgoortnegiid bisuheapmi ámmátduojáriidda

Jagi 2010 bušeahhtas lei várrejuvvon 150 000 ru duoji čálgoortnegii. Čálgoortnegii gullet buhtadus lassimávssu ovddas álbmotodjuj ja doarjja riegádahttima/adopšuvnna oktavuodas. Vihtta ohcci ožžo buhtadusa lassimávssu ovddas ja okta ášši guoskkai doarjgii riegádahttima/adopšuvnna oktavuodas.

Fága- ja ekonomiijalávdegoddi

- Jagi 2010 bušeahhtas lei várrejuvvon 200 000 ru fága- ja ekonomiijalávdegoddái. Duoji válđosiehtadusa mielde galgá fágálávdegoddi mearridit duodjeregistarii registrerenohcamiid. Fágálávdegoddi lea doallan sihke dábálaš čoahkkimiid ja telefončoahkkimiid. Dasto lea ráhkaduvvon raporta duoji ekonomalaš ovddideami birra.

Duodjegávppit

Doarjjaortnega mihttomearri:

- Lasihit duodjebuktagiid vuovdima ja kvalitehtaduoji oainnusmahttin

Jagi 2010 bušeahtas lei várrejuvvon 550 000 ru duodjegávppiide. Olles rámma juogaduvvui golmma duodjegávpaí.

Sámi duodjeorganisašuvnnat

Doarjjaortnega mihttomearri:

- Bisuhit doaimma duodjeorganisašuvnnain ja šiehtadallanrievtti ealáhusšiehtadusa ektui

Jagi 2010 bušeahtas lei várrejuvvon 1 560 000 ru duodjeorganisašuvnnaide. Sihke Sámiid Duodji ja Duojáriid ealáhussearvi ožžo doaibmadoarjaga.

Boazodoallu

Vuovdindilli

Ovdal njuovvanáigodaga čakčat 2010 dieđihedje muhtun boazonjuovahagat ahte dain lei buot galmmihanrájuid dievva bohccobiergu ja ahte unnán jerret bohccobiergu márkkanis. Muhtun njuovahagat eai jodihan bierggu mii dain lei rájuin dakkár haddái mainna livččii ožžon doarvái dietnasa. Stuurámuš hástalus lei Finnmárkkus. Dát dagahii dan ahte boazonjuovahagat eai sáhtán váldit bohccuid čakčaáigodagas, ja go stuurámuš njuovahat Finnmárkkus osttii bierggu vuosttažettiin Nuorta-Finnmárkkus. Orohagat Oarje-Finnmárkkus, mat eai beassan vuovdit bierggu, fertejedje ge danne luoitit ollu stuorát ealuid dálveeatnamiidda.

Sámediggi válddii ovdan dán váttis vuovdindili Eanadoallo- ja biebmodepartemeanttain juovlamánus 2010. Sámediggi oaivvilda ahte ráđdehusa biebm- ja eanapolitihkalaš dieđáhusas galggašii árvoštallat guhkesáiggi doaibmabijuid maiguin sihkkarastit buori ja dássidis vuovdindili. Doaibmabijut mat galggašedje buoridit vuovdin- ja njuovvandili boazodoalus lea okta fáttáin mii Sámedikki mielas lea mávssolaš fáddá konsultašuvnnain dán dieđáhusbarggu oktavuodas.

Bohccuid vuddjon

Sámediggái lea hui deatalaš bargat daid hástalusaiguin mat boazodoalus leat go masset ollu bohccuid ruovdemáđijaid alde ja gávdat čovdosa mii duhtadivččii buohkaid. Oahpásmuvvan dihte dáid váttisvuodaide leat Sámedikkis giđđat 2010 leamaš guokte stuorra čoahkkima boazodoaluin Norlánddas ja Davvi-Trøndelágas, válđoáššis dan birra go bohccot vuddjot, muhto maiddái boraspiriid ja eará hástalusaid birra. Sámediggi oaivvilda ahte bohccuid vuddjoma hehttema čuovvoleami ferte bidjat guovddáži Nationála fievriridaplána čuovvoleami oktavuodas ja eará áigeguovdilis proseassaid oktavuodas ráđdehusas.

Rávvagat boazodoallošiehtadussii 2011/12

Sámedikki rávvagiin jagi 2011/12 boazodoallošiehtadussii lea biddjojuvvon guovddáži earret eará:

Boazodoalu ekonomalaš rámmat leat rievdan hui unnán mañimuš 10 jagiin. Boazodoallošiehtadusas ii válđojuvvo doarvái bures vuhti dábalaš haddegoarkjun, dietnasa lassáneapmi dahje dat hástalusat mat boazodoalus leat. Sámedikki oaivila mielde galggašii boazodoallošiehtadusa ekonomalaš rámma stuorrut.

Sámediggái lea deatalaš ahte boahtteáiggi njuovvanstruktuvra, rámmaeavttut ja vuovdinovddideami doaibmabijut buoriduvvošedje ja dat attášedje einnostanvejolaš ja sihkkaris ekonomalaš rámmaid. Sámediggái lea deatalaš ahte boahtteáiggi njuovvan- ja vuovdinstruktuvrras gozihuvvošii maiddái sámi árbevirolaš duodji ja biebmobuvttadeapmi.

Sámediggái lea hui deatalaš ahte eanet nisssonolbmot gávnašedje bargosaji boazodoalus. Boazodoallu lea bearašvuđot ealáhus. Dát struktuvra lea árbevirolaš boazodoalu oassi. Deatalaš lea láchit diliid nissonoasi lasiheapmái ealáhusas. Dát buorida árvoháhkama ja sihkkarastá buoret ekonomalaš eavttuid. Vuoddoealáhusain leat sámi nisssonat deatalaš árbedieđuid gaskkusteaddjit. Nisssonolbmot hálddašit sámi

giela, kulturmáhtolašvuoda ja máhtolašvuoda maid lea ávkkálaš gozihit buot proseassain ealáhusas. Vuoddoealáhusat ráhkadit guovddáš máhttoarenaid árbedieđuid suodjaleapmái, ovddideapmái ja gaskkusteapmái. Dát arena geahnohuvvá mealgat jos nissonat eai leat mielde.

Boazodoallošiehtadusas várrejuvvo 2 miljon ru jahkásaččat Sámedikki bušehtti. Šiehtadusbealit leat bivdán Sámedikki geavahit dáid ruđaid doarjjan boazodoalu lassiealáhusaide. Sámediggi oaivvilda ahte lea eahpeoddolaš go šiehtadusbealit leat mearridan čanastagaid dáid ruđaid geavaheapmái. Sámediggi ferte oažžut vejolašvuoda addit doarjaga boazodollui iežas politihkalaš mihttomeriid vuodul. Eanadoallošiehtadusas várrejuvvo 2 miljon ru jahkásaččat Sámedikki bušehtti, almmá ahte dasa movt Sámediggi geavaha ruđaid biddjojuvvojit čanastagat. Sámediggi evttoha ahte boazodoallošiehtadusa bealit váldet eret čanastagaid dain ruđain Sámediggái.

Sámedikki rávvagiin jagi 2011/12 boazodoallošiehtadussii lea daddjojuvvon man deatlaš livččii jos ášahuvvošedje sierra ortnegat boazodoallošiehtadusa rekrutterenoasis. Sámediggái lea deatlaš ahte ášahuvvojit dávgasis sohkaolvmolsunortnegat, nu ahte eanet nuorain livččii vejolašvuolta searvat ealáhusii. Fágareiveortnet boazodoalus doaibmá bures ja dat lea okta rekrutterendoaibmabijuin boazodoallošiehtadusas mat eai leat galle. Jagi 2010 boazodoallošiehtadallamiin ságaškušše šiehtadusbealit dan birra ahte heaittihit fágareiveortnega boazodoallošiehtadusa bokte. Jos ortnet váldjojuvvoš eret šiehtadusas, de lea deatlaš oažžut buori čuoovoleami fylkkagielddaid beales sihkarastin dihte ahte ortnet bisuhuvvošii dohkálaš vuogi mielde.

- Sámediggi lea sámiid álbmotválljen orgána ja das lea geatnegasvuolta gozihit boazodoalu vuoigatvuodaid ja beroštumiid. Dát mearkkaša dan ahte Sámediggi ferte searvuhuvvot eanet go odne proseassaide mat leat deatlaš boazodollui ja mat sáhttet buktit rievdadusaid. Dán vuodul lea Sámediggi rávvagiin jagi 2011/12 boazodoallošiehtadussii dadjan ahte lea lunddolaš ahte departemeanta konsultere Sámedikkiin stáhta fáldadaga birra boazodoallošiehtadussan.

Sámediggi lea ollu gerddiid váldán ovdan dássásaš meannudeami go guoská divatgeahpádussii investeremiin ja doaibmaruđaid ektui boazodoalus. Guolástus-, eanadoallo- ja fievrredanealáhusas leat sierra divatortnegat doaibmaruđaid ja boaldámušdivadiid várás. Váttis lea áddet dan go stáhta ii miedit Sámedikki gáibádussii ahte addit boazodolliide dan seamma divatortnega mii lea eanadoalus. Daid positiivvalaš signálaid vuodul maid Sámediggi lea ožžon sierra departemeanttain, lea Sámediggi beahttašuvvan go dat ii čovdojuvvon 2011 stáhtabušehtas. Sámediggi vuordá ahte dát deatlaš gáibáduš čovdojuvvo jođánepmosit.

Sámedikkis leat leamaš gulahallančoahkkimat Norgga Boazosápmelaččaid Riikaserviin (NBR) miessemánus ja skábmamánus 2010. Dáin čoahkkimiin ságaškuššui dárbu oažžut ovddastuslaš lávdegotti man mandáhtan livččii árvoštallat beliid mat eai reviderejuvvon ođđa boazodoallolágas. Sámediggi oaivvilda ahte dat proseassat mat vejolaččat álggahuvvojit galget čađahuvvot lágga ovttasbargguin boazodoalu ovddasteddjüguin.

Boazodoalu riikkaidgaskasaš fága- ja gaskkustanguovddáš

Sámediggi lea gulahallan ja konsulteren Ođasmahttin, hálddahus- ja girkodepartemeanttain (OHD) boazodoalu riikkaidgaskasaš fága- ja gaskkustanguovddáša njuolggadusaid ođasmahttima birra, mii ovdal lei ICR. Sámediggi bivddii konsultašuvnnain rolla nammadeadjin stivrii. OHD ii váldán vuhtii Sámedikki gáibádusas dás. Sámedikkis ii leat nammadanriekti iige evttohanvuoigatvuolta riikkaidgaskasaš fága- ja gaskkustanguovddáša stivrii. Ođđa njuolggadusat mearriduvvojedje 1.7.2010.

Boraspiret

Sámediggi lea doallan boraspireseminára Stjördalas skábmamánus 2010. Seminára olahusjoavkun ledje njeallje davimus regionála boraspirelávdegotti, ja eará áigejuovdilis hálddašan- ja ealáhusaktevrrat ja politihkkárat. Regionála boraspirelávdegottiid Sámedikki lahtut ledje mielde semináras. Seminára ulbmilin lei addit buoret vuoddu oktasaš čovdosiid gávdnamiid boraspireid ja boazodoalu gaskasaš oktavuodas, hálddašeami, dutkama ja boazodoalu máhtolašvuoda ja vásihusaid vuodul. Seminára logaldalliin lei viiddis

govdodat ja vásihusat, ja sii leat mielde addimin rávvagiid mat sáhttet leat ávkkálaččat hálddašanoktavuodas.

Sámediggi lei bovden Birasgáhttendepartemeantta ja Eanadoallo- ja biebmodepartemeantta dán seminárii. Departemeanttat ledje dušše mielde semináras dalle go dolle iežaset sáhkavuoruid. Sámedikki oaivila mielde lea deatalaš ahte departemeanttat servet dán lágan semináraide. Dieinna lágiin ožžot sii máhtolašvuoda dan birra makkár hástalusaiiguin sámi ealáhusat rahčet go guoská boraspireválttisvuhtii.

Ođđa boraspireláhkaásahus bodii fápmui čakčamánu 27. b. 2010 ja Sámediggeráđdi lea skábmamánus 2010 nammadan lahtuid boraspirelávdegottiide guovlluide 5 - 8. Rievdadusat boraspireláhkaásahusas leat addán Sámediggeráđđái stuorát vejolašvuoda deavdit eavttuid regionála fakkasteami ja dásseárvvu ektui sohkelabeliid gaska lahtuid nammadeami oktavuodas. Sámediggeráđdi sáhtta dál nammadit gean háliida, dan sadjái go ovdal sáhtte nammadit lahtuid dušše Sámedikki árasiid gaskkas. Dasa lassin lea ođđa láhkaásahus addán buoret sámi ovddastusa lávdegottiin. Sámediggi sáhtta nammadit guokte lahtu golmma davimus lávdegoddá, dan sadjái go ovdal dušše ovttá lahtu. Sámediggi lea hui duhtavaš konsultašuvdnabohtosii boraspireláhkaásahusa ektui.

Sámediggerádis leat leamaš konsultašuvnnat juovlamánus 2010 Birasgáhttendepartemeanttain ja Eanadoallo- ja biebmodepartemeanttain raportta čuovvoleami birra maid bargojoavku lea ráhkadan dan ektui ahte unnidit nággodási boraspiriid ja boazodoalu oktavuodas Davvi-Trøndelágas. Čoahkkimis lei mielde maiddá Ođasmahttin-, hálldahus- ja girkodepartemeanta (OHD). Ášši čuovvoluvvo ođđa konsultašuvnnaiguin ođđajagis.

Lotnolasealáhusaid árvoháhkkanprográmma

Lotnolasealáhusaid árvoháhkkanprográmma

Doarjaortnega mihttomearri:

- Birgenvejolaš lotnolasdoaimmat
- Ođđa fitnodatjurdagat ja ođđa doaimmat

Jagi 2010 bušehtas lei várrejuvvon 3 150 000 ru investeren- ja ovddidandoaibmabijuide lotnolasealáhusaid árvoháhkkanprográmmii. Geavahuvvon lea 5 599 000 ru ja dat lea 177 % bušehttarámmas. Eanaš oassái válđojuvvui ruhta doarjagiid ruovttoluottageassimiin.

53 ohcci ohce doarjaga lotnolasealáhusaide. Golbma ohcama sáddejuvvojedje ruovttoluotta almmá realitehta meannudeami haga. Ohcciid gaskkas ledje golbma nissonolbmot, 21 almmáiolbmot ja 26 fitnodaga. Dan 50 ohcamis mat meannuduvvojedje lei ohcansubmi 12 948 000 ru. 35 ohcama ožžo doarjaga ja 15 ohcama hilgojuvvojedje. Gaskamearalaš doarjaga lei 160 000 ru.

Ulbmil ahte 40 % ásahestipeanddain galggai mannat nissonolbmuide ii leat eisege olahuvvon. 2010:s bohte 8 ásahestipeandaohcama, ja beare almmáiolbmuin. Oktii buot juolludii Sámediggi 717 000 ru guđa ásaheaddjái. Stipeandda rámmán lei 600 000 ru. Lea maiddá nu ahte ohcamiid gaskkas ledje oppalaččat unnán nissonolbmot. 53 ohcama gaskkas sáhtte defineret ahte golbma ohcama bohte nissonolbmuin. Dás mii fertet lasihit dan ahte 26 ohcama gaskkas fitnodagáin ledje sihke nissonolbmot ja almmáiolbmot duogábealde.

Čielggadanprošeavttat ja eará doaibmabijut

Jagi 2010 bušehtas lei várrejuvvon 850 000 ru čielggadanprošeavttaide ja eará doaibmabijuide.

Sámediggi bivddii VINN čuovvolit ásaheaddjiid máttasámi guovllus. Olahusjovkui gullet dat doallit main leat lotnolasealáhusat ja geat leat ožžon doarjaga Sámedikkis ealáhusovddideapmái. Unnimusat 15 doalli galget leat mielde čuovvolanbarggus. Galget dollojuvvot golbma čagganeami ja vuosttaš galgá dollojuvvot guovvamánus 2011.

Njukčamánu 2010 doalai Sámediggi seminára meahcástanealáhusaid birra. Dán seminára čuovvoleapmin lágidii Sámediggi čakčamánu oahppomátki sidjiide geat plánejit álggahit sáivaguollebivdduin dahje

turismaeláhusain. Oktii buot serve 12 ealáhusdoalli oahppomátkái Anárjávrrri gáddái. Oasseváldit besse oahpásmuvvat dasa movt sáivaguollebivdu lea organiserejuvnon Davvi-Suomas. Sii ožžo maiddái eahpeformálalaš oktavuodaid suoma beale dolliguin ja oasseváldit oahpásmuvve buorebut guđet guimmiineaset.

Sámediggi lea addán 300 000 ru doarjjan prošeavtta ”Sel i lokal kultur og fjordutvikling” čadaheapmái maid Mearrasámi gelbbolašvuodaguovddáš Billávuonas dál lea čadaheamen. Prošeavtta ulbmilin lea gozihit báikkálaš máhtolašvuoda njuorjjobivddus ja dan geavahas báikkálaš resursan. Mearrasámi gelbbolašvuodaguovddáš áigu dainna prošeavttain bidjat fokusii árjjalaš riddonjurjohálldašeami bivdduin ja daid njuorjjobuktagiid gozihemiin maid vuotnaresursa addá. Ovdal ávkkástalle njurjuiguin árbevirolaš resursan, muhto ođđaset áiggis lea dát ávkkástallan váidon.

Báikkálaččat oidnet dárbbu dássedettolaččat ávkkástallat njurjuiguin. Finnmárkku vuotnagiellat leat mánggaid jagiid ángirusšan ja addán ekonomalaš doarjaga njuorjjobivdui vuonain. Danne vai easttašedje daid vaháigiid maid ollu njurjot dagahit guolástusaide. Orru dattetge nu ahte doaibmabijuid ferte oktiordnet buoret vuogi mielde ja vai guovddáš ja regionála eiseválddit váikkuhivčče riddonjurjuidda ollislaš hálldašepmái.

Duoji fidnooahppiortnet

Doarjjaortnega mihttomearri:

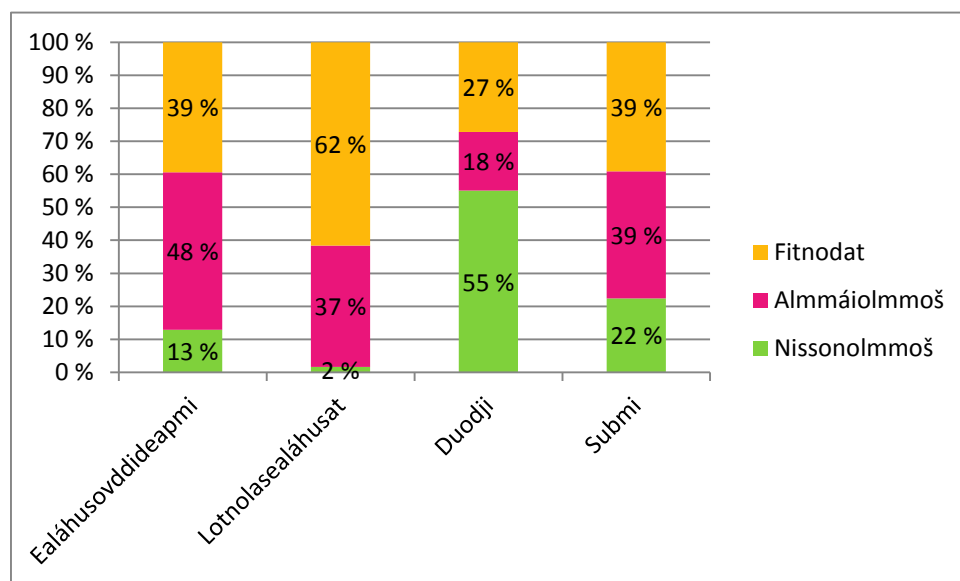
- Duodjealáhussii rekrutteren

Jagi 2010 bušehtas lei várrejuvnon 1 500 000 ru duoji fidnooahppiortnega várás. Čakčat 2010 válddii Boazodoalu ja duoji oahppokantuvra vihtta ođđa fidnooahppi. Jahkemolsumis ledje 10 fidnooahppi. Gávccis sin gaskkas leat Finnmárkkus ja guokte Trøndelágas.

Čoahkkáigeassu ohcanvuđot ealáhusain

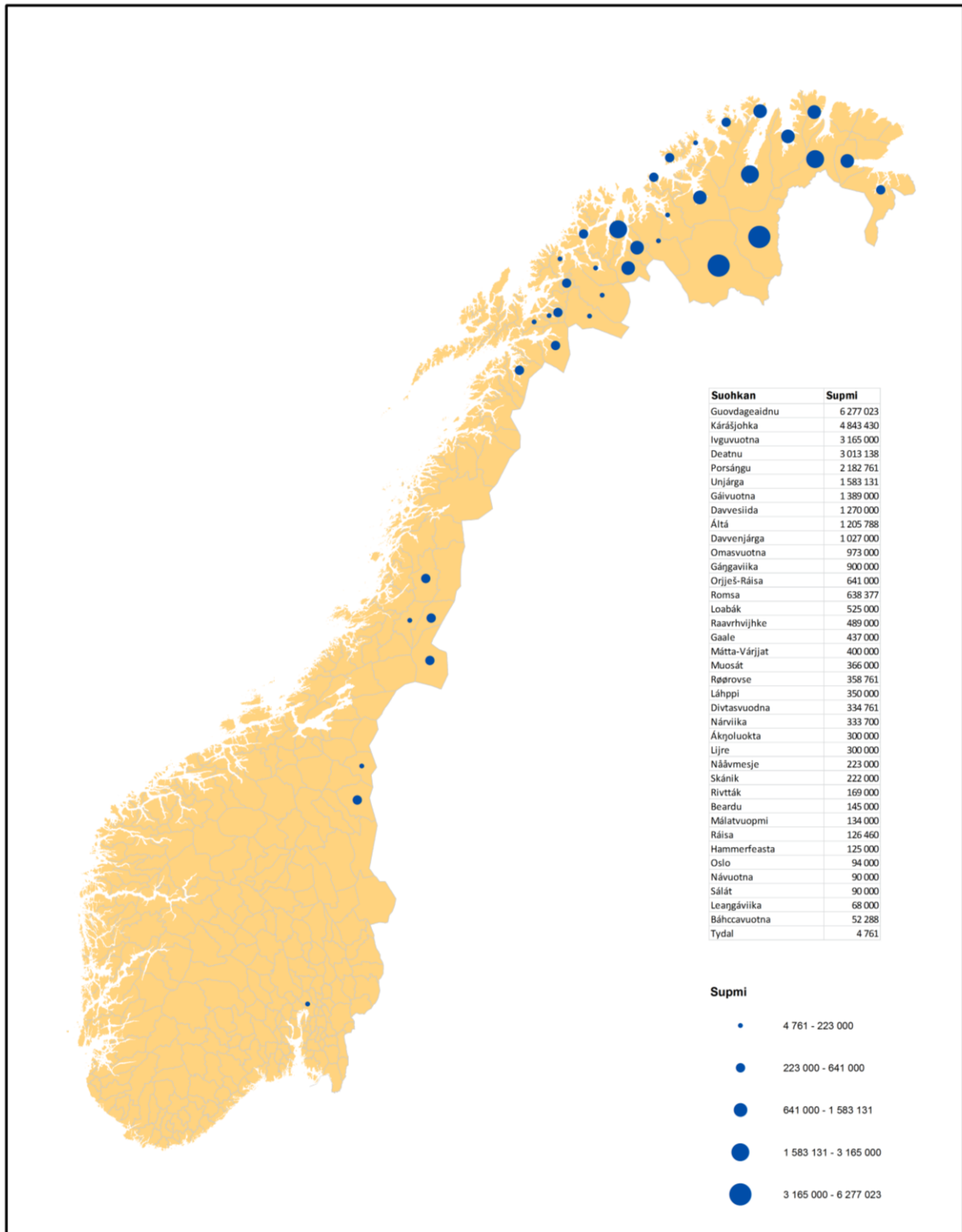
Sámedikki doarjja ealáhusulbmiliidda dievasmahtta eará ruhtadanortnegiid ja sáhtta ruhtadit ja vuoruhit surggiid maid earát eai sáhte.

Govvosis vuolábealde sáhtta oaidnit movt juolluduvvon doarjja ealáhusovddideapmái, lotnolasealáhusaide ja duodješiehtadussii lea juohkásan nisssonolbmuid, almmáiolbmuid ja fitnodagaid gaskka, ja ollásit ortnegiin.

Kárta vuolábealde čájeha movt juolluduvvon doarjagat 2010:s leat juohkásan ohcanvuđot ortnegiin ealáhusaid siskkobeaide.

Jagi 2010 doarjagat ealáhusáigumušaide

6 Areálat, birasgáhtten ja kultursuodjaleapmi

Sámedikki váldoulbmilin barggus areálaiguin, birasgáhttemiin ja kultursuodjalemiin lea sihkkarastit areálaid ja resurssaid ceavzilis ávkkástallama sámi guovlluin sámi historjja ja sámi árvvuid vuodul. Dáid guovlluid ja resurssaid ávkkástallan galgá leat vuodđuduvvon sámi vuoigatvuodaide. Ceavzilis ja guhkes áiggi perspektiiva galgá deattuhuvvot.

Sámedikki barggu oktavuodas areálaássiiguin lea sáhka das ahte sámi beroštumit galget gozihuvvot dalle go mearrádušat areálageavaheamis dahkkojuvvojit. Sámi kulturmuittut geavahuvvojit sámi leahkima duodašteapmái sámi guovlluin. Sámediggi lea gulaskuddanáshussan kulturmuittobarggus plánaássiin ja stuorát huksenássiin. Dán oktavuodas registrerejuvvojit ollu sámi kulturmuittut.

Areálat

El-rávnnji huksen

- Sámediggi lea 2010:s meannudan 219 ássi main lea leamaš sáhka el-rávnnji ja el-fápmolinjaid huksemis. Ássiit leat leamaš unnit ja stuorát, unnimus lei 22 kV el-fápmolinjá earáhuhttin ja stuorámušaid gaskkas ledje stuorát bieggafápmorustteat.
- Sámediggi lea ráhkadahttan raportta mii buohtastahtá kvantitatiivva vejolašvuoda hukset bieggafámu Finnmárkui ja Rogalándii. Dán raporta konkludere ahte dilit bieggafámu huksemii leat buorit goappašiin fylkkain. Goluid ja gaskkaid geažil lea dattetge bieggafámu fievrrideapmi mealgat buoret Rogalánddas. Raportta vuodul oaivvilda Sámediggi ahte bieggafámu fievrrideapmi Finnmárkkus odne ii leat gánnáhahti.
- Sámediggi lea almmolaš digaštallamis energijahuksema birra davvin buktán eará kritihkalaš gažaldagaid. Bieggafápmoproševttaid ekonomijja addá heajos vuodu ođđa el-fápmolinjaid ruhtadeapmái. Ođđa bieggafámuš mii buvttaduvvo davvin lea hirbmat guhkes gaska márkani. Fertešii logenar miljárdaid ruvnuid ovddas dahkat investeremiid jos ođđa neahta davvin máttás galggašii hukset. Paradoksan lea maiddá dat go álgoálbmotguovllut davvin orrot fertemin guoddit stuorámuš nođiid váidudeaddji doaimbajuiin dan oktavuodas go nu gohčoduvvon ruoná energijja huksejuvvo.
- Go guoská el-fámu huksemii de lea Sámediggi 2010:s konsulteren maiddá Oljo- ja energijja-departemeanttain (OED) ja Norgga čázadat- ja energijadirektoráhtain (NČE) suoidnemánu 1. b. 2005 gonagaslaš resolušuvnna ektui konsultašuvnnaid hárrái stáhta eiseválddiid ja Sámedikki gaskka, ja šiehtadusa Sámedikki ja NČE gaskka, beaiváduvvon 31.3.2009.
- Sámedikkis leat leamaš konsultašuvnna Oljo- ja energijjdepartemeanttain 132 kV-el-fápmolinjá huksemis Vevelstad ja Brønnøy gielddain. Boazodoalloorohat, guovllustivra ja Sámediggi leat dovddahan ahte el-fápmolinjá giddešii johtingeainnu boazodoallolága § 22 mielde. OED konkludere nu ahte johtingeaidnu giddejuvvošii dušše fysihkalaččat. Dát ii soaba Birasgáhttendepartemeantta ja Eanadoallo- ja biebmodepartemeantta árvvoštallamiidda boazodoalu fáddághppagis ja plánemii plána- ja huksenlága mielde. Justisdepartemeantta lea árvvoštallan gažaldaga, ja doarju dán oainnu. Sámediggi vuordá dál oktavuoda váldima OED:s viidáset konsultašuvnnaid ektui. Sámedikkis lea leamaš lávga oktavuoha guoskevaš boazodoalloorohagain dán ássis.
- Bieggafápmohuksema konsešuvdnaohcamiid oktavuodas Fosennjárdgas lea Sámediggi váidán Norgga čázadat- ja energijadirektoráhta (NČE) konsešuvdnamearrádusa mii guoská Roan bieggafápmorusttegi, Storheia bieggafápmorusttegi ja maiddá plánejuvvon 420 kV el-fápmolinjái

Namsos - Roan - Storheia. Dan vuodul go boazodoalu ealáhusvuodus Fosenis fuotnána. Váiddameannudeapmi konsultašuvnnaiguin ii leat vel álggahuvvon.

- Sámediggi lea álggahan konsultašuvnnaid NČE:in go guoská Statnett consešuvdnaohcamii hukset ođđa 420 kV el-fápmolinjá Báhccavuona ja Hámmárfeastta gaskka. Dát lea bajidan soames prinsihpaláš gažaldaga dáid konsultašuvnnaid čađaheami hárrái, gč. Sámedikki šiehtadusa NČE:in. Jearaldahkan lea ahte makkár dieđut galget biddjojuvvot ovdan ja makkár áiggis. Sámediggi ja NČE leat gulahallamin movt dán geavahas galggašii čovdit.
- Ođđa rusttegiid huksema ja lokaliserema el-fámu buvttadeami várás stivre ollu guoros kapasitehta fievrridannehtas. Dát, ovttas dainna go stáhtas lea geatnegasvuohta meannudit buot áigequovdilis huksenohcamiid, dagaha ahte dán lágan el-fápmobuvttadeami mángga láhkai stivre “Vuosttamuzžan millui prinsihppa”. Dán lágan vuohki boahťá álkidit vuostálaga sávaldagain ahte ollislaččat hálldašit guovlluid. Dát sáhtta rihkkut maiddái álbmotrievttálaš prinsihpa sámi kultuvrra suodjaleamis.
- Sámedikkis lea leamaš čeahkkin Jijnevaerie sámečearuin Ruota bealde. Dan oktavuodas go Norgga stáhta áigu Statkraft (Statkraft SCA) ja sin plánaid bokte hukset bieggafápmorusttega Jijnevaerie sámečearu guovddáš boazoguohtonguovlluide. Proševtta namma lea Vindkraft Norrman áigumuššan lea bidjat 417 bieggamillu dálveguohtoneatnamiidda. Jos plánat álggahuvvojit, de mearkkaša dat dan ahte bearašjoavkku olles dálveguohtoneatnamiid ii šat sáhte geavahit ja čearu guokte johtingeainnu giddejuvvot. Plánaide lea addojuvvon consešuvdna. Sámečearru váiddii consešuvnna ja dasa mieđihuvvui muhtun muddui. Goappašat bealit leat váidán mearrádusa. Sámediggi Norgga bealde lea váldán ovdan dán ášši Olgoriikadepartemeanttain ja áigu čuovvolit dan Statkraft ektui.

Suodjaleapmi

Sámedikki dievasčeahkkin meannudii ášši 33/10: Suodjalanproseassat sámi guovlluin 2010:s. Sámediggi oaivvilda ahte dat go sámit ieža galget meroštallat sávaldagaid servodatovddideapmái ja bidjat eavttuid iežaset guovlluid geavaheapmái dávista ON álgoálbmotvuoigatvuođaid julggaštussii ja ILO-konvenšuvdnii nr. 169. Dát guoská maiddái gažaldagaide ahte galget go guovllut suodjaluvvot. Sámi ávkkástallan guovlluin ii leat árbeviroláččat goaridan luondduárvvuid. Ávkkástallan lea dagahan dan ahte guovllut dál adnojuvvot gáhttenárvosazžan, danne go dat leat luondduvida čábbát ja unnán dahje eai oppanassiige tehnikkalaččat lihkahallojuvvon.

Sámediggi áigu bargat dan ala vai dan movt báikegottiid olbmot leat geavahan iežaset resursaguovlluid galgá sáhttit fievrridit ođđa buolvvaide, ja dat lea sámi álbmoga kultuvrralaš leahkima vuoddu. Dát mearkkaša dan ahte Sámediggi galgá sáhttit searvat mearrádusaide das movt guovllut ja resursat galget hálldašuvvot ja geavahuvvot boahťeáiggis. Dát guoská maiddái guovlluide mat stáhta mielas leat gáhttenárvosáččat. Sámediggi deattuha ahte lea dárbu fievrridit árbeviroláš sámi ávkkástallama viidáseappot vejolaš guovllugáhttema oktavuodas. Eaktuduvvo ahte suodjaleapmi ii hehte sámi meahceávkkestallama ja ahte guovllugáhtten ii váikkut negatiivvaláččat sámi kultuvrii, boazodollui, meahceávkkestallamii, ealáhusbargui ja servodateallimii. Sámediggi háliida dakkár čovdosiid maiguin sihkarastojuvvo maiddái dat ahte kulturvuđot ávkkástallamis lea vejolašvuohta geavahit ođđaáigasaš veahkkeneavvuid.

Ráđdehus lea Birasgáhttenpartemeantta (BD) bušehttaproposišuvnna bokte, Prop.1 S (2009-2010) ovddidan suodjalanguovlluid várás ođđa hálldašanmálle. Ođđa málle siskkilda sihke stuorra suodjalanguovlluid nugo álbmotmehciid ja eanadatsuodjalanguovlluid, suodjalanguovlluid dan oktavuodas go leat oktasaš rájit, ja smávva suodjalanguovlluid hálldašeami. Ođđa hálldašanmálle mearkkaša ahte álbmotmehciid, eará stuorra oktalaš suodjalanguovlluid ja suodjalanguovlluid galgá gielddaid gaskasaš, politihkalaččat čohkkejuvvon álbmotmeahcce-/suodjalanguovllu stivra hálldašit. Stivrras galgá leat ovddasteaddji juohke guoskevaš gielddas ja dasa lassin okta guđege guoskevaš fylkkagielddas. Guovlluin gos leat sámi beroštumit galgá maiddái Sámediggi nammadit ovddasteaddji stivrii. 33 álbmotmeahci

gaskkas mat leat mearriduvvon Nannán-Norggas, de leat 19 dain ásahuvvon sámi guvlui. Jagi 2010 áigge leat Sámediggi ja BD soahpan čoahkkádusa 11 álbmotmeahci/suodjalanguovlluid stivrraide sámi guovllus.

Gonagas stáhtarádis mearridii 05.02.2010 Sjunkhatten álbmotmeahcci Norlándda fylkkas maŋŋá go Birasgáhttendepartemeanta ja Sámediggi soabaiga. Sámediggi lea miehtan maiddá meahccesuodjaleapmái luonddureserváhtan guđa unnit guovllus Máttá-Trøndelágas ja Davvi-Trøndelágas mat suodjaluvvojedje 2010:s. Sámedikki ja Birasgáhttendepartemeantta gaskka leat leamaš konsultašuvnnat Rohkunborri álbmotmeahci, Bearddu suohkanis Romssas loahpalaš suodjalanevttohusa birra. Šattai ovttamielalášvuohta dan guovtti báhcán čuoggáin sámi beroštumiid ja rámmaid deattuheami oainnusmahttima birra go guoská Sámedikki ovddastussii álbmotmeahccestivrras. Departemeantta beales leat vel báhcán loahppačilgehusat Dálma sámečearuin. Seamma konsultašuvdnačoahkkimis sohppojuvvui ahte Divttasvuotna-Hellemo guovllu mariidna suodjalanplána álggaheapmi 2010:s sáhtá dieđihuvvot. Dat vuotnaguovlu meannuduvvo bargolávdegottis ovttas eará guovlluiguin oasis 2 mariidnasuodjalus. Lea maiddá ságáskušojuvvon ahte jeagge- ja njuoskaeatnamiid suodjalanplána barggu oktavuodas viidáseappot Finnmárkku fylkkas sáhtá ásahuvvot sierra bargolávdegoddi mii galgá veahkehit fylkkamánni suodjalanplánabargus.

- Daid suodjalanproseassaid stáhtus mat leat sámi guovlluin:
 - Suodjalanguovlu Goahteluobbalis Guovdageainnu suohkanis: sáddejuvvon Birasgáhttendepartementii, Sámediggi lea vuordimin konsultašuvnnaid
 - Anárjoga álbmotmeahci viiddideapmi Kárásjoga gielddas: sáddejuvvon Birasgáhttendepartementii, Sámediggi lea vuordimin konsultašuvnnaid
 - Návetvuomi ja Njemenjáiku eatnadatsuodjalanguovlu Romssas: ovttamielalášvuohta Birasgáhttendepartemeantta ja Sámedikki gaskka. Mearrádusa dahkan vurdojuvvo ođđajagis 2011
 - Sundsfjordfjellet álbmotmeahcci Nordlánddas: sáddejuvvo Norlándda fylkkamánnis Luondduhálddašan direktoráhtii. Sámediggi lea vuordimin konsultašuvnnaid.
 - Dáapma álbmotmeahcci Fosennjárggas Davvi- ja Máttá-Trøndelágas: bargojoavku mas lea sámi ovddastus lea gieskat ásahuvvon. Sámediggi lea nammadan 4 olbmo 14 lahtu gaskkas.
 - Logeneare mearra- ja vuotnaguovllu Davvi-Norggas maritiibmasuodjalusas: Bargojoavku mas leat ovcci olbmo sámi ovddastusain. Bivdi – mearrasámi bivdo- ja guolástusorganisašuvnnas leat guokte lahtu ja Vuotnabivdiid searvvis okta lahttu.

ILO dieđáhusat ILO konvenšuvnna nr. 169 álgoálbmogiid hárrái iešmearrideaddji riikkain čuovvoleapmái

ILO áššedovdikomitea lea guovvamánus 2010 addán árvvoštallamiid dasa movt Norga čuovvola ILO 169 konvenšuvnna álgoálbmogiid birra iešmearrideaddji stáhtain. Dát árvvoštallamat bidjet deatalaš čanastagaid ja rámmaid Sámi vuoigatvuodálávdegotti čuovvoleapmái. ILO dieđáhusain Norgii bivdojuvvo diehtujuohkin das movt Sámedikki njuolggadusat rievdan meahcceávkástallamis Finnmárkkulága § 4 mielde heivehuvvojit, ja movt sámi vuoigatvuodát ja beroštumit váldojuvvojit vuhtii mearrádušproseassain mat gusket rievdan meahcceávkástallamii. Dasto dovddahuvvo ahte vuoigatvuodaid kártemis ferte bidjat vuodđun 14. ja 8. artihkkaliid, ja ii leat iešalddis čielggas ahte nátionála lálkaaddin ollásit dávista konvenšuvnna artihkkaliidda.

ILO buorrindohkkeha stáhta eiseválddiid ja Sámedikki gaskasaš konsultašuvdnašiehtadusa deatalaš lálkin konsultašuvnnaid sihkkarastimis konvenšuvnna ektui. Dat bivdet eiseválddiid ja Sámedikki árvvoštallat vugiid movt meannudit soahpameahttuvuođa konsultašuvdnašiehtadusa čuovvolemis, erenoamážit čuovvovačča ektui:

- doarvái árra diehtujuohkin ja konsulteren
- galgá leat čielggas goas konsultašuvnnat álget konkluderet
- ahte oainnuid almmolaččat almmuheapmi konsulteremiid oktavuodas sáhtá fuonidit luohttámuša dasa ahte konsultašuvnnat dáhpáhuvvot buriin jáhkuin

ILO deattuha ahte Sámi vuoigatvuodálávdegoddi galgá čuovvoluvvot konsultašuvnnaiguin ja ahte sirdinortnegat vuoigatvuodaid sihkkarastima váras fertejit álggahuvvot vuorddedettiin gárvvistuvvon kártenproseassaid. Go guoská ruvkedoibmii, de oaiivildit čielgasit ahte ovddut das eai leat čadnojuvvon

eanaeaiggátvuhtii. Ortnet ferte heivehuvvot ovttaskas diliide ja áššiide. Ortnega Finnmarkkus man oktavuodas Finnmarkkuopmodahkii addojuvvo aliduvvon vuodđoeaiggátdivat, berrejit ráđđehus ja sámiid ovddasteaddji orgána geahčedit ovttas. ILO bivdá maiddá ráđđehusa eandalii oazžut sadjái ollislaš minerálaš olles árbevirolaš sámi guovllu várás, ja dassážiigo dát lea sajis fertejit sámi vuoigatvuodát sihkkarastojuvvot.

Sámi vuoigatvuodálávdegoddi

Sámediggi lea bargan ráđđehusa ektui vai boadášedje johtui konsultašuvnnaiguin Sámi vuoigatvuodálávdegotti NAČ 2007:13 čuovvolemiin. Justiisadepartementii sáddejuvui notáhta dávistettiin juovlamánu 2009 čoahkkima šiehtadussii evttohusain movt struktureret viidáset barggu. Sámediggi lea ollu gerddiid jearralan dieđuid dán birra departemeanttas. Dál lea šiehtaduvvon álggahančoahkkin politihkalaš dásis konsultašuvdnaproseassa birra guovvamánu 2011. Dán čoahkkima fáddán lea dat ahte movt konsultašuvdnaproseassa galgá čadahuvvot. Dát bargu šaddá gáibidit ollu boahhteáiggis.

Dattetge lea sivva muittuhit ahte gažaldat vuoigatvuodaid kártema láhkii čatnamis olggobealde Finnmarkku ja konsultašuvdnajuolggadusat lágaid ja hálddahaslaš doaibmabijuid ektui leat dakkár gažaldagat mat oalle guhkás leat rievttálaččat čielggaduvvon Finnmarkkulága mearrádusa bokte ja konsultašuvdnaproseayraid mearrideami bokte gonagaslaš resolušuvnnas.

Riddoguolástuslávdegoddi

Sámediggi lea 2010:s vuoruhan Riddoguolástuslávdegotti barggu. Guolástus- ja riddoministtar čujuhii ovttá čoahkkimis juovlamánu ahte son dál čuovvili ráđđehusa dási hálddahaslaš konsultašuvnnaid konklusuvnnaid, ja ahte son doaivvui čielggasmahttima ođđajagis. Jáhku mielde čadahuvvojit politihkalaš konsultašuvnna fas jagis 2011.

Finnmarkkuopmodat (FeFo)

Sámedikki, Finnmarkku fylkkagieldda ja Finnmarkkuopmodaga gaskka dollojuvvojit fásta oktavuodta-čoahkkimat juohke jahkebealis hálddahas ja politihkalaš dásis. Proseassa Finnmarkkuopmodaga strategalaš plánabargu 2011 rájes lea leamaš ságaškuššamis. Strategalaš plána gulaskuddanevttohus lea maiddá meannuduvvon Sámedikki dievasčoahkkimis. Oktavuoda ja ságaškuššamiid bokte Finnmarkkuopmodaga ođđa strategalaš plána ektui leat oktasaš áddejumi, hástalusain ja vuoruhemiin nannejuvvon. Erenoamážit guoská dát oktavuhtii Sámedikki ja Finnmarkku fylkkagieldda gaskka. Dát lea buvttihan stuorát ráfi ja legitimatehta Finnmarkkuopmodaga bargui Finnmarkkulága mielde.

Finnmarkkuopmodagas leat dattetge ain gulahallanhástalusat. Ovddasvástáduš dás dattetge ii gula dušše Finnmarkkuopmodahkii. Sihke dain geat leat ovddidan ja mearridan Finnmarkkulága, ja Sámedikkis ja Finnmarkku fylkkagielddas mat nammadit stivraovddasteddjiid, lea ovddasvástáduš gulahallamis miid dagahivčče dan ahte deatalaš doaimmat mat Finnmarkkuopmodagas leat dohkkehuvvošedje. Sámediggi, Finnmarkku fylkkagielda ja Finnmarkkuopmodat galget ovttas bargat ortnegiid ovddidemiin dan várás movt geavahit vejolaš badjelbáhca Finnmarkkuopmodaga doaimmas servodatávkkálaččat.

Mineráladoaimma

Dan vuodul go Sámediggi ii leat sáhtán miehtat ođđa minerálaš láhkii, mearridii Sámediggi sierra minerálaveahki miessemánu 2010. Minerálaveahkis čilgejuvvo movt Sámediggi almmolaš orgánan rahpasit sáhtta čadahit individuála ja njuolga šiehtadallamiid minerálaservviiguin vejolaš mineráladoaimma birra sámi guovlluin. Vaikko láhka ii gozitze sámiiid vuoigatvuodaid álgoálbmogin. Minerálaveahki vuodul addojuvvo vejolašvuodta šiehtadallat šiehtadusa Sámedikki, njuolga guoskevaš sámi beroštumiid ja báikegottiid ja minerálaservviid gaskka iskkadanbargguid čađaheamis, áigumuššiehtadusa šiehtadallamis doaibmakonsešuvnna ohcama ektui ja šiehtadallamiid doaimma birra. Eaktuduvvo ahte áššemeannudannjuolggadusat mat čuvvot minerálaš čuovvuvvojit dábálaš vuogi mielde.

Sámediggi lea juohkán dieđuid minerálaveahki birra servviide main lea iskkadanvuoigatvuodta ja rogganriekti Finnmarkkus ja rogganriekti olggobealde Finnmarkku. Seamma guoská Stáhtavuddiide. Sámediggi searvá Finnmarkku minerálaforumii gos minerálaveahki lea dahkkojuvvon dovddusin. Finnmarkku minerálaforuma olis lea sihke dollojuvvon dialogaseminára ja jorbabeavdeságaškuššan mineráladoaimma birra ja movt minerálaveahki geavahit sámi guovlluin.

Sámediggi lea dahkan intensiivnašiehtadusa Nussir ASA:in das ahte doaibmakonsešuvdnaohcan Riehpovuona veaikeruvki ektui Fálesnuori gielddas galgá šiehtadallojuvvot. Dasto lea dahkkojuvvon šiehtadus iskkadanbargguid čađaheamis Biedjovákkis, Guovdageainnu suohkanis Arctic Gold AB:in, ja intensiivnašiehtadus seamma belliiguin das ahte doaibmakonsešuvdnaohcan galgá šiehtadallojuvvot. Boazodoalloorohat 30A Oarjji bealde ja orohat Áborášša leat šiehtadusbealit. Sámediggi lea proseassas Store Norske Gull:in ja orohat 16:in iskkadanbargguid birra Kárášjoga gielddas. Dát šiehtadusat čájehit čielgasit dan ahte Sámedikki minerálaveahkki sihke árvvus adnojuvvu ja čuovvoluvvo servviid bealis mat háliidit álggahit doaimmaid Sámis.

Birasgáhtten

Dálkkádat

Sámediggi lea searvan raportta ráhkadeapmái dálkkádatrievdamiid birra Norgga bealde Ártkisis. Čoavddagávndosat konkluderejit ahte dálkkádatrievdamat váikkuhit sihke ekovuogádagaide ja servodagaide davvin. Raporta mas válddahuvvojit váikkuhusat eallimii davvin, ja lea oassi ”Norwegian Arctic Climate Impact Assessment (NorACIA)” álgagis. Sámediggi lea searvan fáddájovkui dálkkádatrievdamiid heiveheami birra, ja Sámi allaskuvla fas lea bargan fáttáin váikkuhusat álbmogii ja servodahkii.

Sámediggi lea lávga gulahallan Sámi allaskuvlla rektoriin Steinar Pedersenain dálkkádatheivehanlávdegottis. Sámediggi lea doallan sáhkavuoru lávdegotti fágačoahkkimis Kárášjogas dálkkádatheiveheami, sámi kultuvrra ja ealáhusaid birra. ”Tilpassing til eit klima i endring (NOU 2010:10)” (dálkkádatrievdamiid heiveheami birra) lea ovddiduvvon 2010:s. Raporttas daddjojuvvu ahte dálkkádatrievdamat váikkuhit lundui ja servodahkii. Hástalusat leat stuorrát davimus guovlluin danne go doppe lieggana garrasepmosit. Bahkken luonddubirrasii ja servodagaid raššivuohta dálkkádatrievdamiidda dahká dárbašlašžan ahte bargat offensiivvalaččat heiveheamiin.

- Sámediggi searvvai Norgga delegašuvnna mielde alladáseoasi oasálaščoahkkimii ON dálkkádatkonvenšuvnna vuolde, COP 16 Cancumis Mexicos. Dálkkádatčoahkkin lei historjjálaš álgoálbmotperspektiivva ektui, danne go loahppajulggastussii bohte mearrádušat ja sihkkarastinmekanismmat álgoálbmotvuoigatvuođaid, árbedieđuid ja ollesárvosaš álgoálbmotsearvama ektui. Riikkaidgaskasaš álgoálbmotorganisašuvnnat ja álgoálbmogat stáhtaid delegašuvnnain leat vuogádatlaččat bargan ja leat geahččalan lihkostuvvat oazžut sadjái vuoddu álgoálbmotperspektiivvi dálkkádatšiehtadallamiin. Cancún-šiehtadus lea deatalaš lávki rivttes guvlui dálkkádatrievdamiid vuostá dáistaleamis ja šiehtadusas deattuhuvvo deatalaš prinsihppa ahte álgoálbmogat galget searvvahuvvot buot relevánta mearrádusaide boahhteáiggis.

Biologalaš girjái vuodá konvenšuvdna

Sámediggi searvvai Norgga delegašuvnna mielde oasálaščoahkkimii biologalaš girjái vuodá konvenšuvnna ektui Nagoyas Japánas. Stuorámuš lávki njunušoahkkimis lei dat ahte sohppojuvvui riikkaidgaskasaš geatnegahtti protokolla. Dat galgá sihkkarastit dan ahte rievttalaččat juogaduvvojit dat ovdamunit maid luonddu genaresurssaid geavaheapmi buktá. Luonddus ja máhtolašvuodas dan birra leat stuorra árvvut. Oktavuohta genaresurssaid oazžuma ja álgoálbmogiid árbedieđuid gaskka lea guovddáš bealli Nagoya-beavdegirjies mii nanne álgoálbmogiid vuoigatvuođaid ollu surggiin. Dasto nannejuvvo earret eará dat ahte álgoálbmogiin sáhtá leat eaiggáduššariecti daid genaresurssaide mat leat sin guovlluin ja ahte earáide ii sáhte addit rievtti árbedieđuide almmá ahte dat álgoálbmot mas lea dat máhtolašvuodta lea ovdagihit miehtan dasa. Dasto galgá sihkkarastojuvvot oassi dan dietnasis mii bohtá daid gálvvuid vuovdimis mat leat ráhkaduvvon šattuid dahje eará organismmaid genaávdnasiin dalle go álgoálbmogiid árbedieđut geavahuvvojit genaresurssain ávkástallamis

Oasálaščoahkkimis dohkkehuvvo viidáseappot dat lagaš sorjjasvuodta mii lea álgoálbmogiid ja luonddu gaskka. Mearriduvvui ahte galget dollojuvvot fas mánggat bargojoavkočoahkkimat jagi 2020 guvlui arihkala 8 (j) vuolde, mas válddahuvvo dat ahte stáhtain lea geatnegasvuodta suodjalit, bisuhit ja viidáseappot gaskkustit álgoálbmogiid árbedieđuid. Ođđa bealli dán barggus lea dat ahte suodjalit ja giktalit biologalaš resurssaid boaresvirot geavaheami dávistettiin ceavcinnávccalaš prinsihppii. Vuosttáš čiekŋalis

ságastallama fáddán galgá leat ekovuogádagaid, ekovuogádatbálvalusaid ja guovllu suodjaleami hálddašeammi. Dahkkojuvvui mearráduš ehtihkalaš njuolggadusaid birra maid vuodul sihkkarastit dan ahte álgoálbmogiid kultuvrralaš ja intellektuealla árbi árvvusadnojuvvo. Mearriduvvui maiddái ođđa strategalaš plána 20 oassemihhtomeriiguin, njeallje strategalaš váldomihttomeari vuolde, maid galgá olahit ovdal jagi 2020. Ulbmilis 18 daddjojuvvo ahte álgoálbmogiid árbedieđuid galgá searvvahit barggus biologalaš girjái vuoda konvenšuvnnain ja ahte álgoálbmogat ollásit ja beaktilit galget beassat searvat buot relevánta mearrádušdáside.

Mohtorjohtalus mehciin

Dán jagi lea Sámediggi searvan prošeaktii man ulbmilin livččii váidudit vahágahtti bievlavuodjima Finnmárkkus. Sámediggi lea leamaš ovddastuvvon prošeavtta stivrenjoavkkus ovtta Luonddu-hálddašandirektoráhtain, Finnmárkku fylkkamanniin ja Finnmárkku fylkkagielddain. Stivrenjoavku lea ásahan referánsajoavkku mas leat ovddasteaddjit ealáhusaid, astoáiggi, bivdiid, guolástusa, birasberoštumiid, eanaeaggádiid, politiija ja hálddašeddiid beales.

Finnmárkku gielddat leat ávžžuhuvvon buktit geahčastaga gielddalaš bievlavuodjingeavahusa birra. NORUT Alta lea čadahán gažadaniskadeami 1000 finnmárkulačča gaskkas miehtá fylkka das ahte makkár miellaguottut sis leat bievlavuodjimii mohtorfievrruiguin. Muđui leat dollojuvvon čoahkkimat beroštusorganisašuvnnaiguin ságaškuššan dihte raportta birra maid NORUT Alta lea ráhkadan, ja oažžun dihte rávvagiid viidáset bargui. Dat árvalusat/rávvagat mat leat boahtán, ja dat ja prošeavtta mandáhtaválddahuš leat bidjan vuodu Luondduhálddašan direktoráhta raportii. Raporta sáddejuvvui juovlamánus ja lea dál gulaskuddamis.

Kulturmuitosuodjaleapmi

Statistihkka doaimmain

Sámedikki bargu kulturmuittuid suodjalemiin bidjá deatalaš vuodu sámi historjái ja sámiid leahkimii. Sámediggi meannuda areálaáššiid plána- ja huksenlága mielde, ja kulturmuitolága mielde. Sámediggi lea geatnegahttojuvvon go lea hálddašanorgána ollašuhttit iskkadangeatnegasvuoda kulturmuitolága mielde. Danne fitná Sámediggi geahčadeamen areálaid maidda plánejuvvo huksejuvvot.

Sámedikki hálddašanváldi sámi kulturmuittuid ektui buktá ollu doaimmaid, maid statistihkka kulturmuitosuodjalandoaimmaid birra jahkái 2010 čájeha: 6030 dokumeantta boahtán sisa, 2826 sáddejuvvon, 169 geahčadeami, 530 ođđa kulturmuittu, ja lassin vel 508 rievdadusa ovttaskas muitui leat registrerejuvvon kulturmuittodiehtovuodus Askeladden.

Areálaáššit ja geahčadeamit

Sámediggi lea 2010:s bargan mánggáin stuorát areálaáššiin. Stuorámuš lea plánejuvvon ođđa 420kV-el-fápmolinjá oktavuodas Báhcavuonas – Hámmárfestii. Registrerenbargu lea organiserejuvvon sierra prošeaktan mi galgá bistit guokte jagi. Dan oktavuodas dahkkojuvvojit fealtaregistreremat ja jearahallamat. Earret eará dahkkojuvvojedje geahčadeamit duottarváriin mat ovdal eai leat iskkaduvvon. Dán jagi gávdnojedje mánga čuođi kulturmuittu/lokalitehta, earret eará árran, goahtesajit ja bivdorusttegat.

Finnmárkkus leat 2010:s čadahuvvon vel guokte stuorra kulturmuittoregistrerema. Dat leat dahkkojuvvon plánejuvvon ruvkeguovllus Nussiris Fálesnuoris ja regulerenbarggu oktavuodas Svartnes-Bussesundet guovllus Várggáin. Kulturmuittuid registrerema oktavuodas leat gávdnon ollu dán rádjai dovdameahtun sámi kulturmuittut, earret eará goahtesajit, lávvosajit, eamihávddit ja sierralágan vurkkodanbáikkit ja geađgeráhkkanusat. Dáid kulturmuittuid sáhtá čatnat sihke mearrasámi ja boazosámi ássamii, ja árbevirolaš sámi oskku čađaheapmái.

Málatvuomi ja Báhcavuona gielddastivra mearridii 2009:s Meavkki ja Vilgesvári báhčin- ja hárbhallanguovllu ovttahttima regulerenplána. Riikaantikvára dohkkehii dien oktavuodas dispensašuvnna oktiibuot 14 automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi kulturmuittui. Romssa musea lea čadahán daid arkeologalaš roggamiid 2010:s.

Sámediggi lea jagi 2007 rájes dahkan geahčademiid Setermoen báhčinguovllu regulerenplána oktavuodas. 2010:s leat ovttasráđiid Romssa museain geahččalan dihte goivon lávvosajiid maid báhčin- ja hárhjhallandoaibma áitá. Ášši galgá meannuduvvot dainna áigumušain ahte goaivut boahhtevaš jagiid.

Sámediggi lea ovttas Saemien Sijtein, prošeavttain Saemieh Saepmesne, Raavrhvijkke gielddain, Davvi-Trøndelága fylkkagielddain ja Luvlie Näämesjen Dajve:in, čađahan registreremiid Raavrhvijkke gielddas. Deataleamos mii gávdnu lei meavrresgári rámma (gievrie). Sámediggi lea bargan lávga ovttas Østre Namdal sámeservviin ja Saemien Sijtein sihkkarastin dihte dán hui erenoamáš gávdnosa. Dán jagáš registreremat čájehit ahte lea stuorra vejolašvuohta gávdnat sámi kulturmuittuid máttasámi guovllus.

Ovttasbargoprošeavtta ruhtadeapmi Sámedikki ja Finnmárkku fylkkagieldda gaska regionála kulturbiras- ja kulturmuittoplána hárrái Finnmárkkus lea čilgejuvvon jahkái ovddos guvlui. Bargu álggahuvvo dallánaga go prošeaktajođiheaddji lea virgáduvvon.

Sámediggi lea 2010:s dahkan mánga arkeologalaš gávdnosa unnit huksemiid oktavuodas. Siellatgieldda suohkanis leat registrerejuvvon hui mánga boazosámi lávvosaji hui dološáiggis. Ivvárstáđiid suohkanis lea álggahuvvon ollu márkasámi ássansajiid registreren.

Sámediggi lea ovttas Várdobáikkiin ja Harstad og Omegn sámeservviin doallan guovttebeaivásaš kurssa kulturmuittuid registreremis.

Álbmotmeahcit ja suodjalanguovllut

Sámediggi lea searvan Ráisavuona álbmotmeahci ja Ráisduottarháldi eatnadatsuodjalanguovllu Nordreisa suohkanis, ja Ånderdalen álbmotmeahcci Sáččas hálddašanplánaid ráhkadeapmái. Ráisavuona ektui lea dán jagi buktojuvvon registrerenprošeavtta loahpparaporta. Sámediggi lea registreren badjel 200 sámi kulturmuittu, main eatnašiin lea oktavuoha goddebivdui ja boazodollui. Ånderdalenis lea Sámediggi registreren hui unnán sámi kulturmuittuid.

Kvikne álbmotmeahceguovddáš lea joatkán barggu sámi kulturmuittuid registreremiin Forollhogna álbmotmeahcis, mii lea Hedmárkku ja Máttá-Trøndelága gaska. Ollu ođđa kulturmuittut leat registrerejuvvon ja máhtolašvuohta guovllu dološáiggi birra ja álbmotmeahci birrasis buorrána dađistaga.

Seailluheapmi ja huksensuodjalus

Sámediggi lea 2010:s čađahan kulturmuittuid seailluhanbarggu mángga guovllus. Nuortasámi gilis Njávdamis Máttá-Várjjaga gielddas lea čađahuvvon ruoná areálaid seailluhanbargu. Lea maiddái ođastuvvon ássarviessu olggobealde, mii lea dan eatnama alde maid Sámediggi eaggáda. Kulturbiras hávdesajiin Nuortalaš gilis lea gieskat sihkkarastojuvvon. Dan plánejuvvon sámi dákterigeávdnasiid ođđasis hávdádeami oktavuodas lea álggahuvvon bargu guovllu regulerenplánain. Dát lea maiddái ráfáidahttojuvvon kulturbirasoasi viidáseappot ovddideapmi.

Halonen-viesu ođasteapmi lea bures bohtán johtui. Nuortalaš gili regulerenplánain bargojuvvo. Šiehtadus válljejuvvon plánenfitnodagain lea dahkkojuvvon fálaldatvuoru maŋŋá. Proseassas lea dollojuvvon rabas álggahančoahkkinn Njávdamis. Bargujoavku mii pláne ođđasis hávdádeami lea doallan rabas čoahkkima Njávdamis gos NIKU čálmustii georadariskadeami bohtosiid maid Sámediggi ruhtadii.

Sirpmás Deanu gielddas lea visttiid ođastemiiguin jotkojuvvon ja dat bistet ain muhtun áiggi.

Romssas lea Sámediggi joatkán guvttiin seailluhanprošeavttain. Okta guoská guovžabieju ja olbmuid hávdidiid billašuvvamii Návuoana suohkanis. Nubbi lea muorruaruossa ođasteapmi Sandengen girkogárddis Gáivuona suohkanis. Prošeavttaid lea ruhtadan Riikaantikvára. Sámediggi lea doallan álbmotčoahkkimiid sihke Máttá-Várjjagis ja Návuoanas seailluhanprošeavttaid oktavuodas.

Árran Julevsáme guovdásj, Museum Nord, Várdobáiki ja Bådåddjo suohkan leat ožžon doarjaga sámi visttiid registreremi ja ođasteapmái. Dát barggut nannejit dáid ásahasaid fágagelbbolašvuođa. Davvisámi guovllus leat mánga ovttaskas olbmo ja ásahusa vuolggahan visttiid ođastanprošeavttaid.

Riikarevišuvnna raportta oktavuodas huksensuodjaleamis leat dollojuvvon guokte čoahkkima. Riikaantikvára Jørn Holme galledii Sámedikki Kárásjogas. Ášši čuovvoluvvo prošeaktadoarjaohcamiin Riikaantikvárii. Signálat doaisttáži čájehit ahte prošeakta ruhtaduvvo.

Gávdnojit ollu kulturmuittut mat leat billašuvvamin ja danne lea dárbu oažžut eanet ruđaid seailluhanbargui go maid Riikaantikvára lea juolludan. Ovdamearkka dihte 2010:s ii addán riikaantikvára seailluhanruđaid Norlánda fylki.

Vuosteákkat ja kulturmuittolága rihkkumat

Sámi guovlluin 2010:s leat billašuvvan ollu sámi kulturmuittut. Dat lea dáhpáhuvvan dan geažil go áššit eai leat sáddejuvvon doaibmabidjooamasteaddji beales ja kulturmuittoláhka lea rihkkojuvvon. Gáivuona suohkanis Romssas leat kulturmuittut biliduvvon. Dát guoská ovttas goahtesadjái Skardalenis ja cuvccasbáiki Skipet. Dát lea várrebákti E6 guoras Ivguvuonbađas Nordnesis. Dát cuvccasbáiki lea mángii namuhuvvon Just Qvigstads ”Eventyr og sagn”-girjii. Gáivuona suohkan ja Troms Kraft leat lobi haga ceggen mánga installašuvnna geađgeierdui.

Dasto lea Sámediggi viidáset cealkán ahte Per Larsavika/Klubbvik ohcan guollebiebmanrusttega hárrái Unjárggas gielddas ii galgga juolluduvvot. Sámediggi lea cealkámušas čujuhan ahte ohcamiin guollebiebmanrusttega hárrái berre vuordit dassážiigo ođđa riddoavádatplána Unjárgga gieldda várás lea ráhkaduvvon. Doaibmabidju dego rihkku sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasa main lea stuorra árva. Danne sáhttet dás šaddat negatiivvalaš váikkuhusat ohcami oažžut Ceavccageađgi/Mortensnes UNESCO máilbmeárbelistui. Dán vuodul ovddidii ge Sámediggi vuosteákkaid areálageavaheami osiide mat leat Unjárgga gieldda gielddaplána areálaoasis.

Ovttasbargu Riikaantikvárain

Sámediggi ja Riikaantikvára gulahallet jeavddalaččat áigejuovdilis áššiid birra. Sámediggi bargá ovttas Riikaantikvárain oččodan dihte sámegeilat veršuvnna kulturmuittodiehtovuđđui Askeladden. Riikaantikvárain leat leamaš maiddái čoahkkimat go guoská eará boahhteáiggi dárbbuide ja Askeladden diehtovuđu kvalitehta dáfus sihkarastimii.

Sámediggi lea 2010:s addán gulaskuddancealkámuša Riikaantikvára arkeologalaš kulturmuittuid hálddašeami strategalaš pláni. Doaibmabijut maid oktavuodas sáhtta leat áigejuovdil čadahit konsultašuvnnaid leat:

- Nátionála prošeavtta ásaheapmi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid registrerema várás
- Ovddasvástádusláhkaásahusa mudden dainna lágiin ahte livččii vejolašvuoda čadahit earkilastojuvvon áššemeannudeami unnit áššiin, ja dán dárbbu olis oažžut sadjái sámi kulturmuittuid bissovaš hálddašanortnega
- Sámi kulturmuittuid čuohtejagiráji árvoštallan ja stuorát dutkan- ja hálddašanprográmmaid ásaheapmi

Dasto leat addán rávvagiid Riikaantikvára 2011 vuordámušreivi. Áššit mat ledje mielde leat earret eará Ceavccageađgi/Mortensnes tentatiivvalaš máilbmeárbelistui, kulturmuittuid ja kulturbirrasa regionála plána Finnmárkku várás ja dasto bealit mat gusket Nuortalaš gili kulturbirrasii, mas mielde sihke guovllu regulerenplána ja dakteriggeávdnasiid plánejuvvon hávdádeapmi.

Ovttasbargu eará instánsaiguin

Sámediggi gulahallá jeavddalaččat fylkkagielddaguin. Sámediggi láve searvat fylkkagielddaid areálaplánaforumii ja ovttasbargui beaivvalaš áššemeannudeami ektui.

Oktasaš geahčadeamit leat čadahuvvon Máttá-Trøndelága fylkkagielddain Elgsjøen el-fápmorusttega oktavuodas Einunndalenis Oppdal gielddas, rájis mii lea gaskal Máttá-Trøndelága ja Hedmárkku. Eará buori ovttasbarggu maid sáhttit namuhit lea ahte arkeologat Máttá-Trøndelága, Hedmárkku ja Opplánda fylkkagielddain leat searvat kursii máttasámi kulturmuittuid registrerema birra.

Eará geográfalaš guovlluin lea vejolašvuohta bargat lávgadet ovttas fylkkagielddaiguin. Erenoamážit Norlándda fylkkasuohkaniin.

Sámedikkis leat jahkásaččat čoahkkimat kulturmuifoanddain. Dán jagáš čoahkkin dollojuvvui Várjjagis. Sámedikkis lea maiddá jeavddalaš oktavuoha ja gulahallan gielddaiguin ja doaibmabidjooamasteddjiguin, ovdamearkka dihte earkil olbmuiguin, priváhta ja almmolaš fitnodagaiguin ja ášahusaiguin. Dát oktavuoha lea dávjjimusat geahčadanáigodagas.

Váikkuhangaskaoamit – sámi kulturmuitosuodjaleapmi

Sámedikki jagi 2010 bušeahas lei várrejuvvon 2 000 000 ru birrasii ja kultursuodjaleapmái. 44 ohcama meannuduvvojede ortnegis ja 33 ohcama ožžo doarjaga. Dán jagi proševttain 23 prošektii lea máksojuvvon vuosttaš oassi doarjagis ja leat dainna álggahan barggaid. Dán jagi leat 10 ovddit jagiid proševttain gárvvistuvvon. Oktiibuot juolluduvvui 2 415 000 ru. Daid gaskkas leat 223 000 ru ovddas gessojuvvon ruovttoluotta ja 821 000 ru ovddas lea mávssekeahhtá.

Doarjjaohcamiid juohkáseapmi guovlluid gaskka ja vuoruheamit 2010:s

Guovlu	Registreren	Sihkkarastin	Ođasteapmi	Oktiibuot
Davvisámi guovlu	3	0	10	13
Julevsámi guovlu	8	1	3	12
Máttasámi guovlu	4	0	0	4
Gessojuvvon	0	1	3	4
Oktiibuot	15	2	16	33

Sáhttit oaidnit ahte ortnega siskkobeaalde eanemusat ođastanproševttat leat leamaš davvisámi guovlluin, muhto doppe eai lean nu galle registrerenproševtta. Julevsámi guovlluin leat eanemusat registrerenproševttat ja ođastanproševttat ášahusaid oktavuodas. Máttasámi guovlluin leat dušše registrerenproševttat ožžon doarjaga, buot dát ášahusaid oktavuodas.

Sámediggi lea 2010:s ožžon muhtun ohcamiid mat gusket guovlluide mat leat olggobealde dálá hálldašanguovllu.

7 Dearvvašvuohta, sosiála ja fuolahus

Sámedikki váldomihttomearrin lea sihkkarastit dearvvašvuođa-, sosiála- ja fuolahusfálaldaga sámi álbmoga várás. Dát fálaldat galgá lea ovttašsásaš fálaldagain mii muđui lea álbmogis. Dearvvašvuođa-, sosiála- ja fuolahusfálaldaga ferte heivehit sámi álbmoga dárbbuide. Dasto fertejit dearvvašvuođa-, sosiála- ja fuolahusbargiide miehtá riikka fállujuvot oahpahus sámi gielas ja kultuvrras. Maiddá dievasmahtti ja árbevirolaš dikšunvuogit leat dohkálaččat.

Sámediggi bargá sierra vugiiguin olahan dihte dáid mihttomeriid. Gulahallama ja ovttasbarggu bokte guovddáš eiseválddiiguin ja eará relevánta aktevrraiguin, geahčalit mii sihkkarastit Sámedikki váikkuhanfámu dearvvašvuođa- ja sosiálfálaldagaid hábmemii sámi álbmoga várás. Mii bargat earret eará sámi mánáid vuoigatvuođaid gozihemiin mánáidsuodjalusa ektui, váikkuhit rihkusfuolahusa heiveheami sámi fárggaid dárbbuide ja sámi boarrásiid- ja fuolahusfálaldaga ovddideami. Dasa lassin addit mii doarjaga sierralágan dearvvašvuođa- ja sosiálaproševttaide.

Ovttasbargu sierra aktevrraiguin

Sámediggi gulahallá guovddáš eiseválddiiguin, gielddaiguin, fylkkagielddaiguin ja eará aktevrraiguin barggus buoret dearvvašvuođa-, sosiála- ja fuolahusfálaldagaid sihkkarastima oktavuodas sámi álbmoga várás. Hástalusaid gaskkas leat earret eará regionála ráđdeaddinbálvalusa sihkkarastin máttasámi álbmoga várás maid Snoasa suohkan lea álggahan ja dearvvašvuođa ángiruššamiiguin joatkin Várdobáikki sámi guovddážiis. Deatalaš lea maiddá lávgadet ovttasbargu fágaásahusaiguin ja earáiguin gelbbolašvuođahuksema ektui ja dasto dárbbu ja bálvalusaid ovddideami oainnusmahttima ektui. Dál leat geahččaleamen ášahit oktavuoda Sámedikkiin Ruota bealde erenoamážit psykalaš dearvvašvuođa ektui boazodolliid gaskkas. Davvirikkaid dearvvašvuođadirektevrrat leat galledan Sámedikki, ja mii muitaleimmet sidjiide makkár hástalusat leat go galgá sihkkarastit dásseárvosaš dearvvašvuođa - ja sosiálabálvalusa sámi álbmoga várás Norgga bealde Sámis.

Sámediggi lea álggahan konsultašuvnnaid dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanttain Kárášjoga oahpahušbuohcciruovttu nuppástuhttimis nationála oahpahušbuohcciruoktu sámi álbmoga várás. Sámedikki mihttomearrin lea ahte nationála oahpahušbuohcciruoktu galgá jođihit ja váikkuhit máhtolašvuoda ovddideami ja kvalitehta bajideami dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusas sámi pasieanttaid, geavaheddiid ja sin oapmahaččaid várás. Sámediggi lea maiddái álggahan konsultašuvnnaid 3-jagáš demansaplána ektui sámiid várás geat leat muittohuvvan. Prošeakta lea álggahuvvon ráđđehusa demansaplána 2015 vuodul.

Sámi ovddastus dearvvašvuodadoaimmahagaid stivrrain

Sámediggi lea evttohan olbmuid stivralahttun njeallje regionála dearvvašvuodadoaimmahakkii ja muhtun daid vuollásaš doaimmahagaide Dearvvaštuohka Davvin RHF, Dearvvaštuohka Gaska-Norga RHF ja Dearvvaštuohka Máttá-Nuorta RHF oktavuodas. Sámi ovddastus lea čuovvovaš stivrrain:

- Dearvvaštuohka Davvin RHF
- Dearvvaštuohka Finnmárku
- Davvi-Norgga universitehtabuohcciviessu (UNN)
- Nordlánda buohcciviessu
- Helgelánda buohcciviessu
- Dearvvaštuohka Davvi-Trøndeláha RHF
- Oslo Universitehtabuohcciviessu, Dearvvaštuohka Máttá-Nuorta vuollásaš

Sámi mánáid vuoigatvuodát mánáidsuodjalusa bálvalusain

Sámi mánát galget beassat deaivvadit mánáidsuodjalusbálvalusain mas lea sámi giella- ja kultur-gelbbolašvuohka. Dát vuoigatvuodát leat sámi mánáid várás Mánáidkonvenšuvnna ja mánáidsuodjaluslága mielde. Dasa lassin gusket sámi mánáide geat ásset sáme giella hálddašanguovllu siskkobealde sámelága mearrádušat. Dát mearkaša dan ahte sámi mánáin dán gielddain lea vuoigatvuohka oažžut bálvalusa sámegillii mánáidsuodjalanbálvalusas, maiddái dalle go biddjojuvvojit ášahussii ja biebmoruktui olggobealde ruovttu gieldda. Sámediggái lea deatalaš oainnusmahttit mánáid vuoigatvuodaid ja vai dát vuoigatvuodát gozihuvvojit mánáidsuodjalanbálvalusas.

Sámediggi lea čadahan konsultašuvnnaid Mánáid-, dásseárvo- ja searvadahttindepartemeanttain evttohusa ektui ahte rievdadit láhkaásahusa bearráigeahču hárrái biebmoruovttus ja mánáidsuodjalanásahusain. Sámedikki ulbmil konsultašuvnnaiguin lea ahte sámi mánáid vuoigatvuodát giela ja kultuvrra goziheami ektui jerrojuvvojit árjjalaččat dalle go mánná biddjojuvvo ášahussii ja biebmoruktui. Dát ferte čielgasit boahit ovdan láhkaásahusas mánáid bearráigeahču ektui biebmoruovttuin ja ášahusain. Dáid láhkaásahusaid rievdadusevttohusat leat dál sáddejuvvon gulaskuddamii. Sámediggi lea gearggus joatkin konsultašuvnnaiguin maŋŋá gulaskuddanáigemari.

Sámediggi lea álggahan konsultašuvnnaid Justiisa- ja politiijadepartemeanttain sámi mánáid vuoigatvuodaid goziheamis Mánáidviesus. Mánáidviesus lea fáldat mánáide geat deaivvadit riektedoaimmahagain maŋŋá go leat gártan gillát veahkaválldi dahje seksuála vearddaguid ja sin oapmahaččaide. Sámi mánáid vuoigatvuodaid vuodul ferte Mánáidviesus leat gelbbolašvuohka sámi gielas ja kultuvrras dutkkadettiin sámi mánáid. Sámediggi áigu joatkit konsultašuvnnaiguin 2011:s.

Sámediggi lea álggahan konsultašuvnnaid Bearaš- ja dásseárvodepartemeanttain NÁČ 2009:8 - Kompetanseutvikling i barnevernet, gelbbolašvuoda ovddideami birra mánáidsuodjalusas. Sámedikki mihttomearri konsultašuvnnaiguin lea sihkkarastit gelbbolašvuoda sámi gielas ja kultuvrra mánáid-suodjalusa oahppofálddagain. Sámediggi searvá maiddái stuorradiggediedáhusa referánsajovkui čálgobálvalusaid oahpu birra. Dearvvašvuoda- ja sosiáloahppu ja dutkan galget leat guovddážiš diedáhusas, ja plána mielde galgá diedáhus ovddiduvvot čakčat 2011.

Ovttasdoaimmanodastus

Sámi bálvalusdárbašeddiin lea vuoigatvuohka oažžut dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid seamma dásis go álbmot muđui oažžu. Dán vuodul lea Sámediggi álggahan konsultašuvnnaid Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanttain sámi pasieanttaid goziheamis Ovttasdoaimmanodastusas. Guovddáš

dearvvašvuodaieiseválddit leat addán muhtun signálaid nugo eanet ovddasvástádusa birra gielddaide ja eanet ollislaš pasieantadikšuma birra. Sámediggái lea deatlaš sihkkarastit ahte ovttasdoaimman doaimbajuid vuoruhemiin ja rámmain mat biddjojuvvojit galgá leat buorre beaktu maiddá sámi álbmogii. Dasto ferte sámi pasieanttaid vuoigatvuodaid giellahálddašanguovllu gielddain maiddá gozihit odđa odastusas. Guovddáš eiseválddiin lea bajimuš ovddasvástádus ja danne fertejit fuolahit dan ahte sámi perspektiiva gozihuvvo ja jerrojuvvo buot proseassain, ja vai dat gozihuvvo guovddáš dearvvašvuoda- ja sosiálapolitihkalaš áŋgiruššamiin.

Regionála dearvvašvuodadoaimmahagaid barggahandokumeanttat

Sámediggi lea konsulteren Dearvvašvuoda- ja sosiáladepartemeanttain sámi pasieanttaid dárbbu ja vuoigatvuodaid goziheami birra regionála dearvvašvuodadoaimmahagaid barggahandokumeanttain jahkái 2011. Cealkka ”Samiske pasienters rett og behov for tilrettelagte tjenester må etterspørres og synliggjøres fra planleggingsfasen, gjennom utredningsfasen, og når beslutninger tas”, lea vuodđun daid rávvagiidda maid Sámediggi addá barggahandokumeanttaide.

Sámediggi lea duhtavaš gárrendikšunsuorggi sierra áŋgiruššamiid ektui ja ahte doaimbajut sámi pasieanttaid várás fertejit váldit vuolggasaji sámi pasieanttaid vuoigatvuodain oazžut láhččojuvvon bálvalusaid sámi giela ja kultuvrra vuodul. Sámediggi lea maiddá váillahan stuorát fokusa gillii ja gulahallamii sihke kvalitehtaperspektiivvas ja sihkarvuodaperspektiivvas. Jagi 2011 barggahandokumeanttain lea danne čujuhuvvon kvalitehta ja pasieantasihkarvuoda dáfus ahte váilevaš gulahallan lea riskafaktora ja deatlaš gáldu boasttu dikšumii. Sámedikki álgaga mielde lea barggahandokumeanttaide maiddá válđojuvvon mielde dat ahte dearvvašvuodabargiid oahpus galget dearvvašvuodadoaimmahagat sihkkarastit gelbbolašvuoda sámi gielas ja kultuvrras.

Sámedikkis lea leamaš čoaħkkin Dearvvašvuodta Davvin jagi 2010 bargguid bohtosiid birra. Earret eará lea Dearvvašvuodta Davvin ožžon bargun álggahit dulkaproševtta buoridan dihte dulkabálvalusa sámi álbmoga várás. Sámediggi galgá searvat proševtta mandáhta hábmemii. Proševtta lea maŋŋonan ja bargu geardduhuvvo jagi 2011 barggahandokumeanttain.

Sámediggái lea deatlaš ahte maiddá nationála gearggusvuodta váldá vuhtii sámi dárbbuid ja vuoigatvuodaid. Heahdedieđiheapmi sámi geavaheddjiid ektui ii doaimma dál dohkálaččat. Dán hástalus lea Sámediggi ovddidan guovddáš eiseválddiide. Sámediggi lea álggahan konsultašuvnnaid Justiisa- ja politiijadepartemeanttain sámi geavaheddjiid goziheami ektui odđa digitála heahteneahtha ásaheami oktavuodas. Sámediggái lea deatlaš ahte gielalaš ja kultuvrralaš fálaldat heahtebálvalusas addojuvvo sámi geavaheddjiide miehtá riikka. Sámediggi joatká konsultašuvnnaiguin 2011:s. Danne lea Sámediggi duhtavaš go barggahandokumeanttain čujuhuvvo ahte galgá leat dásseárvosaš heahtedieđihanbálvalus minoritehta gielat olbmuid ja sámi álbmogii, ja ahte doaimmahagat galget álggahit doaimbajuid sihkkarastin dihte dárbbalaš giella- ja kulturgelbbolašvuoda heahtedieđihanguovddážiin.

Psykalaš dearvvašvuodta

Árbevirolaš sámi ealáhusat leat garra deattu vuolde olggobeale servodaga beales. Areáladuohtadeamit ja boraspirevahádat leat dušše oassi hástalusain maid ovddabealde doallit leat. Dákkár dilis lea deatlaš fuomášit makkár olmmošlaš váikkuhusat das leat. Go oppa áiggi galgá eallit huššadilis de dat váikkuha olbmuid fysálaš ja psykalaš dearvvašvuhtii. Maŋimuš áiggi lea Sámediggi ožžon dieđuid dan birra ahte árbevirolaš sámi ealáhusaid doallit gillájit eanet psykalaččat.

Sámediggi lea álggahan ovttasbarggu Sámi našuvnnaš gealboguovddážiin – psykalaš dearvvašvuoda suodjaleapmi (SANAG) geahčadan dihte maid politihkkárat sáhtášedje bargat dán oktavuodas. Jáhkku boahhteáigái ja optimismas ferte leat árbevirolaš sámi ealáhusaid dolliin, jos ealáhus galggaš rekrutteret odđa dolliid. Sámi mánát ožžot maiddá mielde dan negatiivvaš beaggima medias ja gillájit dan geažil go ealáhus lea fuones čuovggas. Mánát oidnet ahte dát váikkuha ollesolbmuid, ja dat sáhtá buktit fuola. Sámediggi lea ovddidan dán dili guovddáš eiseválddiide ja áigu ain bidjat eanet fokusa dán dohkketmehtun dillái. Sámedikki presideanta lea doallan sáhkavuoru SANAG konferánsas boazodoalu psykalaš dearvvašvuoda ja iešorbmemiid birra.

Sámedikkis lei sáhkavuorru Landsforeningen for etterlatte ved selvmord (LEVE) nammasaš searvvi semináras Deanus čakčamánu. Seminára fáddán lei iešsorbmenestadeapmi Sámis. Seminárain čalmustuvvui iešsorbmenestademiid máilmmibeaivi. Sámediggi muitalii movt Sámediggi bargá oktavuoda bokte Norgga eiseválddiiguin, fágaolbmuiguin, oahppoásahusaiguin, organisašuvnnaiguin ja Sámedikkiin Ruota bealde. Sámediggi deattuhii man deatalaš giella- ja kulturáddejupmi lea go galgá deaivvadit maŋisbohttiiguin, ja eastadanbarggus.

Rihkusfuolahus heivehuvvon sámi fánngaid dárbbuide

Sámediggi lea addán doarjaga prošehtii man bokte galgá kártejuvvot makkár dearvvašvuoda- ja sosiálfálaldat fánngain leat giddagasas. Mihtomearrin lea oázžut buoret máhtolašvuoda buoridan dihte sámi fánngaid dearvvašvuodabálvalusfálaldaga. Sámediggi jáhkká ahte prošeakta buorida máhtolašvuoda sámi fánngaid vuoigatvuođain, ja maiddái addá buoret áddejumi sámi fánngaid dárbbuin ja vuoigatvuođain oázžut buorebut láhččojuvvon dearvvašvuodabálvalusa.

Doarjja dearvvašvuoda- ja sosiálaprošeavttaide

Doarjjaortnega mihtomearri:

- Buorebut láhččojuvvon dearvvašvuoda, sosiála ja fuolahusbálvalus sámi geavaheddjiid várás

Jagi 2010 bušehtas lei várrejuvvon 3 350 000 ru dearvvašvuoda- ja sosiálaprošeavttaide. Oktiibuot juolluduvvui 3 209 000 ru 18 prošehtii.

Eanaš prošeavttat mat leat ožžon doarjaga gullet čuovvovaš vuoruhemiide Sámedikki bušehtas: prošeavttat mat ovddidit sámi giella- ja kulturamáhtolašvuoda dálá dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusain, prošeavttat main leat konkrehta doaibmabijut bastevaš láhčima várás, metodaovddidanprošeavttat ja prošeavttat maid ulbmilin lea láhčit fuolahusa sámi boarrásiidda sámi giela ja kultuvrra vuodul.

8 Regionálaovddideapmi

Ovttasbargošiehtadusat

Sámediggi lea dahkan ovttasbargošiehtadusaid Finnmárkku, Romssa, Norlándda, Davvi-Trøndelága, Lulli-Trøndelága, Hedmárkku ja Opplándda fylkkagielddaiguin. Šiehtadusaid ulbmilin lea nannet ja oainnusmahttit sámi giela, kultuvrra ja servodateallima ovttasráđiid fylkkagielddaiguin. Ovttasbargošiehtadusain leat oktasaš doaibmabijut ollu servodatsurggiin. Sámediggi áigu oččodit ovttasbargošiehtadusaid Oslo, Troanddima ja Romssa gielddaiguin.

Ovttasbargošiehtadus fylkkagieldda ja Sámedikki gaska čuovvoluvvo guktii jagis politihkalaš ja hálddahuslaš čoahkkima bokte. Guovddáži čuovvolanbarggus fylkkagieldda ja Sámedikki gaska lea dat ahte ovttas ráhkaduvvo raporta mas boahťá ovdan makkár doaibmabijut galget vuoruhuvvot ovttasbarggus jahkásaččat. Dát raporta dohkkehuvvo politihkalaš dásis sihke Sámedikki ja Fylkkadikki beales. Maŋŋá jagis geahčadit bealit raporta stáhtusa árvoštallan dihte čađahuvvojit go dat jahkásaš doaibmabijut ja movt dat dahkkojuvvo. Stáhtus geahčaduvvo hálddahusa dásis.

Dát bargometoda lea čađahuvvon jagis 2010 Sámedikki ja Finnmárkku fylkkagieldda dáfus. Bealit leat soahpan ahte ovttasbargu doaibmá bures go geahččá resurssaid ektui. Ovttasbargošiehtadus váikkuha sámi giela, kultuvrra ja servodateallima oainnusmahttima. Fylkkagildii lea dieđihuvvon ahte Sámediggi áigu geahčadit iežas regionálapolitihka ja soitet boahťit rievdadusat dasa ja ovdáneapmi.

Ovttasbargošiehtadus Norlándda fylkkagielddain dahkkojuvvui 2006:s. Šiehtadus lea dál rievdaduvvomin. Sámediggi ja fylkkagielddat máttasámi guovllus leat odasmahttimin dáláš ovttasbargošiehtadusa mii dahkkojuvvui 2005:s. Ovttasbargobealit leat Sámediggi Norgga bealde, Norlándda fylkkasuohkan, Davvi-Trøndelága fylkkasuohkan, Máttá-Trøndelága fylkkasuohkan ja Hedmárkku fylkkasuohkan. Šiehtadusa ulbmilin lea nannet ja oainnusmahttit sámi kultuvrra, giela ja servodateallima. Ovttasbargošiehtadus ii hehte eará ovttasbarggu mii ii leat namuhuvvon dán šiehtadusas. Oasis šiehtadusa fáttáin sáhtta leat sierralágan mearkašupmi ja vuoruheamit sierra beliid beales. Šiehtadus galgá čuovvoluvvot jahkásaš

čoahkkimiid bokte hálddahusa ja politihkalaš dásis. Čoahkkimiid ulbmilin lea raporteren, ovttasbargu ja ovttasdoaimban.

Sámedikkis lea leamaš oktavuoha Oslo gildii 2008:s árvoštallan dihte vejolašvuođaid ásahit ovttasbargošiehtadusa Oslo gielddain. Áigodagas 2008 ja 2010 lea Sámediggi čálalaččat geahččalan oažžut viidáset gulahallama gielddain. Dát oktavuoha Oslo gielddain ásahuvvui čakčat 2010. Bealit leat doaisttáži soahpan bargovuogi fálddagaid geavaheami ja dárbbuid kártemis Oslo gielddas. Árrat jagi 2011 dollojuvvojit ođđa čoahkkimat gulahallan dihte livččii go vejolašvuohta dahkat ovttasbargošiehtadusa. Sámediggi doalai maiddái álbmotčoahkkima Oslos jagi 2010 loahpa geahčen.

Regionála ovddidanruđat

Jagi 2010 bušehtas lei várrejuvvon 3 500 000 ru regionálaovddideapmái. Regionála ovddidanruđat juogaduvvojit proševttaide mat ruhtaduvvojit ovttas fylkkagielddaiguin.

Ovttasbargošiehtadusa siskkobeale juolluduvvui doarjja buohkanassii 30 prošehtii, Finnmarkui 13, Romsii 6, Norlándii 6, Davvi-Trøndeláhkii 3, Mátta-Trøndeláhkii 1 ja Hedmarkui 1. Oktiibuot juolluduvvui 3 930 000 ru, mii mearkkaša 430 000 ruvdnosáš liigegeavaheami 2010:s.

Finnmárkku proševttaid gaskkas sáhttit namuhit doarjaga Barents álgoálbmotkongressii mii lei 30 000 ru 2010:s ja 400 000 ru Deanu kulturskuvlii mánáid ja nuoraid dánsa, musihkka ja dráma oahpahušfáldahkii. Doarjja addojuvvui maiddái NHO Finnmarkui Smávvdikki čadaheapmái Álttás 2010:s.

Romssa proševttaid gaskkas sáhttit namuhit 150 000 ruvdnosáš doarjaga sámi vahku čadaheapmái Romssas ja 200 000 ru birasprošehtii Leve i naturen/Eallit luondduš maid Romssa fylkkamanni lágidii. Norlándda proševttaid gaskkas sáhttit namuhit 300 000 ru Måske-geainnu ovdaprošehtii ja 190 000 ru Duoddará ráffe/bihtánsámi guovddáža divodeapmái Báidáris.

Davvi-Trøndeláhkii juolluduvvui 300 000 ru doarjja giella- ja gelbbolašvuođaprošehtii Raavrhvijkkes ja Hedmarkku fylkii addojuvvui 500 000 ru doarjjan giellakonsuleantavirgái ja oahpponeavvoprošehtii.

9 Riikkaidgaskasaš ja sámi ovttasbargu

Sámedikki bargu riikkaidgaskasaš álgoálbmotáššiiguin

Sámediggi áigu ođasmahttit riikkaidgaskasaš dieđáhusa boahpte jagi. Dán oktavuodas lágiduvvo seminára dán barggu oassin. Vuodđun riikkaidgaskasaš bargui leat mihttomearit mat leat čuovvovaš dieđáhusain:

- Sámediggeráđi dieđáhus riikkaidgaskasaš ángirusšansurggiid birra, ášši 49/06
- Davviguovloovddideapmi, ášši 68/07

Sámedikki presideanta finai cuoŋománus 2010 Mátta-Amerihkás stuorradikki presideanttain. Brasilas galledii delegašuvdna eará Xingu indíánaguovllu. Mátta-Amerihká mátki oktavuodas muitaledje delegašuvdnii áigegeovdilis áššečuolmmaid birra mat čatnasit meahcihuhtimii, dálkkádahkii ja álgoálbmogiid rollii arvevuoddiid suodjaleamis.

Sámedikki presideanta lei mielde dán jagáš ON álgoálbmogiid bissovaš foruma čoahkkimis.

Sámediggeráđdi searvvai riikkaidgaskasaš lonuhallanseminárii Antiguas, Guatemalas. Semináras lei sáhka konsultašuvdnageatnegasvuođa heiveheamis ILO konvenšuvnna 169 guđat artihkkala mielde.

Álgoálbmotvuoigatvuođaid áššedovdimekanisma EMRIP láve doallat jahkásaš sešuvnnaid. Sámediggi lei mielde dán jagáš sešuvnnas ja buvttii rávvagiid sáhkavuorus bokte gaskaboddosaš raportii mas lea sáhka álgoálbmogiid rievttis beassat searvat mearrádusproseassaide. Loahpalaš raporta boahá 2011:s.

Sámediggi lei čakčat 2010 mielde Olmmošvuoigatvuođaráđi (HRC) čoahkkimis ja searvvai ráđi álgoálbmotáššiid meannudeapmái mat čatnasit áššedovdimekanismii ja erenoamášdieđiheaddji gaskaboddosaš raporttaide. Loahpalaš raporttat bohtet 2011:s, sihke áššedovdimekanismmas ja erenoamášdieđiheaddjis. Sámediggi áigu čuovvolit barggu dáiguin.

Sámediggi háliida váikkuhit UPR - Universal Periodic Review go lea sáhka riikkain mat bohtet ovdan gulaskuddamii ON:s olmmošvuoigatvuođaid čuovvoleami birra. Ii leat leamaš vejolašvuohta čuovvolit daid gulaskuddamii mat čađahuvvojedje dán jagi resursaváilivuoda geažil. UPR lea viehka odđa forum man oktavuodas sáhtta bargat álgoálbmotvuoigatvuođaid nannemiin miehtá máilmmi. Dárbu lea čuovvolit dán barggu eanet go mii dán rádjái lea dahkkojuvvon.

Mearriduvvon lea ahte Olgoriikadepartemeanttain galgá doallat guokte konsultašuvdnačoahkkima jahkásaččat. Čoahkkimiin lea sáhka Sámedikki riikkaidgaskasaš barggu birra ja oktiordnema birra departemeanttaiguin dan oktavuodas. Eanaš áššit mat váldojuvvojedje ovdan čatnasit davviguovlopolitiikkii, nugo ealáhusovddideapmi ja minerálaroggan sámi guovlluin, Barentsovttasbargu, Árktalaš ráđđi ja olmmošvuoigatvuođaáššit ja álgoálbmotáššit ON:s.

Ráđdehus lea ráhkadeamen odđa Davviguovlodiedáhusa mii gárvvistuvvo jagis 2011. Sámediggi áigu váikkuhit dán barggu.

Sámi parlamentáralaš ráđđi

Sámi parlamentáralaš ráđđi (SPR) lea Suoma, Norgga ja Ruota sámedikkiid parlamentáralaš ovttasbargoorgána. Sámiin Ruošša bealde lea bissovaš ovddastus ráđis. Ráđđi galgá gozihit sámiid beroštumiid riikarájaid rastá ja doaibmat sámi jietnan riikkaidgaskasaččat. Sámediggái juolluduvvo 500 000 ru Sámi parlamentáralaš ráđđái stáhtabušehtas. Juolludus manná dan sámediggái mas lea ráđi čállingoddi. Delegašuvnnaid mátkegoluid ja eará ovddastangoluid máksá guhtege sámediggi ieš.

Sámi parlamentáralaš ráđi jodiheaddjidoaibma juogaduvvo golmma sámedikki gaskka. 14.4.2010 rájes ja 16 mánu áigodaga lea Sámedikkis Suoma bealde ráđi jodiheaddjidoaibma. Ráđđi lea mearridan alccesis sierra doaibmaplána áigodahkii skábmamánu 2008 juovlamánu 2010. Plánas lea sáhka earret eará sámi giela, oahpahusa/oahpu, nuoridáššiid, sámi universitehta, davviriikkaid sámekonvenšuvnna, resursaávkástallama ja birrasa birra, riikkaidgaskasaš ángiruššamat ja dásseárvu birra. Doaibmaplána bidjá rávvagiid ráđi bargui. Sámi parlamentáralaš ráđi dálkkádatpolitiikkalaš strategiija mearriduvvui 2010:s.

Sámi parlamentáralaš ráđi bovdejumi mielde galledii ON erenoamášdieđiheaddji, James Anaya 14.-16.4.2010 vuosttaš gearddi historjjás Sámi regiovdnan. Son finai Roavvenjárvggas. Dollojuvvui jorbabeavdeságastallan erenoamášdieđiheaddji, SPR ja ráđdehusa ovddasteddjiid gaskka. Sámi organisašuvnnain ja ásašusain lei vejolašvuohta deaivvadit erenoamášdieđiheddjiin ovddidan dihte oainnuideaset movt davviriikkat doahttalit olmmošvuoigatvuođakonvenšuvnna.

Barentsovttasbargu

Sámediggi searvvai Barents álgoálbmotkongressii ja konferánsii árrat jagi 2010 gos mearriduvvui gaskaboddosaš resolušuvdna mas leat artihkkalat mat dohkkehit álgoálbmogiid rievtti searvat Barentsovttasbargui. Sámediggi lea sávvan Barentsčállingotti ektui leat ovddastuvvon áicin. Bargojuvvon dan ala ahte dát duohtan dahkkojuvvošii.

Sámediggi juolluda 100 000 ru álgoálbmotbargi virggis riikkaidgaskasaš Barentsčállingottis, dát dahkkojuvvon rámmašiehtadusa ektui Olgoriikadepartemeanttain.

Davviriikkaid sámekonvenšuvdna

Sámediggi lea 2009:s bargan oažžut álgui šiehtadallamiid Davviriikkaid sámekonvenšuvnna ektui. Sámedikkis leat vuordámušat dán bargui, ja oaidná ahte lea dárbu oažžut oktasaš davviriikkalaš sámekonvenšuvnna, mii guoská davviriikkaide ja sámi álbmogii davviriikkain ja geatnegahtta daid. Sámediggi vuordá mielas ahte šiehtadallamat álggahuvvojit 2011:s.

ON álgoálbmotjulggaštus

Mánŋa artihkkala álgoálbmotjulggaštusas leat juo gustovaš riekti eará čadni juridihkalaš instrumeantaid bokte nugo ovdamearkka dihte ILO-konvenšuvdna nr. 169, ON konvenšuvdna siviila ja politihkalaš vuoigatvuodaid hárrái ja konvenšuvdna ekonomalaš, sosiálalaš ja kultuvrralaš vuoigatvuodaid hárrái, dahje nationála lánkaaddima bokte nugo Vuodđolága ja olmmošvuoigatvuodálága bokte. Dasa lassin speadjalastá álgoálbmotjulggaštus riikkaidgaskasaš boares vieruid mas lea viiddis ovttamielalašvuohta máilmmi dásis ja mii danne adnojuvvo rievttálaččat čadni norbman máilmmiservodahkii ollislaččat.

Julggaštusa artihkkala 42 ektui leat stáhtat váldán badjelasaset julggaštusa mearrádusaid čađaheami ovddideami ollásit. Sámediggi lea duhtavašvuođain oaidnán ahte buot njeallje stáhta mat jienastedje ON julggaštusa beali čakčamánu 13. b. 2007, leat dál guođđán eret sin vuostehágu. Dát leat Australia, Ođđa Selánda, Kanada ja USA. Sámediggi lea maiddái duhtavaš ON váldočoahkkima resolušuvnnain, beaiváduvvon 16.11.10 mas lahttoriikkat ávžžuhuvvojit nannet sin nationála ja riikkaidgaskasaš rahčamušaid, maiddái riikkaidgaskasaš barggu bokte, čoavdin dihte álgoálbmogiid váttisvuodaid sierra surggiin nugo kultuvrras, oahpahusas, dearvvašvuođas, olmmošvuoigatvuodain, birasáššiin ja ekonomalaš ovddideamis. Mearriduvvo maiddái ahte dollojuvvo alladási čoahkkin 2014:s ON váldočoahkkimis, joatkkan namuhuvvon álgoálbmogiid máilmmikonferánsan, oazžžun dihte oktasaš vásihusaid ja buoremus vásihusaid barggus álgoálbmogiid vuoigatvuodaid duohtan dahkamis, maiddái rahčamušaid dan ektui ahte ollašuttit mihttomeriid mat leat ON álgoálbmot vuoigatvuodaid julggaštusas.

Sámedikkis lea sierra ovddasvástádus álgoálbmotjulggaštusa oainnusmahttimis ja geavaheamis juridihkalaččat háldejeaddjin ja dohkkehuvvon gaskaoapmin. Vaikko vel julggaštus ii čana ge juridihkalaččat, de das leat rievttálaš prinsihpat ja norpmat mat juo leat dohkkehuvvon daid stáhtaid beales mat dohkkehut vuodđo olmmošvuoigatvuodaid ja leat dieinna lágiin ásahuvvon riikkaidgaskasaš boares vierrun. Dát mearkaša dan ahte ON álgoálbmotjulggaštus ferte áddejuvvo dakkár instrumeantan mas leat nannoset juridihkalaš čatnasat go mat eará julggaštusain oppalaččat leat. Sámedikki árvoštallama mielde čájeha ja čalmmusta ON álgoálbmotjulggaštusa sisdoallu dan rievttálaš ovdáneami mii lea leamaš álgoálbmotrievtti sikkobealde. Sámediggi oaivvilda ahte lea dárbu heivehit ON álgoálbmotjulggaštusa oainnusmahttimiin ja doaibmabiddjin. Julggaštusa mearrádusaid nationála čađaheapmi ferte čuovvoluvvot nationála lánkaaddimiin ja hálldahuslaš geavahusa bokte. Sámediggi gávnna ahte lea dárbu beassat reporteret man muttos duodaid rahččojuvvo álgoálbmotjulggaštusa artihkkaliid čađaheapmi nationála dásis.

SPR doaibmaplána mielde lea Sámediggái Norgga bealde biddjojuvvon erenoamáš ovddasvástádus bargat ON álgoálbmotjulggaštusa heivehemiin. Ovdamearkan dasa movt mii geavahit julggaštusa min áššemeannudeamis lea ”Rámmašiehtadus konsultašuvnnain čađaheamis anadroma luossaguliid guolástusa reguleremiid ektui”. Dát šiehtadus dahkkojuvvoi 24.11.2010.

Sámediggi áigu nu guhkás go mii atnit mávssolažžan, reporteret min jahkediedáhusain movt álgoálbmotjulggaštus čađahuvvo nationála dásis.

Váikkuhangaskaoamit riikkaidgaskasaš doaibmabijuide

Jagi 2010 bušehtas lei várrejuvvon 1 350 000 ru riikkaidgaskasaš doaibmabijuide. Dát ruđat leat geavahuvvon ná:

- Barents álgoálbmotkantuvra 250 000 ru
- Interreg 1 000 000 ru
- Nuppi sámi kongreassa doallan Murmánskkas 90 000 ru

10 Sámeálbmotfoanda

Stuorradiggi lea Sámeálbmotfoanddas várren 75 miljon ru oktasaš buhtadussan vahágiidda ja eahperiektái maid dáruiduhttinpolitihka lea dagahan sámi álbmogii. Foandda buvttadus váldojuvvoi atnui 2008:s ja dan hálddaša Sámediggi. Stuorradiggi lea bidjan eaktun ahte Sámeálbmotfoanda ii galgga geavahuvvot individuála buhtadussan.

Jahkásaš buvttadusa geavaheapmi mearriduvvo bušehtas válgáigodaga vuoruhemiid ja ángirusšansurggiid vuodul, geahča ášši 47/09.

Jagi 2010 bušehtas lei várrejuvvo 9 000 000 ru Sámeálbmotfoanddas. Várrejupmi lei jagi 2009 buvttadeapmi 4 650 000 ru ja 4 350 000 ru lei ovddit jagiid buvttadus. Jahkái 2011 várrejuvvo 5 500 000 ru Sámeálbmotfoanddas.

Giellaovddideapmi

Doarjjaortnega mihttomearri:

- Eanet sámegeiela geavaheaddjit

Jagis 2010 lei várrejuvvon 1 500 000 ru giellaovddideapmái. Oaččuimet 15 ohcama, ja doarjja ohccojuvvui 5 517 294 ru ovddas giellaovddidandoaimabijuide. Dáid gaskkas ožžo guhitta ohcci doarjaga, oktiibuot 1 720 000 ru. Dát dagahii 220 000 ruvdnosaš vuolláibáhčaga.

Girjjálašvuohta

Doarjjaortnega mihttomearri:

- Sámi girjjálašvuođa almmuhemiid lasiheapmi

Dán poasttas lei várrejuvvon 2 500 000 ru girjjálašvuhtii. 11 prošehtii juolluduvvui doarjja, oktiibuot 2 622 000 ru ovddas. Oktiibuot ohccojuvvui doarjja 4 887 000 ru ovddas.

5-jagáš rávisolbmuid oahpahusprográmma sámegeielas

Sámedikki 5-jagáš rávisolbmuid oahpahusprográmma (ovdal giellaprográmma) maid Sámi allaskuvla ásehii 2009:s čájeha buriid bohtosiid. Allaskuvla lea ovttasráđiid Áltta, Porsánggu, Gáivuona, Unjárgga ja Loabága giellaguovddážiiguin doallan oktiibuot 17 giellakurssa rávisolbmuide. Oasseváldit čuvvot kurssaid báikkálaččat dahje Sámi allaskuvllas, ja váldet eksámena allaskuvllas. Kurssat addet oahppočuooggáid ja šaddá vejolašvuohta váldit viidáset oahpu sámegeielas Sámi allaskuvllas. Čájeha ahte maŋŋá go rávisolbmuid oahpahusprográmma álggahuvvui, de lea leamaš stuorát rekrutteren viidáset oahpu váldit sámegeielas. Rávisolbmuid oahpahusprográmma lea maiddái kvalitatiiivvalaš veahkki vanhemiidda geat galget veahkehit mánáideaset leavssuiguin.

Mihttomearrin ovddosguvlui lea álggahit kurssaid máttá- ja julevsámi guovlluin, ja dasto stuorát gávpogiin Norggas. Áiggi mielde háliidit maiddái álggahit kurssa metodihkas ja pedagogihkas ja čállin- ja lohkankurssa rávisolbmuid geat máhttet sámegeiela njálmmálaččat. Dát lea deatalaš bargu man bokte rekrutteret giellaguddiid oahpahusásahusaide mat sakka dárbašit oahpaheddjiid geain lea gelbbolašvuohta.

Árbedieđut

Duodašteapmi ja gaskkusteapmi

Jagi 2010 bušehtas lei várrejuvvon 1 850 000 ru árbedieđuide - duodaštan- ja gaskkustanprošeavttaide. Ortnege mihttomearrin lea árbedieđuid duodašteapmi ja gaskkusteapmi mii čatnasa luonddu ja ávnnaskeahces beali goziheapmái ja geavaheapmái. Ohcanáigemearri lei njukčamánu 1. b. 2010. Jagi loahpas lei geavahuvvon 1 679 000 ru várrejuvvon ruđain, mas bázi 171 000 ru.

Árbedieđuid vuogádatlaš kárten

Jagi 2010 bušehtas lei várrejuvvon 650 000 ru árbedieđuid vuogádatlaš kártemii. Prošeavttat, maid Sámi allaskuvla čadaha, dahkkojuvvojit reviderejuvvon 2010 bargoplána mielde mas leat plánan ovddidit metodaidda movt duodaštut, bisuhit, suodjalit ja vurket árbedieđuid. Dieđalaš artihkkalat fáttá birra, metodagirjji, ja reaidokássa ovttasbarggu várás báikegottiiguin ja ehtalaš njuolggadusat almmuhuvvojit 2011:s.

11 Sámedikki hálddahus

Strategiijat 2010 bušeahtas adde gova doaimmaid birra sierra politihkka- ja hálddašansurggiin. Strategiijat konkretiserejuvvojit hálddahusa bargoplánain. Bargu politihka ovddidemiin ja politihkalaš áššiid čuovvolemiin, lassánan hálddašandoaimmaiguin ja servodaga vuordamušaiguin gáibidit resurssaid ja alla fágalaš gelbbolašvuoda ollu surggiin. Reviderejuvvon 2010 bušeahtas lei várrejuvvon 86 030 000 ru hálddahusdási doaimmagoluide. 31.12.2010 nammii ledje Sámedikki hálddahusas 129 jahkedoaimma. Tabealla vuolábealde čájeha bargiidlogu ovdáneami juogaduvvon nissonolbmuid ja almmáiolbmuid gaskka.

	31.12.2008		31.12.2009		31.12.2010	
	Jodiheaddjit	Jahke- doaimmat ollásit	Jodiheaddjit	Jahke- doaimmat ollásit	Jodiheaddjit	Jahke- doaimmat ollásit
Nissonolbmot	7	75	6	83	5	79
Almmáiolbmot	4	42	6	43	7	50
Oktiibuot	11	117	12	126	12	129
Nissonproseanta	63,6	64,1	50	65,9	41,7	61,2
Almmáiproseanta	36,4	35,9	50	34,1	58,3	38,8

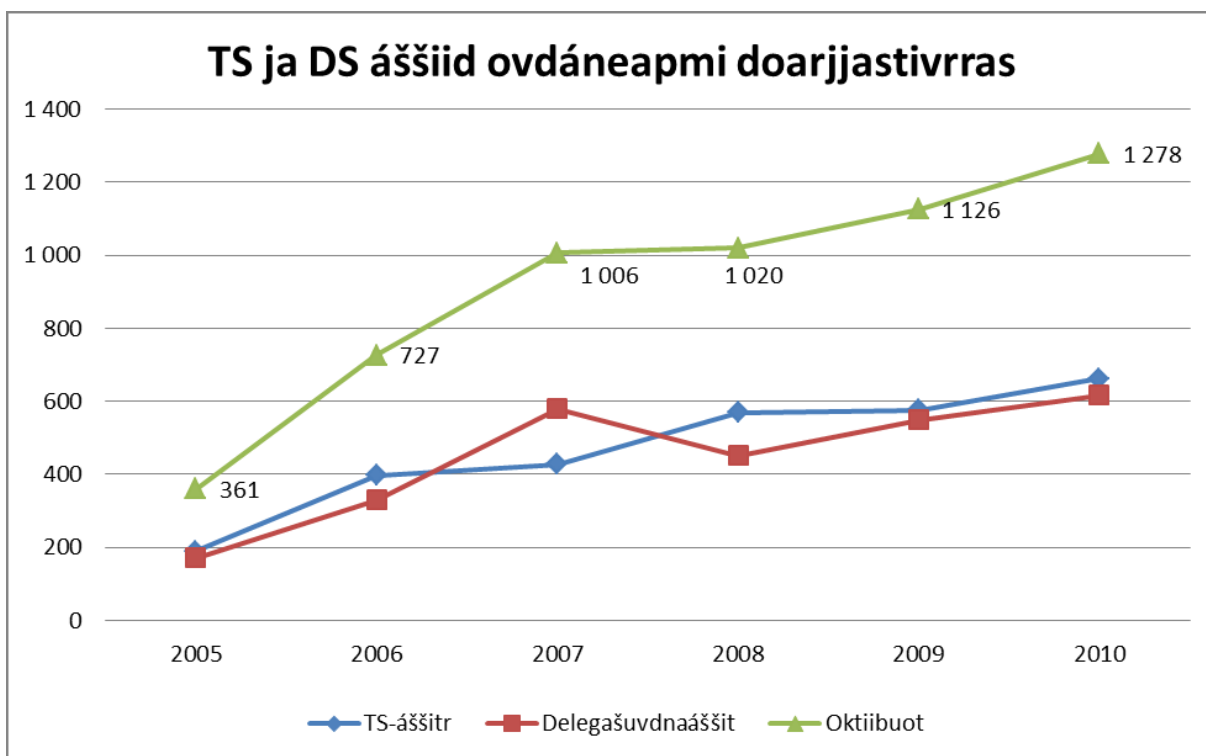
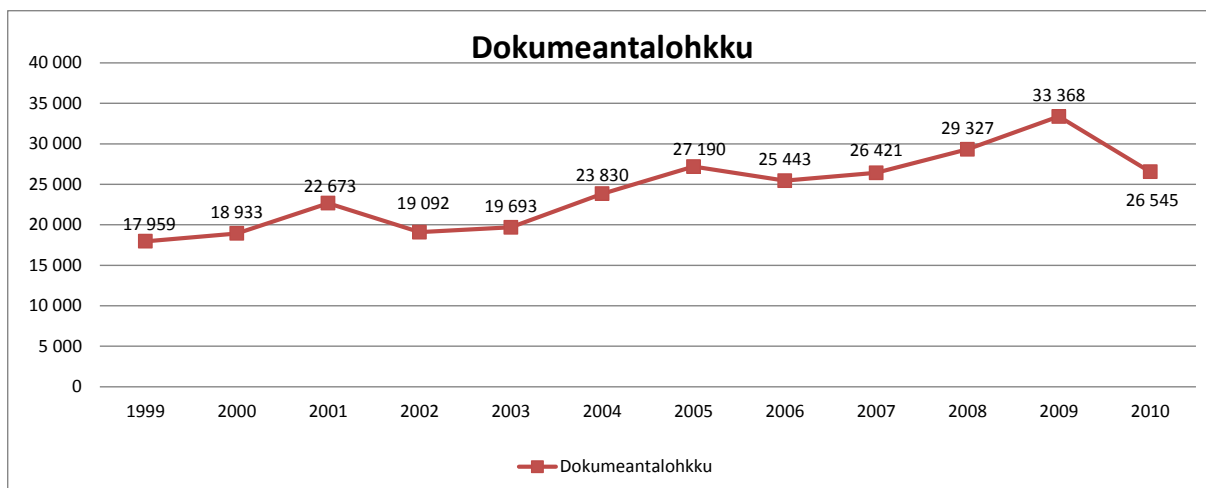
Bealit Sámedikkis, bargoaddi ja bargiidorganisašuvnnat, leat ovttas ásahan Sámedikki bargiid- ja bálkápolitihka, mas earret eará guoskkahuvvo ovttasdoaimman beliid gaskka. Báikkálaš bálkášiehtadallamiid bokte leat bealit gávdnan ja jevden bálkáerohusaid nissonolbmuid ja almmáiolbmuid gaskka sierra virgejoavkkuid siskkobeaide.

Sámediggi lea Čáhkkilis Bargoeallin-fitnodat (IA-bedrift) ja čuovvu daid mearrádusaid mat leat nannejuvvon šiehtadusas čáhkkilis bargoeallima hárrái. Bargit geain lea dárbu oazžut láchima bargosajis ja bargodoaimmaid láchima ožžot fáaldaga das. Lokálain maid Sámediggi geavaha galget vuhtii válđojuvvot olbmot geain lea hedjonan doaimmanákca. Bargiidpolitihkalaš mihttomeari ulbmilin lea olahit dássedettolaš ahke- ja sohka-bealčoahkádusa, ja rekrutteret olbmuid geain lea minoritehta- ja álgoálbmotduogáš. Dát válđojuvvo vuhtii álohii go almmuhit virggiid ja rekrutteret olbmuid.

Dievasčoahkkinstába lea oassi Sámedikki hálddahusas, muhto gullá politihkalaččat dievasčoahkkin-jodiheaddji vuollásažžan, iige sámediggeráđđái. Dievasčoahkkinstábas lea hálddahuslaš ovddasvástádus Sámedikki parlamentáralaš doaimmas, earret eará plánet ja čadahit lávdegodde- ja dievasčoahkkimiid. Dievasčoahkkinstábas leat golbma bargi ja danne fertejit lávdegodde- ja dievasčoahkkimiid oktavuodas oazžut veahki ossodagáin namuhuvvon čoahkkimiid čállinbálvalusaide, jorgalanbálvalusaide jna.

Sámedikkis leat kantuvrrat Snoasas, Ájluovttas, Evenášis, Olmmáivákkis, Guovdageainnus, Kárášjogas ja Vuonnabađas.

Áššemeari Sámedikkis lea lassánan jagis jahkái. Lassin dasa go dokumeantalohku duodas lea lassánan, de lea ollu dain áššiin maid Sámediggi meannuda maiddái viidodat sturron mealgat ja leat bohtán ollu lossa áššit maŋimus jagiin. Govvosat vuolábealde čájehit dan, go geahčat dokumeantalogu ovdáneami mat jahkásaččat meannuduvvojit Sámedikki journálavuogádagas ja dokumeantalogu doarjjahálddašemis.

12 Hástalusat

Sámi servodat lea rievdamin. Sámedikki beaivválaš barggu oktavuodas lea sáhka oadjebas ja buriid ássan- ja eallineavttuid birra ja daid ovddideami birra sihke árbevirolaš sámi ássanguovlluin, ja sámiide gávpogiin. Dát gáibida árjjalaš ja heivehuvvon politihka.

Okta ovdamearka dán politihkkii lea Sámedikki bargu sihkkarastit čálgofálaldaga sámi álbmogii mii lea dásseárvosaš dainna fálaldagain mii álbmogis muđui lea. Dása gullá maiddái bargu hábmet ollislaš politihka boarrásiid várás.

Statistihkka čájeha ahte olmmošlohku sámi guovlluin lea njiedjan 16 proseanttain maŋimuš 20 jagis. Seamma áigodagas lea olmmošlohku olles riikkas lassánan 15 %. Fárren ja vuollebáza mánáid riegdáhttima ektui dagahit dan ahte mis lassánit boarrásat. Stuorámuš netto fárren lea 18-29 jáhkásaččaid gaskkas. Erenoamážit nuorra nissonolbmot fárrejit.

Okta sivva manne olbmot háliidit ássat sámi ássanguovlluin lea oktavuolta sohki ja sámi gillii ja kultuvrii. Danne fuolastahtta hui ollu dat go geahppána daid ohppiid lohku, geat ožžot oahpahusa sámegeielas skuvllain. Vuodđoskuvllas lea dáid ohppiidlohku njiedjan oktiibuot badjelaš 23 % jagi 2005 rájes. Eanemusat leat geahppánan oahppit geain davvisámegeiella lea nubbingiellan. Okta sivva dán geahppáneapmái lea dat go ohppiide geat välljejit sámegeiella nubbingiellan, šaddá eanet skuvlabarggu skuvlaárgabeaivvis.

Vuodđoealáhusat leat mielde sihkkarastimin ássama sámi guovlluin. Barggolašvuoda oassi vuodđoealáhusain lea njiedjan, ja dan seammás leat odđa ásaheamit ealáhusovddidoarjaga doaibmaguovllus vátnon. Danne ferte dáid ealáhusaide sihkkarastit buriid rámmaeavttuid. Seammás ferte movttiidahttit áshemiid sámi guovlluin.

Sámedikkis leat stuorra vuordámušat go guoská viidáset bargui Sámi vuoigatvuodálávdegotti II ja Riddoguolástuslávdegotti čuovolemiin. Sámi eana- ja resursavuoigatvuodaid ja ealáhusvuoigatvuodaid láhkii čatnan mearkaša ollu ássami sámi guovlluin, sámi kultuvrii ja kulturovddideapmái.

Sámi servodagas vurdojuvvo ahte Sámediggi dat galgá láchit váldoeavttuid sámi servodaga ovddideapmái. Dán ovddasvástádusa háliida Sámediggi váldit, ja mii áigut hálldašit dán ovddasvástádusa ovttrasáidid eará eiseválddiiguin. Sámedikkis leat dattetge gáržžes vejolašvuodát bargat árjjalaččat politihka heivehemiin. Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit leat vátná, ja Sámedikki váldesuorgi ja vejolašvuolta mearridit rámmaeavttuid servodagas lea gárži.

Sámedikki bušeahtta lea ovdánan negatiivvalaččat maŋimus 12 jagis go geassit eret várrejuvvon lasáhusaid. Lasáhusat mat addojuvvojit eai atte doarvái buori doaibmamuni Sámediggái. Lasáhusain mat addojuvvojit, leat čanastagat maid juolludeaddji departemeanta lea bidjan. Čanastagat leat biddjojuvvon ráđdehusa politihka vuodul, eai ge Sámedikki politihka vuodul. Lasáhusat maid eai dávis eará lasáhusaide stáhtabušehtas ja lasáhusaide mat čatnasit nationála ođastusaide nugo kulturlokten II, mánáidgárdelokten, máhttolokten ja ovttasdoaibmanodastus. Sámediggái lea addojuvvon váldi plána- ja huksenlága, konsultašuvdnaortnega mielde ja kulturmuithálldašeami siskkoalbe. Dát stuorát váldi lea addojuvvon almmá dan haga ahte rámmajuolludus livččii lasihuvvon.

Sámediggi sámiid álbmotválljen orgánan, lea deaŋaleamos eavttuid biddji sámeapolitihkkii Norggas. Dát čuočá Sámedikki legitimehtii go Sámediggi ii oáččo dárbašlaš resurssaid sámeapolitihka hábmemi ja hálldašeapmái. Sámediggái ferte addit juolludusaid mat dávistit daid hástalusaid mat gávdnojit servodagas.

Plána- ja finánsalávdegotti árvalus:

Álgu

Sámelága § 1-3 mielde, gos čuožžu ahte "Sámedikki jahkediđáhus sáddejuvvo Gonagassii", ovddida Sámediggi iežas jahkediđáhusa.

Sámedikki jahkediđáhusas, ja Sámedikki rehketdoalus 2010 várás, leat Sámedikki politihkalaš ja hálldahuslaš doaimmat 2010:s.

Sámedikki hálldašeapmi iešguđet ortnegiin čilgejuvvo gullevaš fágasurggiid kapihttaliin, ja rehketdoalu kommentárain.

Sámedikki jahkediđáhus čujuha maiddái boahhtevaš hástalusaid mat Sámedikkis leat.

Mearkašumit

Lávdegoddi, Bargiidbellodaga (Bb) lahtut Willy Ørnebakke, John Kappfjell, Hilde A. Nyvoll, Marit Kirsten A. Gaup ja Ragnhild M. Aslaksen, Árija lahttu Hans Isak Olsen, Sámit Mátta-Norggas lahttu Marie Therese N. Aslaksen, Norgga sámiid riikkasearvvi (NSR) lahtut Ann-Mari Thomassen, Aili Keskitalo, Rolf Johansen ja Jarle Jonassen

Oainvildit abte:

Sámi giellaguovddážiin lea dehálaš rolla ja lávdegotti eanetlohku lea mielas eanet dakkár ásahusaide. Sámi mánáid sámeigielmáhttu lea vuodđoeaktu dan vejolašvuhtii ahte beassat dievaslaččat searvat sámi servodahkii. Dálá servodagas ferte sámeigiella ja sámi kultuvra oažžut eavttuid viidásit birgejupmái. Sámediggi ferte nannejuvvot, vai sáhtta duodas váikkuhit giellaovddideami mánáidgárddiin ja skuvllas. Árra giellaoahpahas lea sihkkareamos vuohki sámeigiella vuollásteapmái. Sámediggi searvvai ráđdehus sámeigielaid doaibmaplána hábmenbarggus ja vuordá ahte dát čuovvoluvvo boahttevaš bušehtain.

Stáhta juolludusat mat galget gokčat eanetgoluid mat suohkaniin ja fylkasuohkaniin leat guovttegielalašvuoda geažil, fertejit stuoriduvvot. Min mielas lea dehálaš ahte juolludusait doalvuhit viidábut sámeigielgeavaheapmái.

Vuoddo- ja joatkaskuvlla giellaoahpahusa refušuvdnamáksomearit fertejit heivehuvvot nu ahte gokčat duohtagoluid.

Sámi fágabargiid rekruteren ja oahpaheapmi buot surggiin lea dehálaš eaktu sámi servodaga ovddideapmái.

Nannen dihte studeantaid rekruterema alit ohppui ja dutkami, de fertejit ásahusat árrjalaččat juohkit dieđuid ja ovddidit iežaset oahppofálaldagaid. Ferte maiddá deattuhit lávdaoahppofálaldaga ovddideami. Giliservodagat dárbašit earret eará bures heivehuvvon skuvlastruktuvrra ja giliskuvllat lea dehálaččat.

Sámi ovdánahttininfoandda evalueren, mii dál lea Sámedikki ohcanvuđot doarjagat ealáhusovddideapmái, čájeha ahte Sámediggi deaivá bures iežas doarjjaortnegiiguin, ja lea dehálaš váikkuhangaskaoapmi sámi guovlluid eretfárrema eastadeamis. Sámi guovlluin lea olmmošlohku njiedjan hui ollu, ja Sámediggi vásiha ahte olu ođđa suohkanat dál háliidit searvat dán ortnegii. Go ná stuora beroštupmi lea de lea dárbu stuoridit juolludemiid ealáhusovddideapmái.

Lávdegotti lahtut oidnet olu hástalusaid boazodoalus, ja lea dehálaš geahčadit boahttevaš hálddašeami. Lea dárbu joatkit proseassain boazodoallolága dárkkistemiin.

Sihke boahttevaš hálddašeapmi ja boazodoallolága dárkkisteapmi leat guovddáš konsultašuvdnaššit Sámediggái.

Lávdegotti lahttu, Ovddádusbellodaga Arthur Tørfoss ovddidii čuovvovaš mearkkašumi:

Čujuhit 16. čilgehussii kunddargáibádusat

Lahttu oaivvilda ahte Sámediggi berre ieš gokčat báikediđoštallama goluid boahteáiggis. Go Sámediggi ieš dáhttu báikediđoštallama, beroškeahhtá man sivas, de ii galgga doaibmaeáigát dárbbahit gokčat daid goluid. Go gáibiduvvo suokkardit automáhtalaš ráfáiduhhton kulturmuittuid, de galgá Sámediggi gokčat goluid.

Evttohusat

Evttohus Bargiidbellodaga sámediggejoavkkeus (Bb), Norgga sámiid riikkasearvis (NSR), Sámit Máttá-Norggas, Arjjas ja Ovddádusbellodagas

Evttohus 1

Joatkkaoahppu

Liigeteaksta 1. teakstabihtá maŋŋái:

Sámediggerádis lea leamaš čoaškin Skániid suohkaniin Skániid joatkkaskuvlla ođđasis ásaheami plánaid birra 2011 čavčča rájes. Sámediggi lea mielas searvat fágalaš gelbbolašvuodain vejolaš rievdadusaid ja čuovvolemiid oktavuodas dain plánain mat Skániid suohkanis leat, ja ovddidit ášši earret eará Máhttodepartementii.

Evttohus Bargiidbellodaga sámediggejoavkeus (Bb), Norgga sámiid riikkasearvis (NSR), Sámit Máttá-Norggas ja Árjjas

Evttohus 2

Odđa teakstabihtta bajilčállaga "Bušeahttabargovuogit" vuollái (Kap 1 Álggahus)

Konsultašuvdnašiehtadus gaskal Ráđđehusa ja Sámedikki áсахuvvui 2005:s, ja lea vuolláičállon stáhtarádis Erna Solberg ja sámediggepresideanttas Sven-Roald Nystø. Šiehtadus lea boadus Ráđđehusa geatnegasvuodáin nu mot ovdanbohtet ILO-soahpamušas 169, ja vásáhusain Finnmarkkulága proseassas. Finnmarkkulága proseassa oktavuodas lei soahpameahttunvuohta gaskal Ráđđehusa ja Sámedikki, ja danne lei dárбу čađahit njuolggokonsultašuvnnaid gaskal Stuoradikki Justiisálávdegotti ja Sámedikki. Dáid vásáhusaid vuodul mieđihuvvui ahte lea dárбу konsultašuvdnabargovuogiide boahhteáiggis gaskal Ráđđehusa ja Sámedikki.

Lasáhus/rievdadus maŋemus teakstabihttas: lasáhusat leat čállon fitnjut, (teaksta mii lea ruođuid siste sihkkovuvvo)

Fásta jahkebeallásaš čoahkkimis juovlamánu 2010 gaskal sámi áššiid stáhtaráđi ja sámediggepresideantta deattuhii stáhtaráđdi ahte ráđđehus oaivvilda ahte bušeahttadoaimbajut eai leat konsultašuvdnageatnegahtti áššit. Dat rihkku buot álbmotrievttálaš árvoštallamiid. *Riikkaidgaskasaš rievttálaš standárddat ásahit bajimus rámmaid stáhta ekonomalaš geatnegasvuodaide sámi álbmoga ektui.* (Sámediggi oaidná dán stuora čuolbman.) Sámediggi gávnnaha *sálloršemiin* ahte ovdalaš soahpamuš dan ektui ahte bušeahttabargovuogit galget gehččojuvvot sierra áššin, ii gusto šat. Sámediggi oaivvilda ahte ráđđehus lea konkluderen dán áššis almmá ovdalgihtii konsultašuvnna haga Sámedikkiin. Danne ii leat maŋgel 2007 leamaš iige leat systemáhtalaš bargu bušeahttabargovuogiid čielggadeami ektui. *Dat lea duođalaš dilli danne go ovttasbargu gaskal Sámedikkei ja stáhta bušeahttaáššiid birra lea áibbas dárbbalaš sámi iešmearrideami ovddideami dihte. Sámediggi oaivvilda ahte ovttasbargu nannen gaskal ráđđehusa ja stáhta lea vuoddoeaktu jus galgá nagodit ovdánit hástalusaid ektui bušeahttaáššiin. Dan ii sáhte ollašuttit jus eai leat bargovuogit bušeahttaáššiid konsultašuvnnaid ja šiehtadallamiid ektui gaskal stáhtalaš eiseválddiid ja Sámedikkei. Dat livčči hábmen formála vuoddojuolggi ja rámma daidda garra hástalusaid mat min ovddabealde leat iešmearrideami ekonomalaš beliid ektui.*

Lasáhus kapihtal 12 Hástalusat, maŋemus teakstabihtta maŋgái:

Dálá bušeahttabargovuogit eai doaimma dohkálaš bures, eai ge dat ovddit sámi demokratiija dahje stáhta sámepolitihka, eai ge čuovo álbmotrievttálaš prinsihpaid. Lea áibbas vealtameahttun nu jođánit go vejolaš oazžut sadjái konsultašuvdnabargovuogiid bušeahttaáššiid gaskal Ráđđehusa ja Sámedikki

Lávdegotti ráva

Lávdegottis eai leat eanet mearkkašumit dahje evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit čuovvovačča:

Sámediggi doarju muđui sámediggeráđi/dievasčoahkkinjođihangotti árvalusevttohusa.

Evttohus 3, áirras Willy Ørnebakk, BB:a sámediggejoavku, Árja ja Sámit Lulli-Norggas

Kap 5 Ealáhus

Boazodoallu

Odđa teakstaossii bajilčállagiin

Norgga-Ruođa boazoguohtunkonvenšuvdna

Sámedikki dievasčoahkkin mearridii 10.06.2010 doarjut boazoguohtunkonvenšuvnna bajimus ulbmila, ja oaivvilda leat mearrideaddjin ahte konvešuvdna sihkkarastá einnostonvejolašvuoda, rabasvuoda ja oadjebas rámmaid rádjerasttieddji boazodollui. Dattetge oaidná Sámediggi dan váttisvuohtan jus boazoguohtunkonvenšuvdna oktan dáid evttohuvvon guovloprotokollaiguin Sáltoduoddara orohaga rájes davásguvlui, dahkkojuvvojit gustojeaddjin nu guhká go Sámedikki oaivila mielde leat leamaš sihke čielga váilevašvuodat proseassas ovdal dáid guovlluid guovloprotokollaid mearrideami ja váilevaš vuhtiiváldin dan duohta geavaheami maid Norgga bealde boazodoallit leat doaimmahan. Sámediggi eaktuda ahte šiehtadallama čielga váilevašvuodat, mat leat dagahan ahte muhtun guovloprotokollat mat gusket

guovlluide Sáltoduoddaris davásguvlui, eai váldde vuhtii Norgga bealde orohagaid guohtuneanandárbbuid dohkálaččat, njulgejuvvojit dakko bokte ahte álggahuvvo proseassa mii sihkkarastá konvenšuvdnaevttohusa ulbmila.

Evttohus 4, áirras Silje Muotka, NSR:a sámediggejoavku

Kapihtal 5 Ealáhusat

Boazodoallu

Ođđa teakstabihtta bajilčállagiin:

Norgga-Ruota boazoguohtunkonvenšuvdna

Sámedikki dievasčoahkkin mearridii 10.06.2010 doarjut boazoguohtunkonvenšuvdna bajimus ulbmila, ja oavvilda ahte lea áibbas dárbašlaš ahte konvenšuvdna sihkkarastá einnostahtti, rabas ja oadjebas rámmaid rájjiidrastideaddji boazodollui.

Gulaskuddamat maid Sámediggi čadahii ovdal meannudeami čájehit ahte oasis guovllučoahkkingirjii eai oro dávisteame konvenšuvdna art 2 áigumušai, mas čuožžu ahte konvenšuvdna ulmil galgá leat sihkkarastit guhkitaiggi vuođu ekologalaš, ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzi boazodollui.

Sámediggi oavvilda ahte gullevaš beliin lea konsultašuvdnariecti, ja ahte dat mielddisbuktá norgga stáhtii geatnegasvuođa konsulteret gullevaš beliid ja ahte stáhtas ain lea dat geatnegasvuohta maŋgel go konvenšuvdna doaimagoahtá.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 32 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuoovvovaš vuogi mielde:

- Evttohus 4 hilgojuvvui 19 jienain 13 jiena vuostá.
- Evttohus 3 mearriduvvui 19 jienain 13 jiena vuostá.
- Plána- ja finánsalávdegotti evttohus 1 mearriduvvui ovttajienalaččat.
- Plána- ja finánsalávdegotti evttohus 2 mearriduvvui ovttajienalaččat.
- Lávdegotti ráva mearriduvvui ovttajienalaččat.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorrolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihkka
1	Willy Ørnebakk, áššejodiheddji	
2	Aili Keskitalo	
3	Geir Tommy Pedersen	Bjørn Inge Mo
	Geir Tommy Pedersen	
4	Rolf Johansen	Per Andersen Bæhr
5	Ragnhild Melleby Aslaksen	Olaf Eliassen
	Ragnhild Melleby Aslaksen	
6	Marit Kirsten Anti Gaup	Geir Tommy Pedersen
	Marit Kirsten Anti Gaup	
7	Mariann Wollmann Magga	
8	Per Andersen Bæhr	
9	Silje Karine Muotka	
10	Inga-Lill Sundset	
11	Olaf Eliassen	Geir Tommy Pedersen

	Olaf Eliassen	
12	Cecilie Helen Eliassen Johansen	
13	Elin K. Henriksen	
14	Jarle Jonassen	Mariann Wollmann Magga
		Per Andersen Bæhr
	Jarle Jonassen	
15	Arthur Johan Tørfoss	
16	Åge Nordkild	
17	Gunn-Britt Retter	
18	Kirsti Guvsám	
19	Heidi Persdatter Greiner Haaker	
20	Odd Iver Sara	
21	Ida Marie Bransfjell	Rolf Johansen
		Mariann Wollmann Magga
	Ida Marie Bransfjell	
22	Per Andersen Bæhr	Willy Ørnebakk
		Marit Kirsten Anti Gaup
	Per Andersen Bæhr	
23	Olaf Eliassen	
24	Anne Helene Saari	
25	Aili Keskitalo	Skjalg Asbjørn Jensen
	Aili Keskitalo	
26	Vibeke Larsen	
	Willy Ørnebakk	
	Willy Ørnebakk, čoaħkinortnegü	

VI Sámedikki mearrádus

Sámedikki 2010 jahkedieđáhus

1 Álggahus

Sámediggi lea Norgga sámiid ovddasteaddji álbmotválljen orgána. 39 áirasa välljejuvvojit 7 vágabiires juohke njealját jagi. Sámediggi galgá nannet sámiid politihkalaš sajadaga ja ovddidit sámiid beroštumiid Norggas, bargat dan ala ahte sámi álbmot giedahallojuvvo ovttáárvosáččat ja vuoiggalaččat ja bargat dan ala ahte sámit sáhttet seailuhit ja ovddidit gielaset, kultuvrraset ja servodagaset.

Sámediggi bargá buotlágan áššiiguin iešguđet servodatsurggiin, mat gusket erenoamážit sámiide, dasa lassin ahte dat buktá cealkámušaid ja lea almmolaš eiseválddiid gulaskuddaninstánsa. Sámediggi hálddaša oasi ruđain, mat juolluduvvojit sámi áššiide stáhtabušehtas, ja Sámedikki bokte leat sámit Norggas ožžon dihto mearrideami kultuvrras, gielas, oahpahusas, kulturmuitosuodjalusas ja ealáhusain.

Sámedikki jahkedieđáhusas leat Sámedikki politihkalaš ja hálddahuslaš doaimmat 2010:s válddahuvvon. Jahkedieđáhusas raporterejuvvo iešguđet fágasurggiid válddoulbmiliid ja oasseulbmiliid čuovvoleapmi ja 2010 bušehta váikkuhangaskaomiid geavaheapmi.

Váikkuhangaskaomiid geavaheapmi lea okta strategiijain ulbmiliid juksamis. Váikkuhangaskaoapmeortnegat raporterejuvvojit juohke fágakapihtalis. Váikkuhangaskaoapmeortnegiidda leat mearriduvvon sierra ulmilat ja vuoruheamit.

Sámedikki 2010 rehketoallu lea mielddusin jahkedieđáhusii.

Bušeahttabargovuogit

Konsultašuvdnašiehtadus gaskal Ráđđehusa ja Sámedikki ášahuvvui 2005:s, ja lea vuolláičállon stáhtaráđis Erna Solberg ja sámediggepresideanttas Sven-Roald Nystø. Šiehtadus lea boađus Ráđđehusa geatnegasvuodain nu mot ovdanbohtet ILO-soahpamušas 169, ja vásáhusain Finnmárkkulága proseassas. Finnmárkkulága proseassa oktavuodas lei soahpameahhtunvuohka gaskal Ráđđehusa ja Sámedikki, ja danne lei dárbu čađahit njuolggokonsultašuvnnaid gaskal Stuoradikki Justiisálávdegotti ja Sámedikki. Dáid vásáhusaid vuodul mieđihuvvui ahte lea dárbu konsultašuvdnabargovugiide boahhteáiggis gaskal Ráđđehusa ja Sámedikki.

Bušeahttabargovuogit eai lean 2005 konsultašuvdnašiehtadusas mielde. Dalle sohpe ráđđehus ja Sámediggi geahčadit bušeahttabargovugiid sierra áššin, dan sivas go leat čuožžilan olu erenoamáš čuolmmat dan geažil. Danne nammaduvvui 2006:s departemeanttaid gaskasaš bargujoavku mas Sámediggi maid ovddastuvvui. Bargujoavku buvttii raportta cuoŋománus 2007 ja evttohii ovttajienalaččat ahte juohke jagi galget čađahuvvot šiehtadallamat/konsultašuvnnaid Sámedikki doaimma ja eará sámi oktavuodaid bajimus ekonomalaš rámmaid birra.

Sámediggi meannudii raportta ja konkluderii ahte ferte dakkár bargovugiid ášahit gos Sámediggi gártá duohta šiehtadallanpošisuvdnii ekonomalaš rámmaeavttuid birra. St.diedđáhusas nr. 28 (2007-2008) Sámeapolitiikka birra dovddaha ráđđehus ahte ii leat mielas čuovvolit bargujoavkku ávžžuhusa. Bušeahttabargovugiid evttohus biddjui Sámediggái maŋgel. Dán modellii ii leat Sámediggi ovttaoivivilis dan sivas go dat ii vuhtiiváldde Norgga álbmotrievttálaš geatnegasvuodaid. Stuoradiggediedđáhusa sisdoalu birra ii leat konsulterejuvvon.

Njukčamánu 2010 sáddii Sámediggi Odasmahtin-, hálddahuš- ja girkodepartementii notáhta proseassaevttohusain mas áigumuššan lea ášahit bušeahttabargovugiid mat čuvvot konsultašuvdnageatnegasvuodaid ja maid vuodul bušeahttarámmat sámi ulbmiliidda livčče einnostahtti. Sámediggi oaččui hálddahušlaš čoačkkima Odasmahtin-, hálddahuš- ja girkodepartemeanttain ja Ruhtadandepartemeanttain skábmamánu 2010. Dán čoačkkimis deattuhuvvui garrasit ahte diekkáraš prosessii ii lean vuodđu, danne go ráđđehus lea juo dahkan oaivila dán áššis. Ráđđehusa bealis ii leat áigeguovdil digaštallat eará go mekanismmaid mat leat heivehuvvon jahkásaš čoačkkimii Ruhtadandepartemeanttain.

Fásta jahkebeallásaš čoačkkimis juovlamánu 2010 gaskal sámi áššiid stáhtaráđi ja sámediggepresideantta deattuhii stáhtaráđdi ahte ráđđehus oaivvilda ahte bušeahttadoaimbajijut eai leat konsultašuvdnageatnegahtti áššit. Dat rihkku buot álbmotrievttálaš árvvoštallamiid. *Riikkaidgaskasaš rievttálaš standárddat ášahit bajimus rámmaid stáhta ekonomalaš geatnegasvuodaide sámi álbmoga ektui.* Sámediggi gávnnaha *šallošemiin* ahte ovdalaš soahpamuš dan ektui ahte bušeahttabargovuogit galget gehččojuvvot sierra áššin, ii gusto šat. Sámediggi oaivvilda ahte ráđđehus lea konkluderen dán áššis almmá ovdalgihtii konsultašuvnna haga Sámedikkiin. Danne ii leat maŋgel 2007 leamaš iige leat systemáhtalaš bargu bušeahttabargovugiid čielggadeami ektui. *Dat lea duođalaš dilli danne go ovttasbargu gaskal Sámedikkei ja stáhta bušeahttaáššiid birra lea áibbas dárbbalaš sámi iešmearrideami ovddideami dihte. Sámediggi oaivvilda ahte ovttasbargu nannen gaskal ráđđehusa ja stáhta lea vuoddoeaktu jus galgá nagodit ovdánit hástalusaid ektui bušeahttaáššiin. Dan ii sáhte ollašubttit jus eai leat bargovuoigt bušeahttaáššiid konsultašuvnnaid ja šiehtadallamiid ektui gaskal stáhtalaš eiseválddiid ja Sámedikkei. Dat livččii hábmen formála vuoddojuolggi ja rámma daidda garra hástalusaid mat min ovddabealde leat iešmearrideami ekonomalaš beliid ektui.*

Galledeaddjit 2010

Sámediggi lea ášahus mii boktá stuora beroštumi viidát olggobealde Norgga rájiid. Eanet ja eanet almmolaš ovddasteaddjit iešgudet stáhtain fitnet Sámedikkis. 2010:s lei Bolivia presideanta Mr. Evo Morales Sámedikkis. Oktasaš hástalusat, nugo dálkkádathástalusat digaštalloje čoačkkimis.

Guatemala kulturministtar Mr. Jeronimo Lancerio finai Sámedikkis čakčat 2010. Galledeami ulbmil lei lonohallat vásáhusaid konsultašuvnnaid birra ILO soahpamuša 169 vuodul. Kulturministtar háliidii gullat makkár vásáhusat Sámedikkis leat konsultašuvdnašiehtadusain, sihke buriid ja heajos beliid.

Frankriikka ambassadevra Norggas, Brigitte Collet, ja Bosnia ja Hertzegovina ambassadevra Norggas Elma Kovacevics leat maid fitnan Sámedikkis 2010:s. Oahppaladdamis sii ožžo dieđuid Sámedikki birra. Dálkkádatdutki professor Robert Corell finai Sámedikkis geasset 2010. Son čájehii "Arctic Governance" raportta sámediggepresidentii Egil Ollii. Raporta árvvoštallá ja evttoha movt galggašii olahit ceavzilis ja vuoiggalaš boahhteáiggi Árkttis.

Badjelaš duhát olbmo fitne Sámedikkis 2010:s. Geassemánuid fitnet olu turisttat Sámediggevisttis Kárášjogas. Sámedikkis leat sierra oahpisteaddjit geassemánuid. Juohke beavvi diibmu 13.00 olles jagi fállá Sámediggi oahpisteami sámediggevisttis.

Doarjjastivra

Sámediggi mearridii heaittihit doarjjastivrra 01.01.11 rájes. Dat mielddisbuktá jođáneabbo áššemeannudeami ja buoret bálvalusa ohcciide. Dat maiddái álkida áššemeannudeami ja mielddisbuktá seastima bušehta ektui. Álggaheddjiide sáhtta mearkašit ahte jođáneabbo besset duohtandahkat iežaset álggahanplánaid.

Verdde-prošeakta

Verddeprošeavtta ulbmil lea fátmmastit mánáid, nuoraid ja boarrásiid oktasaš prošeaktii, ja geavahit sámi boarrásiid máhtolašvuoda čalmmustahttimis mávssolaš árbedieđu nu ahte gilvvášii buoret ipmárdusa ja seailuheami dán máhtolašvuhtii, agi, kultuvrra, giela ja geográfalaš gullevašvuoda rastá.

Sámediggi lea váldán oktavuoda Áltá suohkaniin ja Guovdageainnu suohkaniin ja bivdán suohkaniid álggahit dakkár ovttasbargoprošeavtta.

Dásseárvodoaimbijut

Gáldu – álgoálbmotvuoigatvuođaid gelbbolašvuodaguovddáš lea álggahan prošeavtta mii galgá bistit 3 jagi dásseárvvu ja sámi servodagaid mánggabealatvuođa birra. Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeanta, Mánáid- ja dásseárvodepartemeanta ja Sámediggi dorjot dan prošeavtta ruđalaččat. Prošeavttas barget vealaheami vuostá ja dásseárvvu ja beasatlašvuoda ovddas. Prošeavtta vuolggasadjin leat dat bealit mat leat vuodđun vealahepmái nu go sohkahealli, seksuála sodju, čearddalašvuoha ja doaimmashehtteheapmi mat gehččojuvvojit ovttas dalle go lea relevánta.

Oassin prošeavtta álggahandoaimmas bovdii Gáldu seminárii 16.11.2010. Seminára ulbmil lei čohkket olbmuid geain leat gelbbolašvuoha ja vásáhusat dán surggiin, ja geain leat jurdagat dásseárvvu ja mánggabealatvuođa ovddideami birra sámi servodagas. Sámediggi oassálasttii álggahanseminárii 16.11.2010 mas lei dásseárvvu ja mánggabealatvuohta fáddán. Sámediggi ovddidii ee. dárbbu sohkahealduodašteapmái dásseárvvu birra, ja hásttuhii Gáldu geahčadit iežaset prošeavtta iešmearrideami birra ja dásseárvoprošeavtta oktan.

Sámi parlamentáralaš ráđi doaimbaplána 1.11.2008 – 31.12.2010 oktavuodas, lea Norgga sámediggi ožžon ovddasvástádussan doaimbaplána čuoggái 2.5 dásseárvvu birra. Norgga sámediggi lea dohkkehan Dásseárvvu doaimbaplána 2009 – 2013. Ruota sámediggi dohkkehii juo 2004:s iežas dásseárvoprográmma (Jámstállidhetsprogram). Suoma sámedikkis leat dieđihan ahte áigot ráhkadit dakkár plána.

Lea sáddejuvvon gulaskuddancealkámuš NOU 2009: 14:i Et helhetlig diskrimineringsvern (ollislaš vealahansuodjalus). Sámediggi lea duhtavaš Ráđđehusa bargguin nannet vealahansuodjalusa norgga lágain. Suodjalus vealaheami vuostá lea vuodđovuoigatvuohta min servodagas, ja danne lea dehálaš suddjet dán vuoigatvuođa vuodđolágas.

Sámediggi lágidii nissonbeavvi njukčamánu 8. b. seminára sámi servodaga dásseárvohástalusaid birra. Dainna háliidii Sámediggi čalmmustahttit nissonolbmuid saji sámi servodagas. Sámediggeráđđi háliida ahte dásseárvu galggašii leat lunddolaš oassin politihkkahábmemis. Sámediggeráđđi áigu juohke jagi čalmmustahttit nissonbeavvi, iešguđetlágan fáttáiguin ja iešguđet báikkiin.

Sámediggeráđđi buvttii cealkámušaid Norgga 8. raportii ON nisssonvealahánlávdegoddi (CEDAW). Cealkámušas ovddiduvvui ahte leat unnán dutkan ja gávdnojit unnán statistihkat dásseárvohástalusaid birra sámi servodagas, sámi nissoniid dearvvašvuoda birra ja sámi nissoniid birra vuodđoaláhusain.

Sámediggi searvvai Sámi NissonForuma seminárii ja jahkečoahkkimii Stockholmas 16.10.2010. Seminára fáddá lei nissoniid vuoigatvuodát ja iešmearrideapmi. Seminára lea oassin stuorát proševttas. Proševtta váldomihttu lea buoridit máhtolašvuoda sámi ja álgoálbmogiid iešmearrideami birra nisssonperspektiivas, ja bajidit dan máhtolašvuoda stáhtusa. Iežas sáhkavuorus dajai sámediggeráđđi ahte lea hui dehálaš ja áigeovuodilis fáddá maid Sámi NissonForum ovddida. Sámediggeráđđi muitalii viidáset movt Sámediggi bargá iešmearridemiin sohkabealperspektiivas. Deháleamos reaidu dan barggus lea Sámedikki doaibmaplána dásseárvvu várás.

Konsultašuvnnat

Álbmotrievtti bokte lea norgga eiseválddiin geatnegasvuohta konsulteret sápmelaččaiguin áššiin mat gusket sámi servodahkii. Danne lea mearriduvvon šiehtadus gaskal stáhta ja Sámedikki mii stivre movt konsultašuvnnat galget jođihuvvot. Konsultašuvdnabargovuogit gusket buot lágan áššiide, nu go ovdamearkka dihte lánkabargguide dahje hálddahuslaš doaimmaide mat sáhttet váikkuhit njuolga sámi beroštusaide. Konsultašuvnnat eai galgga loahpahuvvot nu guhká go Sámediggi ja stáhta oavvildit ahte lea vejolaš soabadit.

2010:s leat čuovvovaš áššiin čađahuvvon konsultašuvnnat:

Oahpahus

Konsultašuvnnat mandáhta, lávdegoddečoahkádusa ja čállingotti birra sámi dutkama ja alit oahpu lávdegoddá

Lávdegoddečoahkádus sámi dutkama ja alit oahpu lávdegoddá, doaibmabijuid birra ráđđehusa dutkandiedáhussii, Máhttodepartemeanta

Sámedikki searvan Oahpu máhttoovuoddáža ásaheapmái. Máhttodepartemeanta

Vuodđoskuvlaoahpaheaddjioahpu rámmaplána lánkaásahusa mearrideapmi 1.- 7. ceahkkái ja 5.-10. ceahkkái.

Sámi vuodđoskuvlaoahpaheaddjioahpu rámmaplána lánkaásahusa mearrideapmi 1.- 7. ceahkkái ja 5.-10. ceahkkái Sámi allaskuvllas.

Vuodđoskuvlaoahpaheaddjioahpu nátionála njuolggadusat

Doarjjanjuolggadusat oahppolihtuide, rávisolbmuidoahpahasláhka. Máhttodepartemeanta.

Nammadeapmi ja mandáhta nátionála rámmaplánalávdegoddá dárkkistuvvon

ovdaskuvlaoahpaheaddjiohppui. Máhttodepartemeanta

Miellahtu ja várrelahtu nammadeapmi Gaska-Norgga foandaregiovdnii ja Davvi-Norgga foandaregiovdnii (regionála dutkanfoanda), politihkalaš konsultašuvnnaid maŋjel borgemánus 2009.

Giella

Ráđđehusa sámegeiela doaibmaplána, Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeanta

Kultuvra

Viessoláigoruhtadeapmi, Kulturdepartemeanta

Ealáhus

Riddoguoalástuslávdegotti evttohus, NAČ 2008:5, Guolástus- ja riddodepartemeanta

Lánkaásahusat báikkálaš vuoigatvuodaid birra guollebivddu hálddašeamis Deanus ja dan oalgejogain, Birasgáhttendepartemeanta

Luossabivddu reguleren mearas ja jogain Davvi-Romssas ja Finnmárkkus, Birasgáhttendepartemeanta
Gonagasreappá hálddašeamis lánkaásahusa dárkkisteapmi, Guolástus- ja riddodepartemeanta /
Guolástusdirektoráhtta

2011 guolástemiid reguleren, Guolástus- ja riddodepartemeanta / Guolástusdirektoráhtta

Riddonjuorjju (mearranjiččas) reguleren, Guolástusdepartemeanta

Boazodoalu riikkaidgaskasaš fága- ja gaskkustanguovddáža, ovdalaš ICR, njuolggadusaid dárkkisteapmi, Ođasmahttin-, hállddahu- ja girkodepartemeanta
Boraspireláhkaásahusat, Birasgáhttendepartemeanta
Davvi-Trøndelaga boraspire – boazodoalu riidodási unnideami bargojoavkku raportta čuovvleapmi, Birasgáhttendepartemeanta ja Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta

Areálat

132 kV- el-fápmolinjja huksen Vevelstad ja Brønnøy suohkaniin, Oljo- ja energiijadepartemeanta
Statnett konsešuvdnaohcan hukset ođđa 420 kV el-fápmolinjja gaskal Báhcavuona ja Hámmárfeasta, Norgga čázádat- ja energiijadirektoráhtta

Diedáhus Fálesnuori bieggafápmorusttega birra Fálesnuori suohkanis, Finnmárku fylka. Fred.Olsen Renewables AS. 280 MW, Norgga čázádat- ja energiijadirektoráhtta

Diedáhus Fálesrášša bieggafápmorusttega birra Fálesnuori suohkanis, Finnmárku fylka. Finnmark Kraft AS. 430 MW, Norgga čázádat- ja energiijadirektoráhtta

Diedáhus Gidni/Nordkyn bieggafápmorusttega birra Davvesiidda ja Gáŋgaviikka gielddain, Finnmárku fylka. Statkraft Development DA. 750 MW, Norgga čázádat- ja energiijadirektoráhtta

Diedáhus Kovfjellet bieggafápmorusttega birra Vaapste suohkanis, Nordlándda fylka. Nord-Norsk Vindkraft AS. 57 MW, Norgga čázádat- ja energiijadirektoráhtta

- Diedáhus Stortuva bieggafápmorusttega birra Vaapste suohkanis, Nordlándda fylka. Nord-Norsk vindkraft AS. 70 MW, Norgga čázádat- ja energiijadirektoráhtta
- Diedáhus Seiskalláfjellet bieggafápmorusttega birra Rávddá suohkanis, Nordlándda fylka. Nord-Norsk Vindkraft AS. 147 MW, Norgga čázádat- ja energiijadirektoráhtta (NČE)
- Diedáhus Kvalhovudet bieggafápmorusttega birra Rávddá suohkanis, Nordlándda fylka. Nord-Norsk Vindkraft AS. 33 MW, Norgga čázádat- ja energiijadirektoráhtta (NČE)
- Diedáhus Sjonfjellet i Roaváda ja Nesna suohkaniin nr I, Nordlándda fylka. Nord-Norsk Vindkraft AS. 436 MW, Norgga čázádat- ja energiijadirektoráhtta (NČE)
- Diedáhus Sjonfjellet Roaváda ja Nesna suohkaniin nr II, Nordlándda fylka. Norsk Grønnkraft AS. 360 MW, Norgga čázádat- ja energiijadirektoráhtta (NČE)
- Bieggafápmorusttetohcan Hamnefjell:s Báhcavuona gielddas, Finnmárkku fylka. Statoil ASA. 160 MW, Norgga čázádat- ja energiijadirektoráhtta (NČE)
- Bieggafápmorusttetohcan Dutnjesvuonas Ákŋovági suohkanis, Finnmárkku fylka. Vindkraft Nord AS. 10 MW, Norgga čázádat- ja energiijadirektoráhtta (NČE)
- Rohkunbori álbmotmeahci loahpalaš suodjalusevttohus Bearddu suohkanis Romssa fylkkas, Birasgáhttendepartemeanta
- Divtasvuodna-Vuodnabahta mariidna suodjalusplánas 2010, Birasgáhttendepartemeanta

Dearvvašvuotta, sosiála ja fuolahus

- Kárášjoga oahpahušbuohceviessu nuppástuhttin nationála oahpahušbuohceviessun sámi álbmoga várás, Dearvvašvuoda- fuolahusdepartemeanta
- 3-jagáš demensaplána sámi dementa sápmelaččaid várás, Dearvvašvuoda- fuolahusdepartemeanta
- Evttohus rievdadit bearráigeahččanláhkaásahusa sadjásašruovttuin ja mánáidsuodjalusásahusain, Mánáid-, dásseárvo- ja searvadahttendepartemeanta
- Sámi mánáid vuoigatvuođaid áimmahuššan Mánáidviesus, Justiisa- ja politiijadepartemeanta
- NČ 2009:8 Gealbudeapmi mánáidsuodjalus, Mánáid-, dásseárvo- ja searvadahttendepartemeanta
- Sámi geavaheddjiid áimmahuššan go ášahuvvo ođđa digitála heahtefierpmádat, Justiisa- ja politiijadepartemeanta
- Sámi buhcciid dárbbuid ja vuoigatvuođaid áimmahuššan regionála dearvvašvuodadoaimmahagaid bargamušdokumeanttain 2011, Dearvvašvuoda- fuolahusdepartemeanta
- Sámi buhcciid áimmahuššan Ovttasbargoodastusas, Dearvvašvuoda- fuolahusdepartemeanta
- I Sámi buhcciid áimmahuššan Nationála dearvvašvuoda- ja fuolahusdiedáhusas 2012-2015, Dearvvašvuoda- fuolahusdepartemeanta
- Evttohus ođđa álbmotdearvvašvuodáláhan, Dearvvašvuoda- fuolahusdepartemeanta

- Ođđa láhkaevttohus gielddalaš dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusaid birra, Dearvvašvuoda-fuolahusdepartemeanta

Riikkaidgaskasaš ja sámi ovttasbargu

- Sámedikki riikkaidgaskasaš bargu ja oktiordnen departemeanttaiguin dan oktavuodas, Olgoriikadepartemeanta

2 Oahpahuš

Sámedikki váldomihttomearri oahpahušbarggus lea ahte sámi álbmogis galgá leat máhtolašvuolta, gelbbolašvuolta ja návccat ovddidit sámi servodagaid. Dat mearkkaša ahte sámi álbmogis lea vuoigatvuolta oažžut oahpahuša sámegielas ja sámegillii. Dan bokte ožžot sámi mánát ja nuorat nanu sámi identitehta ja gullevašvuoda sámegillii ja sámi kultuvrii. Buot alit oahput ja dutkamat galget maiddái vuhtiváldit sámi perspektiivva.

Sámedikkis leat iešguđetlágan barggut dáid mihttomeriid olláshuhttimis. Mii ovttasbargat guovddáš eiseválddiiguin ja juohkit dieđuid ja bagadallat sámegieloahpahuša birra. Mii juohkit doarjagiid ja stipeandaid, hálddašit oahpponeavvobuvttadeami, ráhkadit oahppoplánaid ja sihkarastit vuoddoahpahuša, alit oahpu ja dutkama rámmaevttuid.

Ovttasbargu guovddáš eiseválddiiguin

Sámediggái lea dehálaš bures gulahallat sihke guovddáš, regiounalaš ja báikkálaš eiseválddiiguin. Sámedikkis leat njeallje fásta ovttasbargočoahkkima Máhtodepartemeanttain jagis, mánáidgárddiid, vuoddoahpahuša ja alit oahpu birra. Čoahkkimiin dieđiha Máhtodepartemeanta ođđa áššiid birra mat leat áigeovvdilat, ja doppe lea vejolašvuolta juohkit dieđuid ja digaštallat áigeovvdilis áššiid birra. Vai sámi perspektiiva gozihuvvo áigeovvdilis áššiin, de lea dehálaš ahte Sámediggi váldo fárrui nu árrat go vejolaš.

Sámediggi lea sádden gulaskuddancealkámuša ođđa ruhtadanvuogádaga birra mánáidgárddiide mat eai gula suohkanii rámmaruhtaduvvon suorggis. Mánáidgárddiide gos leat sámi mánát, dagahit sámegiela ja sámi kultuvrra doaibmabijut liigegoluid. Sámediggi oaivvilda ahte Sámedikki doarjja sámi mánáidgárddiide galgá leat olggobealde suohkandoarjaga meroštallama. Dalle ii unno sámi mánáidgárddiid almmolaš doarjja.

Máhtodepartemeanta lea nammadan váhnenlávdegotti mánáidgárddiide. Lávdegoddi nammadii Sámedikki ávžžuhusa vuodul sierra sámi áirasa dábálaš lahtun.

Mánáidgárde- ja skuvlakonferánssa

Sámediggi lágidii jahkásaš sámi mánáidgárde- ja skuvlakonferánssa ovttas fylkamánniiguin, Sámi allaskuvllain ja Oahpahušdirektoráhtain. Konferánssas ledje 239 oasseváldi. Konferánssa fáddá lei “Plánain doaimmaide”. Konferánssa vuolggasadjin ledje doaibmabijut Ráđdehusa sámegielaid doaibmaplánas ja čalmmustahtii bargosurggiid ovdamearkkaid ja vásáhusaid bokte. Sámediggepresideanttas lei sátnevuorru Sámedikki oahppo- ja bajásšaddanpolitihka birra. Sámediggi mitalii maiddái Sámi oahpponeavvoportála ovttas.no birra ja doppe lei sámi oahpponeavvočájáhus gos maŋemus jagi almmuhusat čájehuvvo.

Sámi ovttasbargu

Sámi parlamentáralaš ráđđi (SPR) lea nammadan oktasaš hálldahušlaš bargojoavkku mii galgá hábmet SPR doaibmaplána doaibmabijuide čuovvolanevttohusaid go guoská oahpahušsii/ohppui. Norgga Sámediggi jodiha bargojoavkku ja galgá buktit iežas ávžžuhusaid álggus 2011.

Sámi lohanguovddáš

Sámediggi juolludii 500 000 ru Sámi lohanguovddáža doibmii 2010:s. Guovddáš lea Sámi allaskuvllas ja galgá doaibmat resursaguovddážin mas lea bargun nannet lohkan- ja čállinoahpahuša ja njálmmálaš giellaovddideami sámi mánáidgárddiin, vuoddoaskuvllain, joatkkaohpahušain, rávisolbmuidohpahušain ja alit oahpus.

Mánáidgárdi

Diehtjuohkin ja bagadallan

Ohcciide ja suohkaniidda leat juohkán dieđuid ja bagadallan sámi mánáidgárdedoarjaga birra. Áigeuovdilis áššit leat diehtjuohkin doarjaga birra, gažaldagat váhnemiin sámi mánáid vuoigatvuodaid birra ja sámi mánáidgárdefálaldaga birra, oahpponeavvut, prošeavttat, sámegielat bargit ja mot galget raporteret ruđaid geavaheami birra. Sámediggi lea dasa lassin ráhkadan diehtjuohkingihppaga sámi mánáid mánáidgárdefálaldaga birra, ja almmuhan guokte almmuhusa áigečállagis “Stullán”.

Sámediggi lea ovttas Máhttodepartemeanttain ráhkadan bagadusa mánáidgárddi rámmaplána sámi oassái.

Sámediggi lea buktán cealkámuša almmuhussii “Sámi logut muitalit 3”. Sámediggi ráhkadii statistihka sámi mánáidgárddiid loguin ja sámi mánáin eará mánáidgárddiin geat ožžot sámegieloahpahusa. Dat čeahkkáigeassu geavahuvvo maiddá mánáidgárddiid doarjjajuolludeamis. Statistihkalaš guovddášdoaimmahat viežžá dáid loguid Sámedikkis.

2010:s leat doallan guokte fierpmádatčeahkkima mánáidgárddiid jodiheddjiiguin. Čeahkkimiin juohkit dieđuid, doppe beassá bajidit gelbbolašvuoda, doppe lea bagadallan ja fierpmáduksen.

Sámediggi oassálastii ja doalai sáhkavuoru Sámi pedagogalaš fágabeivviin ja Lullisámi konferánsas oahpahusa birra. Sámediggi lea searvan ovttagoahkkimis sámi oahpahusgažaldagaid birra Sámi allaskuvllain ja viđain davimus fylkkamánniiguin.

Sámi mánáidgárdedoarjaga evalueren

Asplan Viak čađahii 2004 – 2008 áigodaga sámi mánáidgárdedoarjaga evaluerema. Raporttas boahtá ovdan ahte mánáidgárddiin vásihit ahte doarjja váikkuha sihke mánáid ja bargiid ovddideapmái sámegiela, sámi kultuvrra, identitehta ja máhtolašvuoda ektui. Mánáidgárddit vásihit sámi mánáidgárdefálaldagaid doarjaga hirbmat dehálažžan ja dan bokte lea mánáidgárddiin vejolaš vuhtiiváldit doaimmabijuid ja doaimmaid mat leat hui dehálaččat jus galgá soahpat bargat sámi bargguid praktihkalaš, lagas ja aktiivvalaš vugiin.

Doarjja mánáidgárdeoahpponeavvuide

Doarjaortnega mihttomeari:

- Ovddidit oahpponeavvuid ja fágagirijálašvuoda gustovaš mánáidgárderámmaplána vuodul

2010 bušehtas lei várrejuvnon ja juolluduvvon 1 000 000 ru mánáidgárdeoahpponeavvuide. Bohte 7 ohcama sisa. Juolluduvvui 1 031 000 ru ovttá prošeaktii.

Doarjja sámi mánáidgárddiide

Doarjaortnega mihttomeari:

- Sihkkarastit sámi mánáide mánáidgárdefálaldaga mii lea vuodđuduvvon sámi gillii ja kultuvrii 2010 bušehtas lei várrejuvnon 9 905 000 ru sámi mánáidgárdedoarjagiidda.

37 sámi mánáidgárddi ožžo doarjaga, oktiibuot 7 078 000 ru.

30 mánáidgárddi ožžo doarjaga sámegieloahpussii, oktiibuot 1 669 250 ru.

5 prošeaktaohcamis, oktiibuot 2 698 000 ru ovddas, ožžo 2 prošeavtta doarjaga, oktiibuot 130 000 ru.

Ollislaččat juolluduvvui sámi mánáidgárddiide 8 877 250 ru doarjja. Bázi vel 1 027 750 ru. Eai boahtán seamma ollu ohcamat giellaohpahussii go 2009:s.

Vuodđooahpahus

Diehtjuohkin ja bagadallan sámegieloahpahusa birra

Sámediggi addá dađistaga dieđuid ja ráđiid váhnemiidda ja skuvllaide iešguđet áššiid birra oahpahuorggis. Earenoamážit váhnemat ja skuvllat olggobealde sámegiela hálddašanguovllu váldet oktavuoda. Sis leat dávjá gažaldagat sámi ohppiid vuoigatvuoda birra oazžut oahpahusa,

sámegielloahpahusa organiserema birra, sámegiela gáiddusoahpahusa birra ja hospiterenortnega birra. Sámegiela eksámena birra jearahit maiddá. Sámegielfága lea okta dain fágain mas sáhtta vuorbáduvot eksámeni. Váhnemat leat eahpesihkkarat lea go vejolaš sámegielas geahččalit ohppiid geain lea sámegiella.

Sámediggi lea oassálasttán iešguđetlágan semináraide ja konferánssaide gos oahpahus lea fáddá, sihke davvisámi, julevsámi ja lullisámi guovlluin. Dáid guovlluid dilli ja hástalusat leat áššit mat dávjá leat áššelisttus.

Muhtun oahppit geain lea sámegiella fágan ožžot gáiddusoahpahusa. Hospiteren lea oassi gáiddusoahpahusa ortnegis. Leat iešguđetlágan bargovuogit mot meroštallat diimmuid sámegielloahpahussii ja mot hospiterenortnet organiserjuvvo. Sámediggi lea ovddidan Máhttodepartementii ahte lea dárbu geahčadit mot kombineren gaskal gáiddusoahpahusa ja hospiterema dahkko.

Sámediggi juohká dieđuid sámi oahpponeavvuid birra Sámi oahpponeahta ja Sámi oahpponeavvoguovddáža bokte. Sámi oahpponeavvoguovddáš váldá vuostá gussiid ja luoiká oahpponeavvuid, juohká dieđuid ja publisere odđa oahpponeavvuid birra neahtas. Sámedikkis lea leamaš kampánja man bokte lea juohkán dieđuid skuvllaide ja mánáidgárddiide nuvtá oahpponeavvuid birra maid sáhttet dingot lágádusain.

Oahpponeavvut

Sámediggi čatná iežas oahpponeavvobarggu mearriduvvon strategiijaide mat leat Sámedikki oahpponeavvoráhkadeami strategalaš plánas 2009-2012. Okta strategiijain dán plánas lea čielggadit beaktilis organiserema boahpteáiggi oahpponeavvoráhkadeamis. Sámediggi lei mielde bargujoavkkus mii galggai geahčadit oahpponeavvoráhkadeami beavttálmahttima. Bargujoavkkus ledje lahtut Máhttodepartemeantas, Oahpahusdirektoráhtas ja Sámedikkis. Bargujoavkku raporta gárvánii geassemánu 2010. Sámediggi áigu earret eará geavahit bargujoavkku ávžžuhusaid vuodđun sámedikki oahpahusdieđáhusa hábmemis.

Ovddasmanniprošeakta Ájluovtta skuvla resursaskuvlan julevsámi oahpponeavvuid ráhkadeapmái joatkašuvvá 2009 rájes. 2010 bušehtas lei várrejuvvon ruhta prošeaktii. Ovddasmanniprošeakta galgá evaluerejuvot, ja prošeavtta vásáhusat galget leat vuodđun viidásit barggus nannet oahpponeavvoráhkadeami, earret eará árvoštallat ásahit resursaskuvllaid.

Sámediggi attii maŋgel fáladatgilvvu barggu sámegillii jorgalit matematihkkagirjiid vuodđoskuvlla várás lágádusaide ČálliidLágádus ja Aschehoug. Čálliidlagádus jorgala Multi-girjiid mánáidceahkkái ja Aschehoug jorgala Sirkel-girjiid nuoraidceahkkái. Sámediggi vuoruhii jorgalemiid čuovvovaš ortnetvuorus:

- 5. - 7. jahkecehkiide davvisámegillii
- 8. - 10. jahkecehkiide davvisámegillii
- 1. - 4. jahkecehkiide julev- ja lullisámegillii

Jorgalanbargu daidda jahkecehkiide meroštallojuvvo gárvánit 2012 loahpas. Matematihkkabuktosiid jorgaleapmi jotkojuvvo dassážiigo gárvánit matematihkkabuktosat vuodđoskuvllii buot golmma gillii.

Sámedikkis leat leamaš ovttasbargočoahkkimat lágádusaiguin ja ásahusaiguin mat ráhkadit sámi oahpponeavvuid. Čoahkkimiin ovddiduvvo iešguđet prošeavttaid hástalusat. Prošeavttaid viidásit bargu digaštallui. Muhtun prošeavttaide lea addon maŋjduvvon gárvvistanáigi, ja muhtun boares prošeavttat leat heaittihuvvon.

Sámediggi lea rievadan ja buoridan oahpponeavvoráhkadeami ohcanskoviid ja hábmen skoviid prošeavttaid reporterema várás. Lágádusat mat ráhkadit oahpponeavvuid bovdejuvvo miniseminárii gos digaštalle rievdadusaid.

Oahpponeavvut mat leat gárvvistuvvon 2010:s

Davvisámegiella	36
Julevsámegiella	10
Lullisámegiella	9
SUBMI	55

Daid gaskkas juolluduvvui doarjja 5 oahpponeavvu deaddilit ođđasiid.

Oahpponeavvoportála

Sámedikki oahpponeavvoráhkadeami strategalaš plána 2009-2012 vuodul lea Sámedikkis ja DGT oahpahusguovddázis leamaš ovdaprošeakta oahpponeavvoportála ovddideami birra. Bargu ovddidit portála álggahuvvui borgemánus 2010 ja galgá bistit 3 jagi.

Proševtta ulbmil lea hábmet sámi oahpporesurssaid neahttabálvalusaid ja dat galgá fállat golbma vuodđobálvalusa:

- Neahttaportála mas sáhtta gávdnat sámi oahpponeavvuid
- Digitála oahpponeavvuid publiserenreaidu (Dopler)
- Sámi juohkinarena

Doarjja dábálaš oahpponeavvuide vuodđooahpahussii

Doarjjaortnega mihttomearri:

- Ovddidit sámi oahpponeavvuid gustovaš oahppoplánabuktosa vuodul

2010 bušeahtas lei várrejuvnon 8 975 000 ru dábálaš oahpponeavvuide vuodđooahpahussii. 75 ohcama bohte sisa. Juolluduvvui 8 779 100 ru 19 prošeaktii, 17 dábálaš oahpponeavvuide ja 2 digitála.

Doarjja earenoamážit heivehuvvon oahpponeavvuide

Doarjjaortnega mihttomearri:

- Ovddidit sámi sierra láchčojuvnon oahpponeavvuide mánáide, nuoraide ja ollesolbmuid davvi-, julev- ja máttasámegillii

2010 bušeahtas lei várrejuvnon 1 900 000 ruvno earenoamážit heivehuvvon oahpponeavvuide. 32 ohcama bohte sisa. 1 897 000 ru juolluduvvui 11 prošeaktii.

Oahppoplánat

Sámediggi lea dohkkehan oahppoplánaid golmma duodjefágii Jo3/oahpahus fitnodagas:

- tekstiiladuodjefága
- čuoldin- ja giehtagodđinduodjefága
- náhkke- ja guolgraduodjefága

Oahppoplánat muorra-/garraduodjefágas ja čoarve-, dákte- ja metálladuodjefágas leat leamaš gulaskuddamis, ja mearriduvvojit álggus 2011.

Máhtodepartemeanta lea dohkkehan joatkkaskuvladaši oahppoplánaid dárkilastima dárogielas, engelasgielas, matematihkas, servodatfágas ja luonddufágas. Máhtodepartemeanta lea sihtán Oahpahusdirektoráhta seamma ládje dárkilastit Máhttolokten - Sámi parallealla ovttárvosaš oahppoplánaid. Engelasgiela ja matematihka oahppoplánat leat seammalágánat sihke Máhttoloktemis ja Máhttolokten – Sámis, ja dárkilastimat gustojit maiddái Máhttolokten – Sámis.

Oahpahusdirektoráhta lea Sámediggái sádden dárkilastinevttohusaid joatkkaskuvlla dási oahppoplánain servodatfágas – sámeielas ja luonddufágas – sámeielas. Sámediggi lea sádden rievadanevttohusaid gulaskuddamii, gulaskuddanáigemearri lei 20.01.11. Dárogieala oahppoplána ohppiide gain lea sámeielas vuosttašgiellan ii leat vel dárkilastujuvnon. Sámedikkis lea ovddasvástáduš dárkilastit oahppoplána sámeielas vuosttaš- ja nubbingiellan. Sámeielas oahppoplánaid dárkilastin lea mañiduvvon dassázii go fága- ja diibmojuohkima raporta ja stivrendokumeanttaid dárkilastimat gárvánit, dása gullet oahpahusláhka,

oahpahuslága lálkkaásahus ja oahppoplánat. Sámediggi áigu árvvoštallat dárkilastit sámegiela oahppoplánaid go fága- ja diibmojuohkin lea lagabut čielggaduvvon.

Fága- ja diibmojuohkin

Skuvllain leat stuora hástalusat organiseret oahpahusa ohppiide geat galget oazžut oahpahusa sámegielas dálá fága- ja diibmojuohkima mielde. Lea earenoamáš váttis organiseret giellafágaid dárogiella ja sámegiella.

Fága- ja diibmojuohkin ohppiide geain lea sámegielloahpahus lea digaštallon Máhttolokten –Sámi geavahišgoahtima oktavuodas ja diibmologu viiddideami oktavuodas 2008:s. Sámediggi lea mángii cuiggodan ahte diibmolohku ja dárogiela oahppoplána ohppiide geain lea sámegiella nubbingiellan eai soaba oktii. Danne leat bivdán odđa oahppoplána dárogielas (vuosttašgiellan) ohppiide geain lea sámegiella nubbingiellan. Ásahuvvui bargojoavku mas ledje lahtut Sámedikkis, Máhtdepartemeanttas ja Oahpahusdirektoráhtas. Bargojoavku raporta gárvvistuvvui juovlamánu 2010. Raporta govvida dili ja hástalusaid mat gusket gustovaš oahppoplánaide ja fága- ja diibmojuohkui. Bargojoavku evttoha rievdadit oahpahuslága ja dan lálkkaásahusaid. Viidasit evttoha bargojoavku ráhkadit sierra dárogiela oahppoplána ohppiide geain lea sámegiella nubbingiellan mii lea heivehuvvon diibmolohkui mii ohppiin lea dárogielas. Raporta digaštallá iešguđetlágan modeallaid fága- ja diibmojuohkimii olles vuoddooahpahussii, ja bargojoavkkus leat ávžžuhusat daidda modeallaide.

Bargojoavku evttohus galgá leat vuodđun konsultašuvvnaide. Vejolaš rievdadusat fága- ja diibmojuohkimis, oahppoplánain ja eará lálkkaásahusmearrádusain galget sáddejuvvot gulaskuddamii. Maŋnel gulaskuddama ja ovdal go rievdadusat mearriduvvojit, de galget leat konsultašuvvnat gaskal Sámedikki ja Máhtdepartemeantta.

Sámegielloahpahus

Sámi mánáid riekti oazžut oahpahusa sámegielas ja sámegillii vuoruhuvvo garrasit Sámedikkis. Sámediggi lea ásahan buori ovttasbarggu Máhtdepartemeanttain ja čuovvu ášši dadistaga ráđđehusa ja Stuoradikki ektui. Leat maiddáid vuolgghan barggu ráhkadit sámediggediedáhusa oahpahusa birra mas sámi mánáid vuoigatvuodát oazžut oahpahusa sámegielas ja sámegillii leat guovddázis. Diedáhus galgá ovddiduvvot Sámediggái 2011:s.

Sámediggi lea mángii ovddidan sámegielloahpahusa refušuvnamáksomeriid njuolggadusaid. Njuolggadusat eai leat čielgasat eai ge leat vuoiggalaččat ovttaskas suohkanii ja fylkasuohkanii. Lassin leat mánga suohkana čujuhan ahte máksomearit leat beare unnit ja ahte ferte várrejuvvot eambo ruhta refušuvvnaide vai duohta golut gokčojuvvojit.

Stuoradiggediedáhus nuoraidskuvlla birra

Ráđđehus lea álgán bargat stuoradiggediedáhusain nuoraidskuvlla birra mii galgá gárvvistuvvot giđdat 2011. Sihkkarastin dihte ahte sámi bealit čalmmustahttojit diedáhusas, lea Máhtdepartemeanta barggadettiin gulahallan Sámedikkiin, ja leat šiehttan konsulteret stuoradiggediedáhusa doaimmaid birra ovdal go dat sáddejuvvo gulaskuddamii.

Joatkkaoahppu

Sámediggi lea ángiruššan Skániid joatkkaskuvlla viidasit doaimmamii ja lea gulahallan EDS suohkaniiguin Evenášši, Dielddanuorri ja Skánit skuvlla joatkima, juogo suohkaniid olis dahje eará vejolašvuodaid bokte. Dađi bahábut ii leat dan ángiruššamis leamaš ávki.

Sámediggerádis lea leamaš čoahtkin Skániid suohkaniin Skániid joatkkaskuvlla odđasis ásaheami plánaid birra 2011 čavčča rájes. Sámediggi lea mielas searvat fágalaš gelbbolašvuodain vejolaš rievdadusaid ja čuovvolemii oktavuodas dain plánain mat Skániid suohkanis leat, ja ovddidit ášši earret eará Máhtdepartementii.

2010 ollašuttii ja loahpahii Romssa fylkasuohkan prošeavtta “Sámi fága- ja fidnooahpahus Romssas”, masa Sámediggi lei juolludan doarjaga. Prošeaktajoavkkus ledje okta oahpaheaddji Ráissa joatkkaskuvllas, okta Breivang joatkkaskuvllas ja okta Vuotnasiidda joatkkaskuvllas, ja stivrenjoavkkus ledje ovddasteaddjit Romssa fylkasuohkanis, Romssa Fylkkamánis ja Sámedikkis. Prošeavtta boadus lei earret eará gihpa

duodjefága birra, oahpponeavvopáhkka mii gohčoduvvo “Sámi niesteseahkka II” ja gávdne vihtta vejolaš oahpahusfitnodaga duojis.

Stipeanda ohppiide geain lea sámegiella joatkaskuvlla fágasuorggis

Doarjjaortnega mihttomearri:

- Oažžut eanet ohppiid joatkaskuvllain válljet sámegiella vuosttašgiellan earenoamážit ja oahpahusa sámegiella oppalaččat

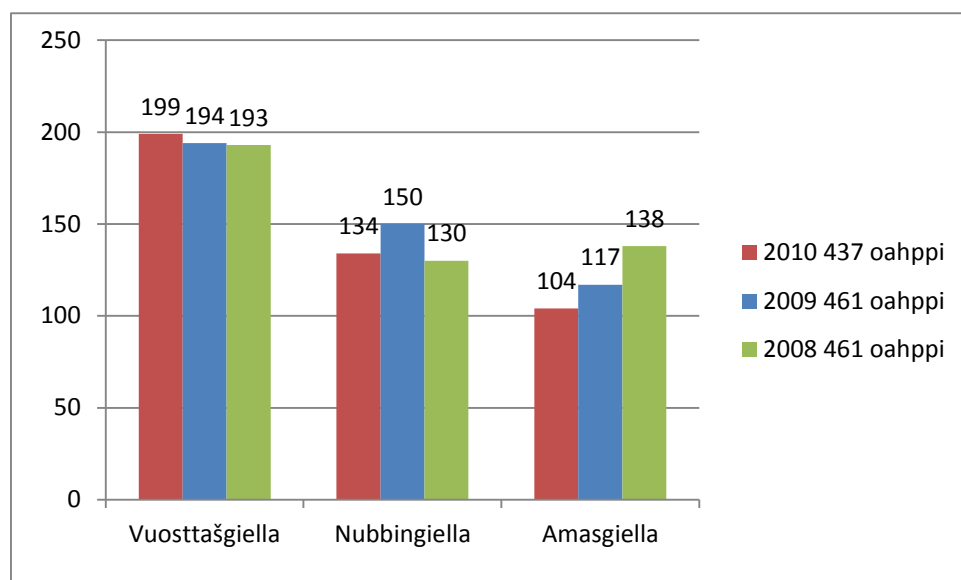
2010 bušeahtas lei várrejuvvon ja juolluduvvon 2 400 000 ru stipeanddaide ohppiide geain lea sámegiella joatkaskuvlla fágasuorggis. 437 oahppi ožžo stipeandda 2010:s. Stipeanda ohppiide geain lea sámegiella fágasuorggis juhkkjuuvvui ná:

Vuosttašgiellan: 199 ohcci

Nubbingiellan: 134 ohcci

Amasgiellan: 104 ohcci

Govus čájeha mot stipeanda lea juhkkjuuvvon ohppiidoavkkuid gaskkas jagiin 2008, 2009 ja 2010:

Rávisolbmuidoahpahus

Od.prp. nr. 87 (2008-2009) Láhka rávisolbmuidoahpahusa birra

Ođđa láhka rávisolbmuidoahpahusa birra lea leamaš konsultašuvnnain. Sámediggi ja Máhttodepartemeanta soabadedje Sámedikki posišuvnnaid hárrái. Okta suorgi maid konsultereje lei láhkaásahus oahppolihtu ja neahttaskuvllaid birra. Rievdadusaid searvvis maid soabadedje lei ahte heivehandoarjja maiddá sáhtta guoskat sámi rávisolbmuide geain lea váilevaš sámegielloahpahus. Dát gáibida earenoamáš heiveheami mii mielddisbuktá eanet goluid oahppolihtui. Lassin leat Sámediggi ja Máhttodepartemeanta čadahan konsultašuvnnaid ovdal go departemeanta mearridii njuolggadusaid sámi oahppoorganisašuvnnaid doarjagiidda ođđa rávisolbmuidoahpahuslága mielde. Sámedikkiin galgá váldot oktavuoha vejolaš konsultašuvnnaid hárrái oahppolihtuid doarjjanjuolggadusaid boahhtevaš evalueremiid oktavuodas.

Alit oahppu

Rekruteren

Máhttodepartemeanta lea biddán Sámi allaskuvlla ásahit ja jođihit nationála bargjoavkku sámi alit oahpu rekruterema várás ja doaimmahit dan čállingotti. Bargjoavku galgai hábmet rekruterenstrategiija sámi alit ohppui, vuosttažettiin oahpaheaddjiohppui ja sámegiellohppui. Strategiija gárvánii nuppi njealjadasjagis

2010:s. Departemeanta sáddii bargojoavkku evttohusa gulaskuddamii mas gulaskuddanáigemearri lei 30.10.2010. Sámediggi lea šiehttan konsulteret bargojoavkku evttohusa birra ođđajagimánus 2011.

Sámediggi lea mielde Gnist Finnmark bargolávdegottis. Gnist lea nationála prográmma ovdaskuvlaoahpaheddjiid ja vuodđoskuvlaoahpaheddjiid rekruterema várás. Sámediggi lea maiddái mielde dán kampánjjas. Sámediggi lea searvan Gollevirgi – Drømmejobben kampánjjas, mii galgai rekruteret studeanttaid 2010 ovdaskuvla- ja vuodđoskuvlaoahpaheddjiohppui, ovttas Finnmarkku fylkkamánniin, Sámi allaskuvllain, Finnmarkku allaskuvllain, Suohkaniid guovddášlihtuin ja Oahppolihtuin. Sámediggi háliida ahte sullásaš kampánja galggašii čadahuvvot Romssa, Nordlándda ja Davvi-Trøndelaga fylkkain 2011:s.

Gaskaboddosat ohcanlogut čájehit ahte oktiibuot leat boahtán sisa 53 ohcama sámi oahpaheddjiohppui Sámi allaskuvllas. Bealli dán ohcciin lei vuoruhan allaskuvlla bajimužžii. Logut mitalit ahte beroštupmi sámi oahpaheddjiohppui lea sturron, ja ahte Gollevirgi – Drømmejobben rekruterembargu lea lihkestuvvan.

Oahpaheddjioahppu

Ovdaskuvlaoahpaheddjioahpu nationála rámmaplána galgá dárkkistuvvot. Dan bargui galgá nammaduvvot rámmaplánalávdegoddi. Sámediggi oaidná dehálažžan ahte sámi perspektiiva gozihuvvo maiddái ovdaskuvlaoahpaheddjioahpu nationála rámmaplánas. Danne lea Sámediggi evttohan ahte dán lávdegottis galggašii okta ovddasteaddji Sámedikkis. Ođđajagimánus 2011 galgá Sámediggi konsulteret Máhttodepartemeanttain ovddasteaddji nammadeami ja mandáhta birra.

Máhttodepartemeanttain leat čadahuvvon konsultašuvnnat prográmma- ja fágaplánaid nationála njuolggadusaid birra ođđa oahpaheddjioahpus ja ovdal go 1.-7. ceahki ja 5.-10. ceahki vuodđoskuvlaoahpaheddjioahpu rámmaplána lánkaásahus dohkkehuvvo ja sámi vuodđoskuvlaoahpaheddjioahpu rámmaplána lánkaásahus dohkkehuvvo. Njuolggadusat galget báidnit ášahusaid prográmma- ja fágaplánaid. Sámediggi ja Máhttodepartemeanta leat konsultašuvnnaid bokte soahpan sámi sisdoalu ođđa vuodđoskuvlaoahpaheddjioahpuide. Earret eará galget buot studeanttat nationála vuodđoskuvlaoahpaheddjioahpus oahppat sámiid birra álgoálbmogin. Dál lea dušše Sámi allaskuvllas sámi vuodđoskuvlaoahpaheddjioahppu. Dat geatnegahtta universitehtaid ja allaskuvllaid miehtá riikka fáttmastit iežaset oahpahusplánaide dieđuid sámiid ja sámiid dili birra. Sámediggi lea duhtavaš dáiguin bohtosiiguin.

Sámediggi evttohii sámi ovddasteaddji oahpaheddjioahpu ođastanalggaheami čuovusjovkui. Máhttodepartemeanta dieđihii maŋgel ahte sámi ovddasteaddji galgá dušše váldot mielde joavkku bargui go galget meannudit sámi áššiid. Sámediggi celkkii departementii ahte sámi ovddasteaddji galgá leat dievaslaš miellahttu čuovusjoavkkus. Miellahttu ferte nammaduvvot seamma ládje go eará miellahtut. Maŋgel dan cealkámuša viiddiduvvui čuovusjoavku Sámedikki ovddasteaddjievttahasain.

Sámi dulkaoahppu

Sámedikkis lea leamaš čeahkkinn Ođasmahttin- ja hálldahusdepartemeanttain (OHD) sámi dulkaoahpu ja sámi dulkaid autorisašuvnna birra. Čeahkkimis ledje earret departemeantta ja sámediggeráđi maiddái Sámi allaskuvla, Bádáddjo allaskuvla, Davvi-Trøndelaga allaskuvla ja Oslo allaskuvla. Čeahkkimis ledje ovttaoaivilis ahte Sámi allaskuvla oažžu barggu čielggadit boahttevaš sámi dulka- ja jorgalanoahpu.

Dan botta go vuordit ahte ášahuvvo bistevaš sámi dulkaoahppu, de áigu Oslo allaskuvlla dulkaohppui váldit sisa ovttá davvisámegielloavkku mii álgá oahpuin 2011:s, jus doarvái ohccit nákejit guovttegielat sisaváldingeahččaleami.

Váikkuhangaskaoamit

Doarjja fágalaš gelbbolašvuoda bajideapmái

Doarjjaortnega mihttomearri

- Buoret gelbbolašvuolta oahpahusa birra sámegeielas dahje sámi fágain vuodđooahpahusas, allaskuvllain ja universitehtain.

Bušeahhta 800 000 ru. Ii oktage ohcan bohtán sisa dán ortnegii. Sámediggi dievasčoahkkin sirddii ruđaid alit oahpu stipeanddaide.

Stipeanda alit ohppui

Doarjjaortnega mihttomearri:

- Sámegielat fágaolbmuid rekrutteren iešguđetge fágasurggiid siskkobearde.

Bušeahhta: 2 350 000 ru

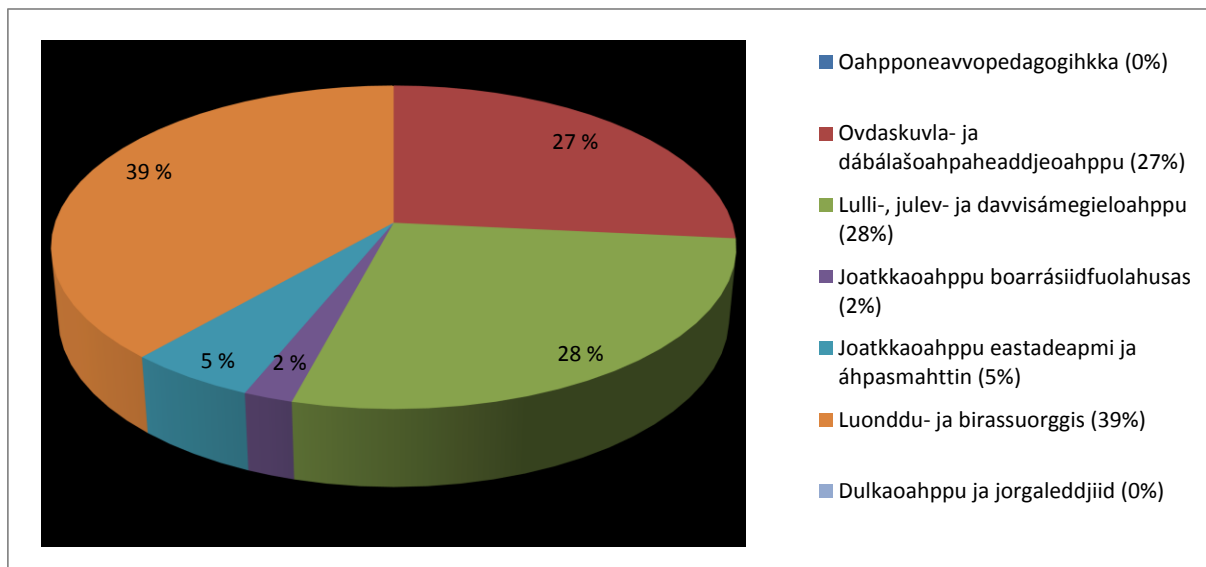
Geavahan: 2 443 500 ru

Galle ohcama oktiibuot: 200

Tabella: Juogadeapmi oahpposuorggit, galle ohcama, juolludeamit ja ruvnno

Juogadeapmi	Galle ohcama	Juolluduvvon	Ruvnno
Oahpponeavvopedagogihkka	0	0	0
Ovdaskuvla- ja dábálašoahpaheaddjit	33	19	648 800
Lulli-, julev- ja davvisámegiella	68	47	673 900
Joatkkaoahppu boarrásiidfuolahusas	2	2	49 600
Joatkkaoahppu eastadeami ja áhpásmahttima siskkobearde	6	6	128 800
Alit oahppu luonddu- ja birassuorggis	45	41	942 400
Dulkaoahppu ja jorgaleaddjit	0	0	0
Vuoruhemiid olggobealde (m.m.)	46	0	0
SUBMI	200	115	2 443 500

Govus dás vuolábealde čájeha 2010 juolluduvvon stipeanddaid juogadeami dain iešguđet stipeandaortnegiin.

Dutkan

Alit oahpu máhttoovddáš

Máhtto departemeanta pláne ásahit máhttoovddáša alit oahpu várás, ja dat plánejuvvo biddjot Norgga Dutkanráđđái. Leat miehtan ahte Sámediggi galgá váldot searvá čuovvovaš osiin viidásit proseassas:

Sihkkarastin dihte ahte Máhtto departemeantta bargoprográmma bures goziha sámi dimenšuvnna, de áigu Norgga Dutkanráđđi oažžut sadjái čoahkkima Sámedikkiin ja sámi dutkanbirrasiguin mat doaimmahit oahppodutkama.

Guovddáša geavaheaddjiráđis galgá leat sámi ovddasteaddji

St.diedáhhus. nr. 30 (2008-2009) Klima for forskning (Klimáhtta dutkamii)

Mii leat čadahan konsultašuvnnaid ja boahán ovttamielalašvuhtii ráđdehusa dutkandiedáhusa doaimmaid birra. Diedáhhusas boahat ovdan ahte ráđdehus áigu nammadit lávdegotti mii galgá čielggadit sámi dutkama ja álgoálbmotdutkan ovdánandovdomearkkaid, dárbbuid ja mihttomeriid, das maidái strategalaš ovttasbarggu, ášahus- ja fierpmádathuksema rámmaid. Dát lea njuolgačuovvoleapmi sámediggeráđi ášahusdiedáhusa vuoruhuvvon doaimmain.

Lávdegoddi buktá čielggadeami ovdal 31.12.2011.

Regiovnnaš dutkanfoanda

Konsultašuvnnaid vuodul Máhtto departemeanttain lea Sámediggi nammadan lahtu ja várrelahtu Gaska-Norgga foandaregiovdnii ja Davvi-Norgga foandaregiovdnii.

3 Giella

Sámegiela suodjaleapmi ja ovddideapmi lea deatalaš sámi kultuvrra boahhteáigái. Danne lea Sámedikkis váldomihttomearrin buktit oidnosii ja nannet sámegiela geavaheami. Dálá giellaarenaid ferte bisuhit ja ovddidit, ja ferte láchit diliid nu ahte ášahuvvojit odđa arenat. Guovlluin gos sámegiella lea rašis dilis, ferte bargat giela ealáskahttimiin. Ja guovlluin gos sámegiella lea beaivválaš giella, ferte giela ovddidit ja nannet.

Sámedikkis leat iešguđetlágan barggut dáid mihttomeriid olláshuhtimis. Mii ovttasbargat ráđdehusain sámegielaid doaibmaplána čuovvolemiin, ja mii rávvet ja bagadallat sámegiela tearpmaid ja báikenamain birra. Oažžun dihte tearbmabarggu njuovžileabbo lea Sámediggi ovddidan ovttasbargovugiid Sámi giellalávdegottiin. Dasto juolludit guovttagielalášvuodadoarjaga suohkaniidda ja fylkasuohkaniidda, doarjaga sámi giellaguovddážiidda ja giellaproševttaide sihke siskkobalde ja olggobealde sámegiela hálddašanguovllu.

Sámedikki giellastivra

Sámediggeráđđi lea nammadan Sámedikki giellastivrra. Sámediggeráđđi lea mearridan ahte giellastivrra doaibma galgá evaluerejuvvot vai oaidnit dárbbaha go rievdadit maide. Danne lea giellastivra nammaduvvon dušše guovtti jahkái, 2010 ja 2011. Seammás lea Sámi parlamentáralaš ráđđi (SPR) čielggadeame galgá go ásahit davviriikkalaš giellafágalaš guovddáša. Dát čielggadeapmi galgá gárvánit 2011:s. Čielggadeami boadus govvida de makkár davviriikkalaš giellaovttasbargu šaddá boahhteáiggis.

Sámedikki giellastivrras leat vihtta lahtu, sihke davvi-, julev- ja lullisámi guovllus. Daid searvvis leat golmmas mielde Sámi giellalávdegottis, okta juohke giellajoavkkus.

Sámedikki giellastivrras leat leamaš guokte stivračoahkkima 2010:s, ja leat meannudan guhtta ášši. Giellastivra lei oahppomátkkis Anáris, gos besse gullat mot suomabeale Sámis leat bargan anársámegiela ovddidemiin. Giellastivra lea addán fágalaš ráđiid odđa gielladiedáhusa birra ja guovttagielalášvuodadoarjaga juolludaneavttuid ektui.

Sámegielaid doaibmaplána čuovvoleapmi

Sámediggái juolluduvvui 3,5 miljon ruvno Ráđdehusa sámegielaid doaibmaplána čuovvoleapmái. Dat ruhta juhkkovuvvui bušeahtas alit oahpu stupeanddaide, giellaproševttaide, sámi almmuhusaide, Sámi

lohkanguovddáži ja sámi oahpponeavvoportála ovddidanprošektii. Sámi oahpponeavvoportála oaččui stuorámuš oasi, 1 500 000 ru.

Sámediggi lea vuoruhan oahpponeavvuid maŋgel sámi oahpponeavvuid evaluerema 2007:s. Evalueren čájehii ahte váilot olu oahpponeavvut, ja maiddá ahte lei beare heajos diehtujuohkin oahpponeavvuid birra. Danne oaččui oahpponeavvoportála prošeakta stuorámuš oasi ruđain. Okta mihttu portálain lea ahte buot sámi oahpponeavvut galget gávdnot doppe.

Doaibmaplána čuoovvolettiin lea Sámedikkis leamaš lagas gulahallan Ođasmahttin-, hálddahuš- ja girkodepartemeanttain (OHD), mas lea doaibmaplána koordinerenovddasvástáduš. Leat maiddá leamaš čoaħkkimat eará departemeanttaiguin ja direktoráhtaiguin. Viidáseappot lea Sámediggi veaħkkin bargan diehtujuohkimiin ja gulahallan doaibmaplána čuoovvoleami birra geavaheddjiiguin. Earret eará lea Sámediggi oassálastán ovtta OHD:in miniseminárii maid Aajege, Sámi giellaguovddáš Rørosas, lágidi.

Bargu sámegielain

Elgá skuvla

Sámediggeráđdi juolludii 500 000 ru doarjaga giellabargguid, tearbmaovddideami ja boahttevaš oahpponeavvoráhkadeami goluid gokčami Elgá skuvllas. Dat galgá sihkkarastit ahte oahppit geat ledje mielde ealáskahttinprošeavttas Elgá skuvllas besset čadahit olles skuvlla lullisámegielain vuosttašgiellan.

Sámi čállindárkkistanreaidu – Divvun

Divvunreaidu mas lea lullisámi čállindárkkisteaddji, almmuhuvvui 2010:s. Divvun lea čoaħkki mas leat korrektuvrareaidut sámegillii, ja reaiduin lea stávendárkkisteapmi ja automáhtalaš sátnjuohkin. Dat leat dába leamos čállinveaħkkereaidut buot golmma sámegillii.

Divvun-reaidu lullisámegillii lea čoaħkki mas leat áibbas ođđa veaħkkeneavvut lullisápmelaččaide, ja lea oassin áŋgiruššamis ovdánahttit lullisámegiela. Korrektuvrareaiddu vuodu sáhtta ja galgá geavahuvvot ođđasit eará oktavuodain ovdánahttit ođđa veaħkkeneavvuid. Davvisámegielas gávdno juo dárkilis automáhtalaš teakstaanalyseren, giellaoahppoprográmma ja elektrovnnalaš sátnegirijit mat atnet dan seamma giellateknologiija. Gávdnojit maiddá veaħkkeneavvut jorgaleddjiide. Vuoddoresurssat mat gávdnojit Divvun-reaidus, sáhttet maid adnot ráhkadit seammalágan reaidu lullisámegiela várás. Divvun I ja II leat dássáži doaiman prošeaktan. 2011 rájes oážžu Divvun bistevaš ruhtadeami Ođasmahttin-, hálddahuš- ja girkodepartemeanttas (OHD), ja galgá gullat Romssa universitehtii.

Divvun-reaidu leat nuvttá dáppe: www.divvun.no.

Sámegiela geavaheami kárten – giellaiskkadeapmi

Girjjážiis Sámi logut mitalit 2 – kommenterejuvnon statistihkka 2009, deattuhuvvo ahte ii gávdno statistihkka mii čájeha galle bearraša ja ovttaskas olbmo geavahit sámegiela beaivválašgiellan, dahje gallis máhttet giela. Go dakkár statistihkka váilo, de lea váttis hábmet rivttes giellapolitiikka.

Máhtolašvuodaovddideami vuodul ja dutkama vuodul ovttá dahje eanet sámegielaid geavaheami birra, sáhtta buorebut plánet sámegielaid áŋgiruššama sihke báikkálaš ja servodatlaš dárbbu mielde. Danne áigu Sámediggi ovtta Ođasmahttin-, hálddahuš- ja girkodepartemeanttain (OHD) ja Máhtodepartemeanttain viidát kárten sámegiela geavaheami. Giellaiskkadeami mihttomearri lea earret eará oaidnit galles hupmet daid iešguđetge sámegielaid ja makkár stáhtus gielas lea ovttaskas geavaheaddjis. Iskkadeapmi geavaha sihke kvantitatiiva ja kvalitatiiva metoda. Iskkadanbargu lea álggahuvvon. Iskkadeapmi galgá loahpahuvvot ovdal 2011 loahpa.

Davviriikkalaš giellaovttasbargu

Sámediggi lea Sámi parlamentáralaš ráđi bokte álggahan oktasaš davviriikkalaš giellaovttasbarggu mas ulbmil lea ásahtit davviriikkalaš sámi giellaguovddáža. Suoma sámedikkis lea ovddasvástáduš čadahit ovdaprošeavtta mii galgá hábmet vuodu ásaheapmái. Ovdaprošeakta lea ožžon Interreg-ruhtadeami buot golmma riikkas, ja galgá leat čadahuvvon ovdal suoidnemánu 2011.

Nuortalašgielat

Sámediggi lea buktán cealkámuša nuortasámegeleaid seailuheami birra bargoplána bargui mii čuovvu Oktasaššiehtadusa maid norgga ja ruošša olgoriikadepartemeanttat vuolláičálie skábmamánu 2010. Bargopláni evttohuvvojit doaimmat nugo ásaht ja ovddidit oktasaš arenaid álgoálbmot kultuvrii, ”Program for kultursamarbeidet mellom Kultur- og Kirke departement i Kongeriket Norge og Kulturministeriet i Den Russiske Føderasjon for perioden 2010–2012” vuodul. Oktasašjulggaštusa bargoplánain leat bargame dál ja dat galgá gárvvistuvvot oanehis áiggis. Dat galgá vuosttaš vuorus doaimmat 2011:s ja 2012:s.

Sámegeleat deaivvadanbáikkis sámii mánaide ja nuoraide

Sámediggi, Mánáid-, dásseárvo- ja searvadahttindepártemeanta (MDD) ja Ođasmahttin-, hálddahuš- ja gircodepártemeanta (OHD) leat ásahtan ovttasbarggu sámegeleat deaivvadanbáikkis birra sámii mánaide ja nuoraide. Fáttá birra galgá dollot konferánsa 2011:s.

Sámii nuoraide neahttabáikki boahhtevaš organiseren

Sámediggi, Sámedikki nuoraidepolitiikalaš lávdegoddi, Mánáid-, dásseárvo- ja searvadahttindepártemeanta (MDD) ja Ođasmahttin-, hálddahuš- ja gircodepártemeanta (OHD) leat lágidan miniseminára sámii nuoraide neahttabáikki boahhtevaš organiserema birra. Sámii nuoraideorganisašuvnnat ledje bovdjuvvon seminárii ja galget leat fárus viidásit proseassas dakkár neahttabáikki ásaheamis.

Lohkan- ja čállinveahkki

- Sámedikkis lea leamaš čoahttin Finnmarkku fylkasuohkana seniorráđiin ja digaštallan áigeovdilis čuoimmaid main Finnmarkku boarrásat beroštit. Lea maiddá doallan čoahttin penšunistaservviiguin ja oahppováillid servviiguin Finnmarkkus lohkan- ja čállinveahki birra sámegeleat boarrásiidda. Čoahttin leat oassin Sámedikki bargguš čalmustahttit ahte sámii boarrásat leat dehálaš resursan servodahkii. Cealkámušat ja oktavuodáasaheapmi lea dehálaš viidásit bargui Sámedikki boarrásiidpolitiikka hábmemis.

Sámediggi lea leamaš álgaheaddji čoahttin sámegeleat hálddašanguovllu suohkaniiguin Finnmarkkus, suohkaniid boarrásiidráđiiguin ja Uskav ja Oahppováillid servviiguin boarrásiid doaimmabijuid birra lohkan- ja čállinveahki ektui. Sámediggi háliida ovttasbarggu sámegeleat hálddašanguovllu viđa suohkaniiguin Finnmarkkus lohkan- ja čállinveahki birra sámii boarrásiidda.

Tearbmabargu

Sámediggi addá beaivválaččat rávvagiid sihke siskkáldasat Sámedikkis ja earáide sámegeleat sániid, tearpmáid, ásahtnamaid ja namahusaide geavaheamis.

Sámediggi lea ásaheame ođđa ja buoret sátne- ja tearbmabáhtku. Dat galgá šaddat álkibut, viidábut ja miellagiddevaččabut ohcanreaidu buohkaide geat barget sámegeleat.

Sámediggi lea ovdánahttan ovttasbargohámiid Sámii giellalávdegottiin buoridan dihte tearbmabarggu čadaheami. Sámii giellalávdegoddi lea organiserjuvvon Sámii parlamentáralaš ráđđái. Lávdegotti davviriikkalaš tearbmajoavkkut dohkkehit tearbmálisttuid maid Sámediggi lea ráhkadan.

Sámediggi lea čohkken buot tearbmálisttuid mat leat ráhkaduvvon. Eanaš listtut gávdnojit dušše davvisámegeleat ja berreše jorgaluvvot julev- ja lullisámegeleat. Muhto lea váttis gávdnat jorgaleddjiid dain sámegeleatguovlluin, go doppe gávdnojit unnán giellabargit.

Sámediggeráđđi lea geargan jorgaleames terminologijalisttu Riikaantikvára ohcanprográmmas kulturmuittuid ohcamis, Askeladden dárogeleat sámegeleat. Dat mii dál lea vel báhtán ovdal go lea gárvvis, lea dohkkeheapmi davviriikkalaš tearbmajoavkkus. Sámediggi sávvá ahte dát ohcanprográmma áiggi mielde almmuhuvvošii maiddá julev- ja lullisámegeleat, go dat livččii nannet vejolašvuoda geavaht min iežamet geleat ođđa arenaid.

Sámediggi lea čađahan proševtta lullisámi servodatfágatearpmaid čohkkemiin mat leat ráhkaduvvon vuodđoskuvlla 5.-7. luohká oahpponeavvuid vuodul

Sámediggi lea maiddái čađahan proševtta davvisámegiela luonddufága tearbmalisttu ráhkademiin. Girjji "Arctic climate impact assessment" jorgalepmi lea leamaš vuodđodokumeanta dán barggus.

Sámediggi lea jorgalan buot departemeanttaid namaid davvi- ja lullisámegillii, ja lea álggahan barggu jorgalahttit daid julevsámegillii.

Sámi báikenamat

Sámediggi lea rávven sámi báikenamaid geavaheami birra journalisttaide, gielddaide ja earáide geat barget sámi báikenamaiguin. Leat addán dieđuid mearrádusaid birra mot galgá čállit almmolaš čujuhuseid, čeahkkebáikkiid, gilážiid, gielddalaš geainnuid, gáhtaide ja sullasaččaid namaid.

Sámediggi lea 2010:s earret eará rávven álbmotmehčiid Rago ja Rohkunbori sámi namaid birra, ja suodjeguovlluid Njemenjáiku (Kvænangsbotn) ja Návvetvuopmi (Navitdalen) sámi namaid birra.

Stáhta kártadoaimmahat lea 2010:s ovttas GeoForumiin lágidan fylkkaid mielde kurssaid suohkaniidda matrikkel- ja báikenammalága birra. Sámedikkis lea leamaš sátnevuoru sámi báikenamaid birra dán kurssain Nordlánddas, Romssas ja Finnmárkkus.

Sámediggi lea ovttas Stáhta kártadoaimmahagain lágidan kurssa Stáhta kártadoaimmahaga kártaprográmma SSRsak geavaheami birra sámi giellaguovddážiidda ja earáide geat leat bargame báikenammaproševttaiguin. Dat lea oassi barggus oččodit eanet sámi báikenamaid almmolaš kártaide.

Sámediggi oassálasttii lávdedigaštallamis Deanu gieldda sámi báikenamaid birra gidđat 2010.

Sámediggi lei 2010 ovttasráđičeahkkimis Stáhta kártadoaimmahaga ja Norgga giellaráđi báikenammabálvalusa gaskkas Kristiansandas čakčamánu. Doppe digaštalle čuolmmaid báikenamaid mearrádusaid ektui Norggas, ja gulahallama Stáhta kártadoaimmahaga ja báikenammabálvalusa gaskkas.

Snåasa suohkan oaččui Gonagasa stáhtaráđi bokte dohkkehuvvot sámi nama suohkanii. Suohkana namma lea dál Snåasa kommune/ Snåasen tjielte. Sámediggi lea buktán rávvagiid dán sámi nammii. Hábmere suohkan lea sádden sisa ohcama departementii oazžut dohkkehuvvot sámi nama suohkanii. Sámediggi lea dán áššis maid rávven nama hárrái. Sámediggi lea maiddái jearran Divttasvuona suohkanis leat go plánat ohcat sin sámi nama dohkkehuvvot Gonagasas stáhtarádis.

Sámediggi oassálasttii riikkaidgaskasaš konferánsii álgoálbmotnamaid birra, ICIPN 2010, maid Sámi allaskuvla lágidii. Doppe digaštalle áššiid earenoamážit álgoálbmotguovlluid báikenamaid birra miehtá máilmmi.

Guovttegielalašvuoda doarjagat suohkaniidda

Doarjaortnega mihttomearri:

- Sámegiela hálldašanguovllu álbmot galgá oazžut bálvalusaid sámegillii, sihke čálalaččat ja njálmmálaččat.
- Suohkanat aktiivvalaččat mielde sámegiela ovddidanbarggus

Sámediggi čađahii 2009:s evaluerema sámegiela hálldašanguovllu suohkaniid ja fylkasuohkaniid guovttegielalašvuodadoarjaga geavaheami birra. Dan evaluerema vuodul ráhkadii Sámediggi ođđa juolludaneavttuid evttohusa guovttegielalašvuodadoarjagii. Evttohus ođđa meroštallannjuolggadusaide ja juolludaneavttuide lei gulaskuddamis čakčat 2010. Ođđa juolludaneavttuid hábmenproseassa oktavuodas lágidii Sámediggi seminára gos suohkanat ja fylkasuohkanat besse buktit oaviviid ođđa juolludaneavttuid evttohussii. Dat cealkámušat galget meannuduvvot sámediggerádis ođđajagimánus ja ođđa juolludaneavttut galget dohkkehuvvot Sámedikki dievasčeahkkimis njukčamánu 2011.

2010 bušeahtas lei 40 671 000 ru várrejuvvon suohkaniid guovttegielalašvuhtii. Sámegeiela hálddašanguvlui gullet 31.12.2010:s ovcci suohkana.

Suohkanat galget ovdal 1.8.2011 raporteret 2010 doarjaga geavaheami birra.

2009 ovddas raporterejit suohkanat ahte guovttegielalašvuodaruhta lea geavahuvvon earret eará bálvalussii, bargiid oahpahussii, jorgaleapmái, galbemii ja sámegeiela visuálalaš čalmmusteapmái. Sámediggi oaidná suohkaniid ja fylkasuohkaniid raporttain ahte hálddašansuohkaniin ja fylkasuohkaniin leat iešguđetlágan hástalusat ja čuolmmat. Suohkaniin leat iešguđetlágan dárbbut ja geavahit ruđaid iešguđet ládje. Muhtun suohkanat geavahit olu ruđa bálvalit álbmoga sámegillii. Seammás lea eará suohkaniin dárbu buoridit álbmoga ja bargiid sámegeielgelbbolašvuoda jus galggaš leat jearru sámegeielbálvalussii.

Sámediggi doalai 2010:s čoahkkimiid muhtun suohkaniiguin sámegeiela hálddašanguovllus. Sámediggi lea maiddái doallan čoahkkimiid suohkaniiguin mat leat bivdán oažžut eanet dieđuid das ahte makkár váikkuhusat leat go searvá sámegeiela hálddašanguvlui.

Guovttegielalašvuoda doarjagat fylkasuohkaniidda

Doarjjaortnega mihttomeari:

- Almmolašvuotta galgá bálvalit sámegeiela hálddašanguovllu sámi álbmoga sámegillii čálalaččat ja njálmmálaččat.
-
- 2010 bušeahtas lei 5 100 000 ru várrejuvvon guovttegielalašvuhtii dan 4 fylkasuohkani gos leat suohkanat sámegeiela hálddašanguovllus.

2009 ovddas raporterejit fylkasuohkanat ahte guovttegielalašvuodaruhta lea geavahuvvon earret eará bálvalussii, jorgaleapmái, galbemii ja sámegeiela visuálalaš čalmmusteapmái. Sámediggi oaidná suohkaniid ja fylkasuohkaniid raporttain ahte hálddašansuohkaniin ja fylkasuohkaniin leat iešguđetlágan hástalusat ja čuolmmat.

Sámi giellaguovddážat

Doarjjaortnega mihttomeari:

- Sámegeiella gullo ja oidno giellaguovddážiid doaibmaguovllus

2010 bušeahtas lei 5 500 000 ru várrejuvvon dan 10 sámi giellaguovddáži. Sámediggi juolludii doaibmadoarjaga daidda giellaguovddážiidda 2010:s.

Sámediggi doalai 2010:s čoahkkimiid mánggain giellabirrasiin mat háliidedje eanet dieđuid giellaguovddážiid ásaheami birra, ja Sámediggi searvá jahkásaš giellaguovddášdeavvemiide. Sámedikkis lea leamaš álgočoahkkimat Aajege sámi giellaguovddážiin Rørosas foruma/fierpmádaga ásaheami birra lullisámi giellabargui. Sámedikki mielas lea hui buorre go Aajege lea vuolgahan dan ja oaidná hui dehálažžan ahte ásahuvvojit eanet arenat gos lullisámegeiella geavahuvvo, ovddiduvvo ja nannejuvvo. Sámediggi áigu ain viidasit gulahallat giellaguovddážiin dakkár ásaheami hárrái.

Giellaguovddážat galget ovdal 1.8.2011 raporteret 2010 doarjaga geavaheami birra.

2009 ovddas raporterejit giellaguovddážat ahte sii barget sámegeiela ovddidemiin ja nannemiin Sámedikki doarjaga mihttomeari mielde.

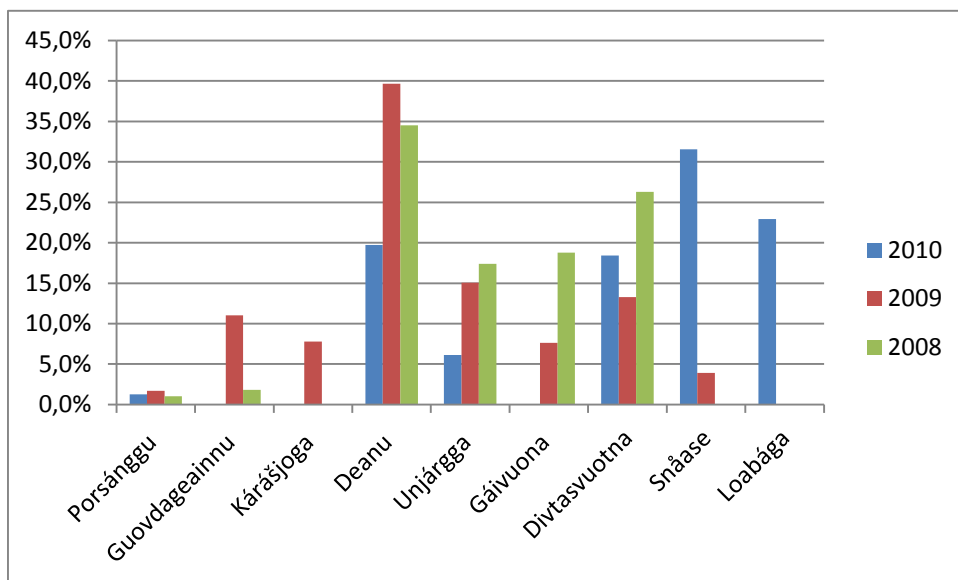
Sámediggi oaidná raporttain ahte giellaguovddážiin leat iešguđetlágan hástalusat ja čuolmmat. Giellaguovddážiin leat sierralágan dárbbut ja geavahit doarjaga iešguđet ládje. Guovddážat barget mihttomeriid guvlui ja sis leat iešguđetlágan doaimmat mat deattuhit sihke sámegeiela oahppama ja geavaheami. Seammás leat guovllut gos guovddážat fertejit vuoruhit giela ealáskahttima ja movttiidahttit álbmoga oahppat giela.

Giellaproševttat

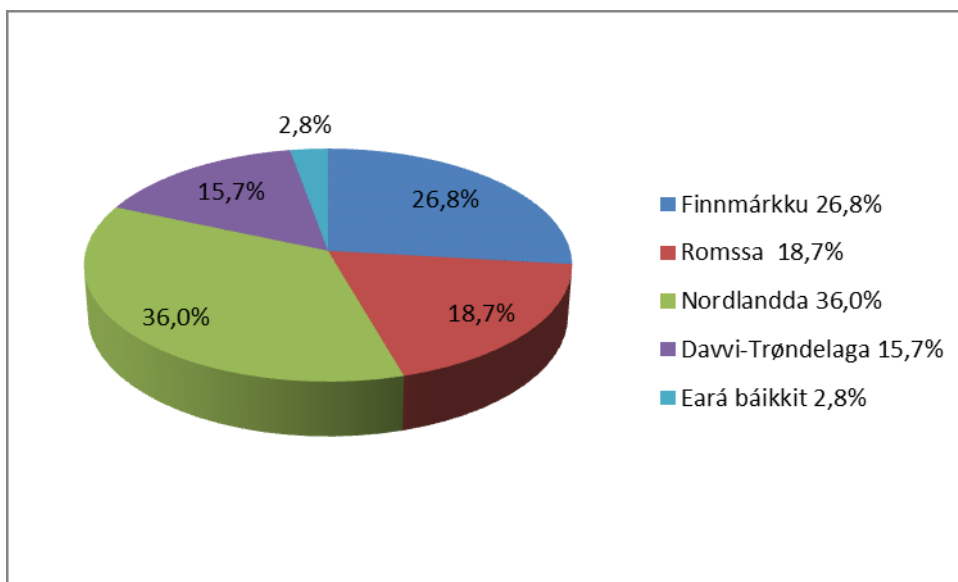
2010:s lei várrejuvvon 2 450 000 ru giellaproševttaide sámegeala hálddašanguovllus, ja 4 160 000 giellaproševttaide olggobealde hálddašanguovllu.

Oktiibuot dagahii dat 52 ohcama gos ohccojuvvui 13 697 744 ru ovddas. 41 ohcci ožžo prošektadoarjaga oktiibuot 6 698 500 ovddas.

Govus čájeha mot juolluduvvon prošektadoarjja lea juhkkajuovvon suohkaniid gaskkas sámegeala hálddašanguovllus, 2008 - 2010.

Diagrámma čájeha mot prošektadoarjja lea juhkkajuovvon fylkkaid gaskkas olggobealde sámegeala hálddašanguovllu 2010:s.

4 Kultuvra

Sámedikki váldomihttomearrin sámi kultuvrra ektui lea oážžut ealli ja juohkelágan sámi dáidda- ja kultureallima. Go leat ealli ja árjjalaš sámi deaivvadansajit, kulturásahusat ja museat de dat váikkuha ealli báikegottiid bisuheami gos olbmot háliidit ássat. Mii háliidit ahte sámi kultuvra adnojuvvo árvvus báikegottiin. Mii oaidnit ahte lea deatalaš go lea rikkis sámi dáidda- ja kulturdoaimmat, valástallandoaimmat, kulturdoaimmat mánáide ja nuoraide ja buorre bibliotekafálaldat.

Olahan dihte dáid mihttomeriid, de bargat mii ovttas ollu aktevrraiguin nugo sámi organisašuvnnaiguin, áshusaiguin, guovddáš eiseválddiiguin ja ovttaskas olbmuiguin. Mii addit doarjaga sámi museaid, kulturorganisašuvnnaid, girjebussiid doibmii, govvasárggusráidduide, girjjálašvuhtii, musihkkii, mánáide ja nuoraide ja sámi dáiddáriidda.

Ovttasbargu sierra aktevrraiguin

Sámediggi dárbbasa gulahallat guovddáš ja báikkálaš eiseválddiiguin ja eará aktevrraiguin bargadettiin sámi kultuvrra suodjalemiin ja nannemiin.

Sámedikkis leat juohke jahkebealis hálddahaslaš gulahallančoahkkimat Kulturdepartemeanttain, goas bušeahhta ja eará áigejuovdilis áššit guorahallojuvvojit. Ovdamearkan áššiin mat leat guorahallojuvvon 2010:s leat speallanruđat, sámi mediafálaldat, sámi filmmat, ABM-ovddideami odđasis organiseren, huksenáššit ja davviguovlluid kulturovttasbarggu doaibmaplána.

Sámediggi doallá jeavddalaččat gulahallančoahkkimiid sámi kulturásahusaiguin ja -organisašuvnnaiguin mat ožžot doarjaga Sámedikki bušeahtas. Čoahkkimiin lea gaskaneas dieđuid juohkin ja fágalaš guorahallamat.

Sámi kulturviesut ja kulturgaskkustanáshusat

Sámedikkis lávejit leat čoahkkimat jeavddalaččat sámi kulturásahusaiguin gos guorahallat áššiid mat gusket áshusdieđáhusa čuovvoleapmái ja eará áigejuovdilis áššit. Sámi kulturviesut leat deatalaččat sámi kultureallima oainnusmahttimii ja doibmet sámi kultuvrra ovddidanarenan.

Sámedikkis lea leamaš čoahkkin Várdobáiki sámi guovddážiin mas faddán lei áshusdieđáhusa čuovvoleapmi. Áshusdieđáhusas evttohuvo ahte mánga áshusa oččošedje oktasaš doaibmaorganisašuvnna Várdobáikki oktavuhtii. Várdobáiki dovddahii ahte dorjot evttohusaid mat leat áshusdieđáhusas. Gállogieddi lea biddjojuvvon Várdobáikkiin oktii 01.01.10. Álgga lea válđojuvvon das ahte Várdobáiki odđasis organiserejuvvošii priváhta oasusearvvis searvin mas válđoáššis lea almmolaš eaiggát. Dasto lea válđojuvvon álgga ovttasbargui Márkomeanu ja Beaveálggu ja Várdobáikki gaskka hálddahaslaš doaimmaid ektui.

Sámedikkis lea leamaš čoahkkin Sijti Jarngin. Čoahkkimis ovddiidii stivra odđa njuolggadusevttohusa vuodđudussii. Odđa njuolggadusain oainnusmahttojuvvo eanet oktavuolta vuodđudusa ja almmolaš rolla gaskka juolludeaddji eiseváldin. Sihke Sámediggái ja Norlánda fylkkagildii šaddá stivrasadji odđa njuolggadusevttohusa mielde.

Sámediggi lea deaivvadan guvttiin servviin, Álttá Siida OS ja Álttá Sámi giellaguovddáš OS. Sámediggi válddii čoahkkima čuovvolan dihte juolludusa maid dat guokte searvvi leaba ožžon, geahčadan dihte ahte livččii go vejolašvuolta náitit oktii servviid. Searvvit čilgejedje ahte leat doallan oktasaš čoahkkimiid, gos leat ságastallan ovttastahttima birra ja nannešii go dat servviid, ja sii čilgejedje doaimmaideaset birra. Sii eai leat konkluderen movtge vel, muhto sii háliidat nannet servviid báikkálaš fakkiin. Sámediggeráđdi deattuhii ahte áshusdieđáhus bidjá muhtun čanastagaid, muhto deataleamos lea dat ahte gávdnet dakkár organisašuvdnahámi mii lea ulbmillaš goappašagaide.

Dál leat čadahuvvomin konsultašuvnnat Sámedikki ja Kulturdepartemeantta gaskka viessoláigoruhtadeami birra. Sámediggi lea leamaš Sámediggeráđi sámi áshusdieđáhusas posiitiiva viessoláigoruhtadeapmái ruhtadanortnegin, dainna eavttuin ahte áshuvvojit duohta konsultašuvnnat. Sámedikkis leat vuordámušat ahte konsultašuvnnat viessoláigoruhtadeamis čilgešedje rollaid ja ovddasvástádusa Sámedikki ja departemeantta gaskka.

Sámedikkis lea beroštupmi go guoská viessoláigoruhtadeapmái ruhtadanortnegin sámi ášahusvisttiid várás ahte Sámedikki iežas vuoruheamit ođđa sámi ášahusvisttiid duohtandahkamis čuovvovuvvojit, Sámedikkiin konsulterejuvvo sisdoalu, viidodaga ja ekonomalaš rámmaid birra, ovttaskas prošeavtta ektui maŋŋá go lagat dárboárvvoštallan ja huksenprográmma leat dahkkojuvvon, ja ahte ođđa ášahusvisttiid duohtan dahkan dáhpáhuvvá Sámedikki vuoruhanlistta mielde ja einnostahtti rámmaid siskkobealde.

Sámedikki doarjja kulturásahusaide buvttiha ollu bargosajiid sámi guovlluide. Dat leat bargosajit mat dárbbasit alla gelbbolašvuoda. Kulturvuđot ealáhusat leat dávjá báikkálaččat ja leat deatálaččat báikkálaš ja regionála ovddideapmái. Sámedikki doarjjaortnegat leat deatálaččat dan dáfus ahte ekonomalaččat lea vejolaš bargat sámi kultuvrrain. Sámedikki doarjja kulturásahusaide váikkuha maiddái stuorát dihtomielašvuoda sámi kultuvrra suodjaleami, ovddideami ja gaskkusteami ektui. Almmolaš váikkuhangaskaoamit mat dorjot sámi kulturbarggu leat mielde dohkkeheamen sámi kultuvrra ovddideami ja movttidahttimin bargat kultuvrrain.

Doarjja sámi kulturviesuide ja kulturgaskkustanášahusaide

Doarjjaortnega mihttomearri:

- Sámi kulturviesut mat oainnusmahttet sámi kultureallima ja doibmet sámi kultuvrra ovddidanarenan

Jagi 2010 bušehtas lei várrejuvvon 9 238 000 ru 14 sámi kulturvissui. Dat sámi kulturviesut mat ožžot juolludusaid Sámedikki bušehtas leat Norgga beale gielddain Sámis ja Oslos.

Kulturviesut galge maŋimustá 01.08.10 raporteret jagi 2009 doarjaga geavaheami birra. Sámediggi lea 2010:s vásihan ahte muhtun sámi kulturviesut eai raportere daid áigemeeriid sisa mat leat biddjojuvvon bušehtas. Leat biddjojuvvon čavgadet gáibádusat buohkaide mat ožžot njuolga doarjaga Sámedikki bušehtas, dan ektui ahte deavdit eavttuid mat leat bušehtas.

Jagis 2010 raporterejit sámi kulturviesut ahte dat leat deatálaččat sámi kultureallima oainnusmahttimis ja ahte doibmet sámi kultuvrra ovddidanarenan.

Sámi festiválat

Sámi festiválat leat deatálaččat sámi- ja álgoálbmotkultuvrra oainnusmahttimis, gaskkusteamis ja ovddideamis. Sámedikkis leat jeavddalaččat čoahkkimat sámi festiválaiguin čilgen ja ságaškuššan dihte nubbi nubbái áigeguovdilis áššiid birra. Sámedikkis lea leamaš čoahkkin Márkomeanuin. Dán čoahkkimis dovddahii Márkomeannu ahte lea posiitivvaš daid doaibmabijuide mat ášahusdieđáhusas gusket sidjiide. Sii deattuhedje maiddái man deatalaš livččii oažžut buvttadeaddjivirggi festivála várás.

Sámedikkis lea leamaš čoahkkin Riddu Riđđu festiválain. Čoahkkima ulbmilin lei oažžut dieđuid Riddu Riđđu boahteáiggi ángiruššamiid birra guovddášfestiválan. Sii muitaledje festivála historjjá, ja festivála mearkkašumi birra sámi kultuvrii ja eará álgoálbmogiid kultuvraide sihke regionalalaččat ja riikkaidgaskasaččat. Sii muitaledje maiddái sin ekonomalaš stáhtusa birra ja man deatalaš livččii oažžut einnostanvejolaš ekonomalaš rámmaid.

Guovdageainnu musihkkafestivála áigu ohcat Kulturdepartemeanttas šaddat guovddášfestiválan. Go lea guovddášfestivála, de mearkkaša dat dan ahte stáhta, fylkkagiella ja isitgiella váikkuhit ovttas ekonomalaččat. Sámediggi maŋida gáibádusas mii guoská festivála ođđasis organiseremii sámi ášahusdieđáhusa ektui dassážiigo Guovdageainnu musihkkafestivála ohcan guovddášfestivála stáhtusa oažžumis lea čilgejuvvon.

Doarjja sámi festiválaide

Doarjjaortnega mihttomearri:

Sámi festiválat mat oainnusmahttet, gaskkustit ja ovddidit sámi kultuvrra ja álgoálbmotkultuvrra Jagi 2010 bušehtas lei várrejuvvon 2 951 000 ru sámi festiválaide. Sámi festiválat mat ožžot juolludusa Sámedikki bušehtas leat Evenáši, Gáivuona ja Guovdageainnu suohkanat ja Kárašjoga giella.

Festiválad lágideaddjit galget mañimustá 01.08.10 raporteret jagi 2009 doarjaga geavaheamis. Sámediggi lea 2010:s vásihan ahte muhtun sámi festiválat eai raportere daid áigemeeriid sisa mat leat biddjojuvvon bušehtas. Leat biddjojuvvon čavgadet gáibádusat buohkaide mat ožžot njuolga doarjaga Sámedikki bušehtas, dan ektui ahte deavdit eavttuid mat leat bušehtas

Jagi 2010 ektui raporterejit sámi festiválat ahte dat leat deatalaš deaivvadansajit mat sihke oainnusmahttet ja ovddidit sámi- ja álgoálbmogiid kultuvrra.

Sámi valáštallan

Sámediggi lea 2010:s laktán heargevuodjenlihtu, Sámi Heargevuodjin-Lihttu (SHL), njuolga doaibma- ja aktivitehtadoarjjaortnegii. Dat mearkkaša dan ahte leat golbma valáštallanorganisašuvnna mat ožžot njuolga doarjaga Sámedikkis. Lassin SHL:i dat leat Sámiid valáštallanlihttu-Norga/Samenes idrettsforbund-Norge (SVL-N) ja Sámi spábbačiekčanlihttu/Samisk fotballforbund (SSL).

Sámediggi oažžu jahkásaččat speallanruđaid Kulturdepartemeanttas. Doarjaga ulbmilin lea doarjut sierra sámi valáštallandoaimmaid bisuheami ja viidáset ovddideami árbevirolaš sámi kultuvrra oassin. Doarjja galgá válodoášsis geavahuvvot doaimmaide mánáid ja nuoraid várás. Dán vuodul lea Sámediggi juogadan jagi 2010 speallanruđaid ollásit SVL-Norgii. SVL-Norga lea geavahan dáid ruđaid sámi valáštallama láchima ovddideapmái mánáid ja nuoraid várás, ja lea erenoamážit deattuhan heargevuodjima ja njoarostallama ovdánahttima.

Sámediggi lea deattuhan lagaš gulahallama sámi valáštallanorganisašuvnnaiguin, ja maiddái eará aktevrraiguin mat organiserejit valáštallama báikkálaččat, regionála dahje nationála dásis.

Sámi nuorat bovdejuvvojit juohke nuppi jagi guossesearvin Arctic Winter Games (AWG) doaluide. 2010:s lágduvvui AWG Grande Prairies Canádas, ja sámi delegašuvnna ledje oktiibuot 34 aktiivvaláš valáštallan- ja kulturbargi sihke Norgga, Ruota ja Suoma bealde Sámis. AWG guovddáš árvvut leat earret eará kultuvrra ja kulturádejjumi goziheapmi, ustivuotta ja iežas ja earáid árvvus atnin. Dáid árvvuidd besset nuorat vásihit searvama bokte valáštallan- ja kulturdoaluide ovtta eará riikka ja kultuvrraid nuoraiguin, ja dieinna lágiin ožžot deatalaš neastti boahhteáiggi servodathuksejeddjin.

Oassin sámi nuoraid movttiidahttimis ánggiruššat valáštallamiin, lea Sámediggi 2010:s juohkán guokte 50 000 ruvdnosaš stipeandda guovtti nuorra valáštallái. Jagi 2010 valáštallanstipeanda addojuvvui heargevuodjái Elle Risten Sara ja friijavaláštallái Henning Holti.

Doarjja sámi valáštallami

Doarjjaortnega mihttomearri:

- Valáštallandoaimmat maid Sámiid valáštallanlihttu-Norga/Samenes idrettsforbund-Norge, Sámi Heargevuodjin-Lihttu/Saami Reindeer-Race Federation (SHL) ja Sámi spábbačiekčanlihttu /Samisk fotballforbund (SSL) lágdidit doibmet fysálaš doaimmaid arenan ja doalahit oktavuoda sámi mánáid ja nuoraid gaska, ja leat mielde hábmemin identitehta

2010:s lea várrejuvvon 2 416 000 ru doaibma- ja aktivitehtadoarjjan sámi valáštallanorganisašuvnnaide Sámiid valáštallanlihttu-Norga/Samenes idrettsforbund-Norge (SVL-N), Sámi spábbačiekčanlihttu /Samisk fotballforbund (SSL) ja Sámi Heargevuodjin-lihttu/Saami Reindeer-Race Federation (SHL). Diesa lassin oáččui Sámediggi 600 000 ru speallanruđaid Kulturdepartemeanttas. Dát ruđat juolluduvvojedje ollásit Sámiid valáštallanlihttui-Norga/Samenes idrettsforbund-Norge (SVL-N).

SVL-N, SSL ja SHL galget mañimustá 01.08.11 raporteret 2010 doaibma- ja aktivitehtadoarjaga geavaheami birra. SVL-N galgá mañimustá 20.01.11 raporteret jagi 2010 speallanruđaid geavaheami birra.

Jagis 2009 raporterejit sámi valáštallanorganisašuvnnaht ahte sii fáallet identitehta hábmejeaddji astoáigefálaldaga ollu sámi guovlluin, erenoamážit nuorra sápmelaččaide. Valáštallanorganisašuvnnaht deattuhit dasto ahte sámi valáštallan lea deatalaš kulturgaskusteaddji riikarájaid rastá.

Sámi teáhterat

Sámi teáhterat leat deatlaš arenat kulturvásiheapmái ja kulturgaskkusteapmái, ja sámegiela geavaheapmái ja oainnusmahttimii. Sámediggi válddii 01.07.10 badjelasas Beavvváš Sámi Našunálateáhtera eaiggátoasi (ossosiid) Kulturdepartemeanttas. Teáhteris lea leamaš ollu jagiid negatiivvalaš bušeahttaovdáneapmi go buohtastahtta eará nationála ja regionála teáhteriiguin. Beavvváš lea guhkká bargan oažžut sierra teáhtervistti Guovdageidnui. Sámediggerádis lea leamaš mánga čoahkkima teáhtera mihttomeriid olahanbarggu ektui. Sámedikkis leat konsultašuvnnat Kulturdepartemeanttain viessoláigoruhtadeami birra. Sámediggi ii leat sáhttan dáhkkit odđa vistti Beavvváš Sámi našunálateáhterii ovdal go eavttut dán ortnega várás leat sohppojuvvon.

Sámediggi bovdi Beavvváš Sámi Našunálateáhtera čoahkkimii Kulturdepartemeantta stáhtačállin Jaffery Fjell'in ságaškuššan dihte teáhtera ekonomalaš dili ja hástalusaid birra, ja dárbbu birra oažžut odđa teáhtervistti. Teáhter lea maiddái leamaš fáddán hálddahušdási čoahkkimiin Kulturdepartemeanttain.

Áarjelhsaemien Teatere mearridii jagi 2009 jahkečoahkkimis odđasis organiseret almmolaš vuodđudussan jagis 2010. Sámediggerádis lea leamaš čoahkkin stivrajodiheddjiin proseassa birra mii lea jodus.

Doarjja sámi teáhteriidda

Doarjjaortnega mihttomearri:

- Ásahuvvon sámi teáhterat doibmet kulturvásihan- ja -gaskkustanarenan, ja sámegiela geavaheami ja oainnusmahttima arenan

Jagi 2010 bušeahtas lei várrejuvvon 17 197 000 ru sámi teáhteriidda. Teáhterat galget manjimustá 01.08.10 raporteret jagi 2009 doarjaga geavaheami birra. Jagi 2010 ektui raporterejit sámi teáhterat ahte dat leat deatlaš kulturvásihan ja kulturgaskkustan arenat, ja sámegiela geavahan ja oainnusmahttima arenat.

Sámi publikašuvnnat

Doarjjaortnega mihttomearri:

- Ollu sámi publikašuvnnas čálalaš arenan buot golmma sámi čállingiela várás

Jagi 2010 bušeahtas lei várrejuvvon 3 036 000 ru sámi publikašuvnnaide. 2010:s ožžo guokte odđa publikašuvnna njuolga doarjaga Sámedikki bušeahtas, "Sámis" ja "Daerpies Dierie/Máttásámi girkobláddi".

Girjebusset

Čakčamánu 2010 lei Sámedikkis čoahkkin sámi girjebussiiguin mat ožžot njuolga doarjaga Sámedikkis. Juohke girjebusse ovddasteaddji beasai mitalit iežaset girjebusse doaimma ja hástalusaid birra. Sámediggi mitali Sámedikki bušeahttaproseassa birra.

Doarjja girjebussiide

Doarjjaortnega mihttomearri:

- Bibliotekafálaldat mii lea álkidit olámuttus sámi geavaheddjiid ja earáid várás

Jagi 2010 bušeahtas lei várrejuvvon 6 374 000 ru sámi girjebussiide.

Sámi girjebussiid investerendoarjja

Doarjjaortnega mihttomearri:

- Sámi girjebussefálaldaga bisuheapmi ja viiddideapmi

Jagi 2010 bušeahtas lei várrejuvvon 2 000 000 ru sámi girjebussiide. Juolludus lei 2 000 000 ru. Ohcamat bohte 3 697 000 ru ovddas. Máttá-Trøndelága fylkkabibliotekii juolluduvvui 1 760 000 ru odđa girjebusse investeremii. Guovdageainnu suohkanii juolluduvvui 200 000 ru odđa girjebusse investeremii.

Sámi museat

Sámi museat eai leat ožžon ekonomalaš ávkki museaodastusas nugo lei vurdojuvvon. Jagi 2010 stáhtabušehtas ii lean sadji ekonomalaččat nannet sámi museaid. Dát duššástuhtá sakka museaid. Dán geažil leat Sámediggerádis leamaš mánga čoahkkima.

Sámedikki sámi museadoaimma oassečielggadusa čuovvoleapmi Davvi Norlánddas ja Romssas, lea Árranii Julevsáme guovdásj/Lulesamisk senter juolluduvvon 600 000 ru jagi 2010 reviderejuvvon bušehtas museadoaimma ásahepmái bihtánsámi guovllus. Várdobáiki sámi guovddáži lea maiddái jagi 2010 reviderejuvvon bušehtas juolluduvvon 600 000 ru museadoaimma ásahepmái Várdobáiki sámi guovddáži. Ája sámi guovddáš lea álggahan hukset iežas musea ja vuoddočájáhusa. Musea fárra sierra lanjaide 01.01.11 Davviálbmogiid guovddáži Olmmáivákkis.

Lea álggahuvvon proseassa dan ektui ahte Romssa ja Norlándda fylkkagielddat livčče mielde addimin doaibmaruđaid museaovttadagaide, nugo sámi museain lea Finnmárkkus, muhto almmá bohtosiid haga dán rádjai.

Vuodđudus Deanu ja Várjjaga museasiida lea ásahuvvon. Vuodđudus lea Várjjaga sámi musea, Deanu musea, Savio-musea ja Nuortasámi musea /Á'vv doaibmasearvi. Marjimus namuhuvvon museavistti rahpan ja vuoddočájáhus ii sáhte rahppojuvvot ovdal go áramusat geassit 2011. Dan geažil go vistti gárvvisteami oktavuodas šadde hástalusat, ja go vuoddočájáhusa golut ledje rehkenastojuvvon menddo unnin. Sámediggi lea juolludan vel 300 000 ru vuoddočájáhusa liigegoluide.

Statsbygg lea Sámedikki ávžžuhusa mielde plánegohtán odđa vistti sámi dáiddamuseai ja dárbbaslaččat divodit ja odasmahttit Sámi Vuorká-Dávviid dáláš rusttega.

Áltá-Guovdageainnu ášši lea guovddáš sámi historjjas. Dát ášši ii leat plánaččat duodaštuvvon. RiddoDuottarMuseat lea álggahan ovdaprošeavtta duodaštanguovddáza ásaheamis.

Saemien Sijte lea álgán prošeakteret odđa museavistti Horjemtangeni Snoasas. Rehkenastojuvvo ahte visti lea gárvvis 2013:s. Saemien Sijtei šadde hástalusat dat lassánan doaibmagolut eanet doaimmaid geažil.

Logahallanreaidu Primus lea museačoahkkádusaid hálldašanvuogádat mii meannuda sierra museaobjeavttaid seamma vuogádagas. Dán reaidu geavahit ollu museat. Sámi museaide lea hástalusat dat go Primusis ii sáhte geavahit sámi čálamearkkaid. Sámediggi, ABM-utvikling ja KulturIT leat ásahan bargojoavkku mii galgá bargat dan ala ahte oazžut davvisámegiela čálamearkkaid doaibmat Primusis. RiddoDuottarMuseas lea ovddasvástáduš prošeavtta geavataš ovdánahttimis.

Norgga Álbmotmusea ja Sámedikki gaskka lea álggahuvvon proseassa mii guoská vejolašvuodaide oazžut ruovttoluotta sámi museaávdnasiid ovttá dahje mángga sámi museai. Álggahuvvon proseassa duogáži lea álbmotmusea stivramearráduš mii guoská ruovttoluotta fievrreapmái. Lea ásahuvvon bargojoavku mii galgá viidáseappot bargat áššečuolmmain. Joavkkus leat Sámedikki, Norgga Álbmotmusea ja Sámi museasearvi ovddasteaddjit.

Sámediggi lea ovttasbargguin Finnmárkku fylkkagielddain ráhkadahtán dárboanalysa buot museaide mat leat Finnmárkkus. Raporttas čujuhuvvojit muhtun hástalusat ja dárbu sámi museain. Sámediggi áigu 2011:s ráhkadit sullasaš dárboanalysa eará sámi museaid várás. Ulbmilin lea oazžut geahčastaga dain dárbbuin ja hástalusain mat buot sámi museain leat. Sámediggi áigu geavahit dán vuoddoávdnasa viidáseappot museabarggus.

ABM-utvikling, arkiiva, bibliotekha ja museadirektoráhta galget biddjojuvvot Norgga kulturráđi vuollasažžan 01.01.11 rájes. Sámediggeráđdi lea bivdán čilgejumi das ahte movt sámi beroštumit gozihuvvojit dán odđasis organiserema oktavuodas. Norgga kulturráđiin lea plánejuvvon čoahkkinn odđajagis 2011.

Doarjja museaide

Doarjjaortnega mihttomearri:

- Sámi museat mat gozihit, hálddašit ja gaskustit sámi kulturhistorjjá báikegottiin

Jagi 2010 bušeahtas lei várrejuvvon 21 279 000 ru sámi museaide.

Museat galget mañimustá 01.08.10 raporteret jagi 2009 doarjaga birra. Sámediggi lea 2010:s juolludan 21 279 000 ru sámi museaide. Sámi museat mat gullet dán ortnegii leat RiddoDuottarMuseat, Deanu ja Várjjaga museasiida, Davviálbmogiid guovddáš, Várdobáiki musea, Árran julevsáme guovdasj ja Saemien Sijte. Sámi museat raporterejit váikkuhangaskaomiid geavaheami birra museabargui, muhto maiddá doaimmaide mat leat mielde doarjumin sámi báikegottiid surggiin nugo kultuvra, báikkálaš kulturhistorjjá duođašteapmi ja doaibmabijut mat leat mielde ovddideamen sámegiela. Dát dávista Sámedikki ulbmili sámi museaid hárrái deatlaš servodataktevran.

UNESCO konvenšuvnna ávnnaskehtes kulturárbbi suodjaleami birra čuovvoleapmi

Stáhta arkiiva-, biblioteka- ja museaguovddáš lea Kulturdepartemeanttas ožžon bargun ráhkadit geahčastaga ávnnaskehtes kulturárbbi suodjaleami konvenšuvnna heiveheamis ja lea dán oktavuodas bivdán ovttagarvuođa Sámedikkiin. Dán barggu čuovvoleapmái lea ášahuvvon referánsajoavku. RiddoDuottarMuseas lea ovddastus referánsajoavkkus. Sámediggi lea addán rávvagiiddis ABM-utviklingii konvenšuvnna čuovvoleami hárrái čakčat 2010.

Dáin rávvagiidda gulle sámi ávnnaskehtes kulturárbbi definišuvdna, kulturmarkkat mat meroštallojuvvojit sámi ávnnaskehtes kulturárbbi, birrasat mat ovddastit ávnnaskehtes kulturárbbi, sámi ávnnaskehtes kulturárbbi goziheapmi ja viidáseappot gaskkusteampi, ja dasto sámi ávnnaskehtes kulturárbbi rievttálaš vuoddu.

Girjjálašvuota

Sámi girjjálašvuota ja musihka/luđiid sisaoastinortnet álggahuvvo jagi 2011 rájes. Sámediggi lea mearridan ahte sámi girjjálašvuota ja musihka/luđiid sisaoastinortnet álggahuvvo golmma jagáš geahččalanortnegin. Bargu ortnegiid njuolggadusaiguin galgá sáddejuvvo gulaskuddamii guoskevaš beliide, main čuožžu earret eará ahte lágádusat sáddejit evttohusa das makkár girjjit ja musihkka berrešedje árvoštallojuvvo ortnegis.

Doarjja girjjálašvuhtii

Doarjjaortnega mihttomearri:

Sámi girjjálašvuota almmuhemiid lasiheapmi

Jagi 2010 bušeahtas lei várrejuvvon 2 586 000 ru girjjálašvuhtii. 2 482 000 ru lea juogaduvvon 14 prošehtii mearriduvvon vuoruhemiid siskkoale. Prošehttaide ohccojuvvoi oktiibuot 14 097 000 ru ovddas.

Dáiddáršiehtadus

Sámediggi ja Sámi Dáiddárráđđi/Samisk kunstnerråd (SDR) dahke 2004:s ovttagarvuošiehtadusa das ahte bealit čađahit jahkásaččat šiehtadallamiid Sámi dáiddáršiehtadusa rámmas. Golggothmánus 2010 sohpe bealit ahte dáiddáršiehtadusa rámma jahkái 2011 galgá leat 5 915 000 ru. Dát rámma lea lassánan 400 000 ruvnuin jagi 2010 dáiddáršiehtadusa ektui.

Šiehtadallamat sámi dáiddáršiehtadus birra

Bušeahtta 5 515 000 ru.

Borgemánu 19. b. 2004 beaiváduvvon dáiddáršiehtadusa válđošiehtadusa ektui, čađahii Sámediggi ja Sámi dáiddárráđđi šiehtadallamiid, ja dáiddáršiehtadus mii gusto jahkái 2010 dahkkojuvvoi. Bealit sohpe ekonomalaš rámma juolludusaide Sámedikki bušeahtas jagi 2010 dáiddáršiehtadussii, mii lei 5 515 000 ru. Dát rámma lea lassánan 365 000 ruvnuin mearriduvvon dáiddáršiehtadusa ektui jahkái 2009.

Šiehtadussii gullet čuovvovaš doaibmabijut:

- Dáiddafoanda 700 000 ru
- Stipeanda sámi dáiddáriidda 2 200 000 ru
- Doaibmadoarjja sámi dáiddárorganisašuvnnaide ja Sámi dáiddárráđđái 1 920 000 ru
- Sámi govvadáidaga ja dáiddaduoji sisaoastinortnet 370 000 ru
- Fágalaš bagadeamit 275 000 ru
- Čájáhusbuhtadus 50 000 ru

Sámi dáiddárráđđi hálldaša šiehtadusa ruđaid, earret govvadáidaga ja dáiddaduoji sisaoastinortnega, maid RiddoDuottarMuseat hálldaša.

Sámi filmmat

Riikkaidgaskasaš sámi filbmaguovddáš (ISF) galgá doaibmat sámi filmmaid ektui Norggas, Ruotas ja Suomas. Sámediggi lea bargamin oažžut fásta ruhtadeami ISF doibmii ja mis lea leamaš oktavuohhta Kulturdepartemeanttain ja Olgoriikadepartemeanttain ášši birra. Hástalussan lea sihkkarastit fásta doaibmadoarjaga maiddái riikarájaid rastá. Danne lea Sámediggi ovddidan ášši Sámi parlamentáralaš ráđi stivrii. Dán geažil lea SPR doallan stivraseminára sámi filmma birra, maiddái riikkaidgaskasaš sámi filbmaguovddáža ásaheami birra.

Musihkka

Sámediggi, Finnmarkku fylkkagielda ja Kárášjoga gielda leat ruhtadan ovdaproševtta etnomusihkkaguovddáža ásaheamis Kárášjohkii. Prošekta lea álggahuvvon guovvamánus 2010 ja vurdojuvvo ahte dat loahpahuvvo guovvamánus/njukčamánu 2011.

Doarjja musihkkaalmmuhemiide

Mål for tilskuddsordningen:

- Sámi musihkkadoaibmabijuid logu lasiheapmi
- Sámi musihka sihkkarastin

Jagi 2010 bušeahtas lei várrejuvvon 1 900 000 ru musihkkaalmmuhemiide. Juolludus lei 1 900 000 ru. Oktübuot ohccojuvvui proševttaide 3 840 560 ru ovddas.

Mediafálaldat

Sámediggi lea ovdal dovddahan ahte háliida ceahkkálastit sámi čállingielaid, nu ahte preassadoarjaga njuolggadusat sámi áviissaide berrešedje rievdaduvvot. Dán oainnu lea Sámediggi hilgon, muhto oaivvilda ain ahte mediafálaldat julev- ja máttasámegilli galgá nannejuvvot ja ovddiduvvot. Dasa galget várrejuvvo ruđat, muhto daid ruđaid ferte doallat sierra dábálaš ruđain mat juolluduvvojit sámi pressii.

Julevsámi guovllus lea leamaš prošekta ”Nuoraj-tv”, mü bidjá YouTubei filmmaid maid julevsámi nuorat leat ráhkadan julevsámegilli. Lea čájehan ahte prošekta lea lihkostuvvan hui bures, ja dat váikkuha julevsámegiela oainnusmahttima, erenoamážit nuoraid gaskkas. Proševtta leat dorjon Sámediggi, Norlánda fylkkasuokkan ja Ođasmahtin-, hálldahus- ja girkodepartemeanta (OHD). Proševttain geahččaluvvo jotkojuvvo maiddái 2011:s, ja jurddan lea ahte dat viiddiduvvošii guoskat maiddái máttasámi guvlu.

Sámedikki oaivila mielde leat dákkár proševttat mávssolaččat sámegiela geavaheami ja oainnusmahttima ektui, erenoamážit julev- ja máttasámegiela, mat adnojuvvojit áitojuvvon sámegiellan.

Ođđahutkkusproševttat nugo ”Nuoraj-tv” berrejit jotkojuvvo viidáseappot ja geavahuvvot čuovvolanovdamearkan. Deatálaš lea doarjut nuorra sámi mediaolbmuid sihke viidáset fievrredeami ja rekruutterema ektui. Eanet fálaldagat mánáide ja nuoraide julev- ja máttasámegilli lea deatálaš gielaide stáhtusii ja oainnusmahttimii servodagas.

Raporttas ”Sámi logu mitalit 3” bohtá ovdan ahte sámit geat ássat Finnmárkku olggobealde geavahit unnit sámi mediaid go sámit Finnmárkkus. Das lea jáhkkimis oktavuoha dasa ahte mediafálaldat lea eanemusat davvisámegilli. Dalle leage nu ahte davvisámegiela lea čielgasit gievrrat mediafálaldat go earáin sámi álbmoga gaskkas.

Sámediggi lea nammadan Sámi prográmmaráđi áigodahkii 2010-2013. Sámi prográmmaráđi bargun lea árvvoštallat ja evalueret NRK Sápmi prográmmafálaldagaid. Dasa lassin sáhtta prográmmaráđi meannudit olbmuid váidagiid mat gusket prográmmafálaldahkii ja sáddejuvvon prográmmaide. Sámi prográmmaráđi jodiheaddji lea maiddá Sáddehatriáđi lahttu.

Sámi girkoáššit

Sámediggi meannudii 2010:s Norgga girku sámi girkoallima strategiijaplána. Sámediggi lea duhtavaš go girku dán plána bokte lea váldán ovddasvástádusa sámi girkoallima ja sámegiela positiivvalaš ovdánahttimis, ja ahte dat dahkkojuvvo sámiid álgagiid, ángiruššamiid ja searvama vuodul.

Sámediggi lea 2010:s nammadan ođđa lahtu ja várrelahtu Sámi girkoráđđái cuoŋománu 2012 rádjai. Sámedikkis lea beroštupmi doallat lagaš ovttasbarggu ja lagaš gulahallama Sámi girkoráđiin, ja áigu oazžut áigái šiehtadusa fásta jahkásaš čoahkkimiid hárrái Sámedikki ja girkoráđi gaskka.

Sámedikki kulturovddidoarjaga evalueren

Nurut Alta lea, go Sámediggi lea bivdán evalueren Sámedikki doarjaga kulturovddideapmái áigodagas 2006-2008. Evalueremis geahčaduvvojit váikkuhangaskaomiid geavaheapmi, ja movt doarjjaortnega ohccit árvvoštallet Sámedikki bálvalusa bagadeami ja áššemeannudeami ektui. Evalueren lea čájehan ahte ruđat mannet ollu sierralágan doaibmabijuide mat leat buktán ángiruššamiid sámi kultureallima siskkoibealde. Eanaš prošeavttaid maidda ohccojuvvo doarjja ii livččii lean vejolaš čadahit Sámedikki váikkuhangaskaomiid haga.

Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi (SNPL)

Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi (SNPL) leat nammaduvvon ođđa lahtut áigodahkii 2010-2011. SNPL lea 2010:s doallan guhitta čoahkkima, main golbma leat leamaš telefončoahkkimat.

SNPL lea doallan diehtujuohkindeavvadeami sámi nuoraide Kárášjogas, doallan čoahkkima stáhtačállin Raimo Vallein, ja čoahkkima ja jeavddalaš gulahallama Mánáidáittardeddiin. Guovdageainnus deavvadii SNPL álgoálbmot nuoraiguin ja Bolivia ja Nicaragua nuorra afro maŋisbohttiiguin. Kárášjogas deavvadedje sii Vuolleeatnamiid nuoraid politihkkariiguin, geat gallededje Sámedikki.

SNPL lea dasto searvan referánsajovkui mohtorjohtalusa birra meahcis Finnmárkkus ja referánsajovkui Sámedikki ođđa neahttasiduid hárrái. Lávdegoddi lea 2010:s doallan sáhkavuoru bievlavuodjima álggahančoahkkimis Finnmárkkus ja Sámi girkoráđi konferánsas konfirmašuvnna birra. Dasto lea lávdegoddi searvan sierra konferánsaide ja semináride.

SNPL lea addán rávvagiid ođđa doaibmabijuide mat leat Ráđdehusa sámegiela doaibmaplánas. Sii leat vuostá bargan Infonuorra Sápmi heaitiheami ja leat searvan árjjalaččat miniseminárii sámi nuoraid diehtujuohkima birra interneahatas. Miniseminára lágidedje Mánáid-, dásseárvo- ja searvadahttindepártemeanta, Ođasmahttin-, hállddahuš- ja girkodepartemeanta ja Sámediggi, SNPL válddii ovdan dan movt almmolašvuoha sáhtta fuolahit das ahte sámi nuorat ožžošedje deatalaš dieđuid iežaset gillii. Dasto lea SNPL bargan sierralágan sámi oahpahus-/oahppoáššiguin, sárdnunáiggi oazžumiin Sámedikkis sámi nuoraide, ja Sámedikki jienastuslohkui čáliheami ahkeráji vuolidemiin.

Ráđdehus nammadii 2010:s almmolaš lávdegotti mii galgá čielggadit nuoraid válddi ja searvama. SNPL dovddahii ovdal nammadeami reivves stáhtaráđđái Audun Lysbakkenii vuordámušaid birra ahte stáhtaráđđi searvavahivččii sámi nuoraid ja sin dili lávdegotti barggus, ja fála beassat addit rávvagiid lávdegoddi. Stáhtaráđđi Lysbakken vástidii ahte son áigu viidáseappot gaskkustit SNPL sávaldagaid. SNPL áigu čuovvolit dán barggu.

Eará ohcanvuđot doarjagat kultuvrii

Kulturdoaimbajut mánáide ja nuoraide

Doarjjaortnega mihttomearri:

- Juohkelágan kulturdoaimmat mánáide ja nuoraide

Jagi 2010 bušehtas lei várrejuvvon 1 900 000 ru mánáid ja nuoraid kulturdoaimbajuide. Daidda juolludeimmet 2 093 000 ru. Prošeavttaide ohccojuvvui oktiibuot 6 377 040 ru ovddas.

56 ohcama gaskkas ožžo 31 ohcama doarjaga. 11 ohcama eai válđojuvvon realitehta meannudeapmái, eanaš dannego ruđat ledje buot geavahuvvon.

Eará kulturdoaimbajut

Doarjjaortnega mihttomearri:

- Juohkelágan sámi kultuvrralaš doaimmat

Jagi 2010 bušehtas lei várrejuvvon 2 693 000 ru eará kulturdoaimbajuide. Juolluduvvui 3 598 400 ru. Prošeavttaide ohccojuvvui oktiibuot 12 041 108 ru ovddas. Odđasis juogaduvvui 1 279 400 ru mat ledje ruovttoluotta gessojuvvon doarjjaruđat.

Oktiibuot bohte 173 ohcama, ja 58 ohcamii juolluduvvui doarjja. Ledje 57 ohcama mat eai realitehta meannuduvvon, eanaš dan geažil go buot ruđat ledje geavahuvvon. Ruđat mat ledje várrejuvvon eará kulturdoaimbajuide, ledje geavahuvvon visot juo árra jagis.

Sámegielaht govvasárggusráiddut

Doarjjaortnega mihttomearri:

- Sámegielaht govvasárggusráidduid almmuheamit

Jagi 2010 bušehtas lei várrejuvvon 460 000 ru sámegielaht govvasárggusráidduide. Bođii okta ohcan masa juolluduvvui nugo lei ohccojuvvon 300 000 ru.

Sámi lágádusat

Doarjjaortnega mihttomearri:

- Árrjalaš sámi lágádusat

Jagi 2010 bušehtas lei várrejuvvon 2 750 000 ru sámi lágádusaide. Juolluduvvui 2 930 750 ru. Bohte 6 ohcama oktiibuot 5 156 700 ru ovddas. Olles bušehtta sámi lágádusaide juogaduvvo lágádusaide vuodđodoarjjan, aktivitehtadoarjjan ja doarjjan vuovdaleapmái ja juogadeapmái. Váiddameannudeami geažil geavahuvvui bušehtta badjelmeare.

Sámi deaivvadansajit

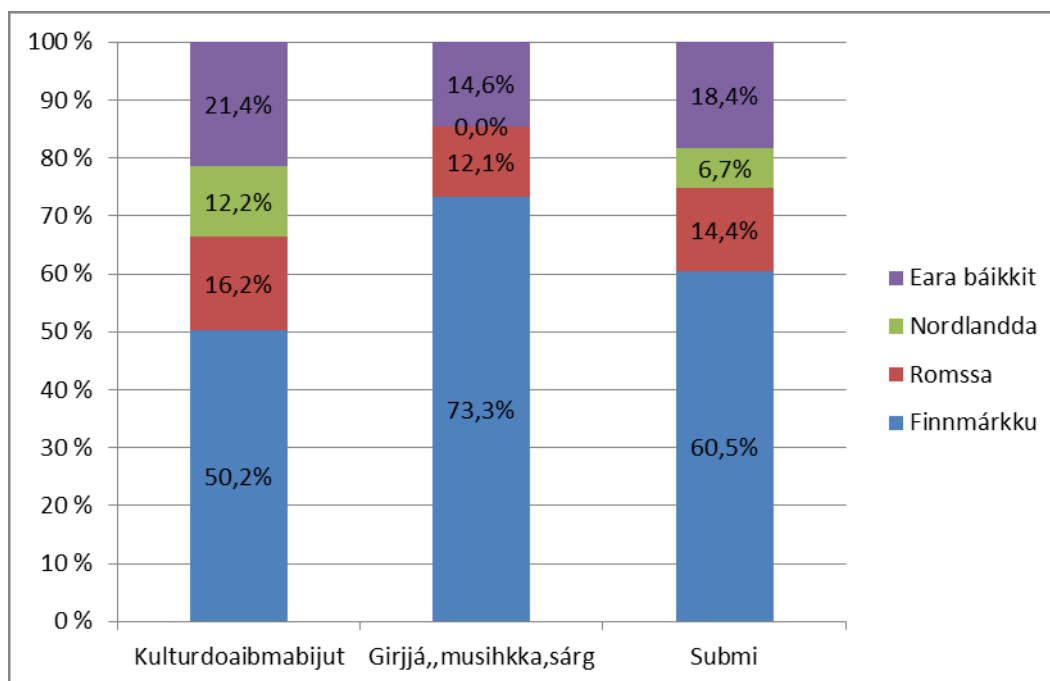
Doarjjaortnega mihttomearri:

- Deaivvadansajit mat doibmet sámi giela ja kultuvrra gaskkustan- ja ovddidanarenan

Jagi 2010 bušehtas lei várrejuvvon 950 000 ru sámi deaivvadansajiide. Bohte 11 ohcama oktiibuot 2 588 300 ru ovddas. Bušehtta mii lei 950 000 ru lea juogaduvvon guđa deaivvadansadjái.

Čoahkkáigeassu kulturovdáneamis, ohcanvuđot

Govvosis vuolábealde oidno juolluduvvon doarjagiid juohkáseapmi kulturovddideapmái fylkadásis. Das oidno ahte ollislaš juolludusain lea Finnmárkui juolluduvvon ollu doarjja. Dát boahtá earret eará das go eanaš lágádusat ja eará almmuheaddjit main lea iežaset fitnodat ja mat ožžot doarjaga girjjálašvuhtii, musihkkaalmmuhemiide ja sámegielaht govvasárggusráidduide leat fylkkas. Stoalpu mii čájeha dušše juolluduvvon doarjaga eará kulturdoaimbajuide ja mánáid ja nuoraid kulturdoaimbajuide, čájeha veaháš eará gova juohkáseamis.

5 Ealáhusat

Sámedikki váldoulbmilin ealáhusaid ektui lea ahte mis lea nana ja juohkelágan ealáhuseallin mii váldá vuhtii sámi kultuvrra, luonddu ja birrasa sámi guovlluin. Mii fertet dalle bisuhit dan barggolašvuoda mii juo lea sierralágan ealáhusaid siskkobealde. Dan seammás fertet mii háhkat rámmaeavttuid ođđa bargosajiide juohkelágan ealáhuseallima siskkobealde. Dát buvttiha nana ja ealli servodaga gos olbmot háliidit ássat.

Sámediggi bargá mángga láhkái oľahan dihte dáid mihttomeriid. Mii gulahallat viidát stáhta eiseválddiiguin sihke čoahkkimiin, konsultašuvnnain ja ealáhusšiehtadallamiin sierra ealáhusaid birra. Mii gulahallat maiddá ealáhusorganisašuvnnaiguin, gielddaiguin ja doarjjaohcciiguin. Sámi ealáhusat dárbašit dávjá oľu areálaid. Oľu dan barggus mii dáhpáhuvvá areálavuogiatvuodaiguin Sámedikkis, lea oassi sámi ealáhusovddideami rámmaeavttuin.

Ovttasbargu sierra aktevrraiguin

Sámedikkis leat leamaš oľu čoahkkimat sierra departemeanttaiguin sihke politihkalaš ja hálldahusa dásis sámi guovlluid ealáhuseallima láhčima dihte. Ovdamearka dihte lei Sámedikkis čoahkkin guđa stáhtaráđiin sámi guovlluid ealáhusovddideami birra. Čoahkkimis ledje fáddán ođđa fitnodagaid ásanvejolašvuodát ja rámmaeavttut ja movt ovddidit ealáhuseallima sámi guovlluin.

Finnmárkku fylkkagielda lea rievadan regionála searvevuoda (RUP) organiserema. Ođđasis organiserema oktavuodas lei Sámedikkis čoahkkin Finnmárkku fylkkagielddain miessemánus 2010, gos ságastallojuvvui movt Sámediggi buoremus vuogi mielde sáhtášii searvvahuvvot bargui strategalaš ealáhusovddidemiin Finnmárkkus regionála searvevuoda, RUP bokte, vai sámi áššit guldaluvvošedje proseassain. Mearriduvvui ahte Sámediggi searvá RUP strategalaš stivrenjovkui, ja guovtti guoskevaš bargosearvá.

Sámedikkis lea ovttasbargu maiddá sierralágan ealáhusorganisašuvnnaiguin. Dán ovttasbarggu birra válddahuvvo kapihttalis juohkelágan ealáhusat.

Ealáhusovddidandoarjaga doaibmaguovlu

Sámediggi meannudii guovmánus ealáhusovddidandoarjaga doaibmaguovllu viiddideami. Mearrádasas čuožžu ahte lea buorre go eanet gielddat háliidit searvat geográfalaš doaibmaguvlui. Doaibmaguovllu vejolaš viiddideamis šaddet ekonomalaš váikkuhusat. Jos ekonomalaš rámma Sámediggái ii stuoriduvvoš, de dagaha viiddideapmi dan ahte Sámediggi ferte eret vuoruhit eará guovlluin dusten dihte jearaldaga.

Sámedikki ealáhusovddidandoarjaga ulbmilin lea álohii leamaš nannet sámi guovlluid, bisuhit ealáhusstruktuvrra ja bidjat vuodu dássidis ássamii. Dán geažil leage Sámediggeráđđi álggahan barggu ealáhusovddidandiedáhusain. Dát diedáhus galgá čálmustuvvot dievasčoahkkimii 2011:s.

Stuorradiggediedáhus ođđa eanadoallo- ja biebmopolitihka birra

Eanadoallo- ja biebmodepartemeanta lea ráhkadišgohtán stuorradiggediedáhusa ođđa eanadoallo- ja biebmopolitihka birra. Sámediggi lea dihto muddui searvan bargui, muhto ii dan muttos go Sámediggi livččii háliidan. Diedáhusas lea stuorra mearkkašupmi sámi guovlluid eanadollui, ja konsultašuvdnašiehtadusa mielde galgá departemeanta konsulteret doaibmabijuid hárrái mat gusket sámi álbmogii. Sámediggi attii geassemánus rávvagiid diedáhussii main mii deattuheimmet ahte ođđa stuorradiggediedáhus sáhtášii láhčit diliid eanadoalu positiivvalaš ovdáneapmái. Ealli gilit dáhkidit buoremusat dan ahte sámi kultuvrras ja gielas lea sihkkaris boahtteáigi. Otnáš doarjjaortnegiid ferte bisuhit ja viidáset daid ovddidit. Investerenortnegiin ferte váldit vuhtii dan ahte lea dárbu sihke bajásdoallat, ođasmahttit ja ođđa hukset. Buorit rekrutterenortnegat dárbbášuvvojat dan dihte vai oččošeimmet nuoraid álggahit doaluin. Deatalaš lea bisuhit eanadoalu olles riikkas, ja maiddá geahččalit bisuhit unnit doaluin. Sámediggi diktá regiovnnaid oažžut stuorát váikkuhanfámu eanadoalopolitihkkii mii sáhtášii buvttihit stuorát regionála árvoháhkama.

Eanadoallo- ja biebmodepartemeanta lea bidjan alccesis mihttomearrin ahte searvvahit boazodoalloberoštumiid ođđa eanadoallo- ja biebmopolitihkalaš diedáhusas. Sámediggi lea árrat proseassas addán rávvagiid Eanadoallo- ja biebmodepartementii dan birra ahte Sámedikkis lea váttis oaidnit ahte eanadoallo- ja biebmodieđáhusas sáhtášii gozihit boazosámiid hástalusaid doarvái buori vuogi mielde, mas sisdoallun vuolggasajis leat stuorra fága- ja ealáhussuorggit. Dál lea 19 áigi dassážiigo Stuorradiggi ovddidii sierra stuorradiggediedáhusa boazodoalu birra, nr. 28 (1991-92) Nana ceavzilis boazodoalu birra.

Sámediggi vuordá ahte diedáhusas válddahuvvojat boazodoalu hástalusat areálaid, boazologu ektui muhtun guovlluin, guohtonelliidealáhusa hástalusat – boraspiret ja bohccobierggu ja eará boazobuktagiid buvttadan- ja vuovdalandilli.

Stuorradiggediedáhusas eanadoallo- ja biebmopolitihka birra, mas mielde maiddá boazodoallu, doaibmabidjoevttohusaiguin lea stuorra ja njuolga mearkkašupmi sámi kultuvrii ja ealáhusaide. Danne lea deatalaš oažžut buriid konsultašuvnnaid diedáhusa doaibmabijuid hárrái.

Juohkelágan ealáhusat

Doarjja juohkelágan ealáhusaide

Doarjjaortnega mihttomeari:

- Bisuhit, ásahtit ja ovddidit bargosajiid juohkelágan ealáhusaid siskkobealde
- Jagi 2010 bušehtas lei várrejuvvon 7 947 000 ru juohkelágan ealáhusaide. Čájeha ahte geavahuvvon lea 5 961 000 ru. Dat lea 75 % bušehttarámmas.

Hálddahus meannudii ohcamiid mat ledje vuollel 125 000 ru, mat ledje oktiibuot 60 ohcama maid submi oktiibuot lei 4 885 000 ru. Ohcamiid gaskkas ledje 13 nissonolbmo, 13 almmáiolbmo ja 16 fitnodaga. 42 ohcamii juolluduvvui doarjja ja 18 ohcama hilgojuvvojedje. Doarjjasubmi lei 1 779 000 ru.

Doarjjastivra meannudii ohcamiid mat ledje badjel 125 000 ru ja prinsihpalaš ohcamiid, dat ledje oktiibuot 46 maid ohcansubmi lei 11 648 000 ru. Ohcamiid gaskkas ledje 11 nissonolbmo, 5 almmáiolbmo ja 18 fitnodaga. 34 ohcamii juolluduvvui doarjja ja 12 ohcama hilgojuvvojedje. Doarjjasubmi lei 4 215 000 ru.

Oktiibuot leat leamaš 121 ohcama juohkelágan ealáhusaid doarjagis. 15 ohcama sáddejuvvojedje ruovttoluotta realitehta meannudeami haga dan geažil go eai gullan vuoruhemiide dahje ledje joavdan midjiide maŋŋá ohcanáigemeari.

Ortnegii juohkelágan ealáhusat gullet ollu ealáhusat. Muhto leat golbma sierra suorggi mat leat eanemusat ohcamiid gaskkas. Dat leat:

- Buvttadeapmi/industriija/huksen
- Idjadanfálaldat/bálvalusat/turisma
- Priváhta sosiála bálvalusat ja fálut/kultuvra

Leat boahtán dušše guokte ohcama mat gulle boazodoalu lassiealáhusaide. Muhtun ohcamat guske maddái gálvogávpái ja opmodahkii/fitnodahkii ja almmolaš bálvalusaide.

Jagis 2010 lea oktiibuot juolluduvvon 1 996 000 ru máttasámi guvlui. Dat lea lassánan 750 000 ruvnnuin ovddit jagi ektui. Oktiibuot bohte 2010:s 19 ohcama, ja vihtta ohcama biehttaluvvojedje. Ohcamiid gaskkas ledje 7 nissonolbmo, 5 almmáiolbmo ja 7 fitnodaga. 2009:s bohte Sámediggái 15 ohcama máttasámi guovllus main 3 hilgojuvvojedje. Okta čilgehus ohcamiid lassáneapmái dán ortnegii sáhtá leat dat go Sámediggi doalai njeallje diehtujuohkinčoahkkima dien guovllus ja kunddarčoahkkimiid máttasámi guovllus ealáhusovddideami ja árvoháhkkanprográmma birra.

Mariidnaealáhusat

Konsultašuvnnat mariidnaealáhusain

Sámediggi lea 2010:s čadahan konsultašuvnnaid lánkaásahusa ođasmahttima oktavuodas mii guoská gonagasreappáid, mearraluossabivddu hálddašeapmái sámi guovlluin ja guolástusreguleremiidda 2011 várás.

Luossahálddašeapmi

Finnmárkkulága § 28 čuovvoleapmin báikkálaš riektevuđot guollebivddu hálddašanlánkaásahusaid birra Deanujogas ja dan oalgejogain, geigii Deanujogalávdegoddi raporttas Birasgáhttendepartementii mas lea evttohus báikkálaš hálddašeamis. Raporta lea leamaš gulaskuddamis ja lea bidjan vuodu konsultašuvnnaide Birasgáhttendepartemeantta ja Sámedikki gaskka.

Sámediggi lea miedihán ođđa lánkaásahussii mii sihkkarastá báikkálaš riektevuđot hálddašeami. Dat ođđa hálddašanortnet, Deanujoga bivdohálddašeapmi, vurdojuvvo ásahuvvot 2011:s ja dat galgá hálddašit priváhtarievttálaš beliid. Váiddavejolašvuohta mearrádusaide maid báikkálaš hálddašanorgána lea dahkan mat gusket vuogitvuodalaččaid gaskasaš beliide biddjojuvvo eanamolsunriektái.

Konsultašuvnnaid bokte lánkaásahusa hárrái lea sohppojuvvon ahte ávnaslaš sisdoallu jagi 1888 mannosá Deanulágas galgá biddjojuvvo ođđa § 28 Finnmarkkuláhkii, seammás go stággobivdoriekti čadnojuvvo lánkii. Lánkaásahusa ráhkadeapmi gehččojuvvo danne fárrolága rievdadusevttohusain Finnmarkkuláhkii, vaikko dat formálalaččat čuovvoluvvojit guovtti sierra proseassas. Sámediggi vuordá ahte dán lánkarievdadusevttohus ovddiduvvo Sturradiggái giđđat 2011.

Luossabivddu reguleremiid mearrideapmi mearas ja jogain lea leamaš gáibideaddji bargu maŋimus jagiin. Dát boahtá earret eará das go regulerenváldi lea biddjojuvvon mángga hálddašandássái. Luondduhálddašan direktoráhta lea maŋimus jagiin evttohan ahte dramáhtalaččat gáržžidit mearraluossabivddu. Evttohusat leat leamaš nu viidát ahte Sámediggi lea oaivvildan ahte dat manná dan ráji badjel maid stáhta sáhtá dahkat ON konvenšuvnna mielde siviila ja politihkalaš vuogitvuodaid hárrái, 27. artihkkala mielde. Maŋŋá konsultašuvnnaid politihkalaš dásis Birasgáhttendepartemeantta ja Sámedikki gaskka sohppojuvvui ahte reguleremat leat gaskaboddosaččat jahkái 2010 ja ahte guollebivddu álgináigi lea seamma go jagiin 2008 ja 2009 eanaš regiovnain Davvi-Romssas ja Finnmarkkus. Bivdoáigi lea veaháš gáržžiduvvon guhkkodaga ektui suoidnemánus/borgemánus. Regulerenváldi mearra- ja johkabivddus galgá jagi 2011 rájes biddjojuvvo seamma váldedássái.

Skábmamánus 2010 dahkkojuvvui rámmašiehtadus Birasgáhttendepartemeantta ja Sámedikki gaska luossabivddu regulerema konsultašuvdnaproseassa ektui. Šiehtadusa mielde ášahuvvo bargolávdegoddi mii galgá veahkehit konsultašuvdnaproseassas luossabivddu reguleremiid oktavuodas mearas ja jogain Davvi-Romssas ja Finnmárkkus. Bargolávdegottis leat mearraluossabivdoserviid, johkabivddu vuoigatvuodalaččaid, Finnmárkku opmodaga, Romssa ja Finnmárkku fylkkamánniid, Luondduhálddašan direktoráhta ja Sámedikki ovddasteaddjit. Dasa lassin nammaduvvo áššedovdi lahttu luossahálddašeami diedarádis ja áššedovdi árbedieđuid birra. Lávdegoddi galgá čađahit ságaškuššamiid ja buktit regulerenevttohusa áigodaga, guovlluid, reaidduid ja doaibmabijuid ektui.

Birasgáhttendepartemeanta lea bivdán ráhkanit šiehtadallamiid álggaheapmái Norgga ja Suoma gaska luossabivddu reguleremis Deanujogas. Sámediggi áigu ovttas birasgáhttenministariin searvat čeahkkimii Suoma ministariin geas lea ovddasvástádus guolástusreguleremiin Deanujogas. Jos galggaš lihkestuvvat oazžut áigái odđa soahpamuša, de Sámedikki árvoštallama mielde galgá dat dáhpáhuvvat nu ahte Sámediggi ja guolástanvuoigatvuodalaččat ollislaččat ja lávga besset searvat buot ceškiin proseassas.

Vurdojuvvo ahte Birasgáhttendepartemeanta álggaha barggu guolástanhálddašeami revideremiin Njávđánjogas jagis 2011 Finnmárkkulága § 28 dávistettiin. Sámediggi áigu searvat dán bargui.

Guolástanreguleremat

Norgga árkatalaš dorski, divssu, sáiddi ja báldá nállédilli davábealde 62° D lea buorre. Dát dagaha earret eará dan ahte unnimus fatnasat mat leat vuollel 11 mehtera sáhttet measta friija bivdit. Sámedikki presideanta lea čeahkkimis guolástus- ja riddoministariin guollebivddu regulerema ektui 2011:s váldán ovdan gažaldaga stuorra ja mearrafatnasiid bivddu gieldimis davvinorgga vuonain. Stáhtaráđdi diedihii ahte departemeanta áigu čuovvolit direktoráhta evttohusa šákšabivddu gieldimis 2011:s, 4 nautalaš miilla siskkoabealde. Stáhtaráđdi čujuhii dasto ahte ášši bivdogildosis vuotnalinjáid siskkoabealde fatnasiidda main lea dihto sturrod, ságaškuššo proseassas Riddoguolástuslávdegotti barggu oktavuodas.

Sámedikki presideanta váillahii maiddá sámi ovddastusa bargujoavkkus mii dál lea biddjojuvvon geahčadit njuoskaguollelága. Stáhtaráđi konklusuvdna lei ahte Sámediggi, konsultašuvdnašiehtadusa mielde, ii sáhte gáibidit searvama bargojovkui, muhto ahte beassá konsulteret ášši hárrái maŋŋá go bargujoavku lea loahpahan barggus. Stáhtaráđdi deattuhii ahte dát lea sieiva teknihkalaš geahčadeapmi ja ahte njuoskaguolleláhka galgá bisuhuvvot.

Norgga riddodorski lea ahtanuššamin ja lea 2010:s váldojuvvon eret rukseslisttas. Rukseslistta mielde sirrejuvvojit šlájat joavkkuide dan mielde man stuorra várra lea ahte dat jávkkašedje oalát Norgga luonddus. Riddodorski hálddašeamis lea stuorra mearkkašupmi guolásteapmái mearrasámi guovlluin, danne go dán nális lea olles eallingardi (gođđan, ahtanuššan- ja biebmoguovllut) vuonain ja rittus. Vaikko vel riddodorski dál leage váldojuvvon eret rukseslisttas, de ferte dan bivddu ain gáržžidit reguleremiid bokte viiddis guovlluin. Dán vuodul lea Sámediggi, maiddá 2011 bivdoreguleremiid ektui, sihtan eiseválddiid gozihit sámi perspektiivva Norgga riddodorski hálddašeamis ja ahtanuššamis. Dát mearkkaša dan ahte fatnasat mat leat badjel 15 mehtera fertejit bivdit olggobealde 12 ja 6 nautalaš miilla gáttis eret, dađi mielde man stuorra fatnasiiguin bivdet.

Norgga eiseválddit leat ovttrasáđiid Ruošša eiseválddiiguin mearridan addit šákšabivdolobi 2011:s. Šákša lea čaovddašlájda mariidna ekovuogádagas. Sámediggi lea áigodagas maŋŋá lobi addima 2009:s dadjan ahte ii lean buorre rahpat šákšabivddu, danne go dál eat dieđe movt dát bivdu váikkuha loahppa maritiibma ekovuogádahkii Barentsábis, rittus ja vuonain Davvi-Norggas.

Gonagasreappát

Sámedikki oaivila mielde galgá gonagasreabbá hálddašuvvot lagašvuoda- ja sorjjasvuoda-prinsihpa mielde. Dat mearkkaša dan ahte smávva báikegottiide miehtá rittu ja maiddá unnimus fatnasiidda galgá sihkarastojuvvot bivdovuoigatvuohta, maiddá gonagasreappáiguin ávkkástallamii sin lagašguovlluin ja erenomážit vuonain. Sámediggi čuovvui dárkilit guolásteami ovdáneami 2009:s ja oinnii ahte Guolástusdirektoráhta buvttii albmosii ollu lobihis gonagasreabbábivddu. Gonagasreabbábivddu reguleremis 2010:s ovddidii Sámediggi evttohusa ahte ráddjet bivddu guovlluid hárrái ja

Guolástusdirektoráhta evttohiige dan ahte ráddjet friija bivddu nuorttabealde 26 0 D. Sámediggi lea duhtavaš go Guolástus- ja riddodepartemeanta doarjui dán evttohusa.

Mearrageavahus

Sámediggi lea fuolas dan geažil go leat areálageavahusnákku árbevirolaš vuotnabivdiid ja guollebiebmanealáhusa gaskka, ja earret eará daid birasváikkuhusaid geažil maid dat ollu guolit mat gárgidit rusttegiin dagahit. Guollebiebmanealáhus ii dárbbas uhkidit lunddolaš guollešlájaid ja doaibma ferte čadahuvvot nu ahte biras vuhtii váldojuvvo. Deatalaš lea ahte guollebiebmanealáhus čadahuvvo dainna lágiin ahte dat ii hehte árbevirolaš bivddu ii mearas iige jogain.

Go galgá sáhttit árvoštallat makkár váikkuhusat guollebiebmanrusttegiin ja eará ealáhusdoaimmas riddoavádagas leat, de lea deatalaš ahte plánaiseválddit čadahit dárbbaslaš iskkademiid. Iskkademiid vuodul livččii vejolašvuotta árvoštallat buktet go dat plánadagut mat dahkkojuvvojit dakkár gažaldagaid main lea stuorra mearkkašupmi guovllu sámi kultuvrii dahje ealáhusbargui. Sámedikkis lea plána- ja huksenlága mielde váldi buktit vuostehágu dán lágan plánaevttohusaide.

Sámediggi lea nákkuid geažil vuotnabivdiid ja guollebiebmanealáhusa gaskka Omasvuonas doallan čoaikkima Guolástus- ja riddodepartemeanttain ášši birra. Sámediggi konsulterejuvvo boahpteáiggis dain proseassain main lea sáhka dorskiiid ja luosaid biebmamis.

Ovttasbargu guolástusorganisašuvnnaiguin

Sámediggi lea jagis 2010 doallan čoaikkimiid Sámedikki politihkalaš jođiheddjiid ja mearrasámi guolástusorganisašuvnna Bivdi gaskka, gos earret eará lea čilgen Riddoguoalástuslávdegotti árvalusa, bivdoregulereimiid ja guolástushálddašemi birra oppalaččat.

Doarjja mariidnaealáhusaid

Doarjjaortnega mihttomeari

Bargosajiid bisuheapmi, ásaheapmi ja ovddideapmi juohkelágan ealáhusaid siskkobealde.

Jagi 2009 bušeahtas lei várrejuvvon 4 165 000 ru mariidnaealáhusaide. Geavahuvvui 6 602 000 ru, mii lea rámma 37 % liigegeavaheapmi. Erenoamáš ollu bohte ohcamat bivdofatnasiid investerendoarjagii. Buohkanassii juolluduvvui 4 379 000 ru fanasdoarjjan ja ledje 24 ohcama maidda juolluduvvui doarjja.

Dáid gaskkas juolluduvvojedje njeallje doarjaga odđa fatnasiidda. Dát váikkuha báikkálaš fatnasiid odasmahttima geográfalaš doaibmaguovllus, gos leat viehka boares fatnasat. Buorre lea maiddá dat go oaidnit ahte ollu nuorra olbmot ealáhusas ožžo doarjaga fanasoastimii, mii váikkuha odđa rekrutterema ealáhussii. Ledje maid ohcamat mat biehttaluvvojedje danne go ohcamat eai gullan vuoruhemiide ahte fanas galgá leat odđaset go 25 jagi boaris.

Doarjja juolluduvvui maiddá oktiibuot 2 033 000 ru gáđjarusttegi, vuostávdainstašuvnnaide ja guollejilliide buoridan dihte dili varasguliid fievrridanhástalusaid ektui báikkálaš vuostáiváldinrusttegi. Doarjja juolluduvvui maiddá ávdnasiid náláštuttimii mii váikkuha ovddideami ja barggolašvuoda lassáneami mariidnasuorggis.

Eanadoallu

Jagi 2010 eanadoallošiehtadus

Sámediggi lea buktán rávvagiid jagi 2010 eanadoallošiehtadussii. Sámediggi deattuhii earret eará dan ahte buoridit gánnahahttivuoda eanadoalus, sihkkarastit rekrutterema eanadollui ja lasihit mielkeeriid unnimus doaluide. Ovdan gessojuvvojedje maiddá hástalusat sávzaealáhusas dan geažil go masset nu ollu elliid boraspiriide. Sámediggi válddi ovdan maiddá gáibádusa eanadoallošiehtadusa konsulteremis. Eanadoallodepartemeanta ii miehtan dasa nugo maiddá 2009:s dagai.

Ovttasbargu eanadoalloorganisašuvnnaiguin

Sámedikkis leat leamaš máŋga čoaikkima eanadoalloorganisašuvnnaiguin 2010:s. Borgemánus lei Sámedikkis čoaikkin Finnmarkku boanddaidservviin konsultašuvdnaortnega birra ja boraspiredili birra sávzadoalus. Čakčamánu lei Sámediggi mielde cirkumpolára konferánsas Álttás eanadoalu birra

davviguovlluin. Sámediggi dovddahii ahte lea duhtavaš go lea ovttasbargu eanadoalloássiin davviguovlluin. Golggotmánus doalai Sámediggi čoahkkima Romssa boanddaidservviin lávgadet ovttasbarggu birra eanadoalloássiin Romssas ja eanadoallošiehtadallamiid birra. Romssa boanddaidsearvi lea fuolas daid šaddovahágiid geažil maid boanddat Romssas gárte gillát 2010:s. Boanddaidsearvi lea evttohan ahte iežasoaassi šaddovahágiid oktavuodas vuoliduvvo. Bealit sohpe ovttasbarggu joatkimis ja formaliseremis.

Doarjja eanadollui

Doarjjaortnega mihttomearri:

Dálá barggolašvuoda ja geavahusstruktuvrra bisuheapmi

Jagi 2010 bušeahtas lei várrejuvvon 4 799 000 ru doarjjan eanadoalloulbmiliidda. Jagi loahtas lei geavahuvvon 5 007 000 ru. Mii lea 208 000 ru enet go rámma lei. Ruđat leat válđoássiis geavahuvvon ođđa visttiide ja doaibmavisttiid viiddis divodemiide. 2010:s ii ožžon oktage doarjaga stáhta mielkeeriid oastimii, danne go oktage ođđaásaheaddji ii lean ohcan.

Ulbmilolahusa eavttuin čuožžu ahte unnimusat 10 doarjaga addojuvvon ealáhusdoliide geat leat nissonolbmot. 2010:s eai lean ohcciid gaskkas ovttaskas nissonolbmot geat livčče ožžon doarjaga eanadoalloulbmiliidda, nissonolbmot leat baicce ovddastuvvon bearašfitnodagaid stivrras.

Ávjovári álgoálbmotguovllu gielddat álggahedje ovdaproševtta man ulbmilin lea oažžut stuorát beroštumi eanadollui Porsáנגgus, Kárášjogas ja Guovdageainnus. Dán ángiruššama duogázin lea dat go dán golmma gielddas lea doalut sakka geahppánan. Sihke fylkkamánni, Innovašuvdna Norga ja Sámediggi leat láchčán dán proševtta. Jos válđoproševtta álggahuvvo ja dainna lihkestuvvat, de sáhtta das šaddat fievrriidánárvu maiddái eará guovlluide.

Duodji

Duodji ealáhusšiehtadus

Duodješiehtadusa mihttomearri:

- Ealáhuslaš duodji ovddideapmi stuorát gánnáhahttivuodain ja iežas buvttaduvvon gálvvuidd vuovdin

Šiehtadusbealit Sámiid duodji, Duojáríid ealáhussearvi ja Sámediggi leat soahpan duodješiehtadusa jahkái 2011. Sámediggi deattuhii ovddidandoaibmabijuid vuoruheami ja Sámediggeráđđi dan seammás attii čielga signálaid das ahte iežas buvttaduvvon duodji galgá vuoruhuvvot 2011:s. Ollislaš rámma 2011:s lei 9,4 miljon ru. Bealit sohpe ahte vuđolaččat geahčadit doaibmadoarjjaortnega seammás go galget biddjojuvvot johtui bearráigeahččandoaibmabijut ortnega várás. Bealit sohpe maiddái ahte addit maiddái oasusservviide vejolašvuoda ohat doaibmadoarjaga.

Sámediggi lea ráhkadahtán duodji doaibmadoarjjaortnega evaluerema. Duogáš dasa manne dát raporta diŋgojuvvui lei ahte oažžut buoret mearrádusvuoda duodji doaibmadoarjjaortnega rievdamemiide. Raporta geavahuvvui maiddái vuodđodokumeantan šiehtadallamiin duodjeorganisašuvnnaiguin. Raporta maid Norut ráhkadii, čájeha ahte duojáríid gaskamearlaš vuovdindienas lassánii 54 %:in jagis 2005:s jahkái 2008. Norut árvoštalaí maiddái doarjjaeavttuid, ja gávnnaí ahte buot duojáraat geat ohcet doaibmadoarjaga leat geatnegahttojuvvon doallat rehketdoalu. Norut ii oainne makkárge hehttehusaid almmuheames ohcciid geat ožžot doaibmadoarjaga vaikko ohccit galggašedje almmuhit sin etnalašvuoda. Norut čilge dán dainna lágiin ahte láchka personieduid birra ii guoskka ealáhusdoliide.

Asplan Viak lea ráhkadan raportta duodji ekonomalaš ovdáneami birra. Dat čájeha ahte iežas buvttaduvvon duodji vuovdindienas lea lassánan 132 870 ruvnnus 2006:s 186 841 ruvndui 2008:s.

Doaibmaboadus lassánii maiddái seamma áigodagas. Raporta lea vuodđuduvvon ohcciide geat ožžot doaibmadoarjaga. Vástidanproseanta lea dattetge unni go dušše 33:s 57 ohcci gaskkas geat ohce doaibmadoarjaga 2008:s adde ollislaš vástádusa. 70 % ledje nissonolbmot ja 61 % ledje Guovdageainnus.

Duodji ealáhusšiehtadusa ollislaš rámma lei 9,21 miljon ru 2010:s.

Golahus juohkásii čuovvovaččat:

Ortnet	Bušeahhta	Golahus	Golahus % mielde
Doaibmadoarjja	3 650 000	3 415 333	93,5
Investeren- ja ovddidandoarjja	3 100 000	3 050 800	98,4
Duodjigávppit	550 000	549 000	99,8
Čálgoortnegat	150 000	59 140	39,4
Duodjistiipeanddat	100 000	99 981	99,9
Fága ja ekonomalaš lávdegoddi	200 000	84 575	42,3
Duodjeorganisašuvnnat	1 560 000	1 560 000	100,00

Doarjja duodjeásahusaide

Bušeahhta 3 009 000 ru.

Doarjaortnega mihttomearri:

Bisuhit ja ovddidit doaimma Duodjeinstituhtas ovddidan dihte duodjeealáhusa Duodjeinstituhtta lea virgádan duodjebagadeddjiid Romsii ja Norlándii. Árvoháhkkanprográmma ruđat leat geavahuvvon dán ulbmili. Instituhtas lea maiddái okta bagadeaddji Snoasas ja bagadandoaibma Guovdageainnus, maid instituhtta ruhtada dábálaš doaibmadoarjagis maid oažžu Sámedikkis.

Sámediggeráđđi álggahii proseassa 2009:s árvvoštallan dihte Duodjeinstituhtta doaimma ja daid mihttomeariid mat instituhtas leat resursageavaheami ektui. Proseassain lea jotkojuvvon 2010:s. Sámedikkis lea ovddastus stivrras nugo boahťá ovdan Sámediggeráđi ásaahusdieđáhusas. Dasto eaktuduvvo ovddastus Duojáríid ealáhussearvi stivrras. Sámediggi áigu ovdánahttit Duodjeinstituhtta doaibmi organisašuvdnan duodjeealáhusa várás.

Duoji ealáhusšiehtadus

Doaibmadoarjja

Doarjaortnega mihttomearri:

Nannet iežas buvttaduvvon gálvvuid vuovdima

Jagi 2010 bušeahhtas lei várrejuvvon 650 000 ru doaibmadoarjjan duoji ealáhusšiehtadusa várás.

Jagis 2010 lei doarjastivra fápmudan ovddasvástádusa buot doaibmadoarjjaohcamiin hálldahussii. Oktii buot meannuduvvojedje 60 ášši 2010:s. Njeallje ášši leat meannutkeahťá ohcama váilevaš duođástusa geažil. Sihke doaibmadoarjjaortnega evalueren ja jahkásaš ekonomalaš rámma čájehit ahte doaibmadoarjja váikkuha duoji vuovdima nannema. Hástalussan lea kvalitehta dáfus sihkkarastit ahte duodji mii buvttaduvvo lea ieš buvttaduvvon. Sámediggi áigu čuovvolit dán 2011:s.

Investeremat ja ovddidandoarjja

Doarjaortnega mihttomearri:

- Duodjefitnodagaid ovddideapmi

Jagi 2010 bušeahhtas lei várrejuvvon 3 100 000 ru investeremiidda ja ovddidandoarjjan duoji ealáhusšiehtadusa bokte.

Doarjastivra juolludii oktiibuot 3 050 800 ru doarjjan ja dalle šadde 23 doarjjalohpádusa. Dás lei ásaahanstipeanda 654 000 ru mat juhkkovuojedje 5 ohccái.

Doaibmabidjun ledje buvttadanreaidduid investeremat, vuovdaleapmi, buvttaovddideapmi, fitnodagaid ásaheapmi, vuovdinčájáhusat ja odđa visttit.

Čálgoortnegat

Doarjaortnega mihttomearri:

- Čálgoortnegiid bisuheapmi ámmátduojáriidda

Jagi 2010 bušeahtas lei várrejuvvon 150 000 ru duoji čálgoortnegii. Čálgoortnegii gullet buhtadus lassimávssu ovddas álbmotodjui ja doarjja riegádahttima/adopšuvnna oktavuodas. Vihtta ohcci ožžo buhtadusa lassimávssu ovddas ja okta ášši guoskkai doarjagii riegádahttima/adopšuvnna oktavuodas.

Fága- ja ekonomiijalávdegoddi

- Jagi 2010 bušeahtas lei várrejuvvon 200 000 ru fága- ja ekonomiijalávdegoddái. Duoji válđošiehtadusa mielde galgá fágálávdegoddi mearridit duodjeregistarii registrerenohcamiid. Fágálávdegoddi lea doallan sihke dábálaš čoahkkimiid ja telefončoahkkimiid. Dasto lea ráhkaduvvon raporta duoji ekonomaláš ovddideami birra.

Duodjegávppit

Doarjjaortnega mihttomearri:

- Lasihit duodjebuktagiid vuovdima ja kvalitehtaduoji oainnusmahttin

Jagi 2010 bušeahtas lei várrejuvvon 550 000 ru duodjegávppiide. Olles rámma juogaduvvui golmma duodjegávpaí.

Sámi duodjeorganisašuvnnat

Doarjjaortnega mihttomearri:

- Bisuhit doaimma duodjeorganisašuvnnain ja šiehtadallanrievtti ealáhusšiehtadusa ektui

Jagi 2010 bušeahtas lei várrejuvvon 1 560 000 ru duodjeorganisašuvnnaide. Sihke Sámiid Duodji ja Duojáríid ealáhussearvi ožžo doaibmadoarjaga.

Boazodoallu

Vuovdindilli

Ovdal njuovvanáigodaga čakčat 2010 diedihedje muhtun boazonjuovahagat ahte dain lei buot galmmihanrájuuid dievva bohccobiergu ja ahte unnán jerret bohccobierggu márkkanis. Muhtun njuovahagat eai jodihan bierggu mii dain lei rájuin dakkár haddái mainna livččii ožžon doarvái dietnasa. Stuurámus hástalus lei Finnmárkkus. Dát dagahii dan ahte boazonjuovahagat eai sáhtán válđit bohccuid čakčaáigodagas, ja go stuurámus njuovahat Finnmárkkus ostti bierggu vuostazettiin Nuorta-Finnmárkkus. Orohagat Oarje-Finnmárkkus, mat eai beassan vuovdit bierggu, fertejedje ge danne luoitit ollu stuurát ealuid dálveeatnamiidda.

Sámediggi válđdii ovdan dán váttis vuovdindili Eanadoallo- ja biebmodepartemeanttain juovlamánus 2010. Sámediggi oaivvilda ahte ráđdehusa biebm- ja eanapolitiikkalaš diedáhusas galggašii árvoštallat guhkesáiggi doaibmajuid maiguin sihkkarastit buori ja dássidis vuovdindili. Doaibmajut mat galggašedje buoridit vuovdin- ja njuovvandili boazodoalus lea okta fáttáin mii Sámedikki mielas lea mávssolaš fáddá konsultašuvnnain dán diedáhusbarggu oktavuodas.

Bohccuid vuddjon

Sámediggái lea hui deataláš bargat daid hástalusaiiguin mat boazodoalus leat go masset ollu bohccuid ruovdemáđijaid alde ja gávdat čovdosa mii duhtadivččii buohkaid. Oahpásmuvvan dihte dáid váttisvuodaide leat Sámedikkis giđdat 2010 leamaš guokte sturra čoahkkima boazodoaluin Norlánddas ja Davvi-Trøndelágas, válđoáššis dan birra go bohccot vuddjojot, muhto maidái boraspiriid ja eará hástalusaid birra. Sámediggi oaivvilda ahte bohccuid vuddjoma hehttema čuovvoleami ferte bidjat guovddáži Nationála fievrridanplána čuovvoleami oktavuodas ja eará áigeguovdilis proseassaid oktavuodas ráđdehugas.

Rávvgat boazodoallošiehtadussii 2011/12

Sámedikki rávvgiin jagi 2011/12 boazodoallošiehtadussii lea biddjojuvvon guovddáži earret eará:

Boazodoalu ekonomaláš rámmat leat rievdan hui unnán maŋimuš 10 jagiin. Boazodoallošiehtadusas ii válđojuvvo doarvái bures vuhti dábálaš haddegoarkkun, dietnasa lassáneapmi dahje dat hástalusat mat boazodoalus leat. Sámedikki oaivila mielde galggašii boazodoallošiehtadusa ekonomaláš rámma sturru.

Sámediggái lea deatalaš ahte boahhteáiggi njuovvanstruktuvra, rámmaeavttut ja vuovdinovddideami doaibmabijut buoriduvvošedje ja dat attášedje einnostonvejolaš ja sihkkaris ekonomalaš rámmaid. Sámediggái lea deatalaš ahte boahhteáiggi njuovvan- ja vuovdinstruktuvrras gozihuvvošii maiddáí sámi árbevirolaš duodji ja biebmobuvttadeapmi.

Sámediggái lea hui deatalaš ahte eanet nisssonolbmot gávnnašedje bargosaji boazodoalus. Boazodoallu lea bearašvuđot ealáhus. Dát struktuvra lea árbevirolaš boazodoalu oassi. Deatalaš lea láchčit diliid nissonoasi lasiheapmái ealáhusas. Dát buorida árvoháhkama ja sihkkarastá buoret ekonomalaš eavttuid. Vuodđoealáhusain leat sámi nissonat deatalaš árbedieđuid gaskkusteaddjit. Nisssonolbmot hálddašit sámi giela, kulturmáhtolašvuoda ja máhtolašvuoda maid lea ávkálaš gozihit buot proseassain ealáhusas. Vuodđoealáhusat ráhkadit guovddáš máhttoarenaid árbedieđuid suodjaleapmái, ovddideapmái ja gaskkusteapmái. Dát arena geahnohuvvá mealgat jos nissonat eai leat mielde.

Boazodoallošiehtadusas várrejuvvo 2 miljon ru jahkásaččat Sámedikki bušehtti. Šiehtadusbealit leat bivdán Sámedikki geavahit dáid ruđaid doarjan boazodoalu lassiealáhusaide. Sámediggi oaivvilda ahte lea eahpeiddolaš go šiehtadusbealit leat mearridan čanastagaid dáid ruđaid geavaheapmái. Sámediggi ferte oazžut vejolašvuoda addit doarjaga boazodollui iežas politihkalaš mihttomeriid vuodul. Eanadoallošiehtadusas várrejuvvo 2 miljon ru jahkásaččat Sámedikki bušehtti, almmá ahte dasa movt Sámediggi geavaha ruđaid biddjojuvvojit čanastagat. Sámediggi evttoha ahte boazodoallošiehtadusa bealit váldet eret čanastagaid dáin ruđain Sámediggái.

Sámedikki rávvagiin jagi 2011/12 boazodoallošiehtadussii lea daddjojuvvon man deatalaš livččii jos ášahuvvošedje sierra ortnegat boazodoallošiehtadusa rekrutterenoasis. Sámediggái lea deatalaš ahte ášahuvvojit dávgasis sohka buolvamolsunortnegat, nu ahte eanet nuorain livččii vejolašvuodta searvat ealáhusii. Fágareiveortnet boazodoalus doaibmá bures ja dat lea okta rekrutterendoaibmabijui boazodoallošiehtadusas mat eai leat galle. Jagi 2010 boazodoallošiehtadallamiin ságaškušše šiehtadusbealit dan birra ahte heaittihit fágareiveortnega boazodoallošiehtadusa bokte. Jos ortnet váldojuvvoš eret šiehtadusas, de lea deatalaš oazžut buori čuovvoleami fylkkagielddaid beales sihkkarastin dihte ahte ortnet bisuhuvvošii dohkálaš vuogi mielde.

- Sámediggi lea sámiid álbmotválljen orgána ja das lea geatnegasvuodta gozihit boazodoalu vuoigatvuodaid ja beroštumiid. Dát mearkkaša dan ahte Sámediggi ferte searvvahuvvot eanet go odne proseassaide mat leat deatalaččat boazodollui ja mat sáhttet buktit rievdadusaid. Dán vuodul lea Sámediggi rávvagiin jagi 2011/12 boazodoallošiehtadussii dadjan ahte lea lunddolaš ahte departemeanta konsultere Sámedikkiin stáhta fáldadaga birra boazodoallošiehtadussan.

Sámediggi lea ollu gerddiid váldán ovdan dássásaš meannudeami go guoská divatgeahpádussii investeremiin ja doaibmaruđaid ektui boazodoalus. Guolástus-, eanadoallo- ja fievrridanealáhusas leat sierra divatortnegat doaibmaruđaid ja boaldámušdivadiid várás. Váttis lea áddet dan go stáhta ii mieđit Sámedikki gáibádussii ahte addit boazodolliide dan seamma divatortnega mii lea eanadoalus. Daid positiivvalaš signálaid vuodul maid Sámediggi lea ožžon sierra departemeanttain, lea Sámediggi beahttašuvvan go dat ii čovdojuvvon 2011 stáhtabušehtas. Sámediggi vuordá ahte dát deatalaš gáibáduš čovdojuvvo jođánepmosit.

Sámedikkis leat leamaš gulahallančoahkkimat Norgga Boazosápmelaččaid Riikaserviin (NBR) miessemánus ja skábmamánus 2010. Dáin čoahkkimiin ságaškuššui dárbu oazžut ovddastuslaš lávdegotti man mandáhtan livččii árvoštallat beliid mat eai reviderejuvvon odđa boazodoallolágas. Sámediggi oaivvilda ahte dat proseassat mat vejolaččat álggahuvvojit galget čadahuvvot lávga ovttasbargguin boazodoalu ovddasteddjiguin.

Norgga-Ruota boazoguohtunkonvenšuvdna

Sámedikki dievasčoahkkinn mearridi 10.06.2010 doarjut boazoguohtunkonvenšuvdna bajimus ulbmila, ja oaivvilda leat mearrideaddjin ahte konvešuvdna sihkkarastá einnostonvejolašvuoda, rabasvuoda ja oadjebas rámmaid rádjerastideaddji boazodollui. Dattetge oaidná Sámediggi dan váttisvuodtan jus boazoguohtunkonvenšuvdna oktan daid evttohuvvon guovloprotokollaiguin Sáltođuoddara orohaga rájes

davásguvlui, dahkkojuvvojit gustojeaddjin nu guhká go Sámedikki oaivila mielde leat leamaš sihke čielga váilevašvuodát proseassas ovdal dáid guovlluid guovloprotokollaid mearrideami ja váilevaš vuhtiiváldin dan duohta geavaheami maid Norgga bealde boazodoallit leat doaimmahan. Sámediggi eaktuda ahte šiehtadallama čielga váilevašvuodát, mat leat dagahan ahte muhtun guovloprotokollat mat gusket guovlluide Sáltoduoddaris davásguvlui, eai váldde vuhtii Norgga bealde orohagaid guohtuneanandárbuid dohkálaččat, njulgejuvvojit dakko bokte ahte álggahuvvo proseassa mii sihkkarastá konvenšuvdnaevttohusa ulbmila.

Boazodoalu riikkaidgaskasaš fága- ja gaskkustanguovddáš

Sámediggi lea gulahallan ja konsulteren Ođasmahttin, hálddahus- ja girkodepartemeanttain (OHD) boazodoalu riikkaidgaskasaš fága- ja gaskkustanguovddáša njuolggadusaid ođasmahttima birra, mii ovdal lei ICR. Sámediggi bivddii konsultašuvnnain rolla nammadeaddjin stivrii. OHD ii váldán vuhtii Sámedikki gáibádusas dás. Sámedikkis ii leat nammadanriekti iige evttohanvuogiatvuohtha riikkaidgaskasaš fága- ja gaskkustanguovddáša stivrii. Ođđa njuolggadusat mearriduvvojedje 1.7.2010.

Boraspireset

Sámediggi lea doallan boraspireseminára Stjórdalas skábmamánu 2010. Seminára olahusjoavkun ledje njeallje davimus regionála boraspirelávdegotti, ja eará áigejuovdilis hálddašan- ja ealáhusaktevrrat ja politihkkárat. Regionála boraspirelávdegottiid Sámedikki lahtut ledje mielde semináras. Seminára ulmilin lei addit buoret vuodu oktasaš čovdosiid gávdnami boraspiriid ja boazodoalu gaskasaš oktavuodas, hálddašeami, dutkama ja boazodoalu máhtolašvuoda ja vásihusaid vuodul. Seminára logaldalliin lei viiddis govdat ja vásihusat, ja sii leat mielde addimin rávvagiid mat sáhttet leat ávkkálaččat hálddašanoktavuodas.

Sámediggi lei bovden Birasgáhttenpartemeantta ja Eanadoallo- ja biebmodepartemeantta dán seminárii. Departemeanttat ledje dušše mielde semináras dalle go dolle iežaset sáhkavuoruid. Sámedikki oaivila mielde lea deatalaš ahte departemeanttat servet dán lágan semináraide. Dieinna lágiin ožžot sii máhtolašvuoda dan birra makkár hástalusaiiguin sámi ealáhusat rahčet go guoská boraspireválttisvuhtii.

Ođđa boraspireláhkaásahus bođii fápmui čakčamánu 27. b. 2010 ja Sámediggeráđđi lea skábmamánu 2010 nammadan lahtuid boraspirelávdegottiide guovlluide 5 - 8. Rievdadusat boraspireláhkaásahusas leat addán Sámediggeráđđái stuorát vejolašvuoda deavdit eavttuid regionála fakkasteami ja dásseárvvu ektui sohkabeliid gaskka lahtuid nammadeami oktavuodas. Sámediggeráđđi sáhtta dál nammadit gean háliida, dan sadjái go ovdal sáhtte nammadit lahtuid dušše Sámedikki áirasiid gaskkas. Dasa lassin lea ođđa láhkaásahus addán buoret sámi ovddastusa lávdegottiin. Sámediggi sáhtta nammadit guokte lahtu golmma davimus lávdegoddi, dan sadjái go ovdal dušše ovttalahtu. Sámediggi lea hui duhtavaš konsultašuvdnabohtosi boraspireláhkaásahusa ektui.

Sámediggeráđis leat leamaš konsultašuvnnat juovlamánu 2010 Birasgáhttenpartemeanttain ja Eanadoallo- ja biebmodepartemeanttain raportta čuovvoleami birra maid bargajoavku lea ráhkadan dan ektui ahte unnidit nággodási boraspiriid ja boazodoalu oktavuodas Davvi-Trøndelágas. Čoahkkimis lei mielde maiddái Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeanta (OHD). Ášši čuovvoluvvo ođđa konsultašuvnnaiguin ođđajagis.

Lotnolasealáhusaid árvohákanprográmma

Lotnolasealáhusaid árvohákanprográmma

Doarjjaortnega mihttomeari:

- Birgenvejolaš lotnolasdoaimmat
- Ođđa fitnodatjurdagat ja ođđa doaimmat

Jagi 2010 bušeahtas lei várrejuvvon 3 150 000 ru investeren- ja ovddidandoaibmabijuide lotnolasealáhusaid árvohákanprográmmii. Geavahuvvon lea 5 599 000 ru ja dat lea 177 % bušeahttarámmas. Eanaš oassái váldojuvvui ruhta doarjagiid ruovttoluottageassiin.

53 ohcci ohce doarjaga lotnolasealáhusaide. Golbma ohcama sáddejuvvojedje ruovttoluotta almmá realitehta meannudeami haga. Ohcciid gaskkas ledje golbma nissonolbmo, 21 almmáiolbmo ja 26 fitnodaga. Dan 50 ohcamis mat meannuduvvojedje lei ohcansubmi 12 948 000 ru. 35 ohcama ožžo doarjaga ja 15 ohcama hilgojuvvojedje. Gaskamearálaš doarjja lei 160 000 ru.

Ulbmil ahte 40 % ásahestipeandain galgai mannat nissonolbmuid ii leat eisege olahuvvon. 2010:s bohte 8 ásahestipeandohcama, ja beare almmáiolbmuid. Oktiibuot juolludii Sámediggi 717 000 ru guđa ásaheaddjái. Stipeandda rámmán lei 600 000 ru. Lea maiddái nu ahte ohcamiid gaskkas ledje oppalaččat unnán nissonolbmot. 53 ohcama gaskkas sáhtte defineret ahte golbma ohcama bohte nissonolbmuid. Dás mii fertet lasihit dan ahte 26 ohcama gaskkas fitnodagain ledje sihke nissonolbmot ja almmáiolbmot duogábealde.

Čielggadanprošeavttat ja eará doaibmabijut

Jagi 2010 bušehtas lei várrejuvvon 850 000 ru čielggadanprošeavttaide ja eará doaibmabijuide.

Sámediggi bivddii VINN čuovvolit ásaheaddjiid máttasámi guovllus. Olahusjovkui gullet dat doallit main leat lotnolasealáhusat ja geat leat ožžon doarjaga Sámedikkis ealáhusovddideapmái. Unnimusat 15 doalli galget leat mielde čuovvolanbarggus. Galget dollojuvvot golbma čoaiganeami ja vuosttaš galgá dollojuvvot guovvamánus 2011.

Njukčamánu 2010 doalai Sámediggi seminára meahcástanealáhusaid birra. Dán seminára čuovvoleapmin lágidii Sámediggi čakčamánu oahppomátki sidjiide geat plánejit álggahit sáivaguollebivdduin dahje turismaealáhusain. Oktiibuot serve 12 ealáhusdoalli oahppomátkái Anárjávrrí gáddái. Oasseváldit besse oahpásmuvvat dasa movt sáivaguollebivdu lea organiserejuvvon Davvi-Suomas. Sii ožžo maiddái eahpeformálalaš oktavođaid suoma beale doliiguin ja oasseváldit oahpásmuvve buorebut guđet guimmiineaset.

Sámediggi lea addán 300 000 ru doarjjan prošeavtta ”Sel i lokal kultur og fjordutvikling” čađaheapmái maid Mearrasámi gelbbolašvuodaguovddáš Billávuonas dál lea čađaheamen. Prošeavtta ulbmilin lea gozihit báikkálaš máhtolašvuoda njuorjjobivddus ja dan geavahas báikkálaš resursan. Mearrasámi gelbbolašvuodaguovddáš áigu dainna prošeavttain bidjat fokusii árjjalaš riddonjurjohálddašemi bivdduin ja daid njuorjjobuktagiid gozihemiin maid vuotnaresursa addá. Ovdal ávkkástalle njuorjuiguin árbevirolaš resursan, muhto ođđaset ággis lea dát ávkkástallan váidon.

Báikkálaččat oidnet dárbbu dássedettolaččat ávkkástallat njuorjuiguin. Finnmárkku vuotnagiellat leat mánggaid jagiid ángiruššan ja addán ekonomalaš doarjaga njuorjjobivdui vuonain. Danne vai easttašedje daid vaháguid maid ollu njuorjot dagahit guolástusaide. Orru dattetge nu ahte doaibmabijuid ferte oktiordnet buoret vuogi mielde ja vai guovddáš ja regionála eiseválddit váikkuhivče riddonjurjuid ollislaš hálddašepmái.

Duoji fidnooahppiortnet

Doarjjaortnega mihttomearri:

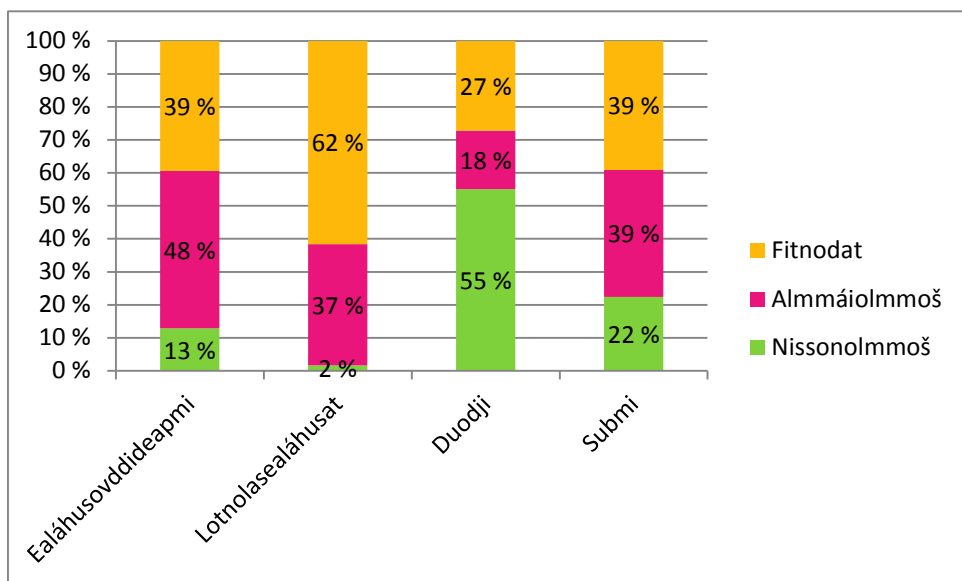
- Duodjealáhusii rekrutteren

Jagi 2010 bušehtas lei várrejuvvon 1 500 000 ru duoji fidnooahppiortnega várás. Čakčat 2010 válddii Boazodoalu ja duoji oahppokantuvra vihtta ođđa fidnooahppi. Jahkemolsumis ledje 10 fidnooahppi. Gávccis sin gaskkas leat Finnmárkku ja guokte Trøndelágas.

Čoaikkáigeassu ohcanvuđot ealáhusain

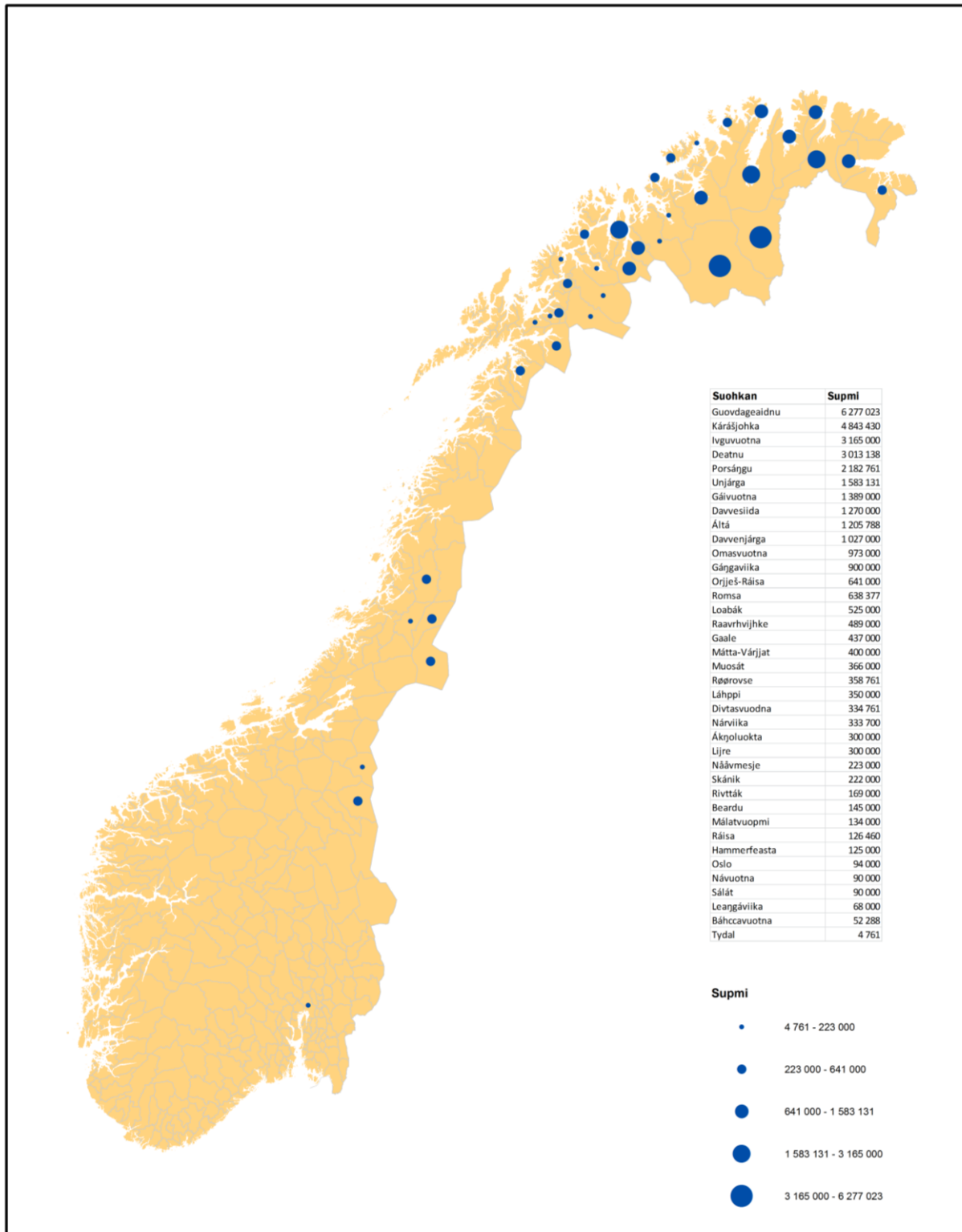
Sámedikki doarjja ealáhusulbmiliidda dievasmahtta eará ruhtadanortnegiid ja sáhtta ruhtadit ja vuoruhit surggiid maid earát eai sáhte.

Govvosis vuolábealde sáhtta oaidnit movt juolluduvvon doarjja ealáhusovddideapmái, lotnolasealáhusaide ja duodješiehtadussii lea juohkásan nissonolbmuid, almmáiolbmuid ja fitnodagaid gaska, ja ollásit ortnegiin.

Kárta vuolábealde čájeha movt juolluduvvon doarjagat 2010:s leat juohkásan ohcanvuđot ortnegiin ealáhusaid siskkobeaide.

Jagi 2010 doarjagat ealáhusáigumušaide

6 Areálat, birasgáhtten ja kultursuodjaleapmi

Sámedikki váldoulbmilin barggus areálaiguin, birasgáhttemiin ja kultursuodjalemiin lea sihkkarastit areálaid ja resurssaid ceavzilis ávkkástallama sámi guovlluin sámi historjja ja sámi árvvuid vuodul. Dáid guovlluid ja resurssaid ávkkástallan galgá leat vuodđuduvvon sámi vuoigatvuodaide. Ceavzilis ja guhkes áiggi perspektiiva galgá deattuhuvvot.

Sámedikki barggu oktavuodas areálaássiiguin lea sáhka das ahte sámi beroštumit galget gozihuvvot dalle go mearrádušat areálageavaheamis dahkkojuvvojit. Sámi kulturmuittut geavahuvvojit sámi leahkima duodašteapmái sámi guovlluin. Sámediggi lea gulaskuddanáshussan kulturmuittobarggus plánaássiin ja stuorát huksenássiin. Dán oktavuodas registrerejuvvojit ollu sámi kulturmuittut.

Areálat

El-rávnnji huksen

- Sámediggi lea 2010:s meannudan 219 ássi main lea leamaš sáhka el-rávnnji ja el-fápmolinjaid huksemis. Ássiit leat leamaš unnit ja stuorát, unnimus lei 22 kV el-fápmolinjá earáhuhttin ja stuorámušaid gaskkas ledje stuorát bieggafápmorustteat.
- Sámediggi lea ráhkadahttan raportta mii buohtastahtá kvantitatiivva vejolašvuoda hukset bieggafámu Finnmárkui ja Rogalándii. Dán raporta konkludere ahte dilit bieggafámu huksemii leat buorit goappašiin fylkkain. Goluid ja gaskkaid geažil lea dattetge bieggafámu fievrrideapmi mealgat buoret Rogalánddas. Raportta vuodul oaivvilda Sámediggi ahte bieggafámu fievrrideapmi Finnmárkkus odne ii leat gánnáhahti.
- Sámediggi lea almmolaš digaštallamis energiijahuksema birra davvin buktán eará kritihkalaš gažaldagaid. Bieggafápmoproševttaid ekonomiiija addá heajos vuodu odđa el-fápmolinjaid ruhtadeapmái. Odđa bieggafámuš mii buvttaduvvo davvin lea hirbmat guhkes gaska márkani. Fertešii logenar miljárdaid ruvnuid ovddas dahkat investeremiid jos odđa neahta davvin máttás galggašii hukset. Paradoksan lea maiddá dat go álgoálbmotguovllut davvin orrot fertemin guoddit stuorámuš nođiid váidudeaddji doaimbajuiin dan oktavuodas go nu gohčoduvvon ruoná energiija huksejuvvo.
- Go guoská el-fámu huksemii de lea Sámediggi 2010:s konsulteren maiddá Oljo- ja energiija-departemeanttain (OED) ja Norgga čázádat- ja energiijadirektoráhtain (NČE) suoidnemánu 1. b. 2005 gonagaslaš resolušuvnna ektui konsultašuvnnaid hárrái stáhta eiseválddiid ja Sámedikki gaskka, ja šiehtadusa Sámedikki ja NČE gaskka, beaiváduvvon 31.3.2009.
- Sámedikkis leat leamaš konsultašuvnna Oljo- ja energiijadepartemeanttain 132 kV-el-fápmolinjá huksemis Vevelstad ja Brønnøy gielddain. Boazodoalloorohat, guovllustivra ja Sámediggi leat dovddahan ahte el-fápmolinjá giddešii johtingeainnu boazodoallolága § 22 mielde. OED konkludere nu ahte johtingeaidnu giddejuvvošii dušše fysihkalaččat. Dát ii soaba Birasgáhttendepartemeantta ja Eanadoallo- ja biebmodepartemeantta árvvoštallamiidda boazodoalu fáddágihppagis ja plánemii plána- ja huksenlága mielde. Justiisadepartemeantta lea árvvoštallan gažaldaga, ja doarju dán oainnu. Sámediggi vuordá dál oktavuoda váldima OED:s viidáset konsultašuvnnaid ektui. Sámedikkis lea leamaš lávga oktavuoha guoskevaš boazodoalloorohagain dán ášsis.
- Bieggafápmohuksema konsešuvdnaohcamiid oktavuodas Fosennjárdgas lea Sámediggi váidán Norgga čázádat- ja energiijadirektoráhta (NČE) konsešuvdnamearrádusa mii guoská Roan bieggafápmorusttegi, Storheia bieggafápmorusttegi ja maiddá plánejuvvon 420 kV el-fápmolinjái

Namsos - Roan - Storheia. Dan vuodul go boazodoalu ealáhusvuodus Fosenis fuotnána. Váiddameannudeapmi konsultašuvnnaiguin ii leat vel álggahuvvon.

- Sámediggi lea álggahan konsultašuvnnaid NČE:in go guoská Statnett consešuvdnaohcamii hukset ođđa 420 kV el-fápmolinjá Báhccavuona ja Hámmárfeastta gaskka. Dát lea bajidan soames prinsihpaláš gažaldaga dáid konsultašuvnnaid čadaheami hárrái, gč. Sámedikki šiehtadusa NČE:in. Jearaldahkan lea ahte makkár dieđut galget biddjojuvvot ovdan ja makkár áiggis. Sámediggi ja NČE leat gulahallamin movt dán geavahas galggašii čovdit.
- Ođđa rusttegiid huksema ja lokaliserema el-fámu buvttadeami várás stivre ollu guoros kapasitehta fievrridannehtas. Dát, ovttas dainna go stáhtas lea geatnegasvuolta meannudit buot áigequovdilis huksenohcamiid, dagaha ahte dán lágan el-fápmobuvttadeami mángga láhkai stivre “Vuosttamuzžan millui prinsihppa”. Dán lágan vuohki boahťá álkidit vuostálaga sávaldagain ahte ollislaččat hálldašit guovlluid. Dát sáhtta rihkkut maiddái álbmotrievttálaš prinsihpa sámi kultuvrra suodjaleamis.
- Sámedikkis lea leamaš čeahkin Jijnevaerie sámečearuin Ruota bealde. Dan oktavuodas go Norgga stáhta áigu Statkraft (Statkraft SCA) ja sin plánaid bokte hukset bieggafápmorusttega Jijnevaerie sámečearu guovddáš boazoguohtonguovlluide. Proševtta namma lea Vindkraft Norrman áigumuššan lea bidjat 417 bieggamillu dálveguohtoneatnamiidda. Jos plánat álggahuvvojit, de mearkkaša dat dan ahte bearašjoavkku olles dálveguohtoneatnamiid ii šat sáhte geavahit ja čearu guokte johtingeainnu giddejuvvojit. Plánaide lea addojuvvon consešuvdna. Sámečearru váiddii consešuvnna ja dasa mieđihuvvui muhtun muddui. Goappašat bealit leat váidán mearrádusa. Sámediggi Norgga bealde lea váldán ovdan dán ášši Olgoriikadepartemeanttain ja áigu čuovvolit dan Statkraft ektui.

Suodjaleapmi

Sámedikki dievasčeahkin meannudii ášši 33/10: Suodjalanproseassat sámi guovlluin 2010:s. Sámediggi oaivvilda ahte dat go sámit ieža galget meroštallat sávaldagaid servodatovddideapmái ja bidjat eavttuid iežaset guovlluid geavaheapmái dávista ON álgoálbmotvuoigatvuodaid julggaštussii ja ILO-konvenšuvdnii nr. 169. Dát guoská maiddái gažaldagaide ahte galget go guovllut suodjaluvvot. Sámi ávkkástallan guovlluin ii leat árbeviroláččat goaridan luondduárvvuid. Ávkkástallan lea dagahan dan ahte guovllut dál adnojuvvojit gáhttenárvosážžan, danne go dat leat luondduvida čábbát ja unnán dahje eai oppanassiige tehnikkalaččat lihkahallojuvvon.

Sámediggi áigu bargat dan ala vai dan movt báikegottiid olbmot leat geavahan iežaset resursaguovlluid galgá sáhttit fievrridit ođđa buolvvaide, ja dat lea sámi álbmoga kultuvrralaš leahkima vuoddu. Dát mearkkaša dan ahte Sámediggi galgá sáhttit searvat mearrádusaide das movt guovllut ja resursat galget hálldašuvvot ja geavahuvvot boahhteáiggis. Dát guoská maiddái guovlluide mat stáhta mielas leat gáhttenárvosáččat. Sámediggi deattuha ahte lea dárbu fievrridit árbeviroláš sámi ávkkástallama viidáseappot vejolaš guovllugáhttema oktavuodas. Eaktuduvvo ahte suodjaleapmi ii hehte sámi meahceávkkestallama ja ahte guovllugáhtten ii váikkut negatiivvaláččat sámi kultuvrii, boazodollui, meahceávkkestallamii, ealáhusbargui ja servodateallimii. Sámediggi háliida dakkár čovdosiid maiguin sihkarastojuvvo maiddái dat ahte kulturvuodot ávkkástallamis lea vejolašvuolta geavahit ođđaáigasaš veahkkeneavvuid.

Ráđdehus lea Birasgáhttenpartemeantta (BD) bušehttaproposišuvnna bokte, Prop.1 S (2009-2010) ovddidan suodjalanguovlluid várás ođđa hálldašanmálle. Ođđa málle siskkilda sihke stuorra suodjalanguovlluid nugo álbmotmehciid ja eanadatsuodjalanguovlluid, suodjalanguovlluid dan oktavuodas go leat oktasaš rájit, ja smávva suodjalanguovlluid hálldašemi. Ođđa hálldašanmálle mearkkaša ahte álbmotmehciid, eará stuorra oktalaš suodjalanguovlluid ja suodjalanguovlluid galgá gielddaid gaskasaš, politihkalaččat čohkkejuvvon álbmotmeahce-/suodjalanguovllu stivra hálldašit. Stivrras galgá leat ovddasteaddji juohke guoskevaš gielddas ja dasa lassin okta guđege guoskevaš fylkkagielddas. Guovlluin gos leat sámi beroštumit galgá maiddái Sámediggi nammadit ovddasteaddji stivrii. 33 álbmotmeahci

gaskkas mat leat mearriduvvon Nannán-Norggas, de leat 19 dain ásahuvvon sámi guvlui. Jagi 2010 áigge leat Sámediggi ja BD soahpan čoahkkádusa 11 álbmotmeahci/suodjalanguovlluid stivrraide sámi guovllus.

Gonagas stáhtarádis mearridii 05.02.2010 Sjunkhatten álbmotmeahcci Norlándda fylkkas maŋŋá go Birasgáhttendepartemeanta ja Sámediggi soabaiga. Sámediggi lea miehtan maiddái meahccesuodjaleapmái luonddureserváhtan guđa unnit guovllus Máttá-Trøndelágas ja Davvi-Trøndelágas mat suodjaluvvojedje 2010:s. Sámedikki ja Birasgáhttendepartemeantta gaskka leat leamaš konsultašuvnnat Rohkunborri álbmotmeahci, Bearddu suohkanis Romssas loahpalaš suodjalanevttohusa birra. Šattai ovttamielalášvuohta dan guovtti báhcán čuoggáin sámi beroštumiid ja rámmaid deattuheami oainnusmahttima birra go guoská Sámedikki ovddastussii álbmotmeahccestivrras. Departemeantta beales leat vel báhcán loahppačilgehusat Dálma sámečearuin. Seamma konsultašuvdnačoahkkimis sohppojuvvui ahte Divttasvuotna-Hellemo guovllu mariidna suodjalanplána álggaheapmi 2010:s sáhtá dieđihuvvot. Dat vuotnaguovlu meannuduvvo bargolávdegottis ovttas eará guovlluiguin oasis 2 mariidnasuodjalus. Lea maiddái ságáskušojuvvon ahte jeagge- ja njuoskaeatnamiid suodjalanplána barggu oktavuodas viidáseappot Finnmárkku fylkkas sáhtá ásahuvvot sierra bargolávdegoddi mii galgá veahkehit fylkkamánni suodjalanplánabarggus.

- Daid suodjalanproseassaid stáhtus mat leat sámi guovlluin:
 - Suodjalanguovlu Goahteluobbalis Guovdageainnu suohkanis: sáddejuvvon Birasgáhttendepartementii, Sámediggi lea vuordimin konsultašuvnnaid
 - Anárjoga álbmotmeahci viiddideapmi Kárášjoga gielddas: sáddejuvvon Birasgáhttendepartementii, Sámediggi lea vuordimin konsultašuvnnaid
 - Návetvuomi ja Njemenjáiku eatnadatsuodjalanguovlu Romssas: ovttamielalášvuohta Birasgáhttendepartemeantta ja Sámedikki gaskka. Mearrádusa dahkan vurdojuvvo ođđajagis 2011
 - Sundsfjordfjellet álbmotmeahcci Nordlánddas: sáddejuvvo Norlándda fylkkamánnis Luondduhálddašan direktoráhtii. Sámediggi lea vuordimin konsultašuvnnaid.
 - Dáapma álbmotmeahcci Fosennjárggas Davvi- ja Máttá-Trøndelágas: bargojoavku mas lea sámi ovddastus lea gieskat ásahuvvon. Sámediggi lea nammadan 4 olbmo 14 lahtu gaskkas.
 - Logeneare mearra- ja vuotnaguovllu Davvi-Norggas maritiibmasuodjalusas: Bargojoavku mas leat ovcci olbmo sámi ovddastusain. Bivdi – mearrasámi bivdo- ja guolástusorganisašuvnnas leat guokte lahtu ja Vuotnabivdiid searvvis okta lahttu.

ILO dieđáhusat ILO konvenšuvnna nr. 169 álgoálbmogiid hárrái iešmearrideaddji riikkain čuovvoleapmái

ILO áššedovdikomitea lea guovvamánus 2010 addán árvvoštallamiid dasa movt Norga čuovvola ILO 169 konvenšuvnna álgoálbmogiid birra iešmearrideaddji stáhtain. Dát árvvoštallamat bidjet deatalaš čanastagaid ja rámmaid Sámi vuoigatvuodálávdegotti čuovvoleapmái. ILO dieđáhusain Norgii bivdojuvvo diehtujuohkin das movt Sámedikki njuolggadusat rievdan meahcceávkástallamis Finnmárkkulága § 4 mielde heivehuvvojit, ja movt sámi vuoigatvuodát ja beroštumit váldojuvvojit vuhtii mearrádušproseassain mat gusket rievdan meahcceávkástallamii. Dasto dovddahuvvo ahte vuoigatvuodaid kártemis ferte bidjat vuodđun 14. ja 8. artihkkaliid, ja ii leat iešalddis čielggas ahte nátionála lálkaaddin ollásit dávista konvenšuvnna artihkkaliidda.

ILO buorrindohkkeha stáhta eiseválddiid ja Sámedikki gaskasaš konsultašuvdnašiehtadusa deatalaš lálkin konsultašuvnnaid sihkkarastimis konvenšuvnna ektui. Dat bivdet eiseválddiid ja Sámedikki árvvoštallat vugiid movt meannudit soahpameahttuvuođa konsultašuvdnašiehtadusa čuovvolemá, erenoamážit čuovvovačča ektui:

- doarvái árra diehtujuohkin ja konsulteren
- galgá leat čielggas goas konsultašuvnnat álget konkluderet
- ahte oainnuid almmolaččat almmuheapmi konsulteremiid oktavuodas sáhtá fuonidit luohttámuša dasa ahte konsultašuvnnat dáhpáhuvvot buriin jáhkuin

ILO deattuha ahte Sámi vuoigatvuodálávdegoddi galgá čuovvoluvvot konsultašuvnnaiguin ja ahte sirdinortnegat vuoigatvuodaid sihkkarastima váras fertejit álggahuvvot vuorddedettiin gárvvistuvvon kártenproseassaid. Go guoská ruvkedoibmii, de oaiivildit čielgasit ahte ovddut das eai leat čadnojuvvon

eanaeaiggátvuhtii. Ortnet ferte heivehuvvot ovttaskas diliide ja áššiide. Ortnega Finnmarkkus man oktavuodas Finnmarkkuopmodahkii addojuvvo aliduvvon vuodđoeaiggátdivat, berrejit ráđđehus ja sámiid ovddasteaddji orgána geahčadit ovttas. ILO bivdá maiddá ráđđehusa eandalii oazžut sadjái ollislaš minerálaš olles árbevirolaš sámi guovllu várás, ja dassážiigo dát lea sajis fertejit sámi vuoigatvuodát sihkkarastojuvvot.

Sámi vuoigatvuodálávdegoddi

Sámediggi lea bargan ráđđehusa ektui vai boadášedje johtui konsultašuvnnaiguin Sámi vuoigatvuodálávdegotti NAČ 2007:13 čuovvemiin. Justiisadepartementii sáddejuvui notáhta dávistettiin juovlamánu 2009 čoahkkima šiehtadussii evttohusain movt struktureret viidáset barggu. Sámediggi lea ollu gerddiid jearralan dieđuid dán birra departemeanttas. Dál lea šiehtaduvvon álggahančoahkkin politihkalaš dásis konsultašuvdnaproseassa birra guovvamánu 2011. Dán čoahkkima fáddán lea dat ahte movt konsultašuvdnaproseassa galgá čadahuvvot. Dát bargu šaddá gáibidit ollu boahhteáiggis.

Dattetge lea sivva muittuhit ahte gažaldat vuoigatvuodaid kártema láhkii čatnamis olggobealde Finnmarkku ja konsultašuvdnajuolggadusat lágaid ja hálddahaslaš doaibmabijuid ektui leat dakkár gažaldagat mat oalle guhkás leat rievttálaččat čielggaduvvon Finnmarkkulága mearrádusa bokte ja konsultašuvdnaproseayraid mearrideami bokte gonagaslaš resolušuvnnas.

Riddoguolástuslávdegoddi

Sámediggi lea 2010:s vuoruhan Riddoguolástuslávdegotti barggu. Guolástus- ja riddoministtar čujuhii ovttá čoahkkimis juovlamánu ahte son dál čuovvili ráđđehusa dási hálddahaslaš konsultašuvnnaid konklusuvnnaid, ja ahte son doaivvui čielggasmahttima ođđajagis. Jáhku mielde čadahuvvojit politihkalaš konsultašuvnna fas jagis 2011.

Finnmarkkuopmodat (FeFo)

Sámedikki, Finnmarkku fylkkagieldda ja Finnmarkkuopmodaga gaska dollojuvvojit fásta oktavuodta-čoahkkimat juohke jahkebealis hálddahas ja politihkalaš dásis. Proseassa Finnmarkkuopmodaga strategalaš plánabargu 2011 rájes lea leamaš ságaškuššamis. Strategalaš plána gulaskuddanevttohus lea maiddá meannuduvvon Sámedikki dievasčoahkkimis. Oktavuoda ja ságaškuššamiid bokte Finnmarkkuopmodaga ođđa strategalaš plána ektui leat oktasaš áddejumit, hástalusain ja vuoruhemiin nannejuvvon. Erenoamážit guoská dát oktavuhtii Sámedikki ja Finnmarkku fylkkagieldda gaska. Dát lea buvttihan stuorát ráfi ja legitimatehta Finnmarkkuopmodaga bargui Finnmarkkulága mielde.

Finnmarkkuopmodagas leat dattetge ain gulahallanhástalusat. Ovddasvástáduš dás dattetge ii gula dušše Finnmarkkuopmodahkii. Sihke dain geat leat ovddidan ja mearridan Finnmarkkulága, ja Sámedikkis ja Finnmarkku fylkkagielddas mat nammadit stivraovddasteddjiid, lea ovddasvástáduš gulahallamis mii dagahivčče dan ahte deatalaš doaimmat mat Finnmarkkuopmodagas leat dohkkehuvvošedje. Sámediggi, Finnmarkku fylkkagielda ja Finnmarkkuopmodat galget ovttas bargat ortnegiid ovddidemiin dan várás movt geavahit vejolaš badjelbáhca Finnmarkkuopmodaga doaimmas servodatávkkálaččat.

Mineráladoaimma

Dan vuodul go Sámediggi ii leat sáhtán miehtat ođđa minerálahkii, mearridii Sámediggi sierra minerálaveahki miessemánu 2010. Minerálaveahkis čilgejuvvo movt Sámediggi almmolaš orgánan rahpasit sáhtta čadahit individuála ja njuolga šiehtadallamiid minerálaservviiguin vejolaš mineráladoaimma birra sámi guovlluin. Vaikko láhka ii gozitze sámiid vuoigatvuodaid álgoálbmogin. Minerálaveahki vuodul addojuvvo vejolašvuodta šiehtadallat šiehtadusa Sámedikki, njuolga guoskevaš sámi beroštumiid ja báikegottiid ja minerálaservviid gaska iskkadanbargguid čađaheamis, áigumuššiehtadusa šiehtadallamis doaibmakonsešuvnna ohcama ektui ja šiehtadallamiid doaimma birra. Eaktuduvvo ahte áššemeannudannjuolggadusat mat čuvvot minerálaš čuovvuvvojit dábálaš vuogi mielde.

Sámediggi lea juohkán dieđuid minerálaveahki birra servviide main lea iskkadanvuoigatvuodta ja rogganriekti Finnmarkkus ja rogganriekti olggobealde Finnmarkku. Seamma guoská Stáhtavuddiide. Sámediggi searvá Finnmarkku minerálaforumii gos minerálaveahki lea dahkkojuvvon dovddusin. Finnmarkku minerálaforuma olis lea sihke dollojuvvon dialogaseminára ja jorbabeavdeságaškuššan mineráladoaimma birra ja movt minerálaveahki geavahit sámi guovlluin.

Sámediggi lea dahkan intensiivnašiehtadusa Nussir ASA:in das ahte doaibmakonsešuvdnaohcan Riehpovuona veaikeruvki ektui Fálesnuori gielddas galgá šiehtadallojuvvot. Dasto lea dahkkojuvvon šiehtadus iskkadanbargguid čađaheamis Biedjovákkis, Guovdageainnu suohkanis Arctic Gold AB:in, ja intensiivnašiehtadus seamma belliiguin das ahte doaibmakonsešuvdnaohcan galgá šiehtadallojuvvot. Boazodoalloorohat 30A Oarjji bealde ja orohat Áborášša leat šiehtadusbealit. Sámediggi lea proseassas Store Norske Gull:in ja orohat 16:in iskkadanbargguid birra Kárášjoga gielddas. Dát šiehtadusat čájehit čielgasit dan ahte Sámedikki minerálaveahkki sihke árvvus adnojuvvu ja čuovvoluvvo servviid bealis mat háliidit álggahit doaimmaid Sámis.

Birasgáhtten

Dálkkádat

Sámediggi lea searvan raportta ráhkadeapmái dálkkádatrievdamiid birra Norgga bealde Árktesis. Čoavddagávdnosat konkluderejit ahte dálkkádatrievdamat váikkuhit sihke ekovuogádagaide ja servodagaide davvin. Raporta mas válddahuvvojit váikkuhusat eallimii davvin, ja lea oassi ”Norwegian Arctic Climate Impact Assessment (NorACIA)” álgagis. Sámediggi lea searvan fáddájovkui dálkkádatrievdamiid heiveheami birra, ja Sámi allaskuvla fas lea bargan fáttáin váikkuhusat álbmogii ja servodahkii.

Sámediggi lea lávga gulahallan Sámi allaskuvlla rektoriin Steinar Pedersenain dálkkádatheivehanlávdegottis. Sámediggi lea doallan sáhkavuoru lávdegotti fágačoahkkimis Kárášjogas dálkkádatheiveheami, sámi kultuvrra ja ealáhusaid birra. ”Tilpassing til eit klima i endring (NOU 2010:10)” (dálkkádatrievdamiid heiveheami birra) lea ovddiduvvon 2010:s. Raporttas daddjojuvvu ahte dálkkádatrievdamat váikkuhit lundui ja servodahkii. Hástalusat leat stuorrát davimus guovlluin danne go doppe lieggana garrasepmosit. Bahkken luonddubirrasii ja servodagaid raššivuohta dálkkádatrievdamiidda dahká dárbašlašžan ahte bargat offensiivvalaččat heiveheamiin.

- Sámediggi searvvai Norgga delegašuvnna mielde alladáseoasi oasálaščoahkkimii ON dálkkádatkonvenšuvnna vuolde, COP 16 Cancumis Mexicos. Dálkkádatčoahkkin lei historjjálaš álgobmotperspektiivva ektui, danne go loahppajulggaštussii bohte mearrádušat ja sihkkarastinmekanismmat álgobmotvuoigatvuođaid, árbedieđuid ja ollesárvosaš álgobmotsearvama ektui. Riikkaidgaskasaš álgobmotorganisašuvnna ja álgobmogat stáhtaid delegašuvnna leat vuogádatlaččat bargan ja leat geahččalan lihkostuvvat oazžut sadjái vuoddu álgobmotperspektiivvi dálkkádatšiehtadallamiin. Cancún-šiehtadus lea deatalaš lávki rivttes guvlui dálkkádatrievdamiid vuostá dáistaleamis ja šiehtadusas deattuhuvvo deatalaš prinsihppa ahte álgobmogat galget searvuhuvvot buot relevánta mearrádusaide boahhteáiggis.

Biologalaš girjái vuodá konvenšuvdna

Sámediggi searvvai Norgga delegašuvnna mielde oasálaščoahkkimii biologalaš girjái vuodá konvenšuvnna ektui Nagoyas Japánas. Stuorámuš lávki njunušoahkkimis lei dat ahte sohppojuvvui riikkaidgaskasaš geatnegahtti protokolla. Dat galgá sihkkarastit dan ahte rievttalaččat juogaduvvojit dat ovdamunit maid luonddu genaresurssaid geavaheapmi buktá. Luonddus ja máhtolašvuodas dan birra leat stuorra árvvut. Oktavuohta genaresurssaid oazžuma ja álgobmogiid árbedieđuid gaska lea guovddáš bealli Nagoya-beavdegirjii mii nanne álgobmogiid vuoigatvuođaid ollu surggiin. Dasto nannejuvvo earret eará dat ahte álgobmogiid sáhtá leat eaiggáduššariekki daid genaresurssaide mat leat sin guovlluin ja ahte earáide ii sáhte addit rievtti árbedieđuide almmá ahte dat álgobmot mas lea dat máhtolašvuodá lea ovdagihit miehtan dasa. Dasto galgá sihkkarastojuvvot oassi dan dietnasis mii bohtá daid gálvvuid vuovdimis mat leat ráhkaduvvon šáttuid dahje eará organismmaid genaávdnasiin dalle go álgobmogiid árbedieđut geavuhuvvojit genaresurssain ávkástallamis

Oasálaščoahkkimis dohkkehuvvo viidáseappot dat lagaš sorjjasvuodá mii lea álgobmogiid ja luonddu gaska. Mearriduvvui ahte galget dollojuvvot fas mánggat bargojoavkočoahkkimat jagi 2020 guvlui arihkala 8 (j) vuolde, mas válddahuvvo dat ahte stáhtain lea geatnegasvuodá suodjalit, bisuhit ja viidáseappot gaskkustit álgobmogiid árbedieđuid. Ođđa bealli dán barggus lea dat ahte suodjalit ja giktalit biologalaš resurssaid boaresvirot geavaheami dávistettiin ceavcinnávccalaš prinsihppii. Vuosttáš čiekŋalis

ságastallama fáddán galgá leat ekovuogádagaid, ekovuogádatbálvalusaid ja guovllu suodjaleami hálddašcapmi. Dahkkojuvvui mearrádus ehtihkalaš njuolggadusaid birra maid vuodul sihkkarastit dan ahte álgoálbmogiid kultuvrralaš ja intellektuealla árbi árvvusadnojuvvo. Mearriduvvui maiddái ođđa strategalaš plána 20 oassemihhtomeriiguin, njeallje strategalaš váldomihttomeari vuolde, maid galgá olahit ovdal jagi 2020. Ulbmilis 18 daddjojuvvo ahte álgoálbmogiid árbedieđuid galgá searvvahit barggus biologalaš girjái vuoda konvenšuvnnain ja ahte álgoálbmogat ollásit ja beaktilit galget beassat searvat buot relevánta mearrádusdáside.

Mohtorjohtalus mehciin

Dán jagi lea Sámediggi searvan prošeaktii man ulbmilin livččii váidudit vahágahtti bievlavuodjima Finnmárkkus. Sámediggi lea leamaš ovddastuvvon prošeavtta stivrenjoavkkus ovtta Luonddu-hálddašandirektoráhtain, Finnmárkku fylkkamanniin ja Finnmárkku fylkkagiieldain. Stivrenjoavku lea ásahan referánsajoavkku mas leat ovddasteaddjit ealáhusaid, astoáiggi, bivdiid, guolástusa, birasberoštumiid, eanaeaggádiid, politiija ja hálddašeddiid beales.

Finnmárkku gielddat leat ávžžuhuvvon buktit geahčastaga gielddalaš bievlavuodjingeavahusa birra. NORUT Alta lea čadahán gažadaniskadeami 1000 finnmárkulačča gaskkas miehtá fylkka das ahte makkár miellaguottut sis leat bievlavuodjimii mohtorfievrruiguin. Muđui leat dollojuvvon čoaikkimat beroštusorganisašuvnnaiguin ságaškuššan dihte raportta birra maid NORUT Alta lea ráhkadan, ja oazžun dihte rávvagiid viidáset bargui. Dat árvalusat/rávvagat mat leat boahtán, ja dat ja prošeavtta mandáhtaválddahuš leat bidjan vuodu Luondduhálddašan direktoráhta raportii. Raporta sáddejuvvui juovlamánus ja lea dál gulaskuddamis.

Kulturmuitosuodjaleapmi

Statistihkka doaimmain

Sámedikki bargu kulturmuittuid suodjalemiin bidjá deatalaš vuodu sámi historjái ja sámiid leahkimii. Sámediggi meannuda areálaáššiid plána- ja huksenlága mielde, ja kulturmuitolága mielde. Sámediggi lea geatnegahttojuvvon go lea hálddašanorgána ollašuttit iskkadangeatnegasvuoda kulturmuitolága mielde. Danne fitná Sámediggi geahčadeamen areálaid maidda plánejuvvo huksejuvvot.

Sámedikki hálddašanváldi sámi kulturmuittuid ektui buktá ollu doaimmaid, maid statistihkka kulturmuitosuodjalandoaimmaid birra jahkái 2010 čájeha: 6030 dokumeantta boahtán sisa, 2826 sáddejuvvon, 169 geahčadeami, 530 ođđa kulturmuittu, ja lassin vel 508 rievdadusa ovttaskas muitui leat registrerejuvvon kulturmuittodiehtovuodus Askeladden.

Areálaáššit ja geahčadeamit

Sámediggi lea 2010:s bargan mánggáin stuorát areálaáššiin. Stuorámuš lea plánejuvvon ođđa 420kV-el-fápmolinjá oktavuodas Báhcavuonas – Hámmárfestii. Registrerenbargu lea organiserejuvvon sierra prošeaktan mii galgá bistit guokte jagi. Dan oktavuodas dahkkojuvvojit fealtaregistreremat ja jearahallamat. Earret eará dahkkojuvvojedje geahčadeamit duottarváriin mat ovdal eai leat iskkaduvvon. Dán jagi gávdnojedje mángga čuođi kulturmuittu/lokalitehta, earret eará árran, goahtesajit ja bivdorusttegat.

Finnmárkkus leat 2010:s čadahuvvon vel guokte stuorra kulturmuittoregistrerema. Dat leat dahkkojuvvon plánejuvvon ruvkeguovllus Nussiris Fálesnuoris ja regulerenbarggu oktavuodas Svartnes-Bussesundet guovllus Várggáin. Kulturmuittuid registrerema oktavuodas leat gávdnon ollu dán rádjai dovdameahhtun sámi kulturmuittut, earret eará goahtesajit, lávvosajit, eamihávddit ja sierralágan vurkkodanbáikkit ja geađgeráhkkanusat. Dáid kulturmuittuid sáhtá čatnat sihke mearrasámi ja boazosámi ássamii, ja árbevirolaš sámi oskku čađaheapmái.

Málatvuomi ja Báhcavuona gielddastivra mearridii 2009:s Meavkki ja Vilgesvári báhčin- ja hárbhallanguovllu ovttahttima regulerenplána. Riikaantikvára dohkkehii dien oktavuodas dispensašuvnna oktiibuot 14 automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi kulturmuittui. Romssa musea lea čadahán daid arkeologalaš roggamiid 2010:s.

Sámediggi lea jagi 2007 rájes dahkan geahčademiid Setermoen báhčinguovllu regulerenplána oktavuodas. 2010:s leat ovttasráđiid Romssa museain geahččalan dihte goivon lávvosajiid maid báhčin- ja hárhjhallandoaibma áitá. Ášši galgá meannuduvvot dainna áigumušain ahte goaivut boahhtevaš jagiid.

Sámediggi lea ovttas Saemien Sijtein, prošeavttain Saemieh Saepmesne, Raavrhvijnke giieldain, Davvi-Trøndelága fylkkagiieldain ja Luvlie Näämesjen Dajvein, čađahan registreremiid Raavrhvijnke giieldas. Deataleamos mii gávdnu lei meavrresgári rámma (gievrie). Sámediggi lea bargan lávga ovttas Østre Namdal sámeserviin ja Saemien Sijtein sihkkarastin dihte dán hui erenoamáš gávdnosa. Dán jagáš registreremat čájehit ahte lea stuorra vejolašvuohta gávdat sámi kulturmuittuid máttasámi guovllus.

Ovttasbargoprošeavtta ruhtadeapmi Sámedikki ja Finnmárkku fylkkagiielda gaska regionála kulturbiras- ja kulturmuittoplána hárrái Finnmárkkus lea čilgejuvvon jahkái ovddos guvlui. Bargu álggahuvvo dallánaga go prošeaktajođiheaddji lea virgáduvvon.

Sámediggi lea 2010:s dahkan mánga arkeologalaš gávdnosa unnit huksemiid oktavuodas. Siellatgieldda suohkanis leat registrerejuvvon hui mánga boazosámi lávvosaji hui dološáiggis. Ivvárstáđiid suohkanis lea álggahuvvon ollu márkasámi ássansajiid registreren.

Sámediggi lea ovttas Várdobáikkiin ja Harstad og Omegn sámeserviin doallan guovttebeaivásaš kurssa kulturmuittuid registreremis.

Álbmotmeahcit ja suodjalanguovllut

Sámediggi lea searvan Ráisavuona álbmotmeahci ja Ráisduottarháldi eatnadatsuodjalanguovllu Nordreisa suohkanis, ja Ånderdalen álbmotmeahcci Sáččas hálddašanplánaid ráhkadeapmái. Ráisavuona ektui lea dán jagi buktojuvvon registrerenprošeavtta loahpparaporta. Sámediggi lea registreren badjel 200 sámi kulturmuittu, main eatnašiin lea oktavuoha goddebivdui ja boazodollui. Ånderdalenis lea Sámediggi registreren hui unnán sámi kulturmuittuid.

Kvikne álbmotmeahceguovddáš lea joatkán barggu sámi kulturmuittuid registreremiin Forollhogna álbmotmeahcis, mii lea Hedmárkku ja Máttá-Trøndelága gaska. Ollu ođđa kulturmuittut leat registrerejuvvon ja máhtolašvuohta guovllu dološáiggi birra ja álbmotmeahci birrasis buorrána dađistaga.

Seailluheapmi ja huksensuodjalus

Sámediggi lea 2010:s čađahan kulturmuittuid seailluhanbarggu mángga guovllus. Nuortasámi gilis Njávdamis Máttá-Várjjaga giieldas lea čađahuvvon ruoná areálaid seailluhanbargu. Lea maiddái ođastuvvon ássarviessu olggobealde, mii lea dan eatnama alde maid Sámediggi eaiggáda. Kulturbiras hávdesajiin Nuortalaš gilis lea gieskat sihkkarastojuvvon. Dan plánejuvvon sámi dákterigeávdnasiid ođđasis hávdádeami oktavuodas lea álggahuvvon bargu guovllu regulerenplánain. Dát lea maiddái ráfáidahttojuvvon kulturbirasoasi viidáseappot ovddideapmi.

Halonen-viesu ođasteapmi lea bures bohtán johtui. Nuortalaš gili regulerenplánain bargojuvvo. Šiehtadus válljejuvvon plánenfitnodagain lea dahkkojuvvon fáladatvuoru maŋŋá. Proseassas lea dollojuvvon rabas álggahančoahkkinn Njávdamis. Bargujoavku mii pláne ođđasis hávdádeami lea doallan rabas čoahkkima Njávdamis gos NIKU čálmustii georadariskadeami bohtosiid maid Sámediggi ruhtadii.

Sirpmás Deanu gielddas lea visttiid ođastemiiguin jotkojuvvon ja dat bistet ain muhtun áiggi.

Romssas lea Sámediggi joatkán guvttiin seailluhanprošeavttain. Okta guoská guovžabieju ja olbmuid hávdidiid billašuvvamii Návuoana suohkanis. Nubbi lea muorruaruossa ođasteapmi Sandengen girkogárddis Gáivuona suohkanis. Prošeavttaid lea ruhtadan Riikaantikvára. Sámediggi lea doallan álbmotčoahkkimiid sihke Máttá-Várjjagis ja Návuoanas seailluhanprošeavttaid oktavuodas.

Árran Julevsáme guovdásj, Museum Nord, Várdobáiki ja Bådåddjo suohkan leat ožžon doarjaga sámi visttiid registreremi ja ođasteapmái. Dát barggut nannejit dáid áshusaid fágagelbbolašvuođa. Davvisámi guovllus leat mánga ovttaskas olbmo ja áshusa vuolggahan visttiid ođastanprošeavttaid.

Riikarevišuvnna raportta oktavuodas huksensuodjaleamis leat dollojuvvon guokte čoahkkima. Riikaantikvára Jørn Holme galledii Sámedikki Kárásjogas. Ášši čuovvoluvvo prošeaktadoarjaohcamiin Riikaantikvárii. Signálat doaisttázii čájehit ahte prošeakta ruhtaduvvo.

Gávdnojit ollu kulturmuittut mat leat billašuvvamin ja danne lea dárbu oažžut eanet ruđaid seailluhanbargui go maid Riikaantikvára lea juolludan. Ovdamearkka dihte 2010:s ii addán riikaantikvára seailluhanruđaid Norlánda fylki.

Vuosteákkat ja kulturmuittolága rihkkumat

Sámi guovlluin 2010:s leat billašuvvan ollu sámi kulturmuittut. Dat lea dáhpáhuvvan dan geažil go áššit eai leat sáddejuvvon doaibmabidjooamasteaddji beales ja kulturmuittoláhka lea rihkkojuvvon. Gáivuona suohkanis Romssas leat kulturmuittut biliduvvon. Dát guoská ovttas goahtesadjái Skardalenis ja cuvccasbáiki Skipet. Dát lea várrebákti E6 guoras Ivguvuonbađas Nordnesis. Dát cuvccasbáiki lea mángii namuhuvvon Just Qvigstads ”Eventyr og sagn”-girjii. Gáivuona suohkan ja Troms Kraft leat lobi haga ceggen mánga installašuvnna geađgeierdui.

Dasto lea Sámediggi viidáset cealkán ahte Per Larsavika/Klubbvik ohcan guollebiebmanrusttega hárrái Unjárggas gielddas ii galgga juolluduvvot. Sámediggi lea cealkámušas čujuhan ahte ohcamiin guollebiebmanrusttega hárrái berre vuordit dassáziigo ođđa riddoavádatplána Unjárgga gieldda várás lea ráhkaduvvon. Doaibmabidju dego rihkku sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasa main lea stuorra árva. Danne sáhttet dás šaddat negatiivvalaš váikkuhusat ohcamii oažžut Ceavccageađgi/Mortensnes UNESCO máilbmeárbelistui. Dán vuodul ovddidii ge Sámediggi vuosteákkaid areálageavaheami osiide mat leat Unjárgga gieldda gielddaplána areáloasis.

Ovttasbargu Riikaantikvárain

Sámediggi ja Riikaantikvára gulahallet jeavddalaččat áigeovvildis áššiid birra. Sámediggi bargá ovttas Riikaantikvárain oččodan dihte sámegeilat veršuvnna kulturmuittodiehtovuđđui Askeladden. Riikaantikvárain leat leamaš maiddái čoahkkimat go guoská eará boahtteáiggi dárbbuide ja Askeladden diehtovuđu kvalitehta dáfus sihkarastimii.

Sámediggi lea 2010:s addán gulaskuddancealkámuša Riikaantikvára arkeologalaš kulturmuittuid hálddašeami strategalaš pláni. Doaibmabijut maid oktavuodas sáhtta leat áigeovvildil čadahit konsultašuvnnaid leat:

- Nátionála prošeavtta ásaheapmi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid registrerema várás
- Ovddasvástádusláhkaásahusa mudden dainna lágiin ahte livččii vejolašvuoda čadahit earkilastojuvvon áššemeannudeami unnit áššiin, ja dán dárbbu olis oažžut sadjai sámi kulturmuittuid bissovaš hálddašanortnega
- Sámi kulturmuittuid čuohtejagiráji árvoštallan ja stuorat dutkan- ja hálddašanprográmmaid ásaheapmi

Dasto leat addán rávvagiid Riikaantikvára 2011 vuordámušreivi. Áššit mat ledje mielde leat earret eará Ceavccageađgi/Mortensnes tentatiivvalaš máilbmeárbelistui, kulturmuittuid ja kulturbirrasa regionála plána Finnmárkku várás ja dasto bealit mat gusket Nuortalaš gili kulturbirrasii, mas mielde sihke guovllu regulerenplána ja dakteriggeávdnasiid plánejuvvon hávdádeapmi.

Ovttasbargu eará instánsaiguin

Sámediggi gulahallá jeavddalaččat fylkkagielddaguin. Sámediggi láve searvat fylkkagielddaid areálaplánaforumii ja ovttasbargui beaivvalaš áššemeannudeami ektui.

Oktasaš geahčadeamit leat čadahuvvon Máttá-Trøndelága fylkkagielddain Elgsjøen el-fápmorusttega oktavuodas Einunndalenis Oppdal gielddas, rájis mii lea gaskal Máttá-Trøndelága ja Hedmárkku. Eará buori ovttasbarggu maid sáhttit namuhit lea ahte arkeologat Máttá-Trøndelága, Hedmárkku ja Opplánda fylkkagielddain leat searvat kursii máttasámi kulturmuittuid registrerema birra.

Eará geográfalaš guovlluin lea vejolašvuohta bargat lávgadet ovttas fylkkagiieldaiguin. Erenoamážit Norlándda fylkkasuohkaniin.

Sámedikkis leat jahkásaččat čoahkkimat kulturमितofoanddain. Dán jagáš čoahkkin dollojuvvui Várjjagis. Sámedikkis lea maiddái jeavddalaš oktavuoha ja gulahallan gielddaiguin ja doaibmabidjooamasteddjiguin, ovdamearkka dihte earkil olbmuiguin, priváhta ja almmolaš fitnodagaiguin ja ášahusaiguin. Dát oktavuoha lea dávjjimusat geahčadanáigodagas.

Váikkuhangaskaoamit – sámi kulturमितosuodjaleapmi

Sámedikki jagi 2010 bušeahtas lei várrejuvvon 2 000 000 ru birrasii ja kultursuodjaleapmái. 44 ohcama meannuduvvojede ortnegis ja 33 ohcama ožžo doarjaga. Dán jagi proševttain 23 prošektii lea máksojuvvon vuosttaš oassi doarjagis ja leat dainna álggahan barggaid. Dán jagi leat 10 ovddit jagiid proševttain gárvvistuvvon. Oktiibuot juolluduvvui 2 415 000 ru. Daid gaskkas leat 223 000 ru ovddas gessojuvvon ruovttoluotta ja 821 000 ru ovddas lea mávssekeahhtá.

Doarjjaohcamiid juohkáseapmi guovlluid gaskka ja vuoruheamit 2010:s

Guovlu	Registreren	Sihkkarastin	Ođasteapmi	Oktiibuot	
Davvisámi guovlu		3	0	10	13
Julevsámi guovlu		8	1	3	12
Máttasámi guovlu		4	0	0	4
Gessojuvvon		0	1	3	4
Oktiibuot		15	2	16	33

Sáhttit oaidnit ahte ortnega siskkoalbe eanemusat ođastanproševttat leat leamaš davvisámi guovlluin, muhto doppe eai lean nu galle registrerenproševtta. Julevsámi guovlluin leat eanemusat registrerenproševttat ja ođastanproševttat ášahusaid oktavuodas. Máttasámi guovlluin leat dušše registrerenproševttat ožžon doarjaga, buot dát ášahusaid oktavuodas.

Sámediggi lea 2010:s ožžon muhtun ohcamiid mat gusket guovlluide mat leat olggobealde dálá hálddašanguovllu.

7 Dearvvašvuohta, sosiála ja fuolahus

Sámedikki váldomihttomearrin lea sihkkarastit dearvvašvuođa-, sosiála- ja fuolahusfálaldaga sámi álbmoga várás. Dát fálaldat galgá lea ovttašsásaš fálaldagain mii muđui lea álbmogis. Dearvvašvuođa-, sosiála- ja fuolahusfálaldaga ferte heivehit sámi álbmoga dárbbuide. Dasto fertejit dearvvašvuođa-, sosiála- ja fuolahusbargiide miehtá riikka fállujuvot oahpahus sámi gielas ja kultuvrras. Maiddái dievasmahtti ja árbevirolaš dikšunvuogit leat dohkálaččat.

Sámediggi bargá sierra vugiiguin olahan dihte dáid mihttomeriid. Gulahallama ja ovttasbarggu bokte guovddáš eiseválddiiguin ja eará relevánta aktevrraiguin, geahččalit mii sihkkarastit Sámedikki váikkuhanfámu dearvvašvuođa- ja sosiálfálaldagaid hábmemii sámi álbmoga várás. Mii bargat earret eará sámi mánáid vuoigatvuođaid gozihemiin mánáidsuodjalusa ektui, váikkuhit rihkusfuolahusa heiveheami sámi fárggaid dárbbuide ja sámi boarrásiid- ja fuolahusfálaldaga ovddideami. Dasa lassin addit mii doarjaga sierralágan dearvvašvuođa- ja sosiálaproševttaide.

Ovttasbargu sierra aktevrraiguin

Sámediggi gulahallá guovddáš eiseválddiiguin, gielddaiguin, fylkkagiieldaiguin ja eará aktevrraiguin barggus buoret dearvvašvuođa-, sosiála- ja fuolahusfálaldagaid sihkkarastima oktavuodas sámi álbmoga várás. Hástalusaid gaskkas leat earret eará regionála ráđdeaddinbálvalusa sihkkarastin máttasámi álbmoga várás maid Snoasa suohkan lea álggahan ja dearvvašvuođa ángiruššamiiguin joatkin Várdobáikki sámi guovddášis. Deatalaš lea maiddái lávgadet ovttasbargu fágaásahusaiguin ja earáiguin gelbbolašvuođahuksema ektui ja dasto dárbbu ja bálvalusaid ovddideami oainnusmahttima ektui. Dál leat geahččaleamen ášahit oktavuoda Sámedikkiin Ruota bealde erenoamážit psykalaš dearvvašvuođa ektui boazodolliid gaskkas. Davvirikkaid dearvvašvuođadirektevrrat leat galledan Sámedikki, ja mii muitaleimmet sidjiide makkár hástalusat leat go galgá sihkkarastit dásseárvosaš dearvvašvuođa - ja sosiálabálvalusa sámi álbmoga várás Norgga bealde Sámis.

Sámediggi lea álggahan konsultašuvnnaid dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanttain Kárášjoga oahpahusbuohcciruovttu nuppástuhttimis nationála oahpahusbuohcciruoktu sámi álbmoga várás. Sámedikki mihttomearrin lea ahte nationála oahpahusbuohcciruoktu galgá jođihit ja váikkuhit máhtolašvuoda ovddideami ja kvalitehta bajideami dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusas sámi pasieanttaid, geavaheddiid ja sin oapmahaččaid várás. Sámediggi lea maiddá álggahan konsultašuvnnaid 3-jagáš demansaplána ektui sámiid várás geat leat muittohuvvan. Prošeakta lea álggahuvvon ráđđehusa demansaplána 2015 vuodul.

Sámi ovddastus dearvvašvuodadoaimmahagaid stivrrain

Sámediggi lea evttohan olbmuid stivralahttun njeallje regionála dearvvašvuodadoaimmahahkii ja muhtun daid vuollásaš doaimmahagaide Dearvvaštuohhta Davvin RHF, Dearvvašvuohhta Gaska-Norga RHF ja Dearvvašvuohhta Máttá-Nuorta RHF oktavuodas. Sámi ovddastus lea čuovvovaš stivrrain:

- Dearvvašvuohhta Davvin RHF
- Dearvvašvuohhta Finnmárku
- Davvi-Norgga universitehtabuohcciviessu (UNN)
- Nordlánda buohcciviessu
- Helgelánda buohcciviessu
- Dearvvašvuohhta Davvi-Trøndeláha RHF
- Oslo Universitehtabuohcciviessu, Dearvvašvuohhta Máttá-Nuorta vuollásaš

Sámi mánáid vuoigatvuodát mánáidsuodjalusa bálvalusain

Sámi mánát galget beassat deaivvadit mánáidsuodjalusbálvalusain mas lea sámi giella- ja kultur-gelbbolašvuohhta. Dát vuoigatvuodát leat sámi mánáid várás Mánáidkonvenšuvnna ja mánáidsuodjaluslága mielde. Dasa lassin gusket sámi mánáide geat ásset sáme giella hálddašanguovllu siskkobealde sámelága mearrádušat. Dát mearkaša dan ahte sámi mánáin dán gielddain lea vuoigatvuohhta oažžut bálvalusa sáme giellii mánáidsuodjalanbálvalusas, maiddá dalle go biddjojuvvojit áhahussii ja biebmoruktui olggobealde ruovttu gieldda. Sámediggái lea deatalaš oainnusmahttit mánáid vuoigatvuodaid ja vai dát vuoigatvuodát gozihuvvojit mánáidsuodjalanbálvalusas.

Sámediggi lea čadahan konsultašuvnnaid Mánáid-, dásseárvo- ja searvadahttindepartemeanttain evttohusa ektui ahte rievdadit láhkaásahusa bearráigeahču hárrái biebmoruovttus ja mánáidsuodjalanásahusain. Sámedikki ulbmil konsultašuvnnaiguin lea ahte sámi mánáid vuoigatvuodát giella ja kultuvrra goziheami ektui jerrojuvvojit árjjalaččat dalle go máná biddjojuvvo áhahussii ja biebmoruktui. Dát ferte čielgasit boahtit ovdan láhkaásahusas mánáid bearráigeahču ektui biebmoruovttuin ja áhahusain. Dáid láhkaásahusaid rievdadusevttohusat leat dál sáddejuvvon gulaskuddamii. Sámediggi lea gearggus joatkin konsultašuvnnaiguin maŋŋá gulaskuddanáigemeari.

Sámediggi lea álggahan konsultašuvnnaid Justiisa- ja politiijadepartemeanttain sámi mánáid vuoigatvuodaid goziheamis Mánáidviesus. Mánáidviesus lea fállaldat mánáide geat deaivvadit riektedoaimmahagain maŋŋá go leat gártan gillát veahkaválldi dahje seksuála vearddaguid ja sin oapmahaččaide. Sámi mánáid vuoigatvuodaid vuodul ferte Mánáidviesus leat gelbbolašvuohhta sámi gielas ja kultuvrras dutkkadettiin sámi mánáid. Sámediggi áigu joatkit konsultašuvnnaiguin 2011:s.

Sámediggi lea álggahan konsultašuvnnaid Bearaš- ja dásseárvodepartemeanttain NÁČ 2009:8 - Kompetanseutvikling i barnevernet, gelbbolašvuoda ovddideami birra mánáidsuodjalusas. Sámedikki mihttomearri konsultašuvnnaiguin lea sihkkarastit gelbbolašvuoda sámi gielas ja kultuvrra mánáid-suodjalusa oahppofálaldagain. Sámediggi searvá maiddá stuorradiggediedáhusa referánsajovkui čálgobálvalusaid oahpu birra. Dearvvašvuoda- ja sosiáloahppu ja dutkan galget leat guovddázis diedáhusas, ja plána mielde galgá diedáhus ovddiduvvot čakčat 2011.

Ovttasdoaimmanodastus

Sámi bálvalusdárbašeddiin lea vuoigatvuohhta oažžut dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid seamma dásis go álbmot muđui oažžu. Dán vuodul lea Sámediggi álggahan konsultašuvnnaid Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanttain sámi pasieanttaid goziheamis Ovttasdoaimmanodastusas. Guovddáš

dearvvašvuodaieiseválddit leat addán muhtun signálaid nugo eanet ovddasvástádusa birra gielddaide ja eanet ollislaš pasieantadikšuma birra. Sámediggái lea deatlaš sihkkarastit ahte ovttasdoaimman doaimbajuid vuoruhemiin ja rámmain mat biddjojuvvojit galgá leat buorre beaktu maiddá sámi álbmogii. Dasto ferte sámi pasieanttaid vuoigatvuodaid giellahálddašanguovllu gielddain maiddá gozihit odđa odastusas. Guovddáš eiseválddiin lea bajimuš ovddasvástádus ja danne fertejit fuolahit dan ahte sámi perspektiiva gozihuvvo ja jerrojuvvo buot proseassain, ja vai dat gozihuvvo guovddáš dearvvašvuoda- ja sosiálapolitihkalaš áŋgiruššamiin.

Regionála dearvvašvuodadoaimmahagaid barggahandokumeanttat

Sámediggi lea konsulteren Dearvvašvuoda- ja sosiáladepartemeanttain sámi pasieanttaid dárbbu ja vuoigatvuodaid goziheami birra regionála dearvvašvuodadoaimmahagaid barggahandokumeanttain jahkái 2011. Cealkka ”Samiske pasienters rett og behov for tilrettelagte tjenester må etterspørres og synliggjøres fra planleggingsfasen, gjennom utredningsfasen, og når beslutninger tas”, lea vuodđun daid rávvagiidda maid Sámediggi addá barggahandokumeanttaide.

Sámediggi lea duhtavaš gárrendikšunsuorggi sierra áŋgiruššamiid ektui ja ahte doaimbajut sámi pasieanttaid várás fertejit váldit vuolggasaji sámi pasieanttaid vuoigatvuodain oazžut láhččojuvvon bálvalusaid sámi giela ja kultuvrra vuodul. Sámediggi lea maiddá váillahan stuorát fokusa gillii ja gulahallamii sihke kvalitehtaperspektiivvas ja sihkarvuodaperspektiivvas. Jagi 2011 barggahandokumeanttain lea danne čujuhuvvon kvalitehta ja pasieantasihkarvuoda dáfus ahte váilevaš gulahallan lea riskafaktora ja deatlaš gáldu boasttu dikšumii. Sámedikki álgaga mielde lea barggahandokumeanttaide maiddá váldojuvvon mielde dat ahte dearvvašvuodabargiid oahpus galget dearvvašvuodadoaimmahagat sihkkarastit gelbbolašvuoda sámi gielas ja kultuvrras.

Sámedikkis lea leamaš čoaħkkin Dearvvašvuoha Davvin jagi 2010 bargguid bohtosiid birra. Earret eará lea Dearvvašvuoha Davvin ožžon bargun álggahit dulkaproševtta buoridan dihte dulkabálvalusa sámi álbmoga várás. Sámediggi galgá searvat proševtta mandáhta hábmemii. Prošeakta lea maŋŋonan ja bargu geardduhuvvo jagi 2011 barggahandokumeanttain.

Sámediggái lea deatlaš ahte maiddá nationála gearggusvuoha váldá vuhtii sámi dárbbuid ja vuoigatvuodaid. Heahtedieđiheapmi sámi geavaheddjiid ektui ii doaimma dál dohkálaččat. Dán hástalus lea Sámediggi ovddidan guovddáš eiseválddiide. Sámediggi lea álggahan konsultašuvnnaid Justiisa- ja politiijadepartemeanttain sámi geavaheddjiid goziheami ektui odđa digitála heahteneahtha ásaheami oktavuodas. Sámediggái lea deatlaš ahte gielalaš ja kultuvrralaš fálaldat heahtebálvalusas addojuvvo sámi geavaheddjiide miehtá riikka. Sámediggi joatká konsultašuvnnaiguin 2011:s. Danne lea Sámediggi duhtavaš go barggahandokumeanttain čujuhuvvo ahte galgá leat dásseárvosaš heahtedieđihanbálvalus minoritehta gielat olbmuide ja sámi álbmogii, ja ahte doaimmahagat galget álggahit doaimbajuid sihkkarastin dihte dárbbalaš giella- ja kulturgelbbolašvuoda heahtedieđihanguovddážiin.

Psykalaš dearvvašvuoha

Árbevirolaš sámi ealáhusat leat garra deattu vuolde olggobeale servodaga beales. Areáladuohtadeamit ja boraspirevahágit leat dušše oassi hástalusain maid ovddabealde doallit leat. Dákkár dilis lea deatlaš fuomášit makkár olmmošlaš váikkuhusat das leat. Go oppa áiggi galgá eallit huššadilis de dat váikkuha olbmuid fysálaš ja psykalaš dearvvašvuhtii. Maŋimuš áiggi lea Sámediggi ožžon dieđuid dan birra ahte árbevirolaš sámi ealáhusaid doallit gillájit eanet psykalaččat.

Sámediggi lea álggahan ovttasbarggu Sámi našuvnnaš gealboguovddážiin – psykalaš dearvvašvuoda suodjaleapmi (SANAG) geahčadan dihte maid politihkkarat sáhtášedje bargat dán oktavuodas. Jáhkku boahhteáigái ja optimismisa ferte leat árbevirolaš sámi ealáhusaid doliin, jos ealáhus galggaš rekrutteret odđa doliid. Sámi mánát ožžot maiddá mielde dan negatiivvaš beaggima medias ja gillájit dan geažil go ealáhus lea fuones čuovggas. Mánát oidnet ahte dát váikkuha ollesolbmuide, ja dat sáhtá buktit fuola. Sámediggi lea ovddidan dán dili guovddáš eiseválddiide ja áigu ain bidjat eanet fokusa dán dohkketmeahttun dili. Sámedikki presideanta lea doallan sáhkavuoru SANAG konferánsas boazodoalu psykalaš dearvvašvuoda ja iešorbmemiid birra.

Sámedikkis lei sáhkavuorru Landsforeningen for etterlatte ved selvmord (LEVE) nammasaš searvvi semináras Deanus čakčamánu. Seminára fáddán lei iešsorbmenestadeapmi Sámis. Seminárain čalmustuvvui iešsorbmenestademiid máilmmibeaivi. Sámediggi muitalii movt Sámediggi bargá oktavuoda bokte Norgga eiseválddiiguin, fágaolbmuiguin, oahppoásahusaiguin, organisašuvnnaiguin ja Sámedikkiin Ruota bealde. Sámediggi deattuhii man deatalaš giella- ja kulturáddejupmi lea go galgá deaivvadit maŋisbohttiiguin, ja eastadanbarggus.

Rihkusfuolahus heivehuvvon sámi fánngaid dárbbuide

Sámediggi lea addán doarjaga prošehtii man bokte galgá kártejuvvot makkár dearvvašvuoda- ja sosiálfálaldat fánngain leat giddagasas. Mihtomearrin lea oázžut buoret máhtolašvuoda buoridan dihte sámi fánngaid dearvvašvuodabálvalusfálaldaga. Sámediggi jáhká ahte prošeakta buorida máhtolašvuoda sámi fánngaid vuoigatvuođain, ja maiddái addá buoret áddejumi sámi fánngaid dárbbuin ja vuoigatvuođain oázžut buorebut láchčojuvvon dearvvašvuodabálvalusa.

Doarjja dearvvašvuoda- ja sosiálaprošeavttaide

Doarjjaortnega mihtomearri:

- Buorebut láchčojuvvon dearvvašvuoda, sosiála ja fuolahusbálvalus sámi geavaheddjiid várás

Jagi 2010 bušehtas lei várrejuvvon 3 350 000 ru dearvvašvuoda- ja sosiálaprošeavttaide. Oktiibuot juolluduvvui 3 209 000 ru 18 prošehtii.

Eanaš prošeavttat mat leat ožžon doarjaga gullet čuovvovaš vuoruhemiide Sámedikki bušehtas: prošeavttat mat ovddidit sámi giella- ja kulturamáhtolašvuoda dálá dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusain, prošeavttat main leat konkrehta doaibmabijut bastevaš láchčima várás, metodaovddidanprošeavttat ja prošeavttat maid ulbmilin lea láchit fuolahusa sámi boarrásiidda sámi giela ja kultuvrra vuodul.

8 Regionálaovddideapmi

Ovttasbargošiehtadusat

Sámediggi lea dahkan ovttasbargošiehtadusaid Finnmárkku, Romssa, Norlánda, Davvi-Trøndelága, Lulli-Trøndelága, Hedmárkku ja Opplánda fylkkagielddaiguin. Šiehtadusaid ulbmilin lea nannet ja oainnusmahttit sámi giela, kultuvrra ja servodateallima ovttasráđiid fylkkagielddaiguin. Ovttasbargošiehtadusain leat oktasaš doaibmabijut ollu servodatsurggiin. Sámediggi áigu oččodit ovttasbargošiehtadusaid Oslo, Troanddima ja Romssa gielddaiguin.

Ovttasbargošiehtadus fylkkagieldda ja Sámedikki gaska čuovvuvuo guktii jagis politihkalaš ja hálddahuslaš čoahkkima bokte. Guovddáži čuovvulanbarggus fylkkagieldda ja Sámedikki gaska lea dat ahte ovttas ráhkaduvvo raporta mas boahťa ovdan makkár doaibmabijut galget vuoruhuvvot ovttasbarggus jahkásaččat. Dát raporta dohkkehuvvo politihkalaš dásis sihke Sámedikki ja Fylkkadikki beales. Maŋŋá jagis geahčadit bealit raporta stáhtusa árvoštallan dihte čađahuvvojit go dat jahkásaš doaibmabijut ja movt dat dahkkojuvvo. Stáhtus geahčaduvvo hálddahusa dásis.

Dát bargometoda lea čađahuvvon jagis 2010 Sámedikki ja Finnmárkku fylkkagieldda dáfus. Bealit leat soahpan ahte ovttasbargu doaibmá bures go geahččá resurssaid ektui. Ovttasbargošiehtadus váikkuha sámi giela, kultuvrra ja servodateallima oainnusmahttima. Fylkkagildii lea dieđihuvvon ahte Sámediggi áigu geahčadit iežas regionálapolitihka ja soitet boahťit rievdadusat dasa ja ovdáneapmi.

Ovttasbargošiehtadus Norlánda fylkkagielddain dahkkojuvvui 2006:s. Šiehtadus lea dál rievdaduvvomin. Sámediggi ja fylkkagielddat máttasámi guovllus leat odasmahttimin dáláš ovttasbargošiehtadusa mii dahkkojuvvui 2005:s. Ovttasbargobealit leat Sámediggi Norgga bealde, Norlánda fylkkasuohkan, Davvi-Trøndelága fylkkasuohkan, Máttá-Trøndelága fylkkasuohkan ja Hedmárkku fylkkasuohkan. Šiehtadusa ulbmilin lea nannet ja oainnusmahttit sámi kultuvrra, giela ja servodateallima. Ovttasbargošiehtadus ii hehte eará ovttasbarggu mii ii leat namuhuvvon dán šiehtadusas. Oasis šiehtadusa fáttáin sáhtá leat sierralágan mearkašupmi ja vuoruheamit sierra beliid beales. Šiehtadus galgá čuovvuvuo jahkásaš

čoahkkimiid bokte hálldahusa ja politihkalaš dásis. Čoahkkimiid ulbmilin lea raporteren, ovttasbargu ja ovttasdoaimban.

Sámedikkis lea leamaš oktavuoha Oslo gildii 2008:s árvoštallan dihte vejolašvuodaid ásaht ovttasbargošiehtadusa Oslo gielddain. Áigodagas 2008 ja 2010 lea Sámediggi čálalaččat geahččalan oažžut viidáset gulahallama gielddain. Dát oktavuoha Oslo gielddain ásahtuvui čakčat 2010. Bealit leat doaisttáži soahpan bargovuogi fáldagaid geavaheami ja dárbbuid kártemis Oslo gielddas. Árrat jagi 2011 dollojuvvojit ođđa čoahkkimat gulahallan dihte livččii go vejolašvuoha dahkat ovttasbargošiehtadusa. Sámediggi doalai maiddái álbmotčoahkkima Oslos jagi 2010 loahpa geahčen.

Regionála ovddidanruđat

Jagi 2010 bušehtas lei várrejuvvon 3 500 000 ru regionálaovddideapmái. Regionála ovddidanruđat juogaduvvojit proševttaide mat ruhtaduvvojit ovttas fylkkagielddaiguin.

Ovttasbargošiehtadusa siskkobeale juolluduvvui doarjja buohkanassii 30 prošehtii, Finnmarkui 13, Romsii 6, Norlándii 6, Davvi-Trøndeláhkii 3, Mátta-Trøndeláhkii 1 ja Hedmarkui 1. Oktii buot juolluduvvui 3 930 000 ru, mii mearkkaša 430 000 ruvdnosáš liigegeavaheami 2010:s.

Finnmárkku proševttaid gaskkas sáhttit namuhit doarjaga Barents álgoálbmotkongressii mii lei 30 000 ru 2010:s ja 400 000 ru Deanu kulturskuvlii mánáid ja nuoraid dánsa, musihkka ja dráma oahpahusfálaldahkii. Doarjja addojuvvui maiddái NHO Finnmarkui Smávvadikki čadaheapmái Álttás 2010:s.

Romssa proševttaid gaskkas sáhttit namuhit 150 000 ruvdnosáš doarjaga sámi vahku čadaheapmái Romssas ja 200 000 ru birasprošehtii Leve i naturen/Eallit luondus maid Romssa fylkkamanni lágidii. Norlándda proševttaid gaskkas sáhttit namuhit 300 000 ru Måske-geainnu ovdaprošehtii ja 190 000 ru Duoddará ráffe/bihtánsámi guovddáža divodeapmái Báidáris.

Davvi-Trøndeláhkii juolluduvvui 300 000 ru doarjja giella- ja gelbbolašvuodaprošehtii Raavrhvijkkes ja Hedmarkku fylkii addojuvvui 500 000 ru doarjjan giellakonsuleantavirgái ja oahpponeavvoprošehtii.

9 Riikkaidgaskasaš ja sámi ovttasbargu

Sámedikki bargu riikkaidgaskasaš álgoálbmotáššiiguin

Sámediggi áigu ođasmahttit riikkaidgaskasaš dieđáhusa boahpte jagi. Dán oktavuodas lágiduvvo seminára dán barggu oassin. Vuodđun riikkaidgaskasaš bargui leat mihttomearit mat leat čuovvovaš dieđáhusain:

- Sámediggeráđi dieđáhus riikkaidgaskasaš ángiruššansurggiid birra, ášši 49/06
- Davviguovloovddideapmi, ášši 68/07

Sámedikki presideanta finai cuoŋománus 2010 Mátta-Amerihkás stuorradikki presideanttain. Brasilias galledii delegašuvdna eará Xingu indíánaguovllu. Mátta-Amerihká mátki oktavuodas muiteledje delegašuvdnii áigegeuvdilis áššečuolmmaid birra mat čatnasit meahcihuhtimii, dálkkádahkii ja álgoálbmogiid rollii arvevuoddiid suodjaleamis.

Sámedikki presideanta lei mielde dán jagáš ON álgoálbmogiid bissovaš foruma čoahkkimis.

Sámediggeráđdi searvvai riikkaidgaskasaš lonuhallanseminárii Antiguas, Guatemalas. Semináras lei sáhka konsultašuvdnageatnegasvuoda heiveheamis ILO konvenšuvnna 169 guđat artihkkala mielde.

Álgoálbmotvuoigatvuodaid áššedovdimekanisma EMRIP láve doallat jahkásaš sešuvnnaid. Sámediggi lei mielde dán jagáš sešuvnna ja buvttii rávvagiid sáhkavuorus bokte gaskaboddosaš raportii mas lea sáhka álgoálbmogiid rievttis beassat searvat mearrádusproseassaide. Loahpalaš raporta boahá 2011:s.

Sámediggi lei čakčat 2010 mielde Olmmošvuoigatvuođaráđi (HRC) čoahkkimis ja searvvai ráđi álgoálbmotáššiid meannudeapmái mat čatnasit áššedovdimekanismii ja erenoamášdieđiheddji gaskaboddosaš raporttaide. Loahpalaš raporttat bohtet 2011:s, sihke áššedovdimekanismmas ja erenoamášdieđiheddjis. Sámediggi áigu čuovvolit barggu dáiguin.

Sámediggi háliida váikkuhit UPR - Universal Periodic Review go lea sáhka riikkain mat bohtet ovdan gulaskuddamii ON:s olmmošvuoigatvuođaid čuovvoleami birra. Ii leat leamaš vejolašvuohta čuovvolit daid gulaskuddamii mat čađahuvvojedje dán jagi resursaváilivuoda geažil. UPR lea viehka odđa forum man oktavuodas sáhtta bargat álgoálbmotvuoigatvuođaid nannemiin miehta máilmmi. Dárbu lea čuovvolit dán barggu eanet go mii dán rádjái lea dahkkojuvvon.

Mearriduvvon lea ahte Olgoriikadepartemeanttain galgá doallat guokte konsultašuvdnačoahkkima jahkásaččat. Čoahkimiin lea sáhka Sámedikki riikkaidgaskasaš barggu birra ja oktiordnema birra departemeanttaiguin dan oktavuodas. Eanaš áššit mat váldojuvvojedje ovdan čatnasit davviguovlopolitiikkii, nugo ealáhusovddideapmi ja minerálaroggan sámi guovlluin, Barentsovttasbargu, Árktalaš ráđđi ja olmmošvuoigatvuođaáššit ja álgoálbmotáššit ON:s.

Ráđdehus lea ráhkadeamen odđa Davviguovlodiedáhusa mii gárvvistuvvo jagis 2011. Sámediggi áigu váikkuhit dán barggu.

Sámi parlamentáralaš ráđđi

Sámi parlamentáralaš ráđđi (SPR) lea Suoma, Norgga ja Ruota sámedikkiid parlamentáralaš ovttasbargoorgána. Sámiin Ruošša bealde lea bissovaš ovddastus ráđis. Ráđđi galgá gozihit sámiid beroštumiid riikarájaid rastá ja doaibmat sámi jietnan riikkaidgaskasaččat. Sámediggái juolluduvvo 500 000 ru Sámi parlamentáralaš ráđđái stáhtabušehtas. Juolludus manná dan sámediggái mas lea ráđi čállingoddi. Delegašuvnnaid mátkegoluid ja eará ovddastangoluid máksá guhtege sámediggi ieš.

Sámi parlamentáralaš ráđi jodiheaddjidoaibma juogaduvvo golmma sámedikki gaskka. 14.4.2010 rájes ja 16 mánu áigodaga lea Sámedikkis Suoma bealde ráđi jodiheaddjidoaibma. Ráđđi lea mearridan alccesis sierra doaibmaplána áigodahkii skábmamánu 2008 juovlamánu 2010. Plánas lea sáhka earret eará sámi giela, oahpahusa/oahpu, nuoridáššiid, sámi universitehta, davviriikkaid sámekonvenšuvnna, resursaávkástallama ja birrasa birra, riikkaidgaskasaš ángiruššamat ja dásseárvu birra. Doaibmaplána bidjá rávvagiid ráđi bargui. Sámi parlamentáralaš ráđi dálkkádatpolitiikkalaš strategiija mearriduvvui 2010:s.

Sámi parlamentáralaš ráđi bovdejumi mielde galledi ON erenoamášdieđiheddji, James Anaya 14.-16.4.2010 vuosttaš gearddi historjjás Sámi regiovdnan. Son finai Roavvenjárvggas. Dollojuvvui jorbabeavdeságastallan erenoamášdieđiheddji, SPR ja ráđdehusa ovddasteddjiid gaskka. Sámi organisašuvnnain ja ásašusain lei vejolašvuohta deaivvadit erenoamášdieđiheddjiin ovddidan dihte oainnuideaset movt davviriikkat doahttalit olmmošvuoigatvuođakonvenšuvnna.

Barentsovttasbargu

Sámediggi searvvai Barents álgoálbmotkongressii ja konferánsii árrat jagi 2010 gos mearriduvvui gaskaboddosaš resolušuvdna mas leat artihkkalat mat dohkkehit álgoálbmogiid rievtti searvat Barentsovttasbargui. Sámediggi lea sávvan Barentsčállingotti ektui leat ovddastuvvon áicin. Bargojuvvon dan ala ahte dát duohtan dahkkojuvvošii.

Sámediggi juolluda 100 000 ru álgoálbmotbargi virggis riikkaidgaskasaš Barentsčállingottis, dát dahkkojuvvon rámmašiehtadusa ektui Olgoriikadepartemeanttain.

Davviriikkaid sámekonvenšuvdna

Sámediggi lea 2009:s bargan oažžut álgui šiehtadallamiid Davviriikkaid sámekonvenšuvnna ektui. Sámedikkis leat vuordámušat dán bargui, ja oaidná ahte lea dárbu oažžut oktasaš davviriikkalaš sámekonvenšuvnna, mii guoská davviriikkaide ja sámi álbmogii davviriikkain ja geatnegahtta daid. Sámediggi vuordá mielas ahte šiehtadallamat álggahuvvojit 2011:s.

ON álgoálbmotjulggaštus

Mánja artihkkala álgoálbmotjulggaštus leat juo gustovaš riekti eará čadni juridihkalaš instrumeantaid bokte nugo ovdamearkka dihte ILO-konvenšuvdna nr. 169, ON konvenšuvdna siviila ja politihkalaš vuoigatvuodaid hárrái ja konvenšuvdna ekonomalaš, sosiálalaš ja kultuvrralaš vuoigatvuodaid hárrái, dahje nationála lánkaaddima bokte nugo Vuodđolága ja olmmošvuoigatvuodálága bokte. Dasa lassin speadjalastá álgoálbmotjulggaštus riikkaidgaskasaš boares vieruid mas lea viiddis ovttamielalašvuohta máilmmi dásis ja mii danne adnojuvvo rievttálaččat čadni norbman máilmmiservodahkii ollislaččat.

Julggaštusa artihkkala 42 ektui leat stáhtat váldán badjelasaset julggaštusa mearrádusaid čađaheami ovddideami ollásit. Sámediggi lea duhtavašvuođain oaidnán ahte buot njeallje stáhta mat jienastedje ON julggaštusa beali čakčamánu 13. b. 2007, leat dál guodđán eret sin vuostehágu. Dát leat Australia, Ođđa Selánda, Kanada ja USA. Sámediggi lea maiddái duhtavaš ON váldočoahkkima resolušuvnnain, beaiváduvvon 16.11.10 mas lahttoriikkat ávžžuhuvvojit nannet sin nationála ja riikkaidgaskasaš rahčamušaid, maiddái riikkaidgaskasaš barggu bokte, čoavdin dihte álgoálbmogiid váttisvuođaid sierra surggiin nugo kultuvrras, oahpahusas, dearvvašvuođas, olmmošvuoigatvuodain, birasáššiin ja ekonomalaš ovddideamis. Mearriduvvo maiddái ahte dollojuvvo alladási čoahkkin 2014:s ON váldočoahkkimis, joatkkan namuhuvvon álgoálbmogiid máilmmikonferánsan, oazžun dihte oktasaš vásihusaid ja buoremus vásihusaid barggus álgoálbmogiid vuoigatvuodaid duohtan dahkamis, maiddái rahčamušaid dan ektui ahte ollašuttit mihttomeriid mat leat ON álgoálbmot vuoigatvuodaid julggaštus.

Sámedikkis lea sierra ovddasvástádus álgoálbmotjulggaštusa oainnusmahttimis ja geavaheamis juridihkalaččat háldejeaddjin ja dohkkehuvvon gaskaoapmin. Vaikko vel julggaštus ii čana ge juridihkalaččat, de das leat rievttálaš prinsihpat ja norpmat mat juo leat dohkkehuvvon daid stáhtaid beales mat dohkkehut vuodđo olmmošvuoigatvuodaid ja leat dieinna lágiin ásahuvvon riikkaidgaskasaš boares vierrun. Dát mearkkaša dan ahte ON álgoálbmotjulggaštus ferte áddejuvvo dakkár instrumeantan mas leat nannoset juridihkalaš čatnasat go mat eará julggaštusain oppalaččat leat. Sámedikki árvoštallama mielde čájeha ja čalmusta ON álgoálbmotjulggaštusa sisdoallu dan rievttálaš ovdáneami mii lea leamaš álgoálbmotrievtti sikkobealde. Sámediggi oaivvilda ahte lea dárbu heivehit ON álgoálbmotjulggaštusa oainnusmahttimiin ja doaibmabiddjin. Julggaštusa mearrádusaid nationála čađaheapmi ferte čuovvoluvvot nationála lánkaaddimiin ja hálldahuslaš geavahusa bokte. Sámediggi gávnna ahte lea dárbu beassat raporteret man muttos duođaid rahččojuvvo álgoálbmotjulggaštusa artihkkaliid čađaheapmi nationála dásis.

SPR doaibmaplána mielde lea Sámediggái Norgga bealde biddjojuvvon erenoamáš ovddasvástádus bargat ON álgoálbmotjulggaštusa heivehemiin. Ovdamearkan dasa movt mii geavahit julggaštusa min áššemeannudeamis lea ”Rámmašiehtadus konsultašuvnnain čađaheamis anadroma luossaguliid guolástusa reguleremiid ektui”. Dát šiehtadus dahkkojuvvoi 24.11.2010.

Sámediggi áigu nu guhkás go mii atnit mávssolažžan, raporteret min jahkediedáhusain movt álgoálbmotjulggaštus čađahuvvo nationála dásis.

Váikkuhangaskaoamit riikkaidgaskasaš doaibmabijuide

Jagi 2010 bušehtas lei várrejuvvon 1 350 000 ru riikkaidgaskasaš doaibmabijuide. Dát ruđat leat geavahuvvon ná:

- Barents álgoálbmotkantuvra 250 000 ru
- Interreg 1 000 000 ru
- Nuppi sámi kongreassa doallan Murmánsskas 90 000 ru

10 Sámeálbmotfoanda

Stuorradiggi lea Sámeálbmotfoanddas várren 75 miljon ru oktasaš buhtadussan vahágiidda ja eahperiektái maid dáruiduhttinpolitihka lea dagahan sámi álbmogii. Foandda buvttadus váldojuvvoi atnui 2008:s ja dan hálddaša Sámediggi. Stuorradiggi lea bidjan eaktun ahte Sámeálbmotfoanda ii galgga geavahuvvot individuála buhtadussan.

Jahkásaš buvttadusa geavaheapmi mearriduvvo bušehtas válgáigodaga vuoruhemiid ja ángirusšansurggiid vuodul, geahča ášši 47/09.

Jagi 2010 bušehtas lei várrejuvvo 9 000 000 ru Sámeálbmotfoanddas. Várrejupmi lei jagi 2009 buvttadeapmi 4 650 000 ru ja 4 350 000 ru lei ovddit jagiid buvttadus. Jahkái 2011 várrejuvvo 5 500 000 ru Sámeálbmotfoanddas.

Giellaovddideapmi

Doarjjaortnega mihttomearri:

- Eanet sáme giela geavaheaddjit

Jagis 2010 lei várrejuvvon 1 500 000 ru giellaovddideapmái. Oaččuimet 15 ohcama, ja doarjja ohccojuvvui 5 517 294 ru ovddas giellaovddidandoaimabijuide. Dáid gaskkas ožžo guhitta ohcci doarjaga, oktiibuot 1 720 000 ru. Dát dagahii 220 000 ruvdnosaš vuolláibáhčaga.

Girjjálašvuohta

Doarjjaortnega mihttomearri:

- Sámi girjjálašvuođa almmuhemiid lasiheapmi

Dán poasttas lei várrejuvvon 2 500 000 ru girjjálašvuhtii. 11 prošehtii juolluduvvui doarjja, oktiibuot 2 622 000 ru ovddas. Oktiibuot ohccojuvvui doarjja 4 887 000 ru ovddas.

5-jagáš rávisolbmuid oahpahusprográmma sáme gielas

Sámedikki 5-jagáš rávisolbmuid oahpahusprográmma (ovdal giellaprográmma) maid Sámi allaskuvla ásehii 2009:s čájeha buriid bohtosiid. Allaskuvla lea ovttasráđiid Áltta, Porsánggu, Gáivuona, Unjárgga ja Loabága giellaguovddážiiguin doallan oktiibuot 17 giellakurssa rávisolbmuid. Oasseváldit čuvvot kurssaid báikkálaččat dahje Sámi allaskuvllas, ja váldet eksámena allaskuvllas. Kurssat addet oahppočuooggáid ja šaddá vejolašvuohta váldit viidáset oahpu sáme gielas Sámi allaskuvllas. Čájeha ahte maŋŋá go rávisolbmuid oahpahusprográmma álggahuvvui, de lea leamaš stuorát rekrutteren viidáset oahpu váldit sáme gielas. Rávisolbmuid oahpahusprográmma lea maiddái kvalitatiiivvalaš veahkki vanhemiidda geat galget veahkehit mánáideaset leavssuiguin.

Mihttomearrin ovddosguvlui lea álggahit kurssaid mátta- ja julevsámi guovlluin, ja dasto stuorát gávpogiin Norggas. Áiggi mielde háliidit maiddái álggahit kurssa metodihkas ja pedagogihkas ja čállin- ja lohkankurssa rávisolbmuid geat máhttet sáme giela njálmmálaččat. Dát lea deatalaš bargu man bokte rekrutteret giellaguddiid oahpahusásahusaide mat sakka dárbašit oahpaheddjiid geain lea gelbbolašvuohta.

Árbedieđut

Duodašteapmi ja gaskkusteapmi

Jagi 2010 bušehtas lei várrejuvvon 1 850 000 ru árbedieđuide - duodaštan- ja gaskkustanprošeavttaide. Ortnege mihttomearrin lea árbedieđuid duodašteapmi ja gaskkusteapmi mii čatnasa luonddu ja ávnnaskeahces beali goziheapmái ja geavaheapmái. Ohcanáigemearri lei njukčamánu 1. b. 2010. Jagi loahpas lei geavahuvvon 1 679 000 ru várrejuvvon ruđain, mas bázi 171 000 ru.

Árbedieđuid vuogádatlaš kárten

Jagi 2010 bušehtas lei várrejuvvon 650 000 ru árbedieđuid vuogádatlaš kártemii. Prošeavttat, maid Sámi allaskuvla čadaha, dahkkojuvvojit reviderejuvvon 2010 bargoplána mielde mas leat plánan ovddidit metodaidda movt duodaštut, bisuhit, suodjalit ja vurket árbedieđuid. Dieđalaš artihkkalat fáttá birra, metodagirjji, ja reaidokássa ovttasbarggu várás báikegottiiguin ja ehtalaš njuolggadusat almmuhuvvojit 2011:s.

11 Sámedikki hálddahus

Strategiijat 2010 bušeahtas adde gova doaimmaid birra sierra politihkka- ja hálddašansurggiin. Strategiijat konkretiserejuvvojit hálddahusa bargoplánain. Bargu politihka ovddidemiin ja politihkalaš áššiid čuovvolemiin, lassánan hálddašandoaimmaiguin ja servodaga vuordamušaiguin gáibidit resurssaid ja alla fágalaš gelbbolašvuoda ollu surggiin. Reviderejuvvon 2010 bušeahtas lei várrejuvvon 86 030 000 ru hálddahusdási doaibmagoluide. 31.12.2010 nammii ledje Sámedikki hálddahusas 129 jahkedoaimma. Tabealla vuolábealde čájeha bargiidlogu ovdáneami juogaduvvon nissonolbmuid ja almmáiolbmuid gaska.

	31.12.2008		31.12.2009		31.12.2010	
	Jodiheaddjit	Jahke- doaimmat ollásit	Jodiheaddjit	Jahke- doaimmat ollásit	Jodiheaddjit	Jahke- doaimmat ollásit
Nissonolbmot	7	75	6	83	5	79
Almmáiolbmot	4	42	6	43	7	50
Oktiibuot	11	117	12	126	12	129
Nissonproseanta	63,6	64,1	50	65,9	41,7	61,2
Almmáiproseanta	36,4	35,9	50	34,1	58,3	38,8

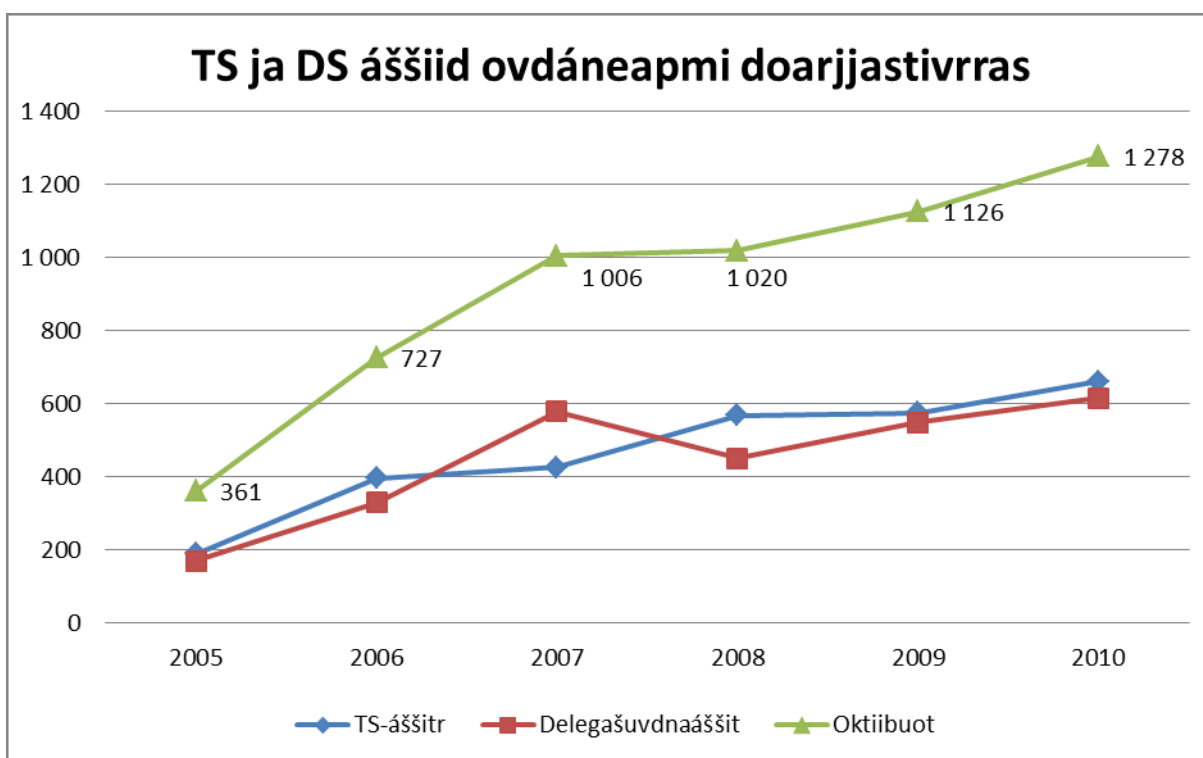
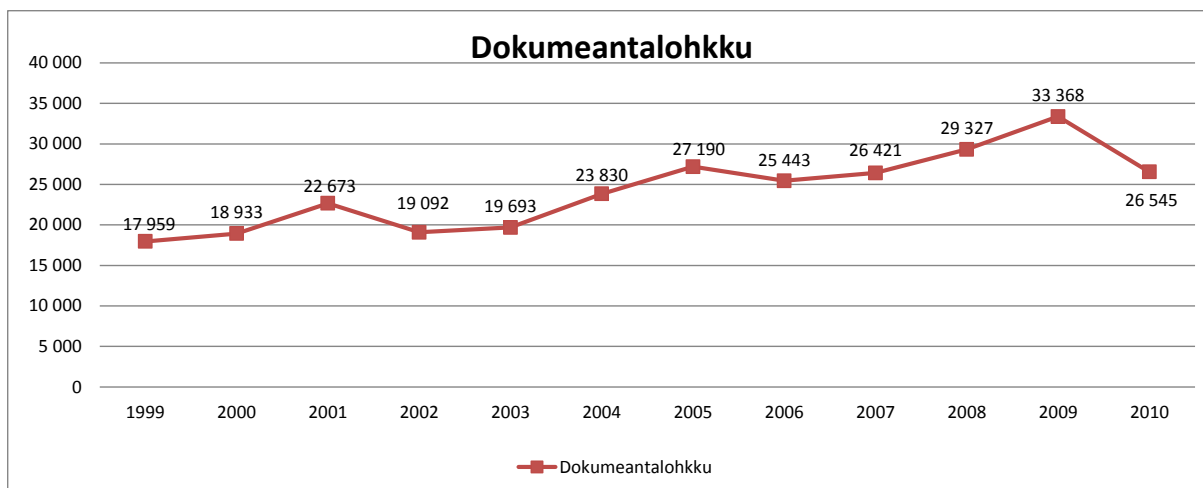
Bealit Sámedikkis, bargoaddi ja bargiidorganisašuvnnat, leat ovttas ásahan Sámedikki bargiid- ja bálkápolitihka, mas earret eará guoskkahuvvo ovttasdoaibman beliid gaska. Báikkálaš bálkášiehtadallamiid bokte leat bealit gávdnan ja jevden bálkáerohusaid nissonolbmuid ja almmáiolbmuid gaska sierra virgejoavkkuid siskkobealde.

Sámediggi lea Čáhkkilis Bargoeallin-fitnodat (IA-bedrift) ja čuovvu daid mearrádusaid mat leat nannejuvvon šiehtadusas čáhkkilis bargoeallima hárrái. Bargit geain lea dárbu oažžut láchima bargosajis ja bargodoaimmaid láchima ožžot fáldaga das. Lokálain maid Sámediggi geavaha galget vuhtii váldojuvvot olbmot geain lea hedjonan doaibmanákca. Bargiidpolitihkalaš mihttomeari ulbmilin lea olahit dássedettolaš ahke- ja sohkebealčoahkádusa, ja rekrutteret olbmuid geain lea minoritehta- ja álgoálbmotduogáš. Dát váldojuvvo vuhtii álohii go almmuhit virggiid ja rekrutteret olbmuid.

Dievasčoahkkinstába lea oassi Sámedikki hálddahusas, muhto gullá politihkalaččat dievasčoahkkinjodiheaddji vuollásažžan, iige sámediggeráđđái. Dievasčoahkkinstábas lea hálddahuslaš ovddasvástádus Sámedikki parlamentáralaš doaimmas, earret eará plánet ja čadahit lávdegodde- ja dievasčoahkkimiid. Dievasčoahkkinstábas leat golbma bargi ja danne fertejit lávdegodde- ja dievasčoahkkimiid oktavuodas oažžut veahki ossodagáin namuhuvvon čoahkkimiid čállinbálvalusaide, jorgalanbálvalusaide jna.

Sámedikkis leat kantuvrrat Snoasas, Ájluovttas, Evenášis, Olmmáivákkis, Guovdageainnus, Kárášjogas ja Vuonnabađas.

Áššemeari Sámedikkis lea lassánan jagis jahkái. Lassin dasa go dokumeantalohku duodas lea lassánan, de lea ollu dain áššiin maid Sámediggi meannuda maiddá viidodat sturron mealgat ja leat bohtán ollu lossa áššit maŋimus jagiin. Govvosat vuolábealde čájehit dan, go geahčat dokumeantalogu ovdáneami mat jahkásaččat meannuduvvojit Sámedikki journálavuogádagas ja dokumeantalogu doarjjahálddašeamis.

12 Hástalusat

Sámi servodat lea rievdamin. Sámedikki beaivválaš barggu oktavuodas lea sáhka oadjebas ja buriid ássan- ja eallineavttuid birra ja daid ovddideami birra sihke árbevirolaš sámi ássanguovlluin, ja sámiide gávpogiin. Dát gáibida árjjalaš ja heivehuvvon politihka.

Okta ovdamearka dán politihkkii lea Sámedikki bargu sihkarastit čálgofálaldaga sámi álbmogii mii lea dásseárvosaš dainna fálaldagain mii álbmogis muđui lea. Dása gullá maiddái bargu hábmet ollislaš politihka boarrásiid várás.

Statistihkka čájeha ahte olmmošlohku sámi guovlluin lea njiedjan 16 proseanttain maŋimuš 20 jagis. Seamma áigodagas lea olmmošlohku olles riikkas lassánan 15 %. Fárren ja vuollebáza mánáid riegeahttima ektui dagahit dan ahte mis lassánit boarrásat. Stuorámuš netto fárren lea 18-29 jáhkásáččaid gaskkas. Erenoamážit nuorra nissonolbmot fárrejit.

Okta sivva manne olbmot háliidit ássat sámi ássanguovlluin lea oktavuolta sohki ja sámi gillii ja kultuvrii. Danne fuolastahtta hui ollu dat go geahppána daid ohppiid lohku, geat ožžot oahpahusa sámegeielas skuvllain. Vuodđoskuvllas lea dáid ohppiidlohku njiedjan oktiibuot badjelaš 23 % jagi 2005 rájes. Eanemusat leat geahppánan oahppit geain davvisámegeiella lea nubbingiellan. Okta sivva dán geahppáneapmái lea dat go ohppiide geat válljejit sámegeiella nubbingiellan, šaddá eanet skuvlabarggu skuvlaárgabeaivvis.

Vuodđoealáhusat leat mielde sihkkarastimin ássama sámi guovlluin. Barggolašvuoda oassi vuodđoealáhusain lea njiedjan, ja dan seammás leat odđa ásaheamit ealáhusovddidandoarjaga doaibmaguovllus vátnon. Danne ferte dáid ealáhusaide sihkkarastit buriid rámmaeavttuid. Seammás ferte movttiidahttit áshemiid sámi guovlluin.

Sámedikkis leat stuorra vuordámušat go guoská viidáset bargui Sámi vuoigatvuodálávdegotti II ja Riddoguolástuslávdegotti čuovolemiin. Sámi eana- ja resursavuoigatvuodaid ja ealáhusvuoigatvuodaid láhkii čatnan mearkaša ollu ássami sámi guovlluin, sámi kultuvrii ja kulturovddideapmái.

Sámi servodagas vurdojuvvo ahte Sámediggi dat galgá láhčit váldoeavttuid sámi servodaga ovddideapmái. Dán ovddasvástádusa háliida Sámediggi váldit, ja mii áigut hálldašit dán ovddasvástádusa ovttrasádiid eará eiseválddiiguin. Sámedikkis leat dattetge gáržžes vejolašvuodát bargat árjjalaččat politihka heivehemiin. Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit leat vátná, ja Sámedikki váldesuorgi ja vejolašvuolta mearridit rámmaeavttuid servodagas lea gárži.

Sámedikki bušeahtta lea ovdánan negatiivvalaččat maŋimus 12 jagis go geassit eret várrejuvvon lasáhusaid. Lasáhusat mat addojuvvojit eai atte doarvái buori doaibmamuni Sámediggái. Lasáhusain mat addojuvvojit, leat čanastagat maid juolludeaddji departemeanta lea bidjan. Čanastagat leat biddjojuvvon ráđđehusa politihka vuodul, eai ge Sámedikki politihka vuodul. Lasáhusat maid eai dávis eará lasáhusaide stáhtabušeahtas ja lasáhusaide mat čatnasit nationála ođastusaide nugo kulturlokten II, mánáidgárdelokten, máhttolokten ja ovttasdoaibmanodastus. Sámediggái lea addojuvvon váldi plána- ja huksenlága, konsultašuvdnaortnega mielde ja kulturmuithálldašeami siskkoalbe. Dát stuorát váldi lea addojuvvon almmá dan haga ahte rámmajuolludus livččii lasihuvvon.

Sámediggi sámiid álbmotválljen orgánan, lea deaŋaleamos eavttuid biddji sámeapolitihkkii Norggas. Dát čuoŋca Sámedikki legitimehtii go Sámediggi ii oaččo dárbbalaš resurssaid sámeapolitihka hábmemi ja hálldašeapmái. Sámediggái ferte addit juolludusaid mat dávistit daid hástalusaid mat gávnojit servodagas.

Dálá bušeahttabargovuogit eai doaimma dohkálaš bures, eai ge dat ovddit sámi demokratiija dahje stáhta sámeapolitihka, eai ge čuoŋca álbmotrievttálaš prinsihpaid. Lea áibbas vealtameahtun nu jođánit go vejolaš oažžut sadjái konsultašuvdnabargovugiid bušeahttaáššide gaskal Ráđđehusa ja Sámedikki

Sámediggi doarju muđui sámediggeráđi árvalusevttohusa.

Ášši meannudeapmi loahpahuuvui 09.03.11 dii. 16.15

Ášši/Sak DC	009/11
--------------------	---------------

Luvven ámmáhis várreárrasin Sámedikkis - Ann Helen Guttorm Johansen

Arkiivaáššer..
11/21406 / 25 - 58

Meannudeamit

Politiikkaš dássi	Beaivi	Áššer.
Dievasčoahkkinjođihangoddi	19.01.11	DCJ 01/11
Dievasčoahkkin	08. – 11.03.11	DC 009/11

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 09.03.11 2011 dii. 16.15.

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1	19.01.11	Dievasčoahkkinjođihangoddi	Ášši DCJ 01/11 Luvven ámmáhis várreárrasin Sámedikkis – Ann Helen Guttorm Johansen
2		Ann Helen Guttorm Johansen	Søknad om permisjon

II Evttohusat ja mearkkašumit

Dievasčoahkkinjođihangotti árvalus

Ann Helen Guttorm Johansen luvvejuvvo luohttámušdoaimmas 2. várreárrasin Johttisápmelaččaid listtu ovddas válgabiires 2 Ávjovárri 2009-2013 váлгаáigodaga lohppi. Son ii leat šat luvvejuvvon jus son luohpá virggistis Ávviris ovdal go váлгаáigodat nohká.

III Jienasteapmi

39 árrasis ledje 33 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Dievasčoahkkinjođihangotti árvalus mearriduvvui 32 jienain 1 jiena vuostá.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorrolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihka
1	Jarle Jonassen, áššejodiheadji	Skjalg Asbjørn Jensen
	Jarle Jonassen	

VI Sámedikki mearrádus

Ann Helen Guttorm Johansen luvvejuvvo luohhtámušdoaimmas 2. várreáirrasin Johttisápmelaččaid listtu ovddas válgabiires 2 Ávjovárri 2009-2013 váлгаáigodaga lohppii. Son ii leat šat luvvejuvvon jus son luohpá virggistis Ávviris ovdal go váлгаáigodat nohká.

Ášši meannudeapmi loahpahuuvvui 09.03.11 dii. 16.25.

Ášši/Sak EKL	001/11
Ášši/Sak DC	010/11

Evttohus 2011 eanadoallošiehtadallamiidda

Arkiivaáššennr..
10/628106 / 25 - 58

Meannudeamit

Politiikkaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Sámediggeráđdi	28.01.11	SR 021/11
Ealáhus- ja kulturlávdegoddi	22. – 24.02.11	EKL
Sámedikki dievasčoahkkinn	08. – 11.03.11	SD 010/11

Ášši meannudeapmi álggahuvvui gaskavahkku 10.03.11 dii. 09.05.

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1	28.01.11	Sámediggeráđdi	Ášši SR 021/11 Evttohus 2011 eanadoallošiehtadallamiidda
2			Rapportering om Sametingets tilskudd til jordbruk 2011

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđdi mearrádusárvalus:

Eanadoallu sámi guovlluin lea mearkkašan ollu barggolašvuhtii ja vuodđun ássamii sámi guovlluin. Eanadoalus lea ain dát rolla, muhto dat lea hedjoneamen. Eanadoalus lea maid mearkkašupmi das ahte fievrridit viidáseappot sámegeiela ja sámi árbevieruid. Sámediggái lea deatalaš ahte eanadoalus leat buorit rámmaeavttut dan doibmii ja ovddideapmái.

Sámi guovlluid eanadoalu ovdáneapmi mañimus jagiin lea leamaš negatiivvalaš ja dat fuolastuhtá. Finnmárkku fylkkas lea doaluid lohku čielgasit njiedjan 2004 rájes 2010 rádjai, 427 doalus 360 dollui. Dat lea badjel 15 % njiedjan. Romssa fylkka lea ain stuorát njiedjan, 1405 doalus 1119 dollui jagis 2010, mii lea 20 % njiedjan. Gaskamearri olles riikii lea 13 % njiedjan. Mánngga gielddas lea eanadoallu nu njiedjan ahte leat dušše moadde buvttadeaddji vel báhcán.

Doaluid geahppáneapmi buktá lassi balu dannego eanadoallu sámi guovlluin juo lea unni go buohtastahtá eanadoaluin riikadásis. Jos eanadoallu unnu vel eanet, de lea dat hástalussan sámi ealáhuseallimii ja áitá ealáhusa sáji mearkkašahtti kultur- ja giellaarenan. Das leat maiddá negatiivvalaš váikkuhusat

borramušbuvttadeapmái, meieriijaide, njuovahagaide ja eará viidáset náláштуttinrusttegiidda sámi ássanguovlluin.

Ealli gilit leat buoremus dáhkádussan dasa ahte sámi kultuvra ja giella ceavzá boahteáiggis. Go galgá nagodit bisuhit ealli giliid, de lea deatalaš sihkkarastit dálá doallostruktuvrra ja bisuhit ealáhusa barggolašvuoda ja buoridit gánnáhahttivuoda. Danne lea deatalaš Sámediggái oččodit sámi eanadoalu doallovuodu nannejuvvot. Sámedikki guhkesáiggi ulbmil lea eanedit ealáhusa barggolašvuoda ja buvttadeami. Okta Sámedikki váikkuhangaskaomiin lea investerendoarjja ja sierranas doaibmabijut – 2010:s juolludii Sámediggi 5,0 miljon ruvnnu eanadoalloáigumušaide. Doarjagat juolluduvvojede vuostažettiin investeren-, ovddidan- ja ovttasbargodoaibmabijuide eanadoalus.

Miellagiddevaš doaibmabidju lea ovddidanprošeakta man ulbmil lea bajidit eanadoalu optimismma Ávjovári álgoálbmotguovllus. Dán guvlui gullet Porsáŋgu ja Kárášjoga gielddat ja Guovdageainnu suohkan. Dáin gielddáin lea nu stuorra njedjan ahte dárbbášuvvo álggahit stuorra movttiidahttinproseassa vai earret eará nuorat váldet badjelasaset eanadoalu dahje ánggiruššet dainna. Jus dat lihkostuvvá, de dan sáhtášii geavahit maiddá eará guovlluin.

Sámi eanadollui lea ártkalaš dálkkádat ja gaskkat min guovlluin liige hástalussan. Dálkkádat dagaha dan ahte mis lea oanehet šaddoáigodat, ja dasa lassin šattohis eana, man geažil mii dárbbášit viiddes areálaid ja danne šaddet alla doaibmagolut. Finnmárkku doaluid gaskamearálaš sturrodat lea 256 mihtu ja riikkas muđui dat lea 217 mihtu. Muhto seammás lea ártkalaš dálkkádat givrodat danne go borramušii mii buvttaduvvo dán birrasis lea unnit dárbu geavahit cirganasávdnasiid, ja dan geažil šaddá dat buhtis ja sihkar. Sámediggi háliida ahte “ártkalaš eanadoallu” galgá erenoamážit suodjaluvvot riikkaidgaskasaš gávpesoahpamušain ja ahte doaba geavahuvvo aktiivvalaččat go boahteáiggi doarjjaortnegat hábmejuvvojit.

Eanadoalu mearkkašupmi sámi kultuvrra bisuheapmái ja ovddideapmái ollu sámi guovlluin, go buohtastahtta ealáhusa negatiivvalaš ovdánemiin, mearkkaša ahte ferte álggahit eanet doaibmabijuid maid ulbmilin lea erenoamážit nannet eanadoalu vejolašvuodaid ja vuodu sámi guovlluin. Danne árvoštallojuvvo ahte dát doaibmabidjoárvalus eanadoallošiehtadallamiin lea hui deatalaš sámi servodahkii, sihke servodatpolitihkalaččat ja ealáhuspolitihkalaččat.

Sámediggi háliida beassat váikkuhit dasa ahte eanadoalu rámmaeavttut sihkkarastojuvvojit, ja nu leat mielde oččodeamen ealli sámi birrasiid ja ealli giliid.

Sámediggi čujuha Soria Moria-julggaštussii mas earret eará čuožžu:

”Regjeringen ønsker å bidra til gode rammevilkår både for tradisjonelle næringer og moderne arbeidsplasser knyttet til kultur og teknologi i samiske bosettingsområder.” (Ráđdehus háliida váikkuhit buoriid rámmaeavttuid sihke árbevirolaš ealáhusaide ja ođđaáigásaš bargosajiide mat čatnasit kultuvrii ja teknologijai sámi ássanguovlluin)

Viidáseappot čuožžu ahte:

”Regjeringen vil sikre et landbruk med en variert bruksstruktur over hele landet gjennom en klar distriktsprofil, og videreføre styrking av det grasbaserte husdyrholdet” (Ráđdehus áigu sihkkarastit eanadollui mánggalágan doallostruktuvrra miehtá riikka čielga guovloprofiilla bokte, ja joatkit suoidnevuđot šibitdoalu nannemiin.)

”Regjeringen vil sikre et landbruk med en variert bruksstruktur over hele landet gjennom en klar distriktsprofil, og videreføre styrking av det grasbaserte husdyrholdet”

Sámediggi ovddida čuovvovaš evttohusaid jagi 2011 eanadoallošiehtadallamiidda:

1. Sámedikki doaibma

Sámedikki doaibma guoská daid guovlluide riikkas gos sámít ášset. Eanadoallošiehtadallamiid oktavuodas maŋimus jagiin leat vuhtii váldojuvvon soames árvalusa maid Sámediggi lea ovddidan, muhto dat leat ráddjejuvvon guoskat Finnmárkku fylki. Sihke doarjaga areálarájiid rievdadeapmi ja mielkeeriid lasiheapmi leat boah tán ávkin maid dái sámí álbmogii Finnmárkkus. Sámit geat barget eanadoaluin ášset maid dái olggobealde Finnmárkku – erenoamážit Romssas ja Norlándda davvioasis. Ekonomalaš doaibmabijut mat álggahuvvojit sámí guovlluin galget guoskat stuorát guovlluide go dušše Finnmárkui.

Sametinget har registrert at flere kommuner i Troms har tilnærmet like utfordrende klimatiske forhold som Finnmark. Det kan være grunn til å vurdere sonegrensene og utvide disse til disse kommunene.

2. Gánnáhahttivuohta

Ekonomalaš ortnegiid eanadoalus ferte doalahit vai eanadolluide sihkkarastojuvvo einnostahtti dilli. Eanadoalloeiseválddiid gáibádus nuppástuhttit luovosdoibmii ja WTO-šiehtadus bukte stuorra eahpesihkarvuoda eanadolliid gaskii maŋimus logijagis. Viiddis rievdadusat doarjjaortnegiin dagahit dan ahte eanadolluin ii šat leat einnostahtti dilli man mielde bargat. Evttohus ahte rievdadit buvttadandoarjaga unnit oktasašdoaluide ja eará rievdadusat buvttadandoarjagis leat ovdamearkkat mat dagahit dán lágan eahpesihkarvuoda.

Seamma vuogi mielde ferte eanadoalu investerenortnegiid ain bisuhit. Huksema molsašuddet jagis jahkái. Jagi 2008 rájes lea Norggas ođđa návehiid njealjehasmehterlohku unnon beliin. Dárbu divodit ja bajásdoallat visttiid mat leat huksejuvvon 1980-logus sámí guovlluin lassána. Áiggi mielde huksejuvvon visttit geasuhit nuoraid eanet váldit badjelaset eanadoalu. Nugo dilli lea dál, de heaittuhuvvojit ollu boares- ja boaresáigasaš doalut.

Eanadoalus leat ovdalis áiggiin leamaš vejolašvuodát várret ruđa fondii eanadoalus mii galggai geavahuvvot vsteinvesteremiidda boahhteáiggi. Dán foandda ruđaguin sáhtášii plánat boahhteáiggi investeremiid buoret vuogi mielde. Dasto attášii dát einnostašveajolašvuoda vearroplánema ektui.

2011:s lea deatalaš vuoruhit fuođarvuodot buvttadeami davvin. Mielkebuvttadeapmi dat lea mii guoddá eanadoalu sámí guovlluin. Sárvadoallu geavaha meahci lávga ja dasa ferte sihkkarastit buori ekonomalaš ovdáneami 2011:s.

3. Ásahanbáhkát nuoraide

Statistihkalaš guovddášdoaimmahaga logut čájehit ahte njealjehasoassi Finnmárkku boanddain lea badjel 60 jagi. Soames jagiid geahčen šaddá danne stuorra dárbu oázžut ođđa olbmuid eanadollui, jos boandadoalut eai galggaš sakka geahppánit. Finnmárkkus lea gaskamearalaš ahki sis geat váldet badjelaset doalu 45 jagi. Ulbmilin ferte leat oázžut gaskamearalaš ági bodnái, muhto dat eaktuda dan ahte gánnáhahttivuohta eanadoalus ferte buorránit. Ealáhussii rekrutteren gáibida dasto buori gelbbolašvuoda- ja oahpahušfálaldaga.

Go nuoraid galggaš movttiidahttit álgit bargat eanadoaluin, de ferte bidjat ekonomalaš doaibmabijuid maiguin dáhkidit rekrutterema.

Ferte ásavuvvot ásavmielkeearreortnet nuoraid várás geat háliidit bargagoahit doaluin. Dávjá lea nu ahte nuorat geat álggahit doaluin fertejit oastit šibihiid, reaidduid ja visttiid. Muhtumat välljejit oastit eanadoallopmoaid. Go sii vel dasa lassin fertejit oastit mielkeeriid stáhta haddái mii lea 3,50 ru lihtteris dahje priváhta márkanis, de lea váttis nuorain álggahit doaluin. Rekrutterema sihkkarastimii ferte ásavit oiddolaš ortnegiid daid nuoraid várás geat háliidit eanadollui – nuvttá mielkeeriid nuoraide geat leat vuollel 35 jagi geat háliidit cegget doalu dahje viiddidit dan sámí guovlluin.

4. Luopmo- ja astoáiggesadjásašortnet

Nu go eará ealáhusain ge, de ferte láchit eanet luomu ja astoáiggi. Oktasaš doaimmaid ásavemiin lea sihkkarastojuvvon eanet astoáiggi sidjiide geat servet dán lágan ovttasbargui, muhto oktasaš doaimmat eai

heive buot guovlluide. Lea čájehuvvon ahte sis geat eai leat mielde oktasaš doaimmain, leat stuorát hástalusat oažžut sadjásačča. Dasa sáhttet leat mánggalágan sivat, muhto báikkás lea stuorra mearkkašupmi rekruiteremii. Luopmo- ja astoáigeortnegiid refušuvdnamáksomeriid ferte bajidit. Dán lágan ortnet geasuhivččii eanet bargat eanadoaluin, seammás go dat movttiidahtášii nuoraid álggahit eanadoaluin.

5. Stuorát mielkeearit doaluide main lea unnit earri go 120 000 lihttara

Vaikke vel muhtun doalut eai nagot deavdit erideaset, de lea muhtun doaluin vejolašvuohta lasihit mielkebuvtadeami. Stuorát mielkeearri buoridivččii doaluid ekonomalaš vuođu. Dat livččii mielde sihkkarastimin eanadoalu sámi guovlluin. Sihkkarastin dihte mánggabealat doallostruktuvrra, de ferte daid unnimus doaluid vuoruhit mielkeeriid lasiheami oktavuodas.

6. Fievrridandoarjja

Mielkebuvtadandoaluid heaittiheamit lea bohciidan digaštallama njuovahagaid ja meierijaid infrastruktuorra bisuheami vuođu birra. Go eanadoallobuktagiid hivvodat uhccu, de sturrot fievrridan- ja buvtadangolot juohke ovttadaga nammii. Viidásetráhkadanfitnodagat, mat dávjá leat ovttasdoaimbifitnodagat, maid dárbbášit leat gánnáhahttit. Daid fámohttin lea divrudan eanadolliid fievrridangoluid.

Njuovahagaid heaittiheapmi guhkida fievrridangaskkaid ja nie divruda fievrridangoluid. Doaluid logu njiedjama dihte guhkkot doaluid gaskkat ja dan geažil sturrot maiddá fievrridangolot. Dán ferte gokčat movt nu. Gorudiid fievrridangolot eai gal leat čuovvun gollolassáneami. Dáid sivaid geažil dárbbášuvvo stuorát fievrridandoarjja. Gávdnojit maiddá čielga rájit man guhkás ealli elliid sáhttá fievrridit almmá válddekeahttá vuoiñgastanbottu.

Seammá guoská maiddá veahkamuhkki- ja fuođarfievrrideapmái mas fuođardárbu lea lassánan sakka go mielkebuvtadeapmi juohke gusa nammii lea gorggon.

Fievrridandoarjaga rievdadeapmi galgá dásset hatti buvtadeddjiide beroškeahttá fievrridangaskkain.

7. Boraspiriid geahpedeapmi buoridan dihte sávzadoaluid ekonomiija.

Sávzadoallu gáibida ollu areálaid man oktavuodas meahceávkástallan lea leamaš mearrideaddjin ekonomalaš bohtosii. Váidudeaddji doaibmabijut boraspiriid hálddašeamis leat dagahan ahte sávzadoallit leat earret eará gártan unnidit meahceávkástallama ja bidjat sávzzaid áididit sisa bealdduide. Go eanet fertejit geavahit bealdduid, de dat lasiha goluid go fertejit eanet dikšut eatnamiid ja áidut daid. Geavaheami dainna lágiin rievdadeapmi sáhttá maiddá buvtihit stuorát vára ahte sávzzat ožžot parasihit ja infeksuvnnaid (menddo ollu leat sávzzat seamma areálaid alde). Boraspirehálddašeamis ja sávzadoalu ekonomiijas lea lávga oktavuoha. Boraspirehálddašepmi ii leat meroštallama mielde oassin šiehtadallamiin, muhto dat váikkuha njuolga ekonomalaš bohtosii. Boraspiresobaheami mielde galget leat sihke guohtueallit ja boraspiret riikkas. Váidudeaddji doaibmabijut (ovdal sávzzaid vieččan guohtumiin, áidit jna) divrudit sávzadoalu ja hehttejit dolliid meahceávkástallama ávkkáleamos vugiin.

8. Nággoeastadeaddji doaibmabijut

Šiehtadusbealit lávejit jahkásaččat várret 1,4 miljon ru nággoeastadeaddji doaibmabijuide. Unnidan dihte areálavuostálasvuođaid eanadoalu ja bozodoalu gaskka lea dárbu lasihit ruđaid dán postii. Bozoáididit huksen lea hui divrras ekonomalaččat, muhto dat lea investeren mángga jahkái ovddasguvlui. Áididit ceggemiin seastášii eanadoallu manjit áiggis liigebarggu ja dan seammás sihkkarastojuvvošii šaddu. Sámedikki mielas lea dárbu ahte stáhta eiseválddit vuoruhit barggu nággoeastadeaddji doaibmabijuiiguin buoridan dihte áddejumi ealáhusaid gaskka ja oktiordnen dihte daid sierra geavaheadjiberoštusaid. Psykososiálalaš deaddu maid nákkut mielddiset buktet guhkit áiggi badjel, sáhttet leat vahágin guoskevaš beliide. Danne lea deatalaš eastadit dákkár dilálašvuođaid šaddamis.

Sámediggi evttoha ahte áshuvvojit dialogaarenat man ulbmil galgá leat lonuhallat oainnuid ja čilget goabbat ge beliid doaibmadiliid. Diekkár arena sáhtašii leat positiivalaš doaibma eastadan dihtii nákkuid ja dagahivččii eaŋkalabbon gávdnat vuogas čovdosiid. Čuvgehusbargu ealáhusa historjja, iešlági ja vuođu

birra lea deatalaš oassi nággoeastadeaddji doaibmabijuin. Dáinna lágiin sáhtašii buoredit beliid olbmuidgaskasaš diliid.

Máŋgii sáhtta stuorát areálaid áidun leat áigeguovdil. Sáhttet leat areálat maid eanadagat, huksehusat jed. lunddolaččat ráddjejit. Berre leat vejolaš juolludit ruđaid dakkár nággoeastadeaddji doaibmabijuide maiddái.

9. Lasihit ruđaid Sámedikki ealáhusovddidandoaibmabijuide

Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta láve juolludit Sámedikki ealáhusovddidandoaibmabijuide 2,0 miljon ru (ovddeš Sámi ovddidanfoanda). Dát ruđat eai leat muddejuvnon máŋgga jahkái. Eanadoalu golut visttiide ja eará doaibmabijuide leat lassánan jagis jahkái. Dasto lea Sámediggi maiddái seamma áigodagas viiddidan ortnega doaibmaguovllu. Eanadoalu unnun sámi guovlluin buvttiha dasa lassin dárbbu ruhtadit stuorát bajásdoallanbarggu. Ruđaid ferte lasihit 4,0 miljon ruvdnui.

10. Lotnolasdoalut

Ollu guovlluin hehtejit vátna areálaresurssat stuorát doaibmaovttadagaid ásaheami. Dáin guovlluin ferte ain leat vejolašvuohta áŋgiruššat sierralágan lotnolasealáhusaiguin. Dáinna lágiin bisuhit mii girjávuođa ealáhusas, ja dan seammás sihkkarastojuvvo dásseidis ássan. Šiehtadusoktavuođas fertejit ekonomalaš doaibmabijut leat ceahkkálastojuvvon doallosturrodagaid mielde, dan dihte vai lotnolasdoalut oččošedje stuorát oasi njuolgo doarjagiin.

11. Buktagat dihtomárkaniidda

Eanandoallo- ja biebmodepartemeanttas lea árvoháhkkanprográmma biebmosuorggis. Sámi guovlluid hástalus lea fas ealáskahttit sámi borramušvieruid oassin eanadoalu árvoháhkamis. Báikkálaš kulturvieruid ovddideapmi ja viidáset fievrredeapmi nanne eanadoalu deatalaš árvoovddideaddjin sámi guovlluin. Sámediggi čujuha dás davvinorgga eanadoalu erenoamáš vejolašvuhtii ovddidit buktagiid dihtomárkaniidda.

Ealáhus- ja kulturlávdegotti árvalus:

Álgu

Sámediggi buktá evttohusaid stáhta ja eanadoalu ealáhusorganisašuvnnaid gaskasaš šiehtadallamii. Dan lálkai sáhtta Sámediggi leat mielde váikkuheamen eanadoalu ovdáneami.

Mearkašumit

Lávdegotti unnitlohku, Norgga sámiid riikkasearvvi (NSR) *lahttu Geir Tommy Pedersen, Mathis Nilsen Eira ja Norgga sámiid riikkasearvvi (NSR) ja Sámeálbmotbellodaga (SÁB) lahttu Gunn-Britt Retter ja Johttisápmelaččaid listtu (JsL) lahttu Per A. Bøhr ovddidedje čuovvovaš mearkkašumi:*

Sámedikki stáhtus eanadoallošiehtadallamiid ektui

Lávdegotti unnitlohku čujuha Sámedikki mearrádussii 2010 eanadoallošiehtadallamiin, ja gávnnaha dohkemeahttumain ahte Sámedikki rolla šiehtadallamiin ii nannejuvvo.

Sámediggi lea ožžon viiddiduvvon rolla iešguđet sámi fágasurggiin, ja konsultašuvdnašiehtadas. Lávdegotti unnitlohku háliida oažžut vejolašvuođa váikkuhit dasa ahte eanadoalu rámmaevttut sihkkarastojuvvojit ja nannejuvvojit, ja dan lálkai čuovvolit min geatnegasvuođaid ealáhussii, earret eará ealli sámi giliid várás.

Lávdegotti unnitlohku gáibida ahte eanadoallošiehtadusa šiehtadallaninstituhtta ođasmahttojuvvo nu ahte dat reflekttere álbmotrievttálaš ovdáneami. Sámediggi berre oažžut buot dieđuid ja beassat oassálastit buot dásiin mearrádusproseassas, galgá beassat addit miehtama go evttohuvojit doaibmabijut ja ekonomalaš rámmat dieđuid ovddalgihitii oažžuma vuodul ja ahte sin oainnut ja árvvoštallamat bohtet ovdan das mii biddjojuvvo ovdan eará departemeanttaide ja proposišuvnnas Stuorradiggái. Dat mearkkaša ahte

Sámediggi ja Eanadoallo- ja biebmodepartemeanta soabadit prosedyraid iešguđet proseassaid oktavuodas maid vuodul sohppojuvvo loahpalaš eanadoallošiehtadus.

Viidáseappot bivdá lávdegotti unnitlohku ahte maiddái eanadoallošiehtadallama šiehtadusinstituhtta árvoštallojuvvo, dás maiddái Sámedikki, Norgga boanddaidsearvvi, Norgga boanddaid- ja smávvalolaččaid ja Stáhta gaskasaš šiehtadallamat.

Nu mo eanadoallošiehtadallamiid stuktuvra lea odne, de dat ii čuovo daid álbmotrievttálaš geatnegasvuodaid maid Norga lea váldán badjelasas sápmelaččaid ektui álgoálbmogin.

Evttohusat

Lávdegotti eanetlohku, Bargiidbellodaga sámediggejoavkke (Bb) lahtut Knut Store, Inga-Lill Sundset, Heidi Persdatter Greiner Haaker ja Skjalg Jensen, Norgga sámiid riikkasearvvi (NSR) lahtut Geir Tommy Pedersen ja Mathis Nilsen Eira, Norgga sámiid riikkasearvvi ja Sámeálbmotbellodaga (NSR/SjP) lahttu Gunn-Britt Retter, Árja lahttu Olaf Eliassen, Johttisápmelaččaid listtu (JsL) lahttu Per A. Bævr ja Nordkalottfolket lahttu Toril Bakken Kåven ovdáidde čuovvovaš evttohusa:

Evttohus 1

Čuokkis 2: Gánnáhahttivuohta

Lasáhus mainna čuokkis álgá.

Eanadoalu loahppameanut adnojuvvojit leat eanadoalloaláhusa fidnobargiid sisaboáđu loahppameannun. Vuodđoeaktun dasa ahte eanadoallu galgá ceavzit ja ovdánit, lea ahte gánnáhahttivuohta eanadoalus galgá sáhttit gilvohallat eará fidnuiguin. Nu ii leat dál ja dat čuohcá ealáhussii dainna lágiin ahte čađat heaittihuvvojit doalut go rekrutteren ealáhussii lea váilevaš. Jus galgá leat beroštahtti ovdal álgit boandan go eará fidnuin, erenoamážit nuoraide, de galgá dat sin mielas leat gánnáhahtti. Dadibahábut leat sisaboahtoerohusat menddo stuorrát eanadoalu ja eará servodaga joavkkuid gaskkas.

Sámediggi oaivvilda ahte váldomihttomearri eanadollui ferte leat ahte sisaboáđut loktejuvvojit ollu vai boanda oazžu dakkár sisaboahtovuodu (ja astoáiggi), mii dávista bargohivvodahkii. Ferte uhcitit dan stuorra sisaboahtoerohusa mii lea eanadoalu ja eará joavkkuid gaskkas. Doaibmavuodu ferte nannet, erenoamážit uhcitit doaluide, ferte šaddat vejolažžan doaibmat boandan dohkálaš sisaboáđuin dušše dainna sisaboáđuin mii boahá dálus. Dat geasuhivččii nuoraid ja livččii hui deatálaš dasa ahte rekrutteret nuoraid boandafidnu.

Čuokkis 5: Bajilčállaga "Stuorát mielkeearit doaluide main lea unnit earri go 120 000 lihttara" sadjái boahá "Mielkeearit"

Sihkkarastimin mánggabecalat doallostruktuurra fertejit unnimus doalut vuoruhuvvot mielkeeriid lassánemiin.

Čuokkis 6. Cealkaga " Gorudiid fievridangolut eai gal leat čuovvun gollolassáneami." sadjái boahá: Biergobuvttadeami sisaboahtovdáneapmi ii leat čuvvon gorudiid fievrredeami gollolassáneami.

Čuokkis 8. Nággoeastadeaddji doaibmabijut

Rievdadus 8. čuoggás, boahá 1. cealkaga sadjái:

Šiehtadusbealit leat várren Šiehtadusbealit lávejit jahkásaččat várret 1,4 miljon ru nággoeastadeaddji doaibmabijuide 2011 eanadoallošiehtadusas doaibmabijuide eastadit nákkuid eanadoalu ja boazodoalu gaskkas. 2011 boazodoallošiehtadusas várrejuvvui 1,4 miljon ru. seamma doaibmabidjui. Bealit fertejit várret seamma stuorra supmi dán ortnegii.

Čuoggás 8 i 1. ja 2. teakstaoasis lea evttohus čuvgehusbarggu birra geardduhuvvon guktii. Danne evttohuvvo ahte:

Čuokkis 8, 2. teakstaoassi, nubbi mañimus cealkka sihkkoujvvo.

Viidáseappot sirdojuvvo 8. kapihttala mañimus cealkka, 1. teakstaoasis, gaskal cealkagiid čuvgehusbarggu birra, mii loahpahuuvvo sániiguin: (...) "nággoeastadeaddji doaibmabijuin " ja álgá ná "Psykososiálalaš deaddu "(...).

Čuokkis 8, ođđa 3. teakstaoassi:

Dál lea uhccán diehtu biologalaš diliid birra daid guovlluin gos sihke šibihat ja bohccot guhtot. Danne háliida Sámediggi eanet dieđuid ja dutkama guohtunmálles biotohpa ávkkástallama ektui. Dárbbahuuvvo maiddá eanet diehtu mo dávdadat njommot eallis eallái guohtuneatnamiin.

Čuokkis 8, ovddeš 3. teakstaoassi (ođđa 4. teakstaoassi), ođđa mañimus cealkka:

Eaktun lea ahte bealit soabadit.

Evttohus ođđa 12 čuoggán. Dálvevahágit gittiide ja šaddovahágit

Eanadoalus leat guokte ortnega daid vahágiid várás mat čuožžilit dálkkádagaid geažil - dálvevahágit mat čatnasit dálveáigodahkii ja dálvevahágit mat dáhpuhuvvet šaddoáigodagas. Gittiid vahátbuhtadusortnet ii leat heivehuvvon Romssa ja Finnmárkku fylkkaide. Hárvelohkosaš boanddat sáhttet rádjat šattuid eanet go oktii dálkkádaga geažil. Dáid guovlluin leat maid ollu láigoeatnamat, giettit leat biđgosis ja dávjá lea gittiid gaska guhkkii. Dákkár dilat buvttihit stuorra hástalusaid vahágiid oktavuoda go gittiid ferte gilvit ođđasis.

Romssa fylkkas lea 2010 šaddoáigodat leamaš erenoamáš. Dat čájeha ahte eanadoallu doaimmahuvvo árktalaš diliin mas sihke dálvevahágit ja šaddovahágit leat dáhpuhuvvan seamma jagi. Romssa boanddaidsearvi logut čájehit ahte 289 eanadoalli leat ohcan buhtadusa dálvevahágiid ovddas ja 500 eanadoalli šaddovahágiid ovddas.

Dálvevahágiid buhtadusortnegat doaibmagohitet easka dalle go eanet go 20 % eatnamiin leat divvojuvvon. Máksomearri lea dat seamma olles riikii. Jus galggaš buhtadit dan stuorra arealadárbbu ja dálkkádat diliid, de ferte iežasoassi vuoliduvvot 10 prosentii dálvevahágiid ovddas Romssa ja Finnmárkku fylkkain.

Šaddovahága iežasoassi lea 30 %. Seamma lánkai go dálvevahágiid oktavuodas, de lea seamma proseantamearri olles riikii. Dat lea unohas sámi guovlluid eanadollui. Earret daid hástalusaid mat leat namuhuvvon ovddabealde, de ii sáhte eanadoalli davvin vuordit ahte sáhtta gilvit gietti dan jagi go vahát deaividii ja seammás sáhttit rádjat šattuid dan jagi obanassiige. Molssaeaktun lea juogo njuovvat šibihid dahje oastit dálvefuodđara. Iežasoasi ferte unnidit 15 proseantan šaddovahágiid oktavuodas sámi guovlluin.

Evttohus 2

Ovddádusbellodaga lahthu Aud Martinsen evttohii čuovvovačča:

Evttohus eanadoallošiehtadallamiidda

1. Sámediggi háliida ahte galgá lánččojuvvot eanadoalu ovddideapmái olles Norggas. Eaktun dasa lea friddjaset eanadoallu mii addá ovttaskas bondii duohta buvttadanvejolašvuoda daid rámmaid siskkobealde maid márkan, iežasberoštusat ja ekonomii ja bidjá. Boanddat galget adnojuvvoit iehčanas ealáhusdoallin seamma dásis go eará ealáhusdoallit. Sámedikkis lea stuorra luohtámuš Norgga boanddaid návccaide ieža sáhttit mearridit maid ja mo sii galget buvttadit vai sii sáhttet háhkat alcceseaset ja sin bearrašiid dakkár sisaboadu mainna sii sáhttet birget.

2. Sámediggi ávžžuha Eanandoalodepartemeantta lánččit dilálašvuodaid dasa ahte dat viiddes muddemat eanadoalus loahpahuvojit, ja juohke okta ealáhusdoalli eanadoalus oazžu vejolašvuoda heivehit ieas ođđa diliid ja márkaniid nu ahte sii eai dárbbas nu ollu almmolaš doarjagiid.

3. Sámediggi háliida ahte Norggas galgá leat šláddjás šaddo- ja elliidgeardi. Berre geahččalit várjalit geatke-, guovža- ja albbasmáddodaga. Dan hálddašeapmi ferte dahkkojuvvot báikkálaččat doppe gos lea máhtolašvuohta árvoštallat dilli, ja danne ferte heaittihit vuoruhuvvon boraspireavádagaid. Heahtegádjunvuoigatvuhtii berre maid gullat beana maid boraspire falleha njuolggá. Dan lassin ferte heahtegádjunvuoigatvuhta gustot go boraspiret bohtet gittiide ja daid ii sáhte ádjit eret, ja ahte berre bidjat seamma dulkoma vuodđun go geavaha heahtegádjunvuoigatvuoda guovžža ektui, go eará boraspiriid ektui.

Lávdegotti ráva

Lávdegottis eai leat eanet mearkkašumit dahje evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit čuovvovačča:

Sámediggi doarju muđui sámediggeráđi árvalusevttohusa.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 35 čoaččis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- *Lávdegotti unnitlobku*, Norgga sámiid riikkasearvvi (NSR) *lahttu Geir Tommy Pedersen, Mathis Nilsen Eira ja Norgga sámiid riikkasearvvi (NSR) ja Sámeálbmotbellodaga (SáB) lahttu Gunn-Britt Retter ja Johttisápmelaččaid listtu (JsL) lahttu Per A. Bæhr gesse ruovttoluotta mearkkašumi lávdegotti árvalusas.*
- Evttohus 2 hilgojuvvui 31 jienain. 4 jienastedje beali.
- Evttohus 1 mearriduvvui 32 jienain 3 jiena vuostá.
- Lávdegotti ráva mearriduvvui 32 jienain 3 jiena vuostá.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkavuorrolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihka
1	Olaf Eliassen, áššejodiheaddji	Geir Tommy Pedersen
	Olaf Eliassen	
2	Inga-Lill Sundset	
3	Aud Marthinsen	Geir Tommy Pedersen
		Bjørn Inge Mo
	Aud Marthinsen	
4	Gunn-Britt Retter	Olaf Eliassen
		Geir Tommy Pedersen
	Gunn-Britt Retter	
5	Bjørn Inge Mo	
6	Geir Tommy Pedersen	Skjalg Jensen
		Olaf Eliassen
		Mathis Nilsen Eira
	Geir Tommy Pedersen	
7	Per Andersen Bæhr	
8	Skjalg Jensen	Aili Keskitalo
		Geir Tommy Pedersen
	Skjalg Jensen	
9	Bjørn Inge Mo	
10	Marianne Balto	
11	Egil Olli	
12	Geir Tommy Pedersen	
13	Skjalg Jensen	

Olaf Eliassen, áššejođiheadđji	
Geir Tommy Pedersen, čoaħkinortnegii	

VI Sámedikki mearrádus

Eanadoallu sámi guovlluin lea mearkkašan ollu barggolašvuhtii ja vuodđun ássamii sámi guovlluin. Eanadoalus lea ain dát rolla, muhto dat lea hedjoneamen. Eanadoalus lea maid mearkkašupmi das ahte fievrridit viidáseappot sámegiela ja sámi árbevieruid. Sámediggái lea deatalaš ahte eanadoalus leat buorit rámmaeavttut dan doibmii ja ovddideapmái.

Sámi guovlluid eanadoalu ovdáneapmi maŋimus jagiin lea leamaš negatiivvalaš ja dat fuolastuhtá. Finnmárkku fylkkas lea doaluid lohku čielgasit njiedjan 2004 rájes 2010 rádjai, 427 doalus 360 dollui. Dat lea badjel 15 % njiedjan. Romssa fylkka lea ain stuorát njiedjan, 1405 doalus 1119 dollui jagis 2010, mii lea 20 % njiedjan. Gaskamearri olles riikii lea 13 % njiedjan. Mánngga gielddas lea eanadoallu nu njiedjan ahte leat dušše moadde buvttadeaddji vel báhcán.

Doaluid geahppáneapmi buktá lassi balu dannego eanadoallu sámi guovlluin juo lea unni go buohtastahtá eanadoaluin riikadásis. Jos eanadoallu unnu vel eanet, de lea dat hástalussan sámi ealáhuseallimii ja áitá ealáhusa saji mearkkašahtti kultur- ja giellaarenan. Das leat maiddái negatiivvalaš váikkuhusat borramušbuvttadeapmái, meieriijaide, njuovahagaide ja eará viidáset nálástuhttinrusttegiidda sámi ássanguovlluin.

Ealli gilit leat buoremus dáhkádussan dasa ahte sámi kultuvra ja giella ceavzá boahteáiggis. Go galgá nagodit bisuhit ealli giliid, de lea deatalaš sihkarastit dálá doallostruktuvrra ja bisuhit ealáhusa barggolašvuoda ja buoridit gánnahttivuoda. Danne lea deatalaš Sámediggái oččodit sámi eanadoalu doallovuodu nannejuvvot. Sámedikki guhkesáiggi ulbmil lea eanedit ealáhusa barggolašvuoda ja buvttadeami. Okta Sámedikki váikkuhangaskaomiin lea investerendoarjja ja sierranas doaibmabijut – 2010:s juolludii Sámediggi 5,0 miljon ruvnnu eanadoalloáigumušaide. Doarjagat juolluduvvojedje vuosttažettiin investeren-, ovddidan- ja ovttasbargodoaibmabijuide eanadoalus.

Miellagiddevaš doaibmabidju lea ovddidanprošeakta man ulbmil lea bajidit eanadoalu optimismma Ávjavári álgoálbmotguovllus. Dán guvlui gullet Porsáŋggu ja Kárášjoga gielddat ja Guovdageainnu suohkan. Dáin gielddain lea nu stuorra njiedjan ahte dárbašuvvo álggahit stuorra movttiidahttinproseassa vai earret eará nuorat váldet badjelaset eanadoalu dahje áŋgiruššet dainna. Jus dat lihkostuvvá, de dan sáhtášii geavahit maiddái eará guovlluin.

Sámi eanadollui lea ártkalaš dálkkádat ja gaskkat min guovlluin liige hástalussan. Dálkkádat dagaha dan ahte mis lea oanehet šaddoáigodat, ja dasa lassin šattohis eana, man geažil mii dárbašit viiddes areálaid ja danne šaddet alla doaibmagolut. Finnmárkku doaluid gaskamearalaš sturrodát lea 256 mihtu ja riikkas muđui dat lea 217 mihtu. Muhto seammás lea ártkalaš dálkkádat givrodát danne go borramuššii mii buvttaduvvo dán birrasis lea unnit dárbaš geavahit cirganasávdnasiid, ja dan geažil šaddá dat buhtis ja sihkar. Sámediggi háliida ahte “ártkalaš eanadoallu” galgá erenoamážit suodjaluvvot riikkaidgaskasaš gávpesoahpamušain ja ahte doaba geavahuvvo aktiivvalaččat go boahteáiggi doarjjaortnegat hábmejuvvojit.

Eanadoalu mearkkašupmi sámi kultuvrra bisuheapmái ja ovddideapmái ollu sámi guovlluin, go buohtastahtá ealáhusa negatiivvalaš ovdánemiin, mearkkaša ahte ferte álggahit eanet doaibmabijuid maid ulbmilin lea erenoamážit nannet eanadoalu vejolašvuodaid ja vuodu sámi guovlluin. Danne árvvoštallojuvvo ahte dát doaibmabidjoárvalus eanadoallošiehtadallamiin lea hui deatalaš sámi servodahkii, sihke servodatpolitihkalaččat ja ealáhuspolitihkalaččat.

Sámediggi háliida beassat váikkuhit dasa ahte eanadoalu rámmaeavttut sihkarastojuvvojit, ja nu leat mielde očcodeamen ealli sámi birrasiid ja ealli giliid.

Sámediggi čujuha Soria Moria-julggaštussii mas earret eará čuožžu:

”Regjeringen ønsker å bidra til gode rammevilkår både for tradisjonelle næringer og moderne arbeidsplasser knyttet til kultur og teknologi i samiske bosettingsområder.” (Ráđđehus háliida váikkuhit buriid rámmaeavttuid sihke árbevirolaš ealáhusaide ja odđáiigásaš bargosajiide mat čatnasit kultuvrii ja teknologijai sámi ássanguovlluin)

Viidáseappot čuožžu ahte:

”Regjeringen vil sikre et landbruk med en variert bruksstruktur over hele landet gjennom en klar distriktsprofil, og videreføre styrking av det grasbaserte husdyrholdet” (Ráđđehus áigu sihkarastit eanadollui mánggalágan doallostruktuvrra miehtá riikka čielga guovloprofiilla bokte, ja joatkit suoidnevuđot šibitdoalu nannemiin.)

”Regjeringen vil sikre et landbruk med en variert bruksstruktur over hele landet gjennom en klar distriktsprofil, og videreføre styrking av det grasbaserte husdyrholdet”

Sámediggi ovddida čuovvovaš evttohusaid jagi 2011 eanadoallošiehtadallamiidda:

1. Sámedikki doaibma

Sámedikki doaibma guoská daid guovlluide riikkas gos sámit ássat. Eanadoallošiehtadallamiid oktavuodas maŋimus jagiin leat vuhtii váldojuvvon soames árvalusa maid Sámediggi lea ovddidan, muhto dat leat ráđđejuvvon guoskat Finnmárkku fylki. Sihke doarjaga areálarájiid rievdadeapmi ja mielkeeriid lasiheapmi leat boah tán ávkin maiddái sámi álbmogii Finnmárkkus. Sámit geat barget eanadoaluin ássat maiddái olggobealde Finnmárkku – erenoamážit Romssas ja Norlánda davvioasis. Ekonomalaš doaibmabijut mat álggahuvvojit sámi guovlluin galget guoskat stuorát guovlluide go dušše Finnmárkui.

Sametinget har registrert at flere kommuner i Troms har tilnærmet like utfordrende klimatiske forhold som Finnmark. Det kan være grunn til å vurdere sonegrensene og utvide disse til disse kommunene.

2. Gánnáhahttivuohta

Eanadoalu loahppameanut adnojuvvojit leat eanadoalloaláhusa fidnobargiid sisaboáđu loahppameannun. Vuodđoeaktun dasa ahte eanadoallu galgá ceavzit ja ovdánit, lea ahte gánnáhahttivuohta eanadoalus galgá sáhttit gilvohallat eará fidnuiguin. Nu ii leat dál ja dat čuočcá ealáhussii dainna lágiin ahte čadat heaittihuvvojit doalut go rekrutteren ealáhussii lea váilevaš. Jus galgá leat beroštahti ovdal álgit boandan go eará fidnuin, erenoamážit nuoraide, de galgá dat sin mielas leat gánnáhahti. Dađibahábut leat sisaboahtoerohusat menddo stuorát eanadoalu ja eará servodaga joavkkuid gaskkas.

Sámediggi oaivvilda ahte váldomihttomearri eanadollui ferte leat ahte sisaboáđut loktejuvvojit ollu vai boanda oažžu dakkár sisaboahtovuodu (ja astoáiggi), mii dávista bargohivvodahkii. Ferte uhcidit dan stuorra sisaboahtoerohusa mii lea eanadoalu ja eará joavkkuid gaskkas. Doaibmavuodu ferte nannet, erenoamážit uhcit doaluide, ferte šaddat vejolažžan doaibmat boandan dohkálaš sisaboáđuin dušše dainna sisaboáđuin mii boah tá dálus. Dat geasuhivččii nuoraide ja livččii hui deatalaš dasa ahte rekrutteret nuoraide boandafidnui.

Ekonomalaš ortnegiid eanadoalus ferte doalahit vai eanadolluide sihkarastojuvvo einnostahti dilli. Eanadoalloiseválddiid gáibáduš nuppástuhttit luovosdoibmii ja WTO-šiehtadus bukte stuorra eahpesihkarvuoda eanadolliid gaskii maŋimus logijagis. Viiddis rievdadusat doarjaortnegiin dagahit dan ahte eanadollin ii šat leat einnostahti dilli man mielde bargat. Evttohus ahte rievdadit buvttadandoarjaga unnit oktasašdoaluide ja eará rievdadusat buvttadandoarjagis leat ovdamearkkat mat dagahit dán lágan eahpesihkarvuoda.

Seamma vuogi mielde ferte eanadoalu investerenortnegiid ain bisuhit. Huksemaš molsašuddet jagis jahkái. Jagi 2008 rájes lea Norggas odđái návehiid njealjehasmehterlohku unnon beliin. Dárbu divodit ja bajásdoallat visttiid mat leat huksejuvvon 1980-logus sámi guovlluin lassána. Áiggi mielde huksejuvvon

visttit geasuhit nuoraid eanet váldit badjelasaset eanadoalu. Nugo dilli lea dál, de heaittihuvvojit ollu boares- ja boaresáigásaš doalut.

Eanadoalus leat ovdalis áiggiin leamaš vejolašvuodát várret ruđa fondii eanadoalus mii galggai geavahuvvot visteinvesteremiidda boahhteáiggis. Dán foandda ruđaiguin sáhtášii plánat boahhteáiggi investeremiid buoret vuogi mielde. Dasto attášii dát einnostanvejolašvuoda vearroplánema ektui.

2011:s lea deatalaš vuoruhit fuođarvuđot buvttadeami davvin. Mielkebuvtadeapmi dat lea mii guoddá eanadoalu sámi guovlluin. Sávzadoallu geavaha meahci lávga ja dasa ferte sihkkarastit buori ekonomalaš ovdáneami 2011:s.

3. Ásahanbáhkát nuoraide

Statistihkalaš guovddášdoaimmahaga logut čájehit ahte njealjehasoassi Finnmárkkku boanddain lea badjel 60 jagi. Soames jagiid geahčen šaddá danne stuorra dárbu oažžut ođđa olbmuid eanadollui, jos boandadoalut eai galggaš sakka geahppánit. Finnmárkkus lea gaskamearalaš ahki sis geat váldet badjelasaset doalu 45 jagi. Ulbmilin ferte leat oažžut gaskamearalaš agi bodnái, muhto dat eaktuda dan ahte gánnáhahttivuohta eanadoalus ferte buorránit. Ealáhussii rekrutteren gáibida dasto buori gelbbolašvuoda- ja oahpahusfálaldaga.

Go nuoraid galggaš movttiidahttit álgit bargat eanadoaluin, de ferte bidjat ekonomalaš doaibmajiid maiguin dáhkidit rekrutterema.

Ferte áshuvvot ásahanmielkearreortnet nuoraid várás geat háliidit bargagoahtit doaluin. Dávjá lea nu ahte nuorat geat álggahit doaluin fertejit oastit šibihiid, reaiduid ja visttiid. Muhtumat välljejit oastit eanadoalloopmodagaid. Go sii vel dasa lassin fertejit oastit mielkeeriid stáhta haddái mii lea 3,50 ru lihtteris dahje priváhta márkanis, de lea váttis nuorain álggahit doaluin. Rekrutterema sihkkarastimii ferte ásahtit oiddolaš ortnegiid daid nuoraid várás geat háliidit eanadollui – nuvttá mielkeeriid nuoraide geat leat vuolle 35 jagi geat háliidit cegget doalu dahje viiddidit dan sámi guovlluin.

4. Luopmo- ja astoáiggesadjásašortnet

Nu go eará ealáhusain ge, de ferte láchit eanet luomu ja astoáiggi. Oktasaš doaimmaid ásahemiin lea sihkkarastojuvvon eanet astoáigi sidjiide geat servet dán lágan ovttasbargui, muhto oktasaš doaimmat eai heive buot guovlluide. Lea čájehuvvon ahte sis geat eai leat mielde oktasaš doaimmain, leat stuorát hástalusat oažžut sadjásačča. Dasa sáhttet leat mánggalágan sivat, muhto bálkkás lea stuorra mearkkašupmi rekrutteremii. Luopmo- ja astoáigeortnegiid refušuvdnamáksomeriid ferte bajidit. Dán lágan ortnet geasuhivččii eanet bargat eanadoaluin, seammás go dat movttiidahtášii nuoraid álggahit eanadoaluin.

5. Mielkeearit

Sihkkarastimin mánggabealat doallostruktuvrra fertejit unnimus doalut vuoruhuvvot mielkeeriid lassánemiin.

Vaikke vel muhtun doalut eai nagot deavdit erideaset, de lea muhtun doaluin vejolašvuolta lasihit mielkebuvtadeami. Stuorát mielkeearri buoridivččii doaluid ekonomalaš vuoddu. Dat livččii mielde sihkkarastimin eanadoalu sámi guovlluin. Sihkkarastin dihte mánggabealat doallostruktuvrra, de ferte daid unnimus doaluid vuoruhit mielkeeriid lasiheami oktavuodas.

6. Fievrridandoarjja

Mielkebuvtadandoaluid heaittiheamit lea bohciidan digaštallama njuovahagaid ja meieriijaid infrastruktuvrra bisuheami vuoddu birra. Go eanadoallobuktagiid hivvodat uhccu, de sturrot fievrridan- ja buvttadangolot juohke ovttadaga nammii. Viidásetráhkadanfitnodagat, mat dávjá leat ovttasdoaimbifitnodagat, maid dárbbášit leat gánnáhahttit. Daid fámohttin lea divrudan eanadolliid fievrridangoluid.

Njuovahagaid heaittiheapmi guhkida fievrridangaskkaid ja nie divruda fievrridangoluid. Doaluid logu njiedjama dihte guhkkot doaluid gaskkat ja dan geažil sturrot maddái fievrridangolot. Dán ferte gokčat Čoahkkingirjji čállit: Trine Guttorm Anti/Roy Amundsen

movt nu. Biergobuvttadeami sisabohtoovdáneapmi ii leat čuvvon gorudiid fievrredeami gollolassáneami. Dáid sivaid geažil dárbbasuvvo stuorát fievrridoarjja. Gávdnojit maiddá čielga rájít man guhkás ealli elliid sáhtta fievrridit almmá váldekeahhtá vuoigŋastanbottu.

Seammá guoská maiddá veahkamuhkki- ja fuođarfievrredeapmái mas fuođardárbu lea lassánan sakka go mielkebuvttadeapmi juohke gusa nammii lea gorgŋon.

Fievrridoarjaga rievdadeapmi galgá dásset hatti buvttadeddjiide beroškeahhtá fievrridangaskkain.

7. Boraspiriid geahpedeapmi buoridan dihte sávzadoaluid ekonomijja.

Sávzadoallu gáibida ollu areálaid man oktavuodas meahceávkástallan lea leamaš mearrideaddjin ekonomalaš bohtosii. Váidudeaddji doaibmabijut boraspiriid hálddašeamis leat dagahan ahte sávzadoallit leat earret eará gártan unnidit meahceávkástallama ja bidjat sávzzaid áiddiid sisa bealdduide. Go eanet fertejit geavahit bealdduid, de dat lasiha goluid go fertejit eanet dikšut eatnamiid ja áidut daid. Geavaheami dainna lágiin rievdadeapmi sáhtta maiddá buvttihit stuorát vára ahte sávzzat ožžot parasihit ja infekšuvnnaid (menddo ollu leat sávzzat seamma areálaid alde). Boraspirehálddašeamis ja sávzadoalu ekonomijjas lea lávga oktavuoha. Boraspirehálddašepmi ii leat meroštallama mielde oassin šiehtadallamiin, muhto dat váikkuha njuolga ekonomalaš bohtosii. Boraspiresobaheami mielde galget leat sihke guohtueallit ja boraspiret riikkas. Váidudeaddji doaibmabijut (ovdal sávzzaid viežžan guohtumiin, áidit jna) divrudit sávzadoalu ja hehttejit dolliid meahceávkástallama ávkkáleamos vugiin.

8. Nággoeastadeaddji doaibmabijut

Šiehtadusbealit leat várren Šiehtadusbealit lávejit jahkásaččat várret 1,4 miljon ru nággoeastadeaddji doaibmabijuide 2011 eanadoallošiehtadus doaibmabijuide eastadit nákkuid eanadoalu ja boazodoalu gaskkas. 2011 boazodoallošiehtadus várrejuvvui 1,4 miljon ru. seamma doaibmabidjui. Bealit fertejit várret seamma stuorra supmi dán ortnegii. Unnidan dihte areálavuostálasvuodaid eanadoalu ja boazodoalu gaska lea dárbu lasihit ruđaid dán postii. Boazoáiddiid huksen lea hui divrras ekonomalaččat, muhto dat lea investereren mángga jahkái ovddasgavlui. Áiddiid ceggemiin seasttášii eanadoallu maŋit áiggis liigebarggu ja dan seammás sihkkarastojuvvošii šaddu. Sámedikki mielas lea dárbu ahte stáhta eiseválddit vuoruhit barggu nággoeastadeaddji doaibmabijuiguin buoridan dihte áddejumi ealáhusaid gaska ja oktiordnen dihte daid sierra geavaheaddjiberoštusaid. Danne lea deatlaš eastadit dákkár dilálašvuodaid šaddamis. Psykososiálalaš deaddu maid nákkut mielddiset buktet guhkit áiggi badjel, sáhttet leat vahágin guoskevaš beliide.

Sámediggi evttoha ahte ásahuvvojít dialogaarenat man ulbmil galgá leat lonuhallat oainnuid ja čilget goabbat ge beliid doaibmadiliid. Diekkár arena sáhtašii leat posiitivalaš doaibma eastadan dihtii nákkuid ja dagahivččii eaŋkalabbon gávdnat vuogas čovdosiid. Dáinna lágiin sáhtašii buoredit beliid olbmuidgaskasaš diliid.

Dál lea uhccán diehtu biologalaš diliid birra daid guovlluin gos sihke šibihat ja bohccot guhtot. Danne háliida Sámediggi eanet dieđuid ja dutkama guohtunmálles biotohpa ávkkástallama ektui. Dárbbasuvvo maiddá eanet diehtu mo dávdadit njommot eallis eallái guohtuneatnamiin.

Máŋgii sáhtta stuorát areálaid áidun leat áigeguovdil. Sáhttet leat areálat maid eanadagat, huksehusat jed. lunddolaččat ráddjejít. Eaktun lea ahte bealit soabadit.

9. Lasihit ruđaid Sámedikki ealáhusovddidandoaibmabijuide

Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta láve juolludit Sámedikki ealáhusovddidandoaibmabijuide 2,0 miljon ru (ovddeš Sámi ovddidanfoanda). Dát ruđat eai leat muddejuvvon mángga jahkái. Eanadoalu golut visttiide ja eará doaibmabijuide leat lassánan jagis jahkái. Dasto lea Sámediggi maiddá seamma áigodagas viiddidan ortnega doaibmaguovllu. Eanadoalu unnun sámi guovlluin buvttiha dasa lassin dárbbu ruhtadit stuorát bajásdoallanbarggu. Ruđaid ferte lasihit 4,0 miljon ruvdui.

10. Lotnolasdoalut

Ollu guovlluin hehtejit vátna areálaressusat stuorát doaibmaovttadagaid ásaheami. Dáin guovlluin ferte ain leat vejolašvuohta ánggirusšat sierralágan lotnolasealáhusaiguin. Dáinna lágiin bisuhit mii girjái vuoda ealáhusas, ja dan seammás sihkkarastojuvvo dássedis ássan. Šiehtadusoktavuodas fertejit ekonomalaš doaibmabijut leat ceahkkálastojuvvon doallosturrodagaid mielde, dan dihte vai lotnolasdoalut oččošedje stuorát oasi njuolgo doarjagiin.

11. Buktagat dihtomárkaniidda

Eanandoallo- ja biebmodepartemeanttas lea árvohákanprográmma biebmosuorggis. Sámi guovlluid hástalus lea fas ealáskahttit sámi borramušvieruid oassin eanadoalu árvohákkamis. Báikkálaš kulturvieruid ovddideapmi ja viidáset fievrredeapmi nanne eanadoalu deatálaš árvoovddideaddjin sámi guovlluin. Sámediggi čujuha dás davvinorgga eanadoalu erenoamáš vejolašvuhtii ovddidit buktagiid dihtomárkaniidda.

12. Dálvevaháгат gittiide ja šaddovaháгат

Eanadoalus leat guokte ortnega daid vahágiid várás mat čuožžilit dálkkádagaid geažil - dálvevaháгат mat čatnasit dálveáigodahkii ja dálvevaháгат mat dáhpáhuvvet šaddoáigodagas. Gittiid vahátbuhtadusortnet ii leat heivehuvvon Romssa ja Finnmárkku fylkkaide. Hárvelohkosaš boanddat sáhttet rádjat šattuid eanet go oktii dálkkádaga geažil. Dáid guovlluin leat maid ollu láigoeatnamat, giettít leat biđgosis ja dávjá lea gittiid gaska guhkki. Dákkár dilít buvttihit stuorra hástalusaid vahágiid oktavuoda go gittiid ferte gilvit ođđasis.

Romssa fylkka lea 2010 šaddoáigodat leamaš erenoamáš. Dat čájeha ahte eanadoallu doaimmahuvvo árktalaš diliin mas sihke dálvevaháгат ja šaddovaháгат leat dáhpáhuvvan seamma jagi. Romssa boanddaidsearvvi logut čájehit ahte 289 eanadoalli leat ohcan buhtadusa dálvevahágiid ovddas ja 500 eanadoalli šaddovahágiid ovddas.

Dálvevahágiid buhtadusortnegat doaibmagohtet easka dalle go eanet go 20 % eatnamiin leat divvojuvvon. Máksomearri lea dat seamma olles riikii. Jus galggaš buhtadit dan stuorra arealadárbbu ja dálkkádat diliid, de ferte iežasoassi vuoliduvvot 10 prosentii dálvevahágiid ovddas Romssa ja Finnmárkku fylkkain.

Šaddovahága iežasoassi lea 30 %. Seamma láhkai go dálvevahágiid oktavuodas, de lea seamma proseantamearri olles riikii. Dat lea unohas sámi guovlluid eanadollui. Earret daid hástalusaid mat leat namuhuvvon ovddabealde, de ii sáhte eanadoalli davvin vuordit ahte sáhtta gilvit gietti dan jagi go vahát deaividií ja seammás sáhttit rádjat šattuid dan jagi obanassiige. Molssaeaktun lea juogo njuovvat šibihiid dahje oastit dálvefuodđara. Iežasoasi ferte unnidit 15 proseantan šaddovahágiid oktavuodas sámi guovlluin.

Sámediggi doarju muđui sámediggeráđi árvalusevttohusa.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 10.03.11 dii. 10.30.

Ášši/Sak BFOL	001/11
Ášši/Sak DC	011/11

Ođđa meroštallannjuolggadusat guovttegielalašvuodadoarjagiid juolludeapmái

Arkiivaáššnr..
10/396106 / 25 - 58

Meannudeamit

Politihkalaš dássi	Beaivi	Áššnr.
Sámediggeráđdi	28.01.11	SR 027/11
lávdegoddi	22. – 24.02.11	
Sámedikki dievasčoahkkin	04. – 11.03.11	DC 011/11

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 10.03.11 dii. 11.00.

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1	28.01.11	Sámediggeráđdi	Ášši SR 027/11 Ođđa meroštallannjuolggadusat guovttegielalašvuodadoarjagiid juolludeapmái
2	18.10.10	Sámediggi/forvaltningskommuner og fylkeskommuner	Høringssvar
3		Sámediggi/forvaltningskommuner og fylkeskommuner	Utregningsmodell
4		Tana kommune/Sametinget	Høringssvar
5		Tysfjord kommune/Sametinget	Høringssvar
6		Røyrvik kommune/Sametinget	Høringssvar
7		Porsanger kommune/Sametinget	Høringssvar
8		Nord-Trøndelag fylkeskommune/Sametinget	Høringssvar
9		Snåsa kommune/Sametinget	Høringssvar
10		Kautokeino kommune/Sametinget	Høringssvar
11		Karasjok kommune/Sametinget	Høringssvar
12		Finnmark fylkeskommune/Sametinget	Høringssvar
13		Nesseby kommune/Sametinget	Høringssvar
14		Kåfjord kommune/Sametinget	Høringssvar
15		Lavangen kommune/Sametinget	Høringssvar
16		Troms fylkeskommune/Sametinget	Høringssvar
17		Nordland fylkeskommune/Sametinget	Høringssvar

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Guovttegielatvuodá meroštallannjuolggadusat

Guovttegielatdoarjja ii stivrejuvvo šat goluid mielde nugo ovdal, muhto ulbmilstivrema mielde, mas lea golmmaoasat málle movt doarjja juogaduvvo sámegiela hálddašanguovllu gielddaide. Málles lea okta vuodđooassi, okta bálvalusoassi ja okta ovddidanoassi hálddašanguovllu gielddaid várás. Sámegiela hálddašanguovllu fylkkagielddaide lea guovtteoasat málle mas lea vuodđo- ja bálvalusoassi ja ovddidanoassi.

Hálddašanguovllu gielddat

Vuodđooassi:

Vuodđooassi lea 25 % ollislaš guovttegielatrámmas gielddaide ja juogaduvvo dássálaga hálddašanguovllu gielddaid gaska.

Bálvalusoassi:

Bálvalusoassi lea 50 % ollislaš guovttegielatrámmas gielddaide ja juogaduvvo hálddašanguovllu gielddaide čuovvovaš mihtuid vuodul:

Man galle vuodđoskuvlla oahpis lea sámegiella vuosttašgiellan (deattuhuvvo 44 %)

Man galle vuodđoskuvlla oahpis lea sámegiella nubbingiellan (deattuhuvvo 25 %)

Man ollu gieldda ássin leat Sámedikki jienastuslogus (deattuhuvvo 31 %)

Ovddidanoassi:

Ovddidanoassi lea 25 % ollislaš guovttegielatrámmas gielddaide. Ovddidanoassi regulerejuvvo doaimma ja čadahuvvon doaibmabijuid mielde jagis jahkái, ja ovttasbargošiehtadusain ovttaskas gieldda ja Sámedikki gaska.

Hálddašanguovllu fylkagielddat

Vuodđo- ja bálvalusoassi:

Vuodđo- ja bálvalusoassi lea 75 % fylkagielddaid ollislaš guovttegielatrámmas ja juogaduvvo dássálaga fylkagielddaid gaska.

Ovddidanoassi:

Ovddidanoassi lea 25 % fylkagielddaid ollislaš guovttegielatrámmas. Ovddidanoassi regulerejuvvo doaimma ja čadahuvvon doaibmabijuid mielde jagis jahkái, ja ovttasbargošiehtadusain ovttaskas fylkagieldda ja Sámedikki gaska.

Guovttegielatvuodadoarjaga ulbmilolahusa eavttut

Ulbmilolahusa eavttut leat seammaláganat sihke gielddaide ja fylkagielddaide mat gullet sámegiela hálddašanguovlui. Ulbmilolahusa eavttut galget geavahuvvot ruđaid geavaheami raporteremis Sámediggái.

Guovttegielatvuodadoarjaga vuodđo- ja bálvalusoasis lea čuovvovaš eavttu ulbmilolahussii:

Man galle bargis lea gelbbolašvuohta bálvalit álbmoga sámegillii njálmmálaččat ja/dahje čálalaččat.

Man galle bargi lea ožžon oahpahusa sámegielas

Almmuhusat, diehtujuohkin, skovit ja teaksta ruovttosiiddus sámegillii

Man ollu guovttegielat dokumeanttat (sáme-/dárogiellii)

Guovttegielatvuodadoarjaga vuodđo- ja bálvalusoasis ii gáibiduvvo detálja dási rehketoalloraporta.

Ovddidanoassi regulerejuvvo doaimma ja čadahuvvon doaibmabijuid vuodul jagis jahkái ja ovttasbargošiehtadusain ovttaskas gieldda/fylkagieldda ja Sámedikki gaska. Ovddidanoasi sturrodaga mearrida Sámediggeráđi ovttaskas gielddaide/fylkagielddaide dahje dat orgána masa Sámediggeráđi addá fápmudusa.

Dan geažil go gielladilli lea nu sierralágan sámegeiela hálddašanguovllu gielddain, galget ráhkaduvvot individuála ovttasbargošiehtadusat juohke gielddain/fylkagielddain. Ovttasbargošiehtadusain galget earret eará leat ulbmilat ja strategijat movt gielddat/fylkagielddat áigot ollašuhhtit Sámelága giellanjuolggadusaid, ja mot iešguđetge gielda/fylkagielda áigu geavahit ovddidanoasi.

Gáibiduvvo detálja dási rehketdoalloraporta guovttegielatdoarjaga ovddidanoasis.

Juolludan- ja máksineavttut

Guovttegielatdoarjagiidda leat čuovvovaš juolludan- ja máksineavttut:

Dán jagi doaimaplána ja čuovvovaš jagi bušeahhtadárbu sáddejuvvo Sámediggái mañimuštá njukamánu 1. b. dán jagi.

Galgá ráhkaduvvot ovttasbargošiehtadus Sámedikki ja ovttaskas gieldda ja fylkagieldda gaskka guovttegielatdoarjaga geavaheamis.

Raporta vuodđo- ja bálvalusoasis sáddejuvvo Sámediggái mañimuštá borgemánu 1. b. čuovvovaš jagi.

Raporta ja detálja dási/čilgejeaddji rehketdoallu ovddidanoasis sáddejuvvo Sámediggái mañimuštá borgemánu 1. b. čuovvovaš jagi.

50 % doarjagis máksujuvvo bušeahhtajagi álggus. Loahppa 50 % máksujuvvo dalle go doarjjaeavttut leat ollašuhhtujuvvon.

Jos doarjjaeavttut eai leat ollašuhhtujuvvon mañimuštá borgemánu 1. b., de ii sáhte doarjjaoažžu vuordit doarjaga Sámedikkis čuovvovaš jagi. Sámediggi sáhtá gáibidit ruđaid ruovttoluotta máksujuvvo jos doarjjaoažžu ii ollašuhhte eavttuid nugo eaktuduvvon.

Ortnet evaluerejuvvo mañjá 3 jagi.

Bajásšaddan-, fuolahus- ja oahppolávdegotti árvalus:

Áigu

Sámediggi lea 1993 rájes juolludan guovttegielalašvuodadoarjagiid daid gielddaide ja fylkkagielddaide, mat áiggis áigái leat gullan sámegeiela hálddašanguovlui. Sámedikki ovddas árvvoštalai Finn Consult guovttegielalašvuodaruđaid geavaheami 2009:s. Raportta loahppajurdda lea earret eará ahte ruđaid raporten berrešii rievdaduvvot das ahte leat gollostivrejuvvon dasa ahte dat leat eanet ulbmilstivrejuvvon, ja ahte guovttegielalašvuodaruđaid juolludaneavttut berrešedje rievdaduvvot. Lassin árvvoštallamii, de leat čáđahuvvon čoaħkinat gielddain, fylkkagielddain ja seminára lea čáđahuvvon gos buohkat hálddašanguovllus sáhte ovddidit iežaset oaiviliid.

Evttohus odđa juolludaneaktun guovttegielalašvuodaruđaid juolludeami várás sáddejuvvui gulaskuddamii 18.10.2010 áigemei 01.12.2010. Evttohus sáddejuvvui njuolggá buot hálddašangielddaide ja fylkkagielddaide ja daid gielddaide mat leat ráhkkanisgoahtán beassat mielde sámegeiela hálddašanguovlui. Doarjjaortnet evaluerejuvvo 3 jagi geahčín.

Dán evttohusas evttohuvvo ahte guovttegielalašvuodadoarjja rievdaduvvo das ahte leat gollostivrejuvvon dasa ahte dat leat ulbmilstivrejuvvon modealla mas lea golmmaoasat meroštallanvuodđu mo juohkit doarjaga sámegeiela hálddašanguovllu gielddaide. Modeallas lea vuodđoassi, bálvalusoassi ja ovddidanoassi hálddašangielddaide várás. Sámegeiela hálddašanguovllu fylkkagielddaide várás lea juohkinmodealla guovtteoasat ja das lea Vuodđo- ja bálvalusoassi ja ovddidanoassi.

Mearkašumit

Lávdegoddi, Bargiidbellodaga sámediggejoavkkeu (Bb) lahttu Geir Johnsen, Anne Helene Saari, Mariann Wollmann Magga, Jørn Are Gaski ja Árjja lahttu Odd Iver Sara ja Áarjel-Saemiej Gielb (ÁaSG) lahttu Ida Marie Bransfjell ja Norgga Sámiid Riikkasearvvi (NSR) lahttu Silje Karine Muotka, Kirsti Guvsám, Áge Nordkild, Miriam Paulsen ja Norgga Sámiid Riikkasearvvi/Sámeálbmot bellodaga (NSR/SáB) lahttu Elin Henriksen, Jobttisápmelaččaid listu (JsL) lahttu Berit Marie P. Eira, Ovddádusbellodaga (FrP) lahttu Hans Eriksen

Čoaħkingirji čállit: Trine Guttorm Anti/Roy Amundsen

236 siidu 272 siidus

ovddidedje čuovvovaš mearkkašumi:

Sámelága giellanjuolggadusaid ulbmil lea gáhttet ja ovddidit sámegeielaid erenomážit dainna lágiin ahte nannet dan almmolaš geavaheami. Sámelága § 1-5 deattasta ahte sámegeiella ja dárogeiella leat dásseárvosaš gielat.

Árvvoštallan

Gielddain sáhttet leat váttisvuodát ollašuhttit giellalága gáibádusaid. Lea daddjojuvvon ahte Sámelága giellanjuolggadusat galget rievdaduvvot, juoga mii dárbbášuvvo go leat bohtán odđa gielddat sámegeiela hálddašanguvlui. Dain leat eará hástalusat go dain gielddain mat leat leamaš mielde hálddašanguvluin guhkit áigge.

Guovttegielalašvuodaruđaid juolludaneavttuid árvvoštallama oktavuodas, mii galgá čadahuuvot 3 jagi geahčen, gáibiduvvo ahte ovdal árvvoštallama ferte čielggadit ja analyseret mo lea váikkuhan ja mo bohtá váikkuhit go odđa gielddat bohtet fárrui. Lea maid deatlaš oažžut diehtit mo sámi geavaheaddjit vásihit vejolašvuoda beassat geavahit sámegeiela almmolaččat, ja mo sii vásihit vejolašvuoda beassat geavahit sámegeiela oppalaččat. Danne cealká lávdegoddi ahte lea stuorra beroštupmi dasa ahte oažžut čadahuuvot geavaheaddjiikkadeami sámi álbmoga gaskkas gielddalaš bálvalusfálaldaga birra oppalaččat.

Lávdegoddi čujuha dasa ahte dál ii leat ollislaš visogovva mii čájeha man muddui leat ollašuhttojuvvon gielddain dat lágat ja njuolggadusat, mat muddejit guovttegielalaš bálvalusfálaldaga sámi guovlluin, dahje sámegeiela hálddašanguovllus. Lávdegotti mielas livččii hui deatlaš oažžut dakkár visogova, go dat attášii buoret vuodá sihkkarastimii ahte hálddašanguovllu gielddaid bálvalusfálaldat ovddiduvvojit nu ahte dat ollašuhttet daid geatnegasvuodaid mat bohtet ovdan lágain ja lánkaasahusain.

Rápmavevttut

Lávdegoddi čujuha dasa ahte 2006 rájes lea Bargo- ja searvadahttindepartemeanta (BID) - dálá Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeanta - dušše addán lassidoarjaga guovttegielalašvuhtii go odđa gielddat leat válđojuvvon mielde hálddašanguvlui. Doarjagat eai muddejuvvo haddegoargnuma ektui, ja danne leat doarjagat duohtavuodas njiedjan dán áigodagas. Vaikke vel odđa gielddain mat bohtet mielde hálddašanguvlui, leat eará ja vuđolaš hástalusat daid ulbmiliid ja njuolggadusaid ektui, mat gustojit sámegeiela hálddašanguvlui.

Lávdegoddi čujuha Gielda- ja guovlodepartemeantta (GGD) bargojoavkku raportii: Daid guovttegielalašvuodagoluid oktavuodas gielddaide ja fylkkagielddaide mat addojuvvojedje 2002 várás mas okta loahppajurdagiin lei ahte vaikke vel lei ge hástaleddjin kártet duohta lassegoluid mat gielddain ledje guovttegielalašvuoda hálddašeami lánčima oktavuodas, oaivvildii bargojoavkku ahte lei dárbu lasihit guovddáseiválddiid guovttegielalašvuodadoarjaga.

Lávdegoddi deattuha ahte maiddá julev- ja lullisámi gielddat leat bohtán mielde sámegeiela hálddašanguvlui. Dain gielddain lea viiddiduvvon ovddasvástádus almmolaš giellahálddašeami oktavuodas ja doppe dárbbášuvvo stuorra ángirusšan sihkkarastit sihke bálvalusfálaldaga sámegeilli ja ahte sámegeiella geavahuvvo eanet dain gielddain.

Lávdegoddi oaivvilda ahte ekonomalaš juolludeamit fertejit nannejuvvot, ja registrere ahte dan leat maiddá sámegeiela hálddašanguovllu gielddat deattuhan.

Evttohusat

Ovddádusbellodaga (FrP) lahtus Hans Eriksen, Norgga Sámiid Riikkasearvvi (NSR) lahtuin Silje Karine Muotka, Kirsti Guvsám, Åge Nordkild, Miriam Paulsen ja Norgga Sámiid Riikkasearvvi/Sámeálbmot bellodaga (NSR/SÁB) lahtus Elin Henriksen, Jobttisápmelaččaid listu (JsL) lahtus Berit Marie P. Eira

Evttohus 1

Ođđa evttohus:

Sámediggi ii rievdat guovttegielalašvuodaruđaid juolludaneavttuid. Dálá ortnet bisuhuvvo.

Bargiidbellodaga (Bb) lahtuin Geir Johnsen, Anne Helene Saari, Mariann Wollmann Magga, Jørn Are Gaski ja Árija lahtus Odd Iver Sara ja Áarjel-Saemiej Gielb (ÅaSG) lahtus Ida Marie Bransfjell

Evttohus 2

Doarjaga ovddidanoassi galgá heivehuvvot daid iešguđet eavttuide ja hástalusaide, mat gielddain leat. Ovddidanbarggu ferte geahčat guhkesáiggi perspektiivvas ja evttohuvvo ahte šiehtadusat doaibmabijuiuin dahkkojuvvojit 3 jagi áigodahkii, ja ahte ođđaseamos sámii giellahálddašangiellat vuoruhuvvojit. Lulli- ja julevsámii gielat leat erenoamáš rašit ja daid ferte vuoruhit dán oasis. Lávdegotti Bb-, Árja-, ÅaSGlahtut dorjot Sámediggeráđi evttohusa ahte árvoštallat juolludaneavttuid 3 jagi geahčen.

Dan geažil go gielddain leat iešguđetlágan hástalusat, de berre nannet ođđa gielddaid álggahanbarggu sirdásanáiggis.

Dat gielddat gos sámegeiella lea heajumus dilis sihkarastojuvvojit buoremusat dakko bokte ahte vuodđodoarjja biddjojuvvo 35 proseanttan ja bálvalanoassi 40 proseanttan dan sajis go 25/50 proseantta.

1. Guovttegielalašvuodadoarjaga meroštallannjuolggadusat

Guovttegielalašvuodadoarjja rievdá das ahte leat gollostivrejuvvon dasa ahte šaddat ulbmilstivrejuvvon modealla golmmaoasat meroštallanvuoduin das mo doarjja juolluduvvo sámegeiella hálddašanguovllu gielddaide.

Modeallas lea vuodđooassi, bálvalusoassi ja ovddidanoassi hálddašangielladaid várás.

Sámegeiella hálddašanguovllu fylkkagielladaid várás lea juogadanmodealla guovtteoasat ja das lea Vuodđo- ja bálvalusoassi ja ovddidanoassi.

1.1 Hálddašanguovllut

Vuodđooassi:

Vuodđooassi lea 35 % ollislaš guovttegielalašvuodarámmas gielddaide ja juogaduvvo luohtta hálddašangielladaid gaskkas.

Bálvalanoassi:

Bálvalanoassi lea 40 % ollislaš guovttegielalašvuodarámmas gielddaide ja juogaduvvo hálddašangielladaid dáid mihttoovttadagaid vuodul:

Galle vuodđoskuvllaoahppis lea sámegeiella vuosttašgiellan (deattuhuvvo 44 proseanttain)

Galle vuodđoskuvllaoahppis lea sámegeiella nubbigiellan (deattuhuvvo 25 proseanttain)

Gallis gielddas leat čálihuvván Sámedikki jienastuslohkui (deattuhuvvo 31 proseanttain)

Ovddidanoassi:

Ovddidanoassi lea 25 % ollislaš guovttegielalašvuodarámmas gielddaide. Ovddidanoassi muddejuvvo doaimmaid ja čadahuvvon doaibmabijuid vuodul jagis jahkái, ja ovttaskas gieldda ja Sámedikki gaskasaš ovttasbargošiehtadusa vuodul.

1.2 Hálddašanfylkkagiellat

Vuodđo - ja bálvalanoassi:

Vuodđo - ja bálvalanoassi lea 75 % ollislaš guovttegielalašvuodarámmas fylkkagielladaid ja juogaduvvo luohtta fylkkagielladaid gaskkas.

Ovddidanoassi:

Ovddidanoassi lea 25 % ollislaš guovttegielalašvuodarámmas fylkkagielladaid. Ovddidanoassi muddejuvvo doaimmaid ja čadahuvvon doaibmabijuid vuodul jagis jahkái, ja ovttaskas fylkkagiellada ja Sámedikki gaskasaš ovttasbargošiehtadusa vuodul.

2. Guovttegielalašvuodadoarjaga ulbmilolahusa eavttut

Ulbmilolahusa eavttut leat dat seamma sihke sámegeiela hálddašanguovllu gielddaide ja fylkkagielddaide. Ulbmilolahusa eavttut galget geavahuvvot dain raporttain Sámediggái, mat čájehit mo ruđat leat geavahuvvon.

Guovttegielalašvuodadoarjaga vuoddo - ja bálvalanoasi ulbmilolahusa eavttut leat ná:

- Galle bargis lea gelbbolašvuohta bálvalit álbmoga sámegillii njálmmálaččat ja/dahje čálalaččat
- Galle bargi leat ožžon oahpu sámegeielas
- Almmuhusat, diehtajuohkin, skovit ja teavsttat ruovttusiiddus sámegillii
- Galle dokumeantta guovtti gillii (sámegillii/dárogillii)

Ii gáibiduvvo dárkilis rehketdoalloraporta guovttegielalašvuodadoarjaga vuoddo - ja bálvalanoasis.

Ovddidanoassi muddejuvvo doaimmaid ja čadahuvvon doaibmabijuid vuodul jagis jahkái, ja ovttaskas gieldda/fylkkagieldda ja Sámedikki gaskasaš ovttasbargošiehtadusa vuodul. Ovddidanoasi sturrodaga ovttaskas gildii/fylkkagildii mearrida sámediggeráđđi dahje dat orgána mas sámediggeráđđi fápmuda válddi.

Go gielladili erohusat leat nu stuorrát go dat leat sámegeiela hálddašanguovllus, de galget ráhkaduvvot ovttasbargošiehtadusat juohke gielddain ja fylkkagielddain.

Ovttasbargošiehtadusain galget earret eará leat mihttomearit ja strategiijat dasa mo ovttaskas gieldda/fylkkagieldda galgá ollašuttit sámelága giellanjuolgadusaid, ja dasa mo ovttaskas gieldda/fylkkagieldda galgá geavahit ovddidanoasi.

Guovttegielalašvuodadoarjaga ovddidanoasis gáibiduvvo dárkilis rehketdoalloraporta.

3. Juolludaneavttut ja máksineavttut

Čuovvovaš juolludaneavttut ja máksineavttut evttohuvvojit:

Dán jagi doaibmaplána ja čuovvovaš jagi bušeahttadárbu sáddejuvvojit Sámediggái mañimusat njukčamánu 1. b. dán jagi.

Galgá ráhkaduvvot ovttasbargošiehtadus gaskal Sámedikki ja ovttaskas hálddašangielddaid ja fylkkagielddaid das mo guovttegielalašvuodadoarjaga galgá geavahuvvot.

Vuoddo- ja bálvalanoasi raporta sáddejuvvo Sámediggái mañimusat borgemánu 1. b. čuovvovaš jagi.

50 % máksojuvvo bušeahttajagi álggus. Loahppa 50 % máksojuvvo go doarjaga eavttut leat ollašuttujuvvon.

Jus doarjajaeavttut eai leat ollašuttujuvvon mañimusat borgemánu 1. b., de ii sáhte doarjjaoažžu vuordit doarjaga Sámedikkis čuovvovaš jagi. Doarjaga sáhtta gáibiduvvot máksojuvvo ruovttoluotta Sámediggái jus doarjjaoažžu ii ollašuite eavttuid nu mo lei eaktuduvvon.

Ortnet árvoštallojuvvo 3 jagi geahčen.

Lávdegotti ráva

Lávdegottis eai leat eanet mearkkašumit dahje evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit čuovvovačča:

Sámediggi doarju muđui sámediggeráđi evttohusa árvalussii.

Mearkkašupmi, NSR:a sámediggejoavku, áirras Silje Karine Muotka

Sámelága ođasmahttin

Sámediggi diehtá ahte bargu sámelága ođasmahttimiin lea álggahuvvon, ja ahte konsultašuvnnat leat dieđihuvvon. Sámediggi oaivvilda ahte sámelága ođasmahttin sáhtta rievdatahttit dan maid gielddat sámi distrivtta siskkobealde galget fállat guovttegielalašvuoda hálddašeami ektui. Sámelága rievdadusat berrejit leat sajis ovdal go árvoštallojuvvo ođđa juohkinmálle sámi gielddaid gaskka.

Sámediggi diehtá maiddáa ahte ollu gielddat čielggadit dahje árvoštallet čielggadit maid mearkkaša ja oheat sámegiela hálddašanguvlui searvat. Almmolaš ságastallamis leat dasto ovdan boahtán signálat Sámedikkis ahte árvoštallet heivehit gáibádusaid sámegiela hálddašanguvlui searvama ektui. Dát buktá ain eanet eahpesihkarvuoda maid ortnet mielddisbukta. Dat go sámediggeráđđi dieđiha ahte ortnet rievdaduvvo juo golmma jagi siste, addá sivaidd vuordit, vai mii beassat ollislaččat árvoštallat ortnega.

Barggus dáinna áššiin lea boahtán ovdan ahte buot gielddat eai leat ožžon doarvái čielga gova das movt ulbmilstivren váikkuhangaskaoapmi váikkuha ovttaskas gildi. Eanetlogu evttohus buktá stuorra eahpesihkarvuoda gielddaide mat leat váldán badjelasaset geatnegasvuodaid sámi geavaheddjiid ektui. Dát čájeha ahte geavaheadjit eai soaitte leat doarvái bures ádden evttohusaid.

Sámediggi deattuha ahte lea mearrideaddji deatalaš ahte váikkuhangaskaoapmeortnega ođasmahttin guovttegielalašvuoda ruđaid ektui lea hábmejuvvon guovttegielalašvuodadoarjaga ulmilla mielde. Rapporteriin galgá leat oktavuoha ulbmili ja duohta gáibádusaide mat leat lágas ja lálkaásahas.

Sámediggi oaivvilda ahte guovttegielalašvuodadoarjaga ollislaččat ferte válđojuvvot mielde ášševuđđui ovdal vejolaš ođasmahttima. Dat guoská maiddáa doarjjaortnegii giellaprošeavttaide sihke siskkoalbealde ja olggobealde hálddašanguovllu maidda válđojuvvo ruhta guovttegielalašvuodadoarjaga ollislaš juolludusas.

Sámediggi oaivvilda ahte daidd buriid osiid mat leat Sámediggeráđi evttohusas, nugo eanet ulbmilstivren ja ovttasbargošiehtadusat gielddaiguin, áinnas sáhtta heivehit dáláš ortnegii. Dan sáhtta dahkat nu ahte dat ii dárbbas čuoheat ovttaskas gielddaide eanet go ovdal.

III Jienasteapmi

39 árisis ledje 35 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Evttohus 1 hilgojuvvui 18 jienain. 17 jienastedje beali.
- Evttohus 2 mearriduvvui 18 jienain 17 jiena vuostá.
- Lávdegotti ráva mearriduvvui 19 jienain, 16 jiena vuostá.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkvuorolistu ja replihkat

	Sáhkvuorru	Replihka
1	Ida Marie Bransfjell, áššejođiheaddji	Miriam Paulsen
		Silje Karine Muotka
		Kirsti Guvsám
	Ida Marie Bransfjell	
2	Geir Johnsen	Kirsti Guvsám
		Aili Keskitalo
		Miriam Paulsen
	Geir Johnsen	
3	Jørn Are Gaski	Silje Karine Muotka
		Skjalg Jensen
		Kirsti Guvsám
	Jørn Are Gaski	
	Geir Tommy Pedersen, čoahkkinnortnegii	
4	Hans J. Eriksen	Silje Karine Muotka

		Kirsti Guvsám
		Geir Johnsen
	Hans J. Eriksen	
5	Mariann Wollmann Magga	Geir Tommy Pedersen
		Inga-Lill Sundset
		Anne Helene Saari
	Mariann Wollmann Magga	
6	Silje Karine Muotka	Willy Ørnebakk
		Geir Tommy Pedersen
		Jørn Are Gaski
	Silje Karine Muotka	
7	Anne Helene Saari	
8	Miriam Paulsen	
9	Bjørn Inge Mo	
10	Kirsti Guvsám	
11	Olaf Eliassen	
12	Ida Marie Bransfjell	
13	Ellinor Marita Jåma	
14	Aud Marthinsen	
15	Aili Keskitalo	
16	Per Andersen Bæhr	
	Ida Marie Bransfjell, áššejođiheaddji	

VI Sámedikki mearrádus

Doarjaga ovddidanoassi galgá heivehuvvot daid iešguđet eavttuide ja hástalusaid, mat gielddain leat. Ovddidanbarggu ferte geahčat guhkesáiggi perspektiivvas ja evttohuvo ahte šiehtadusat doaibmabijuiuin dahkkojuvvojit 3 jagi áigodahkii, ja ahte ođđaseamos sámi giellahálddašangielddat vuoruhuvvojit. Lulli- ja julevsámi gielat leat erenoamáš rašit ja daid ferte vuoruhit dán oasis. Lávdegotti Bb-, Árja-, ÁaSGlahtut dorjot Sámediggeráđi evttohusa ahte árvoštallat juolludaneavttuid 3 jagi geahčen.

Dan geažil go gielddain leat iešguđetlágan hástalusat, de berre nannet ođđa gielddaid álggahanbarggu sirdasanáiggis.

Dat gielddat gos sámegeiella lea heajumus dilis sihkarastojuvvojit buoremusat dakko bokte ahte vuoddoarjja biddjojuvvo 35 proseanttan ja bálvalanoassi 40 proseanttan dan sajis go 25/50 proseantta.

1. Guovttegielalašvuodadoarjaga meroštallannjuolggadusat

Guovttegielalašvuodadoarjja rievda das ahte leat gollostivrejvnon dasa ahte šaddat ulbmilstivrejvnon modealla golmmaoasat meroštallanvuoduin das mo doarjja juolluduvvo sámegeiella hálddašanguovllu gielddaide.

Modeallas lea vuoddoassi, bálvalusoassi ja ovddidanoassi hálddašangielddaid várás.

Sámegeiella hálddašanguovllu fylkkagielddaid várás lea juogadanmodealla guovtteoasat ja das lea Vuoddo- ja bálvalusoassi ja ovddidanoassi.

1.1 Hálddašanguovllut

Vuoddoassi:

Vuoddoassi lea 35 % ollislaš guovttegielalašvuodarámmas gielddaide ja juogaduvvo luohtta hálddašangielddaid gaskkas.

Bálvalanoassi:

Bálvalanoassi lea 40 % ollislaš guovttegielalašvuodarámmas gielddaide ja juogaduvvo hálddašangielddaide dáid mihttoovttadagaid vuodul:

Galle vuoddoskuvllaoahppis lea sámegeiella vuosttašgiellan (deattuhuvvo 44 proseanttain)

Čoahkkingirjji čállit: Trine Guttorm Anti/Roy Amundsen

241 siidu 272 siiddus

Galle vuodđoskuvllaohppis lea sámegeiella nubbigiellan (deattuhuvvo 25 proseanttain)
Gallis gielddas leat čálihuvvan Sámedikki jienastuslohkui (deattuhuvvo 31 proseanttain)

Ovddidanoassi:

Ovddidanoassi lea 25 % ollislaš guovttegielalašvuodarámmas gielddaide. Ovddidanoassi muddejuvvo doaimmaid ja čađahuvvon doaibmabijuid vuodul jagis jahkái, ja ovttaskas gieldda ja Sámedikki gaskasaš ovttasbargošiehtadusa vuodul.

1.2 Hálddašanfylkkagielddat

Vuodđo - ja bálvalanoassi:

Vuodđo - ja bálvalanoassi lea 75 % ollislaš guovttegielalašvuodarámmas fylkkagielddaide ja juogaduvvo luohtta fylkkagielddaid gaskkas.

Ovddidanoassi:

Ovddidanoassi lea 25 % ollislaš guovttegielalašvuodarámmas fylkkagielddaide. Ovddidanoassi muddejuvvo doaimmaid ja čađahuvvon doaibmabijuid vuodul jagis jahkái, ja ovttaskas fylkkagieldda ja Sámedikki gaskasaš ovttasbargošiehtadusa vuodul.

2. Guovttegielalašvuodadoarjaga ulbmilolahusa eavttut

Ulbmilolahusa eavttut leat dat seamma sihke sámegeiella hálddašanguovllu gielddaide ja fylkkagielddaide. Ulbmilolahusa eavttut galget geavahuvvot dain raporttain Sámediggái, mat čájehit mo ruđat leat geavahuvvon.

Guovttegielalašvuodadoarjaga vuodđo - ja bálvalanoasi ulbmilolahusa eavttut leat ná:

- Galle bargis lea gelbbolašvuolta bálvalit álbmoga sámegillii njálmmálaččat ja/dahje čálalaččat
- Galle bargi leat ožžon oahpu sámegeiella
- Almmuhusat, diehtjuohkin, skovit ja teavsttat ruovttusiiddus sámegillii
- Galle dokumeantta guovtti gillii (sámegillii/dárogiillii)

Ii gáibiduvvo dárkilis rehketdoalloraporta guovttegielalašvuodadoarjaga vuodđo - ja bálvalanoasis.

Ovddidanoassi muddejuvvo doaimmaid ja čađahuvvon doaibmabijuid vuodul jagis jahkái, ja ovttaskas gieldda/fylkkagieldda ja Sámedikki gaskasaš ovttasbargošiehtadusa vuodul. Ovddidanoasi sturrodaga ovttaskas gildii/fylkkagildii mearrida sámediggeráđđi dahje dat orgána mas sámediggeráđđi fápmuda válddi.

Go gielladili erohusat leat nu stuorrát go dat leat sámegeiella hálddašanguovllus, de galget ráhkaduvvot ovttasbargošiehtadusat juohke gielddain ja fylkkagielddain.

Ovttasbargošiehtadusain galget earret eará leat mihttomearit ja strategiijat dasa mo ovttaskas gieldda/fylkkagieldda galgá ollašuttit sámelága giellanjuolggadusaid, ja dasa mo ovttaskas gieldda/fylkkagieldda galgá geavahit ovddidanoasi.

Guovttegielalašvuodadoarjaga ovddidanoasis gáibiduvvo dárkilis rehketdoalloraporta.

3. Juolludaneavttut ja máksineavttut

Čuovvovaš juolludaneavttut ja máksineavttut evttohuvvojit:

Doaibmi jagi doaibmaplána ja čuovvovaš jagi bušeahttadárbu sáddejuvvojit Sámediggái mañimusat njukčamánu 1. b. gustovaš jagi.

Galgá ráhkaduvvot ovttasbargošiehtadus gaskal Sámedikki ja ovttaskas hálddašangielddaid ja fylkkagielddaid das mo guovttegielalašvuodadoarjaga galgá geavahuvvot.

Vuodđo- ja bálvalanoasi raporta sáddejuvvo Sámediggái mañimusat borgemánu 1. b. čuovvovaš jagi.

50 % máksojuvvo bušeahttajagi álggus. Loahppa 50 % máksojuvvo go doarjaga eavttut leat ollašuttuovvon.

Jus doarjjaeavttut eai leat ollašuhthtojuvvon mañimusat borgemánu 1. b., de ii sáhte doarjjaoažžu vuordit doarjaga Sámedikkis čuovvovaš jagi. Doarjja sáhtta gáibiduvvot máksojuvvot ruovttoluotta Sámediggái jus doarjjaoažžu ii ollašuhthe eavttuid nu mo lei eaktuduvvon.

Ortnet árvoštallojuvvo 3 jagi geahčen.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 10.03.11 dii. 14.10.

Ášši/Sak PFL	002/11
Ášši/Sak DC	012/11

Njuolggadusat Sámedikki joavko- ja opposišuvdnarudaide - revideren

Arkiivaáššennr..
10/122706 / 25 - 58

Meannudeamit

Politiikkaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Dievasčoahkkinjodihangoddi	11.02.11	DCJ 003/11
lávdegoddi	22. – 24.02.11	
Sámedikki dievasčoahkkin	8. – 11.03.11	DC 012/11

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 10.03.11 dii. 14.10.

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1		Dievasčoahkkinjodihangotti	Ášši DCJ 003/11 Njuolggadusat Sámedikki joavko- ja opposišuvdnarudaide - revideren

II Evttohusat ja mearkkašumit

Dievasčoahkkinjodihangotti mearrádusárvalus:

Njuolggadusat daid doarjagiid geavaheapmái maid Sámediggi juohká politihkalaš joavkkuid

Sámedikkis mearriduvvon 10.3.2011

Čuovvovaš njuolggadusat dasa movt geavahit Sámedikki juolludusaid Sámedikki politihkalaš joavkkuide ja opposišuvnna bargoeavttuide Sámedikkis, biddjojot doibmii.

§ 1. Doaibmaguovlu ja ulbmil

Dát njuolggadusat gusket buot doarjagiid geavaheapmái maid Sámediggi juolluda Sámedikki politihkalaš joavkkuide ja opposišuvnna bargoeavttuide Sámedikkis.

Doarjja galgá geavahuvvot duššefal dakkár bargguide mat gusket Sámediggái, ja daid politihkalaš ja hálddahušlaš veahkkedoaimmaide maid joavkkut dárbbášit, ja maiddái daid gálvvuid ja bálvalusaid oastimii maid joavkkut dárbbášit iežaset doaimmaid čađaheamis Sámedikkis.

Joavkkuin lea ovddasvástádus gozihit ahte doarjagat geavahuvvojot njuolggadusaid mielde. Jus lea eahpádus, de galgá ášši biddjot Sámedikki dievasčoahkkinjodihangoddá.

§ 2. Rievttálaš sadji

Sámedikki joavkkut leat sierra juridihkalaš ovttagadat mat galget ovddasvástit iežaset bargiid ja ekonomijja.

§ 3. Doarjaga sturrodat

Sámediggi mearrida bušeahhtameannudeamis doarjaga sturrodaga, ja Dievasčoahkkinjodihangoddi juohká doarjaga mearriduvvon njuolggadusaid mielde.

§ 4. Gaskavuohta joavkkuid servviide

Juolluduvvon doarjja lea joavkku iežas ruhta ja joavkkuid váldo- dahje bellodatsearvvit eai sáhte gáibidit daid ruðaid, gč. § 2.

Joavkkut sáhttet dattetge oastit bálvalusaid iežaset váldo-/bellodatorganisašuvnnain.

§ 5. Doaimmávssut ja luonduaddosat áirasiidda

Doarjaruðat eai galgga máksojuvvot doaimmáksun dahje adnot luonduattusin joavkku áirasiidda, earret vejolaš lassidoaimmáksun joavkojodiheddjái ja earáide joavkostivrras. Joavku sáhtta dattetge máksit massojuvvon bargodietnasa daidda joavkku miellahtuide, geat leat čáđahan bargguid joavkku ovddas.

Diedihangeatnegahttojuvvon addosat galget spesifiserejuvvot sierra diehtun rehketoalloraporttas, vai boahtá ovdan maid juohkehaš lea vuostáiváldán. Dillemearriduvvon addosat, nugo ovdamearkka dihte mearreáigeskeanjkat/doalut ja sullasaččat, gahččet olggobeallái ovtta daiguin maid Sámediggi gokčá eará njuolggadusaid bokte.

Innberetningspliktige ytelser skal spesifiseres i egen note i regnskapsrapporten, slik at det framgår hva hver enkelt har mottatt. Situasjonsbestemte ytelser som for eksempel åremålgaver/tilstelninger og lignende faller utenfor, samt det som dekkes av Sametingets øvrige retningslinjer.

§ 6. Rehketoallu ja dárkkástus

Ruhtageavaheamis galgá ráhkaduvvot rehketoallu ja raporta. Jahkásaš raporta oktan rehketoaluin galgá sáddejuvvot Dievasčoahkkinjodihangoddái ovdal cuoŋománu 1. b. jagi maŋgel. Rehketoalloraporta galgá čuovvut kontántaprinsihpa ja čájejit goluid mat leat leamaš.

Rehketoalldárkkisteaddji maid Dievasčoahkkinjodihangoddi lea nammadan, galgá jahkásaččat dárkkistit rehketoaluid. Sámediggi máksá dárkkistangoluid. Juohke joavkorehketoalu dárkkistandiedáhus biddjo ovdan Dievasčoahkkinjodihangoddái ovdal dan áigemeari maid Dievasčoahkkinjodihangoddi lea mearridan.

Dárkkisteaddji galgá veahkin čielggadit áššiid jus lea dárbu. Daid bargguid goluid sáhtta Sámediggi buhtadit. Dievasčoahkkinjodihangoddi sáhtta mearridit ráddjet buhtadusa vissis ruhtasubmái juohke joavkku nammii.

Rehketoalloraporta ja dárkkistandiedáhus šaddá almmolažžan go ovddiduvvo Dievasčoahkkinjodihangoddái.

§ 7. Raporttat mat váilot dahje leat váilevaččat

Váilevaš rehketoalloraporttat, dahje jus raporttat eai leat buktujuvvon Sámediggái, sáhtta mielddisbuktit ahte boahhte jagi doarjja ii mákso dahje dat unniduvvo, dahje ahte doarjja gáibiduvvo máksojuvvot Sámediggái ruovttoluotta. Seamma dáhpáhuvvá jus dárkkisteaddji gávdná duodalaš boasttuvuoðaid ja váilevašvuodaid reporteremis.

§ 8. Fápmuiboahtin

Njuolggadusat ja ortnet oktasaš dárkkisteddjiin biddjojit fápmui dan beavvi rájes go leat Sámedikki dievasčoahkkimis mearriduvvon.

Dievasčoahkkinjođihangoddi sáhtta ollistit dáid njuolggadusaid.

Plána- ja finánsalávdegotti árvalus:

Álgu

Plána- ja finánsalávdegoddi meannuda njuolggadusaid Sámedikki joavko- ja opposišuvdnaruđaide. Sámediggi lea áššis 52/06 mearridan njuolggadusaid mot ruhta maid Sámediggi juolluda politihkalaš joavkkuide ja opposišuvnna bargoeavttut galget hálddašuvvot.

Plána- ja finánsalávdegoddi meannuda dáid njuolggadusaid reviderema, ja ovddida árvalusa Sámedikki dievasčoahkkimii.

Evttohusat

Evttohus Bargiðbellodagas (Bb) Willy Ørnebakke, John Kappfjell, Hilde A. Nyvoll, Marit Kirsten A. Gaup, Ragnbild M. Aslaksen, Árijas Hans Isak Olsen, Sámi Máttá-Norggas Marie Therese N. Aslaksen, Norgga sámiid riikkasearvvis (NSR) Ann-Mari Thomassen, Aili Keskitalo, Rolf Jobansen, Jarle Jonassen

Evttohus 1

Odđa sátnádeapmi § 2:

§ 2 Rievttálaš sadji

Jus galgá oazžut doarjaga dáid njuolggadusaid mielde, de eaktuduvvo ahte Sámedikki joavkkut leat sierra juridihkalaš ovttagat mat galget ovddasvástidit iežaset bargiid ja ekonomijja. Dat mielddisbukta ahte addo diehtu joavkku bânkkokontonummára birra ja duođastus ahte joavku lea registrerejuvvo Brønnøysund ovttagatregistaris

§ 5 heiveheapmi:

§ 5 Doaibmamávssut ja luonduaddosat áirasiidda

Odđa vuosttaš teakstabihtta:

Doarjjaruhta sáhtta máksojuvvo doaibmamáksun joavkkuid áirasiidda.

Nubbi teakstabihtta ii rievdaduvvo.

Evttohus Ovddádusbellodagas Arthur Tørfoss

Evttohus 2

Odđa cealkka §7.

Váilevaš rehketoalloraporttat, dahje jus raporttat eai leat buktojuvvo Sámediggái, sáhtta mielddisbuktit ahte boahhte jagi doarjja ii mákso dahje dat unniduvvo, dahje ahte doarjja gáibiduvvo máksojuvvo Sámediggái ruovttoluotta. Ravdamearálaš váikkuhus sáhtta leat politiijaváidda. Seamma dáhpáhuva jus dárkkisteaddji gávdná duođalaš boasttuvuođaid ja váilevašvuođaid raporteremis.

Lávdegotti ráva

Lávdegottis eai leat eanet mearkkašumit dahje evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit čuovvovačča:

Sámediggi doarju muđui dievasčoahkkinjođihangotti árvalusevttohusa.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 32 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Evttohus 2 hilgojuvvui 28 jienain. 4 jienastedje beali.
- Evttohus 1 mearriduvvui ovttajienalaččat.
- Lávdegotti ráva mearriduvvui ovttajienalaččat.

Čoahkkingirjji čállit: Trine Guttorm Anti/Roy Amundsen

246 siidu 272 siiddus

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus

V Sáhkvuorrolistu ja replihkat

	Sáhkvuorru	Replihkka
1	Rolf Johansen, áššejođiheaddji	
2	Arthur Tørfoss	Rolf Johansen
3	Ragnhild Melleby Aslaksen	
4	Olaf Eliassen	
5	Geir Tommy Pedersen	
	Rolf Johansen, áššejođiheaddji	

VI Sámedikki mearrádus

Čuovvovaš njuolggadusat dasa movt geavahit Sámedikki juolludusaid Sámedikki politihkalaš joavkkuide ja opposišuvnna bargoeavttuide Sámedikkis, biddjojot doibmii.

§ 1. Doaibmaguovlu ja ulbmil

Dát njuolggadusat gusket buot doarjagiid geavaheapmái maid Sámediggi juolluda Sámedikki politihkalaš joavkkuide ja opposišuvnna bargoeavttuide Sámedikkis.

Doarjja galgá geavahuvvot duššefal dakkár bargguide mat gusket Sámediggái, ja daid politihkalaš ja hálddahušlaš veahkkedoaimmaide maid joavkkut dárbbášit, ja maid dáid daid gálvvuid ja bálvalusaid oastimii maid joavkkut dárbbášit iežaset doaimmaid čađaheamis Sámedikkis.

Joavkkuin lea ovddasvástádus gozihit ahte doarjagat geavahuvvojot njuolggadusaid mielde. Jus lea eahpádus, de galgá ášši biddjot Sámedikki dievasčoahkkinjodihangoddái.

§ 2. Rievtálaš sadji

Jus galgá oazžut doarjaga dáid njuolggadusaid mielde, de eaktuduvvo ahte Sámedikki joavkkut leat sierra juridihkalaš ovttadagat mat galget ovddasvástidit iežaset bargiid ja ekonomijja. Dat mielddisbukta ahte addo diehtu joavkku bânkokontonummára birra ja duodaštus ahte joavku lea registrerejuvvon Brønnoysund ovttadatregistaris

§ 3. Doarjaga sturrodát

Sámediggi mearrida bušehttameannudeamis doarjaga sturrodaga, ja Dievasčoahkkinjodihangoddi juohká doarjaga mearriduvvon njuolggadusaid mielde.

§ 4. Gaskavuohta joavkkuid servviide

Juolluduvvon doarjja lea joavkku iežas ruhta ja joavkkuid váldo- dahje bellodatsearvvit eai sáhte gáibidit daid rušaid, gč. § 2.

Joavkkut sáhttet dattetge oastit bálvalusaid iežaset váldo-/bellodatorganisašuvnnain.

§ 5. Doaibmamávssut ja luondduaddosat áirasiidda

Doarjjaruhta sáhtta máksojuvvo doaibmamáksun joavkkuid áirasiidda.

Diedihangeatnegahttojuvvon addosat galget spesifiserejuvvo sierra diehtun rehketoalloraporttas, vai boahtá ovdan maid juohkehaš lea vuostáiváldán. Dillemearriduvvon addosat, nugo ovdamearkka dihte mearreáigeskeanjkat/doalut ja sullasačcat, gahččet olggobeallái ovttaš daiguin maid Sámediggi gokčá eará njuolggadusaid bokte.

§ 6. Rehketdoallu ja dárkkástus

Ruhtageavaheamis galgá ráhkaduvvot rehketdoallu ja raporta. Jahkásaš raporta oktan rehketdoaluin galgá sáddejuvvot Dievasčoahkkinjođihangoddái ovdal cuoŋománu 1. b. jagi maŋŋel. Rehketdoalloraporta galgá čuovvut kontántaprinsihpa ja čájehit goluid mat leat leamaš.

Rehketdoalldárkkisteaddji maid Dievasčoahkkinjođihangoddi lea nammadan, galgá jahkásaččat dárkkistit rehketdoaluid. Sámediggi máksá dárkkistangoluid. Juohke joavkorehketdoalu dárkkistandieđáhus biddjo ovdan Dievasčoahkkinjođihangoddái ovdal dan áigemeari maid Dievasčoahkkinjođihangoddi lea mearridan.

Dárkkisteaddji galgá veahkin čielggadit áššiid jus lea dárbu. Daid bargguid goluid sáhtá Sámediggi buhtadit. Dievasčoahkkinjođihangoddi sáhtá mearridit ráddjet buhtadusa vassis ruhtasubmái juohke joavkku nammii.

Rehketdoalloraporta ja dárkkistandieđáhus šaddá almmolažžan go ovddiduvvo Dievasčoahkkinjođihangoddái.

§ 7. Raporttat mat váilot dahje leat váilevaččat

Váilevaš rehketdoalloraporttat, dahje jus raporttat eai leat buktojuvvon Sámediggái, sáhtá mielddisbuktit ahte boahhte jagi doarjja ii mákso dahje dat unniduvvo, dahje ahte doarjja gáibiduvvo máksojuvvot Sámediggái ruovttoluotta. Seamma dáhpáhuvvá jus dárkkisteaddji gávdná duodalaš boasttuvuođaid ja váilevašvuodaid raporteremis.

§ 8. Fápmuiboahhtin

Njuolggadusat ja ortnet oktasáš dárkkisteddjiin biddjojit fápmui dan beaivvi rájes go leat Sámedikki dievasčoahkkimis mearriduvvon.

Dievasčoahkkinjođihangoddi sáhtá ollistit dáid njuolggadusaid.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 10.03.09 dii. 14.35.

Ášši/Sak DC	013/11
--------------------	---------------

Bearráigeahččanlávdegotti jahkedieđáhus

Arkiivaáššenr..
10/39106 / 25 - 58

Meannudeamit

Politiikalaš dássi	Čoahkkinbeaivi	Áššenr.
Sámedikki dievasčoahkkin	07. – 11.03.2011	DC 013/11

Ášši álggahuvvui 10.03.11, dii. 16.15

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1	09.02.10	Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddi	Ávžžuhus oazžut čilgehusa dan oktavuodas go rievdaduvvui daid ruđaid geavaheapmi, mat ledje mearriduvvon Sámedikki 2009 reviderejuvvon bušehtas – poasta 507
2	19.03.10	Sámediggeráđdi	Čilgehus – 2009 reviderejuvvon bušehtta – poasta 507
3	07.05.10	Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddi	2010 bušehtadárbu
4	23.09.10	Advokat firma Hjort	Jurddašeapmi Sámediggeráđi poastta 507 nuppástahttima 2009 reviderejuvvon bušehtas
5	12.05.10	Knut Midthun	Doarja kulturvissui 2010
6	03.11.10	Plenum sak 44/10	Sámediggeráđi poastta 507 hálldašeapmi reviderejuvvon bušehtas
7	15.01.10	Bearráigeahččanlávdegoddi	Čoahkkingirji 01/10
8	19.03.10	Bearráigeahččanlávdegoddi	Čoahkkinreferáhta
9	03.06.10	Bearráigeahččanlávdegoddi	Čoahkkinreferáhta
10	08.10.10	Bearráigeahččanlávdegoddi	Čoahkkinreferáhta
11	13.11.2009	Áltta Siida ja Áltta Sámi Giellaguovddáš	Lobálašvuodadárkkástus, ruhtajuogadeapmi
12	28.05.2010	Advokáhtafitnodat Hjort	Jearaldat oazžut juridihkalaš árvoštallama

II Evttohusat ja mearkkašumit

Bearráigeahččanlávdegotti evttohus:

Sámediggi lea ságaškuššan Bearráigeahččanlávdegotti áigodaga čakčamánu 2009 – juovlamánu 2010 jahkedieđáhusa. Jahkedieđáhus lea biddjojuvvon mielddusin protokollii.

Bearráigeahččanlávdegotti jahkedieđáhusa

1. ÁLGGAHUS

Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddi, dárogillii Sametingets kontrollkomité, oaččui dievasčoahkkinašši 09/10 meannudeamis odđa nama. Odđa namma lea dárogillii Sametingets kontrollutvalg. Dás fuomášahttojuvvo ahte Bearráigeahččanlávdegotti gustovaš njuolggadusat ain geavahit namahusa Sametingets kontrollkomité dárogillii.

Bearráigeahččanlávdegotti ovddasvástáduš- ja bargosuorggi erenoamáš njuolggadusaid § 2 vuodul galgá bearráigeahččanlávdegoddi “ ...fágalaš vuoduin doaimmahit parlamentáralaš bearráigeahču ja stivrenberráigeahču iskamiin mii lea dáhpáhuvvan, veardidemiin áshuvvon eavttuiguin ja ortnegiguin, ja leat mielde njulgemin vejolaš boasttuvuođaid ja meattáhusaid. Hálddahusat, duopmostuolut ja áttardanortnegat dábálaččat gozihit ovttaskas olbmuid beroštumiid. Bearráigeahččanlávdegotti lahtuin lea viiddiduvvon vuoigatvuohta oaidnit Sámedikki dokumeanttaid, rapporttaid ja sullasaččaid.”

Bearráigeahččanlávdegotti bargamušat bohtet ovdan Sámedikki čoahkkinnortnega paragrafas 15. Bearráigeahččanlávdegotti bargamuššan lea:

Bearráigeahččan- ja vuodđudanlávdegotti bargun lea:
doaimmahit parlamentáralaš bearráigeahču doaimmas mii ruhtaduvvo Sámedikki bušehtas,
ja
berráigeahččat Sámedikki jahkerekketdoalu, ja vejolaš mearkkašumiid maid Riikkarevišuvdna lea buktán dáidda.

Lávdegoddi oazžu iskkadit Sámedikki hálddahusa go atná dan dárbbaslažžan Sámedikki bearráigeahču dihte. Ovdal go lávdegoddi ieš dahká dákkár iskkademiid, de galgá dieđihit sámediggeráđđái, dahje dievasčoahkkinnjođihangodđái, mii lea geatnegas buktit dieđuid mat jerrojuvvojit.

Lávdegoddi sáhtá ovddidit árvalusa Sámedikki dievasčoahkkimii áššiin maid meannuda.

Dievasčoahkkinn sáhtá mearridit sierra njuolggadusaid bearráigeahččanlávdegotti ovddasvástáduš- ja bargosuorgái.

Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddi galgá Bearráigeahččanlávdegotti ovddasvástáduš- ja bargosuorggi erenoamáš njuolggadusaid § 4 vuodul bidjat ovdan jahkedieđáhusa. Jahkedieđáhus galgá dávistit Bearráigeahččanlávdegotti ovddit jagi doibmii.

2. BEARRÁIGEHAHČČANLÁVDEGOTTI LAHTUT

Sámediggi välljii 14.10.09 áššis 34/09 čuovvovaš lahtuid Bearráigeahččanlávdegodđái áigodahkii 2009 - 2013:

Randi A. Skum, jođiheaddji

Åge Nordkild, nubbijjođiheaddji

Silje Karine Muotka, lahttu

Jørn Are Gaski, lahttu

Margit Eli A. Oskal / Mariann W. Magga, lahttu

Áššis 51/10 – Válga rievdaduvvui Bearráigeahččanlávdegotti čoahkádus. Dat mielddisbuvttii ahte Margit Eli A. Oskal guđii Bearráigeahččanlávdegotti ja sadjai bođii Mariann W. Magga. Odđa lahttu lea välljejuvvon 03.12.2010 rájes.

3. BEARRÁIGEHAHČČANLÁVDEGOTTI ČOAHKKIMAT / KONFERQNSSAT

Siskkáldas čoahkkimat:

Bearráigeahččanlávdegoddi lea doallan čuovvovaš siskkáldas čoahkkimiid doaimmaáigodagas:

Romssas: 15.01.10

Romssas: 19.03.10

Čoahkkingirjii čállit: Trine Guttorm Anti/Roy Amundsen

250 siidu 272 siiddus

Oslos: 03.06.10
Romssas: 08.10.10
Karášjogas: 04.11.10

Olgguldas čoahkkimat:

Bearráigeahččanlávdegoddi lea doallan čuovvovaš olgguldas čoahkkimiid doaibmaáigodagas:
Romssas: 15.01. 2010 Forum Dárkkástusa ja bearráigeahččama várás
Oslos: 03.06.2010 Sturradikki bearráigeahččan – ja vuodđudanlávdegoddi
Oslos: 04.06.2010 Riikkarevišuvdna

Čoahkkimis Stuorradikki Bearráigeahččan- ja vuodđudanlávdegottiin oaččui Bearráigeahččanlávdegoddi lagat dieđuid dan birra mo Stuorradikki bearráigeahččanvuogádat doaibmá.

Čoahkkimis Riikkarevišuvnnain ságaškuššojuvvui earret eará dan rolla birra mii sis lea Sámedikki bearráigeahččanlávdegotti ektui.

Konferánssat ja eará:

Čadahuvvon čoahkkimiid lassin leat Bearráigeahččanlávdegotti lahtut oassálastán Forum for Kontroll og Tilsyn (FKT) lágidan konferánsii. Konferánsa lágduvvui geassemánu 2. b. 2010 Gardermoenis.
Váldofáddán lei earret eará:
Nannejuvvon iešdárkkástus
Oastin
Etihkka, morála ja korrupšuvdna

Bearráigeahččanlávdegoddi lea maid oassálastán Stuorradikki Bearráigeahččan- ja vuodđudanlávdegotti lágidan gulaskuddamii. Gulaskuddama fáddá lei mo Riikkarevišuvdna lea iskkadan politiija ángiruššama organiserejuvvon rihkolašvuoda vuostá. Áigumuššan oassálastit gulaskuddamii lea geahčadit mo gulaskuddanproseassat čadahuvvojit geavadis.

4. GULASKUDDAMAT

Okta gulaskuddan čadahuvvui mañimus áigodagas. Gulaskuddan dollojuvvui skábmamánu 4. b. 2010 Karášjogas. Bearráigeahččanlávdegoddi vieččai juridihkalaš gelbbolašvuoda áššái guoskevaš eanžil gažaldagaid čielggadeapmái.

Gulaskuddama duogáš:

2009 reviderejuvvon bušehtas ásahuvvui odđa poasta 507 masa várrejuvvui 1 000 000 ru. ásahusdieđáhusa čuovvoleapmái. Ruđat galge vuoruhuvvot ásahusaid Álttá siidda/Sámi giellaguovddáža oktii organiseremii ja Ája sámi guovddáža ja Riddu Riđdu odđasis organiseremii. Dan sivas go Sámediggeráđđi juolludii olles poastta 507 juolludusa mañimusat namuhuvvon odđasis organiserenprosessii, čállet Álttá Siida ja Álttá Sámi Giellaguovddáš AS reivve Sámedikki bearráigeahččanlávdegodđái, beaiváduvvon 13.11.2009, mas sii dáhttot ahte áššis čadahuvvo lobálašvuodadárkkástus. Ášši loktejuvvui formálalaš meannudeapmái odđajagimánus 2010.

5. BEARRÁIGEAHČČANLÁVDEGOTTI DOAIBMA

Bearráigeahččanlávdegoddi lea meannudan 6 ášši 2010:s main lea ovddalgihtii iskkadeapmi čadahuvvon. Dat leat čuovvovaš áššit:

Ášši 1/10 – Áššelistta dohkkeheapmi – Odđa ášši: Lahtuid välljen FEFO:i

Ášši duogáš:

Dievasčoahkkináššis 46/09 välljejuvvojedje odđa stivralahtut Finnmarkkuopmodahkii. Áššečilgehusas čujuhuvvo dasa ahte Sámediggi finnmarkkulága § 7, nuppi lađđasa vuodul “galgá välljet golbma lahtu oktan persovnnalaš sadjásašlahtuiguin Finnmarkkuopmodaga stivrii. Sihke lahttun ja sadjásašlahttun galgá Sámediggi välljet sihke nissoniid ja dievdduid. Sámedikki välljen lahtuid gaskkas galgá uhcimustá okta

Čoahkkingirji čállit: Trine Guttorm Anti/Roy Amundsen

251 siidu 272 siiddu

stivralahttu ja su sadjásašlahttu leat boazodoalu ovddasteaddjit. Sámediggi galgá välljet lahtuid ja sadjásašlahtuid ovttá ollái.” (min vuolláisárgun)

Válga dievasčoahkkimis čadahuvvui dainna lágiin ahte lahtut välljejuvvojedje ovttaid mielde eai ge ovttá ollái.

Bearráigeahččanlávdegotti meannudeapmi:

Bearráigeahččanlávdegoddi čujuha dasa ahte válga dievasčoahkkimis rihkui Finnmárkkulága § 7, 2. lađđasa go lahtut välljejuvvojedje ovttaid mielde eai ge ovttá ollái. Lahtut galget nammaduvvot kollegiála orgánan, amas šaddat nu ahte lahtuin lea “iešguđet árvu” jus čuožžila duhtameahtunvuolta.

Bearráigeahččanlávdegotti loahppajurdda:

Stivralahtuid välljen Finnmárkkumodahkii ii čadahuvvon finnmárkkulága § 7, 2. lađđasa vuodul. Lea deatalaš čuovvut válgaproseyraid, erenoamážit sin ektui geat välljejuvvojit.

Ášši 2/10 – Váidda sohabealdásedeattu ektui dan Sámediggerádis mii välljejuvvoi áigodahkii 2009 – 2013
--

Ášši duogáš:

Bargiidbellodaga Sáme politihkalaš Ráđi lahttu, Áge Nils Haugen, váiddii odđa Sámediggeráđi válgga go čoahkádus šattai 4 nissonolbmo ja 1 almmáiolmmoš. Váidi oavvildii ahte dát rihkui Sámedikki ovddes geavada ja Sámedikki iežas mearriduvvon dásseárvoplána ja Dásseárvolága.

Bearráigeahččanlávdegotti meannudeapmi:

Bearráigeahččanlávdegoddi čálii guovvamánu 9. b. 2010 reivve Sámediggeráđđái ja ávžžuhii oazžut čielggaduvvot ášši. 17.03.2010 vástidii Sámediggepresideanta Egil Olli reivvi. Reivves čujuhuvvo Dásseárvováittardeaddji ja Bargiidbellodaga sámediggejoavkku gaskasaš čálašepmái áššis.

Dásseárvováittardeaddji loahppajurdda lei ahte Dásseárvoláhka ii lean rihkkojuvvon. Dattetge čujuhuvvui dasa ahte dan maid sii ankke sáhttet dadjat, lea ahte Brundtland ráđdehusa rájes lea leamaš dáhpin ahte ráđdehus ovddastuvvo uhcimusat 40 % nissonolbmuiguin dahje almmáiolbmuiguin. Ja go Sámediggeráđđi lea, nu go mii áddet dan, Sámedikki “ráđdehus”, de galggašii vuordit ahte dát geavat maid čuvvojuvvo dáppe. Buoremussan livččii danne ahte sihkarastojuvvo dásseadis juohku ráđdehtuid gaskkas, ii ge dan dásseadis dakko bokte ahte ráđdeaddin bidjat enet áirasiid mat leat almmáiolbmot.

Sámediggepresideanta čujuhii dasa ahte Dásseárvoláhka ii lean rihkkojuvvon ja čujuhii paragrafa 21, 2. lađđasii mas čuožžu ahte «Reglene i denne paragraf gjelder ikke for utvalg m.v. som etter lov bare skal ha medlemmer fra direkte valgte forsamlinger» (Dán paragrafa njuolggadusat eai gusto lávdegottiide jna. main galget leat njuolggá välljejuvvon čoahkkanemiid lahtut). Čujuhuvvui maidái dasa ahte Sámedikki iežas dásseárvopolitihkka ii lean rihkkojuvvon.

Bearráigeahččanlávdegotti loahppajurdda:

Sámedikki dievasčoahkkin lea välljen Sámediggeráđi Sámedikki 01.03.2006 mannosáš čoahkkinortnega vuodul, mas § 19 dadjá ahte:

“Sámediggeráđđi välljejuvvo vuoddonjuolggadusaid § 2-3 mearrádusaid mielde. Go sámediggeráđđi lea árvaluvvon, de jienastuvvo olles ráđi čoahkádus ovttas.

Sámediggeráđđi lea välljejuvvon jos vuosttaš jienasteamis oazžu enet go beali jienastuvvon jienastagain. Jos ii oáččo enet go beali jienastuvvon jienastagain, de jienastuvvo odđasis. Dál lea välljejuvvon ráđđin dat eavttuhus mii oazžu eanemus jienastagain (ovttageardásaš enetlohku). Jos guokte eavttuhusa leat ožžon seamma mađe jienastagain, de galgá dán guokte eavttuhusa odđasis jienastit.”

Sámedikki 01.03.2006 mannosáš vuoddonjuolggadusain dadjá § 2- 3 a) ná:

«Maŋŋá go fápmuduslávdegotti árvalus lea meannuduvvon gárvvisin, vällje Sámediggi iežas áirasiid logus sámediggeráđi. Sámediggerádis galget leat mielde presideanta, várrepresideanta ja unnimusat golbma

Čoahkkingirji čállit: Trine Guttorm Anti/Roy Amundsen

252 siidu 272 siidus

ráddelahtu. Válgá dahkko politihkalaš álgojulggastusa vuodul, eanetlohkoválgan gos jienastuvvo olles ráđi čeahkádus ovttas.»

Sámediggi lea álbmotválljen orgána, ja Sámediggeráđđi välljejuvvo Sámedikki dievasčeahkkimis. Dásseárvolága vuodul gáibiduvvo dásseadis sohka bealovddasteapmi almmolaččat nammaduvvon stivrrain (min vuolláisárgun). Dát gáibádus ii gusto lávdegottiide main lága vuodul dušše galget leat njuolggá välljejuvvon čeahkkanemiid lahtut § 21, 2. lađđasa vuodul.

Danne ii gusto Sámediggeráđi välljen Dásseárvoláhkii.

Ášši 3/10 – Lobálašvuodadárkkástus – ruhtajuolludeamit

Ášši duogáš:

Geahča jahkedieđáhusa 4. čuoggá.

Bearráigeahččanlávdegotti meannudeapmi:

09.02.2010 beiváduvvon reivves Sámediggeráđđái bivdá Bearráigeahččanlávdegoddi ášši čielggaduvvot, dás maiddá fápmudusaid juogadeapmi siskkáldasat ráđis, ja formálalaš ráđdemearrádusa mi lea vuodđun dasa mo Sámediggeráđđi lea hálldašan poastta 507. Sámediggepresideanta vástidii reivvi 17.03.2010 mas čujuhuvvo dasa ahte intenšuvdnašiehtadus, oasuseaiggátšiehtadus ja vuodđudandokumeanta Davvi álbmogiid guovddáza OS (Senter for Nordlige folk AS) vuodđudeami oktavuodas, dat lea dat formálalaš mearrádus áššis. Go guoská fápmudusaide, de čujuhuvvo dasa ahte ságaškuššamiid vuodul lea ovddasvástideaddji ráddelahttu ožžon fápmudusa čadahit ekonomalaš geatnegasvuodaid ráđi bealis. Go Bearráigeahččanlávdegoddi ii sáhtán oaidnit ahte vuodđudandokumeanttat ledje formálalaš mearrádusán áššis, de váldojuvvui odđa oktavuohta Sámediggeráđiin 12.04.2010 beiváduvvon reivves mas Bearráigeahččanlávdegoddi bivddii oazžut formálalaš mearrádusa áššis, geahča ráđdeprotokolla.

Vai sáhtii joatkit áššemeannudemiin Bearráigeahččanlávdegottis, de mearriduvvui áššis 8/10 ahte ášši galggai guorahallojuvvo juridihkalaččat. Dan vuodul sáddii Bearráigeahččanlávdegoddi reivve gielddaid beroštus- ja bargoaddiorganisašuvdnii (Kommunesektorens interesse- og arbeidsgiverorganisasjon) miessemánu 4. b. 2010 ja jearai sáhte go sii árvoštallat juridihkalaččat 5 čuolbmačilgehusa ášši oktavuodas. Bearráigeahččanlávdegoddi oáččui vástádusa ahte KS advokáhtat sáhttet veahkehit dušše iežaset lahtuid ja ahte sii danne eai sáhte váldit badjelaset dán barggu. Danne sáddejuvvo seamma jearaldat advokáhtafitnodahkii Hjort miessemánu 28. b. 2010. Sii sáhte váldit barggu. Bargu loahpahuvvui čakčamánu 21. b. 2010.

Guorahallama vuodul ja daid dokumeanttaid vuodul maid Sámediggeráđđi sáddii ja juridihkalaš árvoštallama vuodul, mearriduvvui ahte galggai čadahuvvot rabas gulaskuddan, geahča ášši 22/10. Gulaskuddan galggai addit ráđđái vejolašvuoda čuvgehit ášši ovdalga Bearráigeahččanlávdegoddi mearridii iežas loahppajurdagiid áššis.

Gulaskuddan čadahuvvui skábmamánu 4. b. 2010. Ášši meannuduvvui dasto dievasčeahkkimis áššis 44/10.

Bearráigeahččanlávdegotti loahppajurdda:

Dás čujuhuvvo Bearráigeahččanlávdegotti evttohussii dievasčeahkkináššis 44/10.

Bearráigeahččanlávdegoddi oavvilda ahte dán ášši váldočuolbma čuožžilii cuoŋománu 20. b. 2009 go intenšuvdnašiehtadus ja oasuseaiggátšiehtadus vuolláičállojuvvojedje, ja go Sámediggeráđis vuolláičállinmutter eai lean jurdagat das mo 1 308 000 ruvdnosaš oasussisabidjan galggai ruhtaduvvot. Dát dieđut ii lean mielde Sámediggeráđi bušeahttaráhkkananbarggus reviderejuvvon bušeahta ektui.

Ášši 10/10 ja 5/11 – Fálaldagaid háhkan olgguldusat Bearráigeahččanlávdegotti čállidoibmii

Ášši duogáš:

Go Bearráigeahččanlávdegoddi sáhtta dárkkistit Sámedikki hálddašeami, de berrejit Bearráigeahččanlávdegoddi hálddahaslaš resurssat leat olggobealde sámediggevuogádaga. Čoahkkimis Riikkarevišuvnnain deattuhuvvui ahte čállingottedoaimmas berre leat olggobealde lokaliseren.

Bearráigeahččanlávdegoddi meannudeapmi:

Bearráigeahččanlávdegoddi dárbbasa čállingoddedoaimma mii sihke sáhtta veahkehit áššemeannudemiin ja dakkár áššiin mat gáibidit juridihkalaš dahje ekonomalaš gelbbolašvuoda. Čalli- ja áššemeannudeaddjidoaimma dárbu gieđahallojuvvui maiddái áššis 5/11.

Bearráigeahččanlávdegoddi loahppajurdda:

Bearráigeahččanlávdegoddi ráhkada dakkár visogova mii čájeha makkár bálvalusat dárbbasuvvojit ja mii galgá gáibiduvvot, ja dan vuodul galgá ráhkaduvvot fáldat. Sámediggi bidjá fáldaga Doffinii. Dasto dahkkojuvvu rámmašiehtadus dainna fitnodagain mii lea addán buoremus fáldaga.

Ášši 17/10 – Muđui – Ossodatdirektevrra virgádeapmi

Ášši duogáš:

Dan vuodul maid mediat čalle ossodatdirektevrra Magne Svineng virgádeami birra ja čatnaseami birra sámediggedirektivrui Rune Fjellheimii, mearridii Bearráigeahččanlávdegoddi iskkadit dán ášši.

Bearráigeahččanlávdegoddi meannudeapmi:

Bearráigeahččanlávdegoddi árvoštalai almmuhanteavstta ja gelbbolašvuodagáibádusa Magne Svinenga virgádeami ektui ossodatdirektevran.

Bearráigeahččanlávdegoddi loahppajurdda:

Bearráigeahččanlávdegoddi eai leat mearkkašumit virgádanprosessii.

Ášši 17/10 – Muđui – Doarjja kulturviesuide 2010

Ášši duogáš:

Knut Midthun, Reipá, jearrá reivves beaiváduvvon miessemánu 5. b. mo Villmarkscampen Tolládalas, Báidáris lea beassan mielde Sámedikki bistevaš doarjjaortnegii.

Bearráigeahččanlávdegoddi meannudeapmi:

Sámediggi čujuha dasa ahte juolludeapmi lea addojuvvon dievasčoahkkinmearrádusa bokte. Dievasčoahkkin lea Sámedikki bajimus orgána, ja lea diavasválddalaš iežas bušeahta meannudeami ektui.

Bearráigeahččanlávdegoddi loahppajurdda:

Bearráigeahččanlávdegoddi ii gávna maidege áššis mii mielddisbuvttášii ahte ášši galggašii meannuduvvot.

Eará áššit mat lea ságaškuššojuvvon/meannuduvvon:

Daid áššiid lassin mat leat namuhuvvon bajábealde, lea Bearráigeahččanlávdegoddi maiddái meannudan iežas čoahkkinplánaid, bargovugiid, ekonomijja, olgguldas čoahkkimiid čadaheami jna. Bearráigeahččanlávdegoddi leat maid leamaš máŋga ságaškuššanášši main ii leat leamaš vuoddu loktet viidáseappot.

Bearráigeahččanlávdegoddi loahpahii 2010 dainna lágiin ahte iskkadišgođii beliid Sámedikki jienastuslogu geavaheami oktavuodas. Dát ášši čuovvoluvvvo 2011:s.

Bearráigeahččanlávdegoddi čálii maiddái reivve Sámediggeráđđái cuoŋománu 12. b. 2010 dan oktavuodas go áigemearit vástidit Bearráigeahččanlávdegoddi oktavuodaváldimii eai lean dollojuvvon.

6. ISKKADEAMIT MAT GALGET ČAĐAHUVVOT BOAHTTEVAŠ JAGIID

Bearráigeahččanlávdegotti bargu sorjá viehka muddui daid ekonomalaš rámmain, mat mearriduvvojit Sámedikki bušeahas. Bearráigeahččanlávdegoddi lea mángii čujuhan dasa ahte Bearráigeahččanlávdegotti barggu ekonomalaš rámma ferte lasihuvvot mealgadit jus lávdegoddi galgá sáhttit doaimmahit daid bargamušaid mat leat eaktuduvvon ahte Bearráigeahččanlávdegoddi galgá čadahit, earret eará Bearráigeahččanlávdegotti ovddasvástáduš- ja bargosuorggi erenoamáš njuolggadusaid § 4 vuodul.

Dálá ekonomalaš dilli lea nu ahte Bearráigeahččanlávdegottis eai leat eai ekonomalaš návccat eai ge bargonávccat guorahallat Sámedikki jahkerekhetdoaluid, Sámediggeráđi čoahkkingirjiid, Doarjjastivrra čoahkkingirjiid jna.

Danne váikkuha dálá ekonomalaš dilli dan dárkkástusbargui muđuige maid Bearráigeahččanlávdegoddi galgá čadahit. Daid bargamušaid lassin maid Bearráigeahččanlávdegoddi galgá čadahit boahhtevaš jagiid, de galget guorahallojuvvot dat rutiinnat mo doarjagat Sámedikki politihkalaš joavkkuide máksojuvvot. Dát lea digaštallojuvvon mediain, seammás go ášši árvoštallojuvvo čadahahti resurssaid ektui. Dan lassin galgá Sámedikki jienastuslogu geavaheapmi geahčaduvvot lagabui.

Bearráigeahččanlávdegoddi áigu ain vuoruhit iešovddideami bearráigeahččama ektui. Dat mearkkaša oassálastima sihke kurssaide ja konferánssaide.

7. HÁSTALUSAT

Stuorámuš hástalus Bearráigeahččanlávdegoddi lea ekonomii, nu mo lea namuhuvvon. Bearráigeahččanlávdegoddi eaktuda ahte ekonomalaš dilli čovdojuvvo boahhtevaš bušeahhtamennudemiiin. Bearráigeahččanlávdegoddi lea sádden bušeahhtadárbbu muhto dat ii leat veahkehan maidege, mii dieddusge lea mielddisbuktán badjel meari geavaheami. Jus buohtastahtá badjel meari geavaheami ja diedihuvvon bušeahhtadárbbu, de dat dávistit oktii. Dat čájeha ahte bušeahhtadárbu lea duohta ja dávista Bearráigeahččanlávdegotti iežas bušeahhtadárboárvvoštallamii.

Mii guoská Bearráigeahččanlávdegotti ekonomalaš dillái, de čujuhuvvo dasa ahte Sámediggi hálldaša lagabui 356 miljon ruvdnosaš bušeaha. Dát gáibida ahte Sámedikki bearráigeahččan doaimmá ja ahte Bearráigeahččanlávdegoddi oázžu dakkár ekonomalaš rámma mii dahká vejolažžan čadahit sihke ekonomalaš bearráigeahččan- ja hálldašandárkkástusa. Dan lassin lea Sámediggi viidásit ovddidan parlamentarismma, mii resurssaid dáfus galgá dávistit Bearráigeahččanlávdegotti ektui. Čujuhuvvo maiddái dasa ahte Bearráigeahččanlávdegoddi galgá oázžut olgguldas čállingoddedoaimma 2011:s, mii maid mielddisbuktá lassi geavaheami.

Dat dilli ahte Bearráigeahččanlávdegottis ii leat čállingoddi relevánta gelbbolašvuodain, ii leat dohkálaš. Danne áigu Bearráigeahččanlávdegoddi očodit čállingotti mii lea lokaliserejuvvon Sámedikki hálldahusa olgobeallái.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 31 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Bearráigeahččanlávdegotti árvalus mearriduvvui ovttajienalaččat.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkavuorolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihka
1	Åge Nordkild, áššejođiheadđji	
2	Willy Ørnebakk	Rolf Johansen
	Willy Ørnebakk	
3	Geir Tommy Pedersen	Willy Ørnebakk

4	Aili Keskitalo	Willy Ørnebakk
	Aili Keskitalo	
5	Silje Karine Muotka	
6	Skjalg Jensen	Aili Keskitalo
	Skjalg Jensen	
7	Jarle Jonassen	
8	Jørn Are Gaski	Rolf Johansen
	Jørn Are Gaski	
9	Mariann Wollmann Magga	
	Åge Nordkild, áššejođiheadđji	
10	Jarle Jonassen, čeahkinortnegii	

VI Sámedikki mearrádus

Sámediggi lea ságaškuššan Bearráigeahččanlávdegotti áigodaga čakčamánu 2009 – juovlamánu 2010 jahkediedáhusa. Jahkediedáhus lea biddjojuvvon mielddusin protokollii.

Bearráigeahččanlávdegotti jahkediedáhusa

1. ÁLGGAHUS

Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddi, dárogillii Sametingets kontrollkomité, oaččui dievasčeahkinášši 09/10 meannudeamis odđa nama. Odđa namma lea dárogillii Sametingets kontrollutvalg. Dás fuomášahttojuvvo ahte Bearráigeahččanlávdegotti gustovaš njuolggadusat ain geavahit namahusa Sametingets kontrollkomité dárogillii.

Bearráigeahččanlávdegotti ovddasvástáduš- ja bargosuorggi erenoamáš njuolggadusaid § 2 vuodul galgá bearráigeahččanlávdegoddi “...fágalaš vuoduin doaimmahit parlamentáralaš bearráigeahču ja stivrenbearráigeahču iskamiin mii lea dáhpáhuvvan, veardidemiin ásahuvvon eavttuiguin ja ortnegiiguin, ja leat mielde njulgemin vejolaš boasttuvuođaid ja meattáhusaid. Hálddahusat, duopmostuolut ja áittardanortnegat dábálaččat gozihit ovttaskas olbmuid beroštumiid. Bearráigeahččanlávdegotti lahtuin lea viiddiduvvon vuoigatvuohta oaidnit Sámedikki dokumeanttaid, rapporttaid ja sullasaččaid.”

Bearráigeahččanlávdegotti bargamušat bohtet ovdan Sámedikki čeahkinortnega paragrafas 15. Bearráigeahččanlávdegotti bargamuššan lea:

Bearráigeahččan- ja vuodđudanlávdegotti bargun lea: doaimmahit parlamentáralaš bearráigeahču doaimmas mii ruhtaduvvo Sámedikki bušehtas, ja bearráigeahččat Sámedikki jahkerekhetdoalu, ja vejolaš markkašumiid maid Riikkarevišuvdna lea buktán dáidda.

Lávdegoddi oážžu iskkadit Sámedikki hálddahusa go atná dan dárbbaslažžan Sámedikki bearráigeahču dihte. Ovdal go lávdegoddi ieš dahká dákkár iskkademiid, de galgá dieđihit sámediggeráđđái, dahje dievasčeahkinjođihangodđái, mii lea geatnegas buktit dieđuid mat jerrojuvvojit.

Lávdegoddi sáhtta ovddidit árvalusa Sámedikki dievasčeahkimii áššiin maid meannuda.

Dievasčeahkin sáhtta mearridit sierra njuolggadusaid bearráigeahččanlávdegotti ovddasvástáduš- ja bargosuorgái.

Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddi galgá Bearráigeahččanlávdegotti ovddasvástáduš- ja bargosuorggi erenoamáš njuolggadusaid § 4 vuodul bidjat ovdan jahkediedáhusa. Jahkediedáhus galgá dávistit Bearráigeahččanlávdegotti ovddit jagi doibmii.

2. BEARRÁIGEAHČČANLÁVDEGOTTI LAHTUT

Sámediggi vällji 14.10.09 áššis 34/09 čuovvovaš lahtuid Bearráigeahččanlávdegodái áigodahkii 2009 - 2013:

Randi A. Skum, jođiheaddji

Áge Nordkild, nubbinjođiheaddji

Silje Karine Muotka, lahttu

Jørn Are Gaski, lahttu

Margit Eli A. Oskal / Mariann W. Magga, lahttu

Áššis 51/10 – Válga rievdaduvvui Bearráigeahččanlávdegotti čoahkádus. Dat mielddisbuvttii ahte Margit Eli A. Oskal guđii Bearráigeahččanlávdegotti ja sadjai bođii Mariann W. Magga. Odda lahttu lea välljejuvvon 03.12.2010 rájes.

3. BEARRÁIGEAHČČANLÁVDEGOTTI ČOAHKKIMAT / KONFERQNSSAT

Siskkáldas čoahkkimat:

Bearráigeahččanlávdegoddi lea doallan čuovvovaš siskkáldas čoahkkimiid doaibmaáigodagas:

Romssas: 15.01.10

Romssas: 19.03.10

Oslos: 03.06.10

Romssas: 08.10.10

Karášjogas: 04.11.10

Olgguldas čoahkkimat:

Bearráigeahččanlávdegoddi lea doallan čuovvovaš olgguldas čoahkkimiid doaibmaáigodagas:

Romssas: 15.01. 2010 Forum Dárkkástusa ja bearráigeahččama várás

Oslos: 03.06.2010 Sturradikki bearráigeahččan – ja vuodđudanlávdegoddi

Oslos: 04.06.2010 Riikkarevišuvdna

Čoahkkimis Sturradikki Bearráigeahččan- ja vuodđudanlávdegottiin oaččui Bearráigeahččanlávdegoddi lagat dieđuid dan birra mo Sturradikki bearráigeahččanvuogádat doaibmá.

Čoahkkimis Riikkarevišuvnnain ságaškuššojuvvui earret eará dan rolla birra mii sis lea Sámedikki bearráigeahččanlávdegotti ektui.

Konferánsat ja eará:

Čadahuvvon čoahkkimiid lassin leat Bearráigeahččanlávdegotti lahtut oassálastán Forum for Kontroll og Tilsyn (FKT) lágidan konferánsii. Konferánsa lágiduvvui geassemánu 2. b. 2010 Gardermoenis.

Váldofáddán lei earret eará:

Nannejuvvon iešdárkkástus

Oastin

Etihkka, morála ja korrupšuvdna

Bearráigeahččanlávdegoddi lea maid oassálastán Sturradikki Bearráigeahččan- ja vuodđudanlávdegotti lágidan gulaskuddamii. Gulaskuddama fáddá lei mo Riikkarevišuvdna lea iskkadan politiija ángiruššama organiserejuvvon rihkolašvuoda vuostá. Áigumuššan oassálastit gulaskuddamii lea geahčadit mo gulaskuddanproseassat čadahuvvojit geavadis.

4. GULASKUDDAMAT

Okta gulaskuddan čadahuvvui mañimus áigodagas. Gulaskuddan dollojuvvui skábmanánu 4. b. 2010

Karášjogas. Bearráigeahččanlávdegoddi vieččai juridihkalaš gelbbolašvuoda áššái guoskevaš eaŋkil gažaldagaid čielggadeapmái.

Gulaskuddama duogáš:

2009 reviderejuvvon bušehtas ásahuvvui ođđa poasta 507 masa várrejuvvui 1 000 000 ru. ásahusdieđáhusa čuovvoleapmái. Ruđat galge vuoruhuvvot ásahusaid Álttá siidda/Sámi giellaguovddáza oktii organiseremii ja Ája sámi guovddáza ja Riddu Riđđu ođđasis organiseremii. Dan sivas go Sámediggeráđđi juolludii olles poastta 507 juolludusa mañimusat namuhuvvovon ođđasis organiserenprosessii, čállet Álttá Siida ja Álttá Sámi Giellaguovddáš AS reivve Sámedikki bearráigeahččanlávdegodđái, beaiváduvvon 13.11.2009, mas sii dáhttot ahte áššis čadahuvvo lobálašvuodadárkkástus. Ášši loktejuvvui formálalaš meannudeapmái ođđajagimánus 2010.

5. BEARRÁIGEAHČČANLÁVDEGOTTI DOAIBMA

Bearráigeahččanlávdegoddi lea meannudan 6 ášši 2010:s main lea ovddalgihitii iskkadeapmi čadahuvvon. Dat leat čuovvovaš áššit:

Ášši 1/10 – Áššelistta dohkkeheapmi – Ođđa ášši: Lahtuid välljen FEFO:i

Ášši duogáš:

Dievasčoahkkinnáššis 46/09 välljejuvvojedje ođđa stivralahtut Finnmarkkuopmodahkii. Áššečilgehusas čujuhuvvo dasa ahte Sámediggi finnmarkkulága § 7, nuppi lađđasa vuodul “galgá välljet golbma lahtu oktan persovnnalaš sadjásašlahtuiguin Finnmarkkuopmodaga stivrii. Sihke lahttun ja sadjásašlahttun galgá Sámediggi välljet sihke nissoniid ja dievdduid. Sámedikki välljen lahtuid gaskkas galgá uhcimustá okta stivralahttu ja su sadjásašlahttu leat boazodoalu ovddasteaddjit. Sámediggi galgá välljet lahtuid ja sadjásašlahtuid ovttá ollái.” (min vuolláisárgun)

Válga dievasčoahkkimis čadahuvvui dainna lágiin ahte lahtut välljejuvvojedje ovttaid mielde eai ge ovttá ollái.

Bearráigeahččanlávdegotti meannudeapmi:

Bearráigeahččanlávdegoddi čujuha dasa ahte válga dievasčoahkkimis rihkui Finnmarkkulága § 7, 2. lađđasa go lahtut välljejuvvojedje ovttaid mielde eai ge ovttá ollái. Lahtut galget nammaduvvot kollegiála orgánan, amas šaddat nu ahte lahtuin lea “iešguđet árvu” jus čuožžila duhtameahttunvuolta.

Bearráigeahččanlávdegotti loahppajurdda:

Stivralahtuid välljen Finnmarkkuopmodahkii ii čadahuvvon finnmarkkulága § 7, 2. lađđasa vuodul. Lea deatalaš čuovvut válgaproseyraid, erenoamážit sin ektui geat välljejuvvojit.

Ášši 2/10 – Váidda sohkabealdásedeattu ektui dan Sámediggeráđdis mii välljejuvvui áigodahkii 2009 – 2013

Ášši duogáš:

Bargiidbellodaga Sámeapolitihkalaš Ráđi lahttu, Áge Nils Haugen, váiddii ođđa Sámediggeráđi válgga go čoahkádus šattai 4 nissonolbmo ja 1 almmáiolmmoš. Váidi oaivvildii ahte dát rihkui Sámedikki ovddes geavada ja Sámedikki iežas mearriduvvon dásseárvoplána ja Dásseárvolága.

Bearráigeahččanlávdegotti meannudeapmi:

Bearráigeahččanlávdegoddi čálii guovvamánu 9. b. 2010 reivve Sámediggeráđđái ja ávžžuhii oažžut čielggaduvvot ášši. 17.03.2010 vástidii Sámediggepresideanta Egil Olli reivvi. Reivves čujuhuvvo Dásseárvoaittärdeddji ja Bargiidbellodaga sámediggejoavkku gaskasaš čálašepmái áššis.

Dásseárvoaittärdeddji loahppajurdda lei ahte Dásseárvoláhka ii lean rihkkojuvvon. Dattetge čujuhuvvui dasa ahte dan maid sii anjke sáhttet dadjat, lea ahte Brundtland ráđđehusa rájes lea leamaš dáhpin ahte ráđđehus ovddastuvvo uhcimusat 40 % nissonolbmuiguin dahje almmáiolbmuiguin. Ja go Sámediggeráđđi lea, nu go mii áddet dan, Sámedikki “ráđđehus”, de galggašii vuordit ahte dát geavat maid čuvvojuvvo dáppe. Buoremussan livččii danne ahte sihkarastojuvvo dásseárvu juohku ráđđelahtuid gaskkas, ii ge dan dásseárvu dákko bokte ahte ráđđeaddin bidjat enat áirasiid mat leat almmáiolbmot.

Sámediggepresideanta čujuhii dasa ahte Dásseárvoláhka ii lean rihkkojuvvon ja čujuhii paragrafa 21, 2. laddasii mas čuožžu ahte «Reglene i denne paragraf gjelder ikke for utvalg m.v. som etter lov bare skal ha medlemmer fra direkte valgte forsamlinger» (Dán paragrafa njuolggadusat eai gusto lávdegottiide jna. main galget leat njuolgga välljejuvvon čoahkkanemiid lahtut). Čujuhuvvui maiddái dasa ahte Sámedikki iežas dásseárvopolitihkka ii lean rihkkojuvvon.

Bearráigeahččanlávdegotti loahppajurdda:

Sámedikki dievasčoahkkin lea välljen Sámediggeráđi Sámedikki 01.03.2006 mannosáš čoahkkinortnega vuodul, mas § 19 dadjá ahte:

“Sámediggeráđđi välljejuvvo vuoddonjuolggadusaid § 2-3 mearrádusaid mielde. Go sámediggeráđđi lea árvaluvvon, de jienastuvvo olles ráđi čoahkádus ovttas.

Sámediggeráđđi lea välljejuvvon jos vuosttaš jienasteamis oazžu eanet go beali jienastuvvon jienastagain. Jos ii oáččo eanet go beali jienastuvvon jienastagain, de jienastuvvo odđasis. Dál lea välljejuvvon ráđđin dat eavttuhus mii oazžu eanemus jienastagain (ovttageardásaš eanetlohku). Jos guokte eavttuhusa leat ožžon seamma mađe jienastagain, de galgá dán guokte eavttuhusa odđasis jienastit.”

Sámedikki 01.03.2006 mannosáš vuoddonjuolggadusain dadjá § 2- 3 a) ná:

«Maŋŋá go fápmuduslávdegotti árvalus lea meannuduvvon gárvvisin, vällje Sámediggi iežas áirasiid logus sámediggeráđi. Sámediggeráđis galget leat mielde presideanta, várrepresideanta ja unnimusat golbma ráđđelahtu. Válga dahkko politihkalaš álgojulggaštusa vuodul, eanetlohkoválgan gos jienastuvvo olles ráđi čoahkádus ovttas.»

Sámediggi lea álbmotvälljen orgána, ja Sámediggeráđđi välljejuvvo Sámedikki dievasčoahkkinis. Dásseárvolága vuodul gáibiduvvo dásseadis sohka bealovdasteapmi almmolaččat nammaduvvon stivrrain (min vuolláisárgun). Dát gáibádus ii gusto lávdegottiide main lága vuodul dušše galget leat njuolgga välljejuvvon čoahkkanemiid lahtut § 21, 2. laddasa vuodul.

Danne ii gusto Sámediggeráđi välljen Dásseárvoláhkii.

Ášši 3/10 – Lobálašvuodadárkkástus – ruhtajuolludeamit

Ášši duogáš:

Geahča jahkediđáhusa 4. čuoggá.

Bearráigeahččanlávdegotti meannudeapmi:

09.02.2010 beiváduvvon reivves Sámediggeráđđái bivdá Bearráigeahččanlávdegoddi ášši čielggaduvvot, dás maiddái fápmudusaid juogadeapmi siskkáldasat ráđis, ja formálalaš ráđdemearrádusa mii lea vuodđun dasa mo Sámediggeráđđi lea hálldašan poastta 507. Sámediggepresideanta vástidii reivii 17.03.2010 mas čujuhuvvo dasa ahte intenšuvdnašiehtadus, oasuseaiggátšiehtadus ja vuodđudandokumeanta Davvi álbmogiid guovddáža OS (Senter for Nordlige folk AS) vuodđudeami oktavuodas, dat lea dat formálalaš mearrádus áššis. Go guoská fápmudusaide, de čujuhuvvo dasa ahte ságaškuššamiid vuodul lea ovddasvástideaddji ráđđelahttu ožžon fápmudusa čađahit ekonomalaš geatnegasvuodaid ráđi bealis. Go Bearráigeahččanlávdegoddi ii sáhtán oaidnit ahte vuodđudandokumeanttat ledje formálalaš mearrádusán áššis, de váldojuvvui odđa oktavuoha Sámediggeráđiin 12.04.2010 beiváduvvon reivves mas Bearráigeahččanlávdegoddi bivddii oazžut formálalaš mearrádusa áššis, geahča ráđdeprotokolla.

Vai sáhtii joatkit áššemeannudemiin Bearráigeahččanlávdegottis, de mearriduvvui áššis 8/10 ahte ášši galggai guorahallojuvvot juridihkalaččat. Dan vuodul sáddii Bearráigeahččanlávdegoddi reivve gielladaid beroštus- ja bargoaddiorganisašuvdnii (Kommunesektorens interesse- og arbeidsgiverorganisasjon) miessemánu 4. b. 2010 ja jearai sáhtte go sii árvoštallat juridihkalaččat 5 čuolbmačilgehusa ášši oktavuodas. Bearráigeahččanlávdegoddi oáčču vástádusa ahte KS advokáhtat sáhttet veahkehit dušše iežaset lahtuid ja ahte sii danne eai sáhte váldit badjelaset dán barggu. Danne sáddejuvvui seamma jearaldat advokáhtafitnodahkii Hjort miessemánu 28. b. 2010. Sii sáhtte váldit barggu. Bargu loahpahuvvui čakčamánu 21. b. 2010.

Čoahkkingirjii čállit: Trine Guttorm Anti/Roy Amundsen

259 siidu 272 siidus

Guorahallama vuodul ja daid dokumeanttaid vuodul maid Sámediggeráđđi sáddii ja juridihkalaš árvoštallama vuodu, mearriduvvui ahte galggai čadahuvvot rabas gulaskuddan, geahča ášši 22/10. Gulaskuddan galggai addit ráđđái vejolašvuoda čuvgehit ášši ovdalgo Bearráigeahččanlávdegoddi mearridii iežas loahppajurdagiid áššis.

Gulaskuddan čadahuvvui skábmamánu 4. b. 2010. Ášši meannuduvvui dasto dievasčoahkkimis áššis 44/10.

Bearráigeahččanlávdegotti loahppajurdda:
Dás čujuhuvvo Bearráigeahččanlávdegotti evttohussii dievasčoahkkináššis 44/10.

Bearráigeahččanlávdegoddi oaivvilda ahte dán ášši válodočuolbma čuožžilii cuoŋománu 20. b. 2009 go intenšuvdnašiehtadus ja oasuseaigátšiehtadus vuolláičállojuvvojedje, ja go Sámediggeráđis vuolláičállinmutter eai lean jurdagat das mo 1 308 000 ruvdnosaš oasussabidjan galggai ruhtaduvvot. Dát dieđut ii lean mielde Sámediggeráđi bušehttaráhkkananbarggus reviderejuvvon bušehta ektui.

Ášši 10/10 ja 5/11 – Fálaldagaid háhkan olgguldasat Bearráigeahččanlávdegotti čállidoibmii

Ášši duogáš:
Go Bearráigeahččanlávdegoddi sáhtta dárkkistit Sámedikki hálddašeami, de berreit Bearráigeahččanlávdegotti hálddahaslaš resurssat leat olggobealde sámediggevuogádaga. Čoahkkimis Riikkarevišuvnnain deattuhuvvui ahte čállingottedoaimmas berre leat olggobealde lokaliseren.

Bearráigeahččanlávdegotti meannudeapmi:
Bearráigeahččanlávdegoddi dárbbasa čállingottedoaimma mii sihke sáhtta veahkehit áššemeannudemiin ja dakkár áššiin mat gáibidit juridihkalaš dahje ekonomalaš gelbbolašvuoda. Čalli- ja áššemeannudeaddjidoaimma dárbu gieđahallojuvui maiddái áššis 5/11.

Bearráigeahččanlávdegotti loahppajurdda:
Bearráigeahččanlávdegoddi ráhkada dakkár visogova mii čájeha makkár bálvalusat dárbbasuvvojit ja mii galgá gáibiduvvot, ja dan vuodul galgá ráhkaduvvot fálaldat. Sámediggi bidjá fálaldaga Doffinii. Dasto dahkkojuvvo rámmašiehtadus dainna fitnodagain mii lea addán buoremus fálaldaga.

Ášši 17/10 – Muđui – Ossodatdirektevrra virgádeapmi

Ášši duogáš:
Dan vuodul maid mediat čalle ossodatdirektevrra Magne Svineng virgádeami birra ja čatnaseami birra sámediggedirektevrii Rune Fjellheimii, mearridii Bearráigeahččanlávdegoddi iskkadit dán ášši.

Bearráigeahččanlávdegotti meannudeapmi:
Bearráigeahččanlávdegoddi árvoštalai almmuhanteavstta ja gelbbolašvuodagáibádusa Magne Svinenga virgádeami ektui ossodatdirektevran.

Bearráigeahččanlávdegotti loahppajurdda:
Bearráigeahččanlávdegottis eai leat mearkkašumit virgádanprosessii.

Ášši 17/10 – Muđui – Doarjja kulturviesuide 2010

Ášši duogáš:
Knut Midthun, Reipá, jerrá reivves beaiváduvvon miessemánu 5. b. mo Villmarkscampen Tolládalas, Báidáris lea beassan mielde Sámedikki bistevaš doarjjaortnegii.

Bearráigeahččanlávdegotti meannudeapmi:
Čoahkkingirjji čállit: Trine Guttorm Anti/Roy Amundsen

Sámediggi čujuha dasa ahte juolludeapmi lea addojuvvon dievasčoahkkinmearrádusa bokte. Dievasčoahkkin lea Sámedikki bajimus orgána, ja lea diavasválddalaš iežas bušeahta meannudeami ektui.

Bearráigeahččanlávdegotti loahppajurdda:

Bearráigeahččanlávdegoddi ii gávna maidege áššis mii mielddisbuvttášii ahte ášši galggašii meannuduvvot.

Eará áššit mat lea ságaškuššojuvvon/meannuduvvon:

Daid áššiid lassin mat leat namuhuvvon bajábealde, lea Bearráigeahččanlávdegoddi maiddá meannudan iežas čoahkkinplánaid, bargovugiid, ekonomiija, olgguldas čoahkkimiid čadaheami jna.

Bearráigeahččanlávdegottis leat maid leamaš máŋga ságaškuššanášši main ii leat leamaš vuodđu loktet viidáseappot.

Bearráigeahččanlávdegoddi loahpahii 2010 dainna lágiin ahte iskkadišgođii beliid Sámedikki jienastuslogu geavaheami oktavuodas. Dát ášši čuovvuluvvvo 2011:s.

Bearráigeahččanlávdegoddi čálii maiddá reivve Sámediggeráđđái cuoŋománu 12. b. 2010 dan oktavuodas go áigemearit vástidit Bearráigeahččanlávdegotti oktavuodaváldimii eai lean dollojuvvon.

6. ISKKADEAMIT MAT GALGET ČAÐAHUVVOT BOAHTTEVAŠ JAGIID

Bearráigeahččanlávdegotti bargu sorjá viehka muddui daid ekonomalaš rámmain, mat mearriduvvojit Sámedikki bušeahtas. Bearráigeahččanlávdegoddi lea máŋgii čujuhan dasa ahte Bearráigeahččanlávdegotti barggu ekonomalaš rámma fertte lasihuvvot mealgadit jus lávdegoddi galgá sáhttit doaimmahit daid bargamušaid mat leat eaktuduvvon ahte Bearráigeahččanlávdegoddi galgá čadahit, earret eará Bearráigeahččanlávdegotti ovddasvástáduš- ja bargosuorggi erenoamáš njuolggadusaid § 4 vuodul.

Dálá ekonomalaš dilli lea nu ahte Bearráigeahččanlávdegottis eai leat eai ekonomalaš návccat eai ge bargonávccat guorahallat Sámedikki jahkerekketdoaluid, Sámediggeráđi čoahkkingirjjiid, Doarjjastivrra čoahkkingirjjiid jna.

Danne váikkuha dálá ekonomalaš dilli dan dárkkástusbargui muđuige maid Bearráigeahččanlávdegoddi galgá čadahit. Daid bargamušaid lassin maid Bearráigeahččanlávdegoddi galgá čadahit boahttevaš jagiid, de galget guorahallojuvvet dat rutiinnat mo doarjagat Sámedikki politihkalaš joavkkuide máksojuvvojit. Dát lea digaštallojuvvon mediain, seammás go ášši árvoštallojuvvo čadahahtti resurssaid ektui. Dan lassin galgá Sámedikki jienastuslogu geavaheapmi geahčaduvvot lagabui.

Bearráigeahččanlávdegoddi áigu ain vuoruhit iešovddideami bearráigeahččama ektui. Dat mearkkaša oassálastima sihke kurssaide ja konferánssaide.

7. HÁSTALUSAT

Stuorámuš hástalus Bearráigeahččanlávdegoddái lea ekonomiija, nu mo lea namuhuvvon.

Bearráigeahččanlávdegoddi eaktuda ahte ekonomalaš dilli čovdojuvvo boahttevaš bušeahttamennudemiiin. Bearráigeahččanlávdegoddi lea sádden bušeahtadárbbu muhto dat ii leat veahkehan maidege, mii diedđusge lea mielddisbuktán badjel meari geavaheami. Jus buohtastahtá badjel meari geavaheami ja diedđihuvvon bušeahtadárbbu, de dat dávistit oktii. Dat čájeha ahte bušeahtadárbu lea duohta ja dávista Bearráigeahččanlávdegotti iežas bušeahtadárboarvoštallamii.

Mii guoská Bearráigeahččanlávdegotti ekonomalaš dillái, de čujuhuvvo dasa ahte Sámediggi hálddaša lagabui 356 miljon ruvdnosaš bušeahta. Dát gáibida ahte Sámedikki bearráigeahččan doaibmá ja ahte Bearráigeahččanlávdegoddi oazžu dakkár ekonomalaš rámma mii dahká vejolažžan čadahit sihke ekonomalaš bearráigeahččan- ja hálddašandárkkástusa. Dan lassin lea Sámediggi viidásit ovddidan parlamentarisma, mii resurssaid dáfus galgá dávistit Bearráigeahččanlávdegotti ektui. Čujuhuvvo maiddá dasa ahte Bearráigeahččanlávdegoddi galgá oazžut olgguldas čállingoddedoaimma 2011:s, mii maid mielddisbuktá lassi geavaheami.

Dat dilli ahte Bearráigeahččanlávdegottis ii leat čállingoddi relevánta gelbbolašvuodain, ii leat dohkálaš. Danne áigu Bearráigeahččanlávdegoddi oččodit čállingotti mii lea lokaliserejuvvon Sámedikki hálddahusa olggobeallái.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 10.03.09 dii. 17.00.

Ášši/Sak DC	014/11
Ášši/Sak VL	001/11

Sámedikki čoaħkinstruktuvrra ođđasis organiseren – lávdegotti válljen

Arkiivaáššer..
11/91306 / 25 - 58

Meannudeamit

Politihkalaš dássi	Beaivi	Áššer.
Válggalávdegoddi	10.03.11	VL 01/11
Sámedikki dievasčoaħkin	08. – 11.03.11	DC

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 11.03.11di. 10.05.

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus

II Evttohusat ja mearkkašumit

Válggalávdegotti mearrádusárvalus:

Čuovvovaččat válljejuvvojit Sámedikki čoaħkinstruktuvrra organiserema lávdegoddái:

Willy Ørnebakk, jođiheaddji	Bargiidbellodat (Bb)
Aud Marthinsen, nubbinjođiheaddji	Fremskrittspartiet (FrP)
Heidi G. Haaker	Bargiidbellodat (Bb)
Odd Iver Sara	Árja
Torill Bakken Kåven	Nordkalottfolket
Per A. Bæhr	Johttisápmelaččaid listu
Geir T. Pedersen	Norgga Sámiid Riikasearvi (NSR)

III Jienasteapmi

39 árisis ledje 34 čoaħkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Válggalávdegotti árvalus mearriduvvui ovttajienalaččat.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorrolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihkka
1	Mathis Nilsen Eira, áššejođiheaddji	
2	Geir Tommy Pedersen	
	Mathis Nilsen Eira	

VI Sámedikki mearrádus

Čuovvovaččat välljejuvvojit Sámedikki čoahkkinstruktuorra organiserema lávdegoddái:

Willy Ørnebakk, jođiheaddji	Bargiidbellodat (Bb)
Aud Marthinsen, nubbinjođiheaddji	Fremskrittspartiet (FrP)
Heidi G. Haaker	Bargiidbellodat (Bb)
Odd Iver Sara	Árja
Torill Bakken Kåven	Nordkalottfolket
Per A. Bæhr	Johttisápmelaččaid listu
Geir T. Pedersen	Norgga Sámiid Riikasearvi (NSR)

Ášši meannudeapmi loahpahuuvui 11.03.11 dii. 10.10.

Ášši/Sak EKL	002/11
Ášši/Sak DC	015/11

Váiddaorgána ásaheapmi doarjjaáššiid várás

Arkiivaáššenr..
11/46806 / 25 - 58

Meannudeamit

Politiikkaš dássi	Beaivi	Áššenr.
Sámediggeráđdi	28.01.11	SR 024/11
Ealáhus- ja kulturlávdegoddi	22. – 24.02.11	EKL 002/11
Sámedikki dievasčoahkkin	08. – 11.03.11	DC 015/11

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 11.03.11 dii. 10.10.

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1	28.01.11	Sámediggeráđi	Ášši SR 024/11 Váiddaorgána ásaheapmi doarjjaáššiid várás
2			Juridisk betenkning Anders Rydmark
3			Klageordning ST - Juridisk betekning prof dr juris Erik Magnus Boe

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Doarjjaáššiid vuosttašinstánsameannudeapmi dáhpáhuvvá Sámediggeráđis. Sámediggeráđdi lágida ieš vuosttašinstánsameannudeami ja sáhtta fápmudit válddi hálddahussii.

Sámedikki dievasčoahkkin ásaha váiddaáššiide sierra váiddaorgána mii gohčoduvvo Sámedikki váiddaorgána doarjjaáššiid várás.

Sámedikki váiddaorgánas doarjjaáššiid várás leat golbma olbmo main oktiibuot berre leat dárbblaš fágalaš gelbbolašvuohta. Deatalaš gealbosuorggit leat juridihkalaš máhtu, sámi giella- ja kulturgelbbolašvuohta, dovdat sámi ealáhusaid ja servodatdiliid bures ja buorre čállindáidu.

Sámedikki váiddaorgána doarjjaáššiid várás galgá čadahit váidojuvvon earjkilmearrádusaid váiddaáššemeannudeami nu ahte hálddašanlága váiddameannudannjuolggadusat ollašuhthtojuvvojit.

Sámedikki váiddaorgána doarjjaáššiid várás lea orgána mii galgá fuolahit sin sihkarvuoda, geat ohcet ruđaid Sámedikki doarjjahálddašanruđain daid rámmaid siskkobealde, mat ággis áigái gustojit Sámedikki doarjjaortnetnjuolggadusaide ja Sámedikki bušehtti.

Sámedikki váiddaorgána doarjjaáššiid várás sáhtta árvoštallat buot beliid áššiin. Sámedikki váiddaorgána doarjjaáššiid várás ii sáhte ieš álggahit áššiid. Sámedikki váiddaorgána doarjjaáššiid várás sáhtta hilgut áššiid mat eai leat váidojuvvon gustovaš áigemeeriin.

Sámedikki váiddaorgána doarjjaáššiid várás berre ovttastahttit váiddameannudeami doarjagiid gustovaš ohcanáigemeeriiguin, ovdamearkka dihtii áigodatsirdásemiin. Sámedikki váiddaorgána doarjjaáššiid várás vuodđuda ieš iežas ja vällje ieš dárkilet bargovuogi.

Sámediggi máksá sierra bušehttaoasttas daid goluid mat Sámedikki váiddaorgánas doarjjaáššiid várás leat.

Hálddahaslaš resurssat mat čatnasit Sámedikki váiddaorgánii doarjjaáššiid várás, sirrejuvvojit eret Sámedikki hálddahas muđui dainna lágiin ahte virgi hálddahaslaččat biddjojuvvo dievasčoahkkinbargoveaga vuollásažžan. Dievasčoahkkinbargoveaga ossodatdirektevrras lea bargiidovddasvástádus hálddahaslaš resurssas mii lea čadnojuvvon váiddaorgánii.

Dát mearrádus lea oassi Sámedikki čoahkkinortnegis.

Ealáhus- ja kulturlávdegotti árvalus:

Álgu

Sámedikki dievasčoahkkin mearridii áššis 49/10 heaittihit sámedikki doarjjastivrra jahkemolsuma 2011/12 rájes. Doarjjaáššiid meannudeapmi sirdojuvvo dalle sámediggeráđđái. Sámedikki dievasčoahkkin ferte dalle áššis 15/11 ásahtit váiddaorgána doarjjaáššiid várás.

Evttohusat

Lávdegotti eanetlohku, Bargiidbellodaga sámediggejoavkkeu (Bb) lahtut Knut Store, Inga-Lill Sundset, Heidi Persdatter Greiner Haaker ja Skjalg Jensen, Arjja lahttu Olaf Eliassen ja Nordkalottfolket lahttu Toril Bakken Kåven ovddideje čuovvovaš evttohusa:

Evttohus 1

3. teakstaosasi, maŋimus cealkka, sihko: "ja buorre čállindáidu."

Lávdegotti unnitlohku, Norgga sámiid riikkasearvvi (NSR) lahtut Geir Tommy Pedersen, Mathis Nilsen Eira ja Norgga sámiid riikkasearvvi (NSR) ja Sámeálbmotbellodaga (SÁB) lahttu Gunn-Britt Retter ja Johttisápmelaččaid listtu (JsL) lahttu Per A. Bahr evttohit čuovvovačča:

Evttohus 2

Váiddaorgána ásaheapmi doarjjaáššiid várás

Ođđa 3. teakstaosassin:

Sámedikki váiddaorgánas doarjjaáššiid várás leat vihtta olbmo geaid Sámediggi lea välljen Sámedikki áirasiid gaskkas.

Nubbi maŋimus teakstaosasi rievdaduvvo dánin:

Hálddahaslaš resurssat mat čatnasit Sámedikki váiddaorgánii doarjjaáššiid várás dievasčoahkkin bargoveaga vuollásažžan vai dat sirrejuvvojit eret muđui dan hálddahas mii lea čadnojuvvon sámediggeráđđái. Dievasčoahkkin bargoveaga ossodatdirektevrras lea bargiidovddasvástádus hálddahaslaš resurssas mii lea čadnojuvvon váiddaorgánii. Deatalaš gealbosuorgin leat juridihkalaš gelbbolašvuohta, sámi giella ja kulturmáhttu, dovdat bures sámi ealáhusaid ja servodatdiliid. Dárbbu mielde galgá sáhttit viežžat veahki olggobealde árvoštallat áššiid.

Lávdegotti ráva

Lávdegottis eai leat eanet mearkkašumit dahje evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit čuovvovačča:

Sámediggi doarju muđui sámediggeráđii árvalusevttohusa.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 32 čoaččis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Evttohus 2 hilgojuvvui 20 jienain. 12 jienasteigga beali.
- Evttohus 1 mearriduvvui ovttajienalaččat.
- Lávdegotti ráva mearriduvvui ovttajienalaččat.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkvuorolistu ja replihkat

	Sáhkvuorru	Replihka
1	Mathis Nilsen Eira, áššejođiheaddji	
2	Geir Tommy Pedersen	Willy Ørnebakk Jørn Are Gaski
	Geir Tommy Pedersen	
3	Inga-Lill Sundset	Aili Keskitalo John Kappfjell
	Inga-Lill Sundset	
4	Skjalg Jensen	Geir Tommy Pedersen
5	Geir Tommy Pedersen	Skjalg Jensen Mariann Wollmann Magga Silje Karine Muotka
	Geir Tommy Pedersen	
6	Inga-Lill Sundset	
7	Per Andersen Bæhr	
8	Willy Ørnebakk	
9	Rolf Johansen	
10	Skjalg Jensen	
	Mathis Nilsen Eira, áššejođiheaddji	

VI Sámedikki mearráduš

Doarjjaáššiid vuosttašinstánsameannudeapmi dáhpáhuvvá Sámediggeráđis. Sámediggeráđdi lágida iea vuosttašinstánsameannudeami ja sáhtta fápmudat válddi hálddahussii.

Sámedikki dievasčoahkkinn ása vaiddaáššiid sierra vaiddaorgána mii gohčoduvvo Sámedikki vaiddaorgána doarjjaáššiid várás.

Sámedikki vaiddaorgánas doarjjaáššiid várás leat golbma olbmo main oktiibuot berre leat dárbbalaš fágalaš gelbbolašvuhta. Deatalaš gealbosuorggit leat juridihkalaš máhtu, sámi giella- ja kulturgelbbolašvuhta, dovdat sámi ealáhusaid ja servodatdiliid bures.

Sámedikki váiddaorgána doarjjaáššiid várás galgá čadáhít váidojuvvon eaŋkilmearrádusaid váiddaáššemeannudeami nu ahte hálddašanlága váiddameannudannjuolggadusat ollašuhthtojuvvojit.

Sámedikki váiddaorgána doarjjaáššiid várás lea orgána mii galgá fuolahit sin sihkarvuoda, geat ohcet ruđaid Sámedikki doarjjahálddašanruđain daid rámmaid sikkobealde, mat áiggis áigái gustojit Sámedikki doarjjaortnetnjuolggadusaide ja Sámedikki bušehtti.

Sámedikki váiddaorgána doarjjaáššiid várás sáhtta árvvoštallat buot beliid áššiin. Sámedikki váiddaorgána doarjjaáššiid várás ii sáhte ieš álggahit áššiid. Sámedikki váiddaorgána doarjjaáššiid várás sáhtta hilgut áššiid mat eai leat váidojuvvon gustovaš áigemeeriin.

Sámedikki váiddaorgána doarjjaáššiid várás berre ovttahttit váiddameannudeami doarjagiid gustovaš ohcanáigemeeriiguin, ovdamearkka dihtii áigodatsirdásemiin. Sámedikki váiddaorgána doarjjaáššiid várás vuodđuda ieš iežas ja vállje ieš dárkilet bargovuogi.

Sámediggi máksá sierra bušehttaoasttas daid goluid mat Sámedikki váiddaorgánas doarjjaáššiid várás leat.

Hálddahaslaš resurssat mat čatnasit Sámedikki váiddaorgánii doarjjaáššiid várás, sirrejuvvojit eret Sámedikki hálddahas muđui dainna lágiin ahte virgi hálddahaslaččat biddjojuvvo dievasčoahkkinbargoveaga vuollásažžan. Dievasčoahkkinbargoveaga ossodatdirektevrras lea bargiidovddasvástádus hálddahaslaš resurssas mii lea čadnojuvvon váiddaorgánii.

Dát mearrádus lea oassi Sámedikki čoahkkinortnegis.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 11.03.11 dii. 11.25.

Ášši/Sak DC	016/11
Ášši/Sak VL	002/11

Mielahitud ja várrelahitud nammadeapmi Sámedikki váiddalávdegoddái

Arkiivaáššennr..
11/46806 / 25 - 58

Meannudeamit

Politiikkaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Válgalávdegoddi	10.03.11	VL 02/11
Sámedikki dievasčoahkkin	7. -11.03.11	DC 16/11

Ášši meannudeapmi álggahuvvui gaskavahkku njukčamánu 11.03.11 dii. 11.25.

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1		Sametingsrádet	Sak SR 024/11 Váiddaorgána ásaheapmi doarjjaáššiid várás/ Etablering av klageorgan for tilskuddsaker

II Evttohusat ja mearkkašumit

Válgalávdegotti mearrádusárvalus:

Čuovvovaččat välljejuvvojit lahuttun ja várrelahuttun Sámedikki doarjjaáššiid váiddalávdegoddái áigodahkii 2011-13:

Evttohus

Evttohus Bargiiddellodaga lahtus Geir Johnsen ja Árja lahtus Odd Iver Sara

Evttohus 1

1. John Jonasen
2. Vivian Boine
3. Josef Vedhugnes

Várrelahuttut:

1. Berit L. Utsi
2. Tor Ivar Andersen

Evttohus Norgga sámiid riikasearvvi lahtuin Mathis N. Eira ja Miriam Paulsen

Evttohus 2

1. Rolf Johansen

Várrelahttu:

2. Ann-Mari Thomassen

Evttohus 3, áirras Mathis N. Eira, NSR sámediggejoavku ja Johttisámi listu

Lahtuid ja várrelahtuid nammadeapmi Sámedikki doarjjaáššiid váiddalávdegoddái

Rolf Johansen (Norgga sámiid riikasearvi)

Várrelahttu: Ann Mari Thomassen

Berit Marie E. Eira (Johttisámi listu)

Várrelahttu: Per A. Bæhr

Posišuvdna:

Várrelahttu:

Posišuvdna:

Várrelahttu

Posišuvdna:

Várrelahttu

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 33 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Evttohus 2 gessojuvvui
- Evttohus 3 hilgojuvvui 19 jienain. 14 jienastedje beali.
- Evttohus 1 mearriduvvui 21 jienain. 12 jiena vuostá.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorrolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihkka
1	Mathis Nilsen Eira, áššejođiheaddji	Mariann Wollmann Magga
2	Geir Johnsen	Geir Tommy Pedersen
	Geir Johnsen	
3	Skjalg Jensen	Geir Tommy Pedersen
		Silje Karine Muotka
		Jørn Are Gaski
	Skjalg Jensen	
	Geir Tommy Pedersen, čoahkkinortnegii	
	Aili Keskitalo, čoahkkinortnegii	

Willy Ørnebakk, čoahkkinnortnegii	
Jørn Are Gaski, čoahkkinnortnegii	
Aili Keskitalo, čoahkkinnortnegii	

VI Sámedikki mearrádus

Čuovvovaččat välljejuvvojit lahttun ja várrelahttun Sámedikki doarjjaáššiid váiddalávdegoddái áigodahkii 2011-13:

1. John Jonassen
2. Vivian Boine
3. Josef Vedhugnes

Várrelahtut:

1. Berit L. Utsi
2. Tor Ivar Andersen

Ášši meannudeapmi loahpahuuvui 11.03.11 dii. 11.55.

Vuolláičállit leat lohkat čoahkkinbeavdegirji, ja leat gávnahan ahte čoahkkingirjái fievríduvvo mearráduosat leat nu movt Sámediggi mearridii.

Karášjohka 29.08.2011

Dievasčoahkkinjođihangoddi

Jarle Jonassen
jodiheaddji

Toril Bakken Kåven

Jørn Are Gaski

Hilde Anita Nyvoll

Mathis Nilsen Eira